

قۇم باسقان شەھەر

مەمتەن ھوشۇر

قۇم باسقان شەھەر

مەمتەن ھوشۇر

(رومان)

ئېلىكئابلە ئىشلىگۈچى : مەنزىل گۇرۇپپىسى

1 - قىسىم ، جاھان كەزدى سۈپۈرگە

قۇياش شاھى

ھەشەمەتلىك شەھەر دەرۋازىسىدىن ئېشىگىنى يىتەپ چىقىۋاتقان بۇ كىشى جاھان كەزدى سۈپۈرگە ئىدى. شەھەر دەرۋازىسى ئالدىغا شەھەرگە كىرىشنى كۈتۈپ كېچىچە سىرتتا تۈنگەن كارۋانلار توپلىشىۋالغان ئىدى. سۈپۈرگە ئىسسىق تىنىقلىرى ئۇرۇلۇپ تۇرغان تۆگىلەرنىڭ تۇمشۇقلىرىنى نېرى بېرى قىلىپ ، قانداقتۇر ئۇزۇن چاپان . قىسقا چاپان . ساقاللىق ، ۋە ساقالسىز كىشىلەرنى ئارلاپ قىستاڭچىلىقتىن ئۆتتى ، - دە ئەرگەن نەپەس ئالدى . ئىشىكىگە مىنىپ . تاش بېيىتىلغان خانلىق يول بىلەن ئىتتىك مېڭىپ كەتتى .

سۈزۈك ئاسماندىكى يىنىك تەۋرىنىپ تۇرغان ئاق بۇلۇتلار ئۈستىدە ئەتىگەنلىك قۇياشنىڭ قىزغۇچ نۇرلىرى جىلۋىلىنەتتى . سۈپۈرگەنىڭ كۆز ئالدىدا شەۋەر سېپىلىغا ياندىشىپ كەتكەن ئېتىزلار . ھەرتەرەپكە سوزۇلغان توپىلىق يوللار . تېخىمۇ يىراقتا بولسا چەكسىز دالا تاشلىنىپ ياتاتتى ، قانچە كارۋانلار ئۇلارنىڭ تۇياقلىرىنى ئۇپراتقان تاشلىق يول سۈپۈرگە ئېشىكىنىڭ ئاياغلىرى ئاستىدا رېتىملىق تاراسلايتتى . قېلىن ، ئېگىز سېپىللار بىلەن قورشالغان ھەيۋەتلىك بىر شەھەر بولۇپنىڭ ئارقىسىدا قالماقتا ئىدى . بۇ شەھەر بۇ ئەتراپقا داڭقى كەتكەن «قۇياش شاھى» نىڭ پايتەختى ئىدى ، يائىلا ، جاھانكەزدى سۈپۈرگە ئۆمرىدە مۇنداق سۆرۈن تەلەت شەھەرنى كۆرگەن ئەمەس ، شەھەر بەكمۇ چوڭ بولۇپ ، پادىشاھلىققا قاراشلىق بارلىق ئۆلكىلەردىن بۇلاپ كېلىنگەن بايلىقلار بىلەن تىنىپ كەتكەن ئىدى . قاراڭغۇلىشىپ تۇرغان باغلار بىلەن قورشالغان خان سارايلىرىنى ھەيۋەتلىك تۈۋرۈكلەر بېزەپ تۇراتتى ، چاسا خىش ياتقۇزۇلغان كەڭ يوللار ، رەڭلىك تاۋلىنىپ تۇرغان راۋاقلار ، بۈككىدە دەرەخزارلىق ئارىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاجايىپ گۈمبەزلەر . سۈنئىي تاغلار ئۈستىگە كۆتۈرۈلگەن تاش پەلەمپەيلەر ، شەھەر مەنزىرىسىگە تېخىمۇ سەلتەنەت بېغىشلايتتى ، شەھەر كوچىلىرىدىن ئالتۇن كۆمۈش ، ئېسىل تاشلار . قىممەتلىك ھايۋان تېرىلىرى ، خۇش پۇراق دورا دەرمانلار . قايسى بىر كىچىكرەك پادىشاھلىقنىڭ سوۋغا سالاملىرى قاچىلانغان ساندۇق ، قاپلانى ئارتقان كارۋانلار شاھ ئوردىسىغا قاراپ ئايىغى ئۈزۈلمەي ئۆتۈپ تۇراتتى ، بۇ بايلىقلار بۇ يەردە ئوردىدىكى يەپ ئىچىش ، ئوشۇقچە سۆلەت ، ساراي ئايۋانلارنى بېزەش ئىشلىرىغا سەرپ بولۇپ تۈگەيتتى ،

جاھانكەزدى سۈپۈرگە بۇ شەھەردىكى ھەشەمەتلەر ئىچىدە باھارنىڭ ھەقىقى ھىدىنى . ئادەملەرنىڭ چىرايىدا توقۇقنىڭ بىشارىتى بولغان قىزىللىقنى . قاقاقلاپ كۈلگەن چىن كۈلكىنى كۆرمىدى . شەھەرنىڭ پاسكىنا . تار كوچىلىرى نامراتلار بىلەن تولۇپ كەتكەن ئىدى . ھەشەمەتلىك خان سارايلىرىنى قۇرغان كاسىپلار ، قاداقلاشقان قوللىرى بىلەن ئاجايىپ راۋاقلارنى ئۆرە قىلغان ئۇستىلار . ماھىر نەققاشلار بۇ يەردە قىيىنچىلىق . تار كۆلبىلەردە ھايات كەچۈرەتتى . كوچىلاردا مۈكچەيگەن ، ئېغىر ئەمگەكتىن ھالسىرىغان كىشىلەر چۈشكۈن قەدەم تاشلايتتى . جاسۇس سۇخەنچىلەردىن خۇدىكىسىرەپ ، ئەتىراپىغا قاراپ ئېھتىيات بىلەن پىچىرلىشاتتى . دەرەخلەر ئۈستىدە قۇشلار چورقىرىشاتتى . ئارامبەخىش شامالدا يۇپۇرماقلار يىنىك شىلدىرلايتتى . شىرقىراپ

ئېقىۋاتقان سۇلار مۇھاببەت ناخشىلىرىنى ئېيتىپ ئېرىق بويلىرىدىكى يېشىل ئوتلارنى سۆيۈپ ئۆتەتتى. لېكىن تەبىئەتنىڭ بۇ بەزىلىرىدىن خوشال بولغۇدەك كۆڭۈلنى تاپماق تەس ئىدى. شەھەر سېپىلىنىڭ سىرتىدا يەنە «دېۋانلەر مەھەللىسى» دەپ ئاتىلىدىغان مەھەللىلەرمۇ بار ئىدى. پاكىر پاكىر ئۆيلەر، ئەگرى بۈگرى توپىلىق تار كوچىلاردىن قۇرۇلغان بۇ مەھەللىدە قۇل كىيىملىرى بىلەن كوچىنىڭ توپىسىنى توزۇتۇپ ئويناپ يۈرگەن بالىلارنىڭ كۆپلىكى كىشىنى ھەيران قالدۇراتتى، بەزى دېۋانلەر يەرنى كولاپلا گەمەقلىپ كىرىۋالغانىدى، ھەر بىر ھويلىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا تۈكلىرى چۈشۈپ قوتورلىشىپ كەتكەن ئىتلار ئىككى پۇتنىڭ ئۈستىگە بېشىنى قويۇپ مۈگىدەپ ياتاتتى. بۇ ئىتلار شۇنچىلىك ھورۇنلىشىپ كەتكەنكى، بىرەر ئوغرى كەلسىمۇ، ئىگىسى ئويغۇتۇپ قويىمىغۇچە قاۋىمايتى، ھەر بىر ئۆينىڭ ئىشىكى ئالدىدا دۆۋىلەپ قويۇلغان ئەسكى لاتىلار، تۆمۈر تېسەك، كونا كىيىملەر، خالتىلاردا قورىغان، كۆكەرگەن پارچە نانلار كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى.

بۇيەردە بىر تۈپ دەرەخ ياكى كۆكەرگەن ئوت چۆپمۇ كۆرۈنمەيتى. ھەممە يەر كۆيۈك ئاپتاپتا ئوتتەك چاڭقاپ ياتاتتى. بۇ مەھەللىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى شەھەرگە كىرىپ دېۋانچىلىك قىلىش بىلەن جېنىنى باقاتتى، پادىشاھ تەرىپىدىن ئۇلارنىڭ شەھەر ئىچىدە تۇرۇشى مەڭگۈ چەكلەنگەن ئىدى. شەھەرگە كىرگەندىمۇ ئۇلارنىڭ چوڭ كوچىلارغا ئۆتۈپ تىلەمچىلىك قىلىشى مەنئىي قىلىنغان ئىدى. ئۇلارغا سەدىقە بېرىدىغانلار يەنىلا شەھەرنىڭ ئارقا كوچىسىدىكى نامراتلار ئىدى.

جاھان كەزدى سۈپۈرگە «قۇياش شاھى» نىڭ بۇ ئۇلۇغ پايتەختىگە قانداق كېلىپ قالغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتى. بەلكىم ئېزىپ كېلىپ قالغاندۇ. ياكى تەقدىرنىڭ شامىلى ئۇنى ئۇچۇرۇپ بۇ يەرگە تاشلىغاندۇر. سۈپۈرگە سەپىرىنىڭ تىزگىنىنى كۆڭلىنىڭ ئىختىيارىغا تاپشۇرغان ئىدى. ئۇ قانچە سۇلارنى كىچىپ ئۆتتى، قانداقتۇر كارۋانلارغا ئەگىشىپ ماڭدى. كىملىرىنىڭدۇر گۈلخانلىرى ئەتراپىدا توندى.

ئۇ شەھەر دەرۋازىسىدىن كىرمەي تۇرۇپلا بۇ لەنتى ماكانغا كېلىپ قالغىنىغا پۇشايمان يىدى، دەرۋازا قوۋۇقچىلىرى بېشىغا نىپىز بۆك كىيگەن. يۈزىنى قورۇق ساقال باسقان، ئۇزۇن يەكتىكىنىڭ بىر پېشىنى پوتىسىغا قىستۇرىۋالغان بۇ غەلىتە ئادەمنى ۋارقىراپ توختاتتى.

— ھەي ساقال!

سۈپۈرگە قورۇقچىلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمىغانغا سېلىپ مېڭىۋەردى، چۈنكى ئۇنىڭ ئىسمى ساقال ئەمەس دە،

— ھەي ساقال. ساڭا گەپ قىلىۋاتىمىز.

— مېنى چاقىرۋاتامسىلەر؟

— ھە سېنى، نەگە؟

— كۆرۈۋاتىمىزغۇ، شەھەرگە كىرىپ كېتىۋاتىمەن.

— ئېشىڭنى بۇياققا تارت.

قورۇقچىلار سۈپۈرگىنى نوقۇپ، تارتقۇشلاپ بىرچەتكە چىقىرىپ يانچۇق قويۇنلىرىنى ئاڭتۇردى، ئۇلارنىڭ قولىغا بىر نەچچە ئۇششاق يارماقتىن باشقا ھېچنەمە چىقمىدى. كۆپىنى كۆرگەن سۈپۈرگە ئۈنچىقماي قاراپ تۇراتتى. ئەلۋەتتە مۇھىمراق نەرسىلىرىنى مۇنداق ماڭدامدا بىر

ئۇچىراپ تۇرىدىغان قاراقچىلارنىڭ قولىغا چىقىدىغان يەرگە قويمايتى .

- ئۇلۇغ پايتەختىمىزنىڭ قائىدىلىرىنى بىلەمسەن ؟ - دەپ سورىدى قورۇقچى

- بىلىدىغىنىمىدىن بىلمەيدىغانلىرىم كۆپ - ، دېدى سۈپۈرگە

- ئەمەس ئاڭلاپ قال ، بۇ شەھەرگە بىرىنچى نۆۋەت كەلگەن كىشى دەرۋازىدىن كىرىش ھەققى تۆلەيدۇ .

- خۇدا ھەققى ئۆزۈڭلارمۇ ئاخشۇرۇپ كۆردۈڭلار،مېنىڭدە ئاشۇ بىر نەچچە يارماقتىن باشقا ھېچنەمە يوق .

- پۇلۇڭ بولمىسا شەھەرگە كىرىپ نەمە ئىش قىلىسەن ؟ ياكى سەن تىلەمچىلىك قىلماقچىمۇ ؟ شۇنداق قىلماقچى بولساڭ يوقال بۇيەردىن . بىزنىڭ دىۋانلەر مەھەللىمىزنىڭ دىۋانلىرىمۇ يېتىپ ئاشىدۇ

- نەدىكى گەپنى قىلىۋاتىسىلەر ؟ - دەپ چۈشەندۈردى سۈپۈرگە ، - مەن جاھان كەزدى مۇساپىرىمەن ، قۇدرىتى تەڭداشسىز «قۇياش شاھى» مىزنىڭ شۆھرىتىنى ، ئۇلۇغ پايتەختىنىڭ داڭقىنى ئاڭلاپ . زىيارەت قىلماق بولۇپ يىراقلاردىن كەلدىم . مەندە نەدىمۇ پۇل پۇچەك ، مال دۇنيا بولسۇن . دۇنيا يىغىش ئاقىللارنىڭ ئىشى

ئەمەس . بايلىق پەقەت ئۇلۇغ شاھلارغىلا زىننەت قوشالايدۇ نەدە قاراڭغۇ چۈشسە شۇ يەردە تۈنەيمەن . بۈگۈن تاپقىنىمنى ئەتىگە ئاشۇرۇپ قويمايمەن ، ئاڭلىغانمۇ سىلەر ؟ خۇدا ئەتىگە يەتكۈدەك ئۆمۈر بەرگەن كىشىگە . ئەتىلىك رىزقىنىمۇ قوشۇپ بېرىدۇ . مۇقەددەس كىتاپلارغا ئەنە شۇنداق يېزىلغان .

- سەن بىلى گەپچى ئوخشىماسەن ؟ - دەپ سۈپۈرگىنىڭ گىپىنى تارتىۋالدى يەنە بىر قورۇقچى - پۇلۇڭ بولمىسا مۇنۇ قوتۇر ئېشىكىڭنى قويۇپ كەت بولمىسا خان ئوردىسىغا بىر ئاي ھاشارغا ئىشلەيسەن ، ئىككىدىن بىرىنى تاللا .

- نەمە گەپ بولۇپ كەتتى ، مەن زادى چۈشۈنەلمىدىم ؟

- خۇپسەنلىكىڭنى قوي ، ياكى بىر ئاي ھاشارغا ئىشلەيدىغانغا تۇر ، ياكى ئېشىكىڭنى قۇيۇپ كەت .

بۇ گەپنى ئاڭلاپ سۈپۈرگىنىڭ كۆرۈمىسىز ئېشىكى ئاۋازىنى بولشقا قويىۋىتىپ ھاڭراپ ، ئۈنلۈكرەك گەپ قىلىشقىمۇ بولمايدىغان بۇ شەھەرنى بېشىغا كىيدى . قورۇقچىلار ئاچچىقىدا ئۇنىڭ بېقىنلىرىغا قاتتىق ئايىغى بىلەن بىر نەتچىنى تېپىۋەتتى . ئېشەك سۈپۈرگە ئۈچۈن قۇياش شاھىدىنىمۇ قىممەتلىكرەك ئىدى .

ئېشەككە تەگكەن تايلاق ئۆزىگە تەگكەندەك بولۇپ دۈمبىلىرى قىمىلداپ كەتتى . - ھاي ھاي ياخشى ئادەملەر ئۇنداق قىلماڭلار . - دەپ ئارىغا چۈشتى شۈپۈرگە -

كۆرۈپ تۇرۇپسىلەركى ، بۇ مۇشۇنداق ئەسكى خۇيلۇق مەخلۇق ، خۇدا شۇڭا ئۇنى باشقا نەمە قىلماي ئېشەك قىلىپ ياراتقان . بوپتۇ مەن اشارغا ئىشلىسەم ئىشلەي . ئېشەك ئۆزۈمگە قالسۇن .

سۈپۈرگە تاش يۇنۇغۇچىلار قاتارىدا تاش چوقۇدى . قانداقتۇر بىر دۆڭنى تۈزگە ، تۈزنى دۆڭگە تارتىۋاتقان ھاشارچىلارغا قوشۇلۇپ ئېشىكى بىلەن توپا توشىدى .

ئۇ يەردە سېپىللار ئۈستىگە قۇرۇلغان دارلارنى ، شەھەر مەيدانىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئورنىتىلغان ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغانلارنىڭ كاللىسى چېپىلىدىغان ھەيۋەتلىك كۆتەكنى ، ئايىغىدىكى ئېغىر

كەشەنلەرنى شاراقلىتىپ سۆرەپ ، قامچا ئاستىدا ئىشلەۋاتقان جىنايەتچىلەرنى كۆردى . ھەممە يەرنى كىشىنىڭ دىمىنى سىقىدىغان ئېغىر بۇرۇقتۇملۇق ، چوڭقۇر سۈكۈت قاپلىغاندەك قىلاتتى . . پەقەت ئىككى ئىشلا سۈپۈرگىنىڭ خاتىرىسىدە ساقلىنىپ قالدى .

بىر قېتىم ئۇ دىۋانلەر مەھەللىسىنى كۆرۈپ باقماقچى بېرىپ ، ئېشىكىدىن ۋە ئۆزىنىڭمۇ جېنىدىن ئايرىلىپ قالغىلى تاسلا قالدى . جۈلدۈر كېيەن بىر توپ ئادەملەر يۇپۇرلۇپ كېلىپ ئۇنى ئېشىكىنىڭ ئۈستىدىن سۆرەپ چۈشتى . قىپپالاڭچا بالىلاردىن بىر نەچچىسى ئېشەكنىڭ ئۈستىگە مىنىپمۇ ئۆلگۈردى . قالغانلىرى ئۇنىڭ قويۇنلىرىنى ئاقتۇرۇپ كىيىملىرىنى تارتقۇشلاپ سۆرىگىلى تۇردى . قورقۇپ كەتكەن سۈپۈرگە :

– ھاي نا ئىنساپلار . مۇشۇمۇ ئىش بولىدىمۇ ؟ سىلەر ئۆز كەسپىدىشىڭلارنىمۇ بۇلاڭ تالاڭ قىلامسىلەر ؟ مەنمۇ سىلەرگە ئوخشاشلا قەلەندەرغۇ ؟ – دەپ خىيالغا كەلگەن گەپلەرنى قىلىپ چۇقان سالدى ، ئۇ ۋارقىرىمىغىنىدا بۇ غەلىتە ئادەملەر ئۇنىڭ كىيىملىرىنى يىرتىپ گۆشىنىمۇ تالان تاراج قىلىپ بىر پارچىدىن بۆلۈشۈۋالىدىغاندەك قىلاتتى . ھەر ھالدا ئۇنىڭ ۋارقىرىشى ئۈنۈم بەردى . – يۇپۇرلۇپ كېلىۋاتقان قەلەندەرلەر نېمىشقىدۇر چېپىدە توختاپ قېلىشتى .

– سەن راستىنلا قەلەندەرمۇ ؟ – دەپ سورىدى بىرى .
– بىلىپ قويۇڭلاركى – دەپ گۈركىرىدى سۈپۈرگە . – مەن يىراق ئەلنىڭ مەشھۇر قەلەندەرىمەن

– ئۇنداقتا نېمىشقا ئېشەك مىنىپ يۈرۈيسەن ؟ – دەپ سۆزىنى بۆلدى تۇنجى ئېغىز ئاچقان قەلەندەر ، – قەلەندەر دىگەننىڭ ھېچنىمىسى بولماسلىقى كېرەك ئىدىغۇ ؟
– بىز تەرەپتە ئېشىكى يوق قەلەندەر قەلەندەر ھېساپلانمايدۇ ، – دەپ چۈشەندۈردى سۈپۈرگە .
– ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن يۇرتۇمدىكى قەلەندەرلەرنىڭ ئاقساقىلىمەن . ئېشەككە مىنىپ جاھان كېزىمەن ، ھەربىر شەھەرگە بارغاندا شۇ يەرنىڭ قەلەندەر مەھەللىسىنى زىيارەت قىلىمەن ، سىلەرنىڭ بۇ قىلىقڭلار باشقا يۇرت قەلەندەرلىرىنىڭ قۇلىقىغا يەتسە شۇنچىلىك سەت ئىش بولىدۇكى

– سەن ئۆز يۇرتۇڭدىكى قەلەندەرلەرنىڭ ئاقساقىلى بولساڭ – دەپ خىرىلىدى قېرى بىر قەلەندەر . – بىزنىڭ قەلەندەرلەر شاھىمىز بىلەن كۆرۈشمىكىڭ شەرت .
– قەلەندەرلەر شاھى ؟ ھەيران بولدى سۈپۈرگە . سىلەرنىڭ قەلەندەرلەر شاھىڭلار بارمۇ تېخى ؟

– سېنىڭ يۇرتۇڭدىكى قەلەندەرلەرنىڭ ئاقساقىلى بولسا – دېدى قېرى قەلەندەر پەخىرلىنىپ تۇرۇپ . – بىزنىڭ ئۆز شاھىمىز بار . مانا ھازىر كۆرىسەن .
قەلەندەرلەر چۇۋۇلدېشىپ ئۇنى ئالدىغا سېلىپ ماڭدى . سۈپۈرگە گەپدانلىق قىلىمەن دەپ ئاغزىمىدىن بالاغا قالدۇمۇ نېمە ؟ دەپ ئوشۇقچە گەپلەرنى قىلىۋەتكىنىگە پۇشايمان قىلىپ قالدى . ئەسلىدە ئۇ ئۆزىنى قەلەندەرلەر ئاقساقىلى قىلىپ كۆرسىتىپ مۈشكۈل ئەھۋالدىن قۇتۇلۇۋالماقچى ئىدى . بۇ ئەبلەخلەرنىڭ پادىشاھىنىڭ بارلىقىنى كىم بىلسۇن . لېكىن ئېغىزدىن چىقىپ كەتكەن گەپنى ئەمدى قايتۇرۇۋالغىلى بولمايتتى . شۇڭا بىر دانىشمەن سۆزنى ئېغىزدىن چىققۇچە ئادەم باشقۇرىدۇ ، ئېغىزدىن چىقىپ كەتكەن گەپ ئادەمنى باشقۇرىدۇ دەپ توغرا ئېيتقان .

قەلەندەر سۈپۈرگىنى باشلاپ قىيىسىپ ئۆرۈلۈپ چۈشەي دەپ قالغان بىر ئۆينىڭ ئالدىغا ئەكەلدى. ئۆي ئىچىدىكى قارداپ كەتكەن بورنىڭ ئۈستىدە چاچ ساقاللىرى چىگىلىشىپ كەتكەن ، چىشلىرى قارىدىغان، يۇيۇقسىز بەتلىرى ئەسلى ئۆڭىنى يوقاتقان. ئۈستىدىكى كىيىم كىچەكلەرنىڭ جۇل جۇللىقى باشقا قەلەندەرلەردىن ئېشىپ چۈشىدىغان سۈرلۈك قىياپەتتىكى بىر ئىنسان ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ياش قورامىنىڭ قانچىدە ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلماق مۈشكۈل ئىدى. ئەتراپتا گىزىلداپ يۈرگەن چىۋىلار ، تور بېسىپ كەتكەن تورۇسلاردا ساڭگىلىغان ئۆمۈچۈكلەر بۇ «شاھ ئوردىسى» نى تېخىمۇ سىرلىق كۆرسىتەتتى. جاھانكەزدى سۈپۈرگىنى سۈر باستى. قەلەندەرلەر شاھى ئۇنىڭغا باش كۆتۈرۈپ قاراپمۇ قويماي:

— نىمە ئادەمسەن ؟ — دەپ سورىدى .

— تىلەمچىمەن . — دېدى سۈپۈرگە ئىككىلەنمەي .

— شۇنداق ئۇلۇغ تەڭرىم ئالدىدا ھەممە ئادەم ئوخشاشلا تىلەمچى ، — دەپ قەلەندەرچىلىك پەلسەپەسى ئۈستىدە ۋالاقلاپ كەتتى قەلەندەرلەر شاھى ، — ئىنسان ئۆزىنىڭ رىزىقىنى ، بەختىنى خۇدادىن تىلەيدۇ . پەرىق شۇ يەردىكى ، بىز خۇدادىن تىلىگەنلىرىمىزنى بەندىنىڭ قولى ئارقىلىق ئالىمىز ، سەن ئۇ دۇنياغا بارغاندا كۆرسەن . شاھلار . ئەمەلدارلار . بايلار بۇ دۇنيادىكى قىلمىشىدىن ھېساپ بېرىپ بولالماي قىيىلىپ تۇرغاندا قەلەندەرلەرنىڭ ھەممىسى خوشال خورام جەننەتكە قاراپ ماڭغان بولىدۇ . نېمىشقا دېسەڭ ، بايلار ئەمەلدارلار زومىگەرلەر خەلىقنىڭ نەرسىلىرىنى كۈچ ۋە زورلۇق بىلەن تارتىۋالىدۇ . قەلەندەرلەر بولسا باشقىلار ئىختىيارلىق بىلەن ئىلتىپات قىلغان نەرسىلەرنى قۇبۇل قىلىدۇ ،

— سۆزلىرىنى ئاڭلاپ دىلىم يورۇپ . ۆز كەسپىمگە ھۆرمىتىم ئاشتى ، — دەپ خوشامەت قىلدى سۈپۈرگە . ئۇنىڭ ئەسىيەدى بىر نىمىلەر قىلىپ بۇ جىن ئۇۋىسىدىن سالامەت چىقىپ كېتىشتە ئىدى . — مەن بەزىدە سەل ئۇيالىغاندەك بولاتتىم

— ئۇيالىما پەخىرلەن . — دەپ سۈپۈرگىنىڭ سۆزىنى بۆلدى قەلەندەرلەر شاھى — بىز باشقىلارنى جىنايەت يولىدىن قايتۇرغۇچىلارمىز . مىسالى : بىر كىشىنىڭ يانچۇقىدا ئۆز خىراجىتىدىن ئوشۇق بىر تەڭگە تۇرۇپتۇ دەيلى ، بۇ ئوشۇقچە نەرسە چوقۇم ئۇنى يامان خىياللارغا سالىدۇ . بىز ئۇنىڭ ئوشۇقچە پۇلىنى تىلىۋالىمىز ، ھېلىقى كىشى يامان يوللارغا مېڭىپ قېلىشتىن ئامان قالىدۇ . ھەمدە كۆپ ساۋاپ ئالىدۇ .

— ئاپىرىن . — دېدى سۈپۈرگە — مەن تېخى ھېچبىر قەلەندەرنىڭ ئاغزىدىن مۇنداق چوڭقۇر مەنىلىك گەپلەرنى ئاڭلاپ باقمىغان ئىكەنمەن .

— سەن ئادەتتىكى بىر قەلەندەرنىڭ ئەلدىدا ئەمەس ، قەلەندەرلەر شاھىنىڭ ئالدىدا تۇرىۋاتىسەن . — دە ، — دەپ مەغرۇرلاندى شاھ — مەن ساڭا ئېيتسام ئۇلۇغلۇق تەرەپتە مىنىڭ نامىم «قۇياش شاھى» دىن قالسىلا ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ . بەزىدە شۇ شاھنىڭمۇ ماڭا ھاجىتى چۈشىدۇ .

— شۇ ئۇلۇغ «قۇياش شاھى» نىڭ ؟

— مانا بۇ بوينۇمدىكى مىس پۈتۈكنى كۆردۈڭمۇ ؟ — بوينىغا ئېسىقلىق تۇرغان قانداقتۇر بىر كىچىك مىس تاختىنى كۆرسەتتى قەلەندەرلەر شاھى ، — مانا بۇ پۈتۈكنى ئېلىپ شاھ ئوردىسىغا

ئىختىيارى كىرىپ چىقالايمەن . بەزىدە شاھنىڭ ئۆزى مېنى چاقىرىپ قالدىغان چاغلىرىمۇ بولىدۇ . نىمە ئۈچۈن دىمەكچى ولىدىغانىسەن ؟ شاھ ئۆز قوشۇنى بىلەن ياقا يۇرتلارنى بېسىۋالغاندا ، ئارقىدىنلا ئۆيەرگە مىڭلاپ قەلەندەرلەرنى ئەۋەتىشكە توغرا كىلىدۇ . بۇ قەلەندەرلەر ئۆيەردە ئون - يىگىرمىدىن باللاپ ئاز كۈندىلا شۇنداق كۆپىيىپ كېتىدۇكى ، ئەقلىڭ يەتمەيدۇ . بۇ بەتچىلەر ئۆيەرگە بېرىپ بېيىشقاندىن كىيىنلا بىزنى ئۇنتۇشىدۇ .

بۇ ئىشقا مەن ھەرگىز خاپا بولمايمەن . ئادەملەر مال دۇنيانى كۆرگەندە ياراتقان . ئىگىسىنىمۇ ئۇنتۇپ قالىدۇ . مەن نىمە ئىدىم ... ھەقچان سەن قۇياش شاھنىڭ نامىنى ئاڭلاپ كەلگەنسەن . ئېھتىمال ئۇ بۇدۇنيادا مەندىن مەرتىۋىلىكتۇر ، ئەمما ئۇ دۇنيادا مىنىڭ ئورنۇم چوقۇم ئۇنىڭكىدىن ئۈستۈن بولىدۇ ... خۇدا ساڭا ئاجايىپ كەسىپ ئاتا قىپتۇ ، شۇ كەسىپ بىلەن ئۆلۈپ كېتىشىڭگە نىسبەت بولغاي ، قېنى يولۇڭغا ماڭ .

سۈپۈرگە قەلەندەرلەر شاھنىڭ ئالدىدىن قايتىپ چىقىشى بىلەن ئىشك ئالدىدا تۇرغان قەلەندەرلەر كېلىپ چۇۋۇلدېشىپ ئۇنى ئورنىۋالدى . چۈنكى سۈپۈرگە ئۇلارنىڭ شاھنىڭ نەزىرىگە چۈشكەن ۋە ئۇنىڭ قۇبۇل قىلىش شەرىپىگە ئېرىشكەن ئىدى . قايسى بىر قەلەندەر ئۇنىڭ ئېشىكىنىڭ قۇيرۇقىنى تارتاتتى ، قايسى بىرلىرى ئۇنىڭ چاپىنىنىڭ توپىسىنى قاقاتتى . كىملىرىدۇر «پوش پوش» دەپ ئۇنىڭغا يول ئاچاتتى . قەلەندەرلەر ئۇزۇندىن بېرى بۇيەردە كۆرۈلۈپ باقمىغان ئاشۇنداق قىزغىن تەنتەنە بىلەن ئۇنى ئۇزىتىپ قويدى .

يەنە بىر كۈنى سۈپۈرگە شەھەر كوچىسىدا قولى مەھكەم باغلانغان بىر مەھپۇس بىلەن ئۇچىرىشىپ قالدى . ئىككى لەشكەر ئۇنى يالاپ ئادىغا سېپىلىپ ئەكىتۋاتاتتى .

— ھاي قېرىنداش .. دەپ چاقىردى مەھپۇس سۈپۈرگىنى ، سۈپۈرگە ئېشىكىنىڭ قەدىمىنى ئىختىيارسىز توختاتتى . چۈنكى ئۇ سۈپۈرگە تۇغۇلغان يۇرتىنىڭ تەلەپپۇزىدا سۆزلىدى .

— سەن كىم بولىسەن ، نىمە ئادەمسەن ؟ — دېدى سۈپۈرگە ھەيران بولۇپ .
— كىملىكىمنى دەپ بېرىشكە ۋاقىتىم يوق — دېدى مەھپۇس،— مۇنۇ ئىككى لەشكەر تېخى مىنىڭ كىملىكىمنى بىلەننى يوق ، ئەرزىمەس بىر ئىش ئۈچۈن بۇلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالدىم . كىملىكىمنى بىلىپ قېلىشسا ، مەڭگۈ زىنداندا چىرىپ تۈگەيمەن . يانچۇقۇڭدا بىر تىللايىڭ يوقمۇ ، پەقەت بىر تاللا تىللا ؟ مېنى قۇتقۇزۇپ قال .

— نىمە دېيىشىۋاتىسەن ؟ — دېدى لەشكەرلەر ئۇلارنىڭ سۆزىنى چۈشەنەلمىگەنلىكتىن .
— ئۇ مىنىڭ قېرىندىشىم بولىدۇ — دېدى سۈپۈرگە — مېنى قۇتۇلدۇرۇپ قال دەپ بېيلىنىۋاتىدۇ . مانا بۇ تىللانى ئېلىپ ئۇنى كەچۈرسەڭلار .

لەشكەرلەر ئۈچۈن مەھپۇسنى ئوردىغا ئاپىرىپ بەرگەندىن كۆرە ، شۇ بىر تىللاغا تىگىشكىنى پايدىلىقراق ئىدى . سۈپۈرگە ئېشىكىدىن چۈشۈپ . قولىنى لەشكەرلەرگە سۈندى . ئۇنىڭ ئالقىنىدا راستىنلا بىر تال تىللا قۇياش نۇرىدا يالتىراپ تۇراتتى .

— بىر تاللا بارمۇ ؟ — دېدى لەشكەرلەرنىڭ بىرى — قارا بىز ئىككى ئادەمدە . بىر تال تىللايىڭنى قانداق بۆلۈشۋالىمىز ؟ بەرسەڭ ئىككىنى بەر بولمىسا يولۇڭغا ماڭ .

— بوپتۇ ئىككىنى بەرسەممۇ بېرەي .
سۈپۈرگە ئالقىنىدىكى تىللارنى يەرگە تاشلىدى . بىر تال تىللا پىششىق خىش ئۈستىگە جىرىڭلاپ چۈشتى - دە . ئىككى تال تىللاغا ئايلىنىپ ئىككى تەرەپكە قاراپ دومىلاپ كەتتى .

لەشكەرلەرنىڭ ھەيرانلىقتا كۆزلىرى پارقراپ كېتىشى ۋە يەنە دەرھال ئېسىنى يىغىپ تىللاغا ئۆزىنى ئاتتى . سۈپۈرگە مەھپۇسنى باغلاقتىن يەشتى .
 - رەھمەت ساڭا .- دېدى مەھپۇس، - « تام تېشەر» دىگەن ئىسىمنى ئېسىڭدە چىڭ تۇت ، كېرەك بولغاندا ياخشىلىقىڭغا ياخشىلىق قايتۇرىمەن .

مەھپۇس يۈگۈرگىنىچە يىراقلاپ كەتتى . نىمىشقىدۇر ئۇنىڭ ئوت چاقناپ تۇرغان كۆزى سۈپۈرگىنىڭ كۆز ئالدىدىن ئۇزاققىچە ئۆچمىدى ئۇنىڭدىن باشقا بۇ شەھەردە كۆرگەن ھېچنەمە سۈپۈرگىدە چوڭقۇرراق تەسىر قالدۇرغىنى يوق . بۇ شەھەردىكى ھەممە نەرسە پەقەتلا بىر ھۆكۈمران - ئاشۇ « قۇياش شاھى » نىڭ خاھىشى . خوشاللىقى ئۈچۈن خىزمەت قىلاتتى . ھەممە نەرسە شۇ بىر ئادەمنىڭ ئىختىيارىغا بوي سۇناتتى . ئوردىدىكى بارلىق ۋەزىر ۋۇزرا ، ئۆلىما ، دانالار ، گۈزەل نازىنىلار شۇ كىشىنىڭ ئىرادىسى بىلەن ھەركەت قىلاتتى .

« خوش ئېشىگىم - دەپ مۇراجەت قىلدى سۈپۈرگە ئېشىكىگە ،- سەن ئەگەر ئېغىلدا ئېغىلدا بىر كۈن ئوشۇقراق باغلاقلىق تۇرۇپ قالساڭ زېرىكىشتىن ھاڭراپ جاھاننى بېشىڭغا كېيسەن . شاھ ئوردىسىدىكى شۇ بىچارىلەرنىڭ ساراڭ بولۇپ قالمىغىنىغا ھەيرانمەن ... بارلىق كۈچ ۋە ھوقۇقنىڭ ئىگىسى بولغان شۇ (قۇياش شاھى) قانداقراق ئادەمكىن ؟ ئۇ كېچىسى قانچىلىك كەڭلىكتىكى ئورۇندا ياتار ؟ بىر ۋاخلىق تامىقىدا قانچىلىك بالايى بەتتەرلەرنى يۇتۇتتىدىغاندۇ ؟ ئېھتىمال ئۇنىڭ ئاغىزى تىمىساڭىڭىدىنمۇ يوغاندۇر ؟ ئۇنىڭ قۇلاقلىرى سېنىڭكىدىنمۇ ئۇزۇن بولۇپ مۇرىسىگە ساڭگىلاپ چۈشسە كېرەك ؟ ياكى بولمىسا ئۇ ھېلىقى چۆچەكلەردىكى ئېلىسىنىڭ نەق ئۆزىدۇر ؟ بولمىسا نىمىشقا ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغانلىكى ئادەمنى تىترەك باسدۇ ؟.....»

جاھانكەزدى سۈپۈرگە ئۆز يۇرتىنى سېغىنغان ئىدى . ئۇنىڭ يۇرتى بەكمۇ يىراقتا ، قۇم ۋە چۆللۈكلەرنىڭ ئىچىدە ئىدى . خۇدا ئۆز مۆجىزىسىنى كۆرسىتىپ . ئاشۇ چۆللۈكلەر ئارىسىغا ئاجايىپ بۇلاقلارنى ياراتقان . يىراقتىكى ئاق باش تاغلار . قارلىق چوققىلاردىن ئېقىپ چۈشكەن مۇزدەك قار سۇلىرى بىر بىرىگە قوشۇلۇپ ھەيۋەتلىك ئېقىنلارنى ھاسىل قىلىپ . قۇملۇقلارغا يېتىپ كەلگەندە نەلەرگىدۇرسىڭىپ غايىپ بولاتتى . - دە يەنە چۆللۈكنىڭ قايسى بىر جايلىرىدىن

فونتانىدەك ئېتىلىپ چىقاتتى ، ئادەملەر بۇ بۇلاق سۇلىرىنى باشلاپ بوستانلىقلارنى بىنا قىلغانىدى . سۈپۈرگە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن شەھەرنىڭ سېپىللىرىمۇ ، ھەتتا پادىشاھىمۇ يوق . سانسىز بۇلاقلاردىن يىغىلغان سۇلار شەھەر ئىچىدە ئۆستەڭ بولۇپ ھەيۋەتلىك شارقىراپ ئاقىدۇ . ئۆستەڭ بويىدىكى قۇملۇقلاردا ئۇششاق بالىلار قىپىلاڭچ بولۇپ يۈگۈرۈپ ئوينىشىدۇ . سۆڭەكلەر سايسىسىدىكى سەگەنچۈكلەردە بوۋاقلار تاتلىق ئۇخلايدۇ . ئۆزىمە دەرىخى سايسىسى ئاستىدىكى كىگىزلەردە ئولتۇرغان ئاياللار قىزىق پاراڭلىشىپ يىپ ئىگىرىشىدۇ . شەھەر مەيدانلىرىدا دۇنيانىڭ ھەر تەرەپلىرىدىن كەلگەن سودىگەرلەر ماللىرىنى يېيىپ سودا سېتىق قىلىشىدۇ . ئۇلاردىن باج سېلىق ئېلىشنى ھېچكىم خىيالغىمۇ كەلتۈرمەيدۇ . ئۇ يەردىكى بايلىق . توقچىلىق كىشىلەرنى شۇنداق ساددا . غەمىسىز ياشاشقا ئۆگەتكەن . كەچلىكلىرى باغلاردىن ناخشا . ساز ئاۋازى كېلىدۇ . ناخشىچىلار ئۆز ناخشىلىرىدا ئاشىقلارنىڭ دەردى . بەختكە ئېرىشكەن قىزنىڭ شادلىقى . يىراق كارۋان يولىدا كېلىۋاتقان يولوچىنىڭ جاپاسى . ئېرىنى كۈتۈۋاتقان ئايالنىڭ سېغىنىشى . گۈللەر ئېچىلغان دالا . ئاپتاپ چاڭقىپ تۇرغان قۇملۇقلار . باھارنى قوغلىشىپ كېتىۋاتقان

قۇشلار يەنە شۇنداق نۇرغۇن ئىشلار توغرىسىدا كۈيلەيدۇ. سۈپۈرگىنىڭ شۇ سۈيۈملۈك يۇرتىدىن ئايرىلغىنىغا مانا بىر يىلچە بولدى. ئۇ ھەر قېتىم جاھان كېزىپ يىراقلاپ كېتىدۇ. دە يەنە سېغىنىپ ئارقىسىغا ياندى.

جاھانكەزدى سۈپۈرگە ھېلىلا ئۆزى تاشلاپ چىققان « قۇياش شاھى » نىڭ پايتەختىگە يەنە بىر قېتىم قايرىلىپ قارىدى. ئېگىز سېپىل ئۈستىدە قورال ياراغلىرى بىلەن قېتىپ تۇرۇشقان جىسەكچىلەر بارغانسېرى خىرەلىشىپ بارماقتا ئىدى. ئۇ ئېشىكىنى تېخىمۇ قاتتىقراق دېۋىتتى. « ئالغا باس ئېشىگىم. تەھدىت.

زوراۋانلىق ھۆكۈم سۈرگەن بۇ ماكاندىن نېرىراق بولايلى. بۇ شەھەر نىڭ مەرمەر تۈۋرۈك. كۈمۈش فونتان. ئېرەم باغلىرىغا لەنەت...»

جاھانكەزدى سۈپۈرگە

ئەللىك ياشلاردىن ھالقىغان. ساقاللىق بۇ كىشى ئۆز يۇرتىدا « جاھانكەزدى سۈپۈرگە » دەپ نام بىلەن مەشھۇر. سۈپۈرگە كىچىگىدىنلا خىيالچان ئىدى. باش باھاردا ئېرىق بويلىرىدا پەيدا بولىدىغان يۇمران مايىسلار. ئاق ۋە ھال رەڭ تاۋلىنىپ تۇرىدىغان چېچەكلەر ئۇنى كۈچلۈك ھاياجانغا سالاتتى. يۇپۇرماقلىرى ئەمدى تەڭگە بولىۋاتقان تاللىرىنىڭ شېخىغا قونۇپ سايىرىشىۋاتقان باھار قۇشلىرىغا قاراپ ئۇ سائەتلەپ ئولتۇرۇپ كېتەتتى. بۇ قۇشلار زىمىستان كۈنلىرى نەگە يوقىلىپ كېتىدىغاندۇ ؟ باھار كۈنلىرى بۇيەرنى قانداق تېپىپ كېلەلەيدۇ ؟ يۇلتۇزلار كۈندۈزى نەگە مۆكۈۋالىدۇ ؟ ... ئېرىقتىكى سۇلار قانداق كۈچنىڭ تەسىرىدە ئاقىدۇ ؟ ھۆركىرەۋاتقان بوران. گۈلدۈرلەپ چاققان چاقماقلار نېمىنىڭ غەزىپى ؟ ... ئادەم نىمە ئۈچۈن ئۆلۈپ كېتىدۇ ؟ بۇ دۇنيانىڭ ئىگىسى زادى كىم ؟ يەنە شۇنداق نۇرغۇن چېگىش سۇئاللار ئۇنىڭ خىيال دۇنياسىدا ئەگىپ يۈرەتتى. سېھىرلىك ئايدىڭ كېچىلەر. يۇرتىنى. قېرىنداشلىرىنى تاشلاپ ئۆز ئاشىقىنى ئەگىشىپ كېتىپ بارغان قىز. جاينامازدا ئولتۇرۇپ بالىلىرىنىڭ بەختىنى تىلەپ يىغلاپ دۇئا ئوقۇۋاتقان ئانا. سەھەردە ئاڭلانغان مۇڭلۇق نەي ئاۋازى سۈپۈرگىنىڭ بالىلىق قەلبىگە ھەسرەتلىك ھېسسىياتلارنى بېغىشلايتتى.

سۈپۈرگىنىڭ ئائىلىسى تۇرىدىغان مەھەللىنىڭ كوچىسىدىن ئارلاپ ئۆتۈپ قالىدىغان بىر كىشى سۈپۈرگىنى تولىمۇ قىزىقتۇراتتى. ئۇنى ئادەملەر « توختى ئاشىق » دەپ ئاتايتتى. نىمىلەرنىدۇر دەپ غودوڭشىپ. يولنىڭ قىزىق توپىسىنى توزۇتۇپ يالاڭگىياغ چىقىپ كېلىۋاتقان توختىنى كۆرۈش بىلەنلا ئۇششاق بالىلار « ئەنە ، توختى ئاشىق كېلىۋاتىدۇ. » دەپ تەرەپ تەرەپكە قېچىشاتتى. لىشلەرنىڭ ئېيتىشىچە : توختى نامرات ئائىلىنىڭ ئوغلى ئىكەن ، ئۇ يىگىت بولۇپ يېتىلگەندە بىر باينىڭ قىزىغا ئاشىق بوپتۇ. باي قىزنى باشقا بىرىگە ياتلىق قىلىۋېتىپتۇ. شۇنىڭدىن بېرى توختى ئۆيلەنمەي مۇشۇنداق بىر ئۆمۈر سەرسانلىقتا ئۆتۈۋاتقانمىش..... تويى ئاشىق دائىم « ياراتقان ئىگەمنىڭ نەزىرىدە باي نىمە ؟ گاداي نىمە ؟ ئادەم نىمە ؟ چۈمۈلە نىمە ؟ ھەممىسى ئوخشاش .

خۇدا ھەممىنى يارىتىدۇ . يوقىتىدۇ . ئالەمدە پەقەت ئاشقىلىقلا ئۆلمەيدۇ » دەيتتى . سۈپۈرگە : ئاشقىلىق دىگەن نىمە ؟ نىمىشقا ئۇ باشقىلارنى ئوتلارغا سۇلارغا سالالايدۇ ؟ دەپ ھەيران بولاتتى . بىر كۈنى توختى ئاشىق ئۆزىدىن قاچماي يولىنىڭ ئوتتۇرسىدا تۇرۇپ قالغان سۈپۈرگىنىڭ بېشىنى سىلاپ ، غەلىتە ھىجىيىپ :

– كىمنىڭ بالىسى سەن ؟ ... ھە سەنمۇ چوڭ بولسەن . ئىسىست . مەن نېمىشقىمۇ سەنچىلىك ۋاقتىمدا ئۆلۈپ كەتمىگەن بولغىنىم . – دېدى .
توختى ئاشىق ئۆتۈپ كېتىشى بىلەنلا بىرەيلەن سۈپۈرگىنى چاقىرىپ قالدى . سۈپۈرگە بېشىنى كۆتۈرۈپ يولىنىڭ چېتىدە تۇرغان يوغان سەلىلىك كىشىنى كۆردى .
بۇ مەھەللىنىڭ ئىمامى ئىدى .

– توختى ئاشىق ساڭا ھازىر نىمە دېدى ؟ – دەپ سورىدى ئىمام .
– مەن نىمىشقا سەنچىلىك ھاقىتىمدا ئۆلۈپ كەتمىگەن بولغىنىم دېدى ، – دەپ جاۋاپ بەردى سۈپۈرگە .

– ئۆلۈمدىن قورقمايدىغان ئىمانسىز . – دەپ تىللىغىنىچە يولغا ماڭدى ئىمام .
ئىمام ئەمدىلا دوقمۇشتىن ئەگىلىپ تۇرۇشقا يول ئۈستىدە يەنە توختى ئاشىق پەيدا بولدى .
– ھاي بالا . – دەپ چاقىردى ئۇ سۈپۈرگىنى ، – ئىمام ھازىر ساڭا نىمە دېدى ؟
– توختى ئاشىق ھازىر ساڭا ھازىر نىمە دېدى ؟ دەپ سورىدى .
– سەن نىمە دېدىڭ ؟
– مەن سەن ماڭا دىگەن گەپلەرنى دېدىم .
– ئىمام نىمە دېدى ؟
– ئۆلۈمدىن قورقمايدىغان ئىمانسىز . دېدى .
بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ توختى ئاشىق شۇنداق قاقاقلاپ كۈلدىكى ، ئۆيلەرنىڭ ياغىچىغا قونۇپ ئولتۇرغان كەپتەرلەر ئۈرۈكۈپ گۈررىدە ئورنىدىن قوزغىلىپ كېتىشتى .
– ئىماننى ئۆلچەيدىغان تارازا ئىگىسىنىڭ قولىدا ، – دېدى توختى ئاشىق ، – ئۆلۈم ئاللاننىڭ ئىلتىپاتى ، بۇ دۇنيادا جاپا چېكىۋاتقانلار ئۆلۈمنى سېغىنىدۇ .
گۇناھقا ياتقانلار ئۆلۈمدىن قورقىدۇ

سۈپۈرگىنىڭ ئاتىسى شەھەردىكى ھاللىق سودىگەرلەرنىڭ بىرى ئىدى . ئۇنىڭ ئۈچ قىزى بولۇپ سۈپۈرگە بولسا ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا كۆرگەن ئوغۇل پەرزەنتى ئىدى . شۇڭا ئۇ ئوغلىغا يامان كۆزلەردىن يىراق قىلىش ئۈچۈن تومتاقلا قىلىپ « سۈپۈرگە » دەپ ئىسىم قويغان ئىدى . ئاتىنىڭ نەزىرىدە سۈپۈرگە ھەر دائىم بوسۇغىغا تاشلاپ قويىدىغان ئاددىي نەرسە بولسىمۇ ، كىشىلەرگە ھەر كۈنى لازىم بولۇپ تۇرىدىغان ، ئادەملەرنى پاسكىنىچىلىقتىن خالىي قىلىدىغان ئۇلۇغ نەرسە ئىدى .

سۈپۈرگىنىڭ ئاتىسى ئۇنى شەھەردىكى داڭلىق مەدىرىسلەرنىڭ بىرىگە ئوقۇشقا بەردى . سۈپۈرگىنىڭ بىر نەتىجە تەڭتۇشلىرى ئۈنەنچە يېشىدىلا قورئاننى تاماملاپ . كىيىنكى چاغلاردا ئۇلارنىڭ ھەر بىرى شەھەردىكى چوڭ مەسچىتلەرنىڭ ئىماملىرىدىن بولۇشتى . ئەمما سۈپۈرگە ھەرقانچە تىرىشچانلىق كۆرسىتىپمۇ ھەپتىيەكتىن قورئانغا ئۆتەلمىدى . ۋاڭ چوڭغا تولغان مەدىرىسدە ئۇنىڭ كاللىسى ھېچنىمىنى قۇبۇل قىلالمايتتى . قاراڭغۇ ، زەي ھۇجرىلاردا ئالدىغا

ھەپتىيەكنى ئىچىپ قويۇپ ئولتۇرغىنىچە ئۇنىڭ خىيالى ئادەملەر بىلەن گۈرۈلدەپ تۇرغان قايناق بازارلاردا ، دېھقان ناخشا ئېيتىپ ساپان ھەيدەۋاتقان كەڭ ئېتىزلاردا ، قۇشلار سايرىشىپ تۇرغان داللىلاردا بولاتتى . ئۇنىڭ قۇياش نۇرى بىلەن تاۋلىنىپ تۇرغان ئوچۇقچۇلۇقنى ، كەپتەرلەر پەرۋاز قىلىۋاتقان كۆك ئاسماننى ، چەكسىز داللىلارنى كېسىپ ئۆتۈپ ھەر تەرەپكە قاراپ سوزۇلۇپ كەتكەن چىغىر يوللارنى ، دەرەخزارلىقلارغا تۆكۈلگەن مۇزدەك ھەم نەم يۇپۇرماقلارنى سېغىناتتى . بەزىدە ئۇ مەدىرىستىن قېچىپ چىقىپ . شەھەرنىڭ چېتىدىكى دۆڭلۈككە چىقىپ ئولتۇرۇپ يىراقتا كۈمۈشتەك ياللىتراپ ئېقىۋاتقان سۇلارغا ، ھەر تەرەپكە سوزۇلغان يوللارغا قارايتتى . ۋە مۇشۇ يوللار بىلەن توختىماي مېڭىۋەرسە قەيەرلەرگە بېرىپ قالىدىغاندۇر؟ - دەپ ھەيران بولاتتى .

سۈپۈرگە دەرىس ئالىدىغان مەدىرىستە چىرايلىرى سارغىيىپ . مۈكچەيگەن . ئۆمرىنى شۇ زەي . قاراڭغۇ ھۇجرىلاردا بەگۋاش بالىلارنىڭ قەلبىگە ئىماننىڭ نۇرىنى يېقىش ئۈچۈن ھەپلىشىپ ئۆتكۈزگەن بىر مويىسىپت بار ئىدى . ئۇ بەزىدە سۈپۈرگىنىڭ بېشىنى سىلاپ :
- قارا سېنىڭ كۆزۈڭدىن باشقىچە نۇر چاقناپ تۇرىدۇ . ئۆزۈڭ بۇ يەردە بولساڭمۇ كۆڭلۈڭ ھەر يەردە . خۇدا سېنىڭ دىلىڭغا بەلكىم باشقا بىر نەرسىنىڭ مۇھابىتىنى سالغاندۇر ياكى كەلگۈسىدە سېنىڭ بېشىڭغا چۈشمەكچى بولۇپ تۇرغان ئاجايىپ قىسمەتلەر باردۇر . بىلگۈچى خۇدا . - دەيتتى .

سۈپۈرگە بۇ كىشىنى ياخشى كۆرەتتى . ئۇ قوپال ۋە تەكەببۇر ، مۇتەئەسسىپلىكى كىشىنى بىزار قىلىدىغان باشقا مۇدەررىسلەرگە ئوخشىمايتتى . -

- تەقسىر . جاھاندىكى ئاشۇ يوللار بىلەن مېڭىۋەرسە قەيەرگە بېرىپ توختايدۇ ؟ - دەپ سورايتى سۈپۈرگە ھېلىقى ئۇستازىدىن .

- ھارغان يېرىڭگە بېرىپ توختايسەن ئوغلۇم . - دەپ جاۋاپ بېرەتتى ئۇ .

- ئەگەرچە ئىدە ھارماي مېڭىۋەرسىچۇ ؟

- ھارماسلىق پەقەت ئاللاغىلا خاس مۆجىزە . بىز بەندىمىز ھەممىمىز ھارىمىز .

- ئەگەر ياراتقان ئىگەم ماڭا شۇنداق كۈچ - قۇۋەت بەرسىچۇ ؟

- ئەگەر خۇدا ئۆزى ساڭا شۇنداق قۇدرەت ئاتا قىلسا ئۇ چاغدا سەن دۇنيانىڭ چېتىگە بېرىپ

توختايسەن .

- دۇنيانىڭ چېتى؟ - ھەيران بولدى سۈپۈرگە ، - دۇنيانىڭمۇ چېتى بولامدۇ ؟

- چېتى بولىدۇ ، خۇددى سەن ئۆگزىڭگە چىقساڭ ئۇنىڭ تۆت ئەتراپىدا چېتى بولغانغا

ئوخشاش .

- دۇنيانىڭ چېتىگە يېتىپ بارغاندىن كېيىن يەنە نىمە كۆرىنىدۇ ؟

- خۇددى سەن كېچىسى كۆرگەنگە ئوخشاش چەكسىز قاراڭغۇكۇق ۋە نۇرغۇن يۇلتۇزلارنى

كۆرىسەن .

- چەكسىز قاراڭغۇكۇق دېدىلىما ؟

- شۇنداق مۇقەددەس كىتاپلاردا يېزىلىشىچە : بىز ياشاپ تۇرغان بۇ زىمىننى پايناسىز سۇ

ئوراپ تۇرىدۇ

شۇنداق گەپلەر سۈپۈرگىنىڭ بالىلىق تەسەۋۋۇرىنى تېخىمۇ جانلاندۇرىۋېتەتتى . ئۇنىڭ

مەدىرىسىنىڭ ئاشۇ ئېگىز تۆت تېمىنىڭ ئىسكەنجىسىدىن ، ۋاڭ چۇڭلۇق شەھەرنىڭ

قىستاقچىلىقلىرىدىن قۇتۇلۇپ . سەپەر خالىتىنى ئۆشنىسىگە تاشلاپ يىراقلارغا سەپەر قىلغۇسى . ئالەمنىڭ چېتىگە يېتىپ بېرىپ . ئۇنىڭمۇ نېرىسىدا نىمىلەرنىڭ بارلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگۈسى كېلەتتى .

ئاتىسى ئۆلۈپ كەتكەندىن كىيىن سۈپۈرگە ئاتىسىدىن قالغان مال مۈلۈك . كاتتا باغلىق ئىچكىرى تاشقىرى قورولارنى ئايال قېرىنداشلىرىغا مىراس ھەققى قىلىپ ئۈلەشتۈرۈپ بېرىۋەتتى . ئۇ ئايۋانلىق قورولار شۇنچە كەڭ ۋە ھەشەمەتلىك بولسىمۇ . سۈپۈرگىنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكى دۇنيادىن يەنە كۆپ كىچىك ئىدى . ئۇنىڭ تۆمۈرىدا تۆت تام ئىچىگە بەند بولۇپ ياشاشنى زۇلۇم بىلىدىغان باشقىچە بىر قان ئۆركەشلەيتتى

سۈپۈرگە ئاتىسىدىن قالغان مىراسلارنى ئاجىز قېرىنداشلىرىغا بېرىپ تۈگەتكەندىن كىيىن ، ئۆزىنى خېلىلا يىنىكلەپ قالغاندەك ھېس قىلدى . شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇ ئۆزىنىڭ ئارزۇ قىلغان سەيياھلىق تۇرمۇشىنى باشلىۋەتتى . مانا شۇنىڭدىن باشلاپ ھازىرغىچە ئۇ بىرەر جايدا كۆپ بولسا بىر يىلدىن ئوشۇق تۇرۇپ باققان ئەمەس . ئۇ چۆللەرنى . چەكسىز قۇملۇقلارنى ئايلىنىپ . شۇ قۇملۇقلار ئەتراپىغا يۇلتۇزدەك تارقالغان شەھەر . يېزىلارنى بىر مۇ بىر كېزەتتى . ئېشىكىنىڭ بېشىنى قانداقتۇر بىر بازارغا بۇراپ . ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى خۇرجۇننىڭ ئىككى كۆزىنى يىپ يىگنە . چاي تۈز دېگەندەك چۆل ئادەملىرىگە كېرەكلىك ماللار بىلەن تولدۇرۇپ . يەنە قانداقتۇر بىر بازار ياكى يولدا ئۇچۇرغان مەھەللىلەردە ئازغىنە پايدىسىغا سېتىپ پۇل قىلىپ سەپىرىنى داۋام قىلىۋېرەتتى . ئۇ قانچە قانچە قېتىم چۆل قاراقچىلىرىنىڭ بولاڭ تالىڭىغا ئۇچىراپ جېنىدىن ئايرىلغىلى تاسلا قالدى . يەنە قانچە قېتىم ئۇ شۇنداق ئۇششاق قاراقچىلارنىڭ ئۆزى بىلەن ھەمىسەبەت بولۇپ قونالغۇلاردا بىللە تۈندى . بەزىدە ئۇنىڭغا قىمارۋازلارنىڭ تاۋىكاللىرىنىڭ يېنىدا تاماشا كۆرۈشكە ۋە بەزىدە گۈلخان يېنىدا ئولتۇرۇپ قانداقتۇر بىر تەۋەككۈلچىلەر . جاھانكەزدىلەرنىڭ سىرلىق ئالەم . ھايات . تۇرمۇش توغرىسىدىكى قىزىقارلىق پاراڭلىرىنى ئاڭلاشقا توغرا كېلەتتى .

بىر قېتىم سۈپۈرگە ئۇقۇشمايلا . ئادەم ئۆلتۈرۈش خۇمارى بار بىر تەلۋىنىڭ ئۆيىدە بىر كېچىنى ئۆتكۈزدى . تاغدەك يوغان بەستى بار . مەيدىسىنى ئاتىنىڭ يايلىسىدەك قاپقارا تۈك قاپلىغان بۇ ئادەمنىڭ كۆزلىرى ئوت بولۇپ يېنىڭ كىشىگە تىكىلەتتى . ئۇ كېچىچە سۈپۈرگە ئۆزى ئۆلتۈرگەن ئەلەر . ئاياللار . بالىلارنىڭ سانى . ئۇلارنىڭ ئۆلۈم ئالدىدا قانداق تىپىرلاپ چىقىرىشقا ئىشلىرى . ئاققان قان . ئېچىنىشلىق نالە . چاچىراپ چىققان كۆزلەرتوغرىسىدا زوقلىنىپ سۆزلەپ چىقتى .

. سۆز ئارىسىدا ئۇ ئارىدەك يوغان قوللىرىنى سۈپۈرگىگە شىلتىپ :

— خەپ سەن بۈگۈن مېھمان بولۇپ قالدىڭ - دە بولمىسا بۇ كېچە سېنىڭ قانداق ھالەتتە جان بەرگىنىڭنى كۆرۈپ ھوزۇرلانغان بولاتتىم . — دەپ ئەسكەرتىپ قويايتتى .

بۇ قىن ئىچكىرىنىڭ قارىشىچە: ئادەم بارلىق جىنايەت ۋە بۇزغۇنچىلىقنىڭ مەنبەسىمۇ . ئاللا ياراتقان بۇ كەڭ ئالەمنىڭ پاكلىقىنى قوغداپ قېلىش ئۈچۈن ئۇ دۇنيادىكى ھەممە ئادەمنى . جۈملىدىن ئەڭ ئاخىرىدا ئۆزىنىمۇ بۇغۇپ ئۆلتۈرۈشنى قارار قىلغانمۇش

سۈپۈرگە كىرىپ قاقماي ۋەھىمە ئىچىدە تاڭنى ئاتقۇزدى . قورقۇنچۇلۇقىدا ئۇ ھېلىقى تەلۋىگە قانداقتۇر شىلتىسا نەتىجە يۈز گەز ئۇزارىدىغان . يەنە بىر شىلتىسا قىسقىراپ غىلاپقا

چۈشىدىغان قېلىچ ھەققىدە خىيالغا كەلگەننى سۆزلەيتتى .
 - سەن مۇشۇنداق قېلىچنى راستىنلا كۆرمىگەنمۇ ؟ ئۇ توغرىسىدا ئاڭلاپمۇ باقمىغانمۇ ؟
 توۋا..... دەيتتى سۈپۈرگە ، - مەن نىمىشقا شۇ قېلىچتىن ساڭا بىرنى ئەكەلمىدىم - ھە ، ئۇ
 چاغدا سەن ئادەملەرنى بۇنداق بىر-بىرلەپ بۇغۇپ ئاۋارە بولمايتىڭ . ھېلىقى شەمشەرنى بىرلا
 شىلتىساڭلا يۈزلەپ ئادەمنىڭ بېشى ئالدىڭىزلا دوسلاپ چۈشكەن بولاتتى .
 - سەن مېنى ئالداۋاتىسەنغۇ دەيمەن ؟ - دەپ سۈپۈرگىنىڭ گېپىگە بىر ئىشىنىپ بىر
 ئىشىنەلمەي سورائىتى ھېلىقى تەلۋە ، - دۇنيادا نەدىمۇ ئۇنداق قېلىچ بولسۇن . بولغان بولسا مەن
 نېمىشقا شۇ چاغقىچە ئۇ توغرىسىدا ھېچنەمە ئاڭلىمىدىم .
 - بىزنىڭ ئاڭلىغانلىرىمىزدىن ئاڭلىمىغانلىرىمىز . كۆرگەنلىرىمىزدىن كۆرمىگەنلىرىمىز
 كۆپ ... توختا ، شۇ تاپتا مەنمۇ ئۇ قېلىچنى نەدە كۆرگەنلىكىمنى ئەسلىيەلمەيۋاتىمەن . ئەمما ،
 ساڭا ۋەدە بېرىمەن . يەنە بىر قېتىم بۇ يەردىن ئۆتكەندە شۇنداق قېلىچتىن بىرنى چوقۇم ئالغاي
 كېلىمەن ...

شۇنداق ۋەدىلەر بىلەن سۈپۈرگە ھېلىقى ۋەھىملىك ماكاندىن ئاران قۇتۇلۇپ چىقتى ،
 ئۇ بەزىدە تولىمۇ يىراقلاپ ، نەق ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتقان دېڭىزنىڭ ئۆزىگە ياكى يات
 مەملىكەتلەرنىڭ چىگرىلىرىغا بېرىپ تاقىشىپ قالاتتى . مۇنداق چاغلاردا سۈپۈرگە كۆكتە قانات
 قېقىپ ، ئەرەكن پەرۋاز قىلىپ كېتىۋاتقان قۇشلارغا قاراپ ھەۋەس قىلاتتى . خۇدايىم يىنىك پەي
 بىلەن ئىككى قانات ئاتا قىلغان بۇ جانىۋارلارنى دېڭىز ئوكيان . ھېچ بىر پادىشاھلىقنىڭ چىگرىسى
 توسۇپ قالالمايتتى . سۈپۈرگىنىڭ ئۆزى ۋە ئېشىكى بولسا مۇنداق ئۇچۇشنى بىلمەيتتى .
 ھېلىقى ھۆرمەتلىك ئۇستاز راستىنلا توغرا ئېيتقانكەن . ئادەم راستىنلا ھېرىپ قالىدىكەن ،
 بەزىدە سۈپۈرگىگە ھارغىنىلىق يېتىپ قالاتتى . يات يۇرتلارنىڭ يوللىرىدا ، ناتونۇش ساھىبخاننىڭ
 داستىخانىدا ۋە ياكى قانداقتۇر بىرىۋولچىلار ياققان گۈلخاننىڭ يېنىدا مۈگىدەپ ئولتۇرۇپ . ئۇ
 ئۆزىنىڭ يۇرتىنى . ئۆز يۇرتىدىكى بىغەم . خۇش چاقچاق ئادەملەرنى ئەسلەپ قالاتتى - ، دە
 ئارقىسىغا ياناتتى .

ئۇچۇشنى بىلمىسىمۇ ئۆز ئېشىكىدىن سۈپۈرگە تولىمۇ مىننەتدار ئىدى . ئېشىكى بىلەن
 ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئالاھىدە بىر دوستلۇق مەۋجۇت ئىدى . جاھاندىكى مىڭلىغان ئېشەكلەردىن
 كۆرۈنۈشتە ھېچقانداق پەرقى بولمىغان بۇ ئاددىي ئېشەككە نۇختا سېلىش ئۇشۇقچە ئىدى .
 سۈپۈرگە تاياق بىلەن بېشىنى بۇراپ قويىسلا .
 ئېشىكى ئۆزىنىڭ قاياققا مېڭىش كېرەكلىكىنى چۈشۈنۈپ بولاتتى . سۈپۈرگە ئېشەككە
 ئېغىر يۈك ئارتقاندا ئۆزى پىيادە ماڭاتتى . ماڭغاندىمۇ ئېشەكنىڭ ئارقىسىدا ئەمەس ئالدىدا
 ماڭاتتى . ئېشەكنىڭ ئارقىسىدا . ئۇنىڭ تۇياقلىرىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭغا كۆمۈلۈپ مېڭىشنى ئۇ
 ئۆزىگە ھاقارەت دەپ بىلەتتى . بوز ئېشەك ئىگىسى يېتىلۋالمىسىمۇ ئىگىسىنىڭ ئارقىسىدىن قالماي
 ئەگىشىپ كېتىۋېرەتتى . سۈپۈرگىنىڭ كىيىم كېچەكلىرىدىن كېلىدىغان تەر ئارلاش پۇراق ئۇنىڭغا
 ياخشى تونۇش ئىدى .

سۈپۈرگە بەزىدە سەپەر ئۈستىدە . مۇھتاجلىققا چۈشۈپ قېلىپ ھېچ ئىلاج قىلالىمىغاندا
 ئېشىكىنى سېتىۋېتىشكەمۇ مەجبۇر بولاتتى . مۇنداق چاغلاردا ئۇ ئېشىكىنى ئەگەشتۈرۈپ بېرىپ .
 پۇللۇق كارۋان باشلىرى ياكى كازاپ سودىگەرلەر بىلەن سودىلىشاتتى . ئەلۋەتتە ئېشىكىنى

ئەرزانغا بېرىۋەتمەيتى ، بۇ ئاجايىپ مەخلۇقتىن بىر سائەتكە بولسىمۇ ئايرىلىش ئۆزىگە قانچىلىك ئازاپ ئىكەنلىكىنى بىلگەچكە . ئېشىكىنى جاھاندىكى ئەڭ چىرايلىق سۆزلەر بىلەن ماختاپ باھا تالشاتتى . ئېشىكىنى سېتىپ . بازارنىڭ داڭلىق ئاشخانىلىرىدىن بىرىگە كىرىپ تەرلەپ ئولتۇرۇپ قورساقنى ئوبدان توقلايتى . ئاشقان پۇلنى بەلۋاغقا مەھكەم تۈگۈپ ، ئۆزى چۈشكەن دەڭگە قايتىپ كېلەتتى ، - دە ، دەڭجاڭنىڭ ئاچچىق دەملەپ بەرگەن چېيىنى ئىچىپ ئولتۇرۇپ ھاردۇق ئالاتتى . بىر ئىككى كۈن ئۆتمەيلا ، تۈن يېرىمىدا ياكى تاڭ سەھەردە ئۇنىڭ ئېشىكى ئىشىك ئالدىدا پەيدا بولاتتى . چۈنكى ھېچكىم بۇ ئېشەكنى سۈپۈرگىدەك قەدىرلەشنى بىلمەيتتى باشقىلارنىڭ نەزىرىدە ئۇ پەقەت ئاددى بىر ئېشەكلا ئىدى . ئۇلار ئۇنى قالغانچە دۇمبالايتتى . ياكى يۈكنى بولۇشىغا ئارتىپ . دۇنيادىكى ئەڭ سېسىق گەپلەر بىلەن ھاقارەتلەيتتى . سۈپۈرگە ئۈچۈن بولسا بۇ ئېشەك سادىق ھەمراھ . ئىشەنچلىك دوست ئىدى . ئېشەك قايتىپ كېلىشى بىلەنلا ئۇنىڭ باش كۆزنى سىلاپ . ئالدىغا كېپەكلىك ھەلەپ ياكى ساپ قوناق تۆكەتتى - دە ، بىرەر سائەتتىن كېيىنلا سۈپۈرگە يەنە ھېلىقى دەڭدىن غايىپ بولۇپ يېڭى سەپىرىنى باشلايتتى . ھەر بىر يېڭى سەپەر ئۇنىڭغا يېڭى تەسىراتلارنى بەخش ئېتەتتى . ھەر بىر يېڭى سەپەردە ئۇنىڭغا يېڭى مۆجىزىلەر ئۇچىراتتى . ئۆز يولىدا ئۇيەنە يېڭى ھەمسەپەرلەر بىلەن ئۇچىرىشىپ ئۇلاردىن يېڭى يېڭى ھىكايىلەرنى ئاڭلايتتى .

قاچقۇن شاھزادە

جاھانكەزدى سۈپۈرگە ئۆز خىياللىرى بىلەن يولنى داۋام قىلماقتا ئىدى . ئۇنىڭ ئېشىكىنىڭ ئاياغلىرىدىن كۆتۈرۈلگەن يىنىك چاڭ يۇقىرى ئۆرلەپ . ئەتىگەنلىك قۇياشنىڭ قىزغۇچ نۇرلىرىغا سىڭىپ كېتەتتى . سۈپۈرگە تېخى شەھەردىن ئانچىمۇ يىراقلاپ كەتمىگەن ئىدى . ئۇنىڭ ئارقىسىدا ئېگىز شەھەر سېپىلىنىڭ گۈڭگۈرلىرى يىراقتىن كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئۇنىڭ يېنىدىن بەزىدە شەھەرگە قاراپ ماڭغان كارۋانلار . ئېشەكلىك ۋە پىيادە يوليۈرگەن دېھقانلار سايىۋەنلىك مەپىلەردە غادىيىپ ئولتۇرغان قانداقتۇر بايۋەتچىلەر ئۆتۈپ قالاتتى . سۈپۈرگىنىڭ ئېشىكى بىر قۇلىقنى سالىپايتىپ . يەنە بىر قۇلىقنى دىڭگىدە تۇتۇپ ئەتىراپتىكى شەپكە قولاق سالغىنىچە ئۇششاق چامداپ ئىتتىك مېڭىشىدا كېتىپ باراتتى .

سۈر ئېشەك ھەر قېتىم ئەنەشۇنداق تۈز يولغا چىقىپ ئۆزىنىڭ سىلىق مېڭىشىغا چۈشكەندە . سۈپۈرگىنىڭ ئېشەكىنىڭ ئۈستىدە بىردەم ئارام ئېلىۋالدىغان ئادىتى بار ئىدى . «خوش سۈپۈرگە» - دەپ ئۆز ئۆزىگە مۇراجەت قىلدى سۈپۈرگە ئېشەكىنىڭ ئۈستىدە كۆزنى يۇمۇپ ئولتۇرۇپ ، - تالاي يوللارنى باستىڭ ، قانچە يۇرتلارنى ئارلىدىڭ خلىمۇ خىل خەلىقلەرنى كۆردۈڭ . بۇ ئالەم سىرىنىڭ تېگىگە يېتەلدىڭمۇ ؟ ياق . ئېھتىمال كۆكتىكى سانسىز يۇلتۇزلار بىلەن زىمىندىكى ھەر بىر تاش ، سۇسىز قۇملۇقلار بىلەن ئۆركەشلەپ تۇرغان دېڭىز ئەسلىدە بىر تۇغقاندىر ... خۇدا نېمە ئۈچۈن بۇ زىمىنغا جانلىقلارنى ئاپىرىدە قىلىپ يەنە دەرگاھىغا قايتۇرۇپ ئەكىتىدۇ ؟ قاراڭغۇ كېچىلەرنىڭ بىرىدە ئانىمىزنىڭ قورسىقىدىن يىغلاپ ، قاخشاپ تۇرۇپ يەرگە

چۈشمىزكەن . بەزىدە قايغۇرۇپ . بەزىدە خوشال بولۇپ بەزىدە ساۋابلىق ئىش قىلىپ بەزىدە گۇناھقا پېتىپ ياشايمىزكەن . ياشايمىزكەن . ئاخىر بىر كۈن ئۆلۈپ كېتىمىزكەن . تىرىكلىكنىڭ مەنىسى نېمە؟.....بەلكىم

ياراتقان ئىگەم بۇ زىمىندا بىزنىڭ ھەر بىرىمىزنىڭ خۇي پىلىنى ، نىيەت ئىقبالىنى سىنىماقچىدۇر ، ھەر بىرىمىز بۇ ئالەمگە كېلىپ كېتىدىغان بىر ئۆتكۈنچى مېھماندۇرمىز ، ... ئەجەبا ، ھېلىقى قەلەندەرلەر شاھىنىڭ ئۇ دۇنيادىكى ئورنى ھەممىمىزدىن ئۈستۈن بولسا ؟ ئۇ نېمە ئۈچۈن بۇ سۆزنى شۇنچە ئىشەنچلىك دەيدۇ ؟ ئۇ چاغدا ھەممىگە ۋەھىمە سېلىپ تۇرغان (قۇياش شاھى) نىڭ ئورنى نەدە بولار ؟ ئەگەر ئۇنىڭ ئورنىمۇ جەننەتتە بولىدىغان بولسا ، ئۇ ەننەتكىمۇ

شاھلىق كېيىرىسى بىلەن قەدەم بېسىپ خۇدالىق دەۋاسى قىلىشتىنمۇ يانماس . ياق بىلگۈچى خۇدا ، مېنىڭچە ئۇنىڭ ئورنى دوزاختا بولغىنى تۈزۈك . قىپقىزىل يالقۇن ئۇنىڭ شاھلىق تونلىرىنى ئۆرتەپ . ئۇنى قىپپالاڭچاق قىلىپ قويغاندىلا ئۇ ئۆزىنىڭ ئاددىي پۇخرادىنىمۇ تۆۋەن . گۇناھقا پاتقان بىر پاسىق ئىكەنلىكىنى تونۇپ يېتىدۇ ئەمىسە مېنىڭ ئورنۇمچۇ ؟ « سۈپۈرگىنىڭ كۆزى ئەمدىلا ئۇيىقىغا ئىلىنغاندەك بولۇۋىدى . ئىتتىك مېڭىۋاتقان ئېشەك تۇيۇقسىز توختاپ . سۈپۈرگە ئالدىغا ئۇچۇپ چۈشكىلى تاس قالدى . ئۇ نېمە بولغىنىنى ئاڭقىرالماي كۆزىنى ئېچىپ ئەتراپقا قارىدى . كۈن نەيزە بويى ئۆرلەپ قالغان بولۇپ . ھەممە ياق تىمتاس . يول ئۈستىدىمۇ ھېچكىم كۆرۈنمەيتى .

« نېمە گەپ ؟ » دەپ سورىدى ئۇ ئېشىكىدىن .

ئېشەك قولىنى مىدىرلاتقىنىچە ئالدىغا قاراپ پەرۋاسىز تۇراتتى .

« مەن سەندىن نېمە گەپ دەپ سورىۋاتىمەن . سەن مېنى ئۈستۈڭدىن موللاق ئاتقۇزۇپ چۈشۈرۈپتەن ، ئاۋۇ يۇمشاق توپىغا ئېغىنماقچىمىدىن ، ياكى ئېتىزدىكى ئاۋۇ كۆپكۆك زىرائەت مايسىلىرىنى خالىغانچە تىلغاپ ، قىلغان ئەسكىلىكلىرىڭنى ئىگىسىنى بىلمەي قالمىسۇن دەپ ئاۋازىڭنى بولۇشىغا قويۇپ بېرىپ ھاڭراپ مېنى بىر بالاغا تىقاي دىگەنمىدىن ؟ بىر ھېسابتا سەھەر دەرۋازىسىدىكى جېسەكچىلەرنىڭ تېپىكلىرىمۇ ساڭا ھالال . ئەگەر مەندىن باشقا ئادەم بولغان بولسا مۇشۇ تاپتا بېقىنلىرىڭغا مۇشلىغان بولاتتى . خىت . » دەپ ئېشەكنىڭ بېقىنىغا تاپانلىرى بىلەن قاتتىقراق تەپتى سۈپۈرگە ، شۇ چاغدا بىرىنىڭ ۋارقىغان ئاۋازى ئاڭلاندى .

– توختا ، ھەي يولۇچى ، توختا . ئېشىكىڭنى بىر تەرەپكە تارتقىن .

– ھوپ چۈشە . دەپ ئېشىكىنى توختاتماق بولۇپ كەينىگە غادايدى سۈپۈرگە ھېلىلا بېقىنىغا يىگەن تىپىكتىن رەنجىگەن ئېشەك جاھىللىق بىلەن مېڭىۋەردى

– ھوپ چۈشە دەۋاتىمەن ، ئاڭلاۋاتامسەن ، ھېلى ئاغىزىمنى بۇزۇپ سالىمەن .

سۈپۈرگە چۈلۈۋىرىنى كۈچەپ تارتىپ ، ئاۋاز چىققان تەرەپكە بۇرلۇپ قارىدى .

سۈپۈرگە يولنىڭ چېتىدىكى بۈككىدە باراقسان بولۇپ ئۆسكەن بىر تۈپ دەرەخنىڭ دالدىسىدا تۇرغان ئىككى ئايالنى كۆردى ، ئاياللار باش كۆزىنى ياغلىق بىلەن چۈمكۈۋالغان بولۇپ . بىرىنىڭ قولىدا يۈگەكلىك بوۋاق تۇراتتى . ئىككىنچىسى بولسا سۈپۈرگىنى ھە دەپ شەرەت قىلىپ چاقىرماقتا ئىدى .

– ھەي يولۇچى مانا بۇ تەرەپكە كەلگىن .

سۈپۈرگە ئېشىكىنىڭ بېشىنى ئاياللار تەرەپكە بۇرىدى ، ئۇ : « مەن بۇ ئاياللارغا نىمىگە

كېرەك بولۇپ قالغاندىمەن» دەپ ھەيران قالدى. ياش ۋاقتلىرىدا - سەپەر ئۈستىدە سۈپۈرگىنى ئۆزىگە شەرەت قىلىپ چاقىرغان قىز جۇۋانلار بولغانىدى. مۇنداق ئۇچۇرشىلار ئۇزاققىچە سۈپۈرگىنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلمەيتتى. بەزىدە سۈپۈرگە ناز بىلەن باققان ئۇ جانانلارغا كۆز قىرىنى سالماي ئۆتۈپ كەتكەندەك قىلىسمۇ. يەنە ئۇلار بېغىشلىغان شادلىقنىڭ تەسىرىدە ئېشىكىنىڭ ئۈستىدە ئۇزاقتىن ئۇزاق مۇھاببەت ناخشىلىرىنى ئېيتاتتى. لېكىن ئۇ تولىمۇ ئۇزاققا قالغان كەچۈرمىشلەر ئىدى. ماۋۇ ئاياللارنىڭ جىددى شەرەتلىشى مۇھاببەت زۆرۈرىتىدىن ئەمەستەك قىلاتتى. ئۇ ئاياللار تەرەپكە يېقىنلاپ كەلدى.

- خوش خېنىملىرىم، مېنى چاقىرىشتىلىمۇ؟

- شۇنداق سېنى چاقىرىۋاتىمىز، مېھرىبان يولۇچى، - سۈپۈرگە يېقىنلاپ كېلىپ توختىشى بىلەن، ئاياللارنىڭ بىرى ئالدىراپ سۆزلەپ كەتتى. - سەن مۇسۇلمان كۆرۈنسەن، مۇسۇلمانلارنىڭ دىلى يۇمشاق بولىدۇ، ماۋۇ بوۋاقنى ئۆزۈڭ بىلەن بىرگە ئېلىپ كەت، ماۋۇ خېنىمىنىمۇ ساڭا قوشۇپ بېرىمەن، ئۇ بالىغا قارايدۇ.

ئېشەككە ھەلەپ ئېتىپ، چۆپ تاشلايدۇ. سېنىڭمۇ بارلىق ھاجەتلىرىڭدىن چىقىدۇ.....

ئايالنىڭ سۆزلىرى سۈپۈرگىنى گاڭگىرىتىپ قويدى.

- توختا توختا دېدى سۈپۈرگە ئاياللارغا تېخىمۇ يېقىنلىشىپ، - مەن ھېچنىمىنى چۈشەنمەيۋاتىمەن. مەن بۇ بالىنى نىمىشقا ئەگەتكۈدەكمەن؟ سىلەر ئۇنى نىمىشقا بىراۋغا بېرىۋەتمەكچى بولۇپ قالدىڭلار؟

- ۋاي ساڭا نىمە دەپ چۈشەندۈرسەم بولار، - دېدى سۈپۈرگىنى چاقىرغان ئايال بېشىدىكى ياغلىقىنى تۈزەپ تۇرۇپ، - بۇ نارسىدە ھازىر خەتەر ئىچىدە قالدى، ئۇنى پەقەت سەنلا قۇتۇلدۇرۇپ قالالايسىن.

- مەن؟ نىمىشقا ئۇنى پەقەت سەنلا قۇتۇلدۇرۇپ قالالغۇدەكمەن؟ ئۇنىڭ ئاتىسىچۇ؟ ئاتا-ئانىسى كىم؟ ئۇرۇق تۇغقانلىرى قېنى؟.. مەن ناھايىتى يىراقتىكى يۇرتلاردىن كەلگەنمەن. بۇ بالىنى نەگە ئەگەشتىمەن.

- سېنىڭ مۇنچە كۆپ سۇئاللىرىڭغا جاۋاپ بېرىشكە ۋاقىتىم يوق. مەنمۇ سېنىڭ كىمىڭنى، نەدە تۇرىدىغانلىقىڭنى، نىمە ئىش قىلىدىغانلىقىڭنى سورىمىدىم. سەنمۇ ئوشۇقچە سۇئاللارنى سورىما، ھۆرمەتلىك يولۇچى. سەن بۇ بالىنى قانچە يىرققا ئەگەتسەڭ شۇنچە ياخشى. بۇ بالا مىنىڭ يۈرەك پارەم. ئۇ نەدە بولسا ھاياتلا بولسا بولىدى، ئۆتۈنۈشۈمنى رەت قىلما. سەن ئەقىللىق ئادەم كۆرۈنسەن. مەن ئېيتقان گەپلەردىن ئېيتىمىغان مەنىلەرنىمۇ چۈشۈنۈپ بولىدۇڭ.

ئايال بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى. جاھانكەزدى سۈپۈرگە قۇتقۇزۇۋېلىش شۇنچە زۆرۈر بولغان نارسىدىگە كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى، بالا شۇنچىلىك پاك ۋە سەبىي ئىدى. ئۇ ھېچنىمىدىن بىخەۋەر، ئىككىنچى خېنىمنىڭ قولىدا تاتلىق پۇشۇلداپ ئۇخلاۋاتاتتى، بۇ نارسىدە مەيلى قايسى دىندىن، قايسى تەبىقىنىڭ ئادەملىرىدىن تۆرەلگەن بولسۇن، شۇ تۇرقىدا ئاللاننىڭ ئالدىدا ئۇ پەرىشتىدىنمۇ ئۇلۇغ ئىدى، چۈنكى ئۇ تېخى ھېچبىر گۇناھ ئۆتكۈزۈشكە ئۈلگۈرمىگەن، ئۇنىڭ كاللىسى بۇ دۇنيادىكى شەيتان، ئىبلىس، ۋە يەنە قانداقتۇر بالايىبەتتەرلەرنىڭ ئېزىقتۇرۇشلىرىدىن خالىي، قەلبى جىنايى نىيەتلەردىن پاك ئىدى..... سۈپۈرگە بالا ۋاقتىدا مەھەللىسىنىڭ كوچىلىرىدا ئۇچرايدىغان ھېلىقى توختى ئاشىق توغرا ئېيتقانىكەن. كىشى بەزىدە شۇنداق سەبىي

ۋاقتىدا ئۆلۈپ كەتمىگەنگە پۇشايمانمۇ قىلىپ قالدۇ . ئەگەرچەندە ، تېخى جاھاننىڭ راھەت مۇشەققىتىنىڭ نىمىلىكىنى بىلمىگەن ، باھارنىڭ خۇش بۇي چېچەكلىرىنى تېخى ھىدلىمىغان . قارنىڭ دەسلەپكى ئۇچقۇنلىرى ۋە ياكى كۈز يۇپۇرماقلىرىنىڭ تۆكۈلۈشىنى كۆرمىگەن پاك بەندىنىڭ بېشىغا راستىنلا بالا قازا كېلىۋاتقان بولسا ، ئەلۋەتتە سەن بىر مۇسۇلمان تۇرۇپ ئۇنى قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش مەجبۇرىيىتىدىن ئۆزۈڭنى قاچۇرساڭ دۇنيادا بۇنۇڭدىنمۇ ئېغىر گۇناھ بولماس .

سۈپۈرگىنىڭ ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالغانلىقىنى كۆرگەن ئايال دەرھال قوينىدىن بىر خالتىنى ئېلىپ يولۇچىنىڭ ئېشىكى ئۈستىدىكى خۇرجۇننىڭ كۆزىگە تاشلىدى ، ئۇ :
- خالتىدىكى تىللارنى يېتىشىچە خىراجەت قىل . بۇ خېنىمنى خالىساڭ خوتۇن قىلارسەن . ساڭا ئاق يول بولسۇن مېھرىبان ئادەم . بالامنى ساڭا ۋە خۇدايىمنىڭ ئۆزىگە تاپشۇردۇم . - دېدى ، دە دەرەخلىكلەر ئارىسىدىن كەتكەن ئايال يول بىلەن شەھەر سېپىلى تەرەپكە قاراپ يۈگۈرۈپ كەتتى ،

- ماڭا مال دۇنيانىڭ خوتۇنىڭمۇ لازىمى يوق ئىدى .- دەپ غودوڭشىغىنىچە قالدى سۈپۈرگە . بالا كۆتۈرۈپ تۇرغان خېنىم لاپ قىلىپ سۈپۈرگىگە قارىدى ، - دە :
- قېنى ماڭايلى ، بۇ يەردە قاراپ تۇرۇش خەتەرلىك .- دەپ ئالدىراتتى ۋە بالىنى كۆتۈرگىنىچە سۈپۈرگىنىڭ ئېشىكىگە ياندىشىپ يولغا چۈشتى .

شۇ تۇرقىدا ئۇلارنى كۆرگەن ھەرقانداق كىشى ئۇلارنى شەھەردىن چىقىپ . شۇ ئەتىراپتىكى بىرەر يېزىغا كېتىپ بارغان ئەر خوتۇنلار بولسا كېرەك . دەپ قارايتتى . تەقدىرنىڭ قىسمەتلىرىگە ھەيران بولماي مۇمكىن ئەمەس ،- دەپ ئويلايتتى سۈپۈرگە ،- مانا ئۇ ھېلىلا يالغۇزچىلىقتىن ئېشىكى بىلەن مۇڭلىشىپ كېتىپ باراتتى ، يېڭى ھەمسەپەرلەرگە ئېرىشتى ، ئۆمرىدە بالا يۈزى كۆرمىگەنىدى . خۇدا ئۇنىڭغا بۇ نارسىدىن ھەمرا قىلدى : شۇ ياشقىچە ئۆيلىنىش توغرىسىدا ئويلىشىپمۇ باققان ئەمەس ئىدى ، ناتۇنۇش ئايالنىڭ غېمى ئۇنىڭغا يۈكلەندى . ھاياتنىڭ ئۆزىمۇ بىر سەپەرگە ئوخشايدۇ . بۇ سەپەردە كىملىرىدۇر يېنىڭدىن كېتىپ قالىدۇ . يەنە كىملىرىدۇر كېلىپ ساڭا ھەمراھ بولىدۇ .

سۈپۈرگە ئېشىكى ئۈستىدە ئولتۇرۇپ بالا كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقان خېنىمغا سەپسالدى . ئۇ بېشىدىكى ياغلىقنى قايرىپ يۈزىنى ئېچىۋەتكەن بولۇپ ، ياش ۋە قاۋۇل ئايال ئىدى . سەپەردە كىشىگە يۈل بولىدىغان ئىنجىق خوتۇنلاردىن ئەمەستەك قىلاتتى . ئايال بالىنى مەھكەم باغرىغا بېسىپ . سۈپۈرگىنىڭ ئېشىكىنىڭ كەينىدىن قالماي كەلمەكتە ئىدى ، پات پات سۈپۈرگىگە چوڭ يولدىن چىقىپ . ئارقا يول بىلەن مېڭىشنى ئەسكەرتىپ قوياتتى . ئۇلار ئېتىزلىقلارنى ئارلاپ كەتكەن چىغىر يوللار بىلەن مېڭىپ يەنە چوڭ يول ئۈستىگە چىقىپ قېلىشاتتى ،- دە يەنە قانداقتۇر بىر پىيادىلەر يولىغا ئەگىپ كىرىپ كېتىشەتتى . قىيىنچىلىق دېھقان كەپلىرى ، ئۇ يەر بۇ يەردە مۈكچىيىپ ئىشلەۋاتقان دېھقانلار كۆزىگە غىل پال تاشلىنىپ قالاتتى . ئايال پات پات ئالاقىزادىلىك ئىچىدە ئارقىسىغا قارايتتى . سۈپۈرگە ئۆزىنىڭ كۆڭلىدە خەتەرلىك بىر ئىشقا چېتىلىپ قالغانلىقىنى چۈشەنگەنىدى . ئايالنىڭ قولىدىكى ئاشۇ بىگۇناھ نارسىدىگە بولغان غەزەپىز مۇھاببەت ئۇنى خېنىم خەتەرگە ئۆز رازىلىقى بىلەن قەدەم قويۇشقا ئۈندەيتتى . بەزىدە سۈپۈرگە :

- نىمىشقا بىز چوڭ يول بىلەن ماڭمايمىز ؟ - دەپ ئۆزىنى ھەيران بولغانغا سېلىپ ،

ئۈنچىقماي كېتىپ بارغان ئايالنى گەپكە سالاتتى ، - سەن نېمىدىن قورقسەن ؟ ھېلىقى خېنىم سېنىڭ نىمەك بولىدۇ ؟

- ئۇ خېنىم مېنىڭ خوجايىنىم ، مۇشۇ بوۋاقنىڭ ئانىسى .

- سېنىڭ خوجايىنىڭ . مۇشۇ بوۋاقنىڭ ئانىسى ؟ كۇنداقتا سەن بۇ بوۋاقنىڭ نېمىسى ؟

- مەن بۇ بوۋاقنىڭ ئىنىك ئانىسى .

- يا قۇدىرەت . - دەۋەتتى سۈپۈرگە ، - مەن ئۆزىنىڭ بالىسىنى ئىنىك ئانىسى بىلەن قوشۇپ

بېرىۋاتىدىغان مۇنداق ئىشنى تېخى ئۇچراتمىغان ئىكەنمەن

ئەمەسە بۇ بوۋاقنىڭ ئاتىسى كىم ؟

- ئۇنىڭ ئاتىسى ئۆلۈپ كەتكەن .

- بوۋاقنىڭ ئاتىسى يوق بولسا ، ئانىسى بالىنى ۋە ئۆزىنى ۋە سېنى ماڭا ھەدىيە قىلغان تۇرسا ،

بىر يەنە نىمىشقا ئوغرىلاردەك مۆكۈنۈپ يۈرۈيمىز ؟

- ۋاي خۇدايمەي سەن نىمانداق ساددا ئادەمسەن ؟ - دېدى ئايال ، - مەن كۆتۈرۈپ

كېتىۋاتقان بوۋاقنىڭ كىملىكىنى بىلەمسەن ؟

- بىلمەيمەن .

- بىلىمىگەندىن كىيىن سورىمايلا قوي .

- بۇ نېمە دىگەننىڭ ؟ - دەپ ھەيران بولدى سۈپۈرگە - بىلىمىگەننى سوراپ بىلىۋېلىش

كېرەك ، - دە .

ئايال سۈپۈرگەنىڭ ئېشىكىگە يېقىنلاپ كېلىپ پىچىرلىدى :

- سىر ساقلىيالايمسەن ؟

- ئۇ تەرەپتىن ئەندىشە قىلما ، باشقىلارغا ئېيتماسلىققا تىگىشلىك مەخپىيەتلىكنى ئاڭلاپلا

قويمەندە مەڭگۈگە ئۇنتۇپ كېتىمەن . سىر ساقلاشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلى ئۇنتۇپ كېتىش .

- ئۇنداق بولسا ساڭا ئېيتاي ، مېنىڭ قولىمدىكى بۇ بوۋاق پادىشاھ .

سۈپۈرگەنىڭ ئېشىكى مۇدۇرۇپ ، ئۇ ئېشەكنىڭ ئۈستىدىن يەنە بىر قېتىم ئۇچۇپ چۈشكىلى

تاسلا قالدى .

- نىمە دېدىڭ ؟

- سىنىڭ قۇلىقىڭ ئېغىرمۇ يولوچى ؟

- خۇداغا شۈكرى ، ھازىرغىچە قۇلىقىمدىن رازىمەن . قاراڭغۇ كېچىلەردە يىراقلاردىن

كېلىۋاتقان كارۋانلارنىڭ كۆلدۈرمىلىرىنىڭ ئاۋازىدىنلا ئۇلارنىڭ قايسى يۇرتنىڭ كارۋىنى

ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇلارنىڭ قاياققا قاراپ كېتىۋاتقانلىقىغا ھۆكۈم قىلالايمەن . بىراق سەن بۇ بوۋاقنى

پادىشاھ دېۋىدىڭ قولىقىمغا ھەقىقەتەن ئىشەنمەي قالدىم .

- شۇنداق بىز پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ ئۆزىنى كۆتۈرۈپ كېتىۋاتىمىز . بۇ سىرلارنى ساڭا

ئېيتماسلىقىم كېرەك ئىدى ، ئاغىزىمدىن چىقىپ كەتتى ، سەن بۇ توغۇرلۇق ئاستىراق سۆزلە ياكى

ئۆزۈڭ ئېيتقانداك ئۇنتۇپلا كەت .

- مېنىڭ دىمەكچى بولغىنىم ، - دېدى سۈپۈرگە - بۇ كىچىككەنە بوۋاق قانداق قىلىپ

پادىشاھ بولۇپ قالدى ۋە ئۇ نىمە ئۈچۈن تەختىدە ئولتۇرماي مېنىڭ ئەرزىمەس بۇ ئېشىكىمنىڭ

تۇياقلىرىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭغا كۆمۈلۈپ بۇ يەردە كېتىپ بارىدۇ . ؟ نېمىشقا بىز ئۇنىڭغا تىز

چۆكۈپ تازىم قىلمايمىز ؟ ... يەنە ساڭا ئېيتسام ، سىلەرنىڭ شەھەردە نىمانداق پادىشاھ تولا ؟ » قۇياش شاھى ، « قەلەندەرلەر شاھى » ، ئۇنى ئاز دەپ يەنە بۇيەردە بوۋاقلار شاھىدىن بىرى چىقتى ياكى سەن مېنى ئەخمەق كۆرىۋاتامسەن ؟ ..

ئايال ئېيتماسلىققا تىگىشلىك سىرنىڭ بېشىنى ئاللىبۇرۇن ئېچىپ قويدى ، ئەمدى ئۇنىڭ سۈپۈرگىگە قالغان ھەممە ئىشلارنى چۈشەندۈرۈپ قويماقتىن باشقا ئىلاجى يوق ئىدى .

– سەن بىرنىڭ « قۇياش شاھى » مىز ھەققىدە ئاڭلىغانمۇ ؟

– ئاڭلىغانمەن ، – دېدى سۈپۈرگە ، – بۇ قېتىم شۇ ئۇلۇغ شاھنىڭ ئوردىسىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن كەلگەندىم . ھەشەمەتلىك ساراي ، تۈمەنلىگەن لەشكەر ، مىڭلاپ قۇللارنى كۆردۈم . ھاشارغا تۇتۇلۇپ تاش چاقتىم ، مۇنۇ بىچارە ئېشىكىمۇ ئېغىر يۈكلەرنى توشىدى . شەھەر دەرۋازىسىدىكى قورۇقچىلار يانچۇقۇمنى قۇرۇغداپ قويۇشتى . مەن ئۇ يەردە ئالارمەن ساتارمەنلەرنىڭ شەھەرنى زىلزىلىگە سالدىغان ئەركىن چۇقانلىرىنى ، ئادەملەرنىڭ ئازادە كۈلكىلىرىنى ، گۈرۈلدەپ تۇرىدىغان بازارلارنى كۆرمىدىم . شۇنداق شەھىرىگە ، ئۇلۇغ پادىشاھىڭغا لەنەت دەپ قايتىپ چىقىۋاتمەن .

– ئۇلارنىڭ تېرەڭنى شىلىۋالمىغىنىغا خوش بولساڭ بولىدۇ .

– ئەجەپ شۇ ئالەمگە مەشھۇر قۇياش شاھى نىڭ ئۆزى مۇشۇ كىچىككەنە بوۋاق بولسا – ھە .

؟

– « قۇياش شاھى » ئۈچ كۈننىڭ ئالدىدا ئالەمدىن ئۆتتى .

– نىمە دېدىڭ ؟

– ئاۋازىڭنى پەسەيت . بۇ گەپلەرنى ئىككىمىز پەقەت پىچىرلىشىپلا ئېيتىشساق بولىدۇ . خەتەر ئۈستىدە كېتىپ بارغىنىمىزنى ئۇنۇتما .

– ئۇنداقتا بۇ بالا قەيەرنىڭ پادىشاھى ؟

– بۇ بالا « قۇياش شاھى » نىڭ ئەڭ كىچىك ئوغلى . مانا ئۈچ كۈندىن بېرى ئوردىنىڭ ئىچى قان بىلەن تولدى ، شاھنىڭ چوڭ ئوغۇللىرى بىر بىرنى قىرغىن قىلىشۋاتىدۇ .

– تەختىنى تالىشىپ ؟

– شۇنداق ، مەنمۇ بۇ ئىشلارنى تازا چۈشىنىپ كەتمەيمەن ، تەرتىپ بويىچە « قۇياش شاھى » نىڭ چوڭ ئوغلى تەختتە ئولتۇرىشى كېرەك ئىكەن ، لېكىن مەن ساڭا ئېيتسام ، شاھنىڭ ئۇ چوڭ ئوغلى شۇنچىلىك زالىم ، قارانىيەت ، بۇزۇقچىلىقتا ئۇچىغا چىققان ، بەزىلەر « دادىسىنى ئۇنىڭ ئۆزى قەستلەپ ئۆلتۈرگەن بولۇشى مۇمكىن » دەپ گۇمان قىلىشىدۇ . بۇزۇقچىلىقتا ئۇ شۇنچىلىك رەسۋاكى . ئۆزىنىڭ قانچە ئاياللىرى تۇرۇپ . يەنە قېرىنداشلىرىنىڭ ئاياللىرىغا كۆزىنى قىزارتىدۇ ، ھەتتا ئاتىسىنىڭ كىچىك خوتۇنلىرىغىمۇ چىقىلىدۇ ، مۇنداق شاھزادىنى شاھلىق ئورنىغا كۆتۈرۈشكە قالغان ئوغۇللار قوشۇلمىدى . شۇنىڭ بىلەن ئوردىدا قىرغىنچىلىق باشلاندى .

– يائىلا نىمە دەيدىغانسەن ؟ – دەپ ياققىسىنى تۇتتى سۈپۈرگە – مانا مەن بىر ئايدىن بېرى شۇ شەھەردە يۈرۈپتىمەن . ھېچكىمدىن مۇنداق ئەندىشىلىك گەپلەرنى ئاڭلىمىدىم .

– ھەممە ئىش ئوردىدا مەخپىي بولىۋاتىدۇ . مەن تۇرماق ئوردىنىڭ تاشقىرى ھويلىسىدىكىلەرمۇ ھازىرغىچە ھېچنىمىدىن خەۋەرسىز . ئىچكىرىكى ئوردىنىڭ دەرۋازىسى مەھكەم ئېتىۋېتىلگەن . بارلىق شاھ ئوردىلىرىنىڭ نىزامى مۇشۇنداقمىش . يېڭى شاھ بەلگىلىنىپ تەختتىن

ئورۇن ئېلىپ بولمىغۇچە كونا شاھنىڭ ئۆلۈم خەۋىرى سىرتقا ئۇختۇرۇلمايدىكەن . بولمىسا مەملىكەتتە ، ئېسىيان كۆتۈرۈلۈپ ، تەخت تەۋرەپ كېتىدىكەن .

– چۈشەندىم ،– دېدى سۈپۈرگە – ھەرقانداق پادىشاھنىڭ تەختى پارتلاشقا تەييار تۇرغان ۋولقانىنىڭ ئۈستىدە بولىدۇ ئايال سۈپۈرگىنىڭ چوڭقۇر مۇلاھىزىلىرىنى چۈشەنمەي ئۆز سۆزىنى داۋام قىلىۋەردى . :

– ساڭا مېنى قېتىپ بەرگەن خېنىم « قۇياش شاھى » نىڭ كىچىك خوتۇنلىرىنىڭ بىرى بولىدۇ ، بولۇپمۇ قىرغىنچىلىقلاردىن قورقۇپ ئۇ كىچىك شاھزادىنى قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش ئۈچۈن مېنى ياردەمگە چاقىرغان . بىز خېنىمنىڭ شاھنى قۇبۇل قىلىدىغان خاس ھوجىرىسىدىكى مەخپىي ئىشلىرىدىن يەر ئاستى يول بىلەن قېچىپ چىقتۇق

ئايالنىڭ كىيىنكى سۆزلىرى سۈپۈرگىنىڭ قۇلىقىغا كىرمىدى . ئۇ ئىشنىڭ تىگى تەكتىگە يېتىپ بولغانىدى . « دۇنيادا شاھ ئوردىلىرىدىنمۇ سىرلىق ئورۇن بولمىسا كېرەك ،– دەپ پىكىر قىلاتتى ئېشىكى ئۈستىدە سۈپۈرگە ،– ئۇ يەردە ھەركۈنى ، ھەر سائەتتە ئاجايىپ ئۇيۇنلار ئوينىلىپ ، قىزىق ئىشلار سادىر بولۇپ تۇرىدۇ . كېيىن تارىخچىلار يۈز بەرگەن بۇ سىرلىق ۋەقەلەر توغرىسىدا تارىخ پۈتۈشىدۇ ، لېكىن ، بىزگىچە يېتىپ كەلگەن يازما خاتىرىلەرنىڭ زادى قانچىلىكى راست ؟ بۇنىڭغا بىر نەمە دېمەك تەس . قانلىق جەڭلەر ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن ، غەلبە قىلغۇچىلار ئالدى بىلەن يېزىلغان تارىخلارنى كۆزدىن كەچۈرىدۇ ، ئۆزىنى بېزەپ كۆرسىتىدىغان سەھىپىلىرىنى قالدۇرۇپ ياكى تۇللۇقلاپ يازدۇرۇپ ، جىنايەت ئىزلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۆچۈرۈپ تاشلىشىدۇ ، تارىخنىڭ يېزىلغان

قىسىملىرىدىن يېزىلمىغان ياكى ئۆچۈرۈپ تاشلانغان قىسىملىرى چىنراق بولىدۇ»

ئايالنىڭ كىچىك

سۈپۈرگە بىلەن ھېلىقى خېنىم قانداقتۇر بىر بۇغداي ، قۇناق ، كۆكتاتلار تېرىلغان ئېتىزلار ، ئېگىز پەس دۆڭلۈكلەرنى ئارلاپ كەتكەن ئايال يوللار بىلەن بىر قانچە كۈن مېڭىشتى ، ناتۇنۇش مەھەللىلەر ، ياغاچلىرى چىرىپ قىيىسىپ كەتكەن كۆۋرۈكلەردىن ئۆتۈپ ، چەت ياقىلاردىكى قونالغۇلاردا تۇندى . خېنىم ئۈستىدىكى يېپىنچىلىرىنى يىغىشتۇرۇپ قويۇپ خېلى ئازادلىشىپ قالغانىدى . سۈپۈرگە ئۇنىڭ قاۋۇل ، ياش چوكان ئىكەنلىكىنى بايقىدى . ئۇ ھەقىقەتەنمۇ ئىشچان كۆرۈنەتتى . قونالغۇلاردا سۈپۈرگىنىڭ پۇت قولىنى يۇيۇشقا سۇ ھازىرلايتتى . تاماق ئېتەتتى . يېتىشىغا ئورۇن تەييارلايتتى . چوكان قاشتېشىدەك سۈزۈك ، ئاپپاق بەدەن گۈزەللەردىن بولمىسىمۇ ، قاش كۆزى جايىدا ، تېرىسى قىزىل ئارلاش قارىغا مايىل ، قارقۇمچاق ئاياللاردىن ئىدى . ئۇ بەزىدە ئاپتاپتەك ئېچىلىپ ، سۈپۈرگىگە يېقىملىق جىلۋە قىلىپ ، ئۇنىڭ ھەرقانداق ھاجىتىگە تەييار ئىكەنلىكىدىن بىشارەت بەرگەندەك قىلاتتى ، بەزىدە بولسا جىمىپ ، خىيالچان بولۇپ قالاتتى . ئايالنىڭ بەدىنى چىڭ ، ئۆزى بەستىلىك بولغاچقىمۇ ، سۈپۈرگە ئۇنى ئېشىككە مىندۈرۈۋالغۇدەك بولسا ئېشىككە بىلى ئىگىلىپ كېتەتتى . مۇنداق چاغلاردا سۈپۈرگە ئېشىككە يېنىدا پىيادە

ماڭاتتى . سۈر ئېشەك قولاقلىرىنى مىدىرلىتىپ ، ئۆزىنىڭ ئۈستىدە بالا تۇتۇپ ئولتۇرغان بۇ ناتۇنۇش مېھمانغا ھەيران

بولۇپ قاراپ قوياتتى . يول ئۈستىدە ئۇلار سايىداپ ئارام ئالغۇدەك بىرەر تۈپ دەرەخ ياكى سۇ ئېقىپ تۇردىغان ئۆستەڭ بويلىرىغا بارغاندا بىردەم توختاپ دەم ئالاتتى . مۇنداق چاغلاردا چوكان شاھزادىنىڭ لاتىلىرىنى قۇرۇقداپ ، ئۇنىڭغا ئەمچەك سالاتتى . ئايالىنىڭ كۆكسىمۇ ئۆزىگە لايىق يوغان ۋە چىڭ ئىدى . بوۋاق ئۇنىڭغا مەھكەم يېپىشىۋېلىپ ئاچكۆزلۈك بىلەن ئىمەتتى . ئاپئاق سۈت ئۇنىڭ جاۋغايلىرىدىن كۆۋەجەپ چىقاتتى . نىمىشقىدۇر ئايال بەزىدە شاھزادىنى ئىمتىكەندە ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ ئۈنسز كۆز يېشى قىلاتتى . . .

ئۇلار چەت ياقىلاردىكى ساراي ياكى دەڭلەرگە پەقەت كۆز باغلانغان چاغلاردا يېتىپ كىلەتتى . - دە ، بىر كېچە قۇنۇپ ، ئەتىگىنى يەنە سەھەردە كۆزدىن غايىپ بولۇشاتتى ، ئايال بالىنى كۆتۈرۈپ مېڭىش ئۆزى ئۈچۈن ھىچقانچە مۇشەققەت ئەمەستەك ئىتتىك ماڭاتتى . بەزىدە ئۇ سۈپۈرگىنىڭ ئېشىكىدىنمۇ ئۆتۈپ كېتىپ ، ئارقىغا قاراپ سۈپۈرگىنىڭ يېتىپ كېلىشىنى كۈتەتتى .
- ياقۇدىرەت . - دەيتى سۈپۈرگە ئايالغا قاراپ ، - خۇدايىم ساڭا يېتەرلىك كۈچ قۇۋەت ئاتاقلىغانىكەن ، ئەكەل قولۇڭدىكى بالىنى مەن بىردەم ئالاي ، چارچىغانسەن ؟
- ئۆزۈم كۆتۈرەي . - دەيتتى ئايال ، - ئوردا قائىدىسىدە شاھزادىنى باشقىلارغا بېرىشكە بولمايدۇ .

- ھازىر سەن ئوردىدا ئەمەس ، ئاللانىڭ ئاسمىنى كەڭ ئوچۇقچىلىقىدا كېتىپ بارىسەن . قارىغىنە ، ئەتراپتىكى ھەممە نىمە قۇياشنىڭ نۇرىدا يېقىملىق تاۋلىنىپ يېتىپتۇ . ئەنە ، يىراقتىكى دەرەخلەردە كاككۇك سايىراپ تۇرۇپتۇ . تورغايلارنىڭ قانچىلىك خۇشخۇي چۇرقىرىشۋاتقانلىقىنى ئاڭلاۋاتامسەن ؟ بۇ يەردە سەنمۇ ، مەنمۇ ، ھەممە نىمە ئەركىن . مىنىڭ كىملىكىمنى بىلمەكچى بولساڭ ، مۇشۇ ئەركىنلىكنى قوغلىشىپ سەيياھ بولۇپ كەتكەن ئادەممەن . خاتىرجەم بول ، بۇ يەردە ھېچكىم بىزگە كۆز قۇلاق بولۇپ تۇرغىنى يوق .

- بىلەمسەن ؟ - دېدى چوكان ، - بۇ شاھزادە كۈنلەرنىڭ بىرىدە چوقۇم پادىشاھ بولىدۇ .
- ئاللا نىسىپ قىلسا ، - دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى تۈزەتتى سۈپۈرگە .
- پادىشاھ بولغۇچىنى پەقەت بەلگىلەنگەن ئادەملا كۆتۈرۈشى شەرت .
- جاھاندا مەن نۇرغۇن ئىشلارنى كۆرگەن ، لېكىن مۇنداق لەشكىرى يوق ، ئىنىكئانىسىنى ئىمىپ كېتىۋاتقان پادىشاھنى كۆرمىگەنمەن ، - دەپ كۈلدى سۈپۈرگە ، -
راست ئېيتىسەن ، پادىشاھنى كۈتۈشنىڭ قائىدە نىزاملارىدىن مىنىڭ قىلچە خەۋىرىم يوق .
شاھزادىگە كۆز يېشى قىلىپ تۇرۇپ ئەمچەك سېلىشمۇ ئوردىنىڭ قائىدىسىمۇ ؟ نىمە ئۈچۈن بەزىدە سەن ھۆرمەتلىك ، بولغۇسى پادىشاھىمىزنى ئىمتىكەندە يىغلايسەن . ؟
چوكان ئۇزاق جىمىپ كەتكەندىن كېيىن ئاخىر ئېغىز ئاچتى .

- بىلەمسەن ؟ مەنمۇ ساڭا ئوخشاشلا ياقا يۇرتلۇق ، مىنىڭ يۇرتۇم ئاۋۇ قارلىق تاغلارنىڭ ئارقىسىدىمۇ ياكى ئاۋۇ يېشىل دۆڭلەرنىڭ ئۇ تەرىپىدىمۇ ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن . ئىشقىلىپ مەن تۇغۇلغان يەرنىڭ ئاياللىرى شۇنداق بەستلىك . كۆكسى چوڭ ، سۈتلىك كېلىدىكەن ، شاھ ئوردىسىغا لازىم ئىنىكئانىلارنى ئەنە شۇ يۇرتلاردىن تاللاپ ئەكەلگۈزىدىكەن . مەن ئۆزۈمنىڭ قانچە ياشتا ئوردىغا كىرگەنلىكىمنى ئەسلىيەلمەيمەن . بىر ئايالنىڭ بېشىمنى سىلاپ ، يىغلاپ تۇرۇپ

خوشلاشقىنى ، ئەتراپى چۈمكەلگەن ھارۋىدا ئېرغاڭشىپ ئولتۇرۇپ ئۇزاق يول ماڭغىنىمى خۇددى چۈشۈمدەك كۆز ئالدىمغا كەلتۈرىمەن . ئېھتىمال ، بالا ۋاقتىدا ناھايىتى چىرايلىق بولسام كېرەك ، خاننىڭ ئادەملىرى مېنى توپتوغرىلا ئوردىغا يەتكۈزۈپ كېلىپ ، خاننىڭ خىزمىتىگە تۇتۇپ بەرگەن .

– ھېلىمۇ گۈزەل تۇرۇپسەن سىڭلىم .

سۈپۈرگىنىڭ ماختىشىنى بىرىنچى قېتىم ئاڭلىغان چوكان جىلۋە بىلەن لاپ قىلىپ ئۇنىڭغا قارىدى – دە سۆزىنى داۋام قىلدى .

بەلكىم تاللىنىپ شاھ ھەرىمىگىمۇ كىرىشكە مۇيەسسەر بولاتتىممىكىن . بىراق مەندەك پۇقرالارنىڭ قىزلىرىنى تۆۋەن نەسەبتىن كېلىپ چىققان دەپ ، ھەرگىز شاھ ئوردىسىغا تاللاشمايدۇ . مەن پەقەت خېنىملارغا دېدەكلا بولاتتىم . ساڭا ئېيتسام ، ئوردىدا بىزدەك دېدەكلەرنىڭ ھالى شۇنچە خاراپ . مانا مېنى ئۇلار 11-12 يېشىمدىلا ئاياغ ئاستى قىلىشقان .

– كىملەر؟

– كىملەر بولاتتى ؟ باشتا مەرتىۋىلىككە بىرى ئاياغ ئاستى قىلىدۇ . ئاندىن ئوردا خادىملىرى ، قورۇقچىلار ، ھارۋىكەش ، ئاشپەز ، چاكارلار ، ھەتتا بەزىدە بالاغەتكە يېتىپ قالغان بەگۋاش شاھزادىلەرمۇ بىزگە چىقىلىۋېرىدۇ . شۇنىڭ بىلەن بىز ئاتىسىز بالىلارنى تۇغىمىز . بالا تۇغۇلىشى بىلەنلا نازارەتچىلەر ئەچىقىپ كېتىپ بۇغۇپ تاشلىشىدۇ . مۇشۇ يوغان ئەمچەكلىرىمىزگە سۈت تولۇپ تۇرسۇن دەپ ئۇلار بىزنىڭ تۇغىشىمىزغا يول قويىشىدۇ . ئاندىن بالىلىرىمىزنى ئۆلتۈرۈپ ، بىزنى خېنىملارنىڭ بالىلىرىنى ئېمىتىشكە قويىدۇ . « قۇياش شاھى » نىڭ ئارزۇلۇق خوتۇنلىرى ھەتتا ئىنىكئانىلارنى سېغىپ سۈتىنى ئىچىدۇ . ئادەم سۈتىدە بەدەنلىرىنى سۈرتىشىدۇ مەن بۇ شاھزادىنى ئىمىتىۋاتقاندا ئۆزەمنىڭ بالىلىرىنى ئويلاپ قالسام

– نىمە دېدىڭ ؟ سۈپۈرگە ئېشىكى ئۈستىدە قىيىسىپ ئولتۇرۇپ ئايالدىن سورىدى ، – سېنىڭ ئۆز بالىلىرىڭمۇ بارمىدى ؟ بىز نىمىشقا ئۇلارنىمۇ بىللە ئېلىپ ماڭمىدۇق ؟

مەن بىر ئوغۇل بىر قىز تۇغقان ، قانداق چىرايلىق بالىلار ئىدى دېگەن : ئۇلارنىڭ ئۇزۇن كىرىپىكلىرى ، كىچىككىنە كۆزلىرى ، ماڭا تەلپۈنگەن بۇدۇرۇق قوللىرى كۆز ئالدىمدىلا تۇرۇپتۇ . ھەر ئىككىسىدىن ئايرىلدىم . قولۇمدىن يۇلۇۋېلىشتى – دە ، ئەكتىپ يوق قىلدى . مەن نىمىشقا يىغلىماي ، قارا ، مېنىڭ كۆكسۈمدىن

ئېقىۋاتقان ئاپئاق سۈتلەر شۇ بالىلىرىمنىڭ رىزقى ئەمەسمىدى ؟

ئايال بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى . سۈپۈرگىنىڭ قەلبىنى بۇ ئايالغا بولغان ئېچىنىش ، ھېسداشلىق چۇلغۇۋالغانىدى . ئۇلار ئىككىسى ئۇزاققىچە جىمىپ كەتتى . سۈپۈرگە ئىككىنچىلاپ ئايالدىن بۇھەقتە گەپ سورىمىدى .

كىچىك شاھزادىنى كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقان چوكان بىر كۈنى ناھايىتى خۇشخۇيلىشىپ كەتتى . ئۇلار سۈپۈزۈك تاغ سۈيى يېيىلىپ ئېقىۋاتقان چىمەنلىككە يېتىپ كەلگەندە ، ئايال قاندىن بۇزۇپ شاھزادىنى سۈپۈرگىگە تۇتقۇزدى ، شاھزادە كۆزىنى يوغان ئېچىۋالغان بولۇپ ، ساقاللىق بۇ كىشىگە چەكچەيگىنىچە قاراپ قالغانىدى .

– ئۆھ ، بۇ يەر نىمە دىگەن چىرايلىق ، مەشەدە بىردەم ئارام ئالمايلىمۇ ؟ – دېدى ئايال .

– شۇنداق قىلايلى دېدى سۈپۈرگە . ئايال :

– ئۆتۈنۈپ قالاي ، سەن مەن تەرەپكە قارىما ، – دېدى دە ، سۇنىڭ ئاياغ تەرىپىگە قاراپ كەتتى .

ئېشەك ئەتراپتىكى چۆپلەرنى قېلىن كالىپۇكلىرى بىلەن يالماپ ، ئىشتىھا بىلەن ئوتلاشقا باشلىدى ، ئاز ئۆتمەي سۈپۈرگىنىڭ قۇلىقىغا سۇنىڭ شالاپشىغان ئاۋازى ئاڭلاندى ، ئايال نېراققا بېرىپ ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ يۇيۇنماقتا ئىدى . سۈپۈرگە قولىدىكى بوۋاققا قارىدى . كەلگۈسىدە پادىشاھ بولۇشقا تىگىشلىك بولغان بۇ بوۋاقنىڭ سۈپۈرگە ئۆز ئۆمرىدە ئۇچراتقان نارسىدىلەردىن ھېچقانداق پەرقى يوق ئىدى .

خوش شاھزادەم ، – دېدى سۈپۈرگە بالىغا قاراپ ، شاھزادە يۆگىكىدە پۇتلىرىنى پىلتىڭلىتىپ تىپىرلاپ قويدى . – سېنىڭ ھېلىقى بارلىق تەخت ۋارىسلىرىنى يوقاتماقچى بولۇپ قۇتىرىغان چوڭ ئاكاڭ شۇ تاپتا ئوردا ئىچىدىن سېنى ئىزدەپ تاپالماي قانچىلىك غەزەپكە كېلىۋاتقاندۇر ، ھە؟ بەلكىم ئۇ قېلىپنى يالاڭچىلاپ ئوردا ئىچىدىكى ئۇچىرىغانلا بوۋاقنى قانغا بويلاۋاتقاندۇر؟ يا بولمىسا ئۇ ئەڭ ئاۋال سېنىڭ مېھرىبان ئاناڭنى دارغا ئاسقاندۇر . ؟ ... پادىشاھلىق ئەڭ ئالىي دۆلەت دېسە مەن ھەرگىز ئىشەنمەيمەن . زوراۋانلىق ، مۇستەبىتلىك بەدىلىگە ئۆرە تۇرغانلارنىڭ بىر كۈنمۇ كۆڭلىنىڭ ئارامى يوق . ئۇنىڭغا قارىغاندا ئېتىزدا سۆرەم سۆرىگەن دېھقان تاتلىقراق ئۇخلايدۇ ، دالدا يالاڭچىلاپ كېتىپ بارغان نامرات ئەركىنەرەك نەپەس ئالىدۇ خۇدانىڭ تەقدىرىنى قارا ، مىڭلاپ قوشۇن قوغداشقا تىگىشلىك سەندەك شاھزادىنى ئۆزىنىمۇ قوغدىيالىمايدىغان مېنىڭدەك بىر ئاجىزنىڭ قۇچىقىغا تاشلاپتۇ سەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە راستىنلا شاھلىق تەختىدە ئولتۇرۇپ قالساڭ ، بىزنىڭ سېنى كۆتۈرۈپ يۈرگىنىمىزنى ، سەن ئۈچۈن بېشىمىز كېتىدىغان خەتەرگە تەۋەككۈل قىلغانلىقىمىزنى ئېسىڭگە ئالارسەنمۇ ؟

بوۋاق بۇدۇرۇق قوللىرىنى سۇنۇپ سۈپۈرگىنىڭ ساقلىنى تۇتۇپلىشقا تىرىشاتتى .

– ياق ، – دەپ ئۆز پىكىرىنى رەت قىلدى سۈپۈرگە ، – شاھلاردىن شاپائەت كۈتۈش ئەخمەقنىڭ ئىشى ، ھۆكۈمرانلار ئۆز سىرىنى بىلگۈچىلەرنى ئەڭ بۇرۇن كۆزدىن يوقىتىدۇ . بەندىنىڭ ھەقىقىي شاپائەتچىسى رەھىملىك ئاللاننىڭ ئۆزى

سۈپۈرگە تېخى بالا شاھ ئۈستىدىكى مۇلاھىزىلىرىنى ئاياغلاشتۇرماي تۇراتتى . يىراقتىن ئايال چىقىپ كەلدى . سۈپۈرگە ھەيران بولۇپ قاراپلا قالدى ، ئايال يۇيۇنۇپ ، تارىنىپ تولىمۇ گۈزەللىشىپ كەتكەنىدى . سۈپۈرگىنىڭ تەسەۋۋۇرىدا پورەكلەپ ئېچىلىۋاتقان قىزىل گۈل ، دەرەخلەر ئارقىسىدىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان تۇلۇن ئاي پەيدا بولغاندەك بولدى شۇ چاغدا سۈپۈرگە بالىنىڭ يۆگىكى ئاستىدا تۇرغان قولىغا ئىسسىق بىر نەملىكنىڭ تەگكەنلىكىنى سەزگەندەك بولدى . دە ، دەرھال ئېسىگە كېلىپ ، بالىنى يەرگە قويۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى .

– ۋاي نىمە قىلىۋاتىسەن ؟ – دېگىنىچە يۈگۈرۈپ يېتىپ كەلدى ئايال .

– نىمە بولدى ؟

– سەن شاھلارنى قانداق كۈتۈشنى بىلەمسەن ، مەن ساڭا ئېيتىمىدىممۇ ، نىمىشقا شاھزادىنى

يەرگە قويىسەن ؟

– سەن ئۇنىڭ ئاستىنى قۇرۇقدا ، – دېدى سۈپۈرگە كۈلۈپ ، – ئۆمرۈمدە مەن مۇنداق ئورنىغا

سىيىپ ، چىچىپ ياتىدىغان پادىشاھنى كۆرمىگەنكەنمەن .

ئايالىمۇ ئىختىيارسىز كۈلۈۋەتتى . نىمىشقىدۇر ئۇ بۈگۈن خۇشخۇي بۇلۇپ قالغانىدى .

سۈپۈرگىگە مۇلايىم مۇئامىلە قىلغۇسى ، ئۇنىڭغا سۈركىلىپ ئەركىلىگۈسى كېلىپ تۇراتتى . ئۇمۇ يەردە ياتقان شاھزادىنى دەرھال قولغا ئېلىشنى ئۇنتۇپ سۈپۈرگىنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلدى - دە :
- قارا شۇ تاپتا بىز مۇشۇ بالىنىڭ ئاتا ئانىسىغا ، بىر جۈپ ئەر ئايالغا ئوخشاپ قاپتىمىز ، - دېدى .

مۇشۇ بىر نەچچە كۈنلۈك سەپەر جەريانىدا سۈپۈرگىنىڭ مەجەزى ئايالغا يېقىپ قالغانىدى . ئۇ بىر ئاز غەلىتە ، قوپال ، ساددا كۆرۈنىدىغان بۇ ئادەمنىڭ ھۇجۇدىدىكى ئەرلەرگە خاس ئاق كۆڭۈللۈك ۋە يوشۇرۇن ئەقلىنى كۆرۈپ يەتكەنىدى ، ئايالنىڭ قەلبىدە كۈندىن كۈنگە ھاۋا ئانام زامانىسىدىن قالغان شۇ ئەرنى ئىگىلەش ، قولغا كەلتۈرۈش ، ئۇنىڭ مۇھابىتىگە ئېرىشىش ئىستىكى يېتىلىۋاتاتتى . سۈپۈرگە ئايالنىڭ ئەر خوتۇن توغرىسىدىكى گەپلىرىنىڭ مەنىسىگە چۈشەنمىدىمۇ ؟ ياكى چۈشەنسىمۇ چۈشەنمەسلىككە سالىدىمۇ ، ئايالدىن كۆزلىرىنى قاچۇرۇپ ، قولىنى يۇيۇش ئۈچۈن سۇ تەرەپكە قاراپ ماڭدى .
ئۇلار يەنە يولغا چىقتى . ئايال تۇرۇپ كۈلەتتى . دالا گۈللىرىنى ئۈزۈپلىپ قۇلىقىغا قىساتتى . بەزىدە غىڭشىپ ناخشا ئېيتاتتى .

بۇ بېشىمغا چۈشكەن كۈننى ھېچكىم بىلمەيدۇ ،
توۋا دەيمەن دەرت تارتقانغا كىشى ئۆلمەيدۇ .
ئوردىدىكى خېنىملارنى شاد خورام دىمەك ،
زىبۇ زىننەت يۈك ئۇلارغا قەلبى كۈلمەيدۇ .

ئۇ ئۆز ناخشىسىدا ئوردىدىكى دىدەكلەرنىڭ كۈلپەتلىرى ، ئېگىز تاملار ئىچىگە بەنت بولغان خانىشلارنىڭ ئىچ پۇشۇغى ، بالىسىدىن ئايرىلغان ئانىنىڭ ھەسرەتلىرىنى سۆزلەيتتى .
شۇ كۈنى ئۇلار خالىي بىر قونالغۇغا كېلىپ چۈشتى . ئايال ئۆزىنىڭ قەلبىدە باش كۆتۈرۈۋاتقان ئىستەك ، يېڭىدىن يېتىلىۋاتقان مۇھاببەت ھېسسىياتى توغرىسىدا كۈيلەيتتى ، ئۇنىڭ كەيپىياتىغا جۈر بولۇپ قۇشلار خۇشخۇي چۈرۈرلىشىپ ، سۇلار قىرغاقلىرىغا ئۇرۇلۇپ شىلدىرلاپ ، يۇپۇرماقلار يىنىك شۈبىرلىشىپ پۈتۈن تەبىئەت تەڭ ناخشا ئېيتىۋاتقان دەك قىلاتتى ئۇ سۈپۈرگىنى مەزىلىك تاماقلارنى تەييارلاپ كۈتتى ، كېچىسى ئۇ سۈپۈرگىنى ئۆز قوينىغا چاقىردى .
- ماڭا قارا يولۇچى ، - دېدى ئايال ياستۇقىغا جەينەكلىنىپ تۇرۇپ ، سەن مېنى نىمىشقا ئەركىلىتىپمۇ قويمايسەن ؟

- ئەركىلىتىپ دەمسەن ؟ ... سېنىمما ؟ - سۈپۈرگە كۈتۈلمىگەن سۇئالدىن ھەيران بولدى ، -
سەن كىچىك بالا بولمىساڭ ؟

- لېكىن مەن ئايال كىشى - دە ؟

- توغرا سەن ئايال كىشى .

- قوينۇمغا كىرىش خىيالىڭغۇم كىرمەمدۇ ؟ ياكى مەن ساڭا يارىمىدىمۇ - يە ؟
جاھانكەزدى سۈپۈرگە تېڭىرقاپ تۇرۇپقالدى . كىچىك شاھزادە چوكاننىڭ ئۆتەرپىدە تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى . تۈن يېرىملىشىپ قالغان بولۇپ ئاي نۇرى ئۇلار ياتقان ھۇجۇرىنى غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى . ئايال بولسا كۆرىنىش ئۈستىدە سۈپۈرگىگە قۇچاق ئېچىپ ياتاتتى . تەڭلىكتە

قالغان سۈپۈرگە نىمە دېيىشنى بىلمەي قالدى .

- ياق ، ياق ، سەن سەن ھار قانداق ئەرگە يارايدىغان چوكانسەن ، - دېدى ئۇ دۇدۇقلاپ .

- ئۇنداق بولسا نېمىشقا قويۇمغا كەلمەيسەن ؟ دەسلەپكى كۈنلەردە مەن سېنىڭ زورلۇق قىلىشىڭدىن ئېھتىيات قىلدىم ، كىيىنكى كۈنلەردە مەن سېنى كۈتتۈم . بەزى كۈنلىرى سەن يېتىپلا ئۇخلاپ كېتسەن . مەن ئۇزاققىچە كۆز يۇممايمەن خوجايىن خېنىم مېنى ساڭا قوشۇپ يولغا سالغاندا «خالىساڭ خوتۇن قىلارسەن» دېگىنىنى ئاڭلىغان بولغىنىڭ ؟
- شۇنداق ئاڭلىغان .

- دىمەك بىزگە رۇخسەت قىلىنغان . سەن يەنە نېمىدىن ئېھتىيات قىلىسەن ؟

-

- ياكى سەن ئاياللارغا يېقىنلاشماسلىققا قەسەم قىلىۋەتكەنمۇ ؟ ياكى سېنىڭ دىنىڭدا ئۆيلىنىشكە بولمامدۇ ؟ ئەگەر شۇنداق بولسا ، سەن ئۇنداق يارىماس دىندىن چىقىپ كەت . ئاللاننىڭ ئۆزى ئەر بىلەن ئايالنى بىر بىرىگە ھاجەتلىك قىلىپ ياراتقان .

-

- نېمىشقا ئۇنچىقمايسەن ؟ مېنى خوتۇنلۇققا ئالساڭ زىيان تارتمايسەن ، ئايىغىڭدا يۈرۈپ خىزمىتىڭنى قىلىمەن ، مەن شاھ ئوردىسىدا ئەڭ ئېسىل تاماقلارنى پىشۇرۇشنى ئۆگەنگەن
سۈپۈرگىنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى . ئۇ ئۆزىنى ئاياللارغا ھەۋەس قىلىدىغان چاغلىرىم ئۆتۈپ كەتتى دەپ قارايتتى . سۈپۈرگە بۇ ياش ھەم ساغلام نوتىغا ئۇرۇنۇپ ئۆزىنىڭ قەدىر قىممىتىنى تۆكۈشنى خالىمايتتى . ئايال بولسا سۈپۈرگىنى ياخشى كۆرگەنلىكتىن ئەمەس ، ئۆزىدىكى غېرىپلىق ۋە يالغۇزلۇقنى بىردەملىككە بولسىمۇ يىراقتىن ياكى بولمىسا كېلىپ كېتىدىغان ئۆتكۈنچى تەشۋالىقنى قاندۇرۇش زۆرۈرىيىتىدىن ئۇنى قويىنغا چاقىرماقچى ئىدى .
بىر چاغلاردا سۈپۈرگىنىڭمۇ يىگىتلىك مەزگىللىرى ئۆتكەنىدى . ئۇنىڭمۇ ئۆزىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتكەن مەشۇقلىرى بولغان . ئۇ ۋاقىتلار قانچىلىك گۈزەل ۋە ئۇنتۇلماس ئىدى . - ھە ؟ .. يالغۇز ئايال يول ، كەڭ دالا ياكى شەھەرنىڭ قانداقتۇر بىر تار كوچىلىرىدا ئۇنى دېرىزىسىنى ئېچىپ شەرەتلىگەن جانانلار ، قايناق بازار ئىچىدە چۈمپەردىسىنى بىلىنەر بىلىنمەس قايرىپ قويۇپ كۈلۈمسىرىگەن گۈزەللەر ئۇنىڭ ئېسىدە ، شۇنداقلارنىڭ بەزىلىرى شەھلا كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭ يۈرىكىگە ئوي يېقىپ ، ئۇنى ئەگەشتۈرۈپ كېتىپ قالاتتى . سۈپۈرگە مۇداق جىلۋە قىلغان جانانلارنىڭ ئۆيىدە بىر كېچە ، پەقەت بىر كېچىلا مېھمان بولۇپ ئۆتەتتى ، - دە ، ئىككىنچىلەپ ئايال باسمايتتى ، چۈنكى ، بىر نىشانى ئۇزاق ئەگىپ يۈرۈشنىڭ خەتەرگە ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى چوكاننىڭ

جاننى قىينايدىغان ئوتلۇق تەلەپلىرى سۈپۈرگىنى ئەنە شۇنداق خىياللارغا ئەكەتتى . ئايال بولسا توختىماي سۆزلىمەكتە ئىدى .

- گەپ قىلساڭچۇ ؟ - دەپ ئالدىرىتاتتى چوكان ، - ياكى سېنىڭ كىشىگە ئېيتقىلى بولمايدىغان بىرەر ئەيىبىڭ بارمۇ ؟ ياكى بولمىسا....

- قوي سىڭلىم ، مېنىڭ يېشىم ساڭا مۇناسىپ ئەمەس .

- يېشىم دېدىڭمۇ ؟ - كۈلۈپ كەتتى چوكان

- ھەئە ، مېنىڭ بالىلىرىم بولغان بولسىمۇ بەلكىم سېنىڭدىن چوڭراق بولغان بولاتتى .
 - ئوردىدا بىرگە ئىككى پۇتى گۆرگە ساڭگىلىغان قېرىلارمۇ ئېسىلىشىدۇ . خىجالەت بولما ،
 بۇ ئىشنى مانا مەن ئۆزەم تەلەپ قىلدىم
 چوكان شۇنداق دېدى - دە ، سۈپۈرگىنىڭ قوينىغا ئۆمىلەپ دىگۈدەك كىرىپ كەلدى .
 - مۇنداق قىلما . مۇنداق قىلما . - دەپ يالۋۇراتتى سۈپۈرگە ئۆزىنى قاچۇرۇپ ، - مەن سېنى
 خوتۇنلۇققا ئالساممۇ ئاۋال بىرەر كىشىنى گۇۋاھ قىلىپ تۇرۇپ نىكاھ ئوقۇتۇشمىز
 كېرەك سەن مېنى گۇناھكار قىلىسەن
 ئەمما چوكان سۈپۈرگىگە بارغانسىرى مەھكەم يېپىشىپ ، ئۇنىڭ كىيىملىرىنى يەشمەكتە
 ئىدى . ئۇ كۈچلۈك قوللىرى بىلەن سۈپۈرگىنى ئۆزىگە تارتاتتى .
 ئۇلۇغ شاھزادە بولسا يېنىدىلا سادىر بولۇۋاتقان مۇھاببەت پاجەسىدىن بىخەۋەر تاتلىق
 پۇشۇلدايتتى ، ئاي بۇلۇتلار ئارىسىدا بىر كۆرۈنۈپ . بىر مۆكۈنەتتى .
 ئايالنىڭ ئوتلۇق ۋە تەشنىلىق ئىچىدە پىچىرىلاشلىرى تەسىرىدە يۇلتۇزلار تېخىمۇ روشەن
 چاقناپ ، كۆزلىرىنى چىمچىقلىشاتتى سۈپۈرگىگە چوكاننىڭ مۇھاببىتىنى بۈگۈنگە . مەڭگۈگە
 ، ياكى بىر نەچچە مىنۇتقا بولسىمۇ قۇبۇل قىلماقتىن باشقا چارە يوق ئىدى . .. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى
 يوقالغان ، ئۇتۇلغان سېزىملار ئويغۇنۇشقا باشلىدى

ياخشى قال ، يولۇچى

يەنە بىر يېڭى تاڭ ئاتتى . سۈپۈرگە ئورنىدىن سەھەر تۇرۇپ يۇيۇندى . بامدات نامىزىنى
 ئوقۇپ خۇدادىن ئۆز گۇناھلىرىنى كەچۈرۈشنى تىلىدى . ئۇلار يەنە يولغا چىقىشتى . چوكان
 ئۆزىدىكى تەشنىلىق ئوتىنى ئازىراق بولسىمۇ پەسەيتكەن بولۇپ ، بۈگۈن نىمىشقىدۇر كەمسۆز
 بۇلۇپ قالغانىدى . ئۇ پات پات ئېشەك ئۈستىدە كېتىپ بارغان سۈپۈرگىگە يەر تىگىدىن قاراپ
 قوياتتى .

ئوردىدىكى چاغدا چوكان ئۆزىنىڭ ئەنسىز كىشىنى بىزار قىلىدىغان خورلۇق تۇرمۇشىدىن
 جاق تويغانىدى . ئۇ قانچە قېتىم شۇنداق بىر كىشىنىڭ غايىپتىن پەيدا بولۇپ ، ئۆزىنى يىراق ،
 خاتىرجەم بىر ماكانغا ئەكىتىشنى تىلىگەندى ، ئۆزىنى ئەكىتىدىغان ئۇ كىشىنىڭ چىرايىنىڭ
 قانداق بولىشى ، ياش قورامىنىڭ قانچىدە ئىكەنلىكى ئۇنىڭ ئۈچۈن بەربىر ئىدى . ئۇنىڭغا لازىمى
 پەقەت ئۆزىگە پاناھ بولالايدىغان بىرەر ئەر كىشى . شۇنداق ئادەم بولسا ، ئۇنى دۇنيانىڭ قانچىلىك
 يىراق يەرلىرىگە ئەكەتسىمۇ مەيلى ئىدى . ئۇ ئۆيەردە ئۇ ئېرىنىڭ ئاش تامىقىنى ئېتەتتى ، ساغلام
 بۇدۇرۇق بالىلارنى تۇغاتتى ، ئۇنىڭ بالىلىرىنى ھېچكىم بۇغۇپ قويمايتتى . ئۇ ئۆز بالىلىرىغا قېنىپ
 ئەمچەك سالاتتى . بالىلار چوڭ بولۇپ ، ئۇنىڭ ئەتراپى ۋاڭ چۇڭغا تولاتتى چوكان ئۆزىنىڭ
 ئوردا ئىچىدە ئەسلىگۈسىمۇ كەلمەيتتى . ئوردىدىكى دېدەكلەر ، ئىنىكئانلار ، ئايال چاكارلار بىلەن
 ئوردا خىزمەتچىلىرىنىڭ ئوغۇرلۇقچە قىلىشىدىغان مۇناسىۋەتلىرى كىشىنى بىزار قىلاتتى .
 ئوردىدىكى ئېسىلزاڭلار كۆزى چۈشكەن ئايال خىزمەتكارلارنى خۇشى تۇتقاندا چاقىرىپ بىر كېچە
 قوينىغا ئالىدۇ - دە ، بۇ ئىشنى بىرەرگە تېنىپ قويسىلا كاللىسىنى ئالىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ، تەھتىپ

سېلىپ ئەتسىلا ھەيدەپ چىقىرىدۇ . ئوردا خىزمەتكارلىرى بىلەن بۇلۇڭ پۇچقاقلاردا قورقۇپ ، تىتىرەپ تۇرۇپ قىلىشقان ئىشلارنىڭمۇ قىلچە لەززىتى بولمايدۇ . ئاھ ، شۇ ھەشەمەتلىك ئوردىدا ئاددى بىر دېھقاننىڭ خوتۇنى

بولۇشنى ئارزۇ قىلمايدىغان بىرەر كېنىزەك تېپىلارمۇ ؟

ئوردىدىن مانا بۇ شاھزادىنى ئېلىپ قېچىش ئىشىغا شۇڭلاشقا بۇ چوكان ئۆز ئىختىيارى بىلەن قوشۇلغانىدى . ئۇ خەۋىپ ئىچىدە قالغان شاھزادىنى قۇتۇلدۇرماقچى ، راستىنى ئېيتقاندا ، ئوردىدىن يېراق بىرەر جايدا ئۆزىنىڭمۇ خاتىرجەم تۇرمۇشىنى تىكلىمەكچىدى چوكان خىيال ئىچىدە سۈپۈرگىگە قارايتتى . بۇ ئادەمنىڭ يېشىنى ئانچە چوڭ دەپكە تىكلىمۇ بولمايتتى . ئۇنىڭدا ئەركەكلەرگە خاس ھەممە خىسلەت تېپىلاتتى ، ئەمما بۇ چوكانغا نىسپەتەن ئۇنىڭ

مۇناسىۋەتلىرى بىر ئەر بوغۇچىغا ئەمەس ، مېھرىبان قېرىنداشقا ئوخشاپ كېتەتتى . بۇ ئادەم يەر تېرىپ ، خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈرىدىغان دېھقان ئەمەس ، تۈگىمەس سەرگەردانلىقنى ئۆزىگە ھەمراھ قىلغان سەيياھ ، چۈشۈنۈپ بولمايدىغان غەلىتە ئادەمدەك قىلاتتى .

سۈپۈرگە بىلەن چوكان قانداقتۇر بىر تاشلىق ساي ، تاشلاندىق يوللار بىلەن كەڭ ئېدىرلىقنى كېسىپ ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى . يىراقتا يېشىللىقلارغا پۈركەنگەن دۈمچەك دۈمچەك دۆڭلۈكلەر ، ئۇنىڭمۇ ئارقىسىدا قارلىق ئېگىز تاغلار كۆرۈنەتتى . ئاشۇ دۆڭلۈكلەر تەرەپكە ئەكىتىدىغان يولغا قاراپ چوكاننىڭ كۆزلىرى نۇرلىنىپ كەتتى .

– بىلەمسەن ؟ – دېدى ئۇ سۈپۈرگىگە .– بۇ يەرلەر ماڭا تونۇشتەك بىلىنىدۇ . مېنى لەشكەرلەر ئوردىغا ئېلىپ ماڭغاندا ، ھارۋا بىلەن ئەن شۇنداق دۆڭلۈكلەرنى ئارلاپ ماڭغاندەك قىلغان . بىز ئۇزاق يول يۈرگەن ، ھارۋىدا يەنە قانداقتۇر يۈكلەرمۇ باردەك قىلاتتى ، مەن يوغان ساندۇقلارنىڭ ئوتتۇرسىدا چايقىلىپ ئولتۇرۇپ ، مەپە مىلەڭزىسىنىڭ يوقۇقىدىن ئوغۇرلۇقچە سىرتقا قارىغانىدىم . بەلكىم ، ئاشۇ دۆڭلۈكلەردىن ھالقىپ چۈشسەكلا بىزنىڭ يۇرتقا بارارمىزىمىكەن . ئۇلار مېنى ئوردىغا ئېلىپ ماڭغاندا مەن كىچىك ئىدىم ، كېيىن ئاڭلىسام ، ئاتا ئانام ھەسرەت چېكىپ ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ . ھازىر يۇرتۇمدا قانداق ئۇرۇق تۇققانلىرىمنىڭ بارلىقىنىمۇ بىلمەيمەن

– سەن ئۇ تەرەپلەرنى ئۆزۈڭنىڭ يۇرتلىرىغا ئوخشىتىۋاتساڭ كېرەك ، – دەپ كۈلدى سۈپۈرگە ، – دۇنيادا بىر بىرىگە ئوخشايدىغان دۆڭلۈكلەر ئازمۇ ؟

– سېنىڭ دىڭىنىڭ توغرىدۇر ، – دېدى چوكان ، – ئەمما ، شۇ ئەتىراپ كۆزۈمگە ئىسسىق كۆرۈنىۋاتىدۇ . شۇ ئەتىراپتىن بىر پارچە يەر سېتىۋېلىپ تېرىغان بولساق ، ساپانىنى مەن ئۆزۈم سۆرەيتىم .

– ئەتىدىن باشلاپ بىز ئۇ تاغ تەرەپكە ئەمەس ، مانا ماۋۇ چۆللۈكلەرگە قاراپ كەتكەن يول بىلەن ماڭىمىز ، – دېدى سۈپۈرگە ، – ئالدىمىزدىكى بۇ يوللاردا ئەمدى بىزگە بەزىدە كۈنلەپ بىرەر كارۋان ، ياكى بىرەر يولوچى ھەتتا بىرەر قونالغۇمۇ ئۇچۇرمايدىغان ئىشلار بولۇپ تۇرىدۇ . ئۇ يوللاردا ئادەم شالاڭ ، شاھ ئايغاقچىلىرىنىڭ تۇتۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرەشنىڭمۇ ھاجىتى يوق ، مەن قۇملۇقلاردىكى ئەڭ يېقىن ، ئەڭ مەخپىي يوللارنى بىلىمەن .

« قۇياش شاھى » نىڭ تەۋەلىكىدىن چىقىپ كېتىدىغان ئاخىرقى كېچىسى يولوچىلار قونالغۇ تاپالماي ، ئېتىزلىقتىكى تاشلىنىپ تۇرغان بىر كونا كەپە ئىچىدىلا تۇنىدى ، كەپىنىڭ ئۈستىگە

ياپقان ياغاچلار چىرىپ قارداپكەتكەن . كەپنىڭ بۇلۇڭ پۇچقاقلارنى قېلىن تور باسقان بولسىمۇ ، كەپنىڭ ئاستىغا قۇرۇق ۋە يېڭى مەڭگەن يېيىتىلغانىدى . بۇ شۇ ئەتراپتىكى بىنەم يەرلەرنى تېرىيدىغان دېھقانلارنىڭ يىغىم تېرىم ۋاقتىدا پايدىلىنىدىغان تۇرالغۇسىدەك قىلاتتى . بىر ئىككى كۈندىن بېرى ماڭغان ئوڭغۇل دوڭغۇل تاشلىق يول سۈپۈرگىنى ئوبدانلا چارچاتقانىدى . ئۇ ئېشىكىنى چۈشەپ قويۇپ ، كىرىلا ئۇخلاپ كەتتى . چوكاننىڭ كۆزىگە بولسا زادى ئۇيقۇ كېلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى .

« كۈندۈزى يول بويىدا كۆرۈنگەن دۆڭلۈكلەردىن ھالقىساقلا بىزنىڭ يۇرتقا يېتىپ باراتتۇق . » دەپ ئويلايتتى چوكان . شۇ دۆڭلەرنىڭ ئارقىسىدا راستىنلا ئۇنىڭ يۇرتى بارمۇ ياكى بۇ بىر خىيالى تۇيغۇمۇ ؟ بۇنىسى نامەلۇم ئىدى . نىمىشقىدۇر چوكاننىڭ كالىسىغا مۇشۇنداق بىر پەرەز ئورنىشىۋالغانىدى . ئۇ يەردە يىراقتىكى ئاق باش تاغلاردىن ئېقىپ كېلىدىغان سۈپسۈزۈك تاغ سۈيى ، ئۇزۇنغا سوزۇلغان جىلغىلار بار . بىر قېتىم ئاتىسى چوكاننى شۇ يەرلەرگە باشلاپ بېرىپ سايىدىن بېلىق تۇتقان . ئاياغ يوللار ، ئېتىزلار ، ياپيېشىل باراڭلار بىلەن پۈركەنگەن ئاددىي دېھقان ئۆيلىرى ، كۆكتاتلىقلار ھەممىسى ئۇنىڭ ئېسىدە تۇرۇپتۇ .

ئەگەر شۇ ئەتراپتىكى بىرەر ئىشلەمچىنىڭ خوتۇنى بولۇپ قالغان بولسا قانداق ياخشى بولاتتى . ھە ؟ ... بۇ ناتۇنۇش ئادەم ئەمدى چۆل يوللىرى بىلەن ئۇنى قەيەرلەرگە ئەكتەر ؟ ئېھتىمال ئۇ مۇشۇ كەتكىنچە مەڭگۈ قايتىپ كېلەلمەس

تۈن يېرىمىدا ئايال ئاستا ئورنىدىن تۇردى ، سۈپۈرگە بىلەن كىچىك شاھزادە شېرىن ئۇيقۇدا ئىدى . چوكان تالاغا چىقتى . ئاي ئەتراپىنى سۈتتەك يورۇتۇپ تۇراتتى . بىراق بىر يەردىن شارقىراپ ئېقىۋاتقان سۇنىڭ بۇغۇق ئاۋازى كېلەتتى . قەيەرلەردىندۇر ئىتلار ھاۋىشىپ قوياتتى . دېمەك ، يېقىن ئەتراپتا بىرەر يېزا باردەك قىلاتتى . چوكان ئىتلارنىڭ ئاۋازى كەلگەن تەرەپنى نىشان قىلىپ ماڭدى . باشتا ئالدى كەينىگە قاراپ ئاستا ماڭدى ، كەپىدىن يىراقلاشقاندىن كېيىن يۈگۈرۈشكە باشلىدى . ئۇ ئۆزىنىڭ نىمىلەرگە دەسسەپ ، قايسى تەرەپكە قاراپ كېتىپ بارغىنىنىمۇ بىلمەيتتى . ئەگەر ئوردىدىن شاھزادىنى ئىزدەپ چىققان لەشكەرلەر بۇ ئەتراپتىن چوكاننى تېپىۋالدىغان بولسا ، ئالدى بىلەن ئۇنىڭدىن شاھزادىنى سۈرۈشتە قىلىدۇ .

ئۇ چاغدا ئۇ نىمە دەپ جاۋاب بېرىدۇ ؟ ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئوردىغا نىمە كېرىگى ، ئۇلارغا لازىمى شاھزادە ، ئەگەر كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، ئۇ شاھزادە پادىشاھلىق تەختىدە ئولتۇرۇپ قالدىغان بولسا ، بوۋاق چېغىدا ئۆزىنى تاشلاپ كەتكەن ئىنىكئانىسىنى ئەيىبلەپ كالىسىنى ئالىدۇ . ئەگەر پادىشاھلىق باشقىلارنىڭ قولىدا بولغان تەقدىردىمۇ ، تەختىنىڭ كەلگۈسى كۈشەندىسى بولغان شاھزادىنى تاپ دەپ ئۇنىڭغا تۈگىمەس زۇلۇم سالىدۇ . ئەگەر شاھزادىنى ھېلىقى يولوچى ئېلىپ يىراققا كېتىپ قالسا ، ئۇ چاغدا شاھزادىنى ئۇ ئۇدا ئادەملىرىگە قانداق تېپىپ بېرەلەيدۇ ؟

چوكاننىڭ كۆز ئالدىغا ئوردىدىكى سۇغا تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈرۈش جازاسى ، ئەمچەكتىن ئېسىش ، گېلىنى بۇغۇپ كۆزىنى چانقىدىن چىقىرىش ، قاپقا سولاپ دۇمبالاش ، ئالدى كەينىدىن قوزۇق قېقىش ، تىرىك تۇرغۇزۇپ يۈرىكىنى سۇغۇرۇۋېلىش دېگەندەك ھەرخىل جازالار كەلدى . ئۇ بارغانسېرى دەككە دۈككەگە چۈشۈپ ، يۈگۈرۈشتىن توختاپ قالدى . بوۋاقنى ئويلىغانسىرى كۆكسى چېڭقىلىشقا باشلىدى . « ئاز ئۆتمەي شاھزادە ئويغۇنىدۇ ، - دەپ ئويلىدى چوكان ، - ئۇ ئېمىشى كېرەك . يولوچى ئۇنى قانداق پەرۋىش قىلىدۇ ؟ ئۇنىڭ يىغىسىنى قانداق پەسلىتىدۇ ؟

شاھزادە ئۆلۈپ قېلىشى مۇمكىن»

جاۋابكارلىق تۇيغۇسى ۋە ئانىلىق مېھرى چوكاننى ئارقىغا قايتۇردى ، ئۇ كەپسىگە يېقىنلىشىپ كەلدى . بالا بىلەن سۈپۈرگە يەنىلا تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى . تىنىچ كېچىدە ئۇلارنىڭ چوڭقۇر تىنىقى سىرتقىمۇ ئاڭلىنىپ تۇراتتى . چوكان پۇتىنىڭ ئۈچىدە دەسەپ كىرىپ بالىنى قولغا ئالدى - دە ، دېمىنىمۇ چىقارماستىن كەپىدىن يىراقلاشتى ، ئاندىن ئۇ شاھزادىنى مەھكەم قۇچاقلاپ شامالدىك ئىتتىك يۈگۈرۈپ كەتتى . ئايمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ يۈگۈرۈۋاتقاندىك قىلاتتى

سۈپۈرگە سەھەردە ئويغىنىپ يېنىدا ھېلىقى چوكان بىلەن بالىنىڭ يوقلىقىنى كۆردى . ئۇ تالغا چىقتى . ئەتراپقا قارىدى . ھەممە ياق جىمجىت ، كېچىچە تۇيۇپ ئوتلىغان سۇر ئېشەك ھورۇنلۇق بىلەن توپىغا ئېغىناپ ياتاتتى . ئېشەك ئىگىسىنى كۆرۈپ ئېرىنچەكلىك بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ ، كېرىلىپ سىلكىنىدى .

چوكاننىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتى . سۈپۈرگىنىڭ كۆڭلىدىن بىر گۇمان كەچكەندەك قىلدى . دە قايتىپ كىرىپ ئايال ياتقان ئورۇننى تۇتۇپ كۆردى ، ئورۇن ئاللىبۇرۇن مۇزلاپ كەتكەنىدى . ئۇ يەنە كەپىدىن چىقتى . يىراق ئۇپۇق سىزىقى ئەتراپىدا شەپەق لاۋۇلداپ ، يېڭى بىر قۇياشنىڭ كۆتۈرۈلۈش ئالدىدا تۇرغانلىقىدىن خەۋەر بەرمەكتە ئىدى . ئەتراپتىكى سەھەرچى قۇشقاچلار چۇرۇقلىشاتتى . سەھەرنىڭ ساپ مۇزدەك ھاۋاسى كىشىنى ئەندىكتۈرەتتى . سۈپۈرگە كەپە ئىچىگە يەنە قايتىپ كىرىپ ، خۇرجۇننىڭ ئاغىزىنى ئېچىپ ، شاھزادىنىڭ ئانىسى خىراجەت قىلىش ئۈچۈن بەرگەن تىللار سېلىنغان خالتىنى ئىزدىدى ، خالتا ئۆز جايىدا تۇراتتى . ئۇ قايتىپ چىقىپ ، كەپىنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ خىيالغا پاتتى .

بۇ چوكان قا يەرگە كەتكەن بولۇشى مۇمكىن ؟ توغرا ، ئۇ تۆتۈگۈن مۇشۇ يەردە بىزنىڭ يۇرت بار دىگەندەك قىلىۋىدى . دىمەك ، ئۇ ئۆز يۇرتىنى ئىزدەپ كېتىپ قالغان ئوخشايدۇ . ئۇنداقتا ئۇ شاھزادىنىڭ ئانىسى بەرگەن تىللارنى نىمىشقا ئەكەتمىدى ؟ بەلكىم ئۇ مېنى خۇرجۇندىن تىللا سېلىنغان خالتىنى ئالغۇچە ئويغۇنۇپ كەتمىسۇن دىگەندۇر ياكى ئالدىراشچىلىقتا ئۇنىڭ ئېسىگە خالىتىمۇ كەلمىگەندۇر ؟ ھېچبولمىغاندا ئۇ تىللارنى بولسىمۇ ئەكىتىشى كېرەك ئىدى . بۇ پۇللار ماڭا تەئەللۇق ئەمەس ، شاھزادىنىڭ راسخوتى ئۈچۈن بېرىلگەن دۇنيا ئەمەسمىدى ھەي كەم ئەقىل خوتۇن ، سەن بۇنچە ئالدىراپ قاچمىساڭمۇ ، ئۆزۈمنىڭ يۇرتىغا كېتەي دىسەڭ ، مەن سېنى توسۇپ قالامتىم ؟

تۇرۇپلا سۈپۈرگىگە غېرىپلىق ۋە يالغۇزلۇق يەتكەندەك بولۇپ قالدى . چوكان ئۆزىنىڭ ئاجايىپ كەچۈرمۈشلەرگە تولغان ئەندىشلىك پاراڭلىرى بىلەن يول بويى سۈپۈرگىنى زىرىكتۈرمىگەنىدى . ھەر بىر ئۆتەڭ ، قونالغۇلاردا ئۇ سۈپۈرگىگە تاماق ئېتىپ بەرگەن ، ئۇنىڭ ھاجەتلىرىدىن چىققانىدى . ھېلىقى شاھزادىچۇ ؟ بۇ دۇنيادا ئەڭ پاك ، ئەڭ ياۋاش ، تېخى ھېچبىر گۇناھ ئۆتكۈزۈشكە ، ھېچكىمگە زۇلۇم سېلىشقا ئۈلگۈرمىگەن ھۆكۈمران دەپ مانا مۇشۇ

شۈمەتكىنى دېسە بولىدۇ . بۇ نارسىدىمۇ ئىنىك ئانىسىنىڭ كۆكسىنى مەھكەم قاماللاپ ، ئاچ كۆزلۈك بىلەن ئېمىپ ، ئۇلارنىڭ قېشىدا پۇشۇلداپ ئۇخلاپ ، ئوبدان ھەمراھ بولۇپ قالغانىدى .

سۈپۈرگە چوكاننىڭ قايتىپ كېلىشىنى ئۈمۈد قىلىپ كۈن خېلىلا ئۆرلەپ كەتكۈچە كۈتتى . ئايال قايتىپ كەلمىدى . سۈپۈرگە ھەرخىل پەرەزلەرنى قىلاتتى . « مەن بۇ چوكاننى رەنجىتىپ

قويغاندىمەنمۇ يە؟ - دەپ ئويلايتتى ئۇ، - ياق، مەن ئۇنى خاپا قىلغۇدەك ھېچ ئىش قىلمىدىم، ئۇنىڭ كۆڭلىنى قايتۇرمىدىم، بەلكىم ئۇ كېچىسى بالىسىنى تالاغا ھاجەتكە ئاچچىقان بولسا، ئۇلارنى ھاياۋانلار يەپ كەتكەندىمۇ ياكى جىن ئالۋاستىلار ئېلىپ قاچقاندىمۇ؟ ياق، چوكان ئالتۇن قاچىلانغان خالتىنى ئالمىغان بىلەن شاھزادىنىڭ يۆگەك، پارچە پۇرات لاتىلىرى چىگىلگەن بوپىنى ئۇنتىماي ئەكتىپتۇ. دېمەك ئۇ ئەمدى قايتىپ كەلمەيدۇ.»

سۈپۈرگە نەرسە كېرەكلىرىنى ئېلىپ، ئېشەكنىڭ يېنىغا كېلىپ يولغا چىقىشقا تەييارلىق قىلدى. نىمىشقىدۇر ئۇنىڭ كۆڭلى يېرىم ئىدى.

«خوش ئېشىگىم. - دېدى ئۇ ئىشىگىگە سەكرەپ مىنىپ، - يولدا قوشۇلغان يولداش بولماپتۇ، دېگەن مانا مۇشۇ. يەنە ئىككىمىز يالغۇز قاپتۇق. قېنى خىت، ئالغا، بىزنىڭ ھەقىقىي يولداشلىرىمىز تېخى ئالدىمىزدا.»

سۈپۈرگە شۇنداق دېدى - دە، بىر نەچچە قەدەم ماڭمايلا، تۇيۇقسىز بىر ئىش ئېسىگە كېلىپ ئېشەكنىڭ تىزگىنىنى تارتتى.

«توختا، بەلكىم شۇ خوتۇننىڭ ئۆزى ئالۋاستىدۇر، بولمىسا ئۇ بىر كېچىدىلا يېنىمىزدىن قانداق غايىپ بولۇپ كەتتى؟ ئۇنىڭ قالدۇرغان ئىزلىرى قېنى؟

ھېچبولمىغاندا سەن ئېشىكىم ئۇنىڭ قايىققا كېتىپ قالغانلىقىنى بىلىشكە كېرەك ئىدىغۇ؟ ئۇ ئۇچقاندىمۇ ياكى....خۇدا، ئۆز پاناھىڭدا ساقلا. ئۇنداقتا بىز بۇ بىر قانچە كۈندىن بېرى بىر ئالۋاستى بىلەن ھەمسەپەر بولۇپ ماڭدۇقما؟»

سۈپۈرگە بايىلا ئۆزى خۇرجۇن چاقىلىرىنى كۆتۈرۈپ چىققان ئەسكى كەپىگە قورقۇنۇچ ئىچىدە قارىدى - دە، ئېشىكىنى قاتتىق دېۋىتتى.

«خىت....تېز بول ئېشىگىم، بۇ سىرلىق يەردىن دەرھال يىراقلىشايلى. كىم بىلىدۇ بەلكىم، ھېلىقى نېمىدا؟ ھە، <قۇياش شاھى> دەيدىغان بەتچىغەرنىڭ شەھىرىدىن چىقىپلا بولۇققان خوتۇنلارنىڭ ھەر ئىككىسىلا ئالۋاستىدۇر. بولمىسا نىمىشقا ئۇلار باش كۆزلىرىنى قاپقارا چۈمپەردىلەر بىلەن چۈمكۈۋالغان؟....»

سەن ھېلىقى بالىسىنى بىزگە تاشلاپ بېرىپ كەتكەن ئايالنىڭ چىرايىنى كۆردىڭمۇ؟ مەن غىلىپال كۆرۈپ قالغاندەك بولدۇم. ساڭا ئۇنى قانداق تەسۋىرلەپ بەرسەم چۈشەنەرسەن؟ قىسقىسى ئۇ بالا تۇغقان ئايالغا ئوخشىمايدۇ. سۈرەتتەك گۈزەل. ئالۋاستىلار ئېزىقتۇرۇش ئۈچۈن ئادەملەرنىڭ كۆزىگە ئەنە شۇنداق پەرىلەرنىڭ سىياقىدا كۆرۈنىدۇ....ئۇنداقتا <قۇياش شاھى> نىڭ ئۆزىچۇ؟ ئۇ ئەلۋەتتە ئالۋاستىلارنىڭ ئەڭ كاتتىسى - ئىبلىس دىگەن گەپ. بولمىسا نىمە ئۈچۈن ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغانلىقى ئادەم قورقۇپ تىترەيدۇ؟.... ھېلىقى بوۋاق شاھزادىچۇ؟ ئالۋاستى بىلەن ئىنساننى ئالۋاستى بولغاندىن كېيىن، ئۇ ئەلۋەتتە كىچىك ئالۋاستى دېگەن سۆز. شۇنچە كۈن بىللە يۈرۈپمۇ ئۇنىڭ سەبى بالىلاردەك ۋىلىقلاپ كۈلگىنىنى ياكى قەغىش قىلىپ يىغلاپ باققىنىنى ئاڭلىماپتىمەن. ئاپئاق كۆكرەككە مەھكەم يېپىشىۋېلىپ ئىنساننى شۇرىغىنى شورىغان. ھېلىقى ئادەملەرنىڭ تاپىنى تېشىپ قېنىنى ئىچىدىغان ئالۋاستىلارنىڭ نەق ئۆزى. ئەڭ قورقۇنۇشلىقى، مەن ھېلىقى ئايال ئالۋاستى بىلەن بىر كېچە قۇچاقلىشىپ يېتىپتىمەن. مەن ساڭا قەسەم قىلىپ بېرەي، ئېشىگىم، ئۇ ئىشقا مېنى ئايالنىڭ ئۆزى زورلىدى. مەن دەسلەپتە خالىمىغاندىم.

سۈپۈرگىنىڭ پىكىرى بارغانسېرى قالايىمقانلىشىپ كەتتى .
 « ماڭا قارا ئېشىگىم ، - دەپ ئېشىكىگە مۇراجەت قىلاتتى ئۇ ، - نېمىشقا سەن تۆت پۇتلاپ ماڭىسەن ، مەن نېمىشقا ئىككى پۇتلاپ ئۆرە ماڭمەن ؟
 نېمىشقا ئىككى پۇتلۇق مەخلۇقلار ئالۋاستىغا ئايلىنىپ كېتەلەيدۇ ، سەن مەڭگۈ ئېشەك پېتىچە قېلىۋېرسەن ؟ سەن دەپياققىنە ، زادى ئالۋاستى بولغان ياخشىمۇ ، ئېشەك بولغان ياخشىمۇ ؟ نېمىشقا ئۈندىمەيسەن ؟ سەن مېنىڭ ئۆزۈڭدىنمۇ دۆتلۈكۈمگە ئىچىڭدە كۈلىۋاتقانسانەن ھەقچان ؟ »
 كېچىچە ھاردۇقنى ئوبدان چىقارغان ئېشەك ئىتتىك مېڭىشىدا كېتىپ باراتتى . ئۇ ئىگىسىنىڭ مۇنداق توختىماي مۇلاھىزە قىلىپ ، نىمىلەر توغرىسىدىدۇر سۆزلەپ مېڭىشىغا كۆنۈپ قالغانىدى .

« بىر ئىش زادىلا ئېسىمدىن چىقمايدۇ ، - دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى سۈپۈرگە ، - بۇ ئۇزاق يىللارنىڭ ئالدىدا بولغان ۋەقە ، ئۇ چاغدا سەن تېخى ئاناڭنىڭ قورسىقىدىمۇ تۆرەلمىگەن . مەن سېنىڭ داداڭنىڭ دادىسىنى مىنىپ يۈرگەن چاغلىرىم ئىدى . كەڭ ئوچۇقچىلىقتا كېتىپ باراتتۇق . قەيەردىن پەيدا بولۇپ قالدى بىلىمدىم ، ئالدىمىزدىن تۇيۇقسىز توي تارتىپ كېلىۋاتقان بىر توپ چىقىپ قالدى . توپنىڭ ئالدىدا كاناي سۇنايچىلار مېڭىپتۇ ، ئارقىدىكى ھارۋىدا ناغرا دۇمباق چالغۇچىلار ئولتۇرۇپتۇ ، ئۇنىڭمۇ ئارقىسىدا تەختىراۋانغا سېلىپ قىزىنى ئەكىتىشىۋېتىپتۇ . ئايىھاي ، مەن ئۆمرۈمدە مۇنداق كاتتا تويىنى كۆرمىگەنمەن ، ناغرا سۇنايىلارنىڭ ئاۋازىدىن قۇلىقىم پاك بولۇپ قالاي دېدى . بىر چاغدا تەختىراۋاندا ئولتۇرغان كېلىن قىزغا قاراپ قېتىپ تۇرۇپلا قاپتىمەن . ئادەم بالىسىنىڭمۇ شۇنداق چىرايىق بولىدىغىنىغا ئەقلىم يەتمەي قالدى . تويچىلارنىڭ مېنى قىستاپ يولىنىڭ چېتىگە ئەچىقىپ قويغىنىنىمۇ تۇيماي قاپتىمەن . تويچىلار ئۇزاپ ، تېخى يولىنىڭ چېتىمۇ بېسىلماي تۇراتتى ، بىرى مېنى < يىگىت > دەپ چاقىرىغاندەك قىلىپ قالدى . بۇرۇلۇپ قارىسام ، ئارقىمدا پۈركەنچىلىك بىر ئايال تۇرۇپتۇ .

- خېنىم ، مېنى چاقىرىدىلمۇ ؟ - دېسەم ،

- ئۆيلىنەمدىلا ؟ - دېدى ئۇ .

بايىقى تويىنىڭ قىزىقچىلىقى كالىلامدىن كەتمىگەن بولسا كېرەك .

- ئۆيلىنىدىغان ئىش بولسا ئاشۇ تەختىراۋاندا ئولتۇرۇپ ئۆتۈپ كەتكەن قىزدەك قىزغا

ئۆيلەنسە ، - دەپ ساپتىمەن .

- ئۆيلىنىدىغان نىيەتلىرى بولسا ماڭا ئەگىشىپ ماڭسىلا ، مەن سىلگە ئاشۇ قىزنىڭ

سىڭلىسىنى تونۇشتۇرۇپ قويماي ، سىڭلىسى ھەدىسىدىنمۇ چىرايلىق ، - دېدى ئايال .

ئۇ چاغدا مېنىڭمۇ ياش تەلۋە ۋاقتىم . تولا ئۆيلىنىپ ئولتۇرمايلا ھېلىقى پۈركەنچىلىك

ئايالغا ئەگىشىپ ماڭدىم ، قانچىلىك يول باسقىنىمىزنى بىلمەيمەن ، بىر چاغدا چوڭ بىر كۆلنىڭ

يېنىدىن چىقىپ قالدۇق . كۆل بويىدا كاتتا بىر ئىمارەت تۇرۇپتۇ . شۇنچىلىك چوڭ كۆيدە بىرمۇ

ئادەم كۆرۈنمەيدۇ . پۈركەنچىلىك ئايال ئىگىلىپ :

- قېنى خوش ، - دەپ مېنى ئۆيگە باشلىدى .

ئىشەكنى ئىشىك ئالدىدا قالدۇرۇپ ، مۇشۇنداق ئەسكى چورۇقلىرىم بىلەنلا قىپقىزىل

گىلەملەر سېلىنغان ئۆيگە كىرىپ كەتتىم . پۈركەنچىلىك ئايال مېنى ئۇزۇن كەتكەن

دەھلىزلەردىن ئۆتكۈزۈپ ، يۇقىرى تۆۋەن پەلەمپەيلەر بىلەن ئالاھىدە ياسالغان بىر خاس ھوجىرىغا باشلاپ كىردى . ھۇجرا ئىچىدىكى قىممەت باھالىق نەرسە كېرەكلەرنىڭ قانچىلىك ئېسىللىكىنى ساڭا ئېيتىپ بەرسەممۇ سەن بەرىبىر چۈشەنمەيسەن .

– سىلى ئېيتقان ھېلىقى قىز مۇشۇ ئۆيدە تۇرامدۇ ؟– دەپ سورىدىم مەن .

ئايال مېنى قات قات كۆرىپلەر ئۈستىگە ئولتۇرغۇزدى . دە ، ئۈستىدىكى چۈمپەردىلەرنى ئېلىۋەتتى . ھەيرانلىقتا ئاغىزىمنى ئېچىپلا قاپتىمەن ، ئالدىمدا ھېلىقى مەن تەختىراۋاندا كۆرگەن كېلىندىنىمۇ چىرايلىق ۋە ياش بىر قىز تۇرۇپتۇ . ماڭا قۇياش بۇلۇتلار ئارىسىدىن تۇيۇقسىز چىقىپ چاقناپ كەتكەندەك ، ئاسماندىكى تۇلۇنئاي ئالدىمغا دۇملاپ چۈشكەندەك بىلىندى .

– سەن ئادەممۇ ، جىنىمۇ ؟– دەپ سورىدىم .

– نىمە دېسەڭ شۇ . – دەپ ئەرەكلىگىنىچە ماڭا تاشلاندى .

شۇ كېچە قىز بىلەن شېرىن بىر كېچىنى ئۆتكەزدىم . ئۇ مېنى تاڭغا يېقىن ئۇزىتىپ قويدى . (پات پات كېلىپ تۇرۇڭ) دېدى . كەلگەندە ئېزىپ قالماسلىق ئۈچۈن ئۆيىنىڭ پەلەمپەيلىرىنى ساناپ چۈشتۈم . ئۆيىنىڭ ئادىدىكى چوڭ كۆلنى بەلگە قىلىپ ئەتراپىنى ئوبدان كۆرۈۋالدىم . ئېشىكىمنى مىنىپ خەيىر دەپ كەتتىم . ئارىدىم بىر كۈن ئۆتمەيلا جاناننى سېغىنىدىم . ئېشىكىمنىڭ بېشىنى ئارقىغا بۇراپ يېتىپ يېتىپ كەلسەم ، ھېلىقى مەن بەلگە قىلىۋالغان يەردە نەدىمۇ چوڭ كۆل ، كاتتا ئىمارەت بولسۇن ، كەڭ بىر ئوچۇقچىلىق ، تۇتاش كەتكەن چۆل سوزۇلۇپ يېتىپتۇ . ئارىدىن قانچە يىل ئۆتۈپمۇ ھېلىقى قىزنى مەن زادى ئۇنتىيالمىدىم . قانچە يىل ئۆزىدىم ، ئۆمرۈم بويىتاقچىلىقتا ئۆتۈپ كەتتى . زادى تاپالمىدىم ئېھتىمال ، شۇ چاغدىمۇ مەن ھېچقانداق بىر قىزنى كۆرمىگەندىمەن ، بەلكىم ئۇ بىر چۈشتۇر . بىلەمسەن ، بۇ ھاياتنىڭ تېگىگە ، ئاللاننىڭ ياراتقان مۆجىزىلىرىنىڭ چېكىگە يەتكىلى بولمايدۇ . بىز كۆرۈپ تۇرغان بۇ دۇنيا بەلكىم بىزنىڭ كۆزىمىزگە كۆرۈنگەندەكتۇر ياكى ئۇنداق ئەمەستۇر . ياكى ساڭا ئوخشاش ئېشەكلەرنىڭ كۆزىگە باشقىچە ، ھېلىقى « قۇياش شاھى » دەك ئېلىسلارنىڭ كۆزىگە تېخىمۇ باشقىچە كۆرۈنىدىغاندۇر . ياكى ھەممىمىز شۇنداق بىر خىيالى دۇنيادا ، خاتا تۇيغۇ ئىچىدە ياشاۋاتقاندۇرمىز ، ياكى ئويغاق

تۇرۇپ چۈش كۆرۈۋاتقاندۇرمىز ، كىم بىلىدۇ ، بەلكىم بىز ئۈچۈن ھەقىقىي چىن ھايات پەقەت ئاللاننىڭ دەرگاھىغا بارغاندىلا باشلىنىدىغاندۇر

ئۆز مۇلاھىزىلىرىنىڭ تەسىرىدە سۈپۈرگە بىر ھازا جىمىپ كەتتى ، ئۇنىڭ ئېشىكى قانداقتۇر بىر ئېتىز يوللىرىنى ئارقىغا تاشلاپ ، بىر خىل مېڭىشىدا ئىلگىرلىمەكتە ئىدى .

« بىز نىمە پاراڭلارغا چۈشۈپ كەتتۇق ؟.....» دېدى سۈپۈرگە ئۆز ئۆزىگە ، – ھېلىقى چوكان بالىسىنى ئېلىپ راستىنلا كېتىپ قالغانىدىمۇ . ھە ؟ ناۋادا ئالۋاستى بولماي ئادەم بولغان تەقدىردە ، ھېچبومىغاندا مېنى ئويغىتىپ (خۇش قال ، يولۇچى ، مەن كەتتىم .) دەپ قويغان بولاتتى . »

جەسەت

سۈپۈرگە خىيال بىلەن ئۆزىنىڭ قانچىلىك يول باسقانلىقىنى بىلمەي قالدى . بۈگۈن ئۇنىڭ قورسىقىمۇ ئاچقاندىكە قىلمايتتى . بىرەر يەردە توختاپ ، ئېشىكىنى ئوتقا قويۇپ ئارام ئالغۇزۇش خىيالىغىمۇ كەلمەيتتى . ھارغان ، ئېچىرىقغان ئېشەك بېشىنى تۆۋەن قىلىپ ھورۇنلۇق بىلەن قەدەم ئالاتتى . بەزىدە يول ئۈستىدە كۆكرىپ تۇرغان تىكەنلىك ئوتلارنى كۆرگەندە توختاپ ، ئۇنى يالماپ ئېلىپ كۆشەيتتى . دە ، يەنە مېڭىپ كېتەتتى .

« ئەگەر ھېلىقى چوكان ئالۋاستى ياكى جىن شاياتۇن بولغان بولسا ، دەپ خىياللىرىنى داۋام قىلاتتى سۈپۈرگە ، - ئۇنداقتا مەن نېمە بولمەن؟ مەن ئۇ ئالۋاستى خوتۇن بىلەن قۇچاقلىشىپ ياتقان ئەمەسمىدىم ؟ بەلكىم مەن ئۆزۈممۇ شۇ كۈندىن باشلاپ يېرىمى ئادەم ، يېرىمى جىن بىر نىمىگە ئايلىنىپ بولغاندىمەن ؟.....نېمىشقا مەنلا سۆزلەيمەن ، سەن ئېشەك گەپ قىلمايسەن ؟ دانالارنىڭ : كۆپ سۆزلىگەندىن ئاز سۆزلىگەن ياخشى ، سۆزلىگەن سۆزلىمىگەنگە

يەتمەيدۇ ، دېگەن ھېكمەتلىك گەپلىرىنى ئاڭلىۋالغانمۇ سەن - يە ؟ بەزى ھۆكۈمرانلارمۇ گەپنى ئاز قىلىدۇ . ئۈندىمەسلىك ئۇلارنىڭ دانالىقىدىن ئەمەس ، ھەيۋىسىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن شۇنداق قىلىدۇ . ئۈندىمەسلىك ئۇلارنىڭ بىلىمسىزلىكىنى ، ساۋاتسىزلىقىنى يوشۇرۇپ قالىدۇ . ئۆلۈك نېمىشقا سۈرلۈك ؟ چۈنكى ئۇ سۆزلىمەيدۇ ئەگەر سەنمۇ يېرىمى ئادەم ، يېرىمى ئېشەك بولۇپ قالغان بولساڭ قانداق ياخشى بولاتتى ھە ؟ ئۇ چاغدا مەن سېنى ھەم مىنىۋالاتتىم ، ھەم ئىككىمىز قىزىق پاراڭلىشىپ ماڭاتتۇق ، ھازىر سەن پەقەتلا ئاڭلايسەن ، ئۈندىمەيسەن ، يېرىمى ئېشەك يېرىمى ئادەم بولغان بولساڭ سەنمۇ بېشىڭدىن ئۆتكەن ئىشلارنى ، تۇغۇلغاندىن بېرى قانداق ئېغىللاردا قانداق ئېغىللاردا يېتىپ ، قانداق ئېتىزلاردا قونغانلىرىڭنى ، كىملىرى بىلەن مۇھاببەت باغلاشقنىڭنى قىزىق قىلىپ سۆزلەپ بېرەتتىڭ ، ھېلىقى ئالۋاستى چوكاننىڭ كېچىدە قەيەرگە يوقالغانلىقىنى ئەلۋەتتە سەن بىلىسەن ، بۇ سىرىنىمۇ ماڭا ئېيتىپ بەرگەن بولاتتىڭ توختا ، بىز يەنە بىر نېمىنى ئۇنتۇپتۇق . ھېلىقى خوتۇنلار ئالۋاستى بولغان تەقدىردە ، ئۇنىڭ ماڭا بەرگەن تىللارنى نېمە بولىدۇ ؟» سۈپۈرگە ئېشەكنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپلا بىر تەرەپكە قىيىلىدى - دە ، ئاستىدىكى خورجۇننىڭ كۆزىدىن تىللا سېلىنىغان خالتىنى سۇغۇرۇپ ئاغزىنى ئاچتى . ساپ ئالتۇنلار قۇياش نۇرىدا ئۇنىڭ كۆزلىرىنى قاماشتۇرىۋەتتى .

« پاھ - دەۋەتتى سۈپۈرگە ، - بۇ تېخى قۇيۇلغاندىن بېرى بازار يۈزىنى كۆرمەي شاھنىڭ خەزىنىلىرىدىلا ساقلانغان ساپ تىللارلاردىن ئىكەن . بۇ ئالتۇنلار ئىككىمىزنىڭ بىر ئۆمۈر يەپ يېتىشىمىزغا يېتىپ ئېشىپ قالغۇدەك . بۇنچىلىك دۇنيانى كۆتۈرۈپ يۇرتقا ساق سالامەت يېتىپ بارساق كىشىلەر نېمە دەر ؟

ئەلۋەتتە ئۇلار : (سۈپۈرگە پادىشاھنىڭ خەزىنىسىگە ئوغۇرلۇققا چۈشۈپتۇ غۇ) دىمەيدۇ . لېكىن ئۇلار چوقۇم : < سۈپۈرگىگە چۆللەردە بىرەر مەخپىي خەزىنە ئۇچىراپ قاپتۇ > دەيدۇ . خەق نېمە دېسە دېمەيدۇ . بايلارغا ئوخشاش مەنمۇ باغلىق ھويلىلارنى قىلاي ، شەھەرمۇ شەھەر كېزىپ يۈرىدىغان مۇنداق بىمەنە ئىشنى تاشلاي . سەن دەپ باققىنە ، خوتۇندىن بىرنى ئالسام بولارمۇ

ياكى ئىككىنى ؟ سەندىن مەسلىھەت سورىسامغۇ ھەقاچان > چامىڭ يەتسە ئونى ئال < دەيسەن .

مەن ئۇنداق ئۆزۈمگە ئوشۇقچە ئاۋازچىلىق تاپىدىغان ئەخمەقلەردىن ئەمەس . ئەمما ۋاقتى سائىتىدا يەم بېرىپ ، ئېغىللىرىڭنى سۈپۈرۈپ تۇرىدىغان بىر ئىككى چاكار ياللىشىم مۇمكىن . يەنە ئاشپەز ، باغۋەن ، مەپكەش دىگەندەك خىزمەتكارلارنىمۇ ئېلىشقا توغرا كېلىدۇ . زىرىككەندە كۆڭلىمىزنى ئاچىدىغان ئەلنەغمىچىلەر بولمىسىمۇ بولمايدۇ . ئۇ چاغدا بىز يەپ ئىچىپ ، ئېغىناپ يېتىپ سەمىرىپ كېتىشىمىز مۇمكىن . سەن بەلكىم بىكارچىلىقتىن زېرىكىپ

ئارغامچاڭنى ئۈزۈپ چىقىپ ، چىشى دوستلىرىڭنى ئىزدەپ ناشايان ئىشلارغا بېرىلىپ كېتەرسەن ھەرقاچان شۇڭا دانالار : بىر ئادەمگە بىر ئېشەككە سىمىزلىك ياراشمايدۇ دەپ توغرا ئېيتقان . ئىنساپ بىلەن ئېيتقاندا ، بۇ كىشىنىڭ ھەققى . ئۇنى بىھۇدە سەرىپ قىلىشقا ھەققىمىز يوق . ھېلىقى ئەقىللىرى چوكاننىڭ بۇ ئالتۇنى بىزگە تاشلاپ كېتىپ ئوشۇقچە باش ئاغرىقى تېپىپ بەرگىنىنى قارىمىدىغان . ھاياتلا بولساق زىمىنىڭ بىر يېرىدە ئۇلار بىلەن يەنە دوقۇرىشىپ قالارمىز قارا ، بىز شۇ چوكاننىڭ ئىسمىنىمۇ سورىۋالمايتىمىز ، شۇنچە كۈنلەر بىللە يۈرۈپ ئۇمۇ مېنىڭ ئىسمىمنىڭ نىمىلىكىنى سوراپ قويماپتۇ . نىمىدىگەن غەلىتە ئىش ھە ؟ تەقدىر ئۇلارنى يەنە بىز بىلەن ئۇچىراشتۇرغان چاغدا ، بەلكىم شاھزادە چوڭلا ئادەم بولۇپ كېتەر ، ئەمما چوكاننى چوقۇم تونۇۋالايلىمىز»

ئېشەك تۇيۇقسىزلا ئىتتىك مېڭىپ كېتىۋىدى ، سۈپۈرگە ئارقىسىغا ئۇچۇپ كەتكىلى تاسلا قالدى .

« ھەي سەن ھارامدىن بولغان ، - دەپ خاپا بولۇپ كەتتى ئۇ ئېشەككە ، - مېنى يىقىلىپ ئۆلسۇن ، ئالتۇنلار ئۆزۈمچىلا قالسۇن ، پۇلنى ئايىماي خەجلەپ يۈزلەپ خوتۇن ئالاي دىمەكچىمۇ سەن ؟ ...»

سۈپۈرگە بېشىنى كۆتۈرۈپ قاراپ سۆزىدىن توختاپ قالدى . يىراقتىن بىر يېزىنىڭ دەرەخلىرى كۆرۈنگەن بولۇپ ، ئېشەك شۇ يەردە توختاپ ئارام ئېلىشقا ئالدىرىغانىدى . سۈپۈرگە ۋارقىراپ كەتتى .

« توختا سەن بۈگۈن نىمە بولدىڭ ، توختا ، شۇ قىلغىنىڭغا مەن بۈگۈن ساڭا بىر ئۈچۈمۇ يەم بەرمەيمەن ، - دەپ ئېشەكنىڭ چۆلۈۋىرىنى تارتتى ئۇ ، - قارا ئاۋۇ يەرگە نىمانچە كۆپ ئادەم يىغىلىۋالغان ؟ »

يېزىغا كىرىپ كېتىدىغان يول ئۈستىدىكى كۆۋرۈك يېنىغا بىر توپ ئادەم ئولتۇرغان بولۇپ ، ئۇلار نېمىلەر توغرىسىدىدۇر غۇلغۇلا قىلىشماقتا ئىدى ، قىزىقچىلىق كۆرۈشكە خۇشتار سۈپۈرگە ئېشەكنىڭ بېشىنى شۇ تەرەپكە بۇرىدى ، ئادەملەرگە يېقىنلاشقاندا ئېشەكىدىن سەكرەپ چۈشۈپ ، توپنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ھەممە ئادەم ئېڭىشىپ قاراۋاتقان يەرگە قىسىلىپ ئۆتتى . « سۇبھاناللا . » سۈپۈرگە ئۇ يەردە يولنىڭ توپىسىغا مىلىنىپ ياتقان بىر جەسەتنى

كۆردى . بۇ ھېلىقى بوۋاق شاھزادىنىڭ جەستى ئىدى ، جەسەتنىڭ بېشىنى كىمدۇر بىرى كېسىپ ئەكەتكەنىدى .

- مەن سەھەردىلا ئۆيىدىن چىقىپ ، سۇ ئېلىش ئۈچۈن بۇ كۆۋرۈك تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتاتتىم ، - دەپ ئۆزىنىڭ كۆرگەنلىرىنى يېڭى كەلگەن ھەر بىر ئادەمگە ھېكايە قىلىپ

بېتىۋاتاتتى بىر بوۋاي ، - قارىسام ، بىر خوتۇن قولىدا ئەنە ئاۋۇ بوۋاقنى كۆتۈرۈپ دۆڭلۈك تەرەپتىن چۈشۈپ كېلىۋېتىپتۇ . بىزنىڭ يېزىغا ئەتتىگىدە كېلىۋاتقان بۇ كىمدۇ ئۆزى ؟ دەپ قالدېم . شۇ چاغدا ، مانا يولنىڭ ئەگمىسىدىنلا بىر نەچچە ئاتلىقلار ئايالنى كۆرۈپ « ھەي خوتۇن ، توختا . نەگە كېتىپ بارىسەن ، توختا . » دەپ ۋارقىرىدى . مەن بۇ گەپلەرنى ئېنىق ئاڭلاپ تۇردۇم . ھېلىقى ئايال قولىدىكى بالىسىنى باغرىغا مەھكەم بېسىپ ، كۆۋرۈك تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى . ئاتلىقلار ئاتلىرىنى چاپتۇرۇپ كېلىپ بىردەمدىلا ئۇنىڭغا يېتىشىۋالدى . مانا مۇشۇ كۆۋرۈكنىڭ بېشىدا ئۇلار بىر بىرى بىلەن ئېلىشىپ كەتتى .

يائاللا ، ئۆمرۈمدە مەن مۇنداق قاۋۇل ئايالنى كۆرمىگەنمەن . ئۇ ئارقىسىدىن قوغلاپ كېلىپ بېشىغا قامچا سالغان لەشكەرنى بىر تارتىپلا ئاتنىڭ ئۈستىدىن سۆرەپ چۈشتى . قولىدىكى بالىسىنى تارتىۋالماقچى بولغان يەنە بىر لەشكەرنى بىر تېپىك بىلەن ئارقىسىغا ئۇچۇرئۆتتى . بالا خرقىراپ يىغلاپ كەتتى . لەشكەرلەر قېلىچىلىرىنى سۇغۇرۇۋېلىشتى . مەن قورققىنىمدىن ئەنە ئاۋۇ چاتقاللىقنىڭ ئاقىسىغا دۈملا چۈشۈپ مۆكۈۋالدىم . ئاتلارنىڭ دۈپۈرلەشكىنى ، قېلىچىلارنىڭ نىمىگىدۇر ئۇرۇلۇپ جاراڭلىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ تۇردۇم . بىر چاغدا پاتپاراقچىلىق بېسىلغاندەك بولدى . بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىسام ، لەشكەرلەر كىيىم كېچەكلىرىنى قېقىپ ، ئېتىنىڭ تۆشباغلىرىنى چىڭتىۋېتىپتۇ . بىر لەشكەر يەردىن بىر نىمنى ئېلىپ خالتىسىغا سېلىپ ، ئاتقا غانجۇغىلىغاندەك قىلىپ قالدى

. ئاندىن ئاتلىرىنى مىنىشىپ . ئارقىسىغا يېنىپ كېتىشتى . قورققىنىمدىن پۇت قولىمدا جان قالماپتۇ ، ئۇلار كەتكەندىن كېيىنمۇ خېلىغىچە ئورنۇمدىن تۇرالماي قالدىم .
- ئىشتانچۇ ، ئىشتىنىڭغۇ ساقىتۇر بوۋا؟- دەپ چاقچاق قىلدى كىمدۇر بىرى ئۇنىڭغا .
- چاقچىقىڭنى قوي . - دەپ تېرىكتى بوۋاي ، - شۇنىڭ بىلەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ ، بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ كېلىپ قارىسام ، بۇيەردە بالىنىڭ جەستى يېتىپتۇ . كاللىسى يوق . ئەرۋاھىم ئۈركىدى . سۇنمۇ ئالماي مەھەللىگە يۈگۈردۈم ، مەھەللىدىكىلەرگە خەۋەر يەتكۈزۈپ ئادەم باشلاپ كەلدىم . مانا شۇ گەپ

- ئايالچۇ ؟ - دەپ ئالدىراپ سورىدى سۈپۈرگە بوۋاينىڭ گېپى ئاخىرلىشىشى بىلەن .
- شۇنىڭغا ئەقىلىم ھەيران ، ئايالنىڭ نەگە يوقىلىپ كەتكىنىنى مەنمۇ بىلەلمەي قالدىم .
- بەلكى قورققىنىڭدىن ئوبدانراق سەپسالامغانسەن ، ئۇلار ئايالنى باغلاپ ئەكەتكەندۇر ؟
- ياق ، ياق ، - دەپ بېشىنى سىلكىپ رەت قىلدى بوۋاي ، - ئۆزۈم قېرى بولساممۇ ، كۆزۈم خېلى روشەن ، ئۇلار ھەر بىر ئاتنىڭ ئۈستىدە بىردىنلا لەشكەر ئولتۇرۇپ كېتىشتى . مەن ئېنىق كۆردۈم . ئۇلار يىراقلاپ كەتكەندىن كېيىن ، بۇ يەرگە كېلىپ ئۇياق بۇ ياققا قاراپمۇ ھېلىقى ئايالنىڭ قارىسىنى كۆرمىدىم ياكى ئۇ قېچىپ جېنىنى دالدىغا ئالغاندۇر ؟
- ئۇ قاچقان تەقدىردە ئاتلىق لەشكەرلەر بىردەمدىلا قوغلاپ يېتىدۇغۇ ؟....
- ئۇچۇپ ئاسمانغا چىقىپ كەتتىمۇ يە ؟ - دەپ كۈلۈپ قويدى بوۋاي .
سۈپۈرگە خۇددى ئۇچۇپ كېتىۋاتقان ئايالنى كۆرگەندەك ئاسمانغا قاراپ قويدى .
ئەتراپتىكىلەر يەنە بۇ ۋەقە ھەققىدىكى غۇلىغۇلىغا چۈشۈپ كەتتى .

شۈپۈرگىنىڭ يەردە ياتقان جەسەتكە قاراپ كۆڭلى بىر قىسما بولدى . قانداقلا بولسۇن ، ئۇ بۇ بالا شاھزادە بىلەن بىر قانچە كۈن بىللە ھەمسەپەر بولغانىدى . سۈپۈرگە توپىنىڭ ئىچىدىن

چىقىپ ئېشىكىگە مىندى - دە، كۆپچىلىككە قاراپ ئۈنلۈك سۆزلىدى ؛
 - ھاي خالايدۇ ، ماڭا قاراڭلار ، مەن يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان يولۇچىمەن ، كاللىسى ئېلىنغان بۇ بالىنىڭ كىملىكىنى سىلەرمۇ بىلمەيدىكەنسىلەر ، مەنمۇ بىلمەيمەن. مەيلى كىم بولسۇن ، ئۇنىڭ جەستى يول ئۈستىدە ، مۇشۇنداق ئوچۇقچىلىقتا تاشلىنىپ تۇرسا بولمايدۇ . دە- قاراڭلار ، جەستكە چىۋىن ئولاشقىلى تۇرۇپتۇ . شۇ ئۆلگەن نارسىدە ئۈچۈن مەن ئازىراق پۇل سەدىقە قىلاي ، سىلەر ئۇنى كۆمۈۋېتىڭلار... خوش ، ئاۋۇ توپىغا مىلىنىپ تۇرغان نىمە ئۇ ؟...مارجانمۇ ، تۇمارمۇ ؟ ئېھتىمال بوۋاقنىڭ ياكى ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ بويىنىدىن چۈشۈپ قالغان نەرسە بولسا كېرەك . ئۇنى ماڭا ئېلىپ بېرىڭلار . بەرگەن پۇلۇمنىڭ ھەقىقى ئۈچۈن ئۇنى مەن خاتىرە قىلىپ ساقلاپ قوياي .

- كىشىلەرنىڭ ئايىغى ئاستىدا توپىغا كۆمۈلۈپ قالاي دېگەن قاپقارا نەرسىنى سۈپۈرگىنىڭ ئۆتكۈر كۆزلىرى ئېشەكنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپلا بايقىغانىدى . كىمدۇر بىرى ئۇنى ئىگىشىپ قولىغا ئالدى . ئىككىنچى ، ئۈچۈنچى كىشىمۇ ئۇنى قولىغا ئېلىپ قىزىقىپ قارىدى . بۇ ئۈچبۇرجەك شەكىلدىكى ، قارا مەخمەلگە ئوراپ ، قارا يىپەك بۇغغۇچقا باغلانغان ئاددىيلا تۇمار ئىدى . ئاخىرىدا ھېلىقى ھىكايىچى بوۋاي قولىغا ئالدى . ئۇ ياق بۇ يېقىغا ئۆرۈپ ئوبداق قارىدى - دە ، سۈپۈرگىگە بەردى . سۈپۈرگە قويىدىن بىر نەچچە تىللانى ئېلىپ بوۋاينىڭ ئاللىقىغا تاشلىدى . ساپ ئالتۇق قۇياش نۇرىدا ۋالىدە چاقناپ ، بوۋاينىڭ ئاللىقىغا جىرىڭلاپ چۈشتى .
 - ئوھوي... دەپ ھەيرانلىقتا يىنىك تىنىشتى ئەتراپتا تۇرغانلار .
 - خۇدا ساڭا رەھمەت قىلسۇن ، سېخى يولۇچى .. دېدى بوۋاي .
 سۈپۈرگە خوشلىشىپ ، ئېشىكىنى دېۋىتىپ ئىتتىك مېڭىپ كەتتى .

« دىمەك ، - دەيتى سۈپۈرگە ئۆز ئۆزىگە ، - ئوردىنىڭ شاھزادىنى ئىزدەپ چىققان لەشكەرلىرى ئۇنىڭ كاللىسىنى كېسىپ ئەكىتىپتۇ . ئۇلارغا ئوردىدا بۇ قاقچۇن شاھزادىنىڭ كاللىسى ئۈچۈن نۇرغۇن مۇكاپات بېرىشەدۇ . سىرلىق يېرى ، ھېلىقى چوكان قەيەرگە غايىپ بولدى .؟ » سۈپۈرگە ئەمدى ئۇ چوكاننىڭ ئالۋاستى ئىكەنلىكىگە ھەقىقىي ئىشەندى . بولمىسا ئۇ ، بىر قانچە ئاتلىق لەشكەرلەرنىڭ قولىدىن چىقىپ قانداق غايىپ بولۇپ كېتەلەيدۇ ؟.

« ھەممىدىن قىزىقى ، - دەيتى ئۇ ئېشىكىگە قاراپ ، - شۇ ئالۋاستى ئايال بىلەن مەن قانچە كۈن بىر داستىخاندا تاماق يەپ ، ئۇنى قويۇمىغا سېلىپ يېتىپتەمەن . سەن ئۇنى بەزىدە ئۈستۈڭگە مىندۈرۈپ مېڭىپسەن ئەگەر چوكان كېچىدە كەپىدىن كېتىپ قالغان بولسا قانداق بولاتتىكىن ؟ ئۇ چاغدا پادىشاھنىڭ لەشكەرلىرى ئۇلارنى بايقىماي چوكان يول بىلەن ئۆتۈپ كېتىشىمۇ مۇمكىن ئىدى . ئەگەر ئۇلارنى كەپىنىڭ ئىچىدىن تېپىۋالغان بولسىچۇ ؟ ئۇ چاغدا لەشكەرلەر شاھزادىگە قوشۇپ مېنىڭ كاللىمىمۇ ئالغان بولاتتى . قاتتىقراق ھاڭراپ كەتكەن بولساڭ سېنىڭ بېشىڭنىمۇ ساق قويماستىن ئىدى . چۈنكى بىز ئىككىمىز ھېلىقى چوكاندەك غايىپ بولۇپ كېتەلەيمىز - دە ؟ خۇدا ، بالا قازادىن ئۆزۈڭ بىر ساقلاپسەن ، - دەپ شۈركۈنۈپ كەتتى سۈپۈرگە ، - ئەمدى بۇ غەلىتە قىسمەت مۇشۇنىڭ بىلەن ئاخىرلىشىمىدۇ ياكى داۋامى بارمۇ ؟ بىلگۈچى ئۆزۈڭ . قان تۆكۈلگەنكەن ، چوقۇم ئۇنىڭ قىساسى بولىدۇ . زورايدىغانلارنىڭ ئاجىزلىمايدىغىنى يوق ، سەلتەنەت ھېچكىم ئۈچۈن مەڭگۈلۈك ئەمەس ھەر ھالدا مەن بۇ تۇمارنى ساقلاپ قوياي ، قېنى قەدىمىڭنى ئىلداملات ، ئېشىكىم ، خەتەر يۈز بەرگەن جايدىن يىراق بولماق دۇرۇس. »

سېپىلىسىز شەھەر

شۇنىڭدىن كېيىنكى يوللىرىنى سۈپۈرگە يالغۇز باستى . ئەمدى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا چەكسىز قۇملۇقلار، ئۇ ياخشى كۆرىدىغان توغراقلىق جاڭگاللار ، تۇنۇش يوللار يېپىلىپ ياتاتتى . بۇ يەردە بولسا ئادەم ئاز خىيال سۈرۈشكە ۋاقىت يېتەرلىك ئىدى ، .. تۇغۇلغان شەھەرگە يېقىنلاشقانسىرى سۈپۈرگە ھېلىقى سىرلىق چوكان ۋە بالا شاھزادە توغرىسىدىكى ئىشلارنى ئۇنتۇپ قالدى . سۈپۈرگە ئۆزىنىڭ جاھانكەزدىلىك ئۆمرىدە نېمىلەرنى كۆرمىگەن دەيسىز؟ چوكان بىلەن بالا شاھزادە ۋەقەسى ئۇنىڭ كۆڭۈل دەپتىرىدە بىر نەچچە قۇرلا ئاددى خاتىرە بولۇپ يېزىلىپ قالدى ، خالاس . شۇ تاپتا ئۇنىڭ قەلبىنى يۇرتىنى كۆرۈش ، يۇرتداشلىرى بىلەن دىدارلىشىش شادلىقى قاپلىغانىدى . ئۇ ئېشەكنىڭ ئۈستىدە قىپپاش ئولتۇرۇپ ناخشا ئېيتاتتى . ئۆز ناخشىسىدا ئاددىي دېھقان قىزىنىڭ ساپ مۇھاببىتىنى ، بىر

كۈنلۈك ئېغىر ئەمگەكتىن كېيىن ئۆيىگە ئالدىراۋاتقان ئىشلەمچىنى ، قويلتىنى چۆپكە قويۇۋېتىپ خىيالغا پاتقان چوپاننى تۇل خوتۇننىڭ يالغۇزلىقى ، يىراق بىر جاڭگالدىكى يالغۇز ئايغ يول ، خىلۋەت بۇلاق بېشىدا ئېچىلغان ياۋا گۈللەر ، چەكسىز ئالەم ، قۇدرەتلىك بالاھ ، شاھنىڭ قەھرى ، ۋەزىرلەرنىڭ ئەخمەقلىقى ، ئامىتى قاچقان قىمارۋازنىڭ نادامىتى ، ئۇ دۇنيا- بۇ دۇنيا..... يەنە شۇنداق نۇرغۇن نەرسىلەر توغرىسىدا كۈيلەيتتى .

سۈپۈرگە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن شەھەر باشقا ھېچبىر شەھەرگە ئوخشىمايتتى . ئۇنىڭ نە ئەتراپىنى ئوراپ تۇرغان ئېگىز سېپىلى ، نە ئادەملىرىگە دەھشەت سېلىپ تۇرىدىغان پادىشاھى يوق ئىدى . تەكلىماكاننىڭ ئەتراپىدىكى بۇ قەدىمىي شەھەرنىڭ ئورنىنى ھازىرقى زاماننىڭ ھېچبىر خەرىتىلىرى كۆرسىتىپ بېرەلمەيدۇ . بەلكى ئۇ دەھشەتلىك بورانلار تەسىرىدە قۇم بارخانلىرىنىڭ ئاستىغا كۆمۈلۈپ قالغاندۇر ياكى باشقا بىرەر تەبىئىي ئاپەت ، ئۇرۇش- جاڭگاللار سەۋەبىدىن ۋەيران بولۇپ يوقالغاندۇر ، ئەمما بىر زامانلاردا ئۇ ئۆزىنىڭ ئاۋاتلىقى ، ئادەملەرنىڭ مەرد ، خۇشخۇي ، مېھماندوستلىقى بىلەن نۇرغۇن ئەللەرنىڭ سودىگەرلىرىنى جەلىپ قىلغانىدى .

كېچىلىرى شەھەر مەسچىتلىرىنىڭ ھەشەمەتلىك راۋاقلرى ئۈستىدىكى ھىلال ئاي بەلگىلەر ئۇچلۇق ئۆچىلىرى بىلەن يولتۇزلۇق كۆككە سانجىلىپ سۇس پارقرايتتى . تاش پەلەمپەيلەر، سودىگەرلەر ئايۋانلىرىنىڭ نەقشلىك تۈۋرۈكلىرى غۇۋا قاراڭغۇلۇقتا كىشىگە سىرلىق تۈس بېغىشلايتتى . سەھەردە مەسچىتلەرنىڭ ئېگىز پەشتاقلرى ئۈستىدىن كۆتۈرۈلگەن مۇڭلۇق ئەزان ئاۋازى بىلەن تەڭ شەھەر ئويغىنىپ ھەركەتكە كىلەتتى. قايسىبىر ئىشىكلەر غىچىرلاپ ئېچىلىپ ، بوۋايىلار يۆتەلگىنىچە تەرەت چۆگۈنلىرىنى كۆتۈرۈپ تالاغا چىقاتتى . شەھەر مەدىكارلىرى پۈتۈن شەھەرنى چاڭغا كۆمۈپ كۆچىلارنى سۈپۈرۈپ سۇ چېچىشاتتى .. شەھەرنىڭ بىر چېتىدىكى ئېگىز يارلىق ئۈستىگە كەمبەغەللەر ئولتۇراقلاشقان بولۇپ ، بۇ يەردىكى ئاددىي توپا تام ئۆيلەر، شورلىشىپ پاكارلاپ كەتكەن كونا تاملار ، ئەگرى - بۈگرى تار كۆچىلار ، ئۇششاق بالىلار تولا چىقىۋېلىپ مۈكچەيتىۋەتكەن قېرى ئۆزىمە دەرەخلىرى يەنە ئۆزىگە خاس بىر مەنزىرە ھاسىل قىلغانىدى . تاڭ يورۇشى بىلەنلا ، يارلاردىن تۆۋەندىكى بۇلاقلارغا بارىدىغان ئايغ يوللاردا قىزلارنىڭ ئالېشىش كۆڭلەكلىرى كۆزنى چاقىنىتاتتى . قىزلار كۆزلىرىنى يار ئاستىدىن بولدۇقلاپ

چىقىۋاتقان مۇزدەك بۇلاق سۈيىگە پاتتۇرۇپ ئېلىپ قەددىنى روسلىشاتتى ، - دە ، كوزىلىرىنى كۆتۈرۈپ يەنە يۇقىرىلاپ كېتىشەتتى . ئادەملەر ئەتىگەنلىك نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپلا بازارغا ئالدىرايتتى . بازار ئىچىدە ئاشپۇزۇلنىڭ مورىسىدىن چىققان قويۇق كۆكۈش ئىسلار تولغىنىپ يۇقۇرى كۆتۈرىلەتتى ، چايچىلارنىڭ ئوچاق بېشىدىكى چەينەكلىرى كۆڭۈللۈك شىڭىلدايتتى . شەھەر كەمبەغەللىرى ئادەتتە مۇشۇنداق چايخانىلارنىڭ ئاددىي بورا تاشلانغان سۇپىلىرىدا ئولتۇرۇپ ، سەھەرنىڭ سالىقىنىدىن ھوزۇرلىنىپ ئاشتا قىلىشنى ياخشى كۆرەتتى .

ئېگىز قۇم بارخانلىرىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ ، يىراقلاردىن بۇ شەھەرگە يېقىنلاپ كېلىۋاتقان كارۋانلارنىڭ كۆزىگە ئالدى بىلەن ئېگىز سېپىللار ئەمەس ، چوڭ بىر يېشىل بوستانلىق كۆرۈنەتتى . مۇنداق چاغلاردا چۆل يوللىرىدا چاڭقاپ ھالسىزلانغان يولوچىلارنىڭ چىرايىغا كۈلگە يۈگۈرۈپ ، تۈگىلەر ئىتىيارسىز قەدەملىرىنى ئىتتىكىلەتەتتى . كارۋان كولىدىمىلىرىنىڭ ئاۋازى يەنە باشقىچە ياڭىرايتتى . مۇنبەت ئېتىزلار ، سۇغا تولۇپ ئېقىۋاتقان ئۆستەڭلەر ، خۇش پۇراق مېۋىلىك باغلارنى ئارلاپ ئۆتكەندىن كېيىن ، شەھەرنىڭ ئۆي ئىمارەتلىرى كۆرۈنۈشكە باشلايتتى . ئاز ئۆتمەي بۇ كارۋانلار تۈگە ، قېچىرلارنى ھەيدەپ ، سەھەرنىڭ كۈچلىرىنى قوڭغۇراق ۋە كولدۇرمىلارنىڭ ھەر خىل سادالىرى بىلەن جانلاندۇرۇپ كىرىپ كېلەتتى . تەجىربىلىك سارايۋەنلەر ئۇزۇن چۆل يوللىرىنى بېسىپ كەلگەن بۇ ئادەملەرنىڭ كىيىملىرىگە قونغان چاڭدىنلا قايسى يۇرتنىڭ ئادەملىرى ئىكەنلىكىنى پەملەپ بولاتتى .

جاھانكەزدى سۈپۈرگە نەق چۈش مەزگىلىدە ئۆز شەھىرىگە يېتىپ كەلدى . شەھەر مەيدانىنى ئالارمەن ساتارمەنلەرنىڭ قىزغىن چوقانلىرى بىلەن تەۋرەپ تۇراتتى . سۈپۈرگە ئېشىكىنى يېتىلەپ ، كىشىلەر توپىنى ئارلاپ ، بۇرادەرلىرى بىلەن قىزغىن ئامانلىشىپ ماڭدى .

- قاراڭلار ، بىزنىڭ جاھانكەزدى سۈپۈرگە قايتىپ كەپتۇ ، - دەپ ۋارقىرىۋەتتى بىر باققال ، - ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ، قاياقتىن كېلىشىڭ ؟

- ھاي سۈپۈرگە ، - دەيتتى يەنە بىر سودىگەر ، - دۇكانغا مەرھەمەت قىل ، ئۈستۈڭىدىكى چاپان چارىلىرىنىڭ ئۆڭۈپ كېتىپتۇ ، رەختلىرىمدىن خالىغانچە يىرتىۋال ھېچبولمىغاندا ، نىمە قىزىقچىلىقلارنى كۆردۈڭ ، بىزنىمۇ خەۋەردار قىلىپ قوي ، - سۈپۈرگە ئاخۇن ، - دەپ دۈكىنىنى شەرەتلەيتتى قورساقلىق ئاشپەز ، - ھارغانسەن ، دۈكىنىمدىن بەش مانتا يەپ كەت .

- سۈپۈرگىغۇ بۇ ؟ - دەپ قىزغىن توۋلىۋەتتى تۆمۈرلىرى كۆپۈپ چىققان بىلەن بولقىسىنى مەھكەم تۇتۇپ تۇرغان تۆمۈرچى ، - توختا ، ئېشىكىڭنىڭ تاقىسى ئۇپراپ تۈگىگەندۇر ؟ مەن ئەڭ ياخشى مىخلار بىلەن تاقا ئۇرۇپ بېرەي

سۈپۈرگە ھەممەيلەن بىلەن سالاملىشىپ ، ئۇلارغا ئۆز لايىقىدا ئۆزىنى ئېيتىپ ئۆتەتتى . ئۇ خېرىدارلار بىلەن تولۇپ تۇرغان چايخانىلارنىڭ بىرىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى . ئېشەكنى ئىشەك ئالدىدىكى موم ياغاچقا باغلىدى . ھاردۇق يەتكەن ئېشەك كىملىرىنىڭدۇر ئۇلاڭلىرىدىن ئېشىپ قالغان بىدە قالدۇقلىرىنى قېلىن كالىپۇكىلىرى بىلەن يىغىپ ئېرىنچەكلىك بىلەن يالىمغىلى تۇردى .

- جاھانكەزدى ، جاھانكەزدى سۈپۈرگە قايتىپ كەپتىغۇ ؟ - دېيىشىپ تەۋرەپ كەتتى چايخانىدىكىلەر .

سۈپۈرگە چاپانلىرىنىڭ پەشلىرىدىكى چاغلارنى قېقىپ ، سالام بىلەن چايخانىغا قەدەم قويدى .

– ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ، شەھرىمىزنىڭ بىغەم پۇقرالىرى .

– ۋە ئەلەيكۇم ئەسسالام ، يۇقۇرى ئۆت سۈپۈرگە .

– ئادەملەر سىغىدىلىپ سۈپۈرگىگە ئورۇن بوشاتتى . بۇ يۇرتتىكىلەر ئۈچۈن چايخانا چاي

ئىچىپ ئارام ئېلىش ، مۇڭدېشىش سورۇنى ئىدى . سۆز ئارىسىدا يەنە بەزى سودا سېتىق ئىشلىرىمۇ پۈتۈپ تۇراتتى . شۇ تاپتا ھەممە جىمىپ ، چاپانلىرىنىڭ پەشلىرىنى يىغىپ ، قىستىلىپ ئولتۇرىۋاتقان سۈپۈرگىگە كۆز تىكىشتى .

– خوش ، سۈپۈرگە ، ئۇزۇن بولدى كۆرمىدۇقۇ ؟ سەپەر قايماقتىن ؟

– جاھان كەزدىم .

– شۇنداق ، ساڭا « جاھانكەزدى » دىگەن نام بىكار قويۇلمىغان – دە ، نەلەردە بولدۇڭ ؟

– ئاجايىپ شەھەرلەرنى ، خىلمۇ خىل خەلىقلەرنى ئارلىدىم ، لېكىن دۇنيادا ئۆز يۇرتۇم

بۇلاقلىرىنىڭ سۈيىدەك تاتلىق سۇنى تېتىپ باقمىدىم . سىلەردەك باياشات بىغەم ياشاۋاتقان ئەلنى كۆرمىدىم .

چايخانىدىكى ئادەملەر بۇ ماختاشتىن ھوزۇرلاندى ، چاققان چايچى سۈپۈرگىگە ئەڭ ياخشى

دەملەنگەن چاي ، يېڭى قۇمۇرۇلغان گىردىلەرنى كەلتۈردى . ئادەملەر توختىماي سۈپۈرگىدىن سورىشاتتى .

– قېنى ئېيتقىن ، بۇ قېتىمقى سەپرىڭدە قانداق ئاجايىپ ۋەقەلەرگە يولۇقتۇڭ ؟

– قۇياشنىڭ ھەممە يەردە ئەتىگىنى مەشرىقتىن چىقىپ ، كەچتە مەغربىگە يېتىۋاتقانلىقىنى

كۆردۈم ، – دېدى سۈپۈرگە قولىدىكى نان ئۇۋاقلارنى كاپ ئېتىپ تۇرۇپ ، – قولى باغلانغان پالۋانلار

دار ئالدىدا تۇرۇپتۇ ، ھېكمەت ئىگىلىرى زىندانلاردا چىرىۋېتىپتۇ . بىلىمسىز ، مەككارلار جاھان

سوراۋېتىپتۇ ، بىر نانغا زار يوقسۇللارنى ، ئەركىنلىنى يوقاتقان قۇللارنى كۆردۈم : ئېگىز تاملار

بىلەن قورشالغان شاھ ئوردىلىرىدا مۇھاببەت ۋە قۇياشنىڭ تەشنا بولۇپ ياتقان نازىنلارنىڭ

ھەسرەتلىرىنى ئاڭلىدىم ...

– نىمە ، سېنى بىر پادىشاھنىڭ ھوزۇرىدا بوپتۇ ، دەيدىغۇ ؟ – دەپ سورىدى بىرەيلەن .

– ئېسىمدە يوق ، – دېدى سۈپۈرگە ئالدىدىكى قىزىق چايىنى ئوتلاپ تۇرۇپ .

– بىز شۇنداق ئاڭلىدۇق ، سەن شا ھوزۇرىدا كاتتا ھۆرمەتكە ئېرىشىپتۇدەكسەن . پادىشاھ

سېنى ئەمەلدار بولۇشقا تەكلىپ قىپتۇ ، ھەتتا ئۇنىڭ قىزىنى بەرمەكچىمۇ بولۇپتۇدەك .

– چاست شۇنداقمۇ بىر ئىش بولغان ، – دەپ ئېسىگە ئالدى سۈپۈرگە ، – يىراق بىر يەردە ،

ئېگىز تاغلارنىڭ ئىچىگە جايلاشقان بىر يۇرتنى كەزدىم ، بۇ كىچىك پادىشاھلىققا قارايدىغان

يەرلەر ئىكەن ، شاھ مېنى ئۆز ھوزۇرىغا چاقىردى . ناھايىتى ئوبدان مېھمان قىلدى . ئۇ مېنى يىراق

بىر ئەلدىن كەلگەن ئۇستا تىۋىپ ياكى بىر سېھرىگەر دەپ قالغان ئوخشايدۇ . ئاخىرىدا : « ئازاپ

چىكىۋاتقان بىر قىزىم بار ئىدى ، كۆرۈپ باقساڭ » دېدى . مېھماندارچىلىقنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن

ماقۇل بولدۇم ، ئوردا ئىچىدىكى خاس بىر باغچىغا كىردۇق . قىز شۇ يەردە ، گۈللەرنىڭ ئىچىدىكى

ھۇجىرىسىدا تۇرىدىكەن . قىزنىڭ گۈزەللىكىگە ئادەمنىڭ ئەقلى ھەيران قالىدۇ . ئەمما ئەقلى

جايدا ئەمەس ئىكەن ، تاماق بەرسە يەيدىكەن ، بولمىسا بىر نوقتىغا تىكىلىپ ئولتۇرىۋېرىدىكەن .

، ياراتقان ئىگەم بېكىتكەن تەقدىرگە مېنىڭ نىمە ئامالىم بار دەيسىلەر ؟ پادىشاھقا : « ئاللا ئەڭ يېقىن بەندىلىرىنىڭ بېشىغا ئەڭ مۈشكۈل كۈنلەرنى سېلىپ سىنايدۇ . ئۇنىڭ داۋاسىنى يەنە ياراتقان ئىگەم بىز ئويلىمىغان بىر كۈنى ، خىلمۇ خىل سەۋەپلەر بىلەن يەتكۈزىدۇ . سەۋرى قىلىسلا شاھىم » دەپ تەسەللى بەردىم . شاھ : « گېپىڭ توغرا ، ئۇنى كۆرسەتمىگەن تىۋىپ ، قىلمىغان داۋايىم قالمدى ، دوست دۈشمىنىم كۆپ ، قىزىمنىڭ ئەھۋالىنى بۇ يەردىكىلەرگە كۆرسىتىپ كۈلىگە قېلىشنى خالىمايمەن ، خالىساڭ شۇ قىزىمنى سەن ئىلىكىڭگە ئال ، ساڭا يېتەرلىك مال دۇنيا بېرەي ، قىزىمنى ئۆزۈڭ بىلەن بىللە يىراقلارغا ئەكەت » دېدى .

– سەن نىمە دېدىڭ ؟– دېدى بىرنەچچە يىلەن تەڭلا .

– سەپەردىكى ئادەممەن ، دەپ ئوشۇقچە ئاۋازچىلىقنى يۈكلىۋېلىشنى خالىمىدىم .

– ئەمدى سەيياھلىق تۇرمۇشۇڭنى قوي ، – دېدى يېشى سۈپۈرگە بىلەن دېمەتلىك بىرەيلەن

، – قارا ، سەن بىلەن تەڭتۇشلىرىمىزنىڭ ھازىر ئۈچ تۆتتىن بالىمىز بار ، ئۇلارنىڭ تويىنى قىلىپ نەۋرە كۆرگىلى تۇردۇق ، جاھاننىڭ خوتۇن ، بالا چاقىلار بىلەنمۇ بولىدىغان قىزىقنى كۆر . قىز چوكانلىرىمىز بىر بىرلەپ يېتىشىۋاتىدۇ ، ھېچ ئەلنىڭكىدىن قالغۇچىلىكى يوق .

– شۇنداق،– دېدى يەنە بىرەيلەن ،– مانا خالىساڭ مەن ساڭا قىزىمنى بېرەي .

– ياخشى كۆڭلۈڭگە رەھمەت ، – دېدى سۈپۈرگە ،– مەن قىز بالىغا لايىق بولىدىغان

ياشتىن ئۆتۈپ كەتتىم .

– توۋا ،– دېدى بىر بوۋاي ، – مانا بىزنىڭ سۈپۈرگە شۇنچە كۆپ جاھانلارنى كېزىپتۇ ، مەن

بولسام شۇ ياشقا كىرگۈچە يېقىن ئەتراپتىكى سەھرالارغىمۇ بېرىپ باقماپتىمەن .

– بولمىسا سۈپۈرگە ئېيتقان ھېلىقى پادىشاھلىققا بىر بېرىپ ، شاھنىڭ قىزىنى ئېلىپلا

كېلەمسەن –يە، بوۋا؟– دەپ چاخچاق قىلدى بىرى .

– راست، – دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى قۇۋەتلىدى بىر سودىگەر ،– سەن ئۇنى شاھ بەرگەن مال دۇنيا

بىلەن ئەكىلىپ ئۆيۈڭگە تاشلاپ قوي ، بىر يەرگە تىكىلگىنىچە ئولتۇرسا ئولتۇرىۋەرسۇن . سەنمۇ مال دۇنيانى بولۇشىغا خەجلەپ ئويۇنۇشنى ئويناۋەر ، تاماق يېمەيدىغان خوتۇن بولسا تېخى ياخشىدە ،

شۇنىڭ بىلەن چايخانا ئىچىدە كۈلكە چاخچاق قايناپ كەتتى .

سۈپۈرگە يۇرتداشلىرى بىلەن پاراڭلىشىپ چاي ئىچىپ ئولتۇرغان شۇ پەيتتە ، ياقا يۇرتتىن

كەلگەن غەيرى ئۈچ تۆت ئادەم بازار مەيدانىنى ئارلاپ يۈرەتتى . بۇ شەھەرنىڭ بەگلىرى كىم ؟ بۇ

شەھەر قايسى پادىشاھلىققا قارايدۇ ؟ دېگەن سۇئاللار ئۇلارنىڭ بېشىنى قاتتۇراتتى . ئۇلارنىڭ شەھەر

چېتىدىكى بىر سارايغا چۈشۈپ ، ئات ئۇلانغىلىرىنى سارايۋەنگە تاپشۇرۇپ قويۇپ ، بۇ شەھەرنى شۇنداق

ئارلاپ يۈرگىنىگە ئىككى ئۈچ كۈن بولۇپ قالغانىدى .

ئۇلار بۇ يەردىكى ھەممە نېمىگە ھاڭۋاققىنىچە ھەيران بولۇپ قارايتتى ، سېخى قۇياش ئۆز

نۇرىنى شەھەر ئۈستىگە تۆكۈشى بىلەن تەڭ بۇ شەھەرنىڭ رەستىلىرى ئادەملەرنىڭ ۋاڭ چۇڭغا

چۆمەتتى . كارۋان باشلىرى سارايلاردا ئېغىر تېڭىقلىرىنى يېشىشكە باشلايتتى . بىردەمدىلا ئۇلار ئۆز

ماللىرىنى شەھەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كەڭ بازار مەيدانىغا ئاچقىپ يېيىپ سودا سېتىقنى

باشلىۋېتەتتى . بازار تۆت تەرەپتىن ئايغى ئۈزۈلمەي كىرىۋاتقان كاسىپلار ، دېھقانلار ،

مەدىكارلارنىڭ ۋاڭ چۇڭى ، ئېلىپساتارلارنىڭ خېرىدار چاقىرىپ ۋارقىراشلىرى بىلەن

جانلىنىپ كېتەتتى . بۇ يەردە يىراق شەرىقنىڭ جانان چىنە قاچا، ئۈنچە مەرۋايىت ، تاۋار دۇرۇنلىرى كۆزنى قاماشتۇرسا ، ئۇ يەردە ھېندى ، تىبەت سودىگەرلىرىنىڭ ھەر خىل بويلاق ، دورا دەرمانلىرىنىڭ خۇش پۇرىقى دىماغنى ياراتتى . بىر يەردە قەشقەر چەكمەنلىرى ، كۇچا ئەلتىرىلىرى ، خوتەننىڭ گېلەم ، ئەتلەسلىرى قۇياش نۇرىدا ئوتتەك تاۋلىنىپ تۇرسا ، يەنە بىر يەردە كۇلالچىلار چىۋىق بىلەن كوزىلىرىنى جاڭلىدىتىپ ئۇرۇپ ماختايتتى . : قايسىبىر ئۈستى يېپىق ، سالقىن رەستىلەردە ئاجايىپ گۈللەر كەشتىلەنگەن دويىپىلارنى كۆتۈرۈۋېلىشقان ئاياللار خېرىدارلىرى بىلەن قىزغىن سودىلاشسا ، يەنە قانداقتۇر بىر كوچىلاردا بولسا مىسگەرچى ، تۈنكىچىلەرنىڭ جاڭلىدىتىپ تۇرغان بولسا ئاۋازلىرى قۇلاقنى زىڭلىدىتاتتى بۇ بازاردا مېۋە چېۋىلەر دانىلاپ ئەمەس ، سېۋەتلەپ سېتىلاتتى . نىپىز شاپاق سويىپىسىنى قىرلىۋالغان باققاللار ئۈنىنى بولۇشىغا قويۇۋىتىپ : « يەۋال ئوغۇل بالىلار ، بىر تويۇشۇڭ مانچە پۇل » دەپ ۋارقىرىشاتتى . باققاللارنىڭ ئالدىدىكى يوغان ، شىرنىلىك شاپتۇللاردىن ھەرقانچە ئىنجىقلاپ ئولتۇرۇپمۇ ئون تالدىن ئوشۇق يەپكەتكىلى بولمايتتى .

ھېلىقى ياقا يۇرتلۇقلار ئۆز ئۆمرىدە بىرىنچى قېتىم ئۇچىراتقان بۇ غەلىتە شەھەر توغرىسىدىكى دەسلەپكى سۇئاللىرىنى ئۆزلىرى چۈشكەن ساراينىڭ خوجاينىغا قويدى :

– سىلەرنىڭ بۇ شەھىرىڭلارنىڭ نىمىشقا سېپىلى يوق ؟– دەپ سورىدى ئۇلار ساراينىڭدىن .

– نىمە؟– دېدى ساراينىڭ ئۇلارنىڭ سۇئاللىرىنى چۈشۈنەلمەي .

– سىلەرنىڭ بۇ شەھىرىڭلار نىمىشقا ئىگىز تاملار بىلەن قورشالمىغان ؟– دەپ قايتا چۈشەندۈردى ئۇلار .

– ھە ، سېپىل دەمىسلىرى ؟– دېدى ساراينىڭ ، مەنمۇ بۇ شەھەردىن باشقا يەرگە بېرىپ باقمىغان ، باشقا يۇرتلارغا بېرىپ قايتقانلاردىن ئۇ يەردىكى شەھەرلەرنىڭ شۇنداق ئېگىز تاملارنى بولىدىغانلىقىنى ئاڭلىغانمەن .

– شۇنداق شەھەر دىگەننىڭ مۇستەھكەم سېپىللىرى ، يوغان دەرۋازىلىرى بولۇشى كېرەك ،– دە .

– ئۇنىڭ نىمە ھاجىتى ؟– دېدى ھەيران بولغان ساراينىڭ ، تام بىلەن قورشاپ دەرۋازا قويىدىغانغا شەھەر دىگەن بىر ئادەمنىڭ خۇسۇسىي قورو جايى ئەمەس ،– دە .

– ئەگەر شەھىرىڭلارغا دۈشمەن كەلگۈدەك بولسا قانداق قىلىسىلەر ؟

– دۈشمەن ؟– تېخىمۇ ھەيران بولدى ساراينىڭ ، نىمە دەپ دۈشمەن بېسىپ كەلگۈدەك ؟ خۇداغا شۈكرى شەھىرىمىزنىڭ ئادەملىرى ھازىرغىچە ھېچكىم بىلەن ئازارلىشىپ باققان ئەمەس . نۇرغۇن ئەللەردىن شەھىرىمىزگە ئادەملەر كېلىپ كېتىپ تۇرىدۇ . بىزنىڭ مېھماندوستلىقىمىزنى ، شەھىرىمىزنىڭ ئاۋاتلىقىنى ماختىمايدىغىنى يوق .

– بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھى كىم ؟

– پادىشاھ ؟.. ھازىرغىچە بىزنىڭ ئۇنداق ئادەمگە ھاجىتىمىز چۈشۈپ باقمىدى . شەھىرىمىزنىڭ ئاقساقاللىرى ، مۆتىۋەرلىرى بار . پادىشاھىمىز ئۇلار بىلەن ئىشلىرىمىز پۈتۈپ تۇرىدۇ .

– ھېچ بولمىغاندا ، بۇ شەھەرنىڭ بىرەر ئىگىسى بولسىمۇ باردۇر ؟

– ئىگىسى دېدىڭلارمۇ ؟.. ئىگىسى ئۆزىمىز . مۇشۇ شەھەرنىڭ خەلىقلىرى

ھېلىقى ئادەملەر ھەيران بولۇپ بىر بىرگە قارىشىپ قويدى . سارايۋەننىڭ جاۋابلىرى ئۇلارنى تازا قانائەتلىككە ئېرىشتۈرۈپ بەرمىگەنىدى . ئىككىنچى بىرى يەنە سۇئال سوراشقا باشلىدى . :

– مەسلەن سىلەر كىمگە سېلىق تۆلەيسىلەر؟

– سېلىق ؟ بىز نىمە دەپ سېلىق تۆلەيتۇق ؟ بىز ھېچكىمگە قەرزدار ئەمەسمىز . نىمانداق بىر بىرىدىن غەلىتە سۇئاللارنى سورايىدىغان ئادەملەر سىلەر؟ – دەپ ئازىراق تېرىككەندەك بولدى سارايۋەن .

– بىزنىڭ دېگىنىمىز ، دەپ سەۋرىلىك بىلەن چۈشەندۈردى يەنە بىرەيلەن ، – مەسلەن ئالاھىلى ، جامائەت ئورتاق پايدىلىنىدىغان بىرەر يول ياكى بىرەر كۆۋرۈك بۇزۇلغان بولسا ئۇنى سىلەر قانداق قىلىسىلەر ؟

– ئېيتىمغۇ ، – دېدى سارايۋەن ، بىزنىڭ ئۆز ئاقساقاللىرىمىز بار ، ئۇنداق چاغلاردا ئۇلار ئوتتۇرغا چىقىپ : ھاي خالايق ، پالانى يول ياكى كۆۋرۈك بۇزۇلۇپتۇ . ياكى بولمىسا پالانى مەزلۇم بەش بالىسى بالىسى بىلەن تۇل قاپتۇ ، ياكى پالانى ئۆستەڭنى يار ئېلىپ كېتىپتۇ ، قېنى خۇدا يولىدا ئاتىغىنىڭلارنى تاشلاڭلار ، دەيدۇ دە ، ھەر قايسىمىز ئۆز قۇربىمىزغا لايىق تاپقىنىمىزنى بېرىمىز ، ئىش مانا مۇشۇنداق پۈتسۇ .

سارايۋەننىڭ گەپلىرى ھېلىقىلارنىڭ بۇ شەھەرگە بولغان قىزىقىشىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇۋەتتى . دۇنيادا مۇشۇنداق نە پادىشاھى ، نە بىرەر ئىگە بولغۇچىسىنىڭمۇ تايىنى يوق شەھەرنىڭ بارلىقىغا ئۇلارنىڭ ئاقلى يەتمەيتى . ئۇلار شەھەر ئارلاپ سورىغان ئادەملەرنىڭ ھەممىسى ئۇلارنىڭ سۇئالىغا سارايۋەننىڭكىگە ئوخشىشىپ كېتىدىغان جاۋاپ بېرىشتى . يىراق بىر ئەلدىن كېلىپ ، بۇ يەردە ماللىرىنى يېيىپ قويۇپ سودا قىلىۋاتقان سودىگەرلەردىن ئۇلار :

– سىلەر ئالغان پايداڭلاردىن بۇ شەھەرگە قانچىلىك ئولپان تاپشۇرىسىلەر ؟ – دەپ سورىۋىدى ، ھېلىقى سودىگەر ئۇنىڭغا ئاللىيىپ قارىدى – دە ،

– سەنلەر نىمە ئادەم ، بۇ يەرگە قەيەردىن كېلىپ قېلىشتىڭ ؟... بۇ شەھەردە سودىگەرلەردىن ئولپان ئالىدىغان قانۇن يوق ، يوق ئىشلارنى ئۇلارنىڭ ئېسىگە سالماي ئاغىزىڭنى يۇمۇش، – دەپ زەردە بىلەن سىلكىۋەتتى .

بۇ غەيرى ئادەملەر « قۇياش شاھى » پايتەختىدىن كەلگەنلەر ئىدى . « قۇياش شاھى » ئۆلگەندىن كېيىن ، ئۇنىڭ چوڭ ئوغلى ئوردىدىكى بارلىق رەقىبلىرىنى قانلىق قېلىچ بىلەن بويسۇندۇرۇپ شاھلىق تەختىگە ئولتۇرغان ، ئەڭ كىچىك شاھزادىنىڭ ئوردا ئىچىدىن غايىپ بولغانلىقىنى سېزىپ ، تەرەپ تەرەپكە ئايغاقچىلارنى ئەۋەتىپ ، ئايغاقچىلارنىڭ قاچقان شاھزادىنى تاپماستىن ، ھېچ بولمىغاندا خەۋىرىنى ئالماستىن ئوردىغا قايتماستىن پەرمان قىلغانىدى .

كىمكى شاھزادىنى تىرىك تۇتۇپ ياكى كالىسىنى ئېلىپ ئوردىغا يەتكۈزۈپ كەلسە ، يۇقۇرى مەنسەپ ۋە كۆپ ئىنئام بېرىدىغانلىقىنى ۋەدە قىلغانىدى .

سۈپۈرگىنىڭ شەھىرىدە ئايلىنىپ يۈرگەن بۇ غەيرى ئادەملەر شاھزادىنى ئىزدەپ چىققان ئايغاقچىلارنىڭ بىر قىسمى ئىدى . ئۇلارنى ھەممىدىن ھەيران قالدۇرغىنى شەھەر سىرتىدا ھەر كۈنى ئۆتكۈزۈلۈپ تۇرىدىغان بەزىلەر بولدى .

ھەر كۈنى قۇياش شەرىپكە قىيىسىپ سايىلەر ئۆزىراشقا باشلىغاندا ، شەھەرگە يىراق يېقىندىن سودا سېتىققا كەلگەن ئادەملەر ئالىدىغىنىنى ئېلىپ ، ساتىدىغىنىنى سېتىپ بولۇپ ، شەھەر

سرتىدىكى ھاۋالىق جايلارغا ئارام ئېلىشقا يىغىلاتتى . بۇ يەردە ناخشا ئۇسۇل ، نەغمىلەر ئەۋج ئالاتتى . كىشىلەر ئوتتۇرىغا كەڭ مەيدان قالدۇرۇپ ، دۈپدۈگەلەك دائىرە بولۇپ تاماشا كۆرۈشەتتى . نەغمىچىلەر داپ ، ساتار ، تاش ، قوشۇق ، لېگەن ، تاۋاق ئىشقىلىپ قولغا چىققان ھەرقانداق نەرسىدىن رېتىملىق سادا چىقىرىپ بىر بىرىگە تەڭشەش قىلاتتى . كىملىرىدۇر سۇ تەڭشەلگەن چىنىلارنى چىۋىق بىلەن ئۇرۇپ ، زىل ئاۋاز چىقىرىپ جور بولاتتى . ناخشىچىلار خۇدىنى يوقاتقان ھالدا بېرىلىپ ناخشا ئېيتاتتى . ئۇلارنىڭ ئاۋازلىرى گويا بوراننىڭ گۈركىرىشى ، بۇقىلارنىڭ ھۆركىرىشى ، بۆرىلەرنىڭ ھۇۋلىشىغا ، بەزىدە بولسا قۇشلارنىڭ يېقىملىق سايراشلىرى ، تاغ سۇلىرىنىڭ شىلدىرلاپ ئېقىشلىرىغا ئوخشاپ كېتەتتى . بۇ ناخشىلارنىڭ

تېكىستلىرىدە چۆللەردە ئۆسۈپ چوڭ بولغان شۇ ئادەملەرنىڭ ئۆتمۈشى ، بۈگۈنى ، كەلگۈسى ، مۇھاببەت نەپرىتى ، ئارزۇ ئارمان ، چۈش ۋە خىياللىرىنىڭ ھەممىسى سۆزلىنەتتى . نەغمە تازا ئەۋجىگە چىققاندا ، مەيدانغا ئەر ئايال ئۇسۇلچىلار چۈشەتتى . قىران يىگىتلەر قوللىرىنى بۈركۈتنىڭ قانتىدەك كېرىپ ، تاغ تېكىلىرىدەك سەكرەپ پەرۋاز قىلىشاتتى . لىۋەن چوكانلار قۇملۇققا تۆكۈلگەن توغراق ياپراقچىلىرىنى شامال ئۇچۇرغاندەك ، تىپتىنچ سۇ يۈزىدىن ئۇششاق دولقۇنلار جىمىرلاپ ئۆتكەندەك يىنىك قەدەم ئېلىشاتتى . سازەندىلەر گاھ ئىككى تەرەپكە ئىرغاڭلاپ ، گاھ ئۆزىنى ئالدى كەينىگە تاشلاپ پۈتۈن ھۇجۇدى بىلەن نەغمە قىلاتتى . ناخشىچىلارنىڭ ئاۋازى كانتىدىن ئەمەس ، نەق يۈرىكىنىڭ قات قېتىدىن ئۇرغۇپ چىقاتتى . ئۇسۇلچىلارنىڭ ھەممە ئۆگىلىرى ھەركەتكە كېلىپ گويا شۇ نەغمە ساداسى ئىچىدە ئۇلارنىڭ ئۇستىخانلىرى ئېرىپ يۇمشاپ كېتىۋاتقاندا كۆرۈنەتتى . نەغمە تازا ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەندە ئەتىراپتا تاماشا كۆرۈپ تۇرغانلارمۇ بىر بىرلەپ مەيدانغا چۈشۈپ قاينام ھاسىل قىلاتتى . مۇنداق چاغلاردا ئاسماندىكى بۇلۇت ، ئەتىراپتىكى تاغ داۋان ، چۆللۈكلەر ، ھەتتا پۈتۈن يەر شارىنىڭ ئۆزىمۇ شۇ ئادەملەر بىلەن بىللە پىرقىراۋاتقانداك قىلاتتى . كىشىلەرنىڭ قېنى تومۇرلاردا پۇرۇقلاپ قاينايتتى . دۇنيادا ئۆلۈم ، جاھاندارچىلىق ، ئىش ئوقەت ، ئۇيغۇ ، تاماق دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنتۇلۇپ ، پەقەت ئاشۇ سەبى ھەركەتلا قالغاندەك قىلاتتى . . . بەزى كۈنلىرى مۇنداق بەزىلەر قاراڭغۇ چۈشۈپ تاكى تاڭ يورغىچە داۋام قىلاتتى .

بىر كۈنى ئەنە شۇنداق بەزمە مەيداننى ئارلاپ يۈرگەن ئايغاقچىلارنىڭ كۆزى سۈپۈرگىگە چۈشۈپ قالدى . مەيداندىكى ھەممىلا ئادەم ئۇنىڭغا سالام سائەت قىلىپ ئۆتۈشكە قارىغاندا ، بۇ ئادەمنىڭ مۇشۇ شەھەردىكى خېلىلا ھۆرمەتلىك ئادەم ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى .

– ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم سۈپۈرگە ، قاياقتىن كېلىشىڭ ؟ – دەپ سورايىتى ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتكەنلەر .

– قانداق ئەللەرنى كەزدىڭ ؟

– نىمە يېڭىلىقلارنى ئۇچراتتىڭ ؟

– ھەرقاچان شەھرىمىزنىڭ بۇ كۆڭۈللۈك بەزمىلىرىنى سېغىنغانسەن ؟

– مەن ساڭا ئېيسام ، مۇنداق ئاجايىپ بەزمە شاھ ئوردىلىرىدىمۇ بولمايدۇ

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئايغاقچىلار بىر بىرنى ئوقۇشتى .

– ئاڭلاۋاتامسىلەر ، ئۇ يىراق ئەللەرنى كېزىپ كەلگەن ئادەم ئوخشايدۇ .

– ئۇنىڭ كىيىملىرىنىڭ رەڭگى ، يېتىلىۋالغان ئېشىكىگە قارا ، ئۇ سەپەردىن يېڭىلا قايتىپ كەلگەندەك قىلىدۇ .

– ئۇنىڭدىن شاھزادە ھەققىدە ئۇچۇر ئاڭلاشقا بولماسمىكىن

ئايغاقچىلار سۈپۈرگىنىڭ ئارقىسىدىن قالماي ئەگىشىپ مېڭىپ ، ئاخىر ئۇ بەزمە مەيدانىدىن يىراقلىشىپ ، شەھەرنىڭ تېرەكلىك ، خالىي كوچىسىغا قايرىلغاندا ۋارقىراپ توختىشتى .

– ھاي ھۆرمەتلىك ئادەم ، توختىغىنا .

– سۈپۈرگە بۇرۇلۇپ قاراپ ، ئارقىسىدىن پايپاسلاپ كېلىۋاتقان ناتونۇش ئادەملەرنى كۆرۈپ ھەيران قالدى .

– مېنى چاقىرىۋاتامسىلەر ؟

– ھە ، سېنى دېدى ئايغاقچىلار سۈپۈرگىگە ئەگىشىپ كېلىپ ، قارا ھۆرمەتلىك

ئادەم ، بىز سېنى ئاۋارە قىلىپ بىر ئىشنى سورىماقچى ، قارىغاندا سەن يىراق سەپەردىن كەلگەن ئوخشىماسەن ؟

– شۇنداق ، مېنىڭ بۇ شەھەردىن چىقىپ كەتكىنىمگە بىر يىلچە ، بەلكىم ئۇنىڭدىن ئوشۇقراق بولغاندۇر .

– كۆپ يەرلەرنى ئارلىدىڭ ھە قاچان ؟

– شۇنداق ، ئۆزۈڭلار كىم بولىسىلەر ؟

– بىز يىراق بىر پادىشاھتىن كەلدۇق ، سەن « قۇياش شاھى » دەپ ئاڭلىغانمۇ ؟

– نىمىشقا ئاڭلىمايدىكەنمەن ؟ مەن كۆپ ئەللەرنى ئارلىغانمەن ، شۇڭا ، بۇ شەھىرىمدىكى

يۇرتداشلىرىم مېنى « جاھانكەزدى سۈپۈرگە » دەپ ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئېلىشىدۇ . مەن كۆرگەن پادىشاھلىقنىڭ ئىچىدە « قۇياش شاھى » ئەڭ بۈيۈك . سۈپۈرگىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ تۇرغانلار ئۇنىڭ ماختاشلىرىدىن خوشال بولدى .

– بەلكىم سېنىڭ خەۋىرىڭ يوقتۇر . ؟ – دەپ سۆز باشلىدى ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى شالاڭ

ساقال ، ياشتا چوڭراق بىرى ، – ئەنە شۇ ئۇلۇغ شاھىمىز « قۇياش شاھى » ئالەمدىن كۆتۈرى .

– بۇ خەۋىرىڭنىڭ ھېچقانداق ئەجەبلىنەرلىك يېرى يوق ، – دېدى سۈپۈرگە ، – شاھىمۇ ،

گادايىمۇ ، ھەممىمىز بەربىر بىر كۈنى ئۆلىمىز .

– شۇنداق ، ھەممىمىز ئۆلىمىز . ۋاپات بولغان شاھىمىزنىڭ ئورنىغا ئۇنىڭ چوڭ ئوغلى

تەختكە چىقتى . ئۇ ئۆزىنىڭ مۇبارەك نامىنى « قۇياشتىن ئۇلۇغ » قويدى . دېمەك ، ئىسمىدىنلا

بىلىسەك بولىدۇكى ، ئۇنىڭ پادىشاھلىقى دادىسىنىڭكىدىنمۇ بۈيۈك بىز ئەنە شۇ يېڭى

شاھىمىزنىڭ پەرمانى بىلەن بۇ يۇرتلارغا كېلىپ قالدۇق . سەن بۇ تەرەپكە كېلىۋاتقىنىڭدا شۇنداق ،

بۇ تەرەپكە كېلىۋاتقىنىڭدا ، سەپەر ئۈستىدە – بىرەر بازار ياكى قانداقتۇر خالىي بىر يەردە ، بالا

كۆتۈرۈپ كېلىۋاتقان بىرەر ئايالنى ئۇچىراتمىدىڭمۇ ؟

– بالا كۆتۈرگەن ئايال ؟ دۇنيادا بالا كۆتۈرۈپ يۈرىدىغان ئاياللار ئازمۇ ؟ سىلەر قايرەدە

، قانداق بالا كۆتۈرۈپ يۈرگەن ئايالنى دەيسىلەر ؟ – دېدى سۈپۈرگە .

ئەمما ئۇ كۆڭلىدە ئۇلارنىڭ كىمنى سۈرۈشتە قىلىۋاتقىنىنى بىلىپ بولدى . « ھە ، شاھزادە

بىلەن ھېلىقى چوكانغا باغلىق ۋەقەرلەرنىڭ داۋامى تېخى تۈگىمىگەن ئوخشايدۇ . – دەپ ئويلىدى

ئۇ كۆڭلىدە ، – شۇنداق ، بۇ ئالەمدىكى ئىشلار ئېقىن سۈدەك بىر بىرگە ئۇلىشىپ كەتكەن

بولسۇ . بىر ۋەقەنىڭ داۋامى ھامان ئىككىنچى بىر ۋەقەنىڭ بېشى بولۇپ چىقىدۇ . « - مەسلەن ، سەن - دەپ چۈشەندۈردى شالاڭ ساقال ئايغاقچى ، - مېڭىش تۇرىشى غەيرىرەك ، بەستىلىك كەلگەن چىرايلىق بىر خېنىمنى كۆردۈڭمۇ ؟

- بۇ ئەتراپتىكى يۇرتلاردا چىرايلىق خېنىملار ناھايىتى كۆپ ، ئەتراپىڭغا قارا ، ئەنە ئاۋۇ كوزا كۆتۈرۈپ كېلىۋاتقان خوتۇن نىمە دىگەن قاۋۇل - ھە ؟ يولنىڭ چېتى بىلەن يۈزىنى توراپ كېلىۋاتقان مۇنۇ قىز قانداق چىرايلىق

- ئوبدانراق ئېسىڭگە ئال ، بەلكىم سەن ئالاقىزادىلىك ئىچىدە كېتىۋاتقان بىرەر چوكاننىڭ مېڭىش تۇرىشىدىن بىرەر گۇمانغا كەلگەن سەن ؟

- سىلەر زادى نېمىنى ئۇقماقچى بولىۋاتقىنىڭلارنى نىمىشقا ئوچۇق ئېيتمايسىلەر ؟ - دېدى سۈپۈرگە ، - بالا كۆتۈرگەن ئايالنىڭ يېڭى پادىشاھىڭلار بىلەن نىمە ئالاقىسى بار ۋە ئۇنى مۇنچە سۈرۈشتۈرۈپ كېتىشنىڭ سىلەرگە نېمىگە لازىمى بولۇپ قالدى . ؟

- ساڭا ئېيتىمىساق بولمايدىغاندەك قىلىدۇ ، - دەپ سۈپۈرگىگە يېرىنراق سىلجىشتى ئايغاقچىلار ، - ئەنە شۇ مەرھەمەتلىك يېڭى شاھىمىزنىڭ كىچىك ئىنىسىنى ئۇنىڭ ئانىسى ئوردىدىكى بىر ئايال خىزمەتكارغا قوشۇپ قاچۇرۇۋېتىپتۇ . شاھىمىز بىزنى شۇ كىچىك شاھزادىنى تېپىپ كېلىش ئۈچۈن چىقارغانىدى . يول بوي

قاتتىق ئات چاپتۇرۇپ ماڭدۇق ، كۆپ يەرلەرنى ئىزدىدۇق . دېرىكىنى ئالالمىدۇق . شاھزادىنىڭ خەۋىرىنى ئالمىغۇچە شاھىمىزنىڭ كۆڭلى ئەمىن تاپمايدۇ . - نىمىشقا ؟

- بىرىنچىدىن ، شاھزادە تېخى بوۋاق ، شاھىمىز ئۆز قېرىندىشىنىڭ ساق سالامەت قايتىپ كېلىشىنى تىلەيدۇ . ئىككىنچىدىن ، شاھزادىنىڭ ئوردا سىرتىدا تۇرۇشى ياخشىلىقنىڭ ئالامىتى ئەمەس ، كېيىنكى چاغلاردا ئۇنىڭدىن يامان نىيەتلىك ئادەملەر پايدىلىنىپ ، شاھلىق تەختىگە خەۋىپ سېلىشى مۇمكىن .

- چۈشەندىم ، - دېدى سۈپۈرگە ، - شۇ تاپتا ئېسىمگە بىر ئىش كېلىۋاتىدۇ ، بىر كۈنى مەن مانا بۇ ئېشىگىم بىلەن پاراڭلىشىپ بىر يېزىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتىم . مەن شۇ چاغدا ئېشىگىمدىن : ئەگەر ئاللا ساڭا شۇنداق ئامەت ئاتا قىلىپ ، بىرەر شەھەرگە پادىشاھ بولۇپ قالغۇدەك بولساڭ قانداق قىلاتتىڭ ؟ دەپ سورىغانىدىم . ئېشىكىم كۈلۈپ : ئەگەر راستىنلا ماڭا شۇنداق ئامەت كېلىپ پادىشاھ بولىدىغان بولسام . شەھەرلەرنى تۈزلەپ ئېشەكلەر ئېغىنايدىغان توپىلىق مەيدان ياستاتتىم . ئېتىزلارنىڭ ھەممىسىگە بېدە بىلەن قوناق تېرىگۈزەتتىم دەپ تۇرىۋىدى ، شۇ چاغدا يېزا چېتىدىكى كۆۋرۈك بېشىغا ئولتۇرغان ئادەملەرنىڭ ۋاراڭ چۇرۇڭى بىزنىڭ سۆھبىتىمىزنى بۇزىۋەتتى . نىمە گەپكەن ، دەپ بېرىپ قارىساق ، بىر نارسىدە بالىنىڭ جەستى توپىغا مىلىنىپ يېتىپتۇ .

جەسەتنىڭ بېشىنى كىمدۇر بىرى كېسىپ ئەكتىپتۇ . سىلەر ئىزدەپ يۈرگەن بوۋاق شۇ بولۇپ يۈرمىسۇن يەنە ؟

- سەن ئۇنى قاچان ، قەيەردە كۆردۈڭ ؟ - دەپ ئايغاقچىلارنىڭ ھەممىسى كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچە سۈپۈرگىنىڭ ئاغزىغا تىكىلدى .

- بىر قانچە ھەپتىنىڭ ئالدىدىمكىن ، نەدە كۆرگەنلىكىم تازا ئېسىمدە يوق .

- ئەگەر سەن كۆرگەن جەسەت شاھزادىنىڭ جەستى بولغان تەقدىردە ئۇنىڭ يېنىدا بىر ئايالمۇ بولمىشى كېرەكتىمۇ ؟

- ئايال ؟ - دېدى سۈپۈرگە نېمىشقىدۇر ئەندىكىپ - توغرا ، شۇ جەسەتنىڭ ئەتراپىغا ئولاشقانلار ئايالىنىڭمۇ گېپىنى قىلغاندەك قىلىۋىدى .

- ئۇلار نىمە دېيىشكەن ؟

- ئۇلارنىڭ دېيىشىچە . بوۋاقنى بىر ئايال كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقانىكەن . دەل ھېلىقى كۆۋرۈكنىڭ بېشىغا يېتىپ كەلگەندە ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئاتلىق لەشكەرلەر يېتىشىپ كېلىپ قاپتۇ . كۆۋرۈك يېنىدا ئازىراق ئېلىشىشمۇ بولغان ئوخشايدۇ . ھېچكىم ئۇ يەرگە بېرىشقا يېتىنالمىپتۇ . لەشكەرلەر كەتكەندىن كېيىن يېزىلىقلار بېرىپ قارىسا ، ئۇ يەردە بوۋاقنىڭ كاللىسى يوق جەستى ياتقۇدەك ، ھېلىقى ئايالنىڭ نەگە يوقالغىنىنى ئۇلارمۇ ئاڭقىرالماي قاپتۇ ...

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئايغاقچىلار بىر بىرىگە قاراپ تۇرۇپ قېلىشتى . « دېمەك ، شاھزادىنىڭ كاللىسىنى باشقىلار كېسىپ ئەكتىپتۇ . مۇكاپاتتىن قۇرۇق قاپتۇق » دەپ ئويلاشتى ئۇلار . شۇنداق بولسىمۇ ، سۈپۈرگە يەتكۈزگەن خەۋەر ئايغاقچىلارنى ئازىراق خوشال قىلدى . چۈنكى ، ھېچبولمىغاندا ئۇلار ئوردىغا شاھزادىسىنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىنى ئېلىپ بولسىمۇ قايتالايتتى . ئۇلار سۈپۈرگىگە رەھمەت ئېيتىشىنىمۇ ئۇنتۇپ ئالدىراپ ئارقىسىغا قايتىشتى .

ئاجايىپ خەۋەر

جاھانكەزدى سۈپۈرگە بىلەن ئۇچىراشقان ئايغاقچىلار ئوردىغا بالا شاھزادىنىڭ كاللىسىنى ئەكىلەلمىگەن بولسىمۇ ، يىراق چۆللۈكلەرنىڭ ئىچىدىكى ئاجايىپ باي ، ئاۋات ئەمما ھېچقانداق بىر پادىشاھلىققا تەۋە بولمىغان « بىغەملەر شەھىرى » توغرىسىدىكى ئاجايىپ خەۋەرنى يەتكۈزۈپ كەلدى . بۇ خەۋەر يېڭى پادىشاھ « قۇياشتىنمۇ ئۇلۇغ » نىمۇ قاتتىق ھاياجانغا سالدى . ئۇنىڭغا ئەمدى بالا شاھزادىنىڭ كاللىسى لازىم ئەمەس ئىدى . ئۇ شاھزادىنىڭ كاللىسىنى ئاللىبۇرۇن قولغا چۈشۈرۈپ خاتىرجەم بولغان ، قالغان بارلىق تەخت ۋارىسلىرىنىمۇ بويسۇندۇرۇپ ئۆزىنىڭ شاھلىق ئورنىنى مۇقىملىۋالغانىدى . راستىنلا شۇنداق بايلىق بىلەن تىنىپ كەتكەن مۇداپىيىسىز بىر ئەل بولىدىغان بولسا ، ئۇنى قوشۇن تارتىپ بېرىپ بېسىۋالغاندا ، بۇنىڭ بىلەن يېڭى شاھ ئۆز شۆھرىتىنى ئاشۇرۇشى ، پۇقرالارنىڭ دېققىتىنى چالغىتىپ ، ئەتراپتىكىلەرنىڭ ئۆزىگە بولغان نارازىلىقىنى پەسەيتىشى مۇمكىن ئىدى . شاھ ھېلىقى ئىگىسىز شەھەرگە بېرىپ قايتقان لەشكەرلەرنى ئالدىغا چاقىرتتى .

قاتمۇ قات ئوردا دەرۋازىلىرىدىكى قېتىپ تۇرغان قاراۋۇللار ، ئوردا ئىچىدىكى بىر بىرىدىن ھەشەمەتلىك قۇرلۇشلار ، شاھنىڭ خاس ھۇجرىسىغا ئېلىپ بارىدىغان ئەگرى بۇگرى مەخپىي يول ۋە بۇ يەردىكى جىمجىت ، سۈرلۈك كەيپىيات ئوردا خادىمىغا ئەگىشىپ كېتىپ بارغان لەشكەرلەرنى ھەم ھەيران قالدۇراتتى ، ھەم ئەندىشىگە سالاتتى . ھەر ھالدا ئۇلارنىڭ شاھ ئالدىغا يېتىپ كەلگەندە كۆڭلى تىنىدى . شاھنىڭ بۈگۈن كەيپىي خوش ئىدى . ھەتتا ئۇ لەشكەرلەرنى ناشتىدا بىللە بولۇشقا تەكلىپ قىلدى .

داستىخان شۇنچىلىك مول راسلانغانىدىكى ، لەشكەرلەر بۇ يەرگە تىزىلغان نازۇ نىمەت ، تائاملارنىڭ ئىسمىنىمۇ دەپ بېرىلمەيتى . بۇ يەردە چۈمۈلە مۇرابباسىدىن تارتىپ يولۋاسنىڭ جان بېرىدىن قورۇلغان سەيلەرگىچە ھەممە نىمە تېپىلاتتى . شاھ بۇ ئاددى لەشكەرلەر بىلەن ئاشتىدا بىللە بولۇپ ئۆزىنىڭ قانچىلىك كەمتەر ۋە خەلىقچىل ئىكەنلىكىنى نامايىش قىلماقچىدى . شاھ ئۆزى بىلەن بىرەر نۆۋەت ھەمداستىخان بولۇپ قالغان ئەخمەقلەرنىڭ سىرتقا چىققاندا ئوردىدىكى بايلىق ۋە ئاجايىپ تائاملار توغرىسىدا بىر ئۆمۈر ماختىنىپ سۆزلەپ يۈرۈيدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى .

– مەن سىلەردىن بىر ئىشنى سوراپ بىلىپ باقماقچىمەن ؟ – دېدى شاھ تاماق ئۈستىدە .
– ئالىيلىرىغا جاۋاپ بېرىشكە تەييارمىز . – دەپ چۆرىشتى لەشكەرلەر .
– سىلەر كۆرگەن ھېلىقى شەھەر توغرىسىدىكى گەپلەر ھەقىقەتمۇ ؟
– ئۇلۇغ شاھىمىزنىڭ ئالدىدا يالغان سۆزلەش ھەددىمىز ئەمەس . – دەپ تىز چۆكۈشتى لەشكەرلەر .

– بىر راستىنلا شۇنداق نە لەشكىرى ، نە پادىشاھى يوق ئاجايىپ بىر شەھەرنى كۆردۈك ، – دەپ چۈشەندۈردى ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى شالاڭ ساقاللىقى . ئۇ شۇ ئايغاقچىلارنىڭ قۇر بېشى ئىدى .
ئۇلارنىڭ ئادەملىرى ناھايىتى قاۋۇل كېلىدىكەن ، ئەمما تولىمۇ بىلگەم ياشايدىكەن ، شەھىرىنىڭ سېپىلىمۇ يوق . ئۇ يەردىكى يۈرۈشۈپ تۇرغان سودا سېتىق ، قايناق بازارلىرىدىكى ئاجايىپ ماللار ، سودىگەرلەرنىڭ سارايلىرىدىكى ھېسابسىز دۇنيا ، راستىنى ئېيتساق ، جانابىي شاھ ، بىز تېخى مۇنداق ئاۋات بىر ئەلنى كۆرمىگەن .

– ئۇلارنىڭ قوغۇن تاۋۇز ، مېۋە چېۋىلىرىنىڭ شىرنىلىكلىكىچۇ ، – دەپ قوشۇمچە قىلدى ئىككىنچى لەشكەر ، – باھاسىمۇ شۇنچە ئەرزانكى ، بىكارغىلا بېرىدىكەن دېسىمۇ بولىدۇ .
– ئاھ ئۇيەردىكى نەغمە ناۋا ، – دەپ سۆز قاتتى ئۈچۈنچى لەشكەر ، – ئۇ يەردىكى ئادەملەر شۇنچىلىك ئەركىنكى ، بىكار بولسىلا نەغمە ناۋا بىلەن ئۇيۇن تاماشا قىلىدىكەن ، يىراقتىن قارىغان كىشى ئۇلارنى ساراڭ بولۇشقان ئوخايدۇ ، دەپ قالىدىكەن . يېقىن بېرىپ تىگىشىغان ئادەمنىڭ ئۆمۈمى سىلەرنىڭ لەرزىدە ئىختىيارسىز ئۇسۇلغا چۈشۈپ كېتىدىكەن .

– ئۇلارنىڭ ئاياللىرىچۇ ؟ ئاياللار توغرىسىدا سىلەر جانابىي ئالىيلىرىغا ھېچنەم ئېيتىمىدىڭلار ، – دەپ ئالدىراپ سۆز ئالدى تۆتىنچى لەشكەر لەۋلىرىنى تامىشتىپ ، – ئۇ يەرنىڭ قىز جۇۋانلىرى شۇنچىلىك گۈزەللىكى ، ئاپپاق بەدەن ، ماڭسا بېلىقتەك تولغىنىپ كىشىنى ھەيرەتتە قالدۇرىدۇ

لەشكەرلەر كۆرگەن ئاڭلىغانلىرىنى شاھقا بەس بەستە بايان قىلىپ شاھنىڭ قىزىقىشىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇۋەتتى .

– سىلەر مۇنداق غەلىتە شەھەرنى چۈشۈڭلاردا كۆردۈڭلارمۇ ياكى ھېلىقىدەك مەست قىلىشىغان بىر نىمىلەرنى چېكىۋالغانىدىمۇ ؟ – دەپ سىناق نەزىرىدە قارىدى شاھ لەشكەرلەرگە .

– دېگەنلىرىمىزنىڭ ھەقىقىيلىقى ئۈچۈن تەڭرى نامى بىلەن قەسەم ئىچىمىز .

– ئۇ شەھەرنىڭ ئىسمى نىمە ئىكەن ؟

– ئىسمى ؟ – لەشكەرلەر ھودۇقۇپ بىر بىرگە قارىشىپ قالدى .

– شەھەرنىڭ نامى « بىغەملەر شەھىرى » ئىكەن . ھۆرمەتلىك شاھىم ، دېدى شالاڭ ساقال تەۋەككۈلگىلا . چۈنكى ، شاھنىڭ ئالدىدا تىلىنى چاپناپ تۇرۇش خەتەرلىك ئىدى . شۇ تاپتا « بىغەملەر شەھىرى » دىگەن گەپنى ئۇ ئۆزى ئويلاپ چىقاردىمۇ ياكى ئۇ شەھەرنىڭ نامى راستىنلا شۇنداقمىدۇر ؟ « بىغەملەر شەھىرى » دىگەن بۇ نام ئۇنىڭ كالىسىغا قانداق كىرىپ قالدى ؟ بۇ تەرەپلىرىنى ئۇ ئۆتمۇ جەزىم قىلالمايتى .

– نە سېپىلى ، نە تۈۋرۈكى يوق ، بايلىق تىنىپ كەتكەن قانداق شەھەر كەن ئۇ ئۆزى ؟ – دەپ غودۇراپ كەتتى شاھ ، – بەلكىم ئۇ شەھەردىكى خەقلەرنىڭ ئۆزىنى قوغدايدىغان باشقا بىر ھۈنەرلىرى باردۇر ؟ سەن ھاڭۋاقتىلارغا ئۇنداق سىرلىرىنى بىلدۈرۈشمەيدۇ . دە ياكى بولمىسا ئۇلارنىڭ ھەممىسى سېھرىگەرلەردۇر .

– ئۇ تەرەپلىرىنى بىلىمدۇق ، شاھىم ، – دېدى شالاڭ ساقال – بىز پەقەت ئۇ شەھەردە بىر نەچچە كۈنلا تۇردۇق ئەمما ، نامىدىنلا بىلىنىپ تۇرىدۇكى ، ئۇ شەھەرنىڭ ئادەملىرى ناھايىتىمۇ بىغەم كۆرۈنىدۇ ، ئۇلارنىڭ شۇنچىلىك باياشات ياشاۋاتقىنىغا كىشىنىڭ زوقى كېلىدۇ شۇنىڭدىن كېيىن ، شاھنىڭ ئارقا ئارقىدىن ئەۋەتكەن باشقا ئايغاقچىلىرىمۇ ئۆزىگە قوشنا يىراق بىر يەردە ھەقىقەتەنمۇ شۇنداق بىر ئىگىسىز شەھەرنىڭ بارلىقىنى خەۋەر قىلىشتى . ئۇلار ئۆز سۆزلىرىدە يەنە ئىلگىرىكىلەرنىڭ ئېيتقانلىرىنى تۇللۇقلاپ ، « بىغەملەر شەھىرى » دىكى ئاجايىپ گۈزەللەر ، مول ھوسۇللۇق ئېتىزلار ، تاغدەك دۆۋىلىنىپ تۇرغان مال دۇنيا ... يەنە شۇنداق نۇرغۇن نەرسىلەر توغرىسىدا ھىكايە قىلىشتى . ئۇنىڭ ئۈستىگە پايتەختتىن ئىلگىرى « بىغەملەر شەھىرى » گە بېرىپ سودا سېتىق قىلغان سودىگەرلەرمۇ تېپىلىپ قالدى . بۇ سودىگەر دىگەن شەيتاندىك غەلىتە خەق بولۇپ ، پايدا ئۈچۈن ئۇلارنىڭ بارمايدىغان يېرى ، كىرمەيدىغان تۆشۈكى بولمايتى . ئۇلارمۇ ئۆز سۆزلىرىدە يىراقتا شۇنداق بىر باي شەھەرنىڭ بارلىقىنى ئىسپات قىلىشتى . « قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ » بۇ ئىگىسىز لوق گۆشىنى قوشۇن ئەۋەتىپ يۈتۈپلىپ ، ئەتىراپقا ئۆز سەلتەنىتىنى جەۋلان قىلىش ، تەخت دۈشمەنلىرىگە ئۆز قۇدرىتىنى

بىر كۆرسىتىپ قويۇش قارارىغا كەلدى . كېڭىيىش ئۈچۈن ئوردا يىغىلىشىنى چاقىردى . شاھ چاقىرىغان ئوردا يىغىلىشىغا قەلەم تۇتقان ، ئەلەم تۇتقان ئاتامانلارنىڭ ھەممىسى دىگۈدەك قاتناشتى . « بىغەملەر شەھىرى » نىڭ خەۋىرىنى تۇنجى بولۇپ ئوردىغا مەلۇم قىلغانلىق ھۆرمىتىدىن بۇ يىغىلىشقا شالاڭ ساقالمۇ چاقىرتىلغانىدى . شاھ تېخى يىغىلىش ئورنىغا كىرمىگەن بولۇپ ، ئەمەلدارلار بۇ قېتىمقى پەۋقۇلادە كېڭەشنىڭ مەزمۇنى ھەققىدە پىچىرلاشماقتا ئىدى .

– ئۇرۇش قىلغۇدەكمىز ئۇرۇش ، – دېدى كۆز خالىلىرى ساڭگىلاپ كەتكەن بىر ۋەزىر يېنىدىكى ئەمەلدارغا شىۋىرلاپ .

– يەنە نىمە ئۇرۇش ؟ ئوردا تېخى ئەمدىلا تىنىچلانغانىغۇ ؟

– يىراقتا ناھايىتىمۇ باي بىر ئەل بارمىش ، بىز ئۇنىڭغا قارشى قوشۇن تەشكىللىگۈدەكمىز .

– ئۇلار بىز تەرەپكە بېسىپ كېلىۋېتىپتۇمۇ ياكى بىز ئۇلارنىڭ ئۈستىگە بېسىپ بارغۇدەكمىزمۇ ؟

– ئەلۋەتتە بىز ئۇلارنىڭ ئۈستىگە باستۇرۇپ بارغۇدەكمىز

شالاڭ ساقال گالۋاڭراق ، تۈزلا كەتكەن ئادەم ئىدى . ئۇ ئۆزىنىڭ قۇر بېشىلىق شۇ كىچىككەنە مەنسىپىگە مەككارلىقى ياكى خوشامەتكۈيلىقى بىلەن ئەمەس ، شاھ جەمەتىگە

قانداقتۇر يىراق تۇغقانچىلىقى بولغانلىقى ئۈچۈن ئېرىشكەندى . شۇ تاپتا ئۇ « بىغەملەر شەھىرى » گە قوشۇن ئەۋەتىش نىمىشقا شۇنچە زۆرۈر بولۇپ قالغانلىقىنى چۈشەنەلمەي ئەتراپقا قارايتتى .
 - توۋا ، تېنىچ ياتقان خەلىقنىڭ ئۈستىگە ھە ؟ .. - دەپ غودىرايتتى ئۇ ئۆز ئۆزىگە .

- ئەخمەق ، - دېدى ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان بىر سەركەردە ئۇنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ . -
 قانداقتۇر بىر ئىگىسىز شەھەر توغرىسىدىكى گەپلەرنى ئۆزۈڭ كۆتۈرۈپ كېلىپ ، ھەممىنىڭ ئارامىنى بۇزدۇڭ . يەنە نىمە غوتۇلدايسەن ، شاھنىڭ غەزىپىدىن قورقمايسەن ؟
 - ئەمدى دەيمىنا بىز نىمىنى دەستەك قىلىپ تۇرۇپ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە قوشۇن تارتىپ بارغۇدەكمىز ؟

- دەستەك دېدىڭما ؟ ئۇرۇش دېگەنگە دەستەكنىڭ نىمە لازىمى ؟ ئاڭلاپ تۇر ، بىز ئاۋال ئۇ يەرنى كۈچ بىلەن بېسىۋالىمىز ، ئاندىن ئوردىدىكى نانقېپى قەلەمكەشلەر بۇ توغرىسىدا شۇنداق تارىخلارنى يېزىشقا باشلايدۇكى ، ھېلىقى سەن كۆرگەن شەھەرنىڭ ئېتى نىمىدا ؟
 - بىغەملەر شەھىرى .

- ھە ، شۇ بىر نېمىلەر شەھىرى دېگەننىڭ خۇدا تېخى زىممىنى ئاپىرىدە قىلماستىن ئىلگىرىلا بىزگە تەۋە ئىكەنلىكىنى سۆزىسىز ئىسپاتلاپ چىقىشىدۇ . ئۇ چاغدا ، ئوردىدىكى شاھلىرىمىزنىڭ كۈچ قۇدرىتى ، ئادالەتپەرۋەرلىكى ، تاپىنىدا چۈمۈلىنىمۇ ئۆلتۈرمەيدىغان رەھىمدىللىكىنى ماختاپ يازغان قەسىدىلىرىنى ئوقۇپ ھەيران بولۇپ ياقاڭنى تۇتسىەن . ئۇلارنىڭ تىللىرى شۇنچىلىك شېرىنكى ، ۋاقتى كەلگەندە پوقنىمۇ ھالۋا قىلىپ كۆرسىتەلەيدۇ

شالاڭ ساقال يەنە بىر نىمىلەرنى دەپ سەركەردىگە ئېتىراز بىلدۈرمەكچى بولۇپ تۇراتتى ، شاھنىڭ يېتىپ كەلگەنلىك خەۋىرى ئاڭلىنىشى بىلەن ھەممە گۈلدۈرلەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشتى . شاھ ئۆز ئورنىغا كېلىپ ئورۇنلىشىپ ، ئولتۇرۇشقا ئىجازەت بەرگەندىن كېيىن ، ئەمەلدارلار چاپانلىرىنى يېنىك شىلدىرلىتىپ ، ئۈنسز ئولتۇرۇشتى .

كېڭەش ناھايىتى قىسقىلا بولدى . شاھنىڭ غەزىنى ئاللىبۇرۇن چۈشۈنۈپ بولغان ۋەزىر سەركەردىلەر « بىغەملەر شەھىرى » نى قوشۇن ئەۋەتىپ بېسىۋېلىشنى بىر ئېغىزدىن قوللاشتى .

- بىزگە قوشنا بولۇپ تۇرغان بىر يەردە قانداقتۇر بىر پادىشاھسىز شەھەرنىڭ مەۋجۇد بولۇپ تۇرىشى ياخشى ئىش ئەمەس ، - دەپ ھۆكۈم چىقاردى شاھ ئاخىرىدا ، - ئۇنىڭ قول ئاستىمىزدىكى شەھەرلەرگە يامان ئۆلگە بولۇپ قېلىشى چوقۇم . مۇنداق بولغاندا پۇقرالارنىڭ كالىلىسىغا : »
 پادىشاھسىزمۇ بىر ئوبدان ياشاۋېرىشكە بولىدىكەنغۇ . دېگەن بىمەنە خىيال كېلىدۇ دە ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىزگە قارشى كۆتۈرۈلىدۇ . سەركەردىلەر ، ياراملىق قوشۇن تەييارلاڭلار . بىز ئۇلارنىڭ ئۈستىگە بېسىپ بېرىپ ، دۇنيادا ئىگىسىز نەرسىنىڭ مەۋجۇد ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىپ قويايلى .

يىغىن ئەھلى دۈرىدە ئورنىدىن تۇرۇپ :

- «قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ» ىمىز ياشىسۇن ، تۈمەن مىڭ يىللار ياشىسۇن .

- ئۇلۇغ شاھىمىزنىڭ جاسارىتىگە ئاپىرىن . - دەپ چۇقان سېلىشتى .

شۇنىڭ بىلەن ئالدىراشلىق ئىچىدە قوشۇن تەشكىللەندى . « بىغەملەر شەھىرى » گە دەسلەپتە بېرىپ قايتقان شالاڭ ساقال قوشۇن باشلىقلىقىغا تەيىنلەندى .

مەككەر سەركەردىلەر يىراق چۆللۈكتىكى تېخى سىرى مەلۇم بولمىغان بىر شەھەرگە يۈرۈش

قىلىشقا تەۋەككۈل قىلىشتىن ئۆزىنى قاقچۇرغانىدى . مەنسىپنىڭ ئۆسكەنلىكىدىن خوشال بولۇپ تېرىسىگە پاتماي قالغان شالاڭ ساقال بۇ ئىشقا بولغان نارازىلىقلىرىنىمۇ ئۇنتۇپ قالدى . ئىلگىرى بىغەملەر شەھىرىگە بېرىپ قايتقان بىر قانچە سودىگەرلەردىن يول باشلىغۇچىلار تاللاندى . ئاتلىق لەشكەرلەر ، ئېغىر يۈكلەر ئارتىلغان ھارۋىلار پايتەخت كۈچلىرىنى چاڭغا كۆمۈپ ، شەھەر دەرۋازىسىدىن ھەيۋەت بىلەن چىقىپ ، يۈرۈشنى باشلىۋەتتى .

قوشۇن ناھايىتى جاپالىق ئۇزۇن يول بېسىپ ، مىڭ مۇشەققەتتە « بىغەملەر شەھىرى » ئەتراپىغا يېتىپ كېلەلدى . چۆل يولىدا مۇنداق زور قوشۇننى قۇملۇقلارنىڭ بوران چاپقۇن ۋە دەھشەتلىك ئىسسىقلىرىدىن دالدىغا ئالماق مۈشكۈل ئىدى . ئۇزۇنغا سوزۇلغان چۆل يوللىرىدا لەشكەرلەرنىڭ تولىسىنىڭ ئاتلىرى ئۆلۈپ پىيادە يۈرۈشكە مەجبۇر بولدى . ھارۋىلارنىڭ جۇلۇقى چىقىپ يول بويى تاشلىنىپ قالدى ، ئۇلار « بىغەملەر شەھىرى » ئەتراپىدىكى بىر ئوچۇقچىلىققا كېلىپ چىدىر تىكىپ توختىغاندا ، قوشۇندىكى ئادەملەرنىڭ ئاران يېرىمى ھايات قالغانلىقى بىلىندى . ھايات قالغانلىرىمۇ چارچاپ ، ئۇرۇش قىلغۇدەك ھالى قالمىغانىدى . شالاڭ ساقال « بىغەملەر شەھىرى » دەيدىغان يىگانە يۇرتنىڭ يىراق چۆللۈك ئىچىدە نىمىشقا بۈگۈنگىچە ھېچبىر ھۇجۇمنىڭ تەسىرىگە ئۇچىرماي خاتىرجەم ياشاپ كېلىۋاتقانلىقىنىڭ سەۋەبىنى ئەمدى چۈشەنگەندەك بولدى . ئەمما ، ئەمدىلىكتە بىرەر نەتىجە قازانماي ئوردىغا قۇرۇق قول قايتىش ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۆلۈمدىن دېرەك بىرەتتى . شالاڭ ساقال قوشۇننى توختىتىپ ، دەم ئېلىشقا بۇيرۇپ ، « بىغەملەر شەھىرى » نى چارلاپ كېلىشكە ئايغاچچىلارنى ئەۋەتتى .

«بىغەملەر شەھىرى» دە جەڭ

شۇنداق بىر قوشۇننىڭ باستۇرۇپ كېلىۋاتقانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر ئاللىبۇرۇن «بىغەملەر شەھىرى» گە يېتىپ بولغانىدى . ئەلۋەتتە مۇنداق خەۋەرلەرنى ئالدى بىلەن ھېلىقى چۆلنىڭ ئوغرى يوللىرىدا شەيتاندەك ھەركەتلىنىپ يۈرىدىغان سودىگەرلەر يەتكۈزۈپ بولاتتى . شۇ تاپتا ئادەملەر شەھەر سىرتىغا توپلانغان بولۇپ ، بۇ كىشىلەرنى شەھەرنىڭ چوڭ ئاقساقلى - يانتاق ئاقساقال تەشكىللەپ يۈرەتتى .

– ھاي كۆمۈرچىلەر ، سىلەر مانا ماۋۇ سەپكە ، باققاللار ، ئاۋۇ تەرەپكە ھەي سېلىم باپكار سەن قاياققا قاراپ تۇرسەن ؟ جەڭ مانا ماۋۇ ئارقاڭدىكى مەيداندا بولماقچى خۇدايا توۋا ، ھوي خوتۇنلار ، سىلەرگە بۇ يەردە نىمە بار ؟ بۇ يەردە توي ئەمەس جەڭ بولماقچى ، جەڭ . قېنى ھېچبولمىغاندا ئارقىغىراق سىلجىڭلار . دەپ ۋارقىرايتى ئاقساقال كىشىلەر ئارىسىدا تۇرۇپ .

– مانا بۇ تالىپلارنىچۇ ، ئۇلارنى قەيەرگە قويىمىز ؟ – دەپ سورايتى ئالدىراشچىلىقتا بېشىدىكى سەللىسى بىر تەرەپكە قىيىسىپ كەتكەن خەلىپەت .

– خەلىپىتىم ، سېنىڭ بۇ تالىپلىرىڭ نىمانداق ھاڭۋېقىپ قىز چوكانلار تەرەپكە قاراپ تۇرىدۇ ؟ ئۇلارنى ئاۋۇ مىسگەرلەرنىڭ قاتارىغا باشلا ھاي ، ئۇياققا دېمىدىم ، مانا بۇياققا

بۇ ئادەملەرنىڭ چىرايى ، يۈرۈش تۇرۇشىدىن جەڭگە ئەمەس ، كۆڭۈللىك بىر سەيلىگە

چىقىشقاندەك كۆرۈنەتتى. ناغرا دۇمباق چالغۇچىلار ھەۋەس بىلەن چوڭا ئۇراتتى. كارىي سوناچىلار قوۋزىنى بولۇشىغا كۆپتۈرۈپ قۇلاقنى يارغۇدەك قاتتىق ئاۋازدا چىرقىرىشاتتى. ئۇششاق بالىلار ھەر تەرەپكە قاراپ يۈگۈرشەتتى.

خۇددى بۇ يەردە بىرەر مەركە بولۇۋاتقانداك يىمەك ئىچمەك ، ئۇسسۇلۇق ساتقۇچىلارمۇ توپنىڭ بىر چېتىگە ئۆز يايىملىرىنى يېيىپ ئۈلگۈرگەندى. بۇ ئالامەتنى تەرتىپكە سېلىشنىڭ ئۆزى بىر گەپ ئىدى. تۆمۈرچىنىڭ قولىدا بولغا ، دېھقاننىڭ قولىدا ئارا ، ياغاچچىنىڭ قولىدا توقماق ئىشقىلىپ ھەركىم قولىغا چىققان نەرسىنى كۆتۈرۈپ بۇ مەيدانغا كەلگەندى. ئۇلار ھە دەپ بىر بىرى بىلەن چاقچاقلىشاتتى.

— ھەي سەپەر بايۋەتچە ، — دەپ ۋارقىرىدى ئويناقشىپ تۇرغان بىر ئارغىماقنى مىنىۋالغان سودىگەرگە قاراپ بىرى ، — ياخشى ئېتىڭنى مىنىپ چىققىنىڭغا قارىغاندا بۇ يەردە بەيگە بولىدۇ ، دەپ قالغان ئوخشىماسەن ؟

— كۆرسەن ، — دېدى سودىگەر ، — ھېلى جەڭ باشلانغاندا مەن ئېتىمنى چاپتۇرۇپ ھەممىڭنىڭ ئالدىدا بولىمەن .

— ھەيتاڭھي ، — دېدى يەنە بىرەيلەن ، — پايدىسىغا كېلىپ قالسا ئېتىڭنى دۈشمەنگە سېتىۋېتىپلا قايتامسەنكىن

— ھەي ساتىراش ئۇستام ، — دەپ چېقىشاتتى قاۋۇل بىر تۆمۈرچى ئۇستىرىسىنى تۇتۇپ كۈلكىلىك ھالەتتە تۇرغان ئورۇق ساتىراشقا قاراپ (ئۇ » بىغەملەر شەھىرىدىكى ئۇستا ساتىراشلارنىڭ بىرى ئىدى) ، — سەن بۇ ئۇستۇراڭ بىلەن بىزگە ھۇجۇم قىلىپ كەلگەنلەرنىڭ ساقال بۇرتىنى پاكىز ئېلىپ خىزمەت كۆرسەتمەكچىمۇ سەن ؟

— قارا ، سەن ئۇلارنى تۇتۇپ يىقىتسەن ، — دېدى ساتىراش ، — مەن يىقىلغانلارنىڭ پېيىنى بىر بىرلەپ كېسىپ تاشلايمەن . شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئىككىنچىلەپ ئورنىدىن قوپالمايدۇ .

— يىقىتقان ئادەم ئۇنى ئۆزى ئورنىدىن قوپالماس قىلىۋېتەلمەيدىكەن ؟ — دەپ كۈلدى باشقىلار .

— ئۇنىڭغا قارىغاندا كاپلىغۇچۇڭ ياخشىراق ئىدى ، — دېدى ساتىراشقا يەنە بىرەيلەن ، — كاپلىغۇچۇڭ بىلەن ھەر قانداق دۈشمەننىڭ قۇلاق تۈۋىگە ئەپلەپ تۇرۇپ بىرنى سالىدىغان بولساڭ ، تىك چۈشمىسە مانا مەن .

شۇ ئارىدا بۇ يەرگە ساقال بۇرتلىرى ھەر خىل رەڭدە بويالغان بىر بويلاقچى كېلىپ قالدى .
— ئەمدى بۇ نېمەڭ ؟ — دەپ ھەيران بولۇپ سوراشتى كىشىلەر ئۇنىڭ قولىدىكى خالتىغا قاراپ .

— بۇنىڭ ئىچىدە ھېندىستاننىڭ تاش بويىقى بار ، — دېدى بويلاقچى جىددىي ھالدا قولىدىكى خالتىنى شەرەتلەپ .

— نەمە ، سەن دۈشمەننىڭ ساقال بۇرتلىرىنىمۇ ئۈزۈڭنىڭكىگە ئوخشاش بويلاپ چىقماقچىمۇ ؟

— بۇ بويلاق ، — دەپ چۈشەندۈردى بويلاقچى ، — ئىنتايىن زەھەرلىك ، مەن ئۇنى ھۇجۇم قىلىپ كەلگەنلەرنىڭ كۆزىگىلا چاچمەن ، ئۇ كۆزىنى ئاچالماي تىپىرلاپ قالىدۇ . دە ، قالغان ئىشنى سىلەر ئەپلەيسىلەر .

– ھەي ، مەن نېمىشقا ئۆزەمنىڭ يىلىملىرىنى ئۇنتۇپ قالدىم – ھە . – دەپ ئەپسۇسلاندى بىر يىلىمچى ، ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىدىن ئاچچىق يىلىم پۇرىقى كېلىپ تۇراتتى ، – ئەگەر ياسىغان يىلىملىرىمنى ئۇلارنىڭ يۈزىگە بىرلا سۈرتىۋېتىدىغان بولسام ، كۆزى تۇرماق ئاغزىنىمۇ ئاچالماي قالاتتى

– قاراڭلار ، قاراڭلار ، ئاۋۇ نىمە كارامەت ؟ – دەپ ۋارقىرىدى تاۋۇز تىلىدىغان يوغان قىزىقىنى كۆتۈرىۋالغان باققال .

كىشىلەر ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپكە قاراشتى . ئۇ يەردە بىر موزدوز ئامبۇر بولمىلىرىنى ئىككى قولدا تۇتۇپ ، ياغاچ قېلىپلىرىنى بوينىغا ئېسىپ چىقىپ كېلىۋاتاتتى . موزدوزنىڭ غەلىتە سىياقىغا قاراپ ھەممە قېتىپ كۈلۈشتى .

– ھاي موزدوز ئۇستام ، سەن ھەممە جابدۇقلىرىڭنى بوينۇڭغا ئېسىپ ، دۇكىنىڭنى كۆچۈرۈپلا چىقتىڭمۇ نىمە ؟

يانتاق ئاقساقال كىشىلەر توپى ئىچىدىن جاھانكەزدى سۈپۈرگىنى تەستە ئىزدەپ تاپتى . – دە ، ئۇنى بىر چەتكە تارتىپ :

– ھۆرمەتلىك سۈپۈرگە ، سەن جاھان كەزگەن ، كۆپىنى كۆرگەن ئادەمسەن ، ئاڭلىسام ، لەشكەرلەر يېقىن ئارىغا يېتىپ كېلىپ چىدىر تىكىپ توختاپتۇ . سەن شەھەر خەلقى ئۈچۈن ئەلچى بولۇپ بېرىپ ، ئۇلارنىڭ ئاتامانى بىلەن كۆرۈشۈپ ، زادى نىمە غەرەز بىلەن كەلگىنىنى ئۇقۇپ باقساڭ ، – دېدى .

سۈپۈرگە سۈر ئېشىگىنى مىنىپ ، كىشىلەر توپىدىن ئايرىلىپ ، لەشكەرلەر تەرەپكە قاراپ ماڭدى . ئارقىدىن خالايقىنىڭ كۈلكە ئاۋازى ئاڭلاندى .

– ھاي كۆپچىلىك قاراڭلار ، بىزنىڭ سۈپۈرگە يەنە سەپەرگە چىقتىمۇ قانداق ؟

– ھاي سۈپۈرگە ئارقىڭغا قايت ، ھازىر جاھان كېزىدىغان ۋاقىت ئەمەس .

– قاراڭلار ، بىزنىڭ سۈپۈرگە بىرىنجى بولۇپ ھۇجۇمغا ئۆتكەن ئوخشايدۇ

سۈپۈرگە چارلىغۇچى لەشكەرلەر بىلەن ئۇچىراشقانىدى . لەشكەرلەر ئۇنى قوشۇن بارىگاھ تىككەن ئورۇنغا باشلاپ كەلدى . بۇ يەردە چاقى سۇنغان ھارۋىلار ، ئېگەر جابدۇق ، يىرتىلغان توقۇملار چېچىلىپ ياتاتتى . چىدىرلار ئەتىراپىغا قازان ئېسىلغان بولۇپ ، ئۇ يەر بۇ يەردە ئاشپەزلەر ئالدىراش ھەركەتلەنمەكتە ئىدى .

چارچىغان ئاتلار ئېغىر پۇشۇلدايتتى . لەشكەرلەر چىدىرلارنىڭ سايىسىگە ئۆزىنى تاشلاپ ئۈگىدەيتتى سۈپۈرگىنى لەشكەرلەر شالاڭ ساقال لەشكەر بېشى ئولتۇرغان چىدىرنىڭ ئالدىغا ئەكىلىپ توختاتتى . چىدىر ئالدىدا تۇرغان قاراۋۇللار سۈپۈرگىنىڭ يانلىرىنى ئاڭتۇرۇپ ، ئۇنىڭدا ئادەم ئۆلتۈرىدىغان بىرەر قورالنىڭ يوقلىقىغا ئىشەنگەندىن كىيىن ، ئۇنىڭ چىدىر ئىچىگە كىرىشىگە رۇخسەت قىلدى . چىدىرنىڭ تۈرىدە يانپاشلاپ ياتقان شالاڭ ساقال بېشىنى كۆتۈرۈپ

سۈپۈرگىگە قارىدى . ئۈستىگە كونىرىغان يەكتەك ، پۇتغا يىنىك كەشە كىيىپ ، بېلىنى پوتا بىلەن مەھكەم باغلىۋالغان سۈپۈرگە قارىماققا شۇ زاماننىڭ قانداقتۇر بىر دەرۋىش ياكى سېھرىگەرلىرىگە ئوخشاپ كېتەتتى .

– نىمە ئادەمسەن ؟ – دەپ سورىدى شالاڭ ساقال .

– « بىغەملەر شەھىرى » نىڭ ئەلچىسىمەن . – دېدى سۈپۈرگە

– ئەلچى ؟ – شالاڭ ساقال روسلىنىپ ئولتۇردى ، – ئەلچى بولساڭ مانا بۇ يەردە ئولتۇر .
سۈپۈرگە ئالدىدا تۇرغان ئادەمنىڭ چىرايىنى نەدىدۇر كۆرگەندەك قىلغانلىقىنى ئەسكە
ئالدى .

– ھۆرمەتلىك لەشكەر باشلىقى ، – دېدى سۈپۈرگە شالاڭ ساقال كۆرسەتكەن ئورۇنغا
جايلىشىپ ئولتۇرۇپ ، – خاتا تونىمىغان بولسام ، ئىككىمىز ئىلگىرى بىر يەردە ئۇچىراشقانغۇ
دەيمەن ؟.

– قاچان ؟ قەيەردە ؟ – دەپ ھەيران بولدى شالاڭ ساقال .

– سەن بىر چاغلاردا بىزنىڭ شەھرىمىزدە مېھمان بولغان ، بىر قانچە ئادەملىرىڭ بىلەن
مېنى ۋارقىراپ توختىتىۋېلىپ ، قانداقتۇر بىر بالا كۆتۈرگەن ئايال ، بوۋاق شاھزادە توغرىسىدا
سۇئاللارنى سورىغان ئەمەسمىدىڭ ؟..... ھۆرمەتلىك لەشكەر باشلىقى ، ئەمدى سەن شۇنچىۋالا
قوشۇننى باشلاپ كېلىپ نىمە قىلماقچى ؟

شالاڭ ساقال ئالدىدىكى سۈپۈرگىنى ئېسىگە ئالدى ۋە بىر ئاز ئوڭايىسىزلانغاندەك بولدى .

– ئۆزۈڭ بىلىسەن ، – دېدى شالاڭ ساقال ، – مەن بىر لەشكەرمەن ، شاھنىڭ ئەمرىنى
ئىجرا قىلماي ئىلاجىم يوق ، ...سەلەر تەرەپتە داۋا دۇمباق چېلىنىپ نىمە ئالامەت بولۇۋاتىدۇ ؟
– شەھەرنىڭ پۇقرالىرى سېنىڭ قوشۇن باشلاپ كەلگەنلىكىڭدىن خەۋەر تېپىپ شەھەر
سىرتىغا توپلاندى ، نىمە قىلماقچىسەن ، مەقسىدىڭنى ئوچۇق ئېيت ، ئۆزۈڭگە مەلۇم ، سېنىڭ
ئالدىڭدا تۇرغىنى ئاجايىپ بىر شەھەر ، بۇ شەھەرنىڭ سېپىلىمۇ ، لەشكەرلىرىمۇ يوق ، ئۇ يەرگە
دۇنيانىڭ ھەممە يېرىدىن سودىگەرلەر كېلىپ چۈشۈپ ئۆتىدۇ . ئاق نىيەت بىلەن كەلگەنلەرگە
داستىخىنىمىز يېيىقلىق ، مەن ئويلايمەنكى ، مۇنداق مۇداپىيىسىز شەھەرگە ھۇجۇم قىلىش
ھېچقانداق بىر شاھقا شەرەپ كەلتۈرمەيدۇ . يولنى ئۆزۈڭ تاللا ، مېھمان بولۇپ كەلگەن بولساڭ ،
شەھەر خەلقى كۈلۈپ قارشى ئالىدۇ . ئۇرۇشماقچى بولساڭ ، ئۆلۈپ تۈگىگىچە جان تىكىپ
ئېلىشىدۇ .

سۈپۈرگىنىڭ سۆزلىرى شالاڭ ساقالنى ئويلىاندۇرۇپ قويدى ، ئۇ سۈپۈرگىنى چىقىرىۋېتىپ ،
يېنىدىكىلەر بىلەن مەسلەھەتلەشتى .

– بۇ شەھەرنى ئۇرۇشۇپ ئالغان تەقدىردىمۇ ، – دەپ مەسلەھەت كۆرسەتتى بىر مەسلەھەتچى
ئۇنۇڭغا ، – مۇنداق يىراقتىكى شەھەرنى لەشكەرلە قويۇپ ئۇزۇن يىل ساقلاپ قالماقنىڭ ئۆزى بىر
گەپ .

– شۇنداق – دېدى يەنە بىرى ، – ھازىر لەشكەرلەر ھاردى ، ھالسىزلاندى ، مۇبادا بۇ يەردىكى
تايلاق توخماق تۇتقان خەلق بىلەن ئۇرۇشۇپ يېڭىلىپ قالساق بۇنۇڭدىن ئېغىر شەرمەندىچىلىك
يوق . ياخشىسى ئىشنى چىرايلىق ھەل قىلغان تۈزۈك

ئۇلار ئۇزاق مەسلەھەتلەشكەندىن كېيىن ، سۈپۈرگىنى قايتا چاقىرىشتى .

– سەن شەھەرنىڭ مۆتىۋەرلىرىگە ئېيت ، – دېدى لەشكەر بېشى شالاڭ ساقاللىرىنى سىلاپ
تۇرۇپ ، – ئۇرۇشنى خالىمىساڭلار بىزنىڭ شەرتىمىزمۇ ئېغىر ئەمەس ، شەھەر بىزنىڭ « قۇياشتىن
ئۇلۇغ شاھ » نىڭ ھامىيلىقىغا ئۆتىدۇ . بىز ئۇنى ئۆز شەھرىمىز قاتارىدا تىزىمغا ئالىمىز . شەھەرگە
بىزدىن ھاكىم قويۇلىدۇ .

ئاقساقاللار شۇ ھاكىمنىڭ قول ئاستىدا خىزمەت قىلىدۇ . پۇقرالار ھەر يىلى پادىشاھلىققا

ئولپان سېلىق تاپشۇرىدۇ . بۇ شەرتلەرگە كۆنمىسەڭلار قانلىق جەڭ بولىدۇ .
 سۈپۈرگىنىڭ ئەكەلگەن خەۋىرى شەھەر خەلقىنى غۇلغۇلىغا سېلىپ قويدى . ئۇرۇش
 دىگەننىڭ نىمىلىكىنى كۆرمىگەن ، ئۇرۇش توغرىسىدىكى ھېكايىلەرنى پەقەت جەڭنامىلەردىلا
 ئاڭلىغان كۆپچىلىكنىڭ مۇشۇ قىزىقچىلىقتا بىر ئۇرۇشۇپ باققىسى بار ئىدى . شەھەر
 ئاقساقاللىرى سەل ئويلىنىپراق ئىش قىلماقچى بولۇپ ، ھەر قايسى يۇرت مۆتىۋەرلىرى ۋە شەھەرنىڭ
 بايلىرىنى يىغىپ كېڭەش ئۆتكۈزدى . سودىگەرلەر بۇ ئىشنىڭ پايدا زىيىنى ئۈستىدە ھېساب
 قىلىشىپ ، ئۇرۇش قىلىشتىن پۈتۈنلەي يالتىشىپ .

– ئەگەر بۇ يەردە قانلىق جەڭ بولسا، دەپ مۇلاھىزە قىلاتتى بىر سودىگەر، – شەھىرىمىزگە
 سودا ئۈچۈن ھەر تەرەپتىن كېلىپ كېتىپ تۇرىدىغان كارۋانلارمۇ توختايدۇ . تىجارىتىمىز ئۆلىدۇ .
 – ئۇ چاغدا سېنىڭ شەھەر سىرتىغا يېڭىدىن سالغان ئۆي ئىمارەت ، قىلغان باغلىرىڭمۇ
 ۋەيران بولىدۇ ، – دېدى بىرى .

– سېنىڭ ئۈچىنچى خوتۇنۇڭنىڭ ئۈستىگە ئالماقچى بولىۋاتقان تۆتىنچى خوتۇنۇڭنىڭ
 ئىشىمۇ سۇغا چىلىشىدۇ . ؟ – دېدى يەنە بىرەيلەن .

– لەشكەر يېتىپ كەلسە ئالدى بىلەن سېنىڭ چىرايلىق خوتۇنلىرىڭغا ، ھېلىقى ماختاپ
 ھالىڭ قالمايدىغان داڭلىق ئاتىلىرىڭغا كۆزى چۈشۈشى تۇرغانلا گەپ
 – ھەي مېنىڭ سارايدىكى ماللىرىم نىمە بولۇپ كېتەر ؟ – دەپ ھەسرەت چەكتى بىرى ئېغىر
 پۇشۇلداپ .

كىملىرىدۇر بىرى بارماقلىرى بىلەن بولىدىغان زىياننى ھېسابلاپ ئاخىرىغا چىقىرالمىي
 ئاۋارىچىلىكتە ئىدى . يەنە بەزىلەر بولسا زادى قانداق قىلىش لازىملىقىغا ئەقلىنى يەتكۈزەلمەي
 ھاڭۋاقىنچە چەكچىيىپ ئولتۇراتتى .

– ياخشىسى ئۇراش قىلمايلى – دېيىشتى سودىگەرلەر ئاخىرىدا ، يانتاق ئاقساقالمۇ ئويلىنىپ ،
 – نارسىدىلەر ، مەزلۇملارغا ئۇۋال بولمىسۇن ، شەھىرىمىزدە قان تۆكۈلمىسۇن ، – دېدى .
 – ئولپان سېلىق دېگىنى زادى نىمىسى ؟ – دەپ سورىدى بىرى چۈشەنمەي .
 – ئولپان سېلىق دېگىنى ئۇلارنىڭ پادىشاھىغا بىز ھەر يىلى قىلغان ئىش ئوقىتىمىزدىن پۇل
 تاپشۇرغۇدەكمىز ،

– خۇداياتوۋا ، مۇنداقمۇ ئۇششۇقلۇق بولىدىكەن ھە .
 – ئۇرۇش قىلىمىز دېسەك زىيان تېخىمۇ چوڭ بولىدۇ – دە ،
 – ئۇرۇش قىلمايلى ، – دېيىشتى باشقا مۆتىۋەرلەرمۇ ، – ئۇلار شەھىرىمىزنى ئۆزىنىڭ
 شەھىرىگە قوشۇپ تىزىملىۋالسا تىزىملىۋالمىدۇ ، ئۇنىڭ كارى قانچىلىكى .
 – شۇنداق بولسۇن ، – دېيىشتى سودىگەرلەرمۇ ، – ئازغىنە ئولپان سېلىق بېرىپ ، شاھنىڭ
 ئەۋەتكەن ھاكىمى بىلەن لەشكەرلىرىنىڭ قورسىقىنى باقساق باقارمىز . ئۇنىڭسىزمۇ شەھىرىمىزگە
 ھەر كۈنى كېلىپ كېتىپ تۇرىدىغان مۇساپىرلار ئازمىدى

شۇنىڭ بىلەن ، « بىغمەلەر شەھىرى » ئاسمىنىدا پەيدا بولغان قارا بۇلۇت ھېچقانداق بوران
 چاپقۇن چىقارمايلا ئۆتۈپ كەتكەندەك بولدى . شەھەر ئاقساقاللىرى ھارغان لەشكەرلەرنى
 دوستانىلىك بىلەن شەھەرگە باشلاپ كىردى . شالاڭ ساقال قاتارلىق بىر قانچە لەشكەر باشلىقلىرى
 ئاقساقال يانتاقنىڭ ئۆيىدە زىياپەتتە ئولتۇردى . قالغان لەشكەرلەر شەھەرنىڭ ئادەتتە بازار

بولىدىغان چوڭ مەيداندا ئۆي ئۆيلەردىن ئەكىلىنگەن كىگىز گىلەملەرنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ تويۇپ تاماقلاندى .

شالاڭ ساقال يول بويى ئۆز لەشكەرلىرىگە « بىغەملەر شەھىرى » دىكى چېچىلىپ تۇرغان بايلىق ، ناخشىچى قىزلار ، ئۇسۇلچى نازىنلار توغرىسىدا سۆزلەپ ئۇلارنى روھلاندۇرۇپ كەلگەنىدى . لەشكەرلەر قورسىقى تويۇپ ، ھاردۇقى چىققاندىن كېيىن ، بايلىق ۋە ھېلىقى ۋەدە قىلغان گۈزەللەرنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيۋاتقانلىقىغا قاراپ ئىچى پۇشۇشقا باشلىدى . كۈن ئولتۇرۇپ ، بارغانسېرى قاراڭغۇ چۈشمەكتە ئىدى . ھەر بىر لەشكەرنىڭ كاللىسىدا : « ھەقچان ،

لەشكەر باشلىقلىرى بىر يەردە چىرايلىق خېنىملار بىلەن پەيزى قىلىپ ، يانچۇقلىرىنى ئالتۇن كۈمۈشلەر بىلەن پومپايتىۋاتىدۇ . ئەتىلا بىزنى بۇ يەردىن قۇرۇق قول قايتۇرۇپ ماڭىدۇ . ھەر كىم ئۆزىنىڭ غېمىنى ئۆزى قىلىشى كېرەك » دىگەن خىياللار ئەگىپ يۈرەتتى . ئۇزاق مەزگىل خوتۇن يۈزى كۆرمىگەن بۇ لەشكەرلەرنى ئاياللار بىلەن يېقىنلىشىشقا بولغان تەقەززالىق ھەممىدىنمۇ بەكرەك بىئارام قىلماقتا ئىدى .

لەشكەرلەرنىڭ ئىچىدىكى مەرتىۋىسى سەل چوڭراق ئىككىسى بىر بىرى بىلەن ئاستا پىچىرلىشىپ كۆز قىسىشتى - دە ، ئەتراپ قاراڭغۇ بولۇشى بىلەن ، ئاستا ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ ، تار كوچىلارنىڭ بىرىگە كىرىپ كۆزدىن غايىپ بولۇشتى . بۇ ئىككى لەشكەرنىڭ ئۇرۇق كەلگەن بىرى پىشايۋانلىق بىر ھويلىغا تەۋەككۈل قىلىپ كىردى . پىشايۋان ئۈستىدىكى ياسىداق ئۆيلەرنىڭ بىرىدە چىراغ يورۇپ تۇراتتى . ئاياللار لەشكەر ئىززەت بىلەن تۈرگە ئۆتكۈزۈپ ئاستىغا كۆرپە سالىدى . شاراپ چىلىم كەلتۈردى . ئۇرۇق لەشكەر شارابنى يېتەرلىك ئىچىپ چىلىم تارتتى . چىلىمنىڭ سەيخانىسىدىن كۆتۈرۈلگەن ياپپىشىل ئىش تاملاردىكى گىلەملەر ۋە ئۆينىڭ گۈللۈك تورۇسلىرىدا قۇيۇق بۇلۇت ھاسىل قىلىپ ئەگىيتى . لەشكەر خۇمارلاشقان كۆزلىرىنى بىر بىرىدىن چىرايلىق بۇ خوتۇنلاردىن ئۈزەلمەيتتى .

ئاياللارنىڭ بىرى ساز چالماقتا يەنە بىرى تولغۇنۇپ ئۇسۇل ئوينىماقتا ئىدى . ئۈچىنچىسى چىلىم راسلاپ ، شاراپ قۇيۇپ ئۇنى كۈتمەكتە ئىدى . لەشكەر ئورنىدىن تۇرۇپ ، خوتۇنلار بىلەن كۆڭۈل ئېچىشنى شۇنچە خالايتتى . نىمىشقىدۇر بارغانسېرى ئېغىرلىشىپ ، يەرگە چاپلىشىپ كېتىۋاتقاندىك بولۇپ ئورنىدىن تۇرالمىيتتى . لەشكەرنىڭ كۆز ئالدىغا يېشىل يۇپۇرماقلار ، كېچىنى بىزەپ تۇرغان يۇلتۇز ، بۇلۇتلار ئارىسىدىن غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاي . توپىلىق يوللارغا چۈشكەن دەرەخ كۆلەڭگىلىرى كېلەتتى . ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ يات شەھەرگە نىمىشقا ، نىمە مەقسەتتە كېلىپ قالغانلىقىنى ئېسىگە ئالالمىدى . بارا بارا كۆز ئالدىدىكى ھەممە نېمە خىرەلەشمەكتە ئىدى . ئاخىرىدا ئۇ بۇ دۇنيانى تاشلاپ ، قانداقتۇر بىر غايىۋى ئالەم ، خىيالى تۇيغۇنىڭ ئىلىكىگە ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندىك بولدى ، - دە ، كۆزلىرى يۇمۇلدى . ئاياللار بۇ لەشكەرنى زەھەرلەپ قويۇشقانىدى .

لەشكەرنىڭ ئىككىنچىسى سېمىزلىكتىن تىقىلىپ ، قورساقلىق كۈپكىلا ئوخشاپ قالغان ئادەم ئىدى . ئۇ ئۆزى ھاسىراپ ھۆمدەپ ئۈسۈپ كىرگەن ئۆيىدىمۇ ئۇرۇق بۇرادىرىنىڭكىدەك قىزغىن كۈتۈپلىنىغانىدى . بۇ ئۆيىدە ئىككى ساھىبجامال چوكان بولۇپ ، ئۇلار سودا ئىشى بىلەن يىراققا كېتىپ قالغان سودىگەرنىڭ خوتۇنلىرى ئىدى . ئىچى پۇشۇپ ئولتۇرغان خوتۇنلار لەشكەرلەرنى ئوبدان مېھمان قىلدى . مەست بولۇپ كۆزلىرى خۇمارلاشقان لەشكەر خوتۇنلارغا بىللە كۆڭۈل ئېچىش تەلپىنى ئوتتۇرغا قويدى .

– ئىختىيارىڭ – دېدى خېنىملار. – سەن مېھمان ، ساھىبخانىڭ ۋەزىپىسى مېھماننى خوشال قىلىپ كۆڭلىنى ئېلىش . ئەمما بىر شەرتىمىز بار . ئاۋال بىز بىلەن چېلىشقا چۈشسەن . قايسىمىزنى يىقتىۋالساڭ ، شۇنىڭ بىلەن كۆڭلۈڭنى خوش قىلساڭ بولىدۇ .

لەشكەرنىڭ سېمىز بەدىنى چېلىشقا ئانچە قوللىشىپ كەتمەيتتى . لېكىن ئۇ : « ئاياللار بىلەن چېلىشقا چۈشۈش قانچىلىك ئىش ئىدى » دەپ ئويلىدى – دە :

– چېلىشسام چېلىشاي ، – دەپ ئورنىدىن دەلدەڭشىپ تۇردى . قېلىچ ، كەمەرلىرىنى يېشىپ قويۇپ ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلدى .

ئۇنىڭ بىلەن چېلىشقا چۈشمەكچى بولغان خېنىمۇ يېشىنىپ يېرىم يالاڭچ ھالەتكە كەلدى . ئۇلار بەل ئېلىشىپ بىر بىرنى ئالدى كەينىگە ئىتتىرەتتى . ئايال سېمىز لەشكەرنىڭ بېلىگە قولىنى يەتكۈزەلمەي گاھ ئۇنىڭ بويىنى . گاھ مۆرىسىدىن تۇتۇپ تارتاتتى . چوكاننىڭ يۇمشاق كۆكرەكلىرى لەشكەرگە ئۇرۇلۇپ ، ئاپئاق يوتىلىرى ئۇنىڭغا چىرىمىشىپ قالاتتى . لەشكەر ئايالنى بېلىدىن ئوبدان قاماللاپ تۇتۇۋالغان بولسىمۇ ، ھەر قانچە قىلىپ ئۇنى يەردىن كۆتۈرۋالالمىدى .

– سەن پۇتۇڭغا تاش ئېسىۋالدىڭمۇ قانداق ياكى بىرەر ئەپسۇن ئوقۇۋاتامسەن ؟ – دەيتتى لەشكەر ھاسىراپ .

ئاياللار قاقاقلاپ كۈلۈپ ئۇنى مەسخىرە قىلىشاتتى . ئاخىر لەشكەر ئايالنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ ، ئېغىرلىقى بىلەن ئۇنى بېسىۋالدى . شۇ چاغدا ئىككىنچى ئايال لەشكەرنىڭ تاشلىنىپ تۇرغان قېلىچىنى غىلاپتىن سۇغۇرۇۋالدى – دە ، بىر ئۇرۇش بىلەن ئۇنىڭ بېشىنى كېسىپ چۈشۈردى

ھېلىقى ئىككى لەشكەرنىڭ بىر كەتكىنىچە قايتىپ كەلمىگىنىنى كۆرگەن باشقا لەشكەرلەرنىڭ تاقىتى تاق بولۇشقا باشلىدى . ئاخىرى ئۇلار بىر بىرلەپ شەھەر كوچىلىرىغا كىرىپ تارقىلىپ كېتىشتى . قېلىچلىرىنى يالاڭچىلاپ ، ئالدىغا ئۇچىرىغان ئۆيلەرگە باستۇرۇپ كىرىپ ، بۇلاڭچىلىقنى باشلىۋەتتى . شەھەرنىڭ ئىتلىرى بەس بەستە قاۋاپ شەھەرنى چوقانغا تولدۇردى . ھويلا ھويلا ، كوچىلاردىن خوتۇنلارنىڭ ئەنسىز قىيىقاسلىرى كۆتۈرۈلدى . شەھەرنىڭ ئەركەكلىرى ئەمدى بۇ ئىشنىڭ ئاخىرى نىمە بولار كىن ، دەپ لەشكەرلەرنى كۈزۈتۈپ تۇرغانىدى . بىرىنچى ئۆيگە كىرگەن لەشكەرنىڭ بېشىنى تۆمۈرچى بازىغىنى بىلەن يانچىپ .

ئۇنىڭ كۆزىنى گۈرجەكنىڭ يۈزىدەك ياپلاق قىلىپ قويدى . ئىككىنچى ئۆيگە كىرگىنى پاخىچىنىڭ پاخىتا ئاتىدىغان توخمىقىنى يەپ يىقىلدى . شۇنىڭ بىلەن شەھەر ئىچىدە چاپ چاپ ، ئۇر ئۇر باشلىنىپ كەتتى . ئەتراپقا تارقىلىپ كەتكەن قوشۇن ئۆزىنىڭ جەڭگىۋارلىقىنى ئاللىقاچان يوقاتقاندى . ئۇلار ھەر بىر دوقمۇش ، ھەر بىر كوچىدا ۋايداد سېلىپ يىقىلىشقا باشلىدى . قايسى بىر ئۆيلەردىن ئاياللار ئىشتىنىنىڭ بېغىنى ئېتىشىكىمۇ ئۆلگۈرمىگەن لەشكەرلەرنى قوغلاپ چىقماقتا ئىدى . ئۇلار ئەسلى ئاياللارنىڭ ئاۋازى چىققان ئۆيگە ئالدىراپ كەتكەنلىكتىن ئىشتىنىنىڭ بېغىنى بوشتۇپتىلا كىرىپ كېلىشكەندى

لەشكەرلەرنىڭ ھالاكىتى توغرىسىدىكى خەۋەر يانتاق ئاقساقالنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كېلىشى بىلەن ، لەشكەر باشلىقلىرىنىڭ چىرايىدا قان قالمىدى . ئۇلار ئالدىرىغىنىچە قالغان لەشكەرلەرنى يىغىپ ، يانتاق ئاقساقالنى ئۈچ ئوغلى بىلەن باغلاپ گۆرۈگە ئېلىپ قاچتى .

بەتئىيەتلەرگە ئىشك ئاچما

ئاز كۈن ئۆتمەيلا شەھەرنىڭ كۈندىلىك ھاياتى ئەسلىگە كەلدى ، بۇ شەھەرنىڭ ئادەملىرى ھەقىقەتەنمۇ شۇنچىلىك بىغەم ئىدىكى ، ئۇلار ئۆز ئىش ئوقەتلىرى بىلەن بولۇپ كېتىپ تېخى يېقىندىلا بۇ يەردە بولغان مالىمانچىلىقنى ، يوقىلىپ كەتكەن يانتاق ئاقساقالنىمۇ ئۇنتۇپ قېلىشتى . شەھەر مەيدانلىرى ئىلگىرىكىدەكلا سودا سېتىق بىلەن قىزىپ تۇراتتى . ھەر كۈنى يەنە بەزمىچىلەرنىڭ نەغمىلىرى ئۈزۈلمەي داۋام قىلاتتى . نەغمە ناۋالار ئىچىدە ئۇسۇلچىلار ئۆزلىرىنى ھەر تەرەپكە تاشلىشاتتى . ھاپىزلار ئۆزىنى ئۇنۇتقان ھالدا تۈگىمەس ناخشىلىرىنى توۋلايتتى . كىشىنى مەست قىلىدىغان بۇ شاۋقۇن ئىچىدە دۈشمەن نېمە ، جەڭ نېمە ، ھايات نېمە ، مامات نېمە ؟.....ھەممىسى ئۇنتۇلاتتى .

« بىغەملەر شەھىرى » دىن قېچىپ چىققان لەشكەرلەر يانتاق ئاقساقالنى ئۈچ ئوغلى بىلەن قوشۇپ ، « قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ » نىڭ پايتەختىگە يالاپ كېلىشتى .

شالاڭ ساقال لەشكەر بېشى يېتىپ كەلگەن كۈنىلا ئۆزىنى ئازىراق تۈزەشتۈرۈپ ئوردىغا باردى ۋە دەرھاللا شاھنىڭ قۇبۇل قىلىشىغا ئېرىشتى . لەشكەر بېشى « بىغەملەر شەھىرى » دە بولغان ئىشلارنى شاھقا قايسى تەرىقىدە بايان قىلدى ، شاھ ئۇنىڭغا نىمە دېدى ، بۇ تەرىپى كىشىلەرگە قاراڭغۇ ، ئەمما ئوردىدا : خان لەشكەرلىرىنىڭ نۇرغۇن قۇربانلىقلارنى بېرىپ يىراقتىكى « بىغەملەر شەھىرى » دەيدىغان ئاجايىپ بىر شەھەرنى قولغا كىرگۈزگەنلىكى ، شەھەر ئۆزىنىڭ ئەتراپىدىكى كەڭ زېمىنى بىلەن پادىشاھلىقنىڭ تەۋەلىكىگە ئۆتكەنلىكى ، غەلبە نىشانى ئۈچۈن يېڭىلىگەن شەھەرنىڭ چوڭ ئاقساقىلى پايتەختكە يالاپ كېلىنگەنلىكى توغرىسىدىكى خەۋەرلەر تارقالدى .

ئىككىنچى يىلى « بىغەملەر شەھىرى » گە چىرايىدىن مۇغەمبەر كۈلكىسى كەتمەيدىغان ، ياۋاش يۇمشاق ھاكىمدىن بىرنى ئەۋەتتى . يېڭى ھاكىم بىر مۇنچە ياساۋۇل ۋە قوغدىغۇچىلىرىنى ئېلىپ ، ھېچقانداق داغدۇغىسىزلا شەھەرگە يېتىپ كېلىپ ، شەھەر چېتىدىكى بىر سارايدا ئورۇنلاشتى . يەنە بىر ئىككى كۈندىن كېيىن ئۇ شەھەرنىڭ مۆتىۋەرلىرىنى يىغىپ ، ئۇلارغا ئۆزىنىڭ پادىشاھلىقىدىن بەرگەن يارلىقنى كۆرسەتتى . بۇ يارلىققا يانتاق ئاقساقالنىڭ بىر پارچە خېتىمۇ قوشۇمچە قىلىنغانىدى ، ئاقساقال ئۆزىنىڭ بۇ شەخسى مەكتۈپىدا پايتەختتە « قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ » نىڭ ئىلتىپاتىغا مۇيەسسەر بولۇپ ناھايىتى ئوبدان تۇرىۋاتقانلىقىنى ، ئۆزىنىڭ ياشنىپ قالغانلىقىنى نەزەرگە ئېلىپ ، شەھەرنى باشقۇرۇشقا يېڭى ھاكىم تەيىنلىگەنلىكى ۋە پۇقرالارنىڭ ئامانلىقىنى ساقلاش ئۈچۈن ياساۋۇللار ئەۋەتىلگەنلىكى ، شەھەر پۇقرالىرىنىڭ يېڭى ھاكىمغا بوي سۇنۇپ ، ئۇلارنىڭ خىراجىتى ئۈچۈن تەلەپ قىلىنغان ئۆلپان سېلىقلارنى ۋاقىتدا تاپشۇرۇشى لازىملىقى ھەققىدە يازغان ۋە خەتنىڭ ئاخىرىغا ئۆزىنىڭ شەھەر مۆتىۋەرلىرىگە تونۇش مۆھۈرىنى باسقانىدى . بۇ خەتكە يانتاق ئاقساقالنىڭ مۆھۈرى قانداق مەجبۇرلاشلار ئاستىدا بېسىلغانلىقى نامەلۇم ئىدى . شەھەر مۆتىۋەرلىرىنىڭ كۆڭلىدىن بىر گۇمان كەچكەن بولسىمۇ يانتاق ئاقساقالنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ، يېڭى ھاكىم ۋە ئۇنىڭ لەشكەرلىرىنى ۋاقىتلىق تۇرغان ئورنىدىن يۆتكەپ ، شەھەر ئىچىدىكى بىر كاتتا قورۇغا ئورۇنلاشتۇردى .

شەھەر پۇقرالىرى يېڭى ھاكىم ۋە ئۇنىڭ لەشكەرلىرىگىمۇ خۇددى بۇ شەھەرگە ھەر كۈنى كېلىپ كېتىپ تۇرىدىغان ئۆتكۈنچىلەر ، ياقا يۇرتلاردىن كېلىپ پاناھلىنىۋاتقان مۇساپىرلارغا ئوخشاش مۇئامىلە قىلاتتى . قىلىدىغان ئىشى بولمىغانلىقتىن لەشكەرلەر ھەر كۈنى بىكارچىلىقتىن بازار ئارلاپ ، قىزىقچىلىق كۆرۈپ يۈرىشەتتى . چۈنكى بۇ يەردە خەلىقنى تەرتىپكە چاقىرىشنىڭمۇ ، ئۇلارنى بىرەر ئىشقا تەشكىللەشنىڭمۇ زۆرۈرىيىتى يوق ئىدى . ئۇلار شۇنداق لەشكەرسىز ، بەگلەرسىز ياشاپ ئۆگىنىپ كەتكەنىدى . ھەر كىم ئۆز ئىشىنى تېپىپ قىلىۋېرەتتى . بەزىلەر كوچىلاردا ئاندا ساندا ئۇچىراپ تۇرىدىغان لەشكەرلەرنى شەرەتلەپ بىر بىرىدىن سورىشاتتى .:

– مۇنۇ بىكارلا لاغاياپ يۈرگەنلەر كىملەر ئۆزى ؟
– كىم دەيدۇ ئەيتاۋۇر ، چوڭ بىر پادىشاھلىقنىڭ لەشكەرلىرىمىش ،
– ئۇلار بۇ يەردە نىمە ئىش قىلىدۇ ؟
– ئەپلەپ سەپلەپ كۈننى ئۆتكۈزۈپ ، قورساق باقىدۇ شۇ . تىلەمچىلەر بىلەن ئوخشاش .
– توۋا مەن ئۆمرۈمدە مۇنداق قېلىچ ئاسقان تىلەمچىلەرنى كۆرمىگەن ئىكەنمەن .
ھەر ھالدا بۇ لەشكەرنىڭ ئۆتكەن يىلى بۇ يەرگە كېلىپ شەھەرنى بۇلاڭ تالاڭ قىلماقچى بولۇشقان قارا نىيەتلەر بىلەن بىر ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلىپ قالغانىدى . ئۇلار بۇ لەشكەرلەرگە يەنە ئاق كۆڭۈللۈك بىلەن چاقچاق قىلاتتى .
– ھەي بۇرادەر، دەيتى تۆمۈرچى ئالدىغا ئۇچىرىغان لەشكەرنىڭ دولىسىغا ئۇرۇپ تۇرۇپ ، سىلەرنىڭ ھېلىقى چاغدا كەلگەن لەشكەرلىرىڭلارنى قانداق بايلىغىنىمىزنى سەن بىلمەيسەن ھەقچان ؟ ھاي ھاي ، ئۇ چاغدا ئاجايىپ قىزىقچىلىقلار بولغانىدى .
– ئۇ رەسۋاچىلىقنى سەن ئاڭلىغان بولساڭ بۇ يەرگە ئاياغ باسمىز ئىدىڭ ، دەيتى ماي كۈپلىرىنىڭ يېنىدا تۇرغان جۇۋازچى ، لەشكەر باشلىقلىرىڭ ئىشتىنىنىڭ چۈشۈپ قېلىشىغا قارىماي قاچقان

ھاي مۇساپىر ، دەپ چاقىراتتى يەنە بىرەيلەن ، سېنىڭ شاھىڭغا نىمە يېتىشمەي سەن بايقۇشلارنى شۇنچە يىراقتىن بۇ يەرگە ئەۋەتىدۇ ؟ ھەقچان ، ئۆز يۇرتۇڭدا بالا چاقا ، ئۆي ماكانىڭ باردۇر ھە ؟

يېڭى ھاكىمنى شەھەر بايلىرى ھۆرمەت يۈزىسىدىن پات پات مېھمانغا چاقىرىپ ، ئۇنىڭغا سوۋغىلارنى بېرىپ تۇراتتى . بۇ يېڭى ھاكىم چىرايىدىن كۈلكە كەتمەيدىغان ، جاھاننىڭ رەپىدارىغا بېقىپ ئىش كۆرۈشنى بىلىدىغان ئادەم ئىدى ، ئۇ « بىغەملەر شەھىرى » نىڭ ئۆز شاھى ھۆكۈمرانلىقىدا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ، بۇ يەردە بىر ئەمەلدار سۈپىتىدە تۇرۇپ بەرسىلا بولىدىغانلىقىنى چۈشىنەتتى . شۇڭلاشقا ئۇ باشقىلارغىمۇ ئوشۇقچە كاشلا قىلماي ،

ئۆزىگە پۇختا بولۇپ ، يانچۇقنى دۇنياغا تولدۇرۇپ جېنىنى بېقىش يولىنى تاللىغانىدى . ئۇ پات پات ئۆز ئىشلىرىدىن پادىشاھقا مەلۇماتنامە يوللاپ تۇراتتى . « مەن بۇ شەھەرنى مەسچىت ، خانىقالار بىلەن تولدۇرۇپ ، شەھەرنىڭ ئەرزىمەس پۇقرالىرىنى ئۇلۇغ ۋە شەۋكەتلىك شاھىمىز بىلەن ئاللاھتىن باشقا ھېچكىمنى ياد ئەتمەيدىغان قىلدىم ، دەپ يازاتتى ھاكىم پادىشاھقا يوللاپ تۇرىدىغان نۆۋەتتىكى مەكتۇپلىرىنىڭ بىرىدە ، ئىماملار ھەر كۈنى نامازلىرىدا ئۆزلىرىگە يۇمشاق پوشكال يېيىش پۇرسىتى يارىتىپ بەرگەن < قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ > ىمىزنى كۆككە كۆتۈرۈپ

ماختايدىغان بولدى ، ھازىر بۇيەردىكى خانىقا مازارلاردا زىكرى سۆھبەت ، تەنقىدلەر شۇنچىلىك قىزىپ كېتىۋاتىدۇكى ، ھەر جۈمە كۈنى قانچە ئاشىقلار ئېسىدىن كېتىپ ، ئۇدۇل جەھەننەمگىلا سەپەر قىلىدۇ ، مەسچىتلەردە جامائەت قۇرئانىدىكى ھەقىقەتلەر ئۈستىدە بەس مۇنازىرە قىلىشىپ بىر بىرىنىڭ ياقىسىنى سىقىشىدۇ ، ئۇلارنىڭ پادىشاھلارنىڭ ئىشلىرىدىن قۇسۇر تېپىشقا ۋاقىتمۇ يوق . كۆڭلى شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىدىن تامامەن يىراق»

بۇ ھاكىم بىغەملەر شەھىرىدىن كېتىدىغان چاغدا ئون نەچچە ھارۋىنى ئالتۇن كۆمۈش ، قىممەت باھالىق سوۋغىلار بىلەن تولدۇرۇپ ئىززىتى بىلەن كېتىۋالدى ، ئۇنىڭ ئورنىغا ئالمىشىپ كەلگەن ئىككىنچى ھاكىم باشقىچىراق چىقىپ قالدى . ئۇ « بىغەملەر شەھىرى » دە ھۆكۈم سۈرۈۋاتقان قائىدە نىزام ، باشباشتاقللىقلارغا زادى چىداپ تۇرالمىدى . « بۇ سودىسى ئېقىپ تۇرغان شۇنچىۋالا چوڭ شەھەر بولسۇنۇ ، پادىشاھلىققا ئولپان سېلىق تاپشۇرمىسۇن ، ئادەملىرى پادىشاھنى تونىمىسۇن ، بۇ قانداق غەلىتە ئىش ھە؟ » دەپ ئازابلىناتتى .

ھاكىم شەھەر مۆتىۋەرلىرىنى ئالدىغا چاقىرتتى .
 - بۇ شەھەر پادىشاھلىققا ۋاقتى قەرەلىدە ئولپان سېلىق تاپشۇرۇپ تۇرىشى كېرەك ، - دېدى ھاكىم ، - يەنى مەسىلەن ، ھەر بىر دېھقان ئالغان مول ھوسۇلنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ، كاسىپلار ئۆز كىرىمىنىڭ نەق يېرىمىنى»

- نىمە دېدىڭ ؟ - دېدى بىرەيلەن ، - كاسىپلار كىرگەن كىرىمنىڭ يېرىمىنى ساڭا بەرسە ئۆزى نىمە يەيدۇ ؟

- ئۆزى قالغان يېرىمىنى يەيدۇ ، باشقا شەھەرلەردە تېخى بۇنىڭدىنمۇ كۆپرەك تاپشۇرىدۇ سودىگەرلەر ھەركۈنلۈك سودىسىنىڭ يەتتىن بىرىنى تۆت قىسمىنى ، - دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى ھاكىم ، گەپ بۇ يەرگە كەلگەندە ئولتۇرغان مۆتىۋەرلەرنىڭ ھەممىسى كۈتۈلدۈشىپ كەتتى . چۈنكى ئۇلار سودا تىجارىتى بىلەن ھەپلىشىدىغانلار ئىدى .

- بۇ گەپچە سودىگەرلەر قىلغان كىرىمنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكىنى تاپشۇرىشى كېرەكمۇ ؟
 - يەنە ئۇسۇلچى خېنىملار ، سازەندىلەر ، قىمماۋاز ، ئوغرى دىگەنلەرمۇ بار ، ئۇلار تاپقىنىنىڭ ھەممىسىنى بەرسە بولىدۇ»

- ئىمام مەزىن ، تۆل خوتۇن يىتىم ئوغۇل ، دىۋانلەر قالدغۇ ؟ - دېدى بىرەيلەن مەسخىرە ئارلاش كۈلۈپ .

- بىكارچىلارچۇ ؟ - دېدى يەنە بىرى .
 - شۇنداق ، پادىشاھلىق خەزىنىسىگە سېلىق تاپشۇرمايدىغان بىرمۇ ئادەم قالماسلىقى كېرەك ، - دېدى ھاكىم ، - سىلەرنىڭ بۇ ئولپان سېلىقىڭلارنى بىزگە يىغىپ بېرىش مەجبۇرىيىتىڭلار بار . شەھەر مۆتىۋەرلىرى ھەيران بولۇپ بىر بىرىگە قاراشتى . ئۇلار ھازىرغىچە ھېچكىمدىن بۇنداق بۇيرۇق تەلەپپۇزىدىكى سۆزلەرنى ئاڭلاپ باقمىغان ئىدى .

- ھۆرمەتلىك ھاكىم ، - دېدى مۆتىۋەرلەر ، - بىزنىڭ ھەر بىرىمىزنىڭ ئۆز تىرىكچىلىكىمىز ، ئىش ئوقتىمىز بار ، ئولپان سېلىق لازىم بولسا ئۆزۈڭ چىقىپ يىغىۋال .

شۇنداق دېدى دە ، مۆتىۋەرلەر دۈرىدە ئورنىدىن تۇرۇشۇپ چىقىپ كېتىشتى . ھاكىم تېرىككىنىدىن ئۆزىنىڭ گۆشىنى ئۆزى يەپ ، ئۆيىنىڭ ئىچىدە پىرقىرىغىنىچە قالدى . ئاخىر ئۇ سېلىق يىغىشقا لەشكەرلەرنى چىقىرىشقا مەجبۇر بولدى . سېلىق يىغىشقا چىققان لەشكەرلەرنى

بازاردا كىشىلەر ھەرخىل گەپلەر بىلەن ھەزىل قىلاتتى .

– ئولپان سېلىق دېگىنىڭ نىمە ئۇ؟ – دەپ سورايىتى بىرى .

– خوش سەن بۇ نەرسىلەرنى كىم ئۈچۈن يىغماقچى ؟ – دەپ سورايىتى ئىككىنچىسى .

– پادىشاھ ئۈچۈن دەيتى لەشكەر .

– ئەجەپ ھە . دەيتى ئۇلار . ئۇ پادىشاھ بولسۇنۇ ، يەنە بىزدەك ئاددىي سېتىقچىلاردىن بىر نەرسە يىغسۇن ؟ شۇنىڭغا قارىغاندا پادىشاھنىڭ ناھايىتى نامرات ئادەم ئوخشىمامدۇ ؟

– بالا چاقىسى كۆپمۇ يا ؟

– ھەر قاچان ئۆزى بىرەر ئىش تېپىپ قىلالمايدىغان يالقۇ دېگىنە ؟

– چىكەمدۇ يە ؟

– ئەمىسە ئۇچىغا چىققان بىر قىممەتلىك ئوخشايدۇ ، ئۇنداق ئادەمگە پۇل يىغمەن دەپ ئاۋارە بولما ، يىغىپ ئاپارغىنىڭنى بىر كېچىدىلا ئۆتتۈرۈپ تۈگىتىدۇ دە ، ئەتىسى يەنە سىلەرنى كۈچىغا چىقىرىپ قويدۇ

– بار پادىشاھنىڭغا بېرىپ ئېيت ، – دەيتى بەزىلەر ، – ئۇنىڭغا بىر نەرسە كېرەك بولسا ئۆزى كەلسۇن .

لەشكەرلەر « قۇياشتىن ئۇلۇغ شاھ » نىڭ شەنىگە تىگىۋاتقان مۇنداق ھاقارەتلىك گەپلەرنى ئاڭلاپ قورققىنىدىن تىترىشىپ كېتەتتى .

– پادىشاھىمىز سانسىز سارايلىرى ، شۇ سارايلىرىدا تۇرىدىغان يۈزلەپ ساھىبجامال خوتۇنلىرى بار ، شۇلارنىڭ ھەممىسىنى بېقىش ئۈچۈن پۇل لازىمدە ، – دەپ چۈشەندۈردى بىر كۈنى لەشكەر ، بۇ گەپ بازاردىكىلەرنىڭ تېخىمۇ كۈلكىسىنى قوزغىدى .

– پادىشاھنىڭ كېچىسى شۇ سارايلارنىڭ ھەممىسىدە ئۆزى قونۇپ چىقامدۇ ياكى ئەل ئاغىنىلىرى ھە ھۇ دېيىشەمدۇ ؟ – دېدى ئۈچۈنچىسى .

بازاردا قاتتىق كۈلكە چوقان كۆتۈرۈلدى . بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ شۇ يەردە تۇرغان لەشكەرلەرنىڭ ئۆزىمۇ قوشۇلۇپ كۈلۈپ كېتىشتى . لەشكەرلەرنىڭ بىچارە ھالىتىگە قاراپ سودىگەرلەرنىڭ كۆڭلى سەل ئېرىپ قالدى دە ، :

– ئال قېنى دۈكىنىمىزغا كىرىپ ماللىرىمىزدىن خالىغىنىڭنى ئال ، پادىشاھىڭىمۇ ، ئۆزۈڭگىمۇ ئال . پادىشاھىڭغا ئېيتىپ قوي ، ئەلۋەتتە بىزنىڭ بالا چاقىلىرىمىزنىڭ بۇ دۇنيالىقى ، ئاتا بوۋىلىرىمىزنىڭ ئۇ دۇنيالىقى ئۈچۈن دۇئا قىلىپ قويسۇن ھەيران بولۇپ قاراپسەنغۇ ؟ بىزنىڭ بۇ يەردە بىكارغا بىز نېمە ئالغان ئادەم مال ئىگىسى ئۈچۈن جەزمەن دۇئا قىلىشى كېرەك ، – دېيىشتى .

ھاكىم لەشكەرلەر يىغىپ كەلگەن دۇنيانىڭ ناھايىتى ئاز بىر قىسمىنىلا پادىشاھقا ماڭغۇزۇپ ، قالغىنىنى ئۆزىنىڭ خۇسۇسىي ھېسابىغا يازاتتى . شۇنداق بولسىمۇ ، ئۇنىڭ ئىچى ئەلەمدىن ئۆرتىنىپ ئازابلانغان . چۈنكى ئۇنى بۇ يەردە ھېچكىممۇ كۆزگە ئېلىپ قويمايتتى . كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە ئۇ كۈچىغا چىقىپ سەدىقە يىغقۇچىلارنىڭ باشلىقىلا ئىدى ، خالاس .

« ئېھ ھۆرمەتلىك شاھ ، – دەپ يازاتتى ئۇ پادىشاھقا يېزىپ تۇرىدىغان مەكتۇپلىرىنى داۋاملاشتۇرۇپ ، – ئۆمرۈمدە مەن بۇنداق ساراڭلار بىلەن تولغان شەھەرنى كۆرگەن ئەمەسمەن . بۇ يەرنىڭ پۇقرالىرى خۇددى ياۋايى ھايۋاننىڭ ئۆزى . بۇ شەھەردىكى توقچىلىق ، باياشاتچىلىق

ئادەملەرنى شۇنچىلىك ئەرگە قىلىۋەتكەنكى ، ئۇلار ئەدەپ قائىدە دېگەننى بىلمەيدۇ : نە پادىشاھ ، نە ھاكىمنى تونمايدۇ ، ساراڭلار ئىچىدە يۈرۈپ ئۆزۈمۈ ساراڭ بولاي دەپ قالدىم ، خۇددى ھەممىسىنىڭ ئىچىگە شەيتان كىرىۋېلىپ غىدىقلاۋاتقانداك ئۇچىراتقاننى مەسخىرە قىلىپ كۈلگىنى كۈلگەن . مەن ئۇلارنىڭ ئۈستىدىكى ئولپان سېلىقلارنى ھەسسىلەپ ئاشۇردۇم . يۈزلەپ جاسوسلارنى ئۇلارنىڭ ئارىسىغا قويىۋەتتىم.»

« بىغەملەر شەھىرى » نىڭ يەنە بىر تەرىپىدە كەڭرى كەتكەن ئوچۇقچىلىق بار ئىدى . ئۇ ئوچۇقچىلىقنىڭ چېتىنى قىزغاقلىرىغىچە تولۇپ سۇ ئاقىدىغان بىر ئۆستەڭ كېسىپ ئۆتەتتى . لايىقىپ ئاقىدىغان سۇ ياغاچ كۆۋرۈكلەر ئاستىدىن ئۆتكەندە قىسىلىپ ، بۇزغۇنلار چاچىرتىپ كۈچلۈك گۈرۈلدەيتتى . ئۆستەڭ ياقىسىدىكى قايسى بىر زامانلاردا كىملىك تەرىپىدىن تۈرۈپ تىكىپ قويۇلغان قەدىمى سۆڭەكلەر ، مەجنۇنتالار ئۆز ئەتراپىغا قويۇق سايە تاشلايتتى . كۈن نامازىدىگەردىن ئۆتكەندە بازارنىڭ ۋاڭ چۇڭلىرىدىن ، ئىسسىقتىن قاچقان ئادەملەر ھارغىنلىق بىلەن قەدەم ئېلىپ بۇ يەرگە قاراپ ئاقاتتى - دە ، ئۆستەڭ بويىدىكى يۇمشاق قومغا كېلىپ ئۆزىنى تاشلايتتى . خۇرجۇنلىرىنى بېشىغا قويۇپ ، كۆزىنى يۇمۇپ ھاردۇقنى چىقىراتتى . سۆڭەكلەرنىڭ سالقىن سايىسى ، ئۆستەڭ سۈيىدىن ئۇرۇلىۋاتقان سالقىن شامال ئۇلارغا ئارام بەخش ئېتەتتى . بۇ يەرنىڭ قۇملىرى شۇنچىلىك يۇمشاق ۋە تازا ئىدىكى ، ھېچكىمنىڭ كىيىم كېچىكىدە داغ قالدۇرمايتتى . ئۆستەڭگە قارىتىپ سېلىنغان ئاشخانلارنىڭ ئوچاقلىرىدا لاۋۇلداپ ئوت كۆيەتتى . ئۇ يەردىن ئىسسىق نان ، قىزىرىپ پىشقان سامسا ، پەرمۇدە ، گۆشگىرىلەرنىڭ دورا دەرمانغا تويۇنغان ئۆتكۈر پۇرىقى كېلەتتى . دۇكانلار ئالدىغا سېلىنغان چىرايلىق قەپەسلەردە چىرايلىق قۇشلار سايىرىشاتتى . كاۋاپ ۋە ھەرخىل قورۇملارنىڭ مەزىلىك پۇرىقى ئۆستەڭ بويىنىڭ سالقىن ھاۋاسىغا سىڭىشىپ كىشىنىڭ ئىشتىھاسىنى غىدىقلايتتى . تام تورۇسلىرىنى قاپقارا قۇرۇم باغلاپ كەتكەن ئاشخانلاردا قىسىلىپ ، تەرلەپ ئولتۇرۇپ تاماقلانغان خېرىدارلار يەنە ئۆستەڭنىڭ بويىغا قايتىپ چىقىپ ، مۇزدەك سۇدا يۈزلىرىنى يۇيۇپ ، پەشلىرىگە ئېيتاتتى . بەزى چاغلاردا قايسىبىر يوغان سۆڭەكنىڭ سايىسىگە نۇرغۇن ئادەملەر توپلىشىپ قالغان بولاتتى . ئۆتكۈر تەر پۇراقلىرى چىقىپ تۇرغان

نۇرغۇن كىشىلەر توپىنى يېرىپ ئالدىغا ئۆتكەن كىشى ئۇ يەردە نەغمىچىلەرنىڭ نەغمە قىلىشىۋاتقانلىقىنى ياكى بولمىسا ، قانداقتۇر بىر ھېندى سېھرىگەرى ياكى شەرق سېرىكچىلىرىنىڭ ئويۇن كۆرسىتىۋاتقانلىقىنى كۆرەتتى . سېرىكچىلەر ئىنچىكە تانلار ئۈستىدە ئالدى ئارقىسىغا ماڭاتتى . تىك خادىملارغا مايىمۇندەك چاققانلىق بىلەن يامىشىپ چىقىپ ، ھاۋادا موللاق ئېتىشاتتى . سېھرىگەرلەر ئاغىزىدىن بىرىدە سۇ ، بىرىدە ئوت چىقىرىپ پۈركىشەتتى . ئادەمنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ پارچىلاپ قاپقا سېلىپ ، يەنە بىرىدە مېدىلا تىرىلدۈرۈپ چىقىرىپ ، قاراپ تۇرغانلارنىڭ كۆزىنى ئالا چەكمەن قىلىۋېتەتتى . ئادەملەرنى ھەممىدىن بەك جەلىپ قىلىدىغىنى مەدداھلار سورىنى ئىدى . شۇ زامانلاردا نۇرغۇن ئۆلىمالار چىقىپ ، ئىلىم پەن ھەققىدە ئاجايىپ كىتاپلارنى يازغان بولسىمۇ ، ئۇنى ئوقۇپ چۈشىنىدىغان ئادەملەر ئاز بولغاچقا ، يەنىلا بۇ دۇنيانى ئەپسانىۋى تەسەۋۋۇرلار بىلەن رەڭ بېرىپ كۆرسىتىدىغان غەلىتە رىۋايەتلەر ، ئاجايىپ غارايىپ ۋەقەلەر

ھەققىدىكى توقۇلمىلارنىڭ بازىرى ئەڭ ئىتتىك ئىدى . قانداقتۇر يەجۈج مەجۈج ، يەتتە

باشلىق يالماۋۇز ، قىرىق خىلغا ئۆزگىرەلەيدىغان جادۇگەرلەر ، سىرلىق كۈھقاپ ، جىن شاياتۇنلار توغرىسىدىكى ھېكايىلىرى بىلەن مەدداھلار كىشىلەرنىڭ ئەقلىنى ئوغۇرلاپ تاڭ قالدۇراتتى . بۈگۈنمۇ مەيدان ئادەملەر بىلەن تولغانىدى . ئېشىكىنى يېتىلىۋالغان جاھانكەزدى سۈپۈرگە سېھرىگەرلەر ، ئەلنەغمىچىلەر قاتارىدىن ئۆتۈپ بىر مەدداھ ئەتراپىغا ئولاشقان توپنىڭ يېنىغا كەلگەندە توختاپقالدى . مەدداھنىڭ سۆزلەۋاتقان ھېكايىسى ئۇنىڭ دېققىتىنى تارتقانىدى . ئۇ ئاستا ئاستا مەدداھ يېنىغا يېقىنلاشتى .

« شۇنداق قىلىپ ، ھېلىقى پادىشاھ ئۆزىنىڭ قاقچۇرۇپ قويغان قارچىغىسىنى قوغلا-قوغلا ، ئۆزى بىلەن بىللە ئوۋغا چىققان ھەمراھلىرىدىن يىراقلاپ كېتىپ قاپتۇ . دەپ ھېكايىسىنى داۋام قىلماقتا ئىدى مەدداھ . ھاۋادا ئۇچۇپ كېتىۋاتقان قارچىغا بىر چاغدا ئاستا ئاستا تۆۋەنلەپ ، بىر باغنىڭ ئىچىدىكى ئېگىز ئۆسكەن ئامۇتنىڭ شېخىغا كېلىپ قونۇپتۇ . پادىشاھ ئۆمرىدە مۇنداق ھەشەمەتلىك چوڭ باغنى كۆرمىگەنىكەن ، > ئەتراپ كەتكەن قۇملۇق ، كۆز يەتمەس دەشتى چۆل ، بۇ باغ بۇ يەرگە قانداق بىنا بولۇپ قالدى ؟ نىمىشقا مەن شۇ كۈنگىچە بۇ باغنى كۆرمىدىم ؟ < دەپ ئويلاپ ھەيران بوپتۇ شاھ . بۇ باغنىڭ ھەتتا قورۇق تامللىرىمۇ يوق ئىكەن . شاھ باغنى ئايلىنىپ ، باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىر ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ ئاتتىن چۈشۈپتۇ ۋە :

— ھاي بۇ باغنىڭ ئىگىسى كىم ؟— دەپ ۋارقىراپتۇ . شاھنىڭ ئالدىغا بىر ساھىبجامال قىز چىقىپتۇ .

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ، خۇدا يەتكۈزگەن مېھمان ، نىمە ھاجىتىڭىز باركىن ؟— دەپ سوراپتۇ قىز .

شاھ ئۆزىنىڭ ئوردىسىدا ئونلاپ خوتۇن ، يۈزلەپ كېنىزەكلەرنى تۇتۇۋاتقان بولسىمۇ ، ئۆمرىدە بۇ قىزدەك گۈزەلنى كۆرۈپ باقمىغانىكەن . ئۇنىڭ ھەيرانلىقى تېخىمۇ ئېشىپتۇ .

— مەن چۆلگە ئوۋغا چىققان بىر ئوۋچى ئىدىم ، قارچىغىنى قاقچۇرۇپ قويدۇم ، ئۇنى قوغلىشىپ مۇشۇ يەرگە كېلىپ قالدىم : قارچىغا ئەنە ئاۋۇ ئامۇت شېخىغا قونۇپ تۇرۇپتۇ . رۇخسەت قىلىشىڭىز ، كىرىپ قارچىغىمنى تۇتۇۋالسام ،— دەپتۇ شاھ .

— ئاتامدىن سوراپ باقاي ،— دەپ ئارقىسىغا يېنىپتۇ قىز .

قىزنىڭ ئاتىسى كەلگەن مېھماننى ئۆينىڭ پەرىجىسىدىن كۆرۈپ تۇرغانىكەن . ئاپئاق ساقاللىق بۇ باغۋەن مېھماننىڭ كىيىم كېچەك ، مىنگەن ئېتىدىنلا ئۇنىڭ ئادەتتىكى ئادەم ئەمەسلىكىنى پەلەمپەتتۇ . دە ، مېھماننىڭ ئالدىغا چىقىپ سالاملىشىپتۇ .

قىزنى قىزىم مېھماننى باغقا باشلا ، قارچىغىسىنى تۇتۇۋالسا ،— دەپتۇ باغۋەن .

شاھ ئېگىز ئامۇتقا مىڭ بىر ھەلەكچىلىكتە يامىشىپ چىقىپ قارچىغىسىنى تۇتۇپ چۈشۈپتۇ . مېھماننىڭ تەرگە چۆمۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەن باغۋەن :

— قىزىم مېھمان چارچاپ كەتتى ، ئانار شەرىتى بېرىڭ ،— دەپتۇ .

قىز باغقا كىرىپ بىر تال ئانار ئۈزۈپ چىقىپ سىققانىكەن ، لىق بىر ئاپقۇر شەربەت چىقىپتۇ . شاھ شەربەتنى ئىچىپ تولمۇ ھوزۇرلىنىپتۇ ۋە : > ئەجەپ شاھ تۇرۇپ مىنىڭ ئىلىكىمدە مۇنداق چوڭ باغ يوق ، باغلىرىمدىكى ئانارمۇ مۇنداق شەربەتلىك ئەمەس . < دىگەن ئويغا چۈشۈپ قاپتۇ .

شاھ ئوردىسىغا قايتىپ كېلىپمۇ بۇ ئىشنى ئويلاپ ھەسرەتتە ئۆرتىنىپتۇ. ئاخىر ، لەشكەرلىرىنى ئېلىپ باغقا كېلىپ ، ھېلىقى مويىسىپىتنى ئالدىغا چاقىرىپتۇ . باغۋەن بوۋاي چىقىپ قارىسا ، ئۆتكەن قېتىم باغقا كىرىپ ئانار شەرىتى ئىچىپ كەتكەن ئوۋچى پادىشاھلىق تاجىنى كىيىپ ئات ئۈستىدە ئولتۇرغۇدەك ، ئەلپازمۇ ناھايىتى قورقۇنۇچىلىق تۇرغۇدەك .

– خوش شاھىم ، مەندىن نىمە سەۋەنلىك ئۆتتىكىن ؟– دەپ تىز چۆكۈپتۇ باغۋەن .
– سېنىڭ پادىشاھلىق زىمىنلارنى خالىغانچە ئىگەللەپ ، مۇنداق كاتتا باغ قىلىشنىڭ ئېغىر گۇناھ ، ھازىردىن باشلاپ بۇ باغ مىنىڭ ئىلىكىمگە ئۆتدۇ .–دەپتۇ

شاھ . شۇنداق قىلىپ ، شاھ باغۋەن بوۋاينىڭ ئاتا بوۋىسىدىن تارتىپ ھالال ئەمگىكى بىلەن بىنا قىلغان بېغىنى تارتىۋاپتۇ . باغۋەننىڭ قىزى خوتۇنلۇققا ئېلىپ ، ئۆزىنى چاكارلار بىلەن باغقا قاراشقا قويۇپتۇ .

بىر كۈنى شاھ يەنە ئوۋغاچىقىپ ئەتىراپنى ئارلاپ ھېلىقى باغقا كېلىپ قاپتۇ . باغۋەن بوۋاينى چاقىرىپ ئانار شەرىتى چىقىرىشقا بۇيرۇپتۇ . بوۋاي ئۈنەنچە ئانارنى ئۈزۈپ چىققانىكەن ، شەرىتى بىر ئاپقۇرنىمۇ تولدىرالمىپتۇ . پادىشاھ شەرىتىنى ئىچىپ كۆرگەنىكەن ، تەمى ناھايىتى مەزىسىز تېتىپتۇ .

– ئەجەب .– ھەيران بوپتۇ شاھ .– ئۆتكەندە بىر تال ئاناردىن لىق بىر ئاپقۇر شەرىت چىققان ، ئۇنىڭ تەمىمۇ ناھايىتى لەززەتلىك ئىدى . بۇ قېتىم نىمىشقا ئون نەچچە تال ئاناردىن بىر ئاپقۇرمۇ شەرىت چىقمايدۇ ھەمدە بۇ شەرىتنىڭ تەمى نىمانچە قېرىق ؟

– ئۆتكەن قېتىمدا ،–دەپتۇ باغۋەن بوۋاي،– سېنىڭ نىيىتىڭ خالىس ئىدى ، شۇڭا ئاناردىنمۇ كۆپ شەرىت چىققان ، تەمىمۇ ئاغزىڭغا تېتىغان : شۇ قېتىمقى شەرىتنى ئىچىپلا نىيىتنىڭ بۇزۇلدى . شۇڭا بۇ قېتىم شەرىتمۇ ئاز چىقتى ، تەمىمۇ ئۆزۈڭنى رازى قىلالىمىدى . ھەممە ئىش نىيەتكە بېقىپ بولىدۇ .

بۇ گەپنى ئاڭلاپ غەزەپلەنگەن پادىشاھ :

– بۇ ئەدەپسىز قېرىننىڭ كالىسىنى ئېلىڭلار .– دەپ ۋارقىراپتۇ .
جاللاتلار بوۋاينىڭ كالىسىنى ئاپتۇ . قىيىقزىل قانلار قاچىدىن تۆكۈلگەن ئانار شەرىتىگە قېتىلىپ يەرگە سىڭىپتۇ ...»

مەدداھ سۆزلەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ، كىمدۇر بىرى ۋارقىراپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى .

– ھاي نىمە ئادەمسەن ؟ گېپىڭنى توختات .

مەدداھنىڭ سۆزىنى بېرىلىپ تىڭشاۋاتقانلار ئىختىيارسىز بۇرۇلۇپ ئارقىغا قاراشتى . بۇ توپىنىڭ ئارقىسىدا يېڭى ھاكىم غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ دۈۋەيلەپ تۇراتتى . ئۇ لەشكەرلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ ، كىشىلەر توپىنى يېرىپ ئۆتۈپ مەدداھنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى – دە ، ئۇنى كانىيىدىن ئالدى .

– مەن سېنى نىمە ئادەمسەن دەۋاتىمەن ؟– دەپ سىلكىدى ئۇ مەدداھنى .

جۇغى كىچىك مەدداھ ھەيران بولغىنىچە ياردەم سورىغاندەك قىلىپ ئەتىراپقا قارىدى .

– بۇرادەر ، بۇنىڭ كانىيىنى بۇنداق قاتتىق سىقما .– دەپ ھاكىمنىڭ قولىنى تارتتى سۈپۈرگە

،– سەن ئۆزۈڭ كىم بولىسەن ؟

– ئۆزۈڭ كىم بولىسەن دېدىڭما؟– دېدى ھاكىم مەدداھنىڭ گېلىدىن قولىنى ئاجىرتىپ ،

سۈپۈرگىگە گۆلەيگىنچە قاراپ ، - مېنىڭ كىملىكىمنى تېخى بىلمەمسەن ؟ مەن ... مەن مۇشۇ شەھەرنىڭ پادىشاھلىقتىن بەلگىلەنگەن ھاكىمى بولىمەن . سەن كىم بولىسەن ؟

- ئاتا بوۋامدىن تارتىپ مۇشۇ شەھەردە تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان جاھانكەزدى سۈپۈرگە بولىمەن . خانابى ھاكىم ، سەن ھاكىم تۇرۇپ نىمىشقا بىراۋنىڭ گېلىنى بېھۋە سىقسەن ؟

- سەن ئۇنىڭ نىمە دەپ قۇتراتقۇلۇق قىلىۋاتقىنىنى ئاڭلىدىڭمۇ ؟

- قۇتراتقۇلۇق ئەمەس خانابى ھاكىم ، ئۇ كىشىلەرگە ئۇزاق ئۆتمۈشتە بولغان ئىشلارنى ھىكايە قىلىپ بېرىۋاتىدۇ . بىزنىڭ بۇ مەيداندا مۇنداق ئاجايىپ ھېكايىلەردىن ھەر كۈنى قانچىسى سۆزلىنىدۇ ..

- ھېكايە ؟ - دەپ ئاچچىق كۈلدى ھاكىم ، - ئۇنىڭ نىمە دىمەكچى بولىۋاتقىنىنى مېنى بىلمەيدۇ دەمسەن ؟

- مەن باشقىلارنىڭ زىتىغا تەگكۈدەك نىمە دىمەكچى بوپتۇمەن ؟ - دېدى مەدداھ سۆز قىستۇرۇپ .

- سەن بۇ يەردە ئاللىقانداق بىر ئەپسانىلارنى توقۇپ.....

- ئەپسانە ئەمەس ، ھاكىم ، مانا ماۋۇ كۆپنى كۆرگەن سۈپۈرگە ئېيتتىغۇ ، بۇ قەدىمىي ئىشلار سۆزلەنگەن بىر ھېكايە.

- خوش ، ئۇ ھىكايىمۇ بولسۇن ، شۇ ھىكايەڭنىڭ مەنىسى نېمە ؟

- مەنىسى ؟... نىمە دەپ چۈشەندۈرۈشنى بىلمەي تۇرۇپ قالدى مەدداھ. - مەنىسى ، بەتنىيەتلەرگە ئالدىراپ ئىشك ئاچما .

- ھىم مانا ، نەق تىلىڭدىن تۇتۇلدۇڭ ، شۇ قاملاشقان ھېكايە - چۆچەكلىرىڭ بىلەن سەن : « بىغەملەر شەھىرى » بىر تېمى يوق باغ ئىدى ، بۇ باغنى يات بىر پادىشاھلىق يۇتۇۋالماقچى ، دېمەكچىمۇسەن . باغلار بۇ مەدداھنى ، ئاۋۇ جاھانكەزدى دېگەن ماكانى يوق ساياقنىمۇ قوشۇپ باغلا .

غۇۋغانى ئاڭلاپ بۇ مەيداندىكى پۈتۈن خالايق بۇ يەرگە توپلاشقانىدى . لەشكەرلەر مەدداھ بىلەن سۈپۈرگىنى باغلىماقچى بولۇپ مېڭىشى خەلق تەۋرەپ كەتتى .

- ھاي قولۇڭنى تارتىش بىزنىڭ سۈپۈرگىنى نىمە دەپ باغلىغۇدەكسەن ؟ مەدداھتا نىمە گۇناھ ؟ ...

- ئۇلار سىلەرنى ئازدۇرغۇچىلار ، سىلەرنى پادىشاھقا قارشى قۇتراتماقچى . - دېدى ھاكىم ، - تۇتۇپ باغلانسۇن ، مەدداھنىڭ خۇرجۇن چارىلىرىنى مۇسادىرە قىلىڭلار ، ئاۋۇنىڭ ئېشىكى ماڭا قالسۇن .

- ئۇرۇڭلار . - دېدى بىرنەچچە يىلەن تەڭلا ، - بۇ خەق ئۆزى نەدىن كېلىپ قالغان ؟

- ھاكىم دېگىنىڭ كىم ئۆزى ؟

- ئۇر مۇناپىقلارنى ...

شۇنىڭ بىلەن دەھشەتلىك قالايمىقانچىلىق باشلىنىپ كەتتى . لەشكەرلەر قېلىچلىرىنى يالاڭچىلاپ بولغۇچە چالما كېسەك ئاستىدا قالدى . ھەش پەش دىگۈچە ھاكىمنىڭ باش كۆزى يېرىلدى . ئەتراپتىكى ئاشخانلاردىن ئاشپەزلەر ساپلىق ، چۆمۈچ ، گۆش توغرايدىغان قىڭىراقلىرىنى كۆرۈرۈپ چىقىپ توپىققا قاراپ يۈگۈرۈپ كەلمەكتە ئىدى . ئۇششاق بالىلار

قىزىقچىلىق كۆرۈش ئۈچۈن ئۆستەڭ بويىدىكى سۆڭەكلەرگە يامىشاتتى . ئەتىراپقا باغلاپ قويۇلغان ئېشەكلەر ھاڭىراپ ، تۆڭىلەر پۇشقۇرۇپ ، مالىمانچىلىق تېخىمۇ ئەۋج ئالدى . لەشكەرلەر ئادەملەرنىڭ ئايىغى ئاستىدىن ئۆملىگىنىچە چىقىپ ، ئۆتتۈر كەلگەن تەرەپكە قاراپ قېچىشتى

قېنى، كىم پادىشاھ بولىدۇ؟

يېڭى ھاكىمنىڭ لەشكەرلىرى بىلەن خەلىق ئارىسىدا بولغان توقۇنۇشنى ئاڭلاپ شەھەر خەلقى ئۆستەڭ بويىدىكى مەيدانغا تەرەپ تەرەپتىن كېلىشمەكتە ئىدى . پەنجىرىلىرىنىڭ ئۆستىدىن گۈللۈك بەلۋاغلارنى چىڭىۋالغان سودىگەرلەر ، ھېلىلا تونۇر بېشىدىن چۈشكەچكە بەدىنىدىن تەر ۋە ئىسسىق ناننىڭ پۇرىقى كېلىپ تۇرغان ناۋايىلار ، كىيىملىرى مايلىشىپ پارقراپ كەتكەن قاسساپلار ، قوللىرى قارىگۈل ۋە سىراج يۇقى بولۇپ قارايغان موزدوزلار ، سودا سېتىق ئۈچۈن چىققان خوتۇنلار نىمە ۋەقە بولغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن بويۇنلىرىنى سوزۇپ توپىنىڭ ئوتتۇرسىغا قىستىلىشاتتى . ھاكىمنىڭ لەشكەرلىرى ئاللىبۇرۇنلا بۇ يەردىن قېچىپ جېنىنى دالدىغا ئالغان بولسىمۇ ، ئۇلار بىلەن تۇتۇشقانلارنىڭ تېخىچە قېنى قىزىپ تۇراتتى .

– ھاي خالايق .– دېدى سۈپۈرگە كىمدۇر بىرى شۇ يەرگە چىقىرىپ قويغان ھارۋىنىڭ ئۈستىگە چىقىپ ،– بىرنى نىمە دەپ باشقىلار ئەۋەتكەن ۋاكىم باشقۇرغۇدەك ؟ بىزنىڭ ئۆز ئاقساقاللىرىمىز قېنى ؟

– راست ئېيتىسەن .– دەپ چۇرقىراشتى خەلىق ،– يانتاق ئاقساقالنى ئۇلار قەيەرگە ئەكەتتى ؟ بىزنىڭ ئۆزىمىزنىڭ ئاقساقاللىرى باشقۇرسۇن .

– ئەلنىڭ بىر بېشى بولۇشى كېرەكتە،– دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى سۈپۈرگە ،– بولمىسا ياتلار كېلىپ بۈگۈنكىدەك كانىيىمىزنى سىقىدىغان ئىش بولىدۇ . يانتاق ئاقساقال قايتىپ كەلگۈچە ئۇنىڭ ئورنىغا ئارىمىزدىن بىر ئاقساقال كۆرسىتەيلى .

– بىزگە خەلىقنىڭ بېشىغا كۈن چۈشكەندە قېچىپ كېتىدىغان ئۇنداق ئاقساقالنىڭ نىمە كېرىكى ؟– دەپ سۈپۈرگىنىڭ يېنىغا سەكرەپ چىقتى ئاۋازلىرى گۈرۈلدەپ چىقىدىغان بىر ياش يىگىت ،– بىزنىڭمۇ باشقىلارنىڭكىدەك ئۆز پادىشاھىمىز بولۇشى كېرەك . مانا ، شەھەرنىڭ پۈتۈن جامائىتى مۇشۇ مەيداندا تۇرۇپتۇ . بىز نەق پادىشاھنىڭ ئۆزىنى سايلاپ چىقايلى .

– نىمە دەۋاتقاندۇر ماۋۇ خەق؟– دەپ ھەيران بولدى ھېلىقى ۋىجىك مەدداھ ، ئۇ تېخىچە بايا ھاكىم كېلىپ سىققان بويىنى سىلاپ تۇراتتى ،– مەن ئوقۇغان جەڭنامىلەردىن قارىغاندا پادىشاھلار دىگەننىڭ ئۆزىگە يارىشا ئوردا سارايلىرى بولۇشى كېرەكتە .

– سەن ئاۋال كىمنىڭ پادىشاھ بولىدىغانلىقىنى كۆرسەت ، بىز ئۇنىڭغا باشقىلارنىڭكىدىنمۇ كاتتا سارايلارنى سېلىپ بېرىمىز قېنى كىم پادىشاھ بولىدۇ ؟

– سۈپۈرگە بولسۇن .– دەپ ۋارقىرىدى بىرى ،– ئۇ جاھان ئارلاپ جىق ئىش كۆرگەن .
– بولمايدۇ ، بولمايدۇ .– دەپ دەرھال رەت قىلدى سۈپۈرگە ،– مەن ئەلنىڭ مۇنداق چوڭ

ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايمەن .

– ئۇ راس ئېيتتى ،– دېدى بىر مويىسىپت ،– سۈپۈرگىگە ئوردا ئىچىگە قامىلىپ تۇرۇشنىڭ ئۆزى بىر ئازاب . ئۇ بولغۇسى پادىشاھىمىزنىڭ قوشنا ئەللەرنى كېزىپ يۈرىدىغان ئەلچىسى بولسا بولىدۇ .

– ئاۋۇ تۇردى سەرراپ قانداق؟– دەپ ۋارقىرىدى توپ ئىچىدىن بىرى ،– ئۆزى شەھىرىمىزدىكى ئەڭ چوڭ بايلارنىڭ بىرى . قاراڭلار ئۇنىڭ شاپ بۇرتى ، كېلىشكەن بەستىمۇ پادىشاھقا لايىق .

– بولمايدۇ .– دەپ ماقۇل كۆرمىدى بىر نەتچە يىلەن ،– ئۇ تۆتىنچى خوتۇننىڭ ئۈستىگە يېقىندا بەشىنچى خوتۇننى ئالماقچى ، شۇمۇ مۇسۇلمانچىلىق بوپتۇمۇ ؟

– سودا قىلىپ بارغان ھەر بىر يېرىدە ئېلىپ تاشلاپ قويغان مەخپىي خوتۇنلىرىچۇ تېخى ...

– ئىنساپ كېرەك .– دە ، ئەنە ئاۋۇ سۈپۈرگىنىڭ ھازىرغىچە بىرمۇ خوتۇنى يوق . ئادەملەر ئارىسىدا كېرىلىپ تۇرغان تۇردى سەرراپ بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ بېشىنى ئىچىگە تىقىپ كىچىكلەپ كەتكەندەك بولدى .– دە ، كۆزدىن غايىپ بولدى .

– ھوي خالايتتى ، مۇنۇ تاشئاخۇن تىۋىچۇ؟... ھەر قانداق كىشىنىڭ كېسىلىنى تاپالايدۇ

– بىر بۇ يەردە شىپاخانا ئاچمايمىز – دە ،– دېدى زەردە بىلەن بىرى .

– لايىق ئەمەس – دەپ چۇرقراشتى باشقىلارمۇ ،– ئۇنىڭ كىسەل كۆرىمەن دەپ كىرىپ ، ئېرى يوق خوتۇنلارنىڭ ئۆيىدە نىمە ئىشلارنى قىلىپ يۈرگىنىنى كىم بىلمەيدۇ .

– ئىنساپ بىلەن سۆزلەڭلار ، مۇسۇلمانلار ، مېنى سايلىمىساڭلارمۇ سايلىماڭلار ، مېنىڭ شەنىمگە ئۇنداق نالايىق گەپلەرنى قىلماڭلار .– دەپ غودۇراپ كەتتى تىۋىپ .

– ماۋۇ سادىق تامچىچۇ ؟

– ئۇمۇ بولمايدۇ ، ئۆتكەن يىلى قوشنىسىنى قولىدىكى كېسەك چوقۇيدىغان كەكە بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويغىلى تاسلا قالغان .

– ھەي ئىمىر قاسساپ سەنچۇ ؟ بازىدا ۋار ۋار ۋارقىرايسەن ، پادىشاھ قىلىپ قويساق ئەپلەشتۈرەلەرسەنمۇ ؟

– قويۇڭلار ئۇ قاسساپنى ، تارازىدا ئادىل ئەمەس ، قىپقىزىل ئوغرى .

– ماۋۇ تۇراق كەسكەكچۇ ؟

– شۇمۇ گەپمۇ ؟ ئادەم تېپىلمىغاندەك بىر كەسكەكچىنى پادىشاھ قىلىۋالساق خەق نىمە دەر ؟

– نىمانچە ئاھانەتتۇ ؟ ... سىلەرگە مېنى پادىشاھ سايلاڭلار دېدىممۇ ؟..... كەسكەكچىلىك يامان ئىشىمكەن ؟ مەن سۈننەتنى ئادا قىلىپ قويىمىغان بولسام ھېلىقى بىر نىمىلىرىڭنى– دەپ تېرىككىنىدىن ئاغزىدىن گەپسەنە گەپلەرنى چىقىرىۋىتىپ قالدى كەسكەكچى .

– بىز نىمە ئۈچۈن مۇنۇ توختى دوكانى كۆرسەتمەيمىز ؟– دەپ ۋارقىرىدى بىرى تازىمۇ يوغان قورساق سالغان كىشىنى شەرەتلەپ تۇرۇپ ،– ماللىرىنى ئەرزىنىغىلا توپ ساتىدىغان ، ناھايىتىمۇ ئاق كۆڭۈل ئادەم ، پادىشاھ بولۇشقا تازا باب كېلىدۇ .

– توختى دوكانغۇ ياخشى ئادەم ، بىراق ، بىر قېتىم مەسچىلىكتە ئىشتىنى تىزىغىچە سىيرىلىپ

چۈشۈپ كېتىپ جامائەت ئالدىدا رەسۋا بولغان .

مەيداندىكىلەر پاراقىدە كۈلۈشۈپ كەتتى . خەلىق بارغانسېرى چۇرۇلدىشىپ تەرتىپ بۇزۇلۇشقا باشلىدى . كىملىرىدۇر بىر بىرى بىلەن پادىشاھ نامزاتى ئۈستىدە گەپ تالاشاتتى . بەزىلەر كۈلۈپ بۇ ئىشنى چاقچاققا ئايلاندۇراتتى . ئۇياتچانراق كىشىلەر مىنىڭ ئىسمىم ئاتىلىپ قالمىسىكەن ، دەپ قورۇنۇپ ئۆزىنى دالدىغا ئالاتتى . شاھلىقتىن تەمەسى بارلار خەقنىڭ كۆزىگە چۈشۈش ئۈچۈن ئەتەي ئاۋازىنى چىقىرىپ سۆزلەپ ، ھەدەپ ئەتراپقا قاراپ بويۇندايتتى . ئەگەر ئۆزىنىڭ ئەمەس ، باشقىلارنىڭ نامى ئاتىلىپ قالغۇدەك بولسا ، دەرھاللا ئۇنىڭ ئۈستىدىن گەپ تېپىشاتتى . دۇنيادا نۇسخانسىز كىم بار ؟ خۇدا « بىغەملەر شەھىرى » گە پادىشاھ بولۇشقا بىر پەرىشتىنى چۈشۈرۈپ بەرمەيدۇ - دە ،

- ھاي خالايق ، تىنىچلىنىڭلار .- دەپ ۋارقىرىدى سۈپۈرگە ، - ئەيىبىسىز ئادەمنى ئىزدەيدىغان بولساق ئەنە ئاۋۇ چوكاننىڭ قولىدىكى بالىنىلا سايلىمايلىمۇ .- دېدى ئۇ توپنىڭ ئىچىدە تۇرغان بىر بالىنىڭ قولىدىكى بوۋاقنى كۆرسىتىپ . بالىنىڭ ئانىسى گەپنىڭ كىم ئۈستىدە كېتىپ بارغانلىقىنى ئاڭغۇرالمى كىم گەپ قىلسا شۇنىڭ ئاغزىغا قاراپ تۇراتتى .

- پادىشاھلىققا دەمەن ؟... ئۇ تېخى بوۋاققۇ ؟- دەپ ھەيران بولدى ئادەملەر .
- ھە شۇ بوۋاقنى دەيمەن ، قېنى كىم ئۆزىنى مەن ئاشۇ بوۋاقتىن پاكىمەن دىيەلسە ئوتتۇرغا چىقسۇن .

مەيداننى بىردىنلا جىمجىتلىق باستى . شۇ تاپتا ھەركىم ئۆزىنىڭ پەزىلىتى ئۈستىدە ئويلىنىپ قالدى . پاكلىقتا ھېچكىممۇ ئۆزىنى تېخى ئانا سۈتىنى ئىمىۋاتقان سەبىي بالىغا تەڭلەشتۈرەلمەيتتى .
- توغرا ئېيتتىڭ ،- دەپ ۋارقىرىدى بىرى ئاۋازىنى بولۇشقا قويۇۋىتىپ ، - پادىشاھلىققا ئاشۇ نارسىدىن ئارتۇق ئادەم يوق قېنى سىڭلىم ، بالىنى ماڭا بەر .

ئانا ئۆزىنى ئوڭشاپ بولغۇچە ئادەملەر ئۇنىڭ قولىدىن يۈگەكتىكى بوۋاقنى ئېلىشتى - دە ، چوقان سۈرەن ئىچىدە بېشىدا كۆتۈرۈپ كېتىشتى .

- ھاي توختاڭلار .- دەپ كىشىلەرنىڭ ئارقىسىدىن يۈگرەيتى چوكان ، - ئۇنى نىمە قىلماقچىسىلەر ؟ نەگە ئاپىرىسىلەر ؟ بالىنى يەنە مەن ئىمتىتىپ بېقىشىم كېرەككۇ ؟ .. تېخى دادىسى نىمە دەيدۇ ؟

سۈپۈرگە بولىۋاتقان ئىشلارغا ھەيران بولغۇنچە ھارۋا ئۈستىدە يالغۇز قالدى . ئۇ ئۆزىنىڭ تەنە بىلەن ئېيتقان : ئەگەر نۇقسانسىز ئادەمنى ئىزدەيدىغان بولساق ، ئاشۇ بوۋاقنى پادىشاھ قىلساق بولىدۇ شۇ ، دىگەن مەنىدىكى سۆزىدىن بۇنداق نەتىجە كېلىپ چىقىدىغانلىقىنى زادى ئويلاپ باقمىغان ئىدى .

« نىمە گەپ بولۇپ كەتتى . ؟ - دەپ پىچىرلايتتى ئۇ ئۆز ئۆزىگە ، - مەن نىمىشقا تۇرۇپ تۇرۇپ قىلىۋاتقان ئىشىمدىن ئازىدىغان بولۇپ قالدىم . بۇ قېرىلىقنىڭ ئالامىتىمۇ نىمە ؟ .. نىمە دەپ شۇ بوۋاقنى پادىشاھ بولسۇن دېدىم ؟ بۇ بوۋاق كۆزۈمگە قانداق چۈشۈپ قالدى . ؟ بوۋاق كۆتۈرگەن چوكان توپنىڭ ئىچىگە نەدىن پەيدا بولۇپ قالدى ؟ ... يا ئاللا ، بۇ ھېلىقى < قۇياش شاھى > نىڭ شەھىرىدىن چىقىپ كېلىۋاتقىنىمدا ماڭا ئۇچىرىغان ئالۋاستى چوكان ئەمەستۇر - ھە ؟ ... توۋا ، شۇنچە ئەللەرنى كېزىپمۇ بۈگۈنكىدەك غەلىتە سايلامنى كۆرۈپ باقمىپتىكەنمەن »

قاغىلىق باغ

بۇ پادىشاھلىقتا ئەۋلادلىرىدىن قالغان بىر ئادەت بار ئىدى . ئۇلار ئۆزلىرىگە قارشى چىققان بەگلەرنىڭ بەگ ياكى ئاقساقال ، ئۇرۇق - جەمەتلىرىنىڭ بالىلىرىنى پايتەختكە ئەكىلىپ گۆرۈگە تۇتۇپ تۇراتتى . پەيتى كەلگەندە ئۇلاردىن ئۆز مەقسىدى ئۈچۈن پايدىلىناتتى ياكى ئۇلارنى ئۇجۇقتۇرۇۋىتەتتى . يانتاق ئاقساقال بىلەن ئۇنىڭ بالىلىرىمۇ شۇ مەقسەتتە گۆرۈگە ئېلىنىپ «قاغىلىق باغ» قانەزەربەند قىلىنغانىدى .

« قاغىلىق باغ » شەھەرنىڭ چەت بىر بۇرجۇكىدىكى تاشلاندىق باغ ئىدى . بىر زامانلاردا قايسىبىر شاھ بۇ يەرنى ئۆزىنىڭ ياخشى كۆرىدىغان توقىلى ئۈچۈن خاس باغچا قىلىپ بەرمەكچى بولۇپ بەرمەكچى بولۇپ ، بۇ يەرگە مېۋىلىك كۆچەتلەرنى تىكتۈرۈپ ، باغنىڭ ئەتىراپىنى ئېگىز تاملار بىلەن قورشىغان ۋە تاملارنىڭ ئىچى تېشىغا نۇرغۇن دەل دەرەخلەرنى قويدۇرغانىدى . لېكىن ، كىيىن باغ ئورنى دۆڭ بولغاچقا بۇ يەرگە سۇ راۋان چىقماي ، مېۋىلىك دەرەخلەر تازا ئاينىيالمىغانلىقتىن ، ئوردا بۇ يەرنى باغ قىلىش پىلانىنى تاشلاپ قويغانىدى . كىيىنكى چاغلاردا باغ ئىچىدىكى مېۋىلەرنىڭ قۇرىغىنى قۇرۇپ ، ئاينىغىنى ئىختىيارچە ھەر تەرەپكە شاخ ئايرىپ باغ ئىچى جاڭگاللىشىپ كەتكەنىدى . پەقەت تامنى ئايلاندۇرۇپ قويغان دەل دەرەخلەر چوڭقۇر يىلتىز تارتىپ ، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن قۇچاق يەتمەس بولۇپ يوغىناپ كەتكەنىدى . ھازىر باغ ئىچىدە بار بولغان مېۋىلەر ئۆز ۋاقتىدا باغۋەنلەر قويغان مېۋىلەرنىڭ ئۇرۇقلىرىدىن تۈرەلگەن ياكى شۇلارنىڭ يىلتىزلىرىدىن كۆكلەپ چىققان ياۋا مېۋىلەر بولۇپ ، ئۇلار سۇسىز مۇھىتقا ماسلىشىپ ، قەيسەرلىك بىلەن كۆكرىپ تۇرىشاتتى .

قىيان كەلگەن مەزگىللەردە ئېتىز ئېتىقلاردىن تاشقىنلاپ كەلگەن سۇلار باغنىڭ قاغىجىراپ ياتقان ئېرىقلىرىنى تولدۇرۇۋېتەتتى - دە ، باغ ئەنە شۇنداق تاساددىبىي كەلگەن ئامەت بىلەن يىلىغا بىر ئىككى قېتىم سۇ ئىچىپ قالاتتى . شۇنىڭ بىلەن تۈكۈلگەن ئۇرۇقلاردىن يەنە يېڭى بىلىخلار ھاسىل بولاتتى . مېۋىلەرنىڭ سولاشقان ياپراقلىرى كەڭ يېيىلىپ ، قۇياش نۇرىدا يايىپىشىل بولۇپ پارقىراپ كېتەتتى . ياز كۈنلىرى كۈن ئولتۇرۇشى بىلەن بۇ باغنىڭ تېرەكلىرى ئۈستىگە يۈزلىگەن قاغىلار كېلىپ قونۇپ ، چاڭلىدىشىپ ئەتىراپنى بېشىغا كىيەتتى . بۇ باغنىڭ ئەينى چاغلاردىكى مېۋىلىك كۆچەت قويغان باغۋەنلىرى ، ئىگىلىرى ئاللىقاچان ئۇنتۇلغان بولۇپ ، ھازىر بۇ باغ كىشىلەرگە « قاغىلىق باغ » دىگەن نام بىلەن تونۇش ئىدى . « قاغىلىق باغ » دا ئالۋاستى بار . دەپ كېچىلىرى بۇ ئەتىراپقا ھېچكىم ئاياغ باسمايتتى . كۈندۈزلىرى باغنىڭ ئەتىراپىغا ئاندا ساندا مال باقىدىغان ئادەملەر كېلىپ قالاتتى . باغنىڭ قۇياش نۇرى ۋە يامغۇر يېشىنلاردا ئوڭۇپ قاغىجىرىغان يوغان دەرۋازىسى كىملىر تەرىپىدىندۇر مىخلاپ ، ئېچىلماس قىلىپ بېكىتىۋەتكەنىدى .

ئوردا يانتاق ئاقساقالنى بالىلىرى بىلەن بىر يەرگە نەزەر بەند قىلىشنى ئويلاشقاندا ، قايسى بىر ئەمەلدارنىڭ ئېسىگە شەھەر ئاھالىسىنىڭ كۆزىدىن يىراق ئاشۇ تاشلاندىق باغ كەلگەنىدى . ئوردا خىزمەتچىلىرى باغنىڭ كونا دەرۋازىسى ئورنىغا مۇستەھكەم بىر يېڭى دەرۋازا ئورنىتىپ ، دەرۋازىنىڭ بىر تەرىپىدىن كېرەك بولغاندا كىرىپ چىقىش ئۈچۈن كىچىك ئىشىك قالدۇردى .

تامالارنى ئېگىزلىتىپ ، ئۈستىگە توسۇقلارنى بېكىتتى . يانتاق ئاقساقالنى بالىلىرى بىلەن بۇ يەرگە ئەكىلىپ سولدى . دەرۋازا ئالدى ۋە باغ ئەتراپىنى كۆزەت قىلىشقا قاراۋۇللارنى قويۇشتى . ئىچكىرىدىن ھېچكىمنىڭ چىقىشىغا ۋە ئوردىنىڭ رۇخسىتىسىز تاشقىرىدىن ھېچكىمنىڭ كىرىشىگىمۇ يول قويۇلمايتتى . ئاقساقالنىڭ ئائىلىسىگە ھەر ئايدا بىر قېتىم ئامال قىلىپ كۈن ئۆتكۈزۈپ تۇرغىدەك ئۇزۇق تۈلۈك كىرگۈزۈپ بېرىلەتتى . ئاقساقالغا نەرسە كېرەكلەرنى ئەكىرىپ بېرىدىغان خىزمەتچى ھېچكىمگە قاپقىنىمۇ ئاچمايتتى . ھېچكىم بىلەنمۇ پاراڭلاشمايتتى . ئۇ تۇغما كېكەچ ئىدى .

يانتاق ئاقساقال باغ ئىچىدىكى بىر تاشلاندىق ھوجىرىدا تۇراتتى . بۇ قاچاندۇر بىر چاغلاردا باغقا ئىشلىگەن باغۋەنلەرنىڭ ۋاقىتلىق تۇرىشى ئۈچۈن سېلىنغان ئىككى ئېغىزلىق ئۆي بولۇپ ، ھازىر بۇ ئۆيلەرنىڭ تام تورۇسلىرىنىڭ سۇۋاقلىرى چۈشۈپ ، بۇلۇڭلارنى تور بېسىپ كەتكەن ، ئىشكىلىرى قىيىسىپ ئىلگىرىكى

ئىسكەتنى يوقاتقاندى . ئۆينىڭ ئۆگزىسىدە باھار يامغۇرىنىڭ سۈيى بىلەن ھەر كۆلەمدە كۆپكۆك مايىسلار ئۈنۈپ كېتەتتى - دە ، يازغا بارمايلا قۇرۇپ قالاتتى .

ئاقساقالنىڭ يېنىدا تۇرىۋاتقان ئۈچ ئوغلىنىڭ ئالدىنقى ئىككىسى چوڭ خوتۇندىن بولغان بالا ئىدى . يانتاق ئاقساقالنىڭ چوڭ خوتۇنى ئۇزۇن يىللارنىڭ ئالدىدا ئۆلۈپ كەتكەن بولۇپ ، بالىلارنىڭ ھەممىسىنى كىچىك خوتۇن قانات ئاستىغا ئېلىپ چوڭ قىلغانىدى . ئاقساقال «بىغەملەر شەھىرى» دە قالغان كىچىك خوتۇننىڭ ھالىدىن ھازىر بىخەۋەر ئىدى .

يانتاق ئاقساقال دەسلەپتە «قاغىلىق باغ»دىكى تۇرمۇشقا زادىلا كۆنەلمىدى . ئۇ تىت تىت بولۇپ نىمە قىلىشنى بىلمەي باغنىڭ ئىچىدە توختىماي ئۇياق بۇ ياققا ماڭاتتى . ئۆتكەن نۇرغۇن ئىشلارنى ئويلايتتى . خۇدانىڭ ھەممە بەندىلىرىگە ئوخشاش ئۇمۇ نۇرغۇن ياخشى ئىشلارنى قىلغان ۋە نۇرغۇن خاتالىقلارغىمۇ يول قويغانىدى . نىمىشقىدۇر ، كېيىن ئۆينىڭ كۆز ئالدىدىن جاھانكەزدى سۈپۈرگە كەتمەيدىغان بولۇپ قالدى . سۈپۈرگە ھەر قېتىم يىراق يۇرتلارغا قىلغان سەپىرىدىن قايتىپ كېلىپ ، ئاقساقالنى يوقلايتتى . ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ كۆرگەن بىلىگەنلىرىنى ، دۇنيادىكى ئاجايىپ پادىشاھلىقلار ، ئېگىز سېپىللار بىلەن قورشالغان شەھەرلەر ، ئۇ يەردىكى قوراللانغان لەشكەر ۋە ھاكازىلار توغرىسىدىكى تۈگىمەس پاراڭلارنى قىلىپ بېرەتتى . يانتاق ئاقساقال ئۇ چاغدا جاھانكەزدى سۈپۈرگىنىڭ سۆزلىرىنى

ئاددىي بىر ھىكايىنى ئاڭلىغاندەكلا ئاڭلاپ قويغانىدى . «سۈپۈرگىنىڭ ئېيتقانلىرى چوڭقۇر مەنىگە ئىگە گەپلەر ئىكەن ، - دەيتتى يانتاق ئاقساقال ئۆز ئۆزىگە ، - شۇ ئاجايىپ شەھەرلىرىمىزنىڭ ئەتراپىغا سېپىل سوقۇشنى ، ئادەملىرىمىزگە قورال ياراغ تۇتقۇزۇشنى ئويلاشمىغانىكەنمىز . ھوسۇللۇق ئېتىزلار ، يۈرۈشۈپ تۇرغان تىجارەت ، توق تۇرمۇش بىزنى بەكمۇ بىغەم ياشاشقا ئادەتلەندۈرۈپ قويغانىكەن» ۋاقىت ئۆتكەنسەرى يانتاق ئاقساقال ئۆز تەقدىرىگە شۈكرى قىلىدىغان بولۇپ قالدى . ئەلۋەتتە بۇ تاشلاندىق باغ مەڭگۈ كۈن نۇرى چۈشمەيدىغان ، ئادەملەرنىڭ ئىرادىسى ، جىسمانىي كۈچ قۇۋىتىنى تۈگەشتۈرۈۋاتىدىغان ھېلىقى قاراڭغۇ ، زەي زىنداندىن مىڭ مەرتىۋە ياخشى ئىدى . بۇ يەرنىڭ تۆت ئەتراپىنى ئىگىز تاملار قورشاپ ، تام ئارقىسىدىن قاراۋۇللارنىڭ قەدەم تاۋۇشى ، قېلىچ نەيزىلىرىنىڭ بىر بىرىگە تىگىپ جاراڭلاشلىرى ئاڭلىنىپ تۇرسىمۇ ، قۇياش نۇرى يەنە ھەر كۈنى باغ ئۈستىگە كۆتۈرۈلۈپ ، ئۆزىنىڭ

نۇرىنى سېخىلىك بىلەن ئەتراپقا چاپچاتتى . باھاردا ياۋا مېۋىلەر رەڭگىمۇ رەڭ چىچەك ئېچىپ ، ياپيېشىل ئوتلار باش كۆتۈرەتتى . ئاقساقالنىڭ بالىلىرى بولسا ھەر كۈنى ئۇنىڭ بېشىدا پەرۋانە بولۇپ خىزمىتىنى قىلاتتى .

يانتاق ئاقساقالنىڭ ئىككى چوڭ ئوغلى ھازىر بۇرتلىرى خەت تارتىپ ئۆيلىنىش قورامىغا يېتىپ قالغانىدى . چوڭ ئوغۇل ئۆمەر يۈزلىرى دۈگلەك ، ئۆزىمۇ دوغلاق كەلگەن قاۋۇل يىگىت ئىدى . ئوتتۇرانجىسى بارات ئورۇق ، ئېگىز ، چىرايلىق يىگىت ئىدى . بۇ ئوغۇللار تۇغۇلغان چاغدا ئاقساقالنىڭ ئۆيى ئومۇمىي شادلىققا چۆمگەنىدى ، چۈنكى بۇ ئاقساقاللىق نەسەبىنىڭ ئۆزۈلۈپ قالمايدىغانلىقىدىن دېرەك بېرىدىغان خوشاللىقلار ئىش ئىدى . ئەمما بۈگۈنگە كەلگەندە رەھىمسىز تەقدىر ئۇلارنىڭ ياشلىقىنى ئەنە شۇ تۆت تام ئىچىگە بەند قىلىپ قويدى .

ئوغۇللار ئەتىدىن كەچ كىرگۈچە باغ ئىچىدە قەپەسكە سولانغان قۇشتەك تىپىرلاپ يۈگۈرۈپ يۈرۈشەتتى . بەزىدە ئۇلارغا باغنىڭ تېمى ئارقىسىدىن قىز جۇۋانلارنىڭ چاڭلىداپ سۆزلەشكەن ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ قالاتتى . مۇنداق چاغلاردا ئۆمەر بىلەن بارات قىلىۋاتقان ئىشلىرىنى تاشلاپ قويۇپ ، باغ كەينىدىكى ئاۋازلارغا قېتىپ قۇلاق سېلىشاتتى . قىزلارنىڭ ئاۋازلىرى بىر دەمدىلا يىراقلاپ كېتەتتى ياكى قاراۋۇللارنىڭ « ھاي كىم سىلەر ؟ ئۇياق بىلەن مېڭىشقا بولمايدۇ ! » دەپ ۋارقىرىشى بىلەن ئۆچەتتى .

« تۇفى ! - دەپ لەنەت قىلىشاتتى ئوغۇللار قاراۋۇللارغا ، - خۇدايىم ، ئۆزىڭىڭمۇ ئۇنى مەڭگۈگە ئۆچەر ! »

يىگىتلەرنىڭ كىشىدە يېقىملىق تۇيغۇ ، شېرىن ھىسسىياتلارنى پەيدا قىلىدىغان قىزلارنىڭ ھېلىقىدەك ئاۋازىنى يېقىندىن ۋە ئۇزاقراق ئاڭلىغۇسى بار ئىدى .

گەرچە بۇ باغ تۆت تام بىلەن قورشالغان بولسىمۇ ، تەبىئەت ئوغۇللارنىڭ ۋۇجۇدىدا مۇھاببەت ، سېغىنىش دىگەندەك ئاجايىپ تۇيغۇلارنى ئوخشاشلا يېتىلدۈرمەكتە ئىدى . گۈللەر ، گۈللەر ئەتراپىدا پەرۋانە بولۇپ يۈرگەن كېيىنەكلەر ، تىنىق كەڭ ئاسمان ۋە ھەر باھاردا مېھمان بولۇپ كېلىپ ، كەچ كۈزدە قايتىپ كېتىدىغان پەسىل قۇشلىرى ئۇلارنى غەلىتە خىياللارغا سالاتتى . - بىزنىڭمۇ شۇنداق قاناتلىرىمىز بولغان بولسا - ھە ! - دەيتى بارات بەزىدە ئاسماندا يىراقلاپ كېتىۋاتقان تۇرنىلارنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سېلىپ تۇرۇپ .

- ھە ، قاناتلىرىمىز بولسا نىمە قىلماقچىدىك ؟ - دەپ سورايتى ئۆمەر .

- بۇ لەنتى شەھەر ، جىن تەككەن ئەسكى تاملىقلارنى تاشلاپ ، يىراقلارغا كېتەتتۇق .

- ئاتامنىچۇ ، ئاتامنى تاشلاپ ؟

- نىمىشقا تاشلايمىزكەن ، ھېلىقى ماختانچاق پاقا بىلەن ئەقىللىق غازلار توغرىسىدىكى

چۆچەكلەرنى ئاڭلىمىغانمۇسەن ؟... شۇنداق بىر تال ياغاچنى تېپىپ ئىككى بېشىنى چىشلەيتتۇق ، ئاتام ياغاچنىڭ ئوتتۇرىسىنى تۇتاتتى . ئاندىن ھاۋاغا كۆرۈرلۈپ خالىغان تەرەپكە قاراپ

- ئىنىمىز سەپەرنىچۇ ؟

- ھە ، سەپەرمۇ بار - ھە تېخى !

مۇنداق سۆھبەتلەردىن كېيىن ئۇلار ئۇزاققىچە جىمىپ قالاتتى . قانداقتۇر بىر يوغان تۈكلۈك

ھەرە ئۇلارنىڭ بېشى ئۈستىدە ئەگىپ يەنە يىراقلاپ كېتەتتى . يىگىتلەر ئەگەر قارارغا كەلسە بىر ئامال قىلىپ بۇ باغدىن قېچىپ چىقىپمۇ كېتەر ئىدى . لىكىن ئۇلار كۈندىن كۈنگە خىيال بېسىپ

كېسەلچان بولۇپ قېلىۋاتقان ئاتىسىنى تاشلاپ كېتەلمەيتى .
- مەن نىمىشقىمۇ ئاقساقاللار ئائىلىسىدە تۇغۇلۇپ قالغاندىمەن ؟ - دەيتى بەزىدە چوڭ ئوغۇل ئۆمەر ، - مەن ساڭا ئېيتسام ، ئاددىي پۇقرا بولغانغا يەتمەيدىكەن .

- قېنى قانداقچە دەيسەن ؟ - دەپ سورايىتى بارات .
- مەسلەن ، سەن بىر ئاددىي دېھقان بولساڭ ، ئازىراق جاپا تارتىسەن ، ئەمما ئارتۇقچە غېمىڭمۇ بولمايدۇ . كۈندۈزى تىرىشىپ ئەمگىڭنى قىلىپ ، كېچىسى ئويۇڭدە خاتىرجەم ئۇخلايسەن ، ئۆزۈڭگە ئوخشاش بىر كەمبەغەلنىڭ چىرايلىق قىزىغا ئويلىنىپ ، خۇداغا شۈكرى - قانائىتىڭنى بىلدۈرۈپ نامىزىڭنى ئوقۇپ ، ئۆمرۈڭنى بىر خىل ئۆتكۈزىسەن . بارات بولسا تۇرمۇش توغرىسىدا باشقىچە مۇلاھىزە قىلاتتى .

- نىمە دەپ كەمبەغەل بولۇپ ياشىماق كېرەككەن ؟ - دەيتى ئۇ - ، كەمبەغەلچىلىكنىڭ نىمىسى ياخشى ؟ بىر نانىڭ ھەلەكچىلىكىدە ئېشەكتەك ئىشلەپ كۈنۈڭ ئۆتدۇ شۇ ! ... قارا ، مەن ئەگەر ئادەمنى زىرىكتۈرۈپ ساراڭ قىلىۋىتىدىغان قاماقتىن قۇتۇلۇپ چىقىپ كېتىدىغان بولسام ، بىر ئامال قىلىپ ، يەنە ئاتامدەك بىرەر يۇرتنىڭ ئاقساقىلى بولمەن . ئېسىڭىدۇمۇ ؟ كىچىك ۋاقىتىمىزدا ئۆيدە بىزنى چاكارلار قولىدىن چۈشۈرمەي كۆتۈرۈشۈپ يۈرەتتى . خىزمىتىمىزگە ھەر دائىم ئادەم تەييار ئىدى . ئەگەر ئاتامنى پىشكەللىك باسمىغان بولسا ، بۇ چاغقىچە بىز شەھىرىمىزدىكى كاتتا بايلارنىڭ قىزىغا ئۆيلەنگەن بولاتتۇق ...

شۇ چاغدا تامنىڭ ئۇ يېنىدىكى باغقا يېقىن يوللارنىڭ بىرىدىن يەنە چوكانلارنىڭ كۈلكە ئاۋازى ئاڭلانغاندەك بولاتتى . ئاكا ئۇكا ئىككەيلەن سۆزلىرىنى توختىتىپ ، دېھقەت بىلەن قۇلاق سېلىشاتتى . بەزىدە ئۇلار باغ ئىچىدە ئېگىزرەك ئۆسكەن دەرەخلەرنىڭ ئۇچىغا يامىشىپ چىقىپ ، سىرتتىكى ئالامەتلەرنى كۆرمەكچى بولىشاتتى . بىراق ئۇلار بىكارغىلا ئاۋارە بولۇشاتتى . ھەر قانچە ئېگىزگە چىققىنى بىلەنمۇ پەقەت يىراقتىكى دەرەخلەرنىڭ ئۇچىلا كۆزگە چېلىقاتتى .

يانتاق ئاقساقالنىڭ ئەڭ كىچىك ئوغلى سەپەر ئەمدىلا تەمتىلەپ مېڭىپ يۈرگەن بالا ئىدى . ئۇنىڭ ئۈچۈن مۇشۇ چوڭ باغنىڭ ئىچى بىر كەڭ دۇنيا بىلىنەتتى . قالايىمقان ئۆسۈپ جاڭگاللىشىپ كەتكەن مېۋىلەر ، دەرەخلەكلەر ئارىسىدىن كەتكەن ئاياغ يوللار ، ئوت چۆپلەر ئۈستىدە ئۆملىشىپ يۈرىدىغان ھارماس چۈمۈلىلەر ، ئاجايىپ رەڭدار كېپىنەكلەر ، كېچە بىلەن كۈندۈز ئازغاشماي ئالمىشىپ تۇرىدىغان قۇياش بىلەن ئاي ... بۇلارنىڭ ھەممىسىلا ھازىرچە ئۇنىڭ بالىلىق تەسەۋۋۇر دۇنياسىنى تولدۇرۇشقا يېتىپ ئاشاتتى . بەزىدە ئاكىلىرى ئۇنى ھاپاش قىلىپ ئوينىتىپ باغنىڭ ئېگىز تامللىرى يېنىغا ئاپىرىپ قالاتتى . كىچىك سەپەرگە بۇ ئالەمنىڭ چىگرىسى نەق شۇ تاملار بولۇپ كۆرۈنەتتى .

يانتاق ئاقساقالنىڭ كۈندىن كۈنگە سالامەتلىكى ئوساللاپ ، چوڭ ئوغۇللىرى نەلەردىندۇر كوناپەنلەرنى تېپىپ كېلىپ ئۆي ئالدىغا ياساپ بەرگەن كارۋاتتىن قوپالماس بولۇپ قالغانىدى . كۆپ چاغلاردا سەپەر ئۆزىنىڭ چاڭلىداق ئاۋازى بىلەن تۈگىمەس سۇئاللارنى سوراپ ئاقساقالنىڭ بېشىدىن نېرى كەتمەيتتى .

- ئاتا ، سەن نىمىشقا بۇ كارۋاتتىن چۈشمەي يېتىۋېرسەن ؟

- قۇياش نەدىن چىقىدۇ ؟

- كۈندۈزى يۇلتۇزلار قەيەرگە كېتىدۇ ؟

— كېيىنەكلەرمۇ نان يەمدۇ ؟

سەپەر ئۆزىنىڭ ئاشۇنداق بالىلارچە سۇئاللىرى ، تاتلىق قىلىقلىرى بىلەن ئاقساقالنىڭ زېرىكىشلىك كۈنلىرىنى بىلىندۈرمەيتتى . يانتاق ئاقساقال كېچىلىرى شۇ كىچىك ئوغلىنى يېغا ئېلىپ ، دۈمبىسىنى سىلاپ ئۇخلىتاتتى . بالا ئۆزىنىڭ تاتلىق پۇشۇلداشلىرى ، يۇمران بەدەن ، ئىسسىق نەپىسى بىلەن ئاتىسىنىڭ قوينىنى تولدۇرۇپ تۇراتتى . ئاقساقال ھەر كۈنلۈك نامىزىدا يىغلاپ تۇرۇپ خۇدادىن بالىلىرىنىڭ بەختىنى تىلەيتتى . بالىلىرىنىڭ تەقدىرى ، كەلگۈسى ھەققىدە بەكمۇ قايغۇراتتى . مانا ئۇ چوڭ بىر شەھەرنىڭ ئاقساقىلى بولۇپ يۇرت سورىدى . شۇنچە نۇرغۇن يەر ، سۇ ، مال دۇنياغا ئىگە بولىدىيۇ ، ئاخىرىدا بولسا يېنىدا بالىلىرىغا قالدۇرغىدەك سۇنۇق ياماقمۇ قالدى

يانتاق ئاقساقالنىڭ ھالى كۈندىن كۈنگە ئوساللاپ كېتىۋاتاتتى . بىر كۈنى تۈن يېرىمىدا ئۇ قۇلاق تۈۋىدە شىپىرىلىغان ئاۋازدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى .

— كىم ؟— دەپ بېشىنى كۆتۈرۈپ ، يوتقانىنى مەيدىسىگە تارتتى ئۇ .

— مەن !— دىگەن جاۋاپ كەلدى قاراڭغۇلۇقتىن .

— مەن دىگەن كىم ؟

— سەن مېنى تونمايسەن ، ئۈنۈڭنى پەس قىل ، مېنى بۇ شەھەردە « تامتېشەر » دەپ

ئاتىشىدۇ . ئۆز ۋاقتىدا شاھ خەزىنىسىنىمۇ ئامان قويىمىغان تام تېشەر مەن .

— ئەمىسە بۇ يەرگە خاتا كىرىپ قاپسەن ،— دېدى ئاقساقال ،— بۇ يەردە سەن ئاچىقىپ

كەتكۈدەك بىر نەرسە يوق .

— ماڭا سېنىڭ بىرەر نەرسەڭ كېرەك ئەمەس ، مە ، بۇ ئاماننىڭنى تاپشۇرۇۋال .

« تام تېشەر » جاھانكەزدى سۈپۈرگە بەرگەن تېرە خالتىنى يانتاق ئاقساقالنىڭ قولىغا

تۇتقۇزدى .

— بۇ نېمە ؟

— نىمىلىكىنى مەنمۇ بىلمەيمەن ، بەلكىم تىللادۇر ، جاھانكەزدى سۈپۈرگە دىگەن بىر

بۇرادىرنىڭ كىرگۈزدى . ئۇ ساڭا سالام ئېيتتى .

— سۈپۈرگە !— دەپ روسلىنىپ ئولتۇردى ئاقساقال ،— ئۇ ھازىر قەيەردە ؟... يەنە نىمە دىدى ؟

— ئۇ : « > بىغەملەر شەھىرى » ئېغىر كۈندە قالدى ، خەلىققە بىر باشلامچى كېرەك .

ئاقساقال بىر ئامال قىلىپ قېچىپ چىقسۇن < » دېدى . قاچماقچى بولساڭ ،

باغنىڭ غەرىپ تەرىپىدىكى يوغان ياڭاقنىڭ يېنىدىكى تامدىن بىر تۆشۈك تېشىپ قويدۇم ،

تەييارلىقىڭنى قىلىپ شۇ يەردىن قېچىپ چىقىپ كەت .

يانتاق ئاقساقال ئاچچىق كۈلدى .

— مەندە ھازىر قېچىپ يۇرتۇمغا يېتىپ بارغۇدەك ماغدۇر نىمە قىلسۇن !— دېدى ئۇ ،— مانا

ئىككى يىلدىن بېرى مۇشۇ ئورۇندىن قوپالماي يېتىپتىمەن . ھەي ئەپسۇس ، بىز خەلىققە ئۇۋال

قىلدۇق . ئادەملىرىمىزنى تولىمۇ بىخۇد ئۆگەتكەن ئىكەنمىز . شۇ شەھەرگە ئاقساقال بولۇپ

تۇرغان چاغلىرىمنى ئويلىسام كۆپ ئىشلارنى خاتا قىلغانىكەنمەن

« تامتېشەر » ئاقساقالنىڭ سۆزلىرىگە كۈلۈپ قويدى .

— بۇ بارلىق ئەمەل تۇتقانلارنىڭ ئورتاق ھەسرىتى ،— دېدى ئۇ ،— بىر چاغدا مەن بىر ئالىم

كەشى بىلەن بىللە زىنداندا ياتقاندىم . ئۇ ماڭا : ئەمەل نازلىق خوتۇنغا ئوخشايدۇ ، ئۇ گۈزەل ۋە ۋاپاسىز كېلىدۇ . ئۇ ھېچكىمگە ، ھەتتا شاھلارغىمۇ مەڭگۈ باقمەندە ئەمەس . ئۇ قولغا كېلىدۇ ، يەنە قولدىن كېتىدۇ . ئەمەل تۇتقۇچى بۇ ھەقىقەتنى تەختنىڭ ئىگىز پەلەمپەيلىرىدىن دومىلاپ چۈشكەندىلا ئاندىن چۈشىنىپ ، نۇرغۇن ئىشلارنى خاتا قىلغانلىقىغا ھەسرەت چېكىدۇ . ئۇ چاغدا ئۇ كېچىككەن بولىدۇ . دېگەندى . خەيىر مەن كەتتىم .

– توختا !- دەپ «تامىشەر»نى توختىتىۋالدى ئاقساقال ، سەن بۇ خالتىنى كارۋات يېنىدىكى جىگدە تۈۋىگە ئۆز قولۇڭ بىلەن كۆمۈپ قويۇپ چىقىپ كەت . شۇ چاغدا سەن ماڭا ھېچنەم بەرمىگەن بولسەن ، مەنمۇ سەندىن ھېچنەم ئالمىغان بولمەن . بۇ نەرسىلەر بەلكىم ئوغۇللىرىمغا لازىم بولۇپ قالار . مەندىن سۈپۈرگىگە سالام ئېيت !

– سۈپۈرگە!... سۈپۈرگە دۇنيادا يا بار ، يا يوق ...

يانتاق ئاقساقال «تامىشەر» گەپلىرىنىڭ مەنىسىنى ئاڭغۇرالمىي قالدى ... «تامىشەر» شۇ گەپلەرنى قىلىپ بولۇپلا غايىپ بولغانىدى .

ئەتىسى سەھەرلىكى يانتاق ئاقساقال ئىككى چوڭ ئوغلىنى يېنىغا چاقىرىدى .

– ھەي ئۆمەر، بارات ، قېنى سىلەر؟ بۇ ياققا كېلىڭلار .

ئاقساقالنىڭ ئىككى ئوغلى كۆزلىرىنى يىرتىپ ئېچىپ ئاتىسىنىڭ يېنىدا ھازىر بولىدى .

كېچىك سەپەر بولسا ھېچنىمىدىن خەۋەرسىز تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى .

– خوش ئاتا ، نىمە تاپشۇرۇقلىرى باركىن ؟ – دېيىشتى ئوغۇللار .

– مېنىڭ ئاللاننىڭ دەرگاھىغا قايتىدىغان ۋاقىتىم ئاز قالغاندەك قىلىدۇ . گېپىمنى

تىڭشاڭلار . بۇ ئۈستى ئوچۇق زىنداندا سىلەر مەن بىلەن تەڭ كۈلپەت تارتىڭلار . خىزمىتىمدە

بولدۇڭلار . مەن سىلەردىن ئىككىلا دۇنيا رازىمەن . لېكىن سىلەرنىڭ ئاغىزىڭلارغا يېتەرلىك ئىلىم

سالالمىدىم ، ئۆيلۈك ئوچاقلىق قىلالىمىدىم . بۇ مېنىڭ ئۆز مەيلىمىدىن ئەمەس ، ئامالسىزلىقىمىدىن

بولدى . مەندىن رازى بولۇڭلار .

ئوغۇللار ئاتىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ كۆز يېشى قىلدى .

– ئاتا ، بىز سىزدىن مىڭ مەرتىۋە رازى ، بالىلىرىم ، تىنىچلىنىڭلار ، گېپىمگە قۇلاق

سېلىڭلار ، مەن ئۆلۈپ تارتىپ قالسام ، مېنى دەپنە قىلىپ بولۇپ ، ئاۋۇ جىگدە تۈۋىنى كولاڭلار ، ئۇ

يەردە سىلەرنىڭ كەلگۈسىڭلار ئۈچۈن قالدۇرۇپ قويۇلغان ئازغىنە بىرنەرسە تۇرۇپتۇ . ئۇنى

ئېلىڭلار-دە، بىر ئامال قىلىپ بۇ يەردىن قېچىڭلار ماۋۇ ئۇخلاۋاتقان سەپەر سىلەرنىڭ

قېرىندىشىڭلار ، ئۇ تېخى كىچىك ، مەندىن كىيىن قالغاندا ئۇنى تاشلىۋەتمەڭلار ، جىگدە تۈۋىگە

كۆمۈلگەن نەرسىدە ئۇنىڭمۇ بىر ئۆلۈش ھەققى بار . ئۇنىڭغا مېنىڭ ئورنۇمدا ئاتىدارچىلىق

قىلىشنى سىلەرگە تاپشۇردۇم ،- ئاقساقال قوللىرىنى كۆتۈرۈپ ئوغۇللارغا دۇئا بەردى .

– بۇ يەردىن بىز قانداق قېچىپ چىقىپ كەتسەك بولار؟ – دەپ ئاتىسى بىلەن ئىنىسىگە

قارىدى ئۆمەر .

– بىر ياخشى نىيەتلىك ئادەم باغنىڭ غەرىبىدىكى چوڭ ياڭاق دەرىخىنىڭ يېنىدىكى تامدىن

بىر تۈشۈك تېشىپ ، ئوت چۆپلەر بىلەن يېپىپ قويۇپتۇ . ئېسىڭلاردا بولسۇن

– قېچىپ قەيەرگە بارىمىز؟ – دېدى بارات .

– ئەلۋەتتە ئۆز يۇرتۇڭلارغا – «بىغەملەر شەھىرى»گە بارىسىلەر ، – دېدى يانتاق ئاقساقال

«ئۇ يەردە ئەل سىلەرنى كۈتۈپ تۇرۇپتۇ ، سىلەر...»
يانتاق ئاقساقال بالىلىرىغا دەيدىغان ئاخىرقى مۇھىم ۋەسىيەتلىرىنى ئېيتىپ بولالمايلا تىنىقتىن قالدى.

« قاغىلىق باغ»دىن كۆتۈرۈلگەن يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ دەرۋازا ئالدىدىكى قاراۋۇللار تېڭىرقاپ قېلىشتى .

– ھوي ، ئاڭلاۋاتامسىلەر؟– دەپ ۋارقىرىۋەتتى بۇ ئاۋازنى دەسلەپتە ئاڭلىغان قاراۋۇل .
– نېمىنى ؟

– يىغا ئاۋازى ، باغ ئىچىدىن ئاڭلىنىۋاتىدۇ .

لەشكەرلەر باغ ئىچىدە بىرەر ھادىسىنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى پەملەشتى . دە ، ئاقساقالغا نەرسە كېرەك ئەكەرىپ بېرىدىغان كېكەچنى چاقىرىشتى . كىچىك ئىشكىنى شاراقىشتىپ ئېچىپ ، ئۇنى نىمە ۋەقە بولغانلىقىنى بىلىپ چىقىش ئۈچۈن باغ ئىچىگە كىرگۈزۈشتى . كېكەچ ھايال بولمايلا قايتىپ چىقتى . دە ، چىرايلىرىنى قايغۇلۇق تۈسكە كىرگۈزۈپ بىر نىمىلەرنى دەپ شەرەتلەپ ، لەشكەرلەرگە ئاقساقالنىڭ ۋاپات بولغانلىقىنى ئۇقتۇردى . شەھەرنىڭ چېتىدىكى بۇ تاشلاندىق باغنى كۆزەت قىلىش جېنىغا تەگكەن لەشكەرلەر جانلىنىپ كېتىشتى . بىر نەتچىسى بۇ خەۋەرنى ئوردىغا يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئالدىراپ ئات سېلىشتى . لېكىن ئۇلار ئوردىدىن جاۋاپ ئالالماي ، ئوردا دەرۋازىسى ئالدىدا يېرىم كۈن ساقلاشتى .

ئوردا دەرۋازىسى ئالدىغا قاتمۇ قات قاراۋۇللار قويۇلغانىدى . ئوردا ئىچى پاتپاراق كۆرۈنەتتى . ئۇ يەردىن دۈپۈرلەپ ئاتلىقلار چىقىپ قايىقلارغىدۇر غايىپ بولۇشتى . يەنە قەيەرلەردىندۇر ئات سېلىپ يېتىپ كەلگەن ئەمەلدارلار ئالدىراپ ئوردا ئىچىگە قاراپ مېڭىشتى . ئوردا قەتلىئام قىلىنغان شاھنىڭ ئىشلىرى بىلەن ئالدىراش ئىدى . ئوردا ئىچىدە زادى نىمە ۋەقە بولغانلىقىدىن سىرتتىكىلەر خەۋەرسىز ئىدى . چۈشتىن كېيىن بولغاندا ، ئوردىدىن بىر ئەمەلدار چىقىپ « قاغىلىق باغ»دىن كەلگەن لەشكەرلەرگە:

– ئاقساقال ئۆلگەن بولسا ئۆلگەن بويىچە تۇرۇپ تۇرسۇن ، ئۆلۈم ئىشلىرى كىيىن بىجىرىلىدۇ ،– دەپ جاۋاپ بەردى .

يانتاق ئاقساقالنىڭ ئوغۇللىرى ئاتىسىنىڭ جەستىنى باغ ئىچىگە دەپنە قىلىشتى . كۆز باغلىنىپ قالغانىدى . ئۆمەر بىلەن بارات قىسقىلا خەتمىقۇرئان ئوقۇپ دۇئا قىلىشقاندىن كېيىن ، ھېلىقى جىگدە تۈۋىدىن دادىسى ئېيتقان نەرسىنى ئىزدەشكە باشلىدى . كۆپ كولىمايلا ئۆمەرنىڭ قولىغا بىر تېرە خالتا چىقتى .

– ئاتام بۇ خالتىنى تېخى يېقىندىلا كۆمگەن بولسا كېرەك ،– دېدى ئۆمەر .

– قانداق بىلىدىڭ ؟– دېدى ئاكىسىنىڭ بېشىدا ئۆرە تۇرۇپ قاراپ تۇرغان بارات .

– قارىمىسەن ، بۇ يەردىكى توپا تېخى بوشلا تۇرىدۇ .

– خالىتىمۇ نىمە ئۇ ؟

– ھە تېرە خالتا .

– ئىچىدە نىمە بار ئىكەن ؟

– ھازىر كۆرسەن .

كىچىك سەپەر نىمە ئىشلارنىڭ بولۇۋاتقانلىقىنى ئاڭقىرالماي ئاكىلىرىنىڭ ئەتىراپىدا

پىرقىراپ يۈرەتتى . ئۆمەر بىلەن بارات خىرە كۆيۈپ تۇرغان چىراغنىڭ يېنىغا كېلىپ خالتىنىڭ ئاغىزىنى ئاچتى . ئۇنىڭ ئىچىدىكى پارقىراپ تۇرغان ئالتۇنلارنى كۆردى - دە ، خالتىنىڭ ئاغىزىنى دەرھال ئېتىشتى .

- ئەمدى بۇ لەنتى باغدەن دەرھال يوقىلىش كېرەك ،- دېدى بارات .
- سەل ئۆپكەڭنى بېسىۋالغىنە !- دېدى ئۆمەر ،- ئاتام بىز قېچىپ چىقىپ كېتىدىغان يەرنىڭ گېپىنى قىلىۋىدىغۇ ؟

- مەن ئۇ يەرنى كۈندۈزى كۆرۈپ قويغان .
شۇ كېچە لەشكەرلەر باغنىڭ ئەتراپىنى كۆزەت قىلىشنى قويۇپ چوڭ دەرۋازا ئالدىغا يىغىلىۋېلىشقانىدى . باغنىڭ ئىچىدىكى چوڭ جىنايەتچى ئۆلدى ، ئەمدى ئۆلگەن ئادەمنىڭ قېچىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەشنىڭ ھاجىتى يوق - دە ، ! ... ئۇنىڭ ئۈستىگە قاراۋۇللار باشلىقى ئوردىدىن دەپنە ئىشنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنى

ئوبدانراق ئۇقۇپ بېقىشنى باھانە قىلىپ كەتكىنىچە قايتىپ كەلمىگەنىدى . قاراۋۇللار ئەمدى ئۆزىنىڭ پارىڭغا چۈشۈپ كېتىشتى . ئۇزۇن ۋاقىت بۇ لەنت تەگكەن جىندىخاننى <قاراۋۇللار «قاغىلىق باغ» شۇنداق ئاتىشاتتى .> كۆزەت قىلىپ زېرىككەن لەشكەرلەر ئەمدى بۇ ئىشتىن ئازاد بولىدىغانلىقىنى ئويلاپ خوشال ئىدى .

چۈنكى بۇ يەردە ۋاقىت ئۆتكۈزگەندە ئۇلار ئۈچۈن قىلچە پايدا يوق ئىدى . شەھەرنىڭ باشقىراق بىر ئەپلىك جايىدا بولغاندا ئۇلار ئاللىقانداق بىر باھانىلەرنى تېپىپ چىقىپ ، يولدىن ئۆتكەن دېھقانلار ، كاسپىلار ، سودىگەرلەردىن خېلىلا بىر نەمە ئۈندۈرۈۋالالايتتى . شەھەر ئىچىدە يەنە كۆڭۈل ئاچىدىغان سورۇنلار بولۇپ تۇراتتى . ئۇ يەردە خالىغانچە ئىچ پۇشۇقنى چىقارغىلى بولاتتى . بۇ لەنت تەگكەن جىن ئۆۋىسىنىڭ ئەتراپىدا بولسا كېچىچە قاغىلارنىڭ قاقىلداشلىرى ، ھۇقۇشلارنىڭ ۋەھىمىلىك ھۇۋىلاشلىرىدىن باشقا ھېچنەمىنى ئاڭلىغىلى بولمايتتى . بۇ يەردە ئۇزۇن ۋاقىت كۆزەتتە تۇرۇپ ، زېرىكىپ ساراڭ بولايلا دىگەن قاراۋۇللار شۇ تاپتا ئەمدى بۇنىڭدىن كىيىن ئۆزلىرىنىڭ قەيەرلەردە ۋەزىپە ئۆتەيدىغانلىقى توغرىسىدا قىزغىن پەرەزلىرىگە چۈشۈپ كەتتى .
- ھەي ، ھەي ، ئاۋۇ يىللىرى مەن شەھەر كوچىلىرىنى كېچىدە كۆزەت قىلىشقا چىقىپ ئوبدانلا تىرىلىپ قالغانىدىم .- دېدى بىر لەشكەر .

- ئۇنىڭدا قانداق تاپاۋەت قىلغىلى بولىدۇ ؟ - دەپ سورىدى ياشراق بىر لەشكەر .
- قانداق دېسەڭلار ، كېچىدە ماڭغان ھەر قانداق ئادەمنى توسۇپ ، « نەمە دەپ كوچىدا يول يۈرسەن؟ شاھىمىزنىڭ يېڭى پەرمانىدىن خەۋىرىڭ يوقمۇ ؟ » دەپ بىر ئىككى پوپوزا قىلىسەن - دە ، يانچۇقلىرىنى ئاڭتۇرۇپ قۇرۇقداپ قويسەن .

- ئەڭ ياخشى ئوقەت شۇ !- دەپ تەستىقلىدى ئىككىنچى لەشكەر ، - كوچىلارنى ئارلاپ يۈرۈپ ، بەزىدە قىمار بولىۋاتقان سورۇنلارنىڭ تۆپىسىگىلا چۈشسەن ، قىمارۋازلار ئىشتىنىنىڭ چۈشۈپ قالغىنىغا قارىماي قاچىدۇ . تاۋكادىكى پۇلنىڭ ھەممىسى سېنىڭ بولىدۇ .

- ئۇنىمۇ دەيسىلەر ، بۇنىمۇ دەيسىلەر ،- دېدى يەنە بىرى - مەن سىلەرگە ئېيتسام ، ئىشنىڭ ھوزۇرى نەق پادىشاھنىڭ ئوردىسى ئىچىدە قاراۋۇللۇق قىلىشمىكەن دەيمەن .

- شاھنىڭ ئوردىسىدا قاراۋۇللۇقتا تۇرۇپ قېلىشتىن خۇدا ئۆزى ساقلىسۇن !- دېدى قېرى بىر لەشكەر ، - دوۋاخنىڭ نەق ئۆزى ، ئۇ يەردە ساڭا تىرىناقچىلىكمۇ ئەركىنلىكمۇ بولمايدۇ .

ياغاچتەك قېتىپ تۇرماقتىن باشقا گەپ يوق شۇ .

– سەن نىمىنى بىلىسەن ؟ – دەپ قارشى چىقتى قېرىنىڭ سۆزىگە ھېلىقى لەشكەر، – مانا ، مەن ئۇ يەردە تۇرۇپ كۆرگەن . قىزىقچىلىقنىڭ ھەممىسى شۇ يەردە ، ھاي ھاي ، بىر قېتىم ، بىر شاھزادە زىياپەت بولۇۋاتقان ئۆيلەرنىڭ بىرىدىن مەست دەلدەڭشىپ چىقىپ كەلدى دىمەمسىلەر ، تۈن يېرىمىدىن ئاشقان ۋاقىت ئىدى .

شاھزادە مېنى چاقىرىپ :

« مېنى ئاۋۇ تەرەپكە يەتكۈزۈپ قوي ! » دەپ شاھنىڭ كېنىزەكلىرى تۇرىدىغان باغ تەرەپنى كۆرسەتتى .

قورقۇپ كەتتىم . شاھنىڭ كېنىزەكلىرى تۇرىدىغان باغقا قالايمىقان يېقىنلىشىشقا بولمايتتى .

« شاھزادە ، سىلى مەست بولۇپ قاپتۇلا ، ھوجۇرىلىرىغا يەتكۈزۈپ قويماي » دېدىم .

« جېنىڭدىن تويدۇڭمۇ قانداق ؟! » دەپ بىر ئالسىۋىدى ، ئىلاجىسىز ئۇنى يۆلەپ ماڭدىم .

باغنىڭ ئىشىكى ئالدىدا تۇرغان ئىككى قاراۋۇل بىزنى ئۈندىمەي ئۆتكۈزۈۋەتتى . ئىشىكىنى ئاچقان يەنە بىر لەشكەر بىزنى باشلاپ ماڭدى . بايا ئۇ شاھزادىنىڭ قايسى كېنىزەك بىلەن باردى كەلدىسى بارلىقىنى بىلىدىكەن . بىر كۆلنى ئايلىنىپ ئۆتتۇق . بىر تاش پەلەمپەيدىن چۈشتۇق . بىزنى باشلاپ كېتىۋاتقان لەشكەر :

« ئەنە ئاۋۇ ئۆيگە ئەكر » دېدى . دە ، ئارقىسىغا يېنىپ كەتتى .

قارىسام ، ئالدىمدىكى گۈللۈك ئىچىدە بىر ئىمارەت تۇرۇپتۇ . ئىشىكىنى بىر كېنىزەك ئاچتى . ھېلىقى كېنىزەكنىڭ چىرايلىقلىقىنى دېمەمسىلەر ، ئۇزۇن بىر ئارا ئۆيگە كىرىپ قالدۇق ، ئارا ئۆينىڭ ئىككى تەرىپىدىكى خاس ھوجىرىلارنىڭ ئىشىكلىرى مەھكەم يېپىقلىق تۇرۇپتۇ . كېنىزەك بىزنى ئەڭ چېتىدىكى ئۆيگە باشلىدى . بۇ ئۆيدىكى جابدۇقلارنىڭ ئېسىللىقىنى ئېيتايىمۇ ، ئىچكىرىدىكى ئۆيىدىن يەنە بىر كېنىزەك چىقىپ شاھزادىنى قولۇمدىن ئالدى ، شاھزادىنىڭ كۆڭۈل ئاچىدىغان كېنىزىكى شۇ ئوخشايدۇ .

– ئۇ تېخىمۇ چىرايلىق بولسا كېرەك ؟ – دەپ گەپ ئارىلىدى ھېلىقى لەشكەر .

– راستىنى ئېيتسام ، ئۇنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ قارىيالىمىدىم . ئۇنىڭدىن كېلىۋاتقان خۇش پۇراق ، يىنىڭ شىپىرلاپ مېڭىشلىرىغا قاراپلا ھوشۇمنى يوقىتىپ قويماي دېدىم . تېخىمۇ قىزىق ئىش ئۇ يەردىن قايتىپ چىقىۋاتقىنىدا بولدى . شاھزادىنى شۇ يەرگە قويۇپ قايتىپ چىقتۇق . ھېلىقى بىزگە دەسلەپتە ئىشىك ئېچىپ بەرگەن كېنىزەك مېنى ئۇزىتىپ قويماقچى بولۇپ يەنە ئارا ئۆي بىلەن ماڭدى ، تاشقىرىقى ئىشىككە يېقىنلىغان ۋاقىتىمىزدا ئۇ مېنى بىرلا تارتىپ ياندىكى

بىر ئۆيگە ئەكرىپ كەتتى . نىمە بولغانلىقىنى بىلمەي قالدىم . ئىشىكىنى گۈپپىدە ياپتى . دە ، ئۈستىدىكى كىيىملىرىنى شارىت شۇرتلا قىلىپ سېلىپ يالاڭچا بولدى .

« ھەي سەن نىمە قىلىۋاتىسەن ؟ » دەپ قورققىنىمىدىن جالاقلاپ تىترەپ كەتتىم .

« كەل ، بىر كۆڭۈل ئېچىۋال » دەپ مېنى كارۋات تەرەپكە تارتتى ئۇ . چىمىلداق تارتىلغان كارۋاتتا چۈشەكلەر تەييار سېلىقلىق تۇرۇپتۇ . بايا ئۇ مۇشۇ يەردىن قوپۇپ چىقىپ بىزگە ئىشىك ئېچىپ بەرگەن ئوخشايدۇ .

« قوي ئۇنداق قىلما ، بېشىم كېتىدۇ » دەپ يالۋۇردۇم ، ھېلىقى يالغۇزلۇقتا زېرىكىپ ئۆلەي

دېگەن كېنىزەك ئوخشايدۇ ، گېپىمنى ئاڭلايدىغاندەك ئەمەس .

« گېپىمگە كىرمىسەڭ < ماڭا چېقىلدى > دەپلا تۆھمەت قىلىمەن ، بالاغا شۇ چاغدا قالسىەن . بول ، ئىشنى چاققانراق پۈتتۈرۈپ يولۇڭغا ماڭ ! » دېدى .

ئىلاجىم يوق ، جالاقلاپ تىتىرەپ تۇرۇپ ئۇنىڭ يېنىدا بىر دەم ياتتىم - دە ، قايتىپ چىقتىم .

- تازا مەزە قىلىپسەندە ؟ - دەپ سورىدى لەشكەرلەر قىزىقىپ .

- قورققىنىمدىن نېمە لەززەت بولغىنىنىمۇ بىلمەپتىمەن ، ھازىر ئويلىسام ھوزۇرلىنىپ كېتىمەن .

- ئاڭلىدىڭلارمۇ ؟ - دېدى بىر لەشكەر ، « بىغەملەر شەھىرى » دېگەن بىر يەرگە بارغان لەشكەرلەر ناھايىتى بېيىپ كېتىپتۇدەكقۇ ؟ ... ئۇ يەردىمۇ چىرايلىق خوتۇنلار شۇنچە كۆپ دەيدۇ .

- بىز مۇشۇ باغدا ساقلاپ ياتقان جىنايەتچى ئەسلىي شۇ شەھەرنىڭ پادىشاھىمىش .

- بۇ گەپچە ، ھېلىقى پادىشاھنى بىز بۇ يەردە كۆزەت قىلىپ يېتىپتىمىز ، پايدىسىنى باشقا غوجاملار ئاپتۇ - دە !

- ئوردىغا ئۇ يەردىن ئولجا ئېلىنغان ماللارنى ئارتقان كارۋانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەي كېلىۋاتىدۇ دەيدۇ .

- ئوردىدىكى ئەمەلدارلارنىڭمۇ ئەسلىنى ئۆستۈرگۈدەك ...

- ھە راست ، سىلەرگە ئېيتىمەن دەپ ئۇنتۇپتىمەن ، - دېدى ئەتىگەن يانتاق ئاقساقالنىڭ ئۆلىمىنى ئوردىغا خەۋەر قىلىش ئۈچۈن بارغان قاراۋۇللارنىڭ بىرى ، -

ئوردىدا بىرەر ئەھۋال بولدىمۇ قانداق ؟ ئوردا ئىچى ناھايىتى پاتپاراق كۆرۈنىدۇ .

- ئۇ ئىشلارغا سەن بېشىڭنى قاتتۇرما ! دېدى ھېلىقى قېرى قاراۋۇل ، - ئوردا دېگەندە ھەر كۈنى خىلمۇ خىل ئىشلار يۈز بېرىپ تۇرىدۇ ، ئۆزىمىزنىڭ پارىڭنى قىلىشايلى

بىر ھەپتىدىن كېيىن يانتاق ئاقساقالنىڭ ئۆلۈم ئىشىنى بىر تەرەپ قىلىش ئۈچۈن ئوردىدىن بىر ئەمەلدار چىقتى . دەرۋازىنى ئېچىپ باغقا كىرىپ ھەممە ھەيران بولۇشتى . باغنىڭ ئىچى جىمجىت بولۇپ ، ئوچاقلارنىڭ كۈلى ئاللىبۇرۇن سوۋۇپ كەتكەنىدى . باغ ئىچىدە نە ئاقساقالنىڭ ، نە ئۇنىڭ بالىلىرىنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى . قاراۋۇللارنىڭ ۋارقىراشلىرىغا ھۆپۈپنىڭ سايىراشلىرى ، قۇرۇغان شاخ ئۈستىدە ئولتۇرغان پاختەكنىڭ گۈڭۈلداشلىرى جاۋاپ بولدى . قاراۋۇللار تۆت تەرەپكە تارقىلىپ ، بۇلۇڭ - پۇچقاقلارغىچە قويماي ئىزدەپ باغنىڭ ئىچىنى ئاستىن ئۈستۈن قىلىۋەتتى . ئاقساقال ۋە ئۇنىڭ بالىلىرى قانات ياساپ ئۇچۇپ چىقىپ كەتكەندەكلا غايىپ بولغانىدى .

- بۇ نىمە گەپ ؟ - دېدى ياڭاق دەرىخى يېنىدىكى تام تۆشۈكنى كۆرگەن ئەمەلدار .

- بۇ ، بۇ ... دەپ دۇدۇقلىدى نەتچە كۈندىن بېرى تامنىڭ شۇ تەرەپىنى كۆزەت قىلغان قاراۋۇل ، - مەن بۇ يەردىن نەتچە ئۆتكەن ، بۇ تۆشۈكنى تېخى باغقا سۇ كىرىدىغان سۈڭۈچمىكىن دەپتىكەنمەن .

قارىس قىلىپ تەگكەن بىر كاچات بىلەن ھېلىقى قاراۋۇل ئارقىسىغا ئۇچۇپ چۈشتى .

- ھوي نان يېمەسلەر ، سەنلەر بۇ يەردە ئۇخلاپ يېتىشىپسەن ، ئۇلار تامنى تېشىپ قېچىپتۇ ... قېچىپتۇ ؟ - دەپ ئۆز ئۆزىگە سۇئال قويۇپ ئويلىنىپ قالدى ئەمەلدار ، - باشقىلارغۇ تام تېشىپ قېچىپ كەتسۇن ، ئاقساقالنىڭ ئۆلۈكىمۇ بىللە قېچىپ چىقىپ كېتەمدۇ ؟ ... سىلەر ئاقساقالنى ئۆلدى دەپ مەلۇم قىلغان ئەمەسمىدىڭلار ؟ !

– توغرا، ئۇ ئۆلگەنىدى .

– ئۆلگەن بولسا ئۇنىڭ ئۆلۈكى قېنى ؟...زادى ئۇنىڭ ئۆلگەننى كىم كۆرگەن ؟ سەن كۆرگەنمۇ ؟

ئەمەلدارلار قاراۋۇللار باشلىقىغا تىكىلدى .

– بىزدە باغقا كىرىش ھوقۇقى يوق ئىدى ، – دەپ ئېتىراز بىلدۈردى قاراۋۇللار باشلىقى ، – شۇ كۈنى ئەتىگەندە باغ ئىچىدە يىغا زار قىلغان ئاۋاز ئاڭلاندى . بىز نىمە ۋەقە بولغانلىقىنى بىلىپ بېقىش ئۈچۈن خاس خادىمنى كىرگۈزدۈك . ئارىمىزدا شۇنىڭغىلا باغقا كىرىش چىقىش ھوقۇقى بېرىلگەن . ئۇ بىزگە ئاقساقالنىڭ ئۆلگەنلىكىنى ئېيتتى . بىز بۇ خەۋەرنى قانداق بويىچە دەرھال ئوردىغا يەتكۈزدۈك .

بۇ گەپ بىلەن ھېلىقى بىچارە كېكەچ بالاغا قالدى . ئەمەلدار كېكەچنىڭ ياقىسىدىن تۇتۇپ سىلكىشتۈرۈپ تۇرۇپ سورىدى :

– ئېيتە سەن زادى ئاقساقالنىڭ ئۆلگەننى ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆرگەنمۇ ؟ ئۇ نىمە بولۇپ ئۆلگەنكەن ؟ قانداق ئۆلۈپتۇ ؟ سەن كىرگەندە ئۇنىڭ بالىلىرى نىمە قىلىۋاتقانكەن ؟ كېكەچ كانىيىدىن چۈشىنىكسىز تاۋۇشلارنى چىقىرىپ قوللىرىنى شەرەتلەپ تىپىرلاپ كەتتى .

– بۇ نىمە دەيدۇ ؟ – دەپ ئەتراپىغا قارىدى ھېچنىمىنى چۈشەنمىگەن ئەمەلدار .

– ئۇنىڭ ئۆلگەننى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەنمەن ، دەيدۇ .

– بەلكىم ئۇ شۇچاغدا يالغاندىن ئۆلگەن بولۇپ يېتىۋالغاندۇر . ئۇلارنى قەيەردىن بولسۇن ئىزدەپ تېپىڭلار !

شۇنىڭ بىلەن شەھەر دەرۋازىسى ، شەھەر ئەتراپى ، شەھەر كوچىلىرىدا جىددىي ئاقتۇرۇش باشلىنىپ كەتتى . قاراۋۇللار ، پۇقراچە ياسانغان جاسوسلار قانداقتۇر بىر چاپخانا ، ئاشخانىلارنىڭ ئوتۇن ياغاچ قوبىدىغان ئۆيلىرى ، سودىگەرلەرنىڭ ئامبارلىرىغا ئۈسۈپلا كىرىشەتتى . يولدىن ئۆتكەن گۇمانلىق ئادەملەرنى توختىتىۋېلىپ ئۇلارنىڭ چىرىلىرىغا سەپ سېلىشاتتى . ئەمەلىيەتتە ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى يانتاق ئاقساقال ۋە ئۇنىڭ بالىلىرىنىڭ چىرايىنى كۆرۈشمىگەنىدى . ئۆلۈپ كەتكەن يانتاق ئاقساقال ئۇلارنىڭ ئالدىغا دوقۇرۇپ قالغان تەقدىردىمۇ ھېچقايسىسى تونىمىغان بولاتتى . شۇنداقتىمۇ ئۇلار قارغۇلارچە ئاقتۇرىشاتتى . ئالدىراشلىق ئىچىدە ھەر تەرەپكە چاپاتتى

بۇ چاغدا يانتاق ئاقساقالنىڭ ئوغۇللىرى يىراقتىكى بىر يولدا ئالدىراش كېتىپ بارماقتا ئىدى .

توقسان توققۇز تىللا

يانتاق ئاقساقالنىڭ بالىلىرى «قاغىلىق باغ»دىن قېچىپ چىققان كۈنى كېچىسى شەھەرنىڭ بىر بۇلۇڭىدا دەككە دۈككە ئىچىدە تاڭ ئاتقۇزدى . تاڭ يورۇپ ، شەھەر دەرۋازىسى ئېچىلىشى بىلەنلا ئۇلار قانداقتۇر بىر كارۋانلار توپىغا قېتىلىپ شەھەر دەرۋازىسىدىن ئامان ئېسەن چىققانلىقىنى بىلدۈردى .

يېنىك تىنىشىپ ، ئارقا كەينىگە قارىماي جىددى يول باستى . شەھەر دەرۋازىسى ئالدىدىكى ئۇلارنىڭ ھاياتىغا خەۋىپ سالىدىغان ياساۋۇللار ئېغىر ئايپالغا ، قېلىچ ، گۈرۈزىلىرىنى تۇتقىنىچە بارغانسېرى يىراقتا قالماقتا ئىدى . شەھەر دەرۋازىسىدىن باشلاپ ھەر تەرەپكە قاراپ سوزۇلۇپ كەتكەن چوڭ يول ئۇلارغا ئەركىنلىك ۋەدە قىلىپ يېيىلىپ ياتاتتى .

سەھەرنىڭ سالىقىنىدا قۇشلار كۆڭۈللۈك چۇرقىرىشاتتى . شەھەردىن چىققان يولوچىلار شۇ يوللار بىلەن دېھقانلار ، كاسىپلار ، ئوتۇنچىلار شەھەرگە قاراپ ئالدىراپ ئېقىشاتتى .

ھازىرچە ئاكا ئۇكىلار تېخى ئەركىنلىكنىڭ ئۆزلىرىگە تولۇق قايتىپ كەلگىنىگە جەزىم قىلىشالمايتتى . ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ چىققان لەشكەرلەر ھېلىلا ئۇلارنى تۇتۇپ كېتىشى ، ئەڭ قاتتىق جازالار بىلەن جازالاپ ، قاراڭغۇ زىندانلارغا بەند قىلىۋېتىشى مۇمكىن ئىدى . شۇڭا ئۇلار دەسلەپكى بىر قانچە كۈن ئىچىدە توختىماي ، كېچە كۈندۈز دېگۈدەك ئالدىراش يول بېسىشتى . يىگىتلەرنىڭ بىرى سەپەرنى ھاپاش قىلىۋالغانىدى . يەنە بىرى قوينىغا تىللا قاقچىلانغان خالتىنى سېلىپ ، مۆرىسىگە ئۇزۇق تۈلۈك سېلىنغان تۈگۈنچەكنى ئارتىپ كېتىپ باراتتى . ئۇلار ئاچا يوللارغا كەلگەندە ئەڭ خىلۋەت يوللارنى تاللايتتى . زىرائەت مايسىلىرى يەلپۈنۈپ تۇرغان ئېتىزلىقلار ئارىسىدىن كەتكەن ئايغ يوللار بىلەن مېڭىپ قانداقتۇر بىر يېزىلار ياكى سۈپسۈزۈك سۇلار ئېقىپ تۇرغان ئۆستەڭلەرنىڭ يېنىدىن چىقىپ قالاتتى . يېيىلىپ ئاققان سۇ ئاستىدا رەڭمۇ رەڭ تاشلار پارقراپ تۇراتتى . تاشلارنىڭ يالتىراشلىرى كىشىگە ئېقىۋاتقان سۇنىڭ سۈزۈك ۋە تازىلىقىدىن خەۋەر بېرىۋاتقانداق قىلاتتى . بەزىدە ئۇلار سۇ بويىدا توختاپ ، بوغۇچىلىرىدىكى ناننى سوغۇق سۇغا چىلاپ مەزە قىلىپ يەيتى - دە ، ھەش پەش دېگۈچە يەنە كۆزدىن غايىپ بولۇشاتتى . كېچىلىرى ئۇلار ئوچۇق دالا ياكى قانداقتۇر بىر تاشلاندىق ئۆيلەرنىڭ ئۆگزىلىرىدە ئۈگىدەپ بىر ئاز كۆزىنىڭ ئاچچىقىنى چىقىرىۋېلىپلا يەنە يولىنى داۋام قىلىشاتتى . ئۇلارنىڭ ئۆز ئارا قىلىشقان گەپلىرىمۇ ناھايىتى قىسقا ئىدى . جىمجىت يول بېسىپ ، كۆپىنچە ئۆز خىياللىرى بىلەن بەند بولاتتى .

« خىلۋەت بىر جاينى تېپىپ خالتىدىكى تىللارنى ساناپ كۆرىمىز ، - دەپ خىيال قىلاتتى چوڭ ئوغۇل ئۆمەر ، - ئەلۋەتتە مەن چوڭ بولغاندىن كېيىن تىللارلاردىن كۆپرەك ئېلىشقا ھەقلىقمەن ، چوڭنىڭ ئۈلۈشى ئەلۋەتتە چوڭ بولىدۇ . - دە . ئاندىن يۇرتقا بېرىپ بىر باغلىق قورو سېتىۋالسىمەن . بازار ئىچىدە گەزىمال دۇكىنى ئاچمەن ... ھەر قانچە تەكلىپ قىلىشىمۇ ياكى ئامەت كېلىپ قالسىمۇ شەھەرگە ئاقساقال بولمايمەن »

ئاتىسىنىڭ ئېچىنىشلىق ھاياتى ئۆمەردە ئەنە شۇنداق تەسلىنىۋالغانىدى . ئۇ پۇقرا بولۇپ ياشاشنى ، پۇقرا بولغاندىمۇ قانداقتۇر ئىسسىق ئوچاق ياكى ھور بىلەن بىخسىپ كەتكەن ئاشخانىدا كۈن ئۆتكۈزىدىغان ئاشپەز ، ئۆمرى كۇرسىدا مۈكچىيىپ ئۆتىدىغان موزدوز ۋە ياكى پىزغىرىم ئىسسىقتا قىزىق تۆمۈرگە بازغان ئۇرىدىغان تۆمۈرچى ئەمەس ، بەلكى قورساقنى توقلاپ چىقىپ ، سالىقىن دۇكىنىدا بۇرتىنى تولغاپ چېيىنى ئىچىپ خاتىرجەم ئولتۇرۇپ سودىسىنى قىلىدىغان سودىگەر بولۇشنى خالايتتى .

« تىللارنى ئاكام ئىككىمىز بابباراۋەر بۆلۈشۈۋالىمىز ياكى مەن كىچىك بولغاندىن كېيىن تىللارلاردىن كۆپرەك ئېلىشقا ھەقلىقمەن ، - دەپ ئويلىناتتى

ئىككىنچى ئوغۇل بارات ، - مەن يۇرتقا بېرىپ كاتتا باينىڭ قىزىغا ئۆيلىنىمەن ، باينىڭ قىزى چىرايلىق بولمىسىمۇ مەيلى ، دادىسىنىڭ پۇلى جىقراق بولسا بولىدۇ . كېيىن قېيناتامدىن كۆپلەپ

مىراس ئالىمەن ، سەت قىزىنى خوتۇن قىلغاندىن كېيىن ئەلۋەتتە مىراسنى بولسىمۇ كۆپرەك بېرىدۇ - دە ، ... ئاندىن پۇللىرىمنىڭ ھەممىسىنى قوشۇپ دومىلىتىپ ، بىرنى ئون ، ئوننى يۈز قىلىمەن . خوتۇندىن يەنە ئىككىنى ، ئۈچىنى ، ئوننى ئالىمەن ، ئەلۋەتتە كېيىنكى خوتۇنلىرىمنى تاللاپ ، شەھەرنىڭ ئەڭ چىرايلىق قىزلىرىدىن ئالىمەن ، ھەر بىر خوتۇنۇمغا ئايرىم باغلىق ھويلىلارنى قىلىپ بېرىمەن . ھەر كېچىسى ئۇلارنىڭ قېشىدا نۆۋەت بىلەن قونۇپ چىقمەن...»

- ئاكا ، بىز نەگە بارىمىز ؟ مېنى نەگە ئاپىرىسىلەر؟ - دېگەندەك سۇئاللار بىلەن ئۆز ئاكا-ئىنىلىرىنىڭ خىياللىرىنى پات پات بۆلۈپ قوياتتى سەپەر .

- ھە ، سېنىمما؟... سېنى ئۆز شەھىرىمىزگە ئەكىتىۋاتىمىز .

- ئوينىتىپ كېلەمسىلەر؟

- ئۇ دىگەن ئۆزىمىزنىڭ يۇرتى ، سەنمۇ ئەمدى شۇ يەردە چوڭ بولسىەن .

- ئۇ يەر يىراقمۇ ؟

- يىراق ، بىز سېنى كۆتۈرۈپ ئاپىرىمىز .

- ئاتام قېنى ؟

- ئاتام ھېلىقى باغدا قالدى .

- ئۇ كەلمەمدۇ؟

- ئارقىمىزدىن كېلىدۇ

سەپەر ھەممىدىن خوشال ئىدى . شۇ كۈنگىچە ئۇنى ھېچكىممۇ مۇنداق ئۇزاق كۆتۈرۈپ ئوينىتىپ باقمىغان . ئۇ جاھاننىڭ ھېلىقى تۆت تام بىلەن قورشالغان باغقا قارىغاندا شۇنچە كەڭلىكىگە ، يىراقلاردىكى ئۇيۇق سىزىقىغا ، قۇياشنىڭ ھەر كۈنى ئەتىگەنلىكى لاۋۇلداپ چوڭ بولۇپ ئۇيۇقتىن كۆتۈرۈلۈپ ، يەنە شۇنداق قىپقىزىل شەپەق ئىچىدە غايىپ بولىدىغانلىقىغا ھەيران بولاتتى . ئۇ ئىسسىق قوللىرى بىلەن ئاكا-ئىنىلىرىنىڭ بويىنى چىڭ قۇچاقلاپ ، ھەممىسىگە شادلىق ئىچىدە نەزەر سالاتتى .

بارا بارا ئاندا ساندا ئۇچىراپ تۇرىدىغان مەھەللىلەرمۇ تۈگەپ ، كۆز يەتكۈسىز چۆل يوللىرى باشلاندى . بىر كۈنى ئۇلار يىراقتىن بىر ئۆيىنىڭ قارىسىنى كۆرۈپ ، شۇ تەرەپكە قاراپ مېڭىشتى . ئەسلىدە ئۇلارنىڭ كۆرگىنى ئۆي ئەمەس ، تاشلىنىپ قالغان كوناتۈگمەن ئىدى . ئاكا ئۇكىلار تۈگمەنگە يېقىنلاپ ئۆيىنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىپ كۆرۈشتى . تۈگمەننىڭ ئۆيلىرى قىيىسىپ پاكارلاپ كەتكەن ، تۈگمەن ئىچىنى قېلىن تور قاپلاپ ، تورۇسلارنىڭ چىرىگەن ياغاچلىرى قارداپ ساڭگىلاپ قالغانىدى . بۇ يەر كىشىگە ھېلىقى قەدىمكى چۆچەكلەردىكى كېچىلىرى جىنلار ئۇسۇلىغا چۈشۈپ ، كارۋانلارنى يولدىن ئازدۇرىدىغان تۈگمەنلەرنى ئەسلىتەتتى . تۈگمەن ئارقىسىدىكى كونا ئۆستەڭنىڭ بويىدا ئۆسۈپ تۇرغان يوغان بىر تۈپ ئۈجمە شاخلىرىنى كەڭ يېيىپ ، ئەتراپقا سايە تاشلاپ تۇراتتى . ئۈجمە شېخىدا

قارىغۇجا ، قۇشقاچلار چۇرۇقلىشىپ ئۈجمە يېيىشمەكتە ئىدى . يەرگە چۈشكەن يوغان ئاق ئۈجمەلەر پاكىز قۇم ئۈستىدە پارقىراپ تۇراتتى . بۇ ھەيۋەتلىك ئۈجمە دەرىخىنىڭ يىلتىزلىرى ئېھتىمال يەرنىڭ قات قاتلىرىغا تارقىلىپ ، ناھايىتىمۇ چوڭقۇردىن سۇ ئىچىدىغاندۇر . شۇڭا ئۇ بۇ يەردىكى قۇرغاقچىلىق ، بوران چاپقۇنلارغا پەرۋا قىلماي قەيسەرلىك بىلەن ياشىناپ تۇرغانىدى . ئۇ بۇ يەردىكى نۇرغۇن ئىشلارنىڭ گۇۋاھچىسى ئىدى . بۇ ئەتراپ قايسى زامانلاردا ئاۋات بولغان .

بۇ تۈگمەنلەرنى كىملىرى ياساتقان ، بۇ يەرلەر قاچاندىن باشلاپ قۇملىشىپ كەتكەن ، بۇ ئەسكى تۈگمەن قانچە جىن شەيتان ، ئوغرى قاراقچى ، مۇساپىرلار ئۈچۈن قونالغۇ بولغان ؟ - بۇلارنىڭ ھەممىسىنى بۇ ئۈجمە ئۈندىمەي ئېسىدە ساقلايتتى . بۈگۈن ئۇ يەنە يېڭى بىر ۋەقەنىڭ شاھىتى بولۇپ قالدى .

- بۇ يەردە بىردەم ئارام ئالايلى ، ماڭ ، سەپەر ، سەن بېرىپ ئۈجمە تېرىپ يە ! - دېدى سەپەرنىڭ ئاكىلىرى .

سەپەر يۈگۈرۈپ يۈرۈپ ئۈجمە تېرىپ يېيىشكە باشلىدى . سەپەرنىڭ ئاكىلىرى بوغچىلىرىنى يېنىغا قويۇپ ، پۇت قوللىرىنى سۇنۇپ ئەتراپقا قاراشتى . تۆت ئەتراپ ئادەمسىز چەكسىز چۆل ئىدى . بۇ تۈگمەننىڭمۇ تاشلىنىپ كەتكىنىگە ئۇزۇن يىللار بولغان بولسا كېرەك ، تۈگمەنگە كېلىدىغان سۇ ئورنىنىڭ ئىزىنىمۇ پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان بولۇپ كەتكەنىدى .

- قېنى خالتىنى تۆك ، ئۇنىڭدا قانچىلىك دۇنيا بارىكەن ، - دېدى بارات ئاكىسىغا .
ئۆمەر ئالدىدىكى يەرنى پۈۋىدۈپتەپ ، تېرە خالتىنىڭ ئاغزىنى دۈم قىلدى . تىللار كۆزنى چاقنىتىپ ، يىنىك جاراڭلاش بىلەن يەرگە تۆكۈلدى .

- ئوھۇي ! - دەۋەتتى بارات ، - قارا ، ئۇ ئاجايىپ ساپ ئالتۇندىن قۇيۇلغانىكەن .
- ئەلۋەتتە ئاتام بىزگە ناچار نەرسىنى ساقلىمايدۇ . - دەپ تەستىقلىدى ئۆمەر .
ئاكىلىرىنىڭ ئاجايىپ پارىقراق بىر نەرسىلەرنى يەرگە تۆككەنلىكىنى كۆرگەن سەپەر ھەيران بولۇپ يۈگۈرگىنىچە يېتىپ كەلدى . ئۇنىڭ كۆزىگە بۇ دۈپدۈگىلەك نەرسىلەر دوملىتىپ ئويناشقا ئەپلىك ئويۇنچۇقتەك كۆرۈندى . - دە ، قولىنى سۇندى :
- ھەي ، بىزنى ئېلەشتۈرمە ! - دەپ سەپەر قولىغا ئالغان بىر تال تىللانى تارتىۋالدى بارات ، - قېنى ساناپ باقايلى ، ھەممىسى بولۇپ قانچىكەن ؟
ئۆمەر تىللارنى ساناشقا باشلىدى . بارات پۈتۈن دېھقاننى بىلەن ئاكىسىنىڭ قولىغا قاراپ ئۇمۇ ئىچىدە ساناۋاتاتتى .

- بىر ، ئىككى ، ئون ، يىگىرمە ، قىرىق ، ئەللىك ... توقسان توققۇز !
ئاكا ئۇكا بىر بىرىگە ئۈندىمەي قاراپ قويۇشتى - دە ، تىللارنى يەنە ھەر قايسىسى ئۆز ئالدىغا ساناپ بېقىشتى ، تىللا جەمئىي توقسان توققۇز دانە ئىدى .
- نىمىشقا توقسان توققۇز بولىدۇ - دەپ ھەيران بولدى بارات .
- ئۇ نىمە دىگەننىڭ ؟
- نىمە دىگەن بولاتتى ، نىمىشقا توقسان توققۇز بولۇپ قالىدۇ ؟ دەۋاتىمەن .
- توقسان توققۇز بولغاندىن كېيىن توقسان توققۇز بولمامدۇ !
- ياق ! - دەپ بېشىنى چايقىدى بارات .
- ئەمىسە ، سېنىڭچە قانچە بولسا بولاتتى ؟
- ئەلۋەتتە يۈز بولۇشى كېرەك - دە !
ئۇلار تىللا سالغان خالتىنى ئۇرۇپ قېقىپ ، ئىچىنى ئۇرۇپ قاراپ بېقىشتى . بىرەر تال تىللا ئەتراپقا دومىلاپ كېتىپ قالدىمىكەن دەپ تۆت تەرەپكە تەڭ قاراشتى .
ئاخىرىدا تىللارنى يەنە باشقىدىن ساناشتى . تىللا توقسان توققۇز ئىدى .
- دېمىدىممۇ ئەنە ، تىللا توقسان توققۇز تۇرمادۇ .

- ياق ، يۈز بولۇشى كېرەك ، - دەيتى بارات ئۆز سۆزىنى تەكرارلاپ .
- نىمىشقا ؟ - دەپ سورىدى ئۆمەر تېرىكىپ .
- بىزگە ئاتام ھەرگىزمۇ بىر كەم يۈز تىللانى مىراس قىلىپ قالدۇرمايدۇ ، توقسان توققۇزنى ساقلىغان ئادەم جەزمەن يەنە بىر تىللانى قېتىپ يۈز تىللا قىلىپ قويىدۇ .
- مەن ساڭا نىمىشقا دەۋاتىمەن ؟
- نىمىشقا بولاتتى ، شۇنداق بولغاندا بۇ تىللالارنى ئىككىمىز توپتوغرا ئەللىك دانىدىن تەڭ بۆلۈشۈۋالالايمىز . - دە !
- بەلكىم ئاتام مېنى چوڭ بولغاندىن كېيىن ئەللىكىنى ، سېنى كىچىك بولغاندىن كېيىن قىرىق توققۇزنى ئالسۇن دەپ ئويلىغاندۇر ، - دېدى ئۆمەر .
- مىراس ھەققى دىگەن چوڭ كىچىككە ئوخشاش ...
- ئۇلار تىللالارنى خۇددى شۇنداق قىلسا كۆپىيىپ قالدىغاندەك قايتا ئارلاشتۇرۇپتە يەنە باشقىدىن ساناپ چىقىشتى ، بارات ئۆرە تۇرۇپ ساناسا ئۆمەر ئولتۇرۇپ ساناپ باقتى . مەيلى ئۇلار قانداقسىگە سانسۇن تىللا يەنىلا توقسان توققۇز ئىدى .
- بەلكىم ئاتام مېنى كىچىك بولغاندىن كېيىن ئەللىكىنى ، سېنى چوڭ بولغاندىن كېيىن قىرىق توققۇزنى ياكى بولمىسا مېنى ئاتىمىشنى سېنى ئوتتۇز توققۇزنى ئالسۇن دېگەن بولسا كېرەك ، - دېدى بارات .
- راست دەيسەن ، ئاتام سېنى تىللالارنىڭ ھەممىسىنى ، مېنى قۇرۇق خالتىنى ئالسۇن ، دىگەن بولۇشىمۇ مۇمكىن ! - دەپ ئاچچىق تەنە قىلدى ئۆمەر .
- تىللالارنى زادى قانداق بۆلۈشۈش توغرىسىدا ئىككى ئوغۇل ئۇزاق دەتالاش قىلدى . لېكىن ، زادىلا كېلىشەلمىدى . ئاكىلىرىنىڭ نىمىشقا شۇنچىلىك قىزىرىشىپ ، بىر بىرى بىلەن ۋارقىرىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىلەلمىگەن سەپەر سالقىن شامال ئۇرۇپ تۇرغان ئۈجمە سايىسىدە ئولتۇرۇپ ئۈگىدەپ قالدى . ئۇنىڭ سەبىي چېھرىدە قۇياشنىڭ ئۈجمە يۇپۇرماقلىرى ئارىسىدىن ئۆتكەن ئۇششاق نۇرلىرى جىمىرلايتتى . سەپەرنىڭ ئاكىلىرى ئاشۇ تىللالاردا سەپەرنىڭمۇ ھەققى بارلىقىنى ، توقسان توققۇز تىللانى ئۈچكە بۆلگەندە توپتوغرا ئوتتۇز ئۈچ تىللادىن بولىدىغانلىقىنى خىيالغا كەلتۈرمەسلىككە تىرىشاتتى . ھەر ئىككىسى كۆڭلىدە بۇ ھەقتە ئويلىغان بولسىمۇ ، بۇ گەپنى ئاغىزىدىن چىقىرىشقا پىتىنالمى ، ھە دەپ ئۆزلىرىنىڭ تالاش تارتىشىغا چۈشۈپ كېتەتتى . ئۇلارنىڭ نەزىرىدە سەپەر ئۆز ھەققىگە ئىگە بولۇشقا تىگىشلىك بولمىغان گۆدەك ئىدى . شۇنداق بولسىمۇ ، ئاخىرىدا چوڭ ئوغۇل ئۆمەر قىيىنلىپ تۇرۇپ سەپەر ھەققىدە ئەسكەرتتى .
- راست ، سەپەرچۇ ؟ ... ئۇنىڭمۇ ئاز تولا ھەققىنى بۆلۈپ قويىشىمىز كېرەككۇ ؟
- ئۇ تېخى كىچىك تۇرسا ، تىللانى نىمە قىلىدۇ ؟
- كىچىك بولسا چوڭ بولمامدۇ ؟
- ئۇنى كىم بېقىپ چوڭ قىلىدۇ ؟
- ئەلۋەتتە ئىككىمىز .
- ھەبەللى ، ئىككىمىز بېقىپ چوڭ قىلىدىغان بولغاندىن كېيىن ، تىللانى ئىككىمىز تەڭ بۆلۈشۈۋالاساق بولىدۇغۇ .
- بولمايدۇ . ئۇنىڭ ئۆلىشىنى ئايرىپ قويۇپ ، سەپەر چوڭ بولۇپ ئەقلىنى تاپقاندا ، مانا ماۋۇ

ئاتاغدىن ساڭا تەگكەن مىراس ، دەپ چىرايلىق قولغا تاپشۇرغىنىمىز دۇرۇس .
- ئۇنداق بولسا ،- دېدى بارات ،- سەپەرنىڭ ئۆلىشىنىمۇ ماڭ قېتىۋەت ، سەپەرنى ئۆزۈم بېقىپ چوڭ قىلىمەن .

- بۇ گەپچە سەن ئاتىشىش ئالتە تىللا ئالسەن ، مەن ئاران ئوتتۇز ئۈچ تىللا ئالامدەن ؟
- شۇنداق بولىدۇ-دە!

- بولمايدۇ ، سەن ئۇنىڭ ھەققىنى خەجلەپ قويىسەن . چوڭ بولغاندىن كېيىن ئۇنى ئۆزۈم بېقىپ تەربىيەلەي .

- شۇنداق قىل ، ئۆكىمىزنى بېقىپ ئالىدىغان ساۋاپنى ساڭا ئۆتۈنۈي ، ئەمما ، ئالتۇننى تەڭ بۆلۈشۈۋالىمىز .

- پاي ، نىمىدىگەن ئۇستاتلىق بۇ- ھە! سەن باقساڭ ئۆلۈشنى ئۆزۈڭگە قېتىۋېلىپ باققۇدەكسەن ، مەن باقسام ھېچنىمە ئالمىغۇدەكسەن ، ئۇنداقتا سەپەرنىڭ ھەققى نەگە كېتىدۇ ...؟

مەن ئاتىشىش ئالتە تىللا ئالمەن ، ساڭا ئوتتۇز ئۈچى قالىدۇ .

- پاي ، سەنچۇ ؟... سەن ئۇنى باقمەن دەپ قويۇپ ئۇنىڭ ھەققىنى خەجلىۋالمامسەنكەن ؟
- ئۇنداق بولسىچۇ مۇنداق قىلايلى ، تىللارنى تەڭ ئۈچكە بۆلۈپ ، سەپەرنىڭ ھەققىنى ئايرىپ قويمايلى ، يۇرتقا يېتىپ بارغاندا تىللارنى خالىس بىر مويىسىپىتنىڭ قولىغا تۇتقۇزايلى . سەپەر چوڭ بولغاندا شۇ كىشىنىڭ قولىدىن ئۆز ھەققىنى تاپشۇرۇۋالسۇن . ئەمدىغۇ باشقا گېپىڭ يوقتۇر ؟

ئاكا ئۇكا ھەر ئىككىلىسى جىمىپ كەتتى . سەپەر ھېچنىمىدىن بىخەۋەر تاتلىق ئۇخلىماقتا ئىدى . ئەگەر بۇ كىچىككەنە بالىغىمۇ ئالتۇنلارنىڭ ئۈچتىن بىر قىسمىنى بېرىۋېتىدىغان ئىش بولسا ، ئۆمەرنىڭ ئاچماقچى بولغان گەزمال دۇكانلىرىغا تەسىر يېتەتتى . باراتنىڭ ئالماقچى بولغان خوتۇنلىرىنىڭمۇ سانى كەم بولاتتى .

- بىز بىمە دەپ سەپەرگىمۇ بىر ئۆلۈش بەرگۈدەكمىز ؟ ئۇ دىگەن باشقا بىر خوتۇننىڭ بالىسى تۇرسا؟- دېدى بارات .

- باشقا خوتۇندىن بولغان بولسىمۇ ، يەنىلا ئاتامنىڭ پۇشتى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە سەپەرنىڭ ئانىسى بىزنىمۇ جاپايىمىزنى تارتىپ چوڭ قىلغان

- بىز ئۇنى يەلگىمىزگە مىندۈرۈپ «قاغىلىق باغ»دىن قۇتۇلدۇرۇپ چىقتۇق . چوڭ بولغاندا ئۇ بىزگە رەھمەت ئېيتسا بولىدۇ . شۇنىڭ ئۆزىمۇ يېتەرلىك !- دەپ ئاكىسىنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى بارات .

ئۇلار يەنە ئۇزاققىچە جىمىپ قېلىشتى . سەپەر توغرىسىدىكى خىياللار بىلەن بولۇپ كېتىپ ئۇلار توقسان توققۇز تىللاننىڭ جېدىلىنى بىردەملىككە ئۇنتۇدى . توقسان توققۇز تىللاننىڭ بىر كەم بولۇشى ئانچە چوڭ گەپ ئەمەس ، قەدىمىي ھېكايىلەردە ئېيتىلغاندەك ، توقسان توققۇزنى بەرگەن خۇدايىم ئەلۋەتتە يەنە بىرىنىمۇ بېرىدۇ . ئەمما ، مۇنۇ ئۇخلاۋاتقان سەپەرنىڭ تىللارنىڭ نەق ئۈچتىن بىرىنى ئەكتىشى چوڭ خەۋىپ ئىدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلار بۇ كىچىك بالىنى قاچانغىچە يەلگىسىگە مىندۈرۈپ كۆتۈرۈپ يۈرىدۇ ؟ ئۆمەر بىلەن بارات ئويلىغانىسىرى سەپەرنىڭ ئۆزلىرى ئۈچۈن ئوشۇقچە يۈك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىشتى .

ئالتۇن دىگەن بۇ سېرىق نىجىس ئۆز يالتىراشلىرى بىلەن ئۇلارنىڭ ئەقلىنى بۇلغاپ ، ھىجىدانىنى خىرەلەشتۈرمەكتە ئىدى

- ھەي ، بىز نىمىشقا ئۇنى شۇ «قاغىلىق باغ» قىلا تاشلاپ كەلمىگەن بولغىنىمۇ ؟ - دېدى بارات .

- ياخشىسى ئۇ تۇغۇلمىغان بولسا بوپتىكەن ، - دېدى ئۆمەر .

- ھېلىمۇ بولسا ئۇنى تاشلاپ قاچايلى ، - دېدى بارات ئىچى قارىلىق بىلەن .

- مۇشۇ چۆل جەزىرىگىمۇ ؟

- شۇنداق ، مۇشۇ يەرگىلا قويۇپ كېتەيلى ، قارا ، ئۇ ھېچنىمىنى تۇيماي تاتلىق ئۇخلاۋاتىدۇ .

- بۇ گېپىڭمۇ توغرىدەك قىلىدۇ ، - دەپ قوشۇلدى ئۆمەر ، - ئەگەر خۇدا ئۇنىڭ ئۆمرىنى

ئۇزۇن قىلغان بولسا ، مۇشۇ يەردىمۇ بىر سەۋەپ بىلەن ئۆسۈپ چوڭ بولۇپ بىرىدۇ .

مۇبادا ئۇنىڭ ئۆمرى قىسقا يارالغان بولسا ، بىز كۆرۈرۈپ يۈرگىنىمىز بىلەنمۇ بەربىر ئۆلۈپ

قالىدۇ .

ئۇلار قىلماقچى بولغان جىنايىتى ئۈچۈن ئۆز ۋىجدانىنى ئالدايدىغان ئاشۇنداق بىر پەتۋانى

توقۇپ چىقىشتى - دە ، چېچىلىپ ياتقان تىللارنى يىغىپ تېرە خالىغا قايتا سېلىپ ، ئۈجمە

تۈۋىدىن پۈتسەك ئۇچىدا مېڭىپ يىراقلاپ كېتىشتى .

خۇدا بەرگەن ھەمراھ

سەپەر ئويغىنىپ كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ ئەتراپىغا قارىدى . ئىگىزدە كۆك ئاسمان ، ئۇنىڭ

ئاستىدا ئۈجمە يۇپۇرماقلىرى كۆرۈندى . ھەممە ياق جىمىپ كەتكەن بولۇپ ، ئاكىلىرىنىڭ ۋاڭ

چۇڭى ئاڭلانمايتتى . سەپەر ھەيران بولۇپ ئورنىدىن تۇردى . ئاكىلىرىنى ئىزدەپ ئۇ ياق بۇ ياققا

يۈگۈردى . ئەتراپتا ھېچكىمنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى . سەپەرنى يالغۇزلۇق ۋەھىمىسى ۋە قورقۇنچ

باستى - دە ، ۋارقىراپ يىغلىۋەتتى .

« ئاكا ، ئاكا ! »

ئۇنىڭ كۈچەپ ۋارقىراشلىرىغا ھېچ تەرەپتىن جاۋاپ بولمىدى . ئەتراپتىن چۈشنىڭ تىنچىقى

كەتمىگەن بولۇپ ، ئىسسىقتىن پايدىسىز چۆل ھۇۋۇلداپ تۇراتتى ، بالا ئۇياق بۇياققا يۈگۈرۈپ ،

يەنە بۇ ئەتراپقا بىردىنبىر سايە تاشلاپ تۇرغان ئۆزىنىڭ ئاستىغا قايتىپ كېلەتتى . بەزىدە ئۇ

ئۆزىنىڭ ئاكىلىرىنى ، يالغۇزلۇقنى ئۇنتۇپ قېلىپ ، سەكرەپ يۈرگەن چىكەتكىلەر ، تىرىشىپ ئۇزۇق

ئىزدەۋاتقان چۈمۈللەرگە قاراپ تۇرۇپ قالاتتى . ئۈجمە تېرىپ يەيتتى . بىلەيدەك سىلىق دۈمبىلىرىنى

پارقىرىتىپ غىل پال ئۆتۈپ كېتىدىغان كەسلەنچۈكلەرنى كۆرۈپ چۆچۈپ كېتەتتى - دە ، يەنە

يىغلاشقا باشلايتتى .

« ئاكا ، ئاكا !... »

بارغانسېرى ئۈجمە سايىسى ئۆزىراپ ، كۈن غەرىپكە قىيىشقا باشلىدى . سەپەرنىڭ « ئاكا ،

ئاكا ! » دەپ ۋارقىرىغان ئېچىنىشلىق ئاۋازى كەڭ بوشلۇققا يېيىلىپ ، قۇملۇقلارغا سىڭىپ

كېتىۋاتقانداق قىلاتتى . سەپەرنىڭ يىغلاۋېرىپ ياشلىرى قۇرىدى . شۇ چاغدا يىراقتىن بىر

ئېشەكلىك كىشىنىڭ قارىسى كۆرۈندى . ساقاللىق كەلگەن بۇ ئادەم ئېشىكىنى دېۋىتىپ ، قانداقتۇر بىر ناخشىغا غىڭشىپ كېلەتتى . ئۇنىڭ ئېشىكى خوجايىنىنىڭ پەيزىنى بۇزماسلىققا تىرىشقانداك ئۇششاق چامداپ ، سىلىق يورغىلايتتى . ئېشەكنىڭ تۇياقلىرىدىن كۆتۈرۈلگەن ئاپئاق چاڭ تۈتۈندەك يېيىلىپ ئارقىدا قالاتتى ئىشەك تۇيۇقسىز توختاپ بوۋاينىڭ ناخشىسىنى ئۈزۈپ قويدى . ئۇ ھەيران بولۇپ ئېشىكىگە قارىدى . ئېشەك قانداقتۇر بىر چاغلاردا بۇ يولدىن ئۆتكەن چىشى بۇرادىرىنىڭ تىزىكىنى پۇراپ ئۇنىڭدىن

قالغان لەززىتىنى پۈتۈن بەدىنىگە سىڭدۈرمەكچى بولۇپ تۇمشۇقنى ئاسمانغا كۆتۈرمەكتە ئىدى . بوۋاينىڭ نىمىلەرنىدۇر دەپ غودوڭشىپ ، ئېشەكنى ئۇرماقچى بولۇپ كۆتۈرۈلگەن قوللىرى ھاۋادا ئېسىلىپ قالدى . ئۇنىڭ قۇلىقىغا يىراقتىن كىمدۇر بىرىنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلانغاندەك قىلغانىدى . ئېشەكمۇ قۇلاقلىرىنى دىڭ قىلغىنىچە ئالدىغا تىكىلىپ تۇراتتى .

« ئاكا !... ئاكا !... »

ئەمدى بوۋاي ئاۋازنى ئېنىق ئاڭلىغاندەك قىلدى . « بۇ چۆلدە ، كونا تۈگمەننىڭ قېشىدا كىمنىڭ ئاۋازى بۇ ؟ خۇداغا ئامانەت ، بۇ يەر ئەزەلدىن تەكشى جاي بولمايدىغان ، بىزنى ئىنسى جىن چاقىرىۋاتمايدىغاندۇر ؟... » دەپ پىچىرلىدى بوۋاي ئۆز ئۆزىگە .

« ئاكا !... ئاكا !... »

« ياق ، بۇ بىر كىچىك بالىنىڭ يىغا ئاۋازىغا ئوخشامدۇ قانداق ؟ » دېدى بوۋاي . ئۇ قولىنى سايىۋەن قىلىپ تۇرۇپ تۆت ئەتىراپقا قارىدى . كونا تۈگمەن تەرەپتە بىرىنىڭ يۈگۈرۈپ يۈرگەنلىكىنى كۆردى ، « بۇ كۈپكۈندۈزدە نەنىڭ جىنى ، ئادەم بولسا كېرەك . » دېدى - دە ، ئېشەكنىڭ بېشىنى بۇردى .

« ئاكا !... ئاكا !... »

بوۋاي كىچىك بالىنىڭ ئاۋازىنى ئېنىق پەرىق ئەتتى - دە ، ئېشىكىنى تېقىمداپ ئىتتىكلەتتى . سەپەر يىراقتا پەيدا بولغان قارا نەرسىنى كۆرۈپ تۇرۇپ قالدى . ئۇ ھەم قورقاتتى ، ھەم يېنىدا كىم بولسۇن بىر كىمنىڭ پەيدا بولۇشىنى ئىزدەيتتى . ئۇ يېقىنلاپ كېلىۋاتقان ئېشەكلىك ئادەمنى كۆرۈپ يىغىسىنى توختاتتى . ئۈمىد بىلەن ئالدىغا تىكىلدى . ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى يۈز كۆزىنى ھۆللىگەن ، ۋارقىراۋېرىپ ئۇنى پۈتۈپ ھالىدىن كېتەي دەپ قالغانىدى . ئاق يۈزلۈك كەلگەن ، ئۇزۇن كىرىپكىلىرى ئارىسىدا ياش تامچىلىرى يالتىراپ تۇرغان بۇ بالا شۇنچىلىك چىرايلىق ۋە ئوماق ئىدى . بوۋاي ئوچۇق دالدا - كۆز ئالدىدا پەيدا بولغان بۇ مۆجىزىگە ھەيران بولدى . « بۇ ئادەمسىز دەشتتە ، كونا تۈگمەن يېنىدا ، نىمە قىلىپ يۈرگەن بالا بۇ ؟... »

بوۋاي ئېشەكتىن ئىرغىپ چۈشۈپ بالىغا قۇچاق ئاچتى . سەپەر بىر دەسسەپ ، ئىككى دەسسەپ ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى .

- يىغلىما ، ئوغلۇم ، كىمنىڭ بالىسىدەن ؟ بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدىڭ ؟

بالا بوۋاينىڭ سۇئاللىرىغا چۈشىنىكسىز جاۋاب بەردى . ئۇ قانداقتۇر بۇ يەرگە ئۆزىنى ئويناتقىلى كەلگەن ئاكىلىرى ، ئۇلارنىڭ بۇ يەردە دۈگىلەك بىر نەرسىنى سانشقانلىرى ، ئۆزىنىڭ ئۈجمە يىگەنلىكى ، كېيىن ئۇخلاپ قالغانلىقى ھەققىدە سۆزلەيتتى .

- سېنىڭ ئاكىلىرىڭ قېنى ؟ ھە ، سەن ئۇخلاپ قاپسەنمۇ ؟ سەن ئۈجمە يەۋاتقاندا ئۇلار نىمىنى تالاشقان ؟... توختا ، ئۇلار سېرىق ، مانا مۇنداق دۈگىلەك نەرسىلەرنى سانشتىمۇ

...توققۇز ، توققۇز ، توققۇز ، دەپ ۋارقىراشتىمۇ ؟...

بوۋاي بالىدىن شۇنداق سۇئاللارنى سوراپ ، ئۇنىڭ بىر بىرىگە ئۇلاشمايدىغان گەپلىرىدىن بىر مەزمۇن چىقارغاندەك بولدى ، بالا ئىسسىق ۋە يۇمشاق قورساقلىرىنى بوۋاينىڭ تىزىغا تەككۈزۈپ ، بۇدۇرۇق قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ ساقلىنى ئوينىتى . ئۇ ئەمدى ئۆزىنىڭ قورقۇنچىنى ئۇنتىغانىدى . ئالدىدا پەيدا بولغان بۇ ئادەم ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ ساقلىرى بىلەن ، ئۇ «قاغىلىق باغ» دا چېغىدا ھەر كۈنى قوينىغا كىرىپ ياتىدىغان ئاتىسىنى ئەسلەتتى .

– ئېھتىمال سېنىڭ ئاكىلىرىڭنىڭ بۇ چۆلدە كېتىۋېتىپ ... بەلكىم ، دەل مۇشۇ ئەسكى تۈگمەننىڭ ئىچىدىن ياكى بۇ قېرى ئۈجمە ئاستىدىن نۇرغۇن ئالتۇنلارنى تېپىۋالغان بولسا كېرەك . ئالتۇن ئۇ شۇنداق ئىنساننىڭ ئەقلىنى ئىلەشتۈرۈپ ، كۆزىنى قارغۇ قىلىپ ، ئېسىنى خىرەلەشتۈرىدۇ . شۇنىڭ بىلەن خوشاللىقىدا ئۇلار سېنىمۇ ئۇنتۇپ كېتىپ قالغاندۇر ، – دەپ مۇلاھىزىسىنى داۋام قىلاتتى بوۋاي چاپىنىنىڭ پېشى بىلەن بالىنىڭ ياش يۇقى يۈزىنى سۈرتۈپ

تۇرۇپ ، – سەن قانداق قىلىپ ئۇخلاپ قالغانىدىڭ ؟ ئۆزۈڭ ئۇخلاپ قالدىڭمۇ ياكى ئاكىلىرىڭ پەپىلەپ ئۇخلىتىپ قويدىمۇ ؟ ياكى بولمىسا سىلەرنىڭ ھەممىڭلارنى بىرەرى ئەپسۇن ئوقۇپ ئۇخلىتىپ ئۇخلىتىپ قويۇپ ، ئاكىلىرىڭنىڭ تېپىۋالغان نەرسىسىنى ئەكەتتىمۇ ؟...ئۇنداقتا ، ئاكىلىرىڭمۇ مۇشۇ ئەتراپتا بولۇشى كېرەكتىغۇ ؟ يۈرۈ بىز قاراپ باقايلى .

بوۋاي بالىنى ئەگەشتۈتۈپ كونا تۈگمەننىڭ ئەتراپىنى تۇللۇق بىر ئايلىنىپ چىقتى . يىراق يېقىندا ئادەمنىڭ قارىسى كۆتۈنمەيتتى . بالا توختىماي ئاكىلىرىنىڭ گېپىنى قىلاتتى . ئۇلارنىڭ بىر نېمىنى توققۇز ، توققۇز دەپ سانىغىنىنى ئېيتاتتى . تۇرۇپلا ئېسەدەپ كېتەتتى .

– كۆڭلۈڭنى بۇزما ، ئوغلۇم ، مانا مەن سېنىڭ يېنىڭدا تۇرۇپتىمەنغۇ ، – دەيتتى بوۋاي ، – سېنىڭ توققۇز ، توققۇزلا دېگىنىڭگە قارىغاندا ، ئاكىلىرىڭ تېپىۋالغان نەرسىلەر بەلكى توققۇز تىللا ياكى ئىككى توققۇز – ئون سەككىز تىللادۇر . ياكى بولمىسا توققۇز يۈز ، توققۇز مىڭ تىللادۇر ... سەن بىلمەيسەن ، بۇ توققۇز تولىمۇ ئۇلۇغ سان ، قارا ھەممىمىز ئانىمىزنىڭ قورسىقىدىن توققۇز ئاي توققۇز كۈن مۇددەتنى توشقۇزۇپ ، ئاندىن يورۇق دۇنياغا چۈشمىز .

ھەرقانچە ئۇلۇغ شاھلارغىمۇ ، پەقەت توققۇز تازىملا قىلىمىز . ھەممە نېمىسى تەل كىشىلەرنى «توققۇزى تەل» دەيمىز . ئۇنىڭ تەل بولۇشى پەقەت ئۇلۇغ تەڭرىگىلا خاس ... بەلكىم ، سېنىڭ قورسىقىڭ ئاچقاندىر .

– سۇ ! – دەپ قۇرىغان لەۋلىرىنى يالىدى سەپەر .

– ئېسىم قۇرسۇن ! – دەپ ئېشىكى تەرەپكە بۇرۇلدى بوۋاي .

بوۋاي خۇرجۇندىن ياغاچ چۆچەكنى ئېلىپ ، ئېشەك ئۈستىدىكى تۇلۇمدىن سۇ قۇيىدى ۋە بالىنىڭ قولىغا يەنە بىر پارچە نان تۇتقۇزدى . بالا ئىلىپ قالغان سۇنى تەشەنلىق بىلەن سۈمۈردى . ئاندىن قولىدىكى ناننى ئىشتىھا بىلەن يېيىشكە باشلىدى . ئۇ تولىمۇ يېقىملىق ، كىشىنىڭ مەستلىكى كەلگۈدەك ئوغلۇ ئىدى .

« كىم بىلىدۇ ، – دەپ ئويلىدى بوۋاي ، – بۇ بالا خۇدا مېنىڭ يالغۇزلۇقىمنى نەزەرگە ئېلىپ ئاسماننىڭ ئۆزىدىن ئالدىمغا تاشلاپ بەرگەن بىر ھەمراھدۇر . مەن ئۇنى ئەكىتىشىم لازىم . ھېلىلا كۈن ئولتۇرۇپ ، قاراڭغۇ چۈشىدۇ . بۇ يەردە بالىنىڭ قورقۇپ يۈرىكى يېرىلىشى ياكى ئۇنى چۆلىنىڭ بۆرە قاپلانلىرى يەپ قويىشى مۇمكىن ... »

- قانداق ئوغلۇم ، مېنىڭ بىلەن كېتەمسەن ؟ ئاكىلىرىڭ ئېسىگە كەلسە ، ئۆزلىرى كېلىپ ئىزدەپ تاپار ، بولمىسا سەن مېنىڭ ئوغلۇم بولسەن بولامدۇ ؟ يۈرۈ!

بالا بوۋاينىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈردى - دە ، ئېشەكنىڭ يېنىغا كېلىپ توختىدى . بوۋاي ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى ئۇچىلىقنى باشقىدىن تۈزەپ ، ئاۋال بالىنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ مىنگۈزدى ، ئارقىسىغا ئۆزى مىندى . سەپەر شۇ تاپتا ھەممىنى ئېسىدىن چىقارغان بولۇپ ، ئېشەككە مىنگەنگە خوشال ئىدى . بۇ ئاجايىپ ھايۋاننىڭ ئۇششاق قەدەم ئېلىپ كىشىنى تەكشى تەۋرىتىپ مېڭىشى ، تۇرۇپ تۇرۇپ ئۇزۇن قۇلاقلىرىنىڭ بىرنى ئىگىز بىرنى پەس قىلىپ مىدىرلىتىپ قويۇشلىرى ئۇنىڭغا تولىمۇ قىززىق تۇيۇلاتتى . ئۇلارنىڭ ئالدىدا يىراققا سوزۇلغان چۆل يولى سوزۇلۇپ ياتاتتى . كونا تۈگمەن ۋە قېرى ئۈجمە بولسا بارغانسېرى يىراقتا قالماقتا ئىدى .

بوۋاينىڭ كىچىك بالىنىڭ ئاۋازىنى ئاۋازىنى ئاڭلىمىغىنىغا ئۇزۇن يىللار بولغانىدى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ قەلبىدە ئىللىق بىر ئېقىم داۋالغۇيتى . ئۇ ئاغىزى بېسىلماي بالىغا پاراڭ قىلىپ ماڭماقتا ئىدى .

- خۇدا قارغۇنى كۆزىدىن ئايرىسىمۇ ھاسىسىدىن ئايرىماپتۇ دېگەن مانا شۇ . مەن قېرىپ ، ساڭا ئوخشاش بىر ھەمراھقا تەشنا بولۇپ يۈرگىنىمگە ئۇزۇن يىللار بولدى . ھەر نامىزىمدا خۇدادىن تىلەيتىم . ياراتقان ئىگەم تەلەپكارلارنى ناكۇمىد قويمايدۇ . مانا بۈگۈن تەلپىم ئىجاۋەت بوپتۇ ... راست ، سېنىڭ ئىسمىڭ نىمدا ؟

بالا بوۋاينىڭ سۇئاللىرىغا جاۋاب بەرمىدى . ئېشەكنىڭ بىر خىل تەۋرىنىپ مېڭىشى بىلەن ئۇنىڭغا ھارغىنلىق يېتىپ ، بوۋاينىڭ قورسىقىغا بېشىنى تىرىگىنىچە ئۇخلاپ قالغانىدى .

- بوپتۇ-دەيتى بوۋاي سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ ، - بولمىسا سېنىڭ ئىسمىڭنى « چۆل ئوغلى » دەپ قويايلى . چۈنكى سەن ماڭا مۇشۇ چۆلدە ئۇچرىدىڭ ... بىزنىڭ بۇ چۆل مۆجىزىلەرگە باي ، بەلكىم سېنىڭ ئاكىلىرىڭ بۇ چۆلدە قانداقتۇر بىر غايىبانە خەزىنىلەرگە يولۇقۇپ ئەقلىنى يوقاتقاندۇر ؟ ئۇ بايلىق شۇنچە كۆپ بولۇپ ، ئۇلار « توققۇز ، توققۇز » دەپ ساناپمۇ تۈگىتەلمەي قېلىشقاندۇر ؟ ئادەملەر مۇنداق تاسادىبەن بايلىققا يولۇققاندا بەزىدە خۇدانىمۇ ئۇنتۇپ قالىدۇ .

... ياكى سېنىڭ ئاكىلىرىڭ ياشراق بولسا چىرايلىق بىرەر چوكانىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ كېتىپ قالىدىمۇ يە ؟ خوتۇنلارنىڭ ئۆزىمۇ بىر ئېزىتقۇ بۇنىڭ ھەممىسى ئاللاننىڭ تەقدىرى بىلەن بىلەن بولۇۋاتقان ئىشلار دېگەن . تەقدىر بىر سەۋەبلەرنى قىلىپ سېنى ئاكىلىرىڭدىن ئايرىدى ، يەنە بىر سەۋەبلەر بىلەن ئىككىمىزنى بىر بىرىمىزگە ئۇچراشتۇردى . بولمىسا نېمە ئۈچۈن مېنىڭ ئېشىكىم دەل كونا تۈگمەننىڭ يېنىغا كەلگەندە توختاپ قالىدۇ ۋە مەن قانداق قىلىپ شۇنچە يىراقتىن سېنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازىڭنى ئاڭلاپ قالسەن

شۇنداق قىلىپ ، ئېشەكلىك بوۋاي سەپەرنىڭ ئىسمىنى « چۆل ئوغلى » قويدى . بوۋاي ياش ۋاقتلىرىدىن تارتىپ مۇشۇ چۆللەردە ئوۋچىلىق قىلىپ ، بازارغا ئوتۇن ئەكىرىپ سېتىپ تىرىكچىلىك قىلغانىدى . مۇشۇ ئەتىراپتا چۆل يوللىرى كېسىشىدىغان بىر يەردە ھازىر ئۇنىڭ چايخانىسى بار ئىدى . چايخانا ناھايىتىمۇ ھەيۋەتلىك يوغىنىغان ئۈچ تۈپ توغراق يېنىغا ئورۇنلاشقان بولۇپ ، كىشىلەر ئۇ يەرنى « ئۈچ توغراق » دەپ ئاتىشاتتى . توغراقلارنىڭ يۇپۇرماقلىرى بوۋاينىڭ چايخانىسى ئەتىراپىغا قويۇق سايە تاشلاپ تۇراتتى . ئوتۇنچىلار ، چۆل يوللىرىدىن ئاندا ساندا ئۆتۈپ تۇرىدىغان يولۇچىلار بۇ يەردە توختاپ ، ئۇلاغلىرىنىڭ تۇشاۋغىلىرىنى بوشتىپ ئوتقا قويۇپ ، ئۆزى چاي ئىچىپ

ئۆتۈپ كېتەتتى .

بۇ ئەتىراپتىكى شالاڭ ئۆسكەن توغراقلار بىر زامانلاردا بۇ جايدا شارقىراپ ئېقىپ تۇرغان ئېقىن سۇلارنىڭ بولغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ تۇراتتى . ھازىر بولسا ئەتىراپ پايانسىز قۇملۇققا ئايلانغانىدى . جىرا - قايتالاردا يەنە قۇمۇش ، جىغان ، تىۋىلغا ، يۇلغۇن ، قوڭغۇراقتىكىلەر ئۇچىراپ قالاتتى . بوۋاينىڭ چايخانىسى يېنىدىكى باراقسان ئۆسكەن بىر تۈپ يۇلغۇننىڭ تۈۋىدە مۆجىزىدەك بۇلدۇقلاپ چىقىپ تۇرىدىغان بىر بۇلاق بار ئىدى . بولاقنىڭ سۈيى ئەتىراپتىكى قۇمغا سىڭىپ كېتەتتى . بۇلاق ئەتىراپىدىكى نەملەشكەن يەرلەردىن كۆلەپ چىققان ياش توغراق ئوتلىرى ، ئۇششاق يۇلغۇن شاخلىرى بۇلاق سۈيىنى تورا ، ئۇنى توپا چاڭ ۋە يات كۆزلەردىن ساقلاپ قالاتتى . تۆمۈز كۈنلىرى بۇ بولاقنىڭ سۈيى شۇنچىلىك مۇزدەك ۋە تەملىك ئىدى . بوۋاينىڭ ئاشۇ بۇلاق سۈيىدە قايناتقان چېينى ئىچكەن يولۇچى بىر ئولتۇرىشىدا بىر قانچە چەينەكنى بىكار قىلىپ ، تەرلىرىنى ئېرتىپ ، بۈكلۈككە تاشلانغان كېڭىزدە بىردەم يانپاشلاپ كۆز يۇماتتى - دە ، كۆزىنى ئاچقاندا ئۆزىنىڭ ھاردۇقى چىقىپ پەيدەك يېپىنىك بولۇپ قالغانلىقىنى ھېس قىلاتتى . بەزى كۈنلىرى كەچ قالغان يولۇچىلار بوۋاينىڭ چايخانىسىدا قونۇپمۇ قالاتتى .

ھېلىلا چاي ئىچىپ ماڭغان يولۇچىلارنىڭ قاچا - قۇچىلىرىنى يىغىشتۇرىۋاتقان موماي يىراقتىن ئېشەكلىك كېلىۋاتقان بوۋاينى كۆرۈپ يول ئۈستىگە چىقتى .

بوۋاي يېقىنلاشقاندا ، ئۇنىڭ ئېشىكى ئالدىدا ئولتۇرغان بالىنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپ ، ئىختىيارسىز قورۇق باسقان يۈزلىرىگە كۈلكە يۈگۈرى . بىر زامانلاردا بوۋاي - موماينىڭمۇ بىر قىز ، بىر ئوغلى بولغانىدى . ئۇلارنىڭ ئوغلىنى چېچەك ئەكەتتى . قىزى بويىغا يەتكەندە بىر كەمبەغەل يىگىتكە ياتلىق بولدى . قىزى بىلەن كۈيۈڭلى دەسلەپتە پات پات يوقلاپ كېلىپ تۇراتتى . كېيىن كۈيۈڭلى دەسلەپتە ئۇلارنى پات پات يوقلاپ كېلىپ تۇراتتى . كېيىن كۈيۈڭلى تىرىكچىلىك ئىزدەپ ئائىلىسىنى ئېلىپ يىراقلارغا كېتىپ قالدى . مانا شۇنىڭدىن بېرى ئۇلار يالغۇز ئىدى .

- ۋاي خۇدايىمەي ! - دەپ بوۋاينىڭ ئالدىغا يۈگۈردى موماي ، - بۇ كىمنىڭ بالىسى ، نىمانچە تاتلىق ؟ توختاتسىلا ، ئاۋايلىسىلا ، بالىنى مەن ئالاي .

موماي سەپەرنى قۇچاقلاپ ئېلىپ يەرگە قويدى . سەپەر قاپقارا ، نەمخۇش كۆزلىرى بىلەن بۇ مېھرىبان ئادەملەرگە ھېيىقماي قارايتتى .

- بۇ كىمنىڭ بالىسى ؟ - دەپ سورىدى موماي بالىنىڭ ئەتىراپىدا پەرۋانە بولۇپ .

- خۇدايىم بەرگەن ، خۇدايىم بەرگەن ، خوتۇن ، قېنى چېيىڭنى تەييارلا ، تىقىشتۇرۇپ قويغان تاتلىقلىرىڭنى ، مېغىز قاقلىرىڭنى چىقار .

- چاي تەييار ، خۇدايىم توۋا ، زادى نېمە دەيدىغانلا ، بۇ زادى كىمنىڭ بالىسى ؟

- خۇدايىم بەرگەن دېدىمغۇ ! - دېدى بوۋاي سەپەرنى كۆتۈرۈپ كېلىپ كىگىزگە ئولتۇرغۇزۇپ تۇرۇپ ، - خۇدايىم بەرگەندىن كېيىن بىزنىڭ بالىمىز بولىدۇ - دە !

- خۇدايىم بەرگەن ، خۇدايىم بەرگەنلا دەيدىغۇ ماۋۇ ئادەم ، ھېلىمۇ خۇدايىم قانداق بەردى ئۆقتۈرۈپراق دېمەملا .

- يولدا شۇنداق كېلىۋېتىپ يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالدۇم . يېقىنلاپ بېرىپ قارىسام ، كونا

تۈگمەننىڭ يېنىدىكى ئۈجمە سايىسىدە مۇشۇ ئوغۇل تۇرۇپتۇ .

خۇدايىم بەردى دېگەن شۇ .

– ۋاي خۇدايىمەي ، ماۋۇ ئادەم خەقنىڭ بالىسىنى كۆتۈرۈپلا كەلگەن ئوخشىمامدۇ ، بالىنىڭ ئانىسى شۇ تاپتا قانچىلىك سەكپارە بولۇپ كېتىۋاتقاندۇر ؟!

– نىمىدەپ ۋايسايدىغاندۇر ، ماۋۇ خوتۇن ، مېنىڭ سېنىڭچىلىك ئەقلىم يوقىمىدى ؟...

– ئەمەسە سىلىگە بىكاردىن – بىكارغىلا ئۇچىراپ قالدىغان بالا نەدە تۇرۇپتىكەن ؟

– دەۋەتمەنغۇ ، كونا تۈگمەننىڭ يېنىدا يىغلاپ تۇرۇپتىكەن . ئۇ ئەتراپتا نەدىمۇ ئادەم بولسۇن ، بەلكى بىرەر كارۋاندىن ئېزىپ چۈشۈپ قالغاندۇر ياكى بىرەر تاشلاپ كەتكەندۇر : مەيلى ئەمەسمۇ ، ئىگىسى چىقىپ قالسا سالامەت تاپشۇرۇپ بېرىمىز ، بولمىسا ئوغۇل بىزنىڭ .

– بوپتۇ ، خاپا بولمىسلا ، – دېدى موماي ئۆزىنىڭ چېچەكتە ئۆلۈپ كەتكەن ئوغلىنى ئەسلىگىنچە بالىغا مەستلىكى كېلىپ قاراپ ، – بۇ ئوغۇل بىزنىڭ رەھمەتلىك تۆمۈرخانغا شۇنداق ئوخشايدىكەن ، بالىنىڭ ئىسمى نىمە ئىكەن ؟

– ئىسمىنى بىلمىدىم ، بايا مەن يولدا كېلىۋېتىپ ئۇنىڭغا « چۆل ئوغلى » دەپ ئىسىم قويۇپ قويدۇم .

– قويسلا ، شۇمۇ ئىسىم بوپتۇمۇ ، – دېدى موماي ، – ئۇنىڭ ئىسمىنى ھەمراھ قويايلى .

– « چۆل ئوغلى » دېگەننىڭ سەۋەبى ، – دەپ چۈشەندۈردى بوۋاي مومىيىغا ، – ماڭا ئۇ چۆلدە ئۇچرىدى ، ئۇ يەنە مۇشۇ چۆلدە ئۆسۈپ چوڭ بولدى

چايخاننىڭ بىر بولۇشىغا قويۇلغان كونا ساندۇقتىن مېغىز – قاقىلارنى ئېلىپ داستىخانغا تۆكۈۋاتقان موماي « چۆل ئوغلى » دېگەن ئىسىمغا زادىلا رازى بولمىدى .

– ھەمراھ بولسۇن ! – دەيتى ئۇ ، – خۇدايىم بۇيرۇپ ، بۇ بالىنىڭ ئىگىسى چىقماي قالسىلا قېرىغاندا ئۇ بىزگە ھەمراھ بولىدۇ .

– قوي بولدى ، « چۆل ئوغلى » دېدىمۇ ، « چۆل ئوغلى ! » – دېدى بوۋاي تەرسالىق بىلەن . بۇ تالاش تارتىش بىلەن بوۋاي بىلەن موماي يەنە قىزىرىشىپ قالغىلى تاسلا قالدى . سەپەر بولسا موماي تۆككەن تاتلىقلارغا بەھوزۇر ئېغىز تېگىشكە باشلىغانىدى .

ناتونۇش شەھەر

سەپەر ئوتۇنچى بوۋاينىڭ ئۆيىدە تاتلىقلار بىلەن چاي ئىچىپ ئولتۇرغاندا ، ئۇنىڭ ئاكىلىرى يول ئۈستىدە كېتىپ باراتتى . ئىلگىرىكى كۈنلەردىكىدەك جىدەللەپ ئەمەس ، بىر توختاپ ، بىر مېڭىپ ، بىر – بىرىگە قول سىلىكىپ قىزىرىشىپ ئىلگىرىلەپ كەتە ئىدى . ئۇلار ئەمدى شاھنىڭ لەشكەرلىرى ئارقىمىزدىن يېتىشىپ كېلىپ تۇتۇپ كېتەرمىكەن ، دېگەن ئەندىشىنى ئۇتۇشقانىدى . كىم بىر تىللانى ئۇشۇق ئېلىش كېرەك دېگەن مەسىلە ئۈستىدە توختىماي تالاش تارتىش قىلىشاتتى . سەپەرنى تاشلاپ يولغا چىقىشى بىلەنلا ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا « تىللا سېلىنغان خالتىنى كىم كۆتۈرىدۇ » دېگەن جىدەل باشلاندى .

– ئەكەل ، خالتىنى مەن كۆتۈرىمەن ، – دېدى بارات .

– بولدى ئۆزۈم كۆتۈرىۋېرەي ، – دېدى ئۆمەر .

– مەن كۆتۈرسەم نىمە بولغۇدەك ؟

- مەن دېگەن سېنىڭ ئاكاڭ ، خالتىنى « قاغىلىق باغ » دىكى كۆمۈكلۈك جايدىن دەسلەپتە ئۆزۈم كولىۋالغان ، شۇ يەردىن باشلاپ ئۆزۈم كۆتۈرۈپ كېلىۋاتىمەن .

- سەن خالتىنى كۆتۈرۈپ ماڭغاندا مەنمۇ سەپەرنى يۈدۈپ ماڭغانتىمغۇ ؟ ئەكەل ، ئەمدى خالتىنى مەنمۇ بىردەم كۆتۈرۈپ ماڭاي .

ئەسكى تۈگمەن يېنىغا تاشلاپ كەتكەن ئىنسىنىڭ نامى تىلغا ئېلىنىشى بىلەن ئۆمەر جىمىپ كەتتى . چۆل جەزىرىدە يالغۇز قالغان سەبىي بالىنى ئەسكە ئېلىش قانداقلا بولسۇن ئۇلارنىڭ ۋىجدانىنى ئازابلايتى .

- بولدىلا ، يوقلاڭ ئىشنى تالىشۋەرمىگەنە ، - دېدى ئۇ ، - بۇ خالتىنىڭ ھېچقانچە ئېغىرى يوق ، ئۆزۈم كۆتۈرىۋېرەي .

- مەن ساڭا ئىشەنمەيمەن ! - دېدى بارات .

- نىمىشقا ئىشەنمىگۈدەكسەن ؟ تىللارنى ساناپ قويدۇقۇ؟ بىرى كەم بولسا مانا مەن جاۋاپكار .

- سېنىڭ قولۇڭدا تۇرۇپ تىللارنىڭ توقسان توققۇز بولۇپ قالغىنىغا تېخىچە ئەقلىم يەتمەيۋاتىدۇ ، يەنە بىر مەنزىلگە بارغۇچە قانچىسى كېمىيىپ كېتىدۇ

- ئەمىسە ، قانچە بولماقچىدى ، قانچە ؟ ئېيتىپ باققىنە ؟

- ئېيتىمغۇ ، يۈز بولسا توغرا بولاتتى .

- ھەي ، نىمانداق غەرەز ئۇقمايدىغان نېمىسەن ؟ ئۆزى توقسان توققۇز تۇرسا ، قانداق قىلىپ يۈز بولىدۇ ؟ تىللارنىڭ مېنىڭ قوينۇمدا تۇرۇپ تۇغامدۇ يە ؟ - دەپ تېرىكتى ئۆمەر .

- ئەسلىدە بىز تىللارنى يەردىن كولىۋالغاندىلا ساناپ قويساق بولغانىكەن . سەن ئۇنى ئالمان تالمانلا قوينۇڭغا سالىدىڭ .

- ھەي جېنىم ئۇكام ، ئۇ چاغدا ھەممىمىز جاننى پاتىراق قۇتۇلدۇرۇشنىڭ كويىدا ئىدۇق ، خالتىنىڭ ئىچىدىكىنى ساناپ ئولتۇرۇش كىمنىڭ ئېسىگە كېلىپتۇ دەيسەن ، راست ئېيتتىڭ ، ساناپ قويغان بولساق توغرا بولغانىكەن .

- سانمايلا قوينۇڭغا سالغىنىڭدا بىر غەرەز بار - دە !

ئۆمەر ئاچچىقىدا يېرىلىپ كېتەي دەپ قالدى .

- كەل تىللارنى ھېلىمۇ بولسا يەنە باشقىدىن ساناپ قويايلى تۆھمەت قىلىدىغان ئوخشايسەن ، - دېدى ئۆمەر .

- سانسۇقۇ ، توقسان توققۇز ، - دېدى بارات ، - بەلكىم بىرەر تىللانى باشقا بىر يېرىڭگە تىقىۋالغانىسەن .

- قىيىنچىلىق تۆھمەت ! - دەپ قوينىدىن خالتىنى ئېلىپ غەزەپ بىلەن يەرگە ئاتتى ئۆمەر ، - كەل مېنى ئاخشۇرئۇل ! يېنىمدىن سۇنۇق يارماقمۇ تاپالمىساڭ قانداق قىلىسەن ؟

- ئۇنى تېپىۋالدىغان يەرگە تىقىۋالغانىدە ! - دېدى بارات خاتىرجەم ھالدا .

- كىم بىلىدۇ ، - دېدى ئۆمەر يەردىكى خالتىنى ئېگىشىپ ئېلىپ تۇرۇپ ، - ئۇ بىر تىللانى بەلكىم ئۆزۈڭ تىقىۋالغانىسەن .

- قۇدرىتى ئۇلۇغ خۇدا ! - دەپ نالە قىلدى بارات ، - مانا قىزىق گەپ . بۇ خالتىنى سەن ماڭا بۇرجىكىنىمۇ تۇتقۇزماي كۆتۈرۈپ يۈرسەڭ ، مەن ئەپسۇن ئوقۇپ ئۇنىڭ ئىچىدىن بىرتال تىللانى

ئايرىپ يانچۇقۇمغا سېلىۋالسىمەنمۇ ؟ ...ئەگەر شۇنداق ئەپسۇن ئوقۇش قولۇمدىن كېلىدىغان بولسا ، خالتاڭنى قۇرۇقداپلا قويغان بولمايتتىمۇ ؟

– مانا ، مانا ! – دەپ ۋارقىراپ كەتتى ئۆمەر ، – ھەي نىيىتى يامان پەس ، ئەزەلدىن سېنىڭ كۆڭلۈڭ قارا ، راست ، قولۇڭدىن كەلگەن بولسا خالتىنى قۇرۇقداپ ھەممىنى ئۆزۈڭنىڭ قىلىۋالغان بولاتتىڭ .

– ئەمىسە ، ئۆزۈڭ دەپ باققىنە ، مەن قانداق قىلىپ بىرتىللانى ئېلىۋالالايتتىم ؟
– دېسەم دېمىسەم ، ھېلىقى ئەسكى تۈگمەن يېنىدا ، تىللارنى خالتىدىن تۆكۈپ ساناۋاتقان چېغىمىزدىلا بىر تىللانى جايلاشقا ئۈلگۈرگەنسەن ؟

– ئەمىسە مېنى ئاختۇر ! – دەپ قوللىرىنى كەڭ يېيىپ ، ئاكىسىنىڭ ئالدىنى توسۇدى بارات .
– ئاختۇرمايمەن ! – دەپ ئىنىسىنىڭ مەيدىسىنى ئىتتەردى ئۆمەر ، – بەلكىم سەن ئۇ تىللانى ئاللىبۇرۇن يۈتۈۋالغانسەن ، خالىي بىر جايغا بارغاندا ئۇنى نىجاسەت بىلەن بىللە چىقىرىپ ، ياغاچ بىلەن مالتىلاپ ئېلىپ يانچۇقۇڭغا سالارسەن

– تۇفى ! – دەپ يەرگە تۈكۈردى بارات كۆڭلى ئېلىشىپ ، – بولدى توختا ، تىللارنى ھازىرلا بۆلۈشۈپلىپ ، ھەر ئىككىمىز ئۆز تېگىشلىكىمىزنى ئۆزىمىز كۆتۈرىمىز .

– كەل ، مەنمۇ سەن بىلەن ئىتتەك تاللىشىپ يۈرۈشتىن جاق تويىدۇم !
لېكىن ئۇلار ھەر قانچە قىلىپمۇ توقسان توققۇز تىللانى تەڭ ئىككىگە بۆلەلمەيتتى ۋە بىرەر بىرنىڭ بىر تال تىللانى ئوشۇق ئېلىۋېلىشىغىمۇ يول قويمىتتى . ئۇلار تاللاش تارتىش ئىچىدە يولىنى داۋام قىلاتتى . يىراقتىن بىرەر يولۇچىنىڭ قارىسى كۆرۈنۈپ قالغۇدەك بولسا جىمىپ قېلىشاتتى . دە ، يولۇچى كەتكەندىن كېيىن ، ئەنسىرەپ ئارقا كەينىگە قارىۋېتىپ ، يەنە جېدىلىنى قىلىشاتتى .

ئۇلار شۇ ھالەتتە ئۇزاق يول بېسىشتى . كۈن ئولتۇرۇپ ، غەربكە توپلانغان بۇلۇتلار ئۈستىدە قۇياشنىڭ قىپقىزىل نۇرلىرى قېتىپ قالدى . ئەتراپقا كەچكى گۈگۈم ئۆز پەردىسىنى يېيىپ جاھان قاراڭغۇلاشماقتا ئىدى . شۇ چاغدا ئۇلارغا ناتونۇش بىر شەھەرنىڭ ئېگىز سېپىللىرى كۆرۈندى . ئۇلار يېتىپ كەلگۈچە ئوبدانلا قاراڭغۇ چۈشۈپ ، گۈمبۈرلىگەن توپ ئاۋازى ئاڭلاندى . بۇ شەھەر دەرۋازىلىرىنىڭ تاقالغانلىقىنىڭ بەلگىسى ئىدى . ئاكا – ئۇكا يول ئۈستىدە قېتىپ تۇرۇپ قېلىشتى .

– مانا ! – دېدى بارات .

– نېمە بولدى ؟

– شەھەر دەرۋازىسى تاقالدى ، توپ ئاۋازىنى ئاڭلىمىدىڭمۇ ؟
– ھەممىنى قىلغان سەن ، – دېدى ئۆمەر ، – يولدا جېدەللەشكەننىڭ ئورنىدا ئىتتىكرەك ماڭغان بولساق ، بۇ ئايدالادا قالماس ئىدۇق .

– ھەممىنى قىلغان ئۆزۈڭ ، شۇ بىر تىللانى تىنقىۋالمىغان بولساڭ
– توختا ! – دەپ ئۆكسىنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى ئۆمەر ، – بىز يولدىن ئېزىپ كەتتۇقمۇ قانداق ؟

– مەن نەدىن بىلەي ، مەن ساڭا ئەگىشىپ ماڭدىم .
– سەن تىللانىڭ جېدىلىنى قىلىپ كۆزۈمگە كىرىۋېلىپ قايسى يوللارغا ئەگىپ كېتىپ

قالغىنىمىزنى بىلىمىي قالغان ئوخشىمەن . « بىغەملەر شەھىرى » گە بارىدىغان يولدا مۇنداق شەھەر بولماسلىقى كېرەك ئىدى .

– ئاۋال تىللارنى ساق سالامەت بىر بۆلۈشۋالايسى ، – دېدى بارات ، – يانچۇقتا پۇل بولسا يۇرتنى يەنە ئىزدەپ سوراپ تېپىۋالىمىز .

بۇ شەھەرنىڭ دەرۋازىسى سىرتىدا كەچ قالغان يولۇچىلار ئۈچۈن سېلىنغان ساراي ، ئاشخانىلار بار ئىدى . ئاكا ئۇكا يېنىدىكى تىللارنىڭ ئىسىرىپ ئادەم كۆپ يەرگە بېرىشقا پىتىنالىمىدى . ئۇلار مۇشۇ ئوچۇقچىلىقتا تۈنەپ ، ئەتە سەھەردە ، شەھەر دەرۋازىسى ئېچىلىشى بىلەنلا شەھەرگە كىرىۋېلىشنى ئويلاشتى . ئۇلار يەنە شەھەرگە كىرىشنىڭ ئالدىدا تىللار ئۈستىدىكى ماجىرالارنى ئاخىرلاشتۇرۇپ ، ھەر قايسىسى ئۆزىگە تېگىشلىك بولغان ئالتۇنلارنى ئۆز بەلۋاغلىرىغا تۈگۈپ مېڭىشى كېرەك ئىدى .

ئۇلار يولدىن چىقىپ ، قانداقتۇر بىر چاتقاللىقلار ئىچىگە ئۆزىگە ئورۇن ھازىرلاشتى . ھەر ئىككىلىسى ئۇخلاپ قېلىشتىن قورقاتتى . ئۇلار قانداقتۇر بىر ئوغرى ياكى قاراقچىنىڭ كېلىپ ئۆزلىرىنى بۇلاپ كېتىشىدىن ئەمەس ، بىر بىرىدىن ئەنسىرىشىپ قالغانىدى . يول ھاردۇقى بىلەن قورساقنىڭ ئاچلىقى قوشۇلۇپ ھەر ئىككىلىسىنى قىيناشقا باشلىدى . ئۇلارنى ھېلىدىن ھېلىغا مۈگدەك باساتتى . بارات ئاكىسىنىڭ ئۆزىنى ئۇخلىتىپ قويۇپ خالىتىنى ئېلىپ قېچىشىدىن قورقۇپ ، ئۇ ياق بۇ ياققا ئۆرۈلۈپ ، بېسىپ كېلىۋاتقان مۈگدەكنى قاچۇرۇشقا تىرىشاتتى . ئۆمەرمۇ ئۇخلىيالمىغانىدى .

– ئەتە مەن ساڭا قىرىق توققۇز تىللانى ساناپ بېرىمەن ، – دېدى ئۆمەر ئىنىسىگە .

– ئۆزۈڭ ئەللىكىنى ئالىسەن ؟!

– گېپىمنى ئاخىرغىچە ئاڭلىمامسەن ، بەتئىيەت ! مەنمۇ قىرىق توققۇز تىللانى ئالىمەن ، يەنە بىر تىللانى ئىككىمىز شەھەرگە كىرىپ ، پارچە پۇلغا ئالماشتۇرۇپ بۆلۈشۋالىمىز ، ئىككىمىزنىڭ قېرىنداشلىقى شۇنىڭ بىلەن ئاخىرلاشقان بولىدۇ . سەن مېنى ئىككىنجى ئاكام دەپ ئاغزىڭغا ئالغۇچى بولما .

– سەن مېنى ئۇخلىتىپ قويۇپ قاچىسەن .

– ئادەم ئەمەس ئىت ! – دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ئۆمەر ، – كەل ئىشەنمىسەڭ بۇ خالىتىنى ھەر ئىككىمىز تەڭ تۇتۇپ ياتايلى .

ئۇلار تىللا سېلىنغان تېرە خالىتىنى بەلۋاغلىرىنىڭ ئۇچىغا تەڭ باغلاپ ، ھەر بىرى يەنە ئۇ خالىتىنى ئۈستىدىن قوللىرى بىلەن مەھكەم بېسىپ يېتىپ ئۇيقۇغا كېتىشتى .

تاڭ سەھەردە ، شەھەر سېپىلىنىڭ ئۈستىدىكى توپلار گۈمبۈرلەپ ئېتىلىشى بىلەن تەڭ ئۆمەربىلەن بارات كۆزلىرىنى ئېچىشتى – دە ، چاچىراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشتى .

ھەر ئىككىسىنىڭ بەلۋاغلىرىنىڭ ئۇچى كېسىلگەن ، ھېلىقى تېرە خالتا تىللار بىلەن نەگىدۇر غايىپ بولغانىدى . ئۆمەر بىلەن بارات ئالاقىزادە بولۇپ ئۇ ياق بۇ ياققا يۈگۈرۈپ ، يەنە ئۆز ئورنىغا قايتىپ كېلىشتى . يېقىن ئەتراپتا ھېچكىمنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى . ئۇلار ياتقان يەرنىڭ ئەتراپىدا بىرەر گۇمانلىق ئىزمۇ يوق ئىدى . سەھەرنىڭ سالىقىنىدا پۈتۈن ئەتراپ جىمجىت سۈكۈتتە ياتاتتى .

– خالتا قېنى ؟ مېنى ئۇخلىتىپ قويۇپ ئۇنى نەگە يوقاتتىڭ ؟ – دەپ ۋارقىرىدى ئۆمەر .

– تىللارنى سەن « قاغىلىق باغ » دىن چىققاندىن بېرى باغرىڭغا مەھكەم بېسىپ كېلىۋاتاتتىڭغۇ ؟ يەنە ئىزا تارتماي مەندىن بۇرۇن گۈركىرەيسەنغۇ ؟ ... ئۇنى نەگە يوقاتتىڭ ؟ – دەپ ئاكىسىدىنمۇ قاتتىقراق ۋارقىرىدى بارات .

– مەن ئۇنى قوينۇمدا بىر ئوبدان ساقلاپ ، مۇشۇ يەرگىچە سالامەت يەتكۈزۈپ كەلگەندىم ، كېچە سېنىڭ : « ساڭا ئىشەنمەيمەن ، خالىنى ئىككىمىز تەڭ تۇتۇپ ياتىمىز » دېگىنىڭدە باشقا گەپ بار ئىكەن – دە !
– نېمە دېدىڭ ؟

بارات ئېتىلىپ كەلگىنىچە ئاكىسىنىڭ ياقىسىغا ئېسىلدى . ئىككىيلەن تەڭ ياقىلىشىپ كەتتى . بارات ئاكىسىنىڭ گەپىگىچە ، گەپ قورسىقىغا مۇشت ئاتاتتى .
ئۆمەر باراتتىن پاكارراق بولغان بىلەن ئۇنىڭغا قارىغاندا كۆپ قاۋۇل ئىدى . ئاچچىقىدا ئۇ ئىنىسىنى بىر نەچچە قېتىم بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ يەرگە ئاتتى . بىر چاغدا ئۇلار نەپىسى بوغۇلۇپ ، ھېرىپ ئولتۇرۇپ قېلىشتى . نېرىراقتىكى يولدا ھېلىلا شەھەر دەرۋازىسىدىن چىققان بىر توپ كارۋانلار يېقىنلاپ كەلمەكتە ئىدى .

تۆگىلەر سالماقلىق قەدەم ئېلىپ ، ئەتراپقا كۆلدىرىمىنىڭ ئاۋازىنى قالدۇرۇپ ئۆتۈپ كەتتى ... ئاكا ئۆكىنىڭ ئوتتۇرىسىنى ئېغىر جىمجىتلىق باسقاندى . ھەر ئىككىلىسى ئويلىنىپ ، تىللارنى ئۆزلىرىنىڭ ئىچىدە بىرەرەنىڭ ئالمىغانلىقىنى جەزىم قىلىشتى . چۈنكى ئۇلارنىڭ ئىچىدىن كىم بولسۇن بىرەرى تىللارنى ئالغان بولسا ، ئۆزىمۇ بۇ يەردىن ئاللىبۇرۇن كېتىپ قالغان بولاتتى ... ئۇنداق بولسا خالتا قەيەرگە غايىپ بولدى ؟ ئۇنى ئىنىس جىن ئەكەتتىمۇ ؟ ئادەممۇ ؟ ...

ھەممىگە سەۋەپ بولغان ئۇيغۇ ، غەپلەت ئۇيقۇسى !

– نېمىشقا ئاتام ھايات ۋاقتىدىلا بۇ تىللارنى ئۆز قولى بىلەن بۆلۈپ بېرىۋەتمىگەن بولغىنى ، دەپ ئارىدىكى جىمجىتلىقنى بۇزدى بارات ، – ئۇ چاغدا بىز ھەرقايسىمىز ئۆزىمىزگە تىگىشلىكىنى قوينىمىزغا سېلىپ مەھكەم ساقلىغان بولاتتۇق ، قېرىنداشلارمۇ ئازارلاشمايتتۇق .
– ئاتامنى گۇناھقا شېرىك قىلما ! – دېدى ئۆمەر ، – ھەممە ئەيىپ ئۆزىمىزدە ، شۇ ئالتۇنلاردا كىچىك سەپەرنىڭمۇ ھەققى بار ئىدى . بىز ئالا كۆڭۈللۈك قىلىپ ، نارسىدىن چۆلگە تاشلىۋەتتۇق ، خۇدا بىزنى جازالىدى ...

ئاكا ئۇكا ئىككىسىنىڭ روھى چۈشۈپ كەتتى . ئورنىدىن قايتا قوپۇشۇپ ئەتراپنى يەنە ئىزدەشتۈردى . ئۇلارنىڭ قورساقلىرى ئېچىپ بېقىنلىرىغا چاپلىشىپ كەتكەندى . ئەمدى قانچە ھەسرەت چەككەن بىلەنمۇ ئىش ئورنىغا كەلمەيتتى . يىراقتا شاۋقۇنلۇق ، ناتونۇش بىر شەھەر ئۇلارنى قوينىغا چاقىرماقتا ئىدى .

– سەنمۇ ئەجەپ قىلىپ كەتتىڭ ، – دېدى ئۆمەر ، – بىر تىللانى كەم ئالغىنىڭغا نىمە بولاتتى ، بىز كېچىلا بۇ پۇللارنى بۆلۈشۈپ ، شەھەر دەرۋازىسى يېنىدىكى بىرەر سارايغا چۈشۈپ ياتقان بولساق بولاتتى ، مانا ئەمدى ھەممىدىن قۇرۇق قالدۇق .

– شۇنداق قىلىش لازىملىقىنى بىلگەن ئادەم نېمىشقا ئۆزۈڭ بىر تىللانى كەم ئالمايدىڭ ؟ – دەپ ئۆكتە قوپتى بارات .

– بولدى ، بولدى ، ئەمدى يوق نەرسىنى تالاشمايلى ، – دېدى ئۆمەر .

ئاغزىدا شۇنداق دېيىشىمۇ ، ئورۇنسز تالاش تارتىش بىلەن تىللارنى ئوغرىغا بېرىپ قويغىنىغا ھەر ئىككىلىسىنىڭ ئىچى ئېچىشاتتى . « بىر تىللا كەم ئالغىنىمغا نىمە بولاتتى - ھە ، دەپ ئۆكۈنەتتى ئۆمەر ، - ناھايىتى مەن ئاچقان دۇكىنىمغا بىر تىللالىق مالنى كەمرەك سالغان بولاتتىم ... » :

« بىر تىللا ئۈچۈن ئەجەبمۇ پەسلىك قىلىپ كېتىپتەنمەن ، - دەپ خىيال قىلاتتى بارات ، بىر تىللا كەم بولسا قانچىلىك ئىش ئىدى . ناھايىتى مەن ئالدىغان تۆت خوتۇننىڭ ئورنىغا ئۈچى ، ئىككىنى ياكى دەسلەپتە بىرنى ئېلىپ تۇرغان بولاتتىم ... » ئۇلارنىڭ بارلىق شېرىن خىياللىرى تۈزغاقتەك ئۇچۇپ كەتتى .

« ئەمدى ھەرقايسىمىز ئۆز يولىمىزغا ماڭايلى ، بىز چىقىشالمىغۇدەكمىز ! - دەپ چاپاننىڭ پېشىدىكى توپىلارنى ئەتەي ئاكىسىغا يەتكۈدەك قىلىپ قاتتىق قاتتى بارات .

- مەنمۇ سېنىڭ بىلەن بىللە يۈرۈشكە خۇشتار ئەمەس ، - دېدى ئۆمەر ، - قېنى سېنىڭ شەھەردە بىرەر يېرىڭگە تىقىشتۇرۇۋالغان پۇللىرىڭنى خەلەپ باققىنىڭنى كۆرۈپ باقاي .

- كۆرىمىز ، - دېدى بارات ، - تېخى تىللار ئۆزۈڭنىڭ يانچۇقىدىن چىقىپ قالامدۇ تېخى ! ...

ھەر ئىككىلىسى بىر بىرىگە باتىنغىنىچە مېڭىپ چوڭ يولغا چىقتى . ئالدىدىكى ئاچا يولغا كەلگەندە ئىككى تەرەپكە ئايرىلىپ كېتىشتى . بۇ ئىككى يول شەھەرنىڭ ئالدى ئارقا دەرۋازىلىرىغا تۇتىشىدىغان - يەنىلا بىر شەھەرگە كىرىدىغان يول ئىدى .

قورسىقىم ئاچ ئىدى

ئاكا ئۆكىلار بىر بىرىگە قىيىپ ئالدى ئارقا دەرۋازىدىن كىرىپ كەلگەن بۇ شەھەر چۆللۈكتىكى يەنە بىر ئاۋات شەھەرلەردىن ئىدى . شەھەر ئەتراپى مۇنبەت ئېتىزلار ، باغلار ، قىشلاقلارغا ئەكىتىدىغان يوللار بىلەن قورشالغانىدى . ھارۋىلار مېڭىۋېرىپ كاتتاڭلاشتۇرۇۋەتكەن يوللاردىن پۇرقىراپ توپا كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى .

يول ياقىسىدا ئۆسكەن چىغرىتماق ، ياۋا كەندىر ۋە يوغان يوپۇرماقلىق تىكەنلىك ئوتلارنى يىل بويى قېلىن چاڭ بېسىپ تۇراتتى . شەھەر بازىرىنىڭ ھەر بىر كوچىسى - ناۋايىلار كوچىسى ، ئاشپەزلەر كوچىسى ، موزدوز ، ياغاچچى ، جۇۋازچى ... دېگەندەك خىلمۇ خىل كاسىپلارنىڭ رەستىلىرىگە بۆلۈنگەنىدى . بۇ كوچىلاردىن ئۆتكەندە ئىسسىق نان ، كاۋاپ ، زاسۋى ، ئاشمانتا ، ئوخشىغان پولۇلارنىڭ مەزىلىك پۇرىقى ئاچ قورساقلارنى غولدىرلىتىۋېتەتتى .

ئۆمەر شەھەرگە كىرىپ ، شەھەر كوچىلىرىدا تەمتىرەپ يۈرگەن سانسىز مۇساپىرلارنىڭ قاتارىغا قېتىلىپ كەتتى . بۇ شەھەرنىڭ بايلىرى باي ، كەمبەغەللىرى تولىمۇ نامرات ئىدى . ئۆمەر بىر ۋاخلىق قورسىقىنى تويغۇزۇش ئۈچۈن ھەر قانداق خىزمەتنى قىلىشتىن باش تارتىمىدى . ھەر نىمە بولسا خۇدا ئۇنى كۈچلۈك ۋە چىداملىق قىلىپ ياراتقاندى . بەزىدە ئاشپەزنىڭ ئوتۇنىنى بېرىپ بېرىپ ، ئوچىقىغا ئوت قالدى . قايسىبىر سودىگەرنىڭ ئالغان ماللىرىنى ئۆشنىسىگە ئارتىپ ، ئادەملەر مېڭىداپ يۈرگەن شەھەر كوچىلىرىدا كىشىلەرگە ئۇرۇلۇپ سوقۇلۇپ يۈرۈپ ئۇ چۈشكەن

سارايىلارغا يەتكۈزۈپ بەردى . بەزىدە قايسىبىر يەر ئېگىسىنىڭ ئىشلىرىغا قارىشىپ بېرىپتە . ئىشقىلىپ ئۇ ھەرقانداق ئېغىر يىنىڭ ئىشلارنى قىلىشتىن قاچمايتتى . ئەمما ئىش ھەممە ۋاقىت تېپىلىپ تۇرمايتتى . بەزىدە كۈنلەپ ئاچمۇ قالاتتى .

– پۇل تاپقان كۈنلىرى كەچلىكلىرى ئۆمەر چايخانلارنىڭ يۇمشاق كېگىز تاشلانغان سۇپىلىرىدا سوزۇلۇپ يېتىپ ، ئۆزىگە ئوخشاش مۇساپىرلارنىڭ قىزىق پاراڭلىرىغا قۇلاق سالغىنىچە ئۇخلاپ قالاتتى . بەزىدە ئۇنىڭغا گۈلەخلەردە ، مازاردىكى گۈمبەزلەر ئىچىدە ياكى قانداقتۇر بىر ئوچۇقچىلىقلاردا تۈنەشكە توغرا كېلەتتى . مۇنداق چاغلاردا ئۇ كۆپىنچە ئۇزاققىچە ئۇخلىيالمىتتى . قەيەردىندۇر بىر يەردىكى ئىسلىق چايخانلاردا تۈتەپ كۆيۈپ تۇرغان چىراغلار پاراسلاپ ئۇچقۇن چاپچاتتى . ئېگىز ئۆسكەن تېرەكلەر ، مەسچىتلەرنىڭ كۆكە سوزۇلغان پەشتاقلىرى كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقىدا قېتىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى . ئۆمەرنىڭ بېشى ئۈستىدە بولسا سانسىز يۇلتۇزلار ئاجىز نۇر چاپچاتتى . ئۆمەر ئۇياق بۇيىقىغا ئۆرۈلۈپ ھېلىقى ئۈستى ئوچۇق زىنداق – « قاغىلىق باغ » دا ئۆتكۈزگەن كۈنلىرىنى ئەسلەيتتى . ئۇ يەردە گەرچە ئەركىنلىك بولمىسىمۇ ، ھەر ھالدا ھەر كۈنى ئۇچ ۋاخ يەيدىغانغا بىر نەرسە بار ئىدى . ھازىر بولسا ئۆمەردە ئەركىنلىك بار ، يەيدىغان نان يوق ئىدى ... بەزىدە ئۆمەر ئاتىسىنى ، كىچىك ئىنىسى سەپەرنى چۈشەپ قالاتتى - دە ، چۆچۈپ ئويغۇنۇپ كېتەتتى . مەجەزى ئوسال ئىنىسى باراتمۇ كۆز ئالدىغا كېلەتتى . باراتنى ئويلىسىلا جۇدۇنى ئۆرلەيتتى . « سەپەرنى تاشلاپ كېتىش توغرىسىدا ئېغىز ئاچقانمۇ شۇ ، - دەيتتى ئۇ ئۆز ئىچىدە ، - بىچارە بالىنى چۆلگىلا تاشلاپ قويدۇق ، مانا ، خۇدا بىزنىڭ جاجىمىزنىمۇ بەردى ، » يەنە بەزى كۈنلىرى ئۆمەر كونا تۈگمەنگە قايتىپ بېرىپ ، سەپەرنى ئىزدەپ بېقىشنى خىيالىغا كەلتۈرەتتى . لېكىن ئۇنىڭدا ئارقىسىغا قايتقۇدەك مادار يوق ئىدى

بۈگۈنمۇ ئۆمەر ئىش ئىزدەپ ئادەملەر توپى ئىچىدە چايىقىلىپ يۈرەتتى . قورساقنىڭ ئاچلىقىدا ئۇ ئاشخانلاردىن كېلىۋاتقان مەزىلىك پۇراق ، ئادەملەرنىڭ بەدىنىدىن كۆتۈرۈلىۋاتقان ئاچچىق تەر ھىدى ، توپا چاڭلارنى تۈكۈرۈكىگە ئارلاشتۇرۇپ ئىچىگە يۇتاتتى . بازار بولسا ئۆزىنىڭ ۋاڭ چۇڭى بىلەن ئېغىر گۈرۈلدەيتتى . ئالارمەن ساتارمەنلەرنىڭ ۋارقىراشلىرى قۇلاق مىڭىنى يەپ ، ئۆمەرنىڭ بېشىنى ئايلاندۇراتتى . مىس يارماقلار ، كۈمۈش تەڭگىلەر ، ساپ ئالتۇن

تىللار قولىدىن قولغا ئۆتۈپ جىرىڭلايتتى . ئۆمەرنىڭ يانچۇقى بولسا قۇيۇقۇرۇق ئىدى . ئۇ قوينىغا سېلىپ ، ئۇزۇن يوللارنى بېسىپ ئەكەلگەن تىللارنىڭ نەق مۇشۇ قارغىش تەڭگۈر شەھەرنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كەلگەندە غايىپ بولغىنى ئۇنىڭغا تولىمۇ ئەلەم قىلاتتى .

« ئادەم ئەمەس جۈھوت! - دەپ تىللايتتى ئۇ ئىچىدە ئىنىسى باراتنى ، - بىر تىللانى كەم ئالغىنىڭغا ئۆلەتتىڭمۇ ؟ ... بىر تىللانى تالىشىپ توقسان توققۇز تىللادىن قۇرۇق قالدۇق . بەلكىم ، سەنمۇ بىر يەردە ماڭا ئوخشاش ئىتنىڭ كۈنىنى كۆرۈۋاتقاندىن سەن ... »

ئۆمەر شۇنداق خىياللار بىلەن ئايلىنىپ بازار چېتىدىكى بىر ئوچۇقچىلىققا چىقىپ قالدى . نېرىراقتا دۈپدۈڭلەك دائىرە بولۇپ ئولشۇۋالغان ئادەملەر بىر نېمىلەرنى دەپ ۋارقىرىشۋاتاتتى . ئارقىدا تۇرغانلار بولۇنلىرىنى سوزۇپ دائىرنىڭ ئوتتۇرىسىغا قارىشاتتى . ئۇ يەردە بىرەر قىزىقچىلىق بولۇۋاتسا كېرەك ، ئۆمەر قىستىلىپ يۈرۈپ ئادەملەر توپىنىڭ ئالدىغا ئۆتتى . مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىدا بويۇنلىرى بۇقىنىڭ بويىنىدەك تۈرۈلۈپ كەتكەن يوغان بىر ئادەم توپىلىق يەردە ئولتۇرۇپلىپ ، « قېنى ، يەنە قايسىڭ چىقىسەن ؟ » دەپ ۋارقىراپ ، ئالدىدىكى توپىنى ھەدەپ ئاسمانغا سورۇيتتى .

– بۇ ئادەم نىمە قىلىۋاتىدۇ ؟ – دەپ ھەيران بولدى ئۆمەر . لېكىن ، ئۇنىڭ سۇئالىغا ھېچكىم جاۋاب بەرمىدى . ئەتراپىدىكى ھەممە ئادەم چۆۋۈلدۈشۈپ :
 – قېنى كىم بار ؟
 – قېنى كىم چىقىدۇ ؟ – دەپ ۋارقىرىشاتتى . ھاياجاندىن كۆپۈپ قىزىشاتتى .
 – ئۇ نېمە ئادەم ؟ – دەپ سورىدى ئۆمەر يېنىدا تۇرغان بىرەيلەننى نوقۇپ تۇرۇپ ، ھېلىقى كىشى ئۆمەرگە ئەجەبلىنىپ قارىدى – دە:
 – سەن ئۇنى تونۇمامسەن ؟ – دېدى .
 – تونۇمايدىكەنمەن ، – دېدى ئۆمەر ، – مەن بۇ شەھەرلىك ئەمەسمەن .
 – قادىر قاۋان دىگەن پالۋان شۇ بولىدۇ .
 – ئۇ نېمىشقا توپا سورۇپ ئولتۇرىدۇ ؟
 – نېمىشقا توپا سورۇپ ئولتۇراتتى . ئۇنىڭغا تەڭ كېلىدىغان چېلىشچى چىقىمىدى – دە ،
 – دېدى ھېلىقى كىشى مەغرۇرلىنىپ ، – باياتىن بېرى ئۇ ئارقا – ئارقىدىن ئۈچىنى يىقىتتى .
 – ئۈچىنى يىقىتسا توپا سورۇيدىغان گەپمۇ ؟
 – بۇ يەرنىڭ قائىدىسى شۇ ، مەيداندا قالغان چېلىشچى « يەنە قايسىڭ بار » دەپ توپا سورۇيدۇ ، قانچە باتۇر بولسا توپىنى شۇنچە ئېگىز ئاتىدۇ .
 نېرىراتتىكى سايۋەن ئاستىدا شەھەرنىڭ بايلىرى ئاچچىق دەملەنگەن چايىنى ئىچىپ ، تاماشا كۆرۈپ ئولتۇراتتى . سايۋەننىڭ ئالدىدا بىر كىشى ئۆرە تۇرىۋېلىپ كۈچىنىڭ بارىچە ۋارقىرىماقتا ئىدى .
 – قېنى ، قادىرغا تەڭ كېلەلەيدىغان يەنە كىم بار ؟ كىم يەڭسە ئون تىللا تارتۇق ئالىدۇ ، ئون تىللا !... ئون بەش تىللا !... كىم چىقىدۇ ، مانا يىگىرمە تىللا ! كىم قادىرنىڭ يېنىنى يەرگە تەككۈزەلسە ، بىكارغىلا يىگىرمە تىللاغا ئىگە بولىدۇ !...
 ئۆمەرنىڭ قورسىقى ئاچلىقتىن غولدىرلايتتى . « يىگىرمە تىللا-ھە ! – دەپ ئويلايتتى ئۆمەر ، – يىگىرمە تىللا بىلەن نەتىجە ئاي تويغۇچە تاماق يەپ ، يۇرتقىمۇ بېرىۋالغىلى بولاتتى . نېمىلا بولسا بولسۇن ، غەيرەت قىلىپ بىر تۇتۇشۇپ باقايىمۇ - يە ! » ئۆمەر بالا ۋاقتىدىن تاتىپ چېلىشىپ ئۆگەنگەنىدى . تەڭتۇشلىرى ئىچىدە ئۇنىڭغا تەڭ كېلىدىغىنى يوق ئىدى . مۇنۇ باش كۆزىگە توپا چېچىپ ئولتۇرغان قاۋاننىڭ خېلى بىگىسى باردۇر ھەرقاچان ، بولمىسا توپىنى مۇنچە ئېگىز ئاتماس ئىدى ... زادى قانچىلىك كارامىتى باردۇر ئۇنىڭ ... خەپ ، قورساقنىڭ ئاچلىقچۇ تېخى !...
 ھېلىقى دەيدەيچى ئادەملەرنى چېلىششقا چۈشۈشكە قىزىقتۇرۇپ بېرىلىدىغان مۇكاپاتنىڭ سانىنى ئاشۇرماقتا ئىدى .
 – قېنى ھەي خالايق ، شۇنچىۋالا ئادەمنىڭ ئىچىدىن تۈزۈكرەك ئوغۇل بالا چىقمامدۇ ؟... مانا ئوتتۇزبەش تىللا ! قىرىق تىللا ! ھەي ئاڭلىمىدىم دېمەڭلار خالايق ، قىرىق تىللا ... قادىر پالۋانمۇ ئادەمغۇ ! ئاراڭلاردىن تەۋەككۈل قىلىپ ئۇنىڭ بىلەن تۇتۇشقۇدەك يەنە بىر ئەزىمەت چىقمامدۇ ؟... قۇلىقنى مەن تەرەپكە تۇتۇپ ئاڭلا خالايق ، مانا قىرىق بەش تىللاغا قول يەتكۈزسەڭ دۇنيانىڭ ھەممە مەينەتچىلىكىدىن قۇتۇلۇپ بەگلەردەك ھوزۇر سۈرىسەن !... قىرىق بەش تىللا ، قولىڭلار پاك بولۇپ قالدۇمۇ ، قىرىق بەش !...
 دەيدەيچى قاراپ تۇرغانلارنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىپ قولىدىكى بىر ئوچۇم تىللانى

شاراقلستىپ ئۇ قولىدىن بۇ قولىغا تۆكەتتى . قادىر قاۋاننىڭ ئاتقان توپىسى بارغانسېرى ئېگىز ئۆرلەيتتى .

– مانا ، ھۆرمەتلىك بايلىرىمىز ئالقىنىنى تېخىمۇ كەڭ ئاچتى ! – دەپ ۋارقىرىدى دەيدەيچى ، تولا ۋارقىراۋېرىپ ئۇنىڭ ئاۋازىمۇ خرقىراپ قالغانىدى ، – كىم يەڭسە ، نىزامىي نەق مەيداندىلا قولىغا ئەللىك تىللا ساناپ بەرمەكچى ، ئەللىك تىللا !...

« ئەللىك تىللا ! – دەپ ھايانچاندىن چوڭقۇر نەپەس ئالدى ئۆمەر ، – ئەللىك تىللا دېگەن ھېلىقى ئاتامدىن قالغان تىللارنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكى ئەمەسمۇ ؟

بارات ئىككىمىز قىرىق توققۇز تىللاغا رازى بولماي ئەللىكنى ئالىمەن ، دەپ ھەممە تىللادىن قۇرۇق قالغانىمىدۇق – ھە!... قولىدىن كەتكەن ئەللىك تىللانى خۇدايىم مۇشۇيەردىلا قايتۇرۇپ بېرىۋەتسىمۇ ئەجەپ ئەمەس ... يېڭىلىپ قالسام ناھايىتى مەيداندىن شەرمەندە بولۇپ چىقىپ كېتەرمەن . بۇ يەردە مېنى كىم تونۇيتى ... يىقىلغان پۇل تۆلەيدىغانمۇ ئىش بارمۇ – يە ؟ »
ئۆمەر يېنىدىكى كىشىدىن سوراپ كۆردى .

– مەيدانغا چۈشكەن ئادەم يېڭىلىپ قالسا قانداق بولىدۇ ؟
– قانداق بولاتتى ، يېڭىلىپ قالساڭ مەيداندىن سۈڭۈچىڭنى سۆرەپ قايتىپ چىقسەن ، ئۆلۈك تېرىكىڭگە ئۆزۈڭ ئىگە بولىسەن .

– ئۇتتۇرغان ئادەم پۇل تۆلەيدىغان ئىش يوقتۇر ؟
– ئاڭلاۋاتقانسەن پۇلنى نىزامىي تۆلەيدۇ ، ئۇ بۇ شەھىرىمىزدىكى كاتتا بايلارنىڭ بىرى . ئەللىك تىللا دېگەن ئۇنىڭ ئۈچۈن نېمىتى ... – سۆزلەۋاتقان ئادەم تۇيۇقسىز بىر ئىش ئېسىگە كەلگەندەك بولۇپ ئۆمەرگە بېشىدىن ئايىغىغىچە قارىدى . دە ، – خېلى قاۋۇل يىگىت كۆرۈنسەن ، بىر تەلەي سىناپ باقماسەن – يە ؟
ئاڭلاۋاتقانسەن ، ئۇتساڭ ئەللىك تىللا بىر دەمدىلا جىرىڭلاپ يانچۇقۇڭغا چۈشىدۇ ، – دېدى .

– بىر تۇتۇشۇپ باقاي دەيمەن ، – دېدى ئۆمەر ، – سەل قورقۇۋاتمەن .
بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئۆمەرنىڭ ئەتراپىدىكىلەر ئۇنىڭغا تەڭلا قاراشتى . قىزىقچىلىق كۆرۈشكە تەشنا بولۇپ تۇرغان ئادەملەر ئۇنى :
– قېنى ، بىر تەلەي سىناپ باقماسەن !
– قورقما ، يىقىلساڭ يەر كۆتۈرىدۇ .
– ئۇتقانغا ئەللىك تىللا – ھە !... – دەپ دەيدەيگە سالغىلى تۇردى . شۇ ئارىدا كىمدۇر بىرى ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ :

– مانا ، بۇ يەردە بىر يىگىت مەيدانغا چۈشمەكچى ! – دەپ ۋارقىرىۋەتتى .
– ھە مانا ! خۇداغا شۈكرى ، – دەپ توۋلىدى ئوتتۇرىدىكى دەيدەيچى ، – ئەللىك تىللا نىزامىيىنىڭ يانچۇقىغا قايتىپ چۈشۈپ كېتەرمىكەن دەپ بەك ئەندىشە قىلغانىدىم . ئەللىك تىللانىڭ ئىگىسى چىقتى ؛ قېنى يىگىت ، مەيدانغا كەل !

ئارقا ئارقىدىن ئۈچ ئادەمنى يەرگە ئۇرغان قادىر قاۋان بىلەن ئېلىشىشقا تەۋەككۈل قىلغان قايسى نوچىدۇر ، دەپ سايىۋەن ئاستىدا ئولتۇرغان بايلارمۇ ئورنىدىن تۇرۇشۇپ كەتتى . ئەمدى مەيدانغا چۈشمەيمۇ بولمايتتى . ھەممىنىڭ كۆزى ئۆمەرگە تىكىلگەنىدى . كىمدۇر بىرى ئۇنىڭغا

مەدەت بېرىپ ئارقىسىدىن ئىتتىرىۋىدى ، دېگەندەك ئۇ ئوتتۇرغا چىقىپ قالدى .

- قېنى ، ھە ئوغۇل بالا ، قورقما !

- مەدەتنى ئىگەمدىن تىلە !

كىشىلەرنىڭ شۇنداق قىيىقاس چۇقانلىرى ئىچىدە ئۆمەر بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ توپا سورۇپ ئولتۇرغان پالۋاننىڭ ئالدىغا بېرىپ قالدى . پۈتۈن مەيدان جىمجىت سۈكۈتكە چۆكتى . قادىر قاۋان ئالدىدا تۇرغان چېلىشچىنىڭ لەۋلىرىنىڭ ئۈستىگە ئەمدىلا تۈك چىققان بىر خام سويما ئىكەنلىكىنى كۆردى . ئەمما ، مۇنداقلارنى سەل چاغلانچىمۇ بولمايتى . مۇنداق ياشلىق قۇرامغا يەتكەن بەدەندە قاراكۈچ بولىدۇ . قادىر ئورنىدىن قوپماي تۇرۇپ ھەيۋە قىلدى .

- ئۆزۈڭ كىم بولسىەن ؟

- بۇ شەھەرگە مۇساپىرمەن .

- خوتۇنۇڭ بىلەن خوشلۇشۇپ كەلدىڭمۇ ؟

- مېنىڭ خوتۇنۇم يوق .

- ھە ، تېخى بالا ئىكەنسەن ، ماڭ بېرىپ ئاناڭدىن رازىلىق ئېلىپ كەل .

- ئاناممۇ يوق .

- جاندىن تويغان بىر يالاڭتۆشمەن دېگەنە !

- تولا توغان سۆزلىمەي ئورنىڭدىن قوپمامسەن !

قادىر قاۋان چاپچىراپ ئورنىدىن تۇردى . ئۇنىڭ باش كۆزىدىن توپا قۇيۇلۇپ تۇراتتى . قادىر سۇدىن چىققان ئىتتەك ئۆزىنى بىر سىلكىشتۈردى - دە ، ئېتىلىپ بېرىپ ئۆمەر بىلەن بەل تۇتۇشتى . ئەتراپتىكىلەرنىڭ قىيىقاس چوقانى باشلاندى .

- تاشلا !

- يەرگە ئات !

- ھاي يىگىت ، بوش كەلمە !

ئۇلار خېلىغىچە مۇرىلىرى بىلەن بىر بىرنى ئالدى كەينىگە ئىتتىرىشىپ ، توپىلىق يەردە پىرقىراشقا باشلىدى . قادىر قاۋان ئۆمەرنىڭ بېلىدىن قورۇپ ئالدىغا تارتىپ ، تۇيۇقسىز بېشىغا كۆتۈردى - دە ، يەرگە ئاتتى . ئۆمەر يەرگە ئۆرە پېتى تىكىدە چۈشتى .

ھەممىنىڭ ئاغزىدىن تەڭ چىققان «ئوھوي!» دېگەن ئېغىر تىنىق گۈرۈلدەشكە ئايلىنىپ توختاپ قالدى . قاۋان ئېتىلىپ كېلىپ ، ئۆمەرنى ئىككىنچى قېتىم بېشى ئۈستىگە ئالدى - دە ، يەنە ئاتتى . بۇ قېتىممۇ ئۆمەر يەرگە تىكىدە چۈشۈپ ئۆرە تۇرۇپ قالدى . ئۈچىنچى قېتىم تۇتۇشقاندا ئۆمەر قاۋاننى بېلىدىن ئەپلىك تۇتۇۋالدى . قاۋان بولسا ئۆز كۈچىنى خېلىلا خورىتىپ ھاسىراپ قالغانىدى . ئۆمەر بار غەيرىتىنى يىغىپ ، «ياپىرىم!» دەپ ۋارقىرىغىنىچە قاۋاننى يەردىن يۇلىۋالدى .

- ئاپىرىن يىگىت !- دەپ چوقان سېلىشتى ئەتراپتىكىلەر .

- قاراڭلار ، قاراڭلار ، ئەنە ئۇ بەلدىن ئېلىپ باشقا كۆتۈردى .

- كىم كىمنى كۆتۈردى ؟- دەپ سورايتى ئارقىدا تۇرۇپ قالغانلار پۇتىنىڭ ئۈچىدا بويۇنداپ .

- ھېلىقى يىگىت قاۋاننى كۆرۈردى .

- بېشىچە قوي !

– ئاتاڭغا رەھمەت ، يىگىت!

ئۆمەر قاۋاننى بېشىدا پىرقىراتماقتا ئىدى . لېكىن ئۇنىڭ بۇ يوغان مەخلۇقنى يەرگە ئېتىشقا مادارى يەتمەيتتى .

– ئوغۇل بالا بولساڭ ئاتمامسەن ؟ – دەيتتى قاۋان ئۆمەرنىڭ بېشى ئۈستىدە تۇرۇپ ، – يائىلا سەن چېلىشچى ئەمەس خوجايىنىڭنىڭ بالىسىنى كۆتۈرۈپ ئۆگىگەن مەدىكار ئوخشايسەن ... ئۆمەرنىڭ شۇ يوغان گەۋدىنى يەردىن كۆتۈرۈۋېلىشنىڭ ئۆزى چوڭ جاسارەت ئىدى . ئۇنى يەرگە ئېتىشقا ماغدۇرى يەتمەيۋاتاتتى . قاۋان بولسا ئىككى قولى بىلەن ئۆمەرنىڭ بېشىنى چىڭ قاماللىۋالغانىدى . بارغانسېرى ئۆمەرنىڭ تىزلىرى ئىگىلىپ ، بېلى پۈكلۈنۈپ كەتتى . قادىر قاۋان ئۇنى بېسىپ ئۈستىگە يىقىلدى .

– يارايىسەن ، يارايىسەن! – دېدى قادىر قاۋان ئاستىدا قالغان ئۆمەرنى يۆلەپ تۇرغۇزۇپ ، دولىسىغا ئۇرۇپ ، – خېلى غەيرىتىڭ بار ئىكەن .

ئۆمەر ئارزۇ قىلغان ئەللىك تىللا يەنىلا خەقنىڭ يانچۇقىغا چۈشۈپ كەتتى . ئۆمەر دەلدەڭشىپ ماڭغىنىچە چەتكە چىقىپ ، تامغا يۆلەنگىنىچە ئولتۇرۇپ قالدى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئولتۇرغان ئورنىدىن قوپقىدەكمۇ ماغدۇرى قالمىغان ئىدى . مەيداندىكى ئادەملەر بىر بىرلەپ تارقىشىۋاتاتتى . .. تۇيۇقسىز ئۇنى بىرى چاقىرىپ قالدى .

– ھاي نىمە ئادەمسەن ؟

ئۆمەر بېشىنى كۆتۈرۈپ ، ئات ئۈستىدە تۇرغان سۆلەتلىك بىر ئادەمنى كۆردى . ئۇنىڭ ئاستىدىكى ئويناقلاپ تۇرغان قۇمۇش قۇلاق ئارغىماق ، خىلمۇ خىل كۆزلەر قۇيۇلغان قىممەت باھالىق ئىگەر جابدۇق ، مەخمەل يوپۇق ، نەقىش ساپلىق چىرايلىق ئۆرۈلگەن قامچا ۋە كۈمۈش ئۈزەڭگىلەر بۇ ئادەمنىڭ ناھايىتى باي كىشى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى .

– ئەسسالامۇ ئەلەيكمۇ! – دەپ تامنى تېرەپ ئورنىدىن تۇردى ئۆمەر .

باي ئۇنى تونۇپ قالدى .

– سەن ھازىر چېلىشقا چۈشكەن يىگىت ئەمەسمۇ ؟

– شۇنداق باي ئاكا .

– ئەجەپ ئۇنى يەرگە ئاتالمىدىڭا ؟

– قورسىقىم ئاچ ئىدى .

– قورسىقى ئاچ تۇرۇپمۇ چېلىشقا چۈشكەن بارمۇ ؟

– ئاممىم كېلىپ قالسا ئازىراق پۇللۇق بولۇپ قالارمەنمىكەن ، دېگەندىم .

– ئامەت ! – دەپ كۈلدى باي ، – ئامەت قوغلاشقاندىن قاچىدۇ .

– شۇنداق ، باي ئاكا .

– ئۆزۈڭ نىمە ئىش قىلىدىغان ئادەمسەن ؟

– ئىشلەمچىمەن ، باي ئاكا ، قىلغۇزغۇدەك ئىش پىشلىرىڭىز يوقىمىدى ؟

– ئۆزۈڭ قەيەرلىكسەن ؟

– بۇ شەھەرگە مۇساپىرمەن .

– ئوغۇرلۇق قىلمايدىغانسەن ؟

– يوقسۇ ، سىلىدەك ئۇلۇغلارنىڭ ئېشىغا ھارام نىيەت بىلەن قول سېلىشتىن خۇدا ئۆزى نېرى

قىلىسۇن . !

- ئەگەر شۇنداق قىلىدىغان بولساڭ مەندىن ياخشىلىق كۆرمەيسەن ، مېنى تونۇمسەن ؟
- تونمايدىكەنمەن .
- بۇ شەھەردە مېنى نىزامباي دېسە تونۇمايدىغان ئادەم يوق ، بىلىپ قوي !
- مۇشۇ سۆلەتلىرىدىنلا سىلىنىڭ كاتتا دۆلەتمەن ئادەم ئىكەنلىكلىرىنى پەملەپ بولدۇم .
- بىر ئاتىدارچىلىق قىلىسلا ، ھېچنەم يوق يېتىمەن .
- بولىدۇ ، كۈچۈك باردەك قىلىدۇ ، ياخشى ئىشلىسەڭ مېنىڭدە دائىملىق ئىشلەپ قالسىەن .
- ئاۋال كۈنلۈك ئىشلەپ باق ، قېنى ھەققىڭگە قانچە تەلەپ قىلىسەن ؟
- قورسىقىمغا ئۈچ ۋاخ يېگۈدەك بىر نەرسە بەرسىلە ، يېتىپ قوپىدىغان ئورنۇملا بولسا بولىدۇ ، ئارتۇق نەرسە تەلەپ قىلمايمەن .
- ياخشى گەپ ، قېنى ئارقىمدىن ماڭ !
- ئۆمەر ، باينىڭ ئارغىمىقنىڭ تۇياقلىرىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭلار ئىچىدە ئۇنىڭغا ئەگىشىپ شەھەرنىڭ ئەگرى بۈگرى كۈچلىرى بىلەن كەتتى .

ئايىم

نىزامباينىڭ شەھەر سىرتىدا كاتتا بىر بېغى بار ئىدى . بۇ باغدا ئالما ، ئانار ، نەشپۈت ، شاپتۇل ، ئەنجۈر ، ئۈزۈم دىگەندەك ، مۇشۇ يۇرتتا ئۆسەلەيدىغان مېۋىلەرنىڭ ھەممە خىلى تېپىلاتتى . بۇ باغدا نىزامباينىڭ چوڭ خوتۇنى ئايىم تۇراتتى . باغنىڭ بىر تەرىپىدە چوڭ خوتۇن ئۈچۈن سېلىنغان پىشايۋانلىق ئايۋان بار ئىدى . بۇ ھەشەمەتلىك قۇرلۇشنىڭ ئەتىراپىنى گۈللۈكلەر ئوراپ تۇراتتى . ھەممە نەرسە شۇنچىلىك پاكىز ۋە رەتلىك ئىدى . باغنىڭ ئوتتۇرسىدا تۈۋرۈكلەرگە نەقىشلەر چېكىلگەن چىرايلىق بىر شىپاڭ ، شىپاڭ تېنىدا چوڭ بىر كۆل بار ئىدى . بۇ يەردىكى سالىقىنىلىق ۋە تازا ھاۋا ، كۆل بويىدىكى ئېگىز ئۆسكەن دەرەخلەر يېشىل ئوتلار بىلەن قاپلانغان كۆل سۈيىنى سۈزۈك ۋە مۇزدەك ساقلايتتى . باغنىڭ مېۋىلىرى سېۋەتلەرگە قاچىلىنىپ ھەپتىدە بىر قېتىم شەھەر ئىچىدىكى

نىزامباينىڭ باشقا ئۆيلىرىگە ، ئېشىپ قالغانلىرى باققاللارنىڭ دۇكانلىرىغا توشۇلاتتى . باغقا قارايدىغان ئىشچان باغۋەن يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن كۈچتىن قالغان بولۇپ ، ئەمدى ئۇ باغ يوللىرىدىكى ئوتلارنى يۇلۇش ، مېۋىلەرنى ئۇلاش ، چاتاش ، ۋاقتى ۋاقتىدا سۇ قۇيۇش ، گۈللەرنى پەرۋىش قىلىش ، ئۇششاق بالىلار تولا يامىشىپ شور قىلىۋەتكەن تاملارنىڭ شورلىرىنى ئېيتىش ، چۈشكەن مېۋىلەرنى يىغىش دىگەندەك تۈگىمەس ئىشلارغا ئۈلگۈرەلمەي قالغانىدى . نىزامباي ئۆمەرنى ئەنە شۇ ئىشلارغا ياردەملىشىشكە ئەكەلگەنىدى .

ئۆمەر بۇ يەردە كۆڭۈلدىكىدەك تۇرمۇشقا ئېرىشتى . قېرى باغۋەن ۋە ئۇنىڭ ئايالى مېھرىبان ئادەملەردىن ئىدى . باغۋەن باغنىڭ بىر بۇرجىكىگە سېلىنغان ئاددىي ئۆيدە تۇراتتى . ئۆمەرنىڭ تامىقى ئۇلار بىلەن بىللە بولدى . باغۋەن بوۋاي ئۆز ئۆيىنىڭ يېنىدىكى ، گۈرچەك ، كونا سېۋەت ، ئۈزۈم ئوتلىرىنى باغلايدىغان چېگىلەر ، پالتا ، قايچا دىگەندەك نەرسىلەر قويۇلغان ئۆيىنى

بىكارلاپ ، ئۆمەرگە ياتاق ئۆي قىلىپ بەردى . باغۋەننىڭ ئۆمۈر بويى تىنىم تاپماي ئىشلەپ مۈكچىيىپ كەتكەن ئايالى ئۆمەر تۇرىدىغان ئۆيىنى سۈپۈرۈپ تازىلاپ ، قۇراق سېلىپ تىككەن پاكىز بولغان كۆرىپلەرنى تەييارلىدى . ئۇلار بۇ ياش يىگىتنىڭ پەيدا بولغانلىقىدىن ناھايىتى خۇرسەن ئىدى . ئۆمەر ئۇلارنى باغدىكى نۇرغۇن ئېغىر يىنىڭ ئىشلاردىن ئازاد قىلاتتى .

ئۆمەر ئاتىسى ھايات ۋاقتىدا ، ئۇنىڭ ھەيدەكچىلىكى بىلەن ئوقۇپ تۇرىدىغان بەش ۋاخ نامىزىنى يەنە باشلىۋالدى . ئۇ ھەر كۈنى سەھەر قوپۇپ ، تەرەت ئېلىپ بامدات نامىزىنى ئۆتەپ ، چاي ۋاقتىغىچە يەنە باغدا قىلىشقا تىگىشلىك بولغان نۇرغۇن ئىشلارنى قىلىپ بولاتتى . ھەر جۈمە كۈنى قېرى باغۋەنگە ئەگىشىپ بېرىپ مەھەللىنىڭ دوقمۇشىدىكى چوڭ مەسچىتتە جۈمە نامىزىنى ئوقۇپ كېلەتتى . بۇ ئادەتلىرى بىلەن ئۇ باغۋەننىڭ ئائىلىسىگە ۋە نىزامىياغا يېقىپ قالدى . باي ئۇنى يىللىقچى قىلىپ ياللىۋالدى . ئۇنىڭغا تامىقىنى بېرىشتىن سىرت ھەر يىلى يازلىق - قىشلىق ئىككى قۇر كىيىم ، ئازىراق ئىش ھەققىمۇ بېرىشكە توختام تۈزۈلدى .

ئۆز تۇرمۇشىنىڭ يولىغا چۈشۈپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئۆمەر خۇداغا شۈكرى ئېيتاتتى . ئۈستى ئوچۇق زىنداندىكى ۋە بۇ شەھەردە ئىش تاپالماي ئاش توق يۈرگەن چاغلىرىدىكىگە قارىغاندا ، بۇ يەردە ئۇ ئۆزىنى جەننەتتە ياشاۋاتقانداك ھېس قىلاتتى . بەزىدە بۇ باغ ئۆزىنىڭ سالىقىنىلىقى ، قۇشلارنىڭ سايراشلىرى ، گۈللەرنى ئايلىنىپ يۈرگەن ھەرىلەرنىڭ غۇڭۇلداشلىرى ، كېپىنەكلەرنىڭ پەرۋاز قىلىشلىرىغا چۆمۈلۈپ شۇنچىلىك گۈزەل بولۇپ كېتەتتىكى ، بۇ باغنى بىنا قىلىش ئۈچۈن پۇل خەجلىگەن نىزامىيانىڭ ئۆزىمۇ بۇ گۈزەللىكلەردىن بەھرە ئېلىش پۇرسىتىدىن مەھرۇم ئىدى . باي باغقا كەمدىن كەم كېلەتتى . ئۇ قەيەرلەردىندۇر ئۆزىنىڭ سودا ئىشى بىلەن پالاقلاپ ، تېرە ، يۇڭ ، گەزماللىرى بىلەن ئاۋارە ئىدى ، خوتۇنلىرى ئارىسىدىكى تۈگمەس ماجىرالار ، سودىدىكى پايدا زىيان ئىشلىرى بىلەن ئازاپ چېكىپ يۈرەتتى . ئەگەر بايىنى ھوزۇرلىنىدۇ دېسە ، ئۇ پەقەت بۇ كاتتا باغنىڭ ئۆز نامىدا ئىكەنلىكىدىنلا ھوزۇرلىناتتى .

تۇرمۇشتا شۇنداق ئىشلارمۇ بولىدۇكى ، بەزى ئادەملەر كۆركەم سارايلارنى ياسىتىپ ، ئۇنى ئېسىل گىلەم ، ئۆز جاپىدۇقلىرى بىلەن تولدۇرۇپ قويۇپ ، بۇ سارايلارنى پاسكىنا بولۇپ كەتمەسۇن دەپ تۆۋەنگە يەنە ئاشخانا ئۆيلەرنى ياسىتىدۇ ۋە ئۆمرىنىڭ تولسىنى ئەنە شۇ سارايلارغا يانداپ سېلىنغان ئاددىي ئۆيلەردە ئۆتكۈزىدۇ . بايلار نام شۆھرەت ئۈچۈن سالدۇرغان ئاجايىپ بىنالارنىڭ ئۆمرى ھامان ئۇلارنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆمرىدىن ئۇزۇن بولىدۇ . شۇ كاتتا سارايلارنىڭ تارىخى ئۈستىدە ئۆزىدىن كۆرسىگىز ، ھەقىقىي ھوزۇرنى ئالغانلار شۇ ئۆيلەرنى ياساتقۇچىلار ئەمەس ، باشقا بىرلىرى بولۇپ چىقىدۇ . ھەشەمەتلىك مېھمانخانىلارنى سالدۇرغان پادىشاھ ۋە ئەمەلدارلارنىڭ ھالى ئۇنىڭدىنمۇ بەتتەر . ئۇنىڭغا شۇ مېھمانخانىلاردا يېتىش پۇرسىتى يىلىغا بىر نەچچە قېتىملا بولىدۇ ياكى مەڭگۈ بولمايدۇ . ئۇ يەرنىڭ ھەر كۈنىدىكى قەنتىنى باشقىلار چاقىدۇ .

ئۆمەر باغدا ئىشلەپ يۈرۈپ باغنىڭ ھوزۇرنى سۈرەتتى . پىشىپ يېتىلگەن ئەڭ شېرىن مېۋىلەرگە بىرىنچى بولۇپ ئېغىز تېگەتتى . قۇشلارنىڭ ئاۋازى ، گۈللەرنىڭ پۇرىقى ئۇنىڭ كۆڭلىنى تېخىمۇ ئاۋۇتاتتى .

ئاستا ئاستا ئۇنىڭ سارغايغان چىرايىغا قان يۈگۈرۈشكە باشلىدى . ئۇنىڭ ھوجۇدىدىكى قورساق بېقىش ھەلەكچىلىكى بىلەن بولۇپ كېتىپ ئۇنىڭغا ھېسسىياتلار ، ياشلىق سېزىملىرى قايتا يېتىلىشكە باشلىغانىدى .

بەزىدە ئۆمەرگە باغقا سۇ باشلاپ كېلىش ئۈچۈن باغدىن چىقىپ ، تار كوچىلاردىن ئۆتۈپ ، يىراقتىكى شارقىراپ ئېقىۋاتقان ئۆستەڭ بويىغىچە بېرىشقا توغرا كېلەتتى . دەرۋازىسى قىيا ئوچۇق تۇرغان ھويلىلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە ئۇنىڭ كۆزىگە ئۈزۈم باراڭلىرى ئاستىدىكى سۇپىلاردا ئولتۇرۇپ ، چىنىنىڭ كۆتىكىدىكى ئوسما سۈيىگە پەلكۈچىلىرىنى چىلاپ ئوسما قويۇۋاتقان قىزلار چېلىقىپ قالاتتى . بۇنداق چاغلاردا ئۇنىڭ يۈرىكى ئىختىيارسىز دۈپۈلدەپ كېتەتتى .

بەزىدە يول ئۈستىدە ئۇنىڭغا پۈركەنچىلىك چوكانلار ئۇچىراتتى . ئۇلارنىڭ جامالى چۈمبەل بىلەن يېپىلغان بولسىمۇ ، يەنە ئۇلارنىڭ تولغىنىپ مېڭىشلىرى ، پۈركەنچىنىڭ بىر بۇرجىكىنى نازاكەت بىلەن چىمدىپ تۇتقان خېنە قويۇلغان نازۇك بارماقلىرى ئۆمەردە تاتلىق سېزىملارنى قالدۇراتتى . ئۆسەڭدىن قاپاقلارغا سۇ ئېلىپ كېلىۋاتقان قىزلارنى كۆرگەندە ، ئۆمەرگە بۇ گۈزەل قىزلارنىڭ كۈندە قارايغان ئاياغلىرىدا سانسىز قۇغۇزلار جاراڭلاۋاتقاندا ، ئۇلار بېسىپ ئۆتكەن توپىلىق يوللارغا گۈللەر تۆكۈلۈپ ، ئەتىراپقا كىشىنى مەست قىلىدىغان خۇش پۇراق تارقىلىۋاتقاندا بىلىنەتتى . بەزىدە ئۇ قېرى باغۋەننىڭ ئىشىكى ئالدىدىكى باراڭ ئاستىدا چاي ئىچىپ ئولتۇرغاندا ، باغنىڭ تېمى ئارقىسىدىكى كوچا تەرەپتىن قىزلارنىڭ كۈلكىلىرى ئاڭلىنىپ قالاتتى . مۇنداق چاغلاردا ئۆمەر يەۋاتقان تامىقىنى ئۇنتۇپ ، ئىختىيارسىز تام ئارقىسىغا قۇلاق سېلىپ تۇرۇپ قالاتتى . موماي بىلەن بوۋاي بولسا بىر بىرىگە مەنىلىك قارىشىپ كۈلۈمسىرىشەتتى .

— ھە ئالدىرما ئوغلۇم ،— دەيتى باغۋەن ، — ئوبدان ئىشلەپ ، تاپقان پۇللىرىڭنى زايە قىلماي ، يىغىن ، مۇشۇ ئەتىراپتا ئوبدان ئادەملەرنىڭ چىرايلىق قىزلىرى بار ھەر قانداق كىشى سېنىڭدەك يالغۇز يىگىتنى كۈيۈغۇل قىلىشقا جان دەپ ماقۇل بولىدۇ ...

ئۆمەر مۇنداق چاغلاردا ۋىلىدە قىزىراتتى . دە ، باغۋەننىڭ ياخشى تىلىكىگە كۆڭلىدە خوش بولۇپ ، كەتمىنى ئېلىپ باغقا قاراپ كېتىپ قالاتتى . باغ ئىچى ئۇنىڭغا تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى . قۇياش نۇرىدا يۇپۇرماقلار تېخىمۇ يېشىل ، ئاسمان تېخىمۇ كۆپكۆك ، گۈللەر تېخىمۇ رەڭدار جۇلالىنىۋاتقاندا ، ھايات ئۇنىڭغا تېخىمۇ كەڭ قۇچاق ئېچىۋاتقاندا بىلىنەتتى .

نزامباينىڭ بۇ چوڭ بېغىدا تۇرىدىغان ئايالىنى ھەممە ھۆرمەتلەپ « ئايىم » دېيىشەتتى . ئايىم تولۇق قامەتلىك ، گەپ سۆزى جايىدا ، ئاپئاق ، سۈزۈك مەڭزىلىرىدىن قىزىللىقى كەتمىگەن كېلىشىملىك خوتۇن ئىدى . ئۇ ، باينىڭ تېخى نىزامباي بولۇپ ئاتىلىپ شەھەرگە تونۇلمىغان ۋاقتىدا ئالغان تۇنجى ئايالى بولۇپ ، ئايىمنىڭ ئاتىسى شەھەردىكى پۇلدارلاردىن ئىدى . نىزامباي كېيىن ، تېرە ، يۇڭ سودىسى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بۇ قېيىناتىسىنىڭ يۆلىشى بىلەن تېزلا بېيىپ كەتتى . ئۇنىڭ شۇ ئەتىراپتىكى يېزا قىشلاقلاردىن تېرە يۇڭ يىغىدىغان مەخسۇس ئادەملىرى ، بىر قانچە يەردە خۇرۇم ، شاۋرۇن ئىشلەيدىغان ئىشخانلىرى بار ئىدى . ھازى نىزامباينىڭ سودا سېتىق دائىرىسى يۇڭ تېرىلەردىن ھالقىپ ، ماتا — چەكمەن ، گەزمال ، ئالتۇن كۆمۈش سودىلىرىغىچە بېرىپ يەتكەنىدى .

نىزامباي ئۆزىنىڭ سودا ئىشلىرى بىلەن دائىملا ئالدىراش يۈرەتتى ، پايدا چىقىدىغان بىرەر پۇرسەت ، بىرەر يوقۇقنىمۇ قولىدىن بەرمەيتتى . نىزامباي ئۆزى بىر ئاز ئەيمىنىپ ھۆرمەت قىلىدىغان قېيىناتىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن ، ئايىمنىڭ ئۈستىگە ئارقا — ئارقىدىن ئۈچ خوتۇن ئالدى . خوتۇنلىرى ئۈچۈن شەھەرنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا ئايرىم ئايرىم جايلىرىنى سالدۇردى . ئايىمنى

بولسا پىشايۋانلىق ئايۋانلارنى ياستىپ مۇشۇ باغقا كۆچۈرۈپ قويدى . ئىككى چاكار ئايال بۇ يەردە ئايىمنىڭ خىزمىتىدە بولۇپ، ئاش تامىقىنى ئېتىپ ، ھالىدىن خەۋەر ئالاتتى . باي ئايىمنى خىراجەتتىن قىسمىتى . چوڭ باغ ئايىمنىڭ ھەر قانچە يايىپ ، ئەركىن يۈرىشىگە يېتەتتى . لېكىن ، ئايال كىشى ئۈچۈن پەقەت مۇشۇ نەرسىلەرنىڭ ئۆزىلا كۇپايە قىلمايدۇ . دە! ئايىم نىزامبايدىن يەنە مۇھاببەت تەلەپ قىلاتتى . باي بولسا ئۇنىڭغا ئېشىنالماس بولۇپ قالغانىدى .

دەسلەپكى چاغلاردا نىزامباي باغقا ئايدا بىر ئىككى قېتىم كېلىپ قونۇپ كېتىپ يۈردى . كېيىن كېيىن ئايىغ باسمىس بولدى . ئۇ ھەر دائىم ئۆزىنىڭ تۈگىمەس سودا سېتىق ئىشلىرى ، قايسىبىر سودىگەرنىڭ ۋەدە قىلغان چەكمەنلىرىنى ۋاقتىدا يەتكۈزۈپ كەلمىگەنلىكى ، خۇرۇم ئىشلىگۈچى ئۇستىلارنى ئوبدانراق رازى قىلىش ئۈچۈن خۇرۇملارنى يىراققا توشۇپ ياخشى پۇل قىلىش لازىملىقى ، شەھەر بايلىرى بىلەن بولىدىغان مۇئامىلىلەر ، بەگلەرگە تاپشۇرىدىغان سوۋغا سالام ۋە يەنە قانداقتۇر بىر دەۋا ئىشلىرى توغرىسىدا ئايىمغا ئەسكەرتىپ ، ئۆزىنىڭ ئالدىراشلىقىنى ئېيتاتتى . ئەمما ، ئايىمنىڭ نەزىرىدە بولسا ، بۇلارنىڭ ھەممىسى قۇرۇق بىر باھانە ئىدى . ئۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى كۈندۈزى پۈتتۈرسە بولىدىغانلىقىنى ئايىم ئوبدان بىلەتتى . نىزامباينىڭ كېچىلىك ۋاقىتلىرى ياش خوتۇنلىرى بىلەن ئۆتەتتى . بۇلارنى ئويلىسا ئايىمنىڭ ئىچى ئېچىشاتتى . يالغۇزلۇقتا ئۇزۇن كېچىلەرنى تاڭغائۇلىماق ناھايىتى قىيىن ئىدى ، ئايىم قېلىن كۆرپىلەر ئۈستىدە يېتىپ نىزامباينىڭ ئۆزىنى ئەركىلەتكەن چاغلىرىنى ، دائىما ئۇنىڭ قېشىدا بولغان كۈنلىرىنى خىيالىدىن ئۆتكۈزەتتى . ئۇ چاغلاردا ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى ئانچە باياشات بولمىسىمۇ ، ناھايىتى كۆڭۈللۈك ئۆتكەنىدى . نىزامباي ئايىمنى ئەتىگىنى خاپا قىلىپ قويۇپ كەتسە ، كەچلىكى كېلىپ كۆڭلىنى ئالاتتى . بۇ باغدا ھازىر مېۋە چېۋىلەر تۆكۈلۈپ تۇرمىسۇ ، نىزامباي ئۆز قولى بىلەن

ئەكىلىپ سۇنىدىغان بىر تال ئالمىغا يەتمەيتى : ئاشپەز خوتۇنلار ھەر خىل تاماقلارنى ئېتىپ ئالدىغا قويىسىمۇ ، يەنە نىزامباي ياغلىقىغا تۈگۈپ بازاردىن ئەكىلىدىغان بىر قانچە دانە سامسىنىڭ لەززىتى باشقىچە ئىدى . . .

ئايىم خېلى ئۇزۇن ۋاقىتلارغىچە ئالتۇن جابدۇقلىرىنى يىپەك ياغلىققا تۈگۈپ ، ئىسسىتقۇ - سوۋۇتقۇ ئوقۇيدىغانلارنىڭ ئالدىغا قاتراپ يۈردى . نىزامباي تاسادىبى ئۇنىڭ يېنىدا بولۇپ قالدىغان كۈنلەردە ئۇ ئىسسىتقۇ ئوقۇغان ناۋاتلارنى سېلىپ ئۇنىڭغا چاي دەملەيتتى . باي پەي ياستۇقلارغا بېشىنى قويۇپ بىردەم ئارام ئېلىۋېلىش ئۈچۈن كۆزىنى يۇمغىدەك بولسا ئايىم قاراڭغۇ باغدىكى ساراڭ باخشى ، يار كوچىسىدىكى ئاقساق خوتۇن ئۆگىتىپ قويغان ئەپسۇنلارنى ئوقۇپ ئۇنىڭغا ھۈرەتتى . مۇشۇنداق بىھۇدە ئاۋارىچىلىكلەر بىلەن ئايىمنىڭ نۇرغۇن ئالتۇن جابدۇق ۋە تەڭگە تىللالىرى قانداقتۇر رەممىلار ، ئىسسىتقۇ قىلىدىغان خوتۇنلار ، ئەپسۇن ئوقۇپ ئاسماندا ئۇچۇپ كېتىۋاتقان قوشلارنى يۇڭۇزلايدىغان پېتى يەرگە چۈشۈرۈپتەلەيدۇ ، دەپ داڭقى چىققان سېھرىگەرلەرنىڭ چۆتىكىگە چۈشۈپ كەتتى . لېكىن بۇ پالاقلاشلارنىڭ نەتىجىسى ئەكسىچە بولۇپ ، نىزامباينىڭ قەدىمى بارغانسېرى ئايىم تەرەپكە يەتمەس بولۇپ قالدى . « ھەي جادۇگەرلەر ! - دەپ قارغايتتى ئايىم ئىچىدە نىزامباينىڭ باشقا خوتۇنلىرىنى ، - سىلەرنىڭ ھىيلە مەكرىڭلار مېنىڭكىدىن ئېشىپ كېتىۋاتسا كېرەك . ئوقۇغان ئەپسۇنلىرىڭ ئۆزۈڭگە يېنىپ ئۆلۈشەرسەن ! .. » بەزىدە ئايىم : نىمىشقىمۇ بىرەر نامرات كاسىپ ياكى دېھقاننىڭ ئايالى بولۇپ قالمىغان بولغىنىم ،

دەپمۇ ھەسرەت چېكەتتى .

باغنىڭ بىر بۇلۇڭىدىكى قىيسىق ئۆيلەردە ئولتۇرۇۋاتقان باغۋەننىڭ مومىيىغا ھەۋىسى كېلەتتى . چۈنكى ئۇلار نامرات بولسىمۇ تەڭ قېرىپ ، تۇرمۇشتىكى خوشاللىق ۋە ئېغىرچىلىقلارنى تەڭ تارتىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى .

بارا بارا ئايىم ئۆز تەقدىرىگە تەن بېرىدىغان بولۇپ قالدى . تۆت خوتۇن ئالغانلار يالغۇز نىزامبايىمدى ، چامى يەتكەن ھەر قانداق مۇسۇلمان تۆت خوتۇن ئالدى .

ئۇنىڭ ئۈستىگە ئايىم نىزامبايىغا پەرزەنتىمۇ تۇغۇپ بېرەلمىدى . باينىڭ باشقا خوتۇنلىرى ياش جەزىدار بولۇپ ، ئۇلارنىڭ ھەر بىرىدىن نىزامباينىڭ بىر ئىككىدىن پەرزەنتى بار ئىدى . ئايىم ئەمدى كۈنىنى خۇداغا شۈكرى قاناتتىنى بىلدۈرۈپ ، بەش ۋاخ ناماز بىلەن جايىنامازدا ئۆتكۈزەتتى . بالىسى بولمىغانلىقتىن ياخشى كۈننىڭ يامىنى بولۇپ بايدىن كېيىن قالسام لازىمى بولىدۇ ، دەپ ئالتۇن كۈمۈش يىغانتى . ئايىمغا ئاتىسىدىن تەككەن مىراس دۇنيالارمۇ ئۇنىڭ بىر ئۆمۈر يېتىپ بېيىشىگە يېتىپ ئاشاتتى . روزا رامزانلاردا ئايىم يىتىم يىسىر ، غېرىپلارغا سەدىقە بېرەتتى . مەسچىتلەرگە پۇل ئىنئام قىلاتتى . باغدىكى ئىشلەمچى ئاياللار بىلەن پىشايۋاندا پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ قالغان چاغلىرىدا ئۇلارغا مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ ئۆتەشكە تېگىشلىك بۇرچى ، ئۇ دۇنيا بۇدۇنيالىقتىكى ئىشلار ، ئازاپ ۋە راھەتلەر ھەققىدە كىتاپخانلىق قىلىپ بېرەتتى . شۇڭا ئىشلەمچى ئاياللارنىڭ نەزىرىدە ئايىم پاكلىق ۋە ئۇلۇغلىقنىڭ نەمۇنىسى ئىدى . ئاشۇنداق ۋەزىنلەر ئۇنى قىلىۋېتىپ ئايىم تېخى ئەمدىلا قىرىق ياشلارغا كەلگىنىگە قارىماي ، ئۆزىنى قېرىپ خېلى ياشلارغا بېرىپ قالغان ئاياللاردەك ھېس قىلىدىغان بولۇپ قالغانىدى .

ئەتراپتىكى ئاياللار شۇ خىسلەتلىرى ئۈچۈن ئۇنى « گۆھەر بانۇم » دېگەن ئىسمى بىلەن چاقىرماي ، ھۆرمەت بىلەن « ئايىم » دېيىشەتتى .

بۇ باغدا ياش ئىشلەمچى ئۆمەرپەيدا بولشى بىلەن ، ئايىمنىڭ كۆڭلىدىكى سەۋىر تاقەت تۈزەنلىرى ئاستىدا كۆمۈلۈپ قالغان ھېسسىياتلىرى قايتا باش كۆتۈرۈپ پاراكەندىچىلىك سېلىشقا باشلىدى . بۇ خۇددى كۆچۈپ قېلىشقا ھازىر بولۇپ تۈتەپ تۇرغان ئوتنى تۇيۇقسىز كەلگەن بىر شامال قايتا يالقۇنچىتىۋەتكەندەك بىر ئىش بولدى .

جېنىم قوزام

ئۆمەر ھەر ئەتىگەنلىكى ئايىمنىڭ ئاشخانىسىدىكى يوغان تۇڭنى كۆلىنىڭ سۈزۈك ۋە مۇزدەك سۈيى بىلەن تولدۇراتتى ، ئاندىن يەر ئاغدۇراتتى ، مېۋىلەرنى تېرەتتى . ئىشلەۋېتىپ غىڭشىپ ناخشىمۇ ئېيتىپ قوياتتى . ھارغاندا يېشىل چۆپلەر ئۈستىدە ئالقىنىنى بېشىنىڭ ئاستىغا قويۇپ ئاسمانغا قارىغىنىچە خيالغا كېتەتتى . ئۇ خىيالدا كىچىكىدە ئويناپ چوڭ بولغان كۈچلەرنى ، ئاتىسىنى ، ئالەمنىڭ قايسىبىر چېتىدە قالغان « قاغىلىق باغ » نى ، ئىنلىرى بارات بىلەن

سەپەرنى كۆرەتتى . بەزىدە ئىشتىنىنىڭ پۇچقىنى يوغان يوتسىغىچە تۇرىۋېتىپ ، ئېچىقلارنى ئېچىپ ، ئېرىقلارغا سۇ باشلايتتى . نىزامباينىڭ چوڭ خوتۇنى ئايىم تۇرىدىغان ئايۋاننىڭ ئەتراپىدىكى گۈللۈكلەرگە ، ئانار ، ئۆزۈملەرگە سۇ تۇتاتتى . ئۆمەرنىڭ دائىم شۇنداق كەتمەنى

مۇرىسىگە سېلىپ ، باغنىڭ يۇپۇرماقلار سايە تاشلاپ تۇرغان قاراڭغۇلۇقلىرى ۋە ياكى قۇياش نۇرى چۈشۈپ تۇرغان ئوچۇقچىلىقلاردا يۈرگىنىنى كۆرگىلى بولاتتى . ئۇنىڭ كۆڭلىكىنىڭ يىرتىقلىرى ياكى ئوچۇق قالغان مەيدىلىرىدىن بۆرتۈپ چىققان بولجۇڭ گۆشلىرى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى . مۇنداق چاغلاردا پىشايۋانغا چىقىپ قالغان ئايىم بۇ ئىشلەمچىگە ئىختىيارسىز قاراپ تۇرۇپ قالاتتى . -دە، تەسۋىي سىيرىۋاتقان قوللىرى توختاپ ، ئوقۇۋاتقان ئايەتلىرىدىن ئېزىپ كېتەتتى . ئۇ يەنە دەرھال ئېسىنى يىغىپ ، تەسۋىسنى ئىتتىك ئىتتىك سىيرىپ : «خۇدا، شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىدىن ئۆزۈڭ ساقلىغايىسەن !» دەپ پىچىرلىغىنىچە ئۆيگە كىرىپ كېتەتتى .

ئۆمەر ئايىمنى كۆرگەندە ۋىلىلىدە قىزىرىپ ، بېشىنى يەردىن ئىگىز كۆتۈرمەي سالام بېرىپ ئۆتۈپ كېتەتتى . بۇ دوغلاق يىگىتنىڭ تومپىيىپ چىققان مۇسكۇللىرى ، كەڭ مەيدىسىدە كۆرۈنۈپ تۇرغان مەيدە تۈكلەر ، ئۇنىڭ مەزمۇت دەسەپ گۈرسۈلدەپ مېڭىشلىرى يىگىتنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ياشلىق ۋە كۈچ قۇۋۋەتنى نامايىش قىلىپ تۇراتتى . يىگىت بارا - بارا ئۆز سىياقى بىلەن ئايىمنىڭ كۆز ئالدىدىن كېچە كۈندۈز كەتمەي ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى بىئارام قىلىدىغان بولۇپ

قالدى . بۇ بىئاراملىق ئايىم ئۈچۈن ناھايىتى يېقىملىق بىلىنەتتى . ئۇنىڭ ئۇخلاپ قالغان سېزىملىرىنى غىدىقلاپ ، ئۇنى قانداقتۇر بىر گۇناھنى سادىر قىلىشقا قۇترىتاتتى . «توۋا! - دەيتى ئايىم ئۆز ئۆزىگە ، - مەن نىمە بولىۋاتىمەن ئۆزى ؟... بۇنىڭ ھەممىسى شەيتاننىڭ ئىشى ...!» ئايىم شەيتاننى ئۆزىدىن قاجۇرۇشقا تىرىشىپ ، ئۇنىڭ ۋەسۋەسىدىن نېرى بولالمايتتى . ئايىم ئەنە شۇنداق ئۆزىنى پاك تۇتۇش ئازابى بىلەن گۇناھ ئۆتكۈزۈشنى خالاس تىلىكى ئۆتتۈرسىدىكى ئېلىشىشتا ھالسىزلىنىپ كەتتى . ئۇ بەزى كېچىلىرىنى كىرىك قاقماي تاڭ ئاتقۇزىۋېتىدىغان بولۇپ قالدى . ئۇ مامۇق چۈشەك ئۈستىدە قىپىلاڭچا يېتىپ بەدەنلىرىنى سىلايتتى . ئۇنىڭ بەدىنى قاشتېشىدەك سۈزۈك ، بالا تۇغمىغان ۋە تۇرمۇشنىڭ جاپالىرىغا چېلىقمىغان بولغاچقا تېخى ساغلام ۋە چىڭ ئىدى . نىزامباينىڭ ئۆزىنى ناھايىتىمۇ ئەتىگەن تاشلىۋەتكىنىگە ئىچ - ئىچىدىن ئاغرىناتتى . ئەمدى ئايىم ئايۋان ئالدىدىن ئادىراش ئۆتۈپ قالدىغان ئىشلەمچى يىگىتنى چاقىرىۋېلىپ ، پات پات گەپكە سالىدىغان بولۇپ قالدى . مۇنداق چاغلاردا ئۆمەر ھۆرمەت بىلەن قول قوشتۇرۇپ يىراقتا تۇرۇپلا :

- لەببەي ، ئايىم ئاچا ، - دەيتى .

- بېرى كەل ، يىگىت ، مەن سەندىن گەپ سورايىمەن ، - دەيتى ئايىم .

ئۆمەر قورۇنغان ھالدا پىشايۋانغا يېقىنلاپ ، يەردىن باش كۆتۈرمەي ئايىمنىڭ ئىش بۇيرۇشىنى كۈتۈپ تۇراتتى . لېكىن ، ئايىم ئۇنى زادىلا ئىشقا بۇيرىمايتتى .

ئۇنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالى ھەققىدىكى گەپلەرنى سورايىتى .

- قەيەرلىكسەن ؟

- مەن بۇ شەھەرگە يىراقتىن كەلدىم ، مۇساپىرمەن .

- ئاتا ئاناڭ كىم ؟ ئۇلار قەيەردە ؟

- ئاتا ئانام ئۆلۈپ كەتكەن ، يېتىمەن .

ئۆمەر گەپنى ئۇزارتماي ، ئىتتىكرەك ئىشىغا بېرىش ئۈچۈن سۇئاللارغا شۇنداق كالتىلا جاۋاب بېرەتتى . ئايىم بولسا گەپنى سوزۇپ ، ئۇنى ئۇزۇنراق تۇتۇپ قېلىشقا تىرىشاتتى . بەزىدە ئۆمەر بېشىنى كۆتۈرۈپ ئايىمغا قارىغان چاغلىرىدا بۇ ئايالنىڭ كۆزىدە يېنىپ تۇرغان ئوتنى كۆرۈپ

چۆچۈپ كېتەتتى ۋە ھەيران بولاتتى . ئايىمنىڭ كۆزلىرىدە لاۋىلداپ يېنىۋاتقان يالقۇنىنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى ئۇ چۈشەنمەيتتى .

– يېتىشمەن دېگەن ، ۋاي بىچارە !– دەپ ئىچ ئاغرىتتى ئايىم ، – ئۇرۇق تۇغقىنىڭمۇ يوقمۇ ؟
– ھېچنەم يوق ،– دەيتتى ئۆمەر . ئۇ ئىنسىلىرى سەپەر بىلەن باراتتى ئېسىگە ئالغان بولسىمۇ ،
ئۇلارنىڭ نامىنى ئېغىزدىن چىقىرىشقا كۆڭلى تارتمايتتى .
– ئۆيلەنمىگەنمۇسەن ؟

ئۆمەر قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ كەتتى .
– كەمبەغەلمەن ، ئۆيلىنىشكە نەدە پۇل !– دەپ يەرگە قارىدى ئۇ .
– ۋاي بايقۇشەي ، ماڭا قارا، مەن ئۆزۈڭنىڭ ئاچىسى ئورنىدىكى قېرىندىشىڭ ، بىرەر نەرسە كېرەك بولسا تارتىنماي يېنىمغا كىر !
– رەھمەت ئايىم ئاچا ، ھېچنەم كېرەك ئەمەس . باغدا باياشات ئوبدان تۇرىۋاتىمەن ،
قورسىقىم توق ...

– ھەي ئەخمەق ، ئادەم دىگەننىڭ قورسىقى توپسىلا ھېسابمۇ ؟ ساڭا باشقا لازىملىق بىر نېمىلەرنى سېتىۋېلىشقا پۇل لازىم بولىدىغاندۇر ؟ قارا ، ئۈستۈڭدىكى كىيىملىرىڭ كوناىراپ چىرىپ كېتىپتۇ . كېرەك بولسا تارتىنماي ، ئۇدۇللا ئالدىمغا كىرىپ ئېيتىۋەر...
ئايىمنىڭ تۆت بەش يىلدىن بېرى قول تەگمىگەن پەرداز قۇتىلىرىنىڭ ئەمدى پات پات ئاغىزى ئېچىلىدىغان بولۇپ قالدى . ئۇ قاشلىرىنى تېرىپ قاپاقلىرىنىڭ ئاستىغا سۈرمە تارتىپ ، بىلىنەر - بىلىنمەس گىرىم قىلاتتى . ياش ۋاقتىدا ياقىتۇرۇپ كېيىدىغان كۆڭلەكلىرىنى كىيىپ ، تىكلىمە ئەينەك ئالدىدا ئۇياق - بۇياققا ئۆرۈلەتتى . كۆزلىرىنىڭ ئەتراپىدا پەيدا بولغان ئۇششاق قورۇقلارنى ئۇزاق ئۇۋىلايتتى . لېكىن ، ئىشلەمچى يىگىت نەرسە كېرەك بولغان تەقدىردىمۇ ئۇنىڭ ئالدىغا كىرىشكە جۈرئەت قىلالمايتتى . ئۇ تولىمۇ تارتىنچاق ، يۈرەكسىز ئىدى . ئايىم كۈتۈپ كۈتۈپ ، ئىشلەمچى يىگىت كىرىمىگەندىن كېيىن ، ئۆزىنىڭ قىلىپ يۈرگەن ساراڭدەك قىلىقلىرىغا ئۆزى ئاچچىق كۈلەتتى . يەنە توۋا قىلىپ ، نامىزىنى ئوقۇپ ، تەسۋىسنى سىيراتتى ... ئارىدىن بىر قانچە كۈن ئۆتمەيلا ئايىمنىڭ يۈرىكىدىكى ئىستەكلەر يەنە يالقۇنچاپ ئۇنى ئارامسىزلىنىدۇرۇشقا باشلايتتى . ئايىمنىڭ تارتىنچاق ، قىزىرىپ يەرگە قاراپ تۇرىدىغان ئاشۇ يىگىتنى باغرىغا باسقۇسى ، ئانىلارچە مۇھاببەت بىلەن قۇچاقلاپ باش كۆزىنى سىلىغۇسى كېلەتتى .

بىر كۈنى ئايىم ئۆمەرنى ئاشپەر خوتۇن ئارقىلىق ئالدىغا چاقىرىتتى . بۇ تومۇزنىڭ پېشىن نامىزىدىن كېيىن بولىدىغان تازا تىنجىق ۋاقتى ئىدى . مۇنداق ۋاقىتتا باغنىڭ ئېگىز دەرەخلەر سايە تاشلاپ تۇرغان كۆل سۈيىدىن باشقا ھەممىلا يېرى تىككىدە چۈشۈپ قىزىتىپ تۇرغان قۇياش نۇرىدا كۆيۈپ تۇراتتى . قۇشلار يوپۇرماقلار ئارىسىغا مۆكۈنۈپ ، ھەلقەملىرىنى لىپىلدەتتى دەم ئېلىشاتتى . باغدىكى چاكارلار بىردەم بولسىمۇ ئارام ئېلىۋېلىش ئۈچۈن ئۆيلىرىنى قاراڭغۇ قىلىپ كىرىپ كېتىشەتتى . ئۆمەر كۆل بويىدىكى شىپاڭدا ، بورا ئۈستىدە يېتىپ ھاردۇق ئالاتتى . ئاشپەز خوتۇن ئۆمەرنى ئەنە شۇ كۆل بويىدىن ئىزدەپ تاپتى . ئۆمەرنى ئىگىز ئايۋاننىڭ پەلەمپەيلىرى ئالدىغىچە باشلاپ كېلىپ :

– ئىچكىرىگە ، ئەڭ ئىچكىرىسىدىكى ساراي ئۆيىگە كىرگەن ، ئايىم شۇ يەردە ،– دېدى – دە كېتىپ قالدى .

ئۆمەر پۇتسىدىكى چورۇقنى تۆۋەنگە سېلىپ قويۇپ ، پەلەمپەيدىن پىشايۋانغا كۆتۈرۈلدى . ئۆمەرنىڭ ئالدىدا ئۇزۇن دالان ئۆي پەيدا بولدى . پايانداز تاشلانغان دالان ئۆيىنىڭ ئىككى تەرىپىدە كىچىك ئىشىكلەر بولۇپ ، ئەڭ ئاخىردىكى بىر ئىشىكنىڭ قاناتلىرى ئوچۇق تۇراتتى . ئۆمەرنىڭ بۇ باغدا ئىشلەۋاتقىنىغا خېلى ئۇزۇن بولغان بولسىمۇ ، قاپقاپلىق دېرىزە ، نەقىشلىق تۈۋرۈكلەر بىلەن زىننەتلەنگەن بۇ ئايۋانغا قەدەم بېسىشى بىرىنچى قېتىم ئىدى . بۇ ئۆي ئۆز ھەيۋىتى بىلەن كىشىگە ئوردا سارايلىرىنى ئەسلىتەتتى .

ئۆمەر ئىشىكنىڭ ئالدىغا تاشلانغان ھۆل پالاسقا پۇتىنى پاكىز سۈرتۈپ ، يۇمشاق پايانداز ئۈستىدە مېڭىپ كەتتى ، ئوچۇق تۇرغان ئىشىك ئالدىدا توختاپ ، ئۆزىنىڭ كەلگەنلىكىدىن بىشارەت بېرىپ يۆتىلىپ قويدى . بۇ ئۆيىنىڭ كەڭ دېرىزىلىرى ، يېرىم چۈشۈرۈلگەن دۇخاۋا پەردىلەر ، تامغا تارتىلغان رەڭلىك گىلەملەر كىرىمەكچى بولغان كىشىنى ئەيمىندۈرەتتى .

– ئىچكىرىگە كىر! – دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى . شۇ چاغدا ئۆمەر ئۆيىنىڭ ئىچىدە ئىشىكى قىيا ئېچىقلىق تۇرغان بىر خاس ھوجۇرىنىڭ بارلىقىنى بايقىدى . ئايىمنىڭ ئاۋازى ئەنە شۇ تەرەپتىن چىققانىدى . ئۆمەر يەرگە تاشلانغان قېلىن گىلەملەرنى ئەيمىنىپ دەسسەپ ئۆتۈپ ، خاس ھوجۇرىنىڭ بوسۇغىسىدىلا تۇرۇپ قالدى . بۇ ئۆيىنىڭ تولۇق چۈشۈرۈپتىلگەن يىپەك پەردىلىرى ئۆي ئىچىنى سىرلىق گۇڭگالىققا چۆمدۈرگەنىدى . ئەنئەنە ۋە گۈل مېيىنىڭ خۇش پۇرىقى دىماغقا ئۇرۇپ تۇراتتى . ئۆيىنىڭ تۆرىدە قات قات سېلىنغان قېلىن كۆرىپلەر ئۈستىدە ئايىم نېپىز ئىچ كۆڭلەك بىلەنلا ياتاتتى .

– كەل! – دېدى ئايىم مامۇق ياستۇقلاردىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ، نىمىشقىدۇر ئۆيىنىڭ ئاۋازى تىتەرەپ چىقاتتى .

– نىمە خىزمەتلىرى بار ئىدى ، ئايىم ئاچا؟ – دەپ يەرگە قارىدى ئۆمەر .

– مانا ، ئىككى كۈن بولدى ساقلىقۇم يوق ، كىرىپ يوقلاپ قويايمۇ دېمىدىڭ .

– مەن ... مەن خەۋەرىسىز ئىكەنمەن .

ئايىمنىڭ كۆڭلىدە شۇتاپتىمۇ ، شۇ گۇناھلىق ئىشنى قىلىش كېرەكمۇ ، قىلماسلىق كېرەكمۇ ؟ دېگەن خىيال كۈرەش قىلاتتى . قورقۇشتىمۇ ياكى ھاياجاندىنمۇ ، ئۆيىنىڭ پۈتۈن بەدىنىنى ئۇششاق تىترەك باسقانىدى .

– كەل ... قېشىمغا يېقىنراق كەل ...، قورۇنما ...، پۇت - قوللىرىم سىرقىراپ ئاغرىپ تۇرىدۇ ،

بىر تۇتۇپ قويغىن .

ئۆمەر ئايىمنىڭ ئايىغى يېنىغا كېلىپ يۈكۈندى - دە ، ئۆيىنىڭ يالاڭچ تۇرغان ئاپئاق پۇتىغا ئۆزىنىڭ قاقداقلاشقان قوللىرىنى ئۇزاتتى . يىگىتنىڭ قولى بەدىنىگە تېگىشى بىلەن ئايىم ئۆزىدىكى بارلىق ئىككىلىنىشلەرنى يوقاتتى . ئۆمەرنى كاپلا قىلىپ تۇتۇپ ، ئۇنى قۇچاقلاپ ئۆزىگە تارتتى .

– ئايىم ئاچا ، ئۇنداق قىلمىسىلا ... يامان بولىدۇ ، ئۇنداق قىلمىسىلا ...!

– جېنىم قوزام ...!

ئۆمەر ئايىمنىڭ كۈچلۈك قۇچاقلاشلىرى بىلەن ئوتلۇق سۆيۈشلىرى ئىچىدە نەپەس ئالالماي

بوۋىشىپ كەتتى ...

خاس ھوجۇرىدا ئايىم بىلەن بولغان غەلىتە مۇناسىۋەت تۇنجى قېتىم سادىر بولغاندا ئۆمەر

ناھايىتى قورقۇپ كەتتى . ئۇزۇنغىچە ئۆزىنىڭ ئەندىشىسىنى باسالامدى . چېلىش مەيدانىدىن

چىقىپ تامغا يۆلىنىپ ئولتۇرغاندا نىزامباينىڭ: «ئوغرى ئەمەستۇرسەن ؟ بىرەر سەۋەنلىك ئۆتكۈزىدىغان بولساڭ بوينۇڭنى ئۈزۈپ تاشلايمەن!» دەپ ئاگاھلاندۇرۇشلىرى ئۇنىڭ قۇلىقى تۈۋىدە قايتا جاراڭلىغاندەك بولاتتى. ئۇنىڭ قىلغىنى ئوغرىلىقتىنمۇ ئېغىر خىيانەت ئىدى. ئۇ بىر قانچە كۈنگىچە باغدىكى ئىشلەمچى ئاياللارغا ، باغۋەن ئائىلىسىدىكى بوۋاي بىلەن مومايغا خۇدۇكسىنىپ تىكىلىپ قارىيالمىدى. كۆڭلىدە ئىككىنچى مۇنداق غەيرى ئىشنى قىلماسلىققا ۋەدە بەردى.

لېكىن ئەتىراپتىكى ھەممە نېمە ئىلگىرىكىدەكلا بولۇپ ، قورققۇدەك ھېچنەمە يوق ئىدى. يەنە قۇشلار سايراپ تۇراتتى. ئايۋان ئالدىدىكى گۈللۈكلەردە رەڭمۇرەڭ گۈللەر قۇياشقا يۈزلىنىپ ئېچىلىشاتتى. چېچەكلەرنى كېيىنەكلەر ئەگىشەتتى. باغ ئىچىدىكى ئاياغ يوللارنى توغرا كېسىپ چۈمۈلسەر ئالدىراش ئۆتۈشەتتى. پىشقان مېۋىلەر ئىلگىرىكىدەكلا توكلداپ تۈۋىگە چۈشۈشەتتى. تەبىئەت - قۇياش نۇرىدا تۈۋلىنىپ تۇرغان جىمى نەرسە ئۆز پېتىچە بولۇپ ، ھېچنەمە ئۆزگەرمىگەنىدى. پەقەت ئۆمەرنىڭ ئىچكى دۇنياسىلا كۈتۈلمىگەن دولقۇننىڭ تەسىرىدە ئەنسىز داۋالغۇپ تۇراتتى... باغۋەن بىلەن ئۇنىڭ ئايالى ئۆمەرگە بۇرۇنقىدەكلا سەمىمىي مۇئامىلە قىلىپ ، ھەر قېتىملىق چاي ئۈستىدە ئۇنى بىرەر كەمبەغەلنىڭ چىرايلىق قىزىغا ئۆيلەپ قويۇش توغرىسىدىكى ئارزۇلىرىنى ئېيتىشاتتى. ئايىمغا خىزمەت قىلىدىغان چاكارلارمۇ گۇماندىن نېرى ئىدى. ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ئايىم ئۆز تەقۋادارلىقى ، سېخىيلىقى ، ۋاقتى ۋاقتىدا قىلىپ بېرىدىغان كىتاپخانلىقى بىلەن ناھايىتىمۇ يۈكسەك ئورۇندا تۇراتتى.

ئىككىنچى قېتىم ئايىم ئۆمەرنى چاقىرىشقا ئاشپەز خوتۇننى ئەۋەتمەي ئۆزى باردى. ئۆمەر مېۋىلىرىنى كۆتۈرەلمەي ئېگىلىپ كەتكەن بىر ئالما شېخىغا تىرەك قويۇۋاتقاندى. ئۇ ئايىمنى كۆرۈپ ھودۇقۇپ قىزاردى. ئايىم ئۇنىڭغا بۈگۈن كېچە قېشىغا كىرىشنى تاپىلاپ كېتىپ قالدى. ئۆمەر ئايىمنىڭ سۆزىگە قارشى ھېچنەمە دىيەلمىدى. شۇ كۈنى ئۇ كۈن بويى دەككە دۈككىدە يۈردى. «ئەڭ ياخشىسى بارمىغىنىم تۈزۈك» دەپ ئويلايتتى ئۇ. پۈتۈن ئەتىراپ قاراڭغۇلىشىپ ،

ھەممە ئۇيغۇغا كەتكەندە ئۇ تېخى كۆز يۇمىغان ئىدى. ئاخىر ئورنىدىن تۇردى - دە، شەپە چىقارماي مېڭىپ ، ئايىمنىڭ ئۆگەتكىنىچە ئايۋاننىڭ ئارقا دېرىزىسى تەرەپكە ئۆتتى. ئۇ يەردە ئىچكىركى خاس ھوجۇرىنىڭ باغقا قارىغان دېرىزىسى قىيا ئېچىپ قويۇلغان بولۇپ ، ئۆي ئىچىدىن مىس شامدانلاردا تۈتەپ كۆيۈپ تۇرغان شامالارنىڭ يورۇقى سۇس كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۆمەرنىڭ يۈرىكى دۈپىلدەپ ئۇراتتى. ئۇ قاپقار يېنىغا يېقىنلىشىشى بىلەنلا دېرىزە تۇللۇق ئېچىلدى. يۇقىرىدىن ئايىمنىڭ ئۇنى تارتىۋېلىش ئۈچۈن سۇنغان ئاپئاق بىلەكلىرى كۆرۈندى...

شۇنداق چاقىرىشلار پات - پات تەكرارلىنىپ تۇرىدىغان بولۇپ قالدى. ئايىم باشقىلارنىڭ گۇمانىنى قوزغاپ قويماسلىق ئۈچۈن ئىلاجى بار خاھىشنى تىزگىنلەيتتى. بولالمىغان چاغلىرىدىلا ئۆمەرنى چاقىراتتى. ۋەدىلەشكەن كېچە ئۆمەرنى ئايىم دېرىزەتۈۋىدە ئويغاق ئولتۇرۇپ كۈتەتتى. ئۇنى قىزغىن سۆيۈشلەر بىلەن قوينىغا ئالاتتى. ئۇنىڭغا مۇھاببەت بىلەن بېرىلەتتى. نازاكەتلىك ئەركىلەش ، نالە قىلىش ، مېھرىبانلارچە باش كۆزلىرىنى سىلاشلار بىلەن يىگىتنى ئۆزىگە جەلىپ قىلاتتى. سەھەرگە يېقىن ئايىم يەنە ھېلىقى دېرىزىدىن ئۆمەرنى چىقىرىۋېتىپ ، يۇيۇنۇپ جايىنامازدا ئولتۇرۇپ ، يىغلاپ تۇرۇپ خۇدادىن گۇناھىنى تىلەيتتى. «خۇدا ماڭا بۇ ئۆتنى ئۆزۈڭ سالىدىڭ ، ئۆزۈڭ كەچۈرگەيسەن ، بەندىلىرىڭنىڭ ئالدىدا رەسۋا قىلمىغىن!» دەپ يىلىناتتى. ئايىم

ئاللاھنىڭ ئۇ دۇنيادىكى ئازابلىرىنى ئۇنتۇپ قالغاندەك قىلاتتى ، خۇدايىمدىن بۇ دۇنيادا بەندىلەر ئالدىدا رەسۋا قىلماسلىقىنىلا تىلەيتتى . ئۆزىنىڭ يىگىتكە بولغان مۇھابىتى ئۈچۈن ئۇ دۇنياغا بارغاندا مەڭگۈ ئازاپ چەكسىمۇ رازىدەك قىلاتتى . جاينامازدىن تۇرغاندا ئۇ دائىم ئۆزىنى پاكىلىنىپ يېنىكلەپ قالغاندەك ھېس قىلاتتى .

ئۆمەر بارا بارا ئايىمغا ئۆگىنىپ قالدى . ئۇ ئايىمنىڭ ئۆيىدە تۈنەپ چىققان كۈنلىرى سەھەردە مېۋە تەرگەن ، گۈللەرگە سۇ تۇتقان قىياپەتتە ئايۋاننىڭ ئارقىسىدىكى دېرىزە ئەتراپىغا كېلىپ ، ئۇ يەردە سۇنغان ، دەسسەلگەن ئوت چۆپلەرنى تۈزەشتۈرەتتى . ئايىم بىلەن ئۆتكەن دەككە دۈككىلىك ، ئەمما تولىمۇ شېرىن كېچىنى ئۇزاققىچە ئۇنتىمايتتى . بەزى چاغلاردا ئايىمنىڭ تېزىرەك چاقىرىشىنى كۆڭلى تارتىپ قالاتتى . چۈنكى ، ئۇ كۈچ قۇۋۋەتكە تولۇپ ، ۋايىغا يەتكەن

بىر ئەر ئىدى-دە ، شۇ ياشقا كېلىپ ئۇنىڭ ئاياللار دۇنياسىدا كۆرگىنى ئايىمنىڭ ئاشۇ ئىللىق قوينى ئىدى . گەرچە ئۇ ، سۇ باشلاپ كېلىش ئۈچۈن ئېچىق بېشىغا قاراپ ماڭغاندا ، باغنىڭ شورلىرىنى ئېتىش ئۈچۈن تام تۆپىسىگە چىققاندا ، باغۋەن بىلەن جۈمە نامىزىغا كېتىپ بارغان چاغلىرىدا يوللاردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ياش قىز - چوكانلارنى كۆرۈپ تۇرسىمۇ ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى تېخى قول يەتمەس ئېگىزلىكتىكى ئاچچىق ئۈزۈملەر ئىدى . باغنىڭ بىر بۇرجىكىدىكى غېرىپ خانىدا يالغۇز تۈگۈلۈپ ياتقانغا قارىغاندا ئايىمنىڭ يېنىدا - پەي چۈشەكلەر ئۈستىدە ئېغىناپ يېتىش ئاجايىپ راھەت ۋە ئۇنتۇلغۇسىز ئىدى . ئايىم ئۇنى مېھرى بىلەن پەپىلەپ قوينىغا سالاتتى ، كۆڭۈل قويۇپ يۇيۇپ ، ئېغىر ئەمگەكتىن قالغان توپا چاڭلىرىنى تازىلايتتى .

ئايىمنىڭ كۆڭلى كۆتۈرلۈپ تېتىكلىشىپ كەتتى . ئۇ چاكارلارغا ئىلگىرىكىدىنمۇ سېخىلىق بىلەن پۇل بېرەتتى . ئاياللارنى يىغىپ كىتاپخانلىق قىلغاندا ، گەپ ئارىسىغا ئانچە مۇنچە چاقچاقلارنىمۇ قىستۇرۇپ قويىدىغان بولۇپ قالدى . ئۆمەر بولسا ئىلگىرىكىدەك ئۈنچىقماسلىق بىلەن قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى نىزامباينىڭ ۋە باغۋەننىڭ كۈتكىنىدىن ئارتۇق بەجا كەلتۈرەتتى . ھەممىدىن ھەيران قالارلىقى ، نىزامباينىڭ ئۆمەرگە بولغان مۇئامىلىسىمۇ ئىلگىرىكىدىن

مۇلايىملىشىپ قالدى . نىزامباي باغدا پەيدا بولۇپ قالغان چاغلاردا ئايىم ئىشلەمچى يىگىتنىڭ ئىشچانلىقى ، ياۋاشلىقى ، يۈزىنىڭ تۆۋەنلىكى توغرىسىدىكى ماختاشلارنى توپتوغرىلا ئېيتاتتى . ئايىمنىڭ بۇ سۆزلىرى نىزامباينىڭ كۆڭلىدە ھېچقانداق بىر شەك تۇغدۇرمايتتى . چۈنكى يېڭى ئىشلەمچىنىڭ تەرىپىنى باغۋەننىڭ ، باشقا چاكارلارنىڭمۇ ئاغزىدىن ئاڭلايتتى . ئايىم يەنە بايغا يېڭى ئىشلەمچىگە بېرىدىغان ھەقنى كۆپەيتىشنىڭ لازىملىقىنى چۈشەندۈرەتتى .

ئۆمەرنىڭ كىيىم كېچەكلىرىنى ياخشىلاش ئۈچۈن ئايىمنىڭ پۇل خەجلىگىنىگە قارىغاندا نىزامباينىڭ پۇل خەجلىگىنى ياخشىراق ئىدى . باي بولسا ئايىمنى ھۆرمەتلەيتتى . ئۆزىنىڭ شۇنچە كاتتا باي بولۇشىدا شۇ چوڭ خوتۇننىڭ كۆپ ئەجرى بارلىقىنى ئۇنتىمىغاچقا ، ئايىمنىڭ گېپىنى بىرمايتتى .

- بولىدۇ! - دېدى نىزامباي بىر كۈنى ئايىمنىڭ داستىخاندا ئاچچىق دەملەنگەن چاپىنى ئىچىپ ئولتۇرۇپ ، - مەن ئۇنىڭغا بېرىدىغان ھەقنى كۆپەيتەي ، يەنە بىر قۇر يېڭى كىيىم كېچەك قىلىپ بېرىەيلى... ، يەنە بىر گەپ ، بۇ ئوغۇلنى ئۆيلۈك ئوچاقلىق قىلىپ قويۇش زۆرۈر ئىدى . چوپچوڭلا بولۇپ قالغان يىگىتنىڭ بويتاق يۈرىشى دۇرۇس ئەمەس - دە! ... مانا مەن شۇ ئىشلار

ھەققىدە باش قاتتۇرۋاتىمەن ،- دېدى باي ئايىمنىڭ ئۆزىنى بەزىدە « بېخىل» دەپ ئەيىبلەيدىغانلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ ،- شۇڭا ، دەماللىققا ئۇنىڭغا ئارتۇقچە ياردەم قىلمىغانىدىم . باغۋەن قېرىپ قالدى ، شۇ يىگىتنى ئۆيلەپ ، مۇشۇ باغدا دائىملىق ئىشلەشكە ئېلىپ قالايلىمەن .

مۇنداق گەپلەر ئايىمنى خوشال قىلاتتى ۋە نىمىشقىدۇر يەنە خىيالغا سېلىپ قوياتتى .

سودىگەرنىڭ خوتۇنى

ئۆمەرنىڭ ئىنىسى بارات ماڭغان يول يولۇچىلارنى شەھەرنىڭ ئىككىنچى دەرۋازىسى ئالدىغا ئېلىپ باراتتى . بارات دەرۋازىغا يېتىپ بارمايلا يولدا ئۇنىڭغا شەھەر تەرەپتىن كېلىۋاتقان بىر ئادەم ئۇچىراشتى . ھېلىقى ئادەمنىڭ بىر قولىدا ئىتلاردىن قوغدىنىش ئۈچۈن ئېلىۋالغان تايلاق تۇراتتى . يەنە بىر قولى بىلەن سۈمبىسىگە يۇدۇۋالغان تاغارنىڭ ئاغزىنى مەھكەم تۇتۇۋالغانىدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە كىيۋالغان ئۇزۇن يەكتىكىنى مەھكەم ئوراپ چىگۋالغان بەلۋىغدا قانداقتۇر بىر ھايۋاننىڭ قارا مۈڭگۈزى ، يوغان قۇلۇلە قېپى ، چەت چۆرىلىرى تىتىلىپ كەتكەن كونا پالنامە كىتاپ دىگەندەك نەرسىلەر قىستۇرۇقلۇق تۇراتتى . ئۇنىڭ ناھايىتىمۇ مۇكەممەل بىر كەسپى دىۋانە ئىكەنلىكى تۇرقىدىنلا مەلۇم ئىدى . بۇ دىۋانە ئۈستىدىكى يۈكەننىڭ ئېغىرلىقىدىن قولىدىكى ياغاچنى ھاساقلپ تايىنىپ ، ھاسراپ ، ئارانلا قەدەم ئېلىپ كەلمەكتە ئىدى . ئۇ يولدا ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ھەر بىر يولۇچىنى ۋارقىراپ توختىتىپ ، ئۇلارغا تاغار ئىچىدىكى شەھەردىن تىلەپ يىغقان ئەسكى تۈسكىلەرنى ساتماقچى بولاتتى . دىۋانە باراتنى يىراقتىنلا كۆرۈپ ، يول بويىدىكى قارياغاچنىڭ سايىسىگە كېلىپ توختىدى . مۇرىسىدىكى تاغارنى يەرگە قويدى . دە ، بېلىنى روسلاپ ، باراتنى چاقىردى :

- ھوي بالاموي، نىمە ئادەمسەن؟

- يولۇچىمەن ،- دېدى بارات .

- قېنى بۇياققا ، بۇياققا بىر كېلىپ كەت !

- رەنجىمە تاغا ، مەندە ساڭا سەدىقە قىلغۇدەك پۇچۇق يارماقمۇ يوق .

- مەن سەندىن سەدىقە سوراۋاتقىنىم يوققۇ ، بىلىپ قوي مەن پەيشەنبە كۈنىدىن باشقا ۋاقىتتا سەدىقە تىلىمەيمەن .

- ئەمىسە نېمە گېپىڭ بار؟ - دېدى بارات ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختاپ .

- كىيىملىرىڭ نىمانچە كونا ؟ بىزنىڭ دىۋانلەر مەھەللىسىدىن ئەمەستۇرسەن ياكى ئۇ

يەردىكى بىرەر دىۋاننىڭ ئۇرۇق تۇغقانلىرىنىڭ بىر نېمىسىنىڭ بىر نېمىسى بولامسەن؟

- يوقسۇ تاغا ، مەن يىراقتىن كېلىۋاتقان مۇساپىرمەن .

- شەھەرگە نىمىگە كېتىۋاتىسەن ؟

- ئىش ئىزدەپ .

- قارا ، ئۆزۈڭ ياپىياشلا تۇرسەنۇ ، ئۈستۈڭدىكى كىيىملىرىڭ يىرتىلىپ قارىغۇسىز بولۇپ

كېتىپتۇ . بىرەرى بىلەن تارتىشماق ئوينىدىڭمۇ قانداق ؟.. ئورۇقلىقىڭدىن مەڭزىڭنىڭ

ئۇستىخانلىرى تېشىغا تېپىپ چىقاي دەپ قاپتۇ . چىرايىڭچۇ ، چىرايىڭ نىمانچە سېرىق ؟ ياكى سەنمۇ بىزنىڭ دىۋانلەر مەھەللىسىنىڭ دىۋانلىرىگە ئوخشاش يۈزۈڭگە ئەتەي ئەسكى تامنىڭ توپىسىنى سۈرتىۋالدىڭمۇ ؟... مۇشۇ ئەپتىڭ بىلەن شەھەرگە كىرسەڭ كىم ساڭا ئىش بېرىدۇ ؟ سېنى تىلەمچى ياكى ئوغرى دەپ گۇمان قىلىشى ، ياكى ياش تۇرۇپلا مۇنداق ئەسكى كىيىملەردە يۈرگىنىڭگە قاراپ ئۇچىغا چىققان ھورۇن ئوخشايدۇ دەپ قىلىشى چوقۇم . تېخى ئەقىلىڭنىڭ جايىدا ئەمەس ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەي قېلىشى تۇرغان گەپ . . .

دىۋانە ئاغىزى بېسىقماي ۋاتىلداپ كەتتى .

– تاغا !– دەپ ئۇنىڭ گېپىنى بۆلدى بارات ، – نىمە گېپىڭ بار ئىدى ، چاپسانراق ئېيت ، ئالدىرايمەن .

– ئالدىراش شەيتاننىڭ ئىشى . يېقىنراق كەلمەمسەن ، ئەتىگەندە ماڭا يولۇققىنىڭنى خىزىرغا يولۇقتۇم دەپ چۈشىنىۋەر .

دىۋانە تاغانىڭ ئاغىزىنى ئېچىپ ئۇنىڭ ئىچىدىن ئاپقۇتلىرى ئاجىراپ كىيگۈدەك ھالى قالمىغان ئەسكى ئايىغلار ، گىرۋەكلىرى تىتىلىپ كەتكەن كونا دوپپا ، قاپقارا كىرنىڭ دەستىدىن ئەسلى رەڭگىنىڭ قانداقلىقىنى ئايرىغىلى بولمايدىغان بولۇپ كەتكەن كىيىم كېچەك ، پۈرلەشكەن سەللە ، يەنە قانداقتۇرىر ئەسكى تۈسكىلەرنى سۇغۇرىۋېلىپ ئەتىراپقا يايغىلى تۇردى .

– بۇ ئەسكى تۈسكىلىرىڭنى بۇ يەرگە يايما قىلىپ يېيىپ نىمە قىلىسەن ؟– دېدى بارات ھەيران بولۇپ .

– ساتمەن .

– كىمگە ؟

– ئەلۋەتتە ساڭا – دە ، ھازىر ئالدىمدا سېنىڭدىن باشقا كىم بار ...

– بولدى ، ئاۋارە بولما ، تاغا ، – دەپ مېڭىشقا تەمىشەلدى بارات ، – ساڭا ئېيتتىمغۇ ، مەندە پۇل يوق .

– توختا ، – دېدى دىۋانە ، – ھېچبولمىغاندا سەن مۇنۇ چاپان ئىشتاننى بولسىمۇ ئېلىپ قالغىن ، تىقىشتۇرۇپ قويغان پۇلۇڭنى قورقماي چىقار ، بۇلاڭچىدىن قورقۇپ ئەسكى كىيىملەرگە ئورۇنۇۋالغان ھارامزادىلەرنى كۆپ كۆرگەنمەن . بىزنىڭ دىۋانلەر مەھەللىسىدىكى دىۋانلەرنى كۆرسەڭ كىيىملىرى سېنىڭدىنمۇ جۇل جۇل ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى شۇنداق بېيىپ كەتتىكى ، يىغقان پۇللىرىنىڭ سانىنى ئۆزلىرى ئۇقمايدۇ ، مانا ، غوجەك دىۋاننىڭ ئۈچ يەردە قورو جايى بار ، ئۈستى ئۈستىگە خوتۇن ئالدى . مېنىڭ تېخى ئىككىلا يەردە قورو جايىم ، ئۈچلا خوتۇنۇم بار ... نېمىگە قاراپ تۇرسەن ؟

قولۇڭغا ئېلىپ كۆرۈپ باق ، ساڭا ئوخشاش ئېگىز بوي ئادەمگە لايىق تېخى يېڭىلا تۇرغىنىنى كۆرۈۋاتقانسان ؟ ئۇنى ماڭا تۈنۈگۈن بىر سودىگەرنىڭ تۇل قالغان خوتۇنى سەدىقە قىلدى . مەن ئۇنىڭ ئۆلۈپ كەتكەن ئېرىنىڭ روھىغا ئاتاپ ئەڭ ئۇلۇغ ئايەتلەرنى ئوقۇپ دۇئا قىلدىم .

– دېدىمغۇ ، مېنىڭ پۇلۇم يوق ، ھەر قاچان سەن بۇ نېمىلىرىڭنى بىكارغا بەرمەسەن ؟

– راست پۇلۇڭ يوقمۇ ؟– دەپ باراتقا باشتىن ئايىغ بىر قارىۋالدى دىۋانە ، – بوپتۇ بىكارغا

بولسىمۇ ئال ، يۈكۈم ئازىراق بولسىمۇ يىنىكلىسۇن ... ، ئەمما ، مېنى ئۇنتۇپ قالما . شۇ تاپتا سېنىڭ

كۆزلىرىڭىزدىن كەلگۈسىنى قىياس قىلىپ تۇرۇپتىمەن . سەن ياشسەن ، خۇدا ئامىتىڭنى بېرىپ قالسا تېخى بېيىپمۇ كېتىسەن . شۇ چاغدا ، خۇدا بۇيرىسا بىز يەنە ئۇچىرىشىپمۇ قالىمىز . مېنى ئۇنتۇپ قالما ، چاپان ، ئۆتۈكلەرنىڭ پۇلىنى سەندىن شۇچاغدا ئۇندۇرىۋالىمەن . ئۇچاغدا ئىنساپىڭغا بېقىپ كۆپرەك بېرەرسەن ...

دېۋانە شۇنداق دەپ ئاغىزى بېسىلماي ۋاتىلىپ تۇرۇپ باراتقا ھېلىقى ئۆلۈپ كەتكەن سودىگەرنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ دۇئالار بەدىلىگە كەلگەن كىيىملىرىنى كىگۈزدى .

بارات دېۋانىنىڭ ئەسكى تۈسكىلىرى ئارىسىدىن يەنە يېڭىراق بىر دوپپا ، سودىگەرلەر باغلايدىغان بىر رەڭلىك بەلباغنى تاللىۋالدى . بۇ كىيىملەر باراتنى راستىنلا خېلى ئىسكەتكە كىرگۈزدى . شۇ تۇرقىدا ئۇ سودىسى تازا يۈرۈشۈپ كەتمىگەن بىر ئېلىپ ساتارغا ياكى بولمىسا ، سودىگەرلەرنىڭ يۈگۈر يېتىم ئىشلىرىنى بىجىرىدىغان چاپارمەنلەرگە ئوخشاپ قالدى .

– ئال ، خالىغىنىڭنى تاللىۋال ، – دەپ توختىماي سۆزلەيتتى دېۋانە ، – ماڭا بۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆيگە يەركۈزۈشنىڭ ھاجىتى يوق ، ئۇ يەردە مۇنداق كونا يېڭى نەرسىلەر تاغدەك دۆۋىلىنىپ تۇرۇپتۇ .

– ساڭا رەھمەت تاغا ! – دېدى بارات .

دېۋانە باراتنىڭ باش ئايىغىغا يەنە بىر قاراپ رازى بولغاندەك بولدى . دە:

– ئەمدى يولۇڭغا ماڭساڭمۇ بولىدۇ ، – دېدى ئۇ قالغان نەرسىلەرنى تاغىرىغا نىقداپ تۇرۇپ ، – مانا ئەمدى ھەقىقىي بايۋەتچىلەرگە ئوخشىدىڭ ، بايۋەتچىلەرنىڭ ئىچىدىمۇ يىگەن ئىچكىنى چىرايىغا چىقمايدىغان ساڭا ئوخشاش توپا چىرىلىرى ئۇچىراپ تۇرىدۇ

بارات مۇنداق بىكارغا نەرسە بېرىدىغان دېۋانگە ئۇچىراشتۇرغىنى ئۈچۈن خۇداغا شۈكرى ئېيتىپ شەھەر تەرەپكە قاراپ يولىنى داۋاملاشتۇردى .

شەھەرنىڭ بارات كىرگەن دەرۋازىسى ئەتىراپىدا مەيزاپخانلار ، قىممات سورۇنلىرى ، چوڭ تاماكا چېكىپ نەغمە ناۋا قىلىشىدىغان مەيدانلار جايلاشقاندى . قاتار كەتكەن ئاشخانلاردىن ھەر خىل تاماقلارنىڭ مەزىلىك پۇرىقى كېلەتتى . ئوچاقلاردا چاراسلاپ ئوت كۆيۈپ ، يوغان داش قازانلاردا پورۇقلاپ گۆش قاينايتتى . شورپا سورۇپ ئولتۇرغان سېمىز ئاشپەز ئۈستىدە ماي دانچىلىرى ۋىلىلىداپ تۇرغان شورپىلارنى ئاپقۇر چىنىلەرگە ئۈسۈيتتى . باراتنىڭ ئاشۇ شورپىغا بىرەر پارچە قاتتىق ناننى بولسىمۇ بىر چىلاپ يەۋالغۇسى بار ئىدى . ئەپسۇس ، ئۇنىڭ ھەممە يانچۇقى قۇرۇق ئىدى . ئۇ ئاشخانلارنىڭ نەملەشكەن تورۇسلىرىنى ئەگىپ چىقىۋاتقان قۇيۇق بۇسنى ئىچىگە يۇتقىنىچە ئادەملەرگە ئۇرۇلۇپ سوقۇلۇپ بازار مەيدانىنى كېسىپ ئۆتتى . ئاندىن مەقسەتسىزلا بىر كوچىغا بۇرۇلدى .

« كۈنمۇ كەچ كىرەي دەپ قالدى ، – دەپ ئويلايتتى ئۇ ، – مانا ، بىر كۈن بازار چۆڭلەپتىمەن . مۇنداق بىكاردىن بىكار يول ماڭغاننىڭ نىمە پايدىسى ؟ ... ئەگەر يەنە بىر كۈن مۇشۇنداق قورساققا ھېچنىمە يېمەي پىرقىراپ يۈرىدىغان بولسام چوقۇم يىقىلىپ قالىمەن ... ، رەھمەتلىك دادام بىزنى مۇشۇنداق ئېغىر كۈنلەرگە قالمىسۇن دەپ ھېلىقى تىللارنى مىراس قالدۇرغان بولغىنىتى . ئۇ نىمە ئۈچۈن يۈز تىللانى ساق قالدۇرماي بىرى كەم يۈز تىللا ساقلاپ قويغاندۇر ؟ ... ياق ، بىر تىللانى چوقۇم ھېلىقى ئۆمەر دىگەن كاززاپ تىقۇۋالدى ، بوپتۇ ، تىللا توقسان توققۇزمۇ بولسۇن دەيلى ، ئۇ ئاكام بولغاندىن كېيىن ماڭا ئەللىك تىللانى بېرىشى كېرەك - دە ! ...

ئەللىك تىللا يانچۇقتا بولغان بولسا ئاۋال ھېلىقى شورپاسورۇپ ئولتۇرغان ئاشپەزنىڭ ئاشخانىسىغا كىرىپ بىر كالىك پىششىق گۆش بىلەن بىر چىنە شورپا سېتىۋالاتتىم. يۇمشاق ناننى شورپىغا تەككۈزۈپ يەپ ، ئاندىن گۆشنى تىتىپ»

شۇ چاغدا ئارقا تەرەپتىن بىر ئايالنىڭ :

« ھەي ئادەم ، ھەي ئادەم !- دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازى باراتنىڭ قۇلىقىغا كىرگەندەك قىلدى .
« مېنى بىرى چاقىرىۋاتامدۇ ، نېمە؟- دېدى بارات ئىچىدە ، ئۆزىنىڭ شېرىن خىيالىنى بۆلۈپ ئارقىغا قاراشقا ئېرىندى ، - ياقلا ، مېنى بۇ شەھەردە كىم تونۇيتى . باشقا بىرەرەمنى چاقىرىۋاتسا كېرەك ...، شورپىغا نان چىلاپ يەۋىلىپ ، ئاندىن گۆشكە تۇتۇش قىلسام تويۇپ قالغان قورساققا گۆش تازا مەزىلىك تېتىمايدۇغۇ دەيمەن؟ ئاۋال گۆشنى تازا مەزە قىلىپ يەپ ، ئاندىن چالا قالغان يېرىگە شورپا بىلەن نان يېسەم بولغۇدەك»

« ھوي ئادەم ، مەن سىلنى چاقىرىۋاتىمەن ،- دېگەن ئايالنىڭ ئاۋازى باراتنىڭ قۇلىقىنىڭ تۈۋىدىلا ئاڭلاندى .

« يانچۇقتا ئەللىك تىللا شاراقشىپ تۇرغان ئادەم شورپىغا نان چىلاپ يەپ ئولتۇرسا كۈلكىلىك ئىش بولمامدۇ ،- دەپ خىيالىنى داۋام قىلاتتى بارات ، - ئەڭ ياخشى مەيزاپلارنىڭ بىرەرگە كىرىپ ، گۆش باستۇرۇپ پولۇ بۇيرۇتۇپ ، شاراپ بىلەن مەزە قىلغان تۈزۈك ، ئاندىن كۆرىدە يانپاشلاپ يېتىپ ، سازەندىلەرنىڭ نەغمىسىنى ئاڭلاپ ، ئۇسۇلچى خېنىملارنىڭ بەللىرىنى تولغاچ ئايناقتىغانلىرىنى كۆرىدىغان گەپ »

« ھوي ئادەم !

كىمدۇ بىرى ئارقىسىدىن كېلىپ باراتنىڭ مۇرىسىگە شاپلاقلدى . بارات چۆچۈپ ئارقىسىغا قاراپ ، ئالدىدا تۇرغان پۈركەنچىلىك بىر ئايالنى كۆردى . ئايال يۈزىگىمۇ قېلىن چۈمبەل ئارتىۋالغانىدى .

« ۋاي خۇدايمەي !- دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئايال باراتقا قاراپ ، - ياپپاشلا بىر يىگىت ئىكەنلىغۇ ، ئارقىلىرىدىن قاراپ ، ئۆلۈپ كەتكەن ئېرىمگە ئوخشىتىپ ، ئېسىمنى بىلمەي يۈگۈرۈپتىمەن . ئۈستىلىرىدىكى كىيىم كىچەك ، مۇنۇ بەلۋاغ ، دوپپىلىرىچۇ . توۋا خۇدايىم ، ئادەمگىمۇ ئادەم شۇنداق ئوخشايدىكەن !»

« ئالچىپ قالغان خوتۇنمۇ نېمە ؟- دەپ ئويلاپ قالدى بارات ،- ئۇنىڭ ئۆلۈپ كەتكەن ئېرى كۈچىدا نىمە ئىش قىلىدۇ ؟... راست ، ئېرىنىڭ كىيىملىرىنى ئەڭ ئۇلۇغ دۇئالارغا تىگىشىۋەتكەن تۇل خوتۇن مۇشۇمۇ .- يە؟ » دەپ ئۈستىدىكى كىيىم كىچەكلەرنى ھېلىقى دىۋاننىڭ بەرگەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى بارات .

« توۋا ، قول سېلىپ مېڭىشلىرىنىڭ ئوخشاپ كەتكىنىنى ئېيتايىمۇ ، - دېدى ئايال سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ ، - ئالدىراش بولمىسلا ئۆيۈمگە بېرىپ بىر چىنە چېيىمنى ئىچىپ كەتسە ، رەھمەتلىك ئېرىمگە چاي سۇنغاندەك بولۇپ كۆڭلۈم خوش بولۇپ قالىسۇن .

قورسىقى ئېچىپ ئۈچەيلىرى بېقىنىغا چاپلىشىپ كەتكەن بارات ئايالنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ئىچىدە خوشال بولدى . « كىم بىلىدۇ ،- دەپ ئويلايتى ئۇ ، - ياراتقان ئىگەمدىن ماڭا كېلىدىغان ئامەت بەلكىم مۇشۇ خوتۇننىڭ ئۆيىدىن باشلىنار ... سودىگەرنىڭ خوتۇنى بولغانىدىن كېيىن ھەر

قاچان بۇ بىر ساھىبجامال خوتۇندۇر. كونسىلار < تۇل خوتۇن ، پۇل خوتۇن > دەپ بىكار ئېيتىمىغان-دە. ئېپى كېلىپ قالسا بۈگۈنلا ئۇنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قېلىپ ئىندەككە كەلتۈرىمەن. ئاندىن

سودىگەردىن قالغان ھەممە بايلىق مېنىڭ بولىدۇ ، دىگەن گەپ...»
 - خىيال سۈرۈپ كەتتىلىغۇ؟- دېدى ئايال.- يۈرسىلە ، ئۆيۈم يىراق ئەمەس .
 - مەن سىلنى تونىمىسام ،- دېدى بارات ئالدىراپلا ماڭسام بۇ خوتۇن باشقىچە ئويلاپ قالمىسۇن دىگەن خيالدا .
 - تونىمىسالا تونۇشىمىز .

- يات ئەرنى ئۆيلىرىگە باشلاپ بارسىلا خەق نېمە دەر ؟
 - ئوھوش ، مەن دىگەن يالغۇز ، تۇل خوتۇن ، خەق نىمە دەيتى ، يۈرسىلە ، تارتىمىسالا .
 بارات ئايالغا ئەگىشىپ شەھەرنىڭ ئەگرى بۈگرى كوچىلىرى بىلەن ئۇزاق ماڭدى . ئايال باراتنى ئايرىلىپ قالمىسۇن دەپ ئەنسىرەپ پات پات ئارقىسىغا قاراپ قوياتتى . يولىنىڭ ئاخىرى ئۇلارنى بىر كۆرنىڭ بويىغا ئاچىقتى . كۆلنىڭ ئەتراپى دەل دەرەخلەر بىلەن ئورالغانىدى . كۆلدىن سۇ ئالىدىغان تەرەپتە يوغان دەرۋازىلىق بىر ھويلا تۇراتتى . ھويلىنىڭ ئارقىسىدا دېھقانلارنىڭ كۆكتات تېرىيدىغان ئېتىزلىرى سوزۇلۇپ ياتاتتى . يىراقتا قۇياش ئۆزىنىڭ ئاخىرقى قىزغۇچ نۇرلىرىنى بۇلۇتلار ئۈستىدە قالدۇرۇپ ئاستا ئاستا پېتىپ كېتىۋاتاتتى . ياپيېشىل لەش باسقان كۆل سۈيى دەرەخلەر كۆلەڭگىسىدە جىمجىت ئۈگىدەيتتى .

- مانا كەلدۇق !- دېدى ئايال كۆل بويىدىكى قورۇنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كېلىپ توختاپ .
 ئۇ پۈركەنجىسىنىڭ ئىچىگە قولىنى تىقىپ ، ئۇزاق ئاقتۇرۇپ بىر تىزىق ئاچقۇچنى ئالدى-دە، قۇلۇپقا سالدى . دەرۋازا ھەسرەتلىك غىچىلداپ قىيا ئېچىلدى . ئايال باراتنى ھويلىغا باشلاپ ، دەرۋازىنى مەھكەم ياپتى -دە، ئىچىدىن يەنە قۇلۇپنى بېسىۋەتتى .
 ھويلىنىڭ ئىچى ھېچنەمە يوق ئاپئاقچىلىقلا ئىدى . نېرىدا قاتار قىلىپ سېلىنغان بىر نەتچە ئېغىز ئۆي تۇراتتى . ئۆيلەر ئۆز ۋاقتىدىكى ئىسكەتنى يوقىتىپ كونسىلغا ، ئۈستىگە سالغان ياغاچلىرى چىرىپ قارىداپ، ئۆگزىنىڭ توپىسىنى كۆتۈرەلمەي بىر تەرەپكە قىيىسىپ كەتكەنىدى .

- ئەر كىشى يوق ئۆي نىمە بولماقچىدى دەيدىلا؟- دەپ چۈشەندۈردى ئايال ، - ئېرىم بار چاغلاردا بۇ ئۆيلەر شەھەردىكى ئەڭ چىرايلىق ئۆيلەردىن ئىدى . مېھمان بولۇپ كېلىپ كېتىۋاتقانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيتتى . رەھمەتلىك تولىمۇ سېخىي ئادەم ئىدى . ھەر پەيشەنبە كۈنى كۆل بويىغا قازان ئېسىپ يۇرتقا نەزىر بېرىتتى ...ئىككى قىزىم بار ئىدى . ئۇلارمۇ ئەرگە تېگىپ كېتىپ قېلىشتى . ئۇزۇن يىلدىن بېرى ئۆزۈم يالغۇز ، ھېچ ئىشقا ئۈلگۈرەلمەيمەن ..
 ئايال سۆزلىگەنچە قۇلۇپلارنى ئېچىپ ، باراتنى ئۆيگە باشلىدى ، ئۆي ئىچىدىكى قەدىمىي چىنە ، قاچا، گىلەملەر، قېلىن يىكەنداز، يوتقان كۆرىپلەر ھەقىقەتەنمۇ ئۆي ئىگىلىرىنىڭ ئىلگىرى دۆلەتمەن ئىكەنلىكىگە گۇۋاھ بولۇپ تۇراتتى .

» ھەر قاچان بۇ خوتۇننىڭ ئېرىدىن قالغان خېلى كۆپ ئالتۇن كۈمۈشلىرى بار،- دەپ ئويلىدى بارات ، - بولمىسا ئۇ نىمىگە تايىنىپ كۈن كەچۈرىدۇ ، ھويلىنىڭ ئەتراپىدىكى كۆكتاتلىق ئېتىزلار ، ھېلىقى چوڭ كۆلۈم مۇشۇ خوتۇنغا تەۋە بولسا كېرەك ...ئۇنىڭ دەرۋازىنى

ئىچىدىن قۇلۇپلىغىنىغا قارىغاندا مېنى قوندۇرۇپ قېلىش نىيىتى باردەك قىلىدۇ . بىر كېچىلا قونۇپ ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇۋالسام خەزىنىنىڭ ئاغىزى ماڭا ئېچىلدى دىگەن سۆز ...»
بارات خىيالىنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرالمى ، ئۈستىدىن پۈركەنجىسى بىلەن چۈمبىلىنى ئېلىپ تاشلىغان ئايالغا قاراپ تۇرۇپلا قالدى . ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا يېشى ئاتىشىش بىلەن يەتمىشنىڭ ئوتتۇرسىدىكى بىر قېرى خوتۇن تۇراتتى . باراتنىڭ بەدىنى تىكەنلىشىپ كەتتى . بۇ خوتۇننىڭ قېشىغا قويغان دەمدەك ئۈسمىسى ، يۈزىگە سۈركەلگەن ئۇپا ئەڭلىكلىرى كىشىنىڭ تېخىمۇ قۇسقىسىنى كەلتۈرەتتى .

– نېمىگە ھاڭۋېقىپ قالىدىك؟ – دېدى خوتۇن باراتنى سەنلەپ ، – قېنى يۇقۇرغا ئۆت .
ئايال باراتنىڭ ئاستىغا قوشلاپ كۆرىپ تاشلىدى . ئالدىغا داستىخان سېلىپ ، ساقلىنىشىغا كەم دىگەندە ئون يىل بولاي دىگەن ھەسەل ، كۆكرىپ كەتكەن ماي ، قۇرتلىغان جىگدە-قاق ، قېتىپ داراڭلاپ كەتكەن توقاچلارنى ئاچىقتى . ئاندىن بەللىرىنى تولغاچ ئۇياق بۇياققا مېڭىپ چاي تەييارلاشقا تۇتۇش قىلدى . بارات ئۆزىنىڭ بىر قاغدىلما دەلىلىگە ئۇچىراپ قالغانلىقىنى چۈشەندى . بۇ خوتۇنغا قارىغانىسى ئۇنىڭ ئىچىگە قورقۇنچ چۈشەتتى . « مېنى نىمە قارا بېسىپ بۇ

خوتۇننى ئەگىشىپ بۇ ئۆيگە كېلىپ قالغاندىمەن ، – دەيتى بارات ئىچىدە ، – بۇ دەلىلنىڭ دەرۋازىنى قۇلۇپلىۋالغىنىنى قارىمامدىغان . ئۇ مېنى كېچىچە نىمە قىلار ...»
– نىمىگە خوتۇن كىشىدەك نازلىنىپ ئولتۇرىسەن ؟ – دېدى ئايال چاينى تەييارلاپ ، باراتقا سۈركىلىپ دىگۈدەك يېقىن ئولتۇرۇپ ، – قاتتىق ناننى چايغا چىلا ، يۇمشايدۇ . ھەسەل ، مايلاردىن ئېلىپ قورسىقىڭنى تويغۇز .

شۇ تاپتا بارات ھېچنىمە يىمەيلا غىققىدە بولۇپ قالغانىدى .
– مەن كېتىۋالايىمەن ؟ – دېدى ئۇ .
– نەگە كېتەتتىك ؟ – دېدى ئايال ، – قورقما ، مەن ئادەم يېمەيمەن . بارىدىغان يېرىڭ يوق ، مۇساپىرلىقنىڭ چىرايىڭدىن چىقىپ تۇرۇپتۇ . قاراڭغۇ چۈشۈپ قالدى . ئىسسىق ئورۇندا يېتىپ كۆڭلىڭنى ئېچىپ كەت .

– ئىككىمىز كۆڭۈل ئېچىشساق توغرا بولماس ؟
– توغرا بولمايدىغان نەرى بار ئىكەن ؟... تۇل خوتۇننىڭ كۆڭلىنى ئېلىپ قويساڭ ساۋاپ بولىدۇ . مېنى قېرى كۆرۈۋاتامسەن – يە ؟ ۋاي – ي ، نېمىسىنى ئېيتاي ، ئەردىن ئايرىلغىنىمغا ئوتتۇز يىل بولۇپتۇ ، بىر چاغلاردا مەنمۇ قالىتس چوكان ئىدىم . ئىشىك ئالدىدىن ئەر خەق ئەگىپ كەتمەيتى . سېنىڭ ياش چوكانلىرىڭمۇ بىر كۈنى قېرىپ مېنىڭدىن بەتتەر بولۇپ كېتىدۇ ... يالغۇزلۇقتا زېرىكمەن ، ئېرىمنى سېغىنىمەن ، گۇناھلىرىمنى خۇدا ئۆزى كەچۈرەر ، ساڭا ئوشۇق تەلپىم يوق . بىر كېچىلا قونۇپ كەت .

قېرى خوتۇن باراتقا سۈركىشىپ يېلىناتتى ، نازلىناتتى . تالغا ئوبدانلا قاراڭغۇ چۈشۈپ قالغانىدى . باراتقا بۇ ئۆيدە قونۇپ قالماقتىن باشقا ئىلاجىمۇ يوق ئىدى . خوتۇن ئالدىراپ داستىخاننى يىغىشتۇرۇپ ، ئورۇن سالىدى – دە ، باراتنى يوتقانغا تارتىپ سالىجىدەك يېپىشتى . قېرى خوتۇننىڭ يوتقان ئىچىدىكى ئۆز يېشىغا مۇناسىپ بولمىغان قىلىقلىرى ، غەلىتە ئېڭىراپ پۇشۇلداشلىرى باراتنىڭ تېخىمۇ غىدىقىنى كەلتۈرەتتى . ئۇ يىرگىنچىلىك بىر كېچىنى ئۆتكۈزۈپ ،

تاڭ

يۈرۈشى بىلەنلا ئورنىدىن تۇرۇپ كىيىنىشكە باشلىدى .

– نەگە؟ – دېدى خوتۇن يوتقاننىڭ ئىچىدىن بېشىنى چىقىرىپ . ئۇنىڭ يالغان چېچى سىيرىلىپ ياستۇقنىڭ چېتىگە چۈشۈپ كەتكەن بولۇپ ، تاقىر بېشى ئېچىلىپ قالغان ، چىرايى تېخىمۇ سەتلىشىپ چۆچەكلەردىكى يالماۋۇز مومايغىلا ئوخشاپ قالغانىدى . – مەن قايتاي ، – دېدى بارات .

– توختا ! – دېدى خوتۇن ، – ئۈستۈڭدىكى كىيىملەرنى سېلىپ قويۇپ كەت .

– بۇ نىمە دېگەننىڭ ؟!

– ئۇ كىيىملەرنىڭ ماڭا لازىمى بار . رەھمەتلىك ئېرىمنىڭ بۇ كىيىملىرىنى يەنە ھېلىقى دېۋاننىڭ سەدىقە قىلمەن . ئۇ ئېرىمگە ئاتاپ دۇئا قىلىدۇ . خۇدادىن گۇناھلىرىمغا ئەپۇ سورايدۇ . ئاندىن كىيىملىرىمنى ئاپىرىپ ساڭا ئوخشاش يەنە بىر غېرىپ مۇساپىرغا بېرىدۇ ...

– ئاندىن سەن ئۇ كىيىملەرنى كىيگەن مۇساپىرنى بازاردا تونۇۋېلىپ « رەھمەتلىك ئېرىمگە ئەجەپ ئوخشايدىكەنلا » دەپ ئۆيۈڭگە باشلاپ كېلسەن ، – دەپ

خوتۇننىڭ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى بارات .

– ھەبەللى ، – دېدى خوتۇن ، – خېلى ئەقىللىق يىگىت كۆرۈنسەن . قېرىغاندا كۈنۈم مانا

شۇنىڭغا قالدى .

– گۇناھقا پېتىپ قېلىشتىن قورقماسەن ؟

– بىر ئاخۇنۇم مېنىڭدىن ئون تىللا ئېلىپ : « تۇل خوتۇن ئۆلۈپ كەتكەن ئېرىنىڭ كىيىمىنى

ئۈستىگە ساپقان ئەر بىلەن زىنا قىلسا ھالال بولىدۇ » دەپ پەتىۋا ئېچىپ بەرگەن . گۇناھىم بولسا شۇنىڭغا ھېساب .

– مەن بۇ كىيىملەرنى ساڭا سېلىپ بېرىۋەتسەم تالغا يالاڭچ چىقىپ كېتەمدىمەن ؟! – دەپ

ۋارقىرىۋەتتى بارات ئاچچىقىدا .

– يالاڭچ چىقىپ كېتىشتىن قورقساڭ تالغا چىقما . مېنىڭ سېنى ئۆلگۈچە باققۇچىلىكىم

بار .

بارات ئۆيىدىن ئېتىلغىنچە قېچىپ چىقىپ ھويلىدا بىر دەققە تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى .

دەرۋازىدا يوغان قارا قۇلۇپ ئېسىقلىق تۇراتتى . ئۇ يۈگۈرۈپ بېرىپ تامغا ئېسىلىپ ئارقىغا ئۇچۇپ چۈشتى . قېرى خوتۇننىڭ ئىشك ئالدىغا چىقىپ :

– ۋاي ئوغرى ، رەھمەتلىك ئېرىمنىڭ كىيىملىرىنى قويۇپ كەت ، كىيىملىرىنى – دەپ

ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى .

بارات ئىككىنچى قېتىم كەينىگە داچىپ جېنىنىڭ بارىچە يۈگۈرۈپ بېرىپ تامغا ئېسىلدى

– دە ، ھويلىنىڭ ئۆتەرىپىگە گۈپىدە چۈشتى . ئورنىدىن ئالدىراپ تۇرۇپ ، كىيىملىرىنىڭ توپىسىنىمۇ قاقماي قاچتى .

سىرلىق ھويلا

بارات شۇ قاچقانچە كۆل بويىدىكى ھويلىدىن يىراقلاپ بىر ئۆستەڭنىڭ بويىغا كېلىپ توختىدى. مۇزدەك سۇدا يۈز كۆزلىرىنى يۇيۇپ، كىيىملىرىدىكى توپا تۇماننى قاقتى. «رەھمەتلىك سودىگەرنىڭ بۇ لەنتى كىيىملىرى ماڭا يەنە بىر پىشكەللىك تېپىپ بېرەرمۇ؟» دەپ ئويلايتتى ئۇ، - ياق، ئەمدى ئۇ قېرى دەللە ماڭ بىرەر يەردە ئېسىلىدىغان بولسا يۈزىگە تۈكۈرۈپ، ئۆزىنى رەسۋا قىلىمەن. ئىشقىلىپ، ئادەم كۆپرەك يەردە يۈرگىنىم ياخشى.»

باراتنىڭ پۇت قولىدا جان يوق ئىدى. قېرى خوتۇن ئۇنى كېچىچە ئاۋارە قىلغاچقا، خالىيىراق بىر جايىنى تېپىپ تازا بىر ئۇخلىۋالغۇسى كېلەتتى. ئۇ يەنە ئەگرى بۈگرى كۆچىلەر بىلەن مېڭىپ بازار ئىچىگە يېتىپ كەلدى. ھۈنەرۋەنلەر، سودا سېتىقچىلار دۇكانلىرىنىڭ ئالدىنى سۈپۈرۈپ، سۇ چېچىپ، دۇكان ئېچىشنىڭ تەييارلىقىنى قىلىۋاتاتتى. بارات ماڭغىنىچە كەڭ بىر كۆچىغا كىرىپ قالدى. بۇ كۆچىغا چوڭ كىچىك سارايلار ئورۇنلاشقانىدى. سارايلار ئىچىدە ئاددىي

ھوجىرىلار، بايلار چۈشىدىغان ئالاھىدە ئۆيلەر، مال چۈشۈرىدىغان كەڭ لاپاسلار بار ئىدى. ساراينىڭ ئارقىسىدىكى ئات ئۇلاغ تۇرىدىغان ھويلىلارغا بولسا ئۇزۇن ئوقۇرلار سېلىنغانىدى. بۇ يەردىكى موم ياغاچلارنى خىلمۇ خىل يۇرتلاردىن تولا مال باغلاۋېرىپ سىلىقلىتىۋەتكەنىدى. بارات چەتتىرەك جايلاشقان بىر دەڭگە كىرىپ كەلدى. بۇ دەڭ كۆچىنىڭ ئاياغ تەرىپىدە بولغاچقا خېرىدارى كەمرەك دەڭلەردىن ئىدى. شۇنداقلا لايىق ھوجىرىلاردىكى يوتقان كۆرىپلەرمۇ ئاددىيىراق، باھاسىمۇ ئەرزان ئىدى. بارات بىر ئامال قىلىپ مۇشۇ دەڭدىن بىر ھوجىرا ئېلىشنىڭ ئامالىنى قىلماقچى بولدى.

بارات دەڭجاڭغا ئۆزىنى بىر سودىگەرنىڭ مۇشۇ شەھەردە تۇرۇپ مال ئالماقچى بولغان خىزمەتكارى دەپ تونۇشتۇردى. تاماق ۋە ياتاق پۇللىرىنى خوجايىنى ماللىرى بىلەن يېتىپ كەلگەندە بىراقلا ۋە بەلكىم ئوشۇقى بىلەن تۆلەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى. ئۇنىڭسىزمۇ نۇرغۇن ھوجىرىلار بوش تۇرغاچقا، دەڭجاڭ ماقۇل بولدى ۋە ئۇنىڭغا قاتاردىكى ئۆيلەرنىڭ بىرىنى ئېچىپ بەردى. باراتنىڭ ئۈستىدىكى كىيىملىرى، يۈرۈش تۇرۇشى، گەپ سۆزلىرى ئۇنىڭدا گۇمانغا ئورۇن قويمىغانىدى.

بارات ھەر كۈنى ئەتىگىنى ئورنىدىن تۇرۇپلا ناشتا قىلىپ، دەڭدىن خۇددى ئۆز سودىگەرلىرىگە كېرەكلىك ماللارنى كۆرۈپ، سۆزلىشىپ قويماقچى بولغان ئادەمدەك مېڭىپ چىقىپ كېتەتتى. كۈن بويى شەھەرنى ئارلايتتى. چۆلىدىكى بۇ چوڭ شەھەر ھەر كۈنى ئەتىگەنلىكى ئۆزىنىڭ غەرىپ بىلەن شەرىققە قارىغان دەرۋازىلىرىنى ئېچىپ سانسىزلىغان كارۋانلار، سەھرادىن ئۇلاغلىق ۋە پىيادە كېلىۋاتقان دېھقانلار، ئوتۇنچىلار، مەدىكارلارنى قۇبۇل قىلاتتى. بۇ ئادەملەر شەھەر ئىچىدىكى ئوقەتچىلەر بىلەن توشۇپ بازار رەستىدە سەلدەك ئاقاتتى. ئادەملەرنىڭ شاۋقۇنىدىن شەھەر كۈن بويى ئېغىر گۈرۈلدەيتتى. كەچكە يېقىن شەھەر دەرۋازىلىرىدىن يەنە يېڭى تېڭىقلارنى ئارتقان كارۋانلار، نەرسە كېرەكلەرنى سېتىپ يېنىكلىگەن دېھقانلار، ئوتۇنچىلار ئالدىراپ چىقىپ كېتىشەتتى.

بارات قانچە قېدىرىپمۇ، شەھەر ئىچىدىن تەر ئاققۇزماي پۇل تاپقىلى بولىدىغان بىرەر

يۈچۈقنى كۆرمىدى . ئۇ ھەر كۈنى دەڭگە ھەر خىل يالغانلارنى توقۇپ قايتاتتى . «بۇ شەھەرنىڭ كوزىلىرى ناھايىتى چىرايلىق ئىكەن» - دەيتى ئۇ دەڭجىغا ، - پالانى كۈچىدىكى كوزىچىلارغا ئىككى يۈز جۈپ گۈل قاچا ، ھېچىر تاۋاق ، كۈپلەرنى بۇيرۇتۇپ قويدۇم . ئەلۋەتتە كۈپلەرنى قۇرۇق ئەكەتمەيمىز . ئۇنىڭ ئىچىگە ئانار شەربىتى ياكى ئەنجۈر مۇرابباسى...» ، «بۇ يەرنىڭ پاختىلىرىمۇ ئەرزاندەك تۇرىدۇ» - دەيتى ئىككىنچى كۈنى ئۇ ، - بولسا يىگىرمە - ئوتتۇز تاي پاختا ئېلىپ ماڭساقمۇ بولغۇدەك»

ساددا دەڭجىغا باراتنىڭ بۇ شەھەرنى ماختاپ قىلغان سۆزلىرى ياقاتتى . باراتقا بۇ شەھەردىن چىقىدىغان مەھسۇلاتلارنىڭ تۈرىنى ، سۈپىتىنى ، قايسى ماللارنىڭ مەشھۇرلىقىنى سۆزلەپ بېرەتتى . بارات ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن شەھەر ھەققىدىكى كۆپ نەرسىلەرنى بىلىۋېلىپ ، ئەتىسى دەڭجىنىڭ ئۆزىگە سۆزلەپ بېرەتتى . «بۇ شەھەرنىڭ قۇرۇق مېۋىلىرىمۇ بولىدىغاندەك تۇرىدۇ» - دەيتى ئۇ ، - خوجايىنىڭ قانچىلىك ئۇلاغ بىلەن كېلىشىگە قارايمەن . ئەگەر بوش ئۇلاغ بولسا يەنە بىر قانچە تاغار گۈل ، چىلان ، ياڭاق ئالساقمۇ بولىدۇ ...»

بىر كۈنى بارات ئۆزى چۈشكەن دەڭگە ئانچە يىراق بولمىغان بىر يەردىكى قىمار مەيدانىنى بايقاپ قالدى . بۇ شەھەرنىڭ بىكارچىلىرى ، قىمارۋاز ، چىكەرەنلىرى بۇ يەردىكى چوڭ مەيدانغا يىغىلىشاتتى . چايچىلار ، چىلىمچىلەر تۆت ئوشۇق ، شىشخال ئوينىۋاتقان كىشىلەرنىڭ ئارقىسىدا يۈگۈرۈپ يۈرۈپ خىزمەت قىلاتتى . دو مەيدانغا قەغەز پۇللار ، كۈمۈش تەڭگىلەر ۋە بەزىدە نەق ئالتۇن تىللار جىرىڭلاپ تۆكۈلۈپ ، قاراپ تۇرغانلارنىڭ كۆزلىرىنى ئالا چەكمەن

قىلىۋېتەتتى . دە ، يەنە بىر دەمدىلا قايسى بىر ئامەتلىك قىمارۋازنىڭ قولىغا ئۆتۈپ غايىپ بولاتتى . بەزى كۈنلىرى بۇ يەردىن قانچە بايۋەتچىلەر ھەممە ۋەسلىدىن ئايرىلىپ ساراڭدەك دەلدەڭشىپ چىقىپ كېتەتتى . ئامىتى كەلگەن قايسى بىر يالاڭتۇش بىر دەمدىلا يېڭى بايۋەتچىگە ئايلىنىپ قالاتتى . بۇ ئەتىراپتا يەنە قىمارۋازلارنىڭ تەر تۆكمەي تاپقان پۇللىرىنى يىغىۋېلىش ئۈچۈن ئېچىپ قوبۇلغان ئەيىش ئىشرەت سورۇنلىرى ، مەيخانا ، مەيخانىلارنىڭ ئارقىسىدا يەنە قانداقتۇر مەخپىي ھوجىرىلار بار ئىدى . بۇ ئەتىراپنى ئوغرى ، قاراقچى ، قىمارۋاز ، چىكەرەنلەر ئۆز جەننىتى ھېسابلىشاتتى . كېچىلىرى مەيخانىلارنىڭ ئارقىسىدىكى ھوجىرىلارنىڭ پەنجىرىلىرىدىن ئۇسۇلچى خېنىملارنىڭ چىراق يورۇقىدا ئەلەڭشىگەن كۆلەڭگىلىرى كۆزگە تاشلىناتتى . ئۇ يەردىن ئاڭلىنىۋاتقان نەغمە ناۋا ، داپ ، ساتار ، غېجەكلەرنىڭ ھەسرەتلىك نالىلىرى بىلەن قوشۇلۇپ كەتكەن ناخشا ئاۋازلىرى تاڭ يورىغىچە بېسىلمايتتى .

بارات بۇ مەيداندىكى قولىدىن قولىغا ئۆتۈپ كەملەرنىڭدۇر قويۇنلىرىغا كىرىپ كېتىۋاتقان پۇللارغا قاراپ ھەيران بولاتتى . بەزىدە ئۇنىڭغىمۇ قانداقتۇر بىر تەلىيى كەلگەن مەرد قىمارۋاز ئۆلەستۈرگەن چوتاردىن ئازىراق تېگىپ قالاتتى . مۇنداق كۈنلىرى بارات بازاردىن مېۋە چېۋە ، سامسا ، پەرمۇدىلەرنى ياغلىقىغا تۈگۈپ ھۇجىرىسىغا قايتاتتى ۋە دەڭجىنى ئۆز داستىخىنىغا چاقىرىپ مېھمان قىلاتتى . شۇنىڭ بىلەن ئۆزىنىڭ دەڭىنىڭ غورىگىل تامىقىغا قاراپ قالماي ،

بازاردىنمۇ يېتەرلىك تاماقلنىپ تۇرىۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىپ قوياتتى . «بۈگۈن يۈز پارچە گىلەمنى سۆزلىشىپ دۇكاننىڭ ئايرىم بىر يېرىگە باسقۇزۇپ قويدۇم ، - دەيتى ئۇ ھېچقانداق خىجىل بولمايلا ، - سودىگەر يېتىپ كەلسە ، شۇ گىلەملەرنىلا ئېلىپ ماڭساقمۇ ئوبداق پايدا قالىدۇ ...» قانداقتۇر يۈز پارچە گىلەم ، نەچچە يۈز جۈپ كوزا ، تاي تاي پاختىلار ئۈستىدە گەپ

بولۇۋاتقاندا ، دەڭجا ئەرزىمەس تاماق پۇلى بىلەن ھۇجراھەققىدىن ئەنسىرەشنى ئۆزىگە ئوشۇقچە بىلەتتى . بارات بولسا خۇدانىڭ ئۇلۇغ قىسمىتىنىڭ نۇرى بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ئۆزىنىڭ بېشىغىمۇ چۈشىدىغانلىقىغا ، بىر كۈنى بىرەر تاسادىپلىك يۈز بېرىپ تۈگىمەس دۇنيانىڭ ئىگىسى بولۇپ قالدىغانلىقىغا قاتتىق ئىشىنەتتى . ئۇنىڭ تۇيغۇسى مۇشۇنداق بىر ئېھتىمالنىڭ چىنىلىقىغا ئايلىنىدىغانلىقىدىن بىشارەت بەرگەندەك قىلاتتى .

بىر كۈنى بارات مەيدانىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تازا قىزىۋاتقان قىمارغا قاراپ تۇراتتى . پۇللار بىر ھەمياندىن يەنە بىر ھەميانغا ئۇچۇپ چۈشمەكتە ئىدى . تازا ئامىتى كېلىۋاتقان بىر قىمارۋازنىڭ پۇللىرى يانچۇق ، ھەميانلىرىدىن تېشىپ ، ئالدىغا دۆۋىلەنمەكتە ئىدى . تۆت ئوشۇق ئۇنۇڭغا ئارقا ئارقىدىن ئون نەتچە رەت كەلگەندى . ئەتراپتا تۇرغانلارنىڭ جىددىيلەشكەنلىكتىن نەپىسى قىسىلىپ ، كۆزلىرى چەكچىيىپ كېتىشىۋاتاتتى . ئۇتتۇرىۋاتقانلار ئۇتتۇرغانسىرى تېخىمۇ قىزىپ ، قوللىرىنى ئىشتانلىرىنىڭ ئاللىقانداق بىر يەرلىرىگە تىقىپ ، ئېھتىيات ئۈچۈن ئايرىپ قويغان پۇللىرىنىمۇ چىقارماقتا ئىدى .

– يائىلا!– دەۋەتتى ئۇلاشقان كىشىلەرنىڭ دۈمبىسىدىن بويىنى سوزۇپ قاراپ تۇرغان بارات ، بۇ خەق مۇنچىۋالا پۇلى نەدىن تېپىشىدىغاندۇر ؟!

– سەن تېخى ئۇقماسەن ؟– دەپ ئۇنىڭ سۇئالىغا سۇئال قويدى يېنىدا تۇرغان بىرەيلەن .

– ئۇقمايدىكەنمەن .

– ئوغۇرلايدۇ .

– ئوغۇرلايدۇ ؟

– ھە ، ئوغۇرلايدۇ .

– نەدىن ئوغۇرلايدۇ ، شۇنچىۋالا پۇلى ئوغۇرلىغۇچە پۇلنىڭ ئىگىسى نىمە ئىش قىلىدۇ ؟ بۇ

شەھەرنى كۈزەت قىلىدىغان ساقچى ، ساقچىلارنى نازارەت قىلىدىغان ھاكىم يوقمۇ ؟

– سەن ياقا يۇرتلۇق ئوخشىماسەن ؟– دېدى ھېلىقى كىشى ، – پاه بىزنىڭ ھاكىمنىڭ

ئاچچىقىنى بىر دېمە ، ئوغرى تۇتۇلۇپ قالسا بىرىنچى قېتىمدا سول قولى ، ئىككىنچى قېتىمدا ئوڭ قولى ، ئۈچىنچى قېتىمدا كاللىسى كېسىلىدۇ . ئوغرىنى مال ئىگىسى ئۆزى تۇتۇۋالسا ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋەتسىمۇ سورتى بولمايدۇ .

لېكىن ، ئاڭغىنە ، ئوغرىلىق قىلغان ئادەم ئۇلارغا كۆرسىتىپ تۇرۇپ ئوغىرلىمايدۇ–دە!

– يا قۇدرەت !– دەۋەتتى بارات ،– قانداق قىلىپ شۇنچىۋالا دۇنيانى بىر كېچىدىلا تۈيدۈرماي

ئوغىرلىۋالغىلى بولىدىغاندۇر ؟

– ئاۋۇ كۆزلىرى يوغان قىمارۋازنىڭ ئىشتانېيىسىغا چىگىۋالغان ئىنچىكە ، ياپلاق تۆمۈرنى

كۆردۈڭمۇ؟– دەپ چۈشەندۈردى ھېلىقى كىشى ،– پاه ، ئۇ ئاجايىپ بىر خاسىيەتلىك ئاچقۇچ ،

كېرەك بولغاندا ئۇ ھەرقانداق مەھكەم قۇلۇپنى شالاقىدە ئېچىۋېتەلەيدۇ ... ، قارا ، قارا ، ئۇنىڭ ئاتقان ئوشۇقى يەنە ئالچۇ چۈشتى . ئۇ قىماردىمۇ ئامەتلىك ، لېكىن بىلىپ قوي ، ئامەت دىگەندە

ئىشەنچ يوق ، ئوغرىلىقنى ئۇ ئامىتى قاچقان چاغلاردا قىلىدۇ . شەھەردىكى ھەممە بايلار ھەر

ۋاخلىق نامىزىدا ئۇنىڭغا قىماردا ئامەتلىك بولۇشنى تىلەپ دۇئا قىلىدۇ . بولمىسا ئۇلارنىڭ ھالىغا

ۋاي .

– ئاۋۇ كىشىگە قارا ، بىچارە نۇرغۇن پۇل ئۇتتۇرۋەتتى ،– دېدى بارات .

– مۇنۇ ئارقا ئارقىدىن ئۆتتۈرۋاتقان باي قۇشنى دەمىسەن ؟ توغرا ئېيتتىڭ ، بۈگۈن ئۇنىڭدىن ئامەت قېچىپتۇ . ئۆتكەن ھەپتە ئۇ تازا ئۆتقانىدى . كۆردۈڭمۇ ، ئۇنىڭ پاقاقللىرى سېنىڭكىدىنمۇ ئۇزۇن ، ئۇ ئاشۇ ئۇزۇن پۇتلىرى بىلەن ھەرقانداق تامدىن ئارتىلىپ ، خالىغان ھويلىغا چۈشلەيدۇ . بايقىدىڭمۇ ، ئۇ ئوشۇقنى سول قولىدا ئېتىۋاتىدۇ .

ئۇنىڭ ئوڭ قولى بىزنىڭ ئادىل ھاكىمىمىز تەرىپىدىن كېسىپ تاشلانغان . ئۇنىڭ دەستىدىن بايلار ئۆيىنىڭ تېمى ئۈستىگە ھەر يىلى يېڭىدىن كۇمىلاچا قويۇپ ئېگىزلىتىشكە مەجبۇر...
– ئاۋۇ ئارلىقتا قىسىلىپ ئولتۇرغان ۋىجىكىگە ئاغىنىچۇ ، ئۇنى مەن مۇشۇ قىمار مەيدانىدا دائىم كۆرىمەن . ئۇ مۇشۇ ئاڭلىرىنىڭ چاپىنىنى كۆتۈرۈپ جان باقسا كېرەك ؟– دەپ سورىدى بارات .

– نىمە دېدىڭ ؟ ئۇ مۇشۇ شەھەردىكى ئەڭ مەشھۇر يانچۇقچى ، قارا ، ئۇنىڭ تەقى تۇرقى ئاياللارنىڭكىدەك زىلۋا ، ئىگەكلىرىدە ساقال بۇرۇت دىگەننىڭ دىدارىمۇ يوق ، تۇغما كۇسا . سەن بازاردىكى ئادەملەرنىڭ يانچۇقىدىكى پۇللارنى ئۇنىڭ پۇللىرى دەپ ھېسابلاۋەر . پۇل لازىم بولغاندا ئۇ پۈركەنجىدىن بىرنى ئارتىپ ، يۈزىگە چۈمبەل تارتىپ ، ئاۋازنى ئىنچىكە چىقىرىپ بازاردىكى پەيدا بولىدۇ . بازاردىكى يۈزلىگەن خوتۇنلارنىڭ ئىچىدىن قېنى سەن ئۇنى قانداق پەرىق

قىلالايسەنكى ؟... ئۇ ئادەملەرنىڭ ئارىسىدا قىستىلىپ يۈرۈپ ، ھەممىسىنىڭ يانچۇقىنى بىردەمدىلا قۇرۇقداپ بولىدۇ . ئەگەر ئۇ ساغرىلىرىنى ئوينىتىپ ، نازلىنىپ ماڭىدىغان بولسا ، مەنمەن دىگەن بايۋەچچىمۇ ئېسىنى يوقىتىپ ئەگىشىپ ماڭىدۇ . خالىيىراق يەرگە بارغاندا ئۇ ناز قىلىپ بايۋەچچىگە سۈركەلگىلى تۇرىدۇ . ئىنچىكە ، ئۇزۇن بارماقلىقى بىردەمدىلا بايۋەچچىنىڭ ھەممە يانچۇقىغا قاتتىق ئۆلگۈرىدۇ... مانا ، مۇنۇ تاۋكاغا كۈمۈش تەڭگىلەرنى شاراقىتىپ تۆكۈۋاتقان شاپ بۇرۇتنى كۆرۈپ قوي . ئۇنى ھەقىقىي قاراقچى دىسەڭ بولىدۇ ، چۆل يوللىرىدا كارۋانلارنى توسۇپ بۇلايدۇ . ئۇخلاپ قالغان ، غەپلەت باسقانلارنىڭ كاللىسىنى كېسىپ ماللىرىنى ئېلىپ قاچىدۇ...
« يارەبىم!– دەۋەتتى ئىچىدە بارات،– بايا بىزنىڭ ئالتۇنلىرىمىزنىمۇ يولدا ئەنە شۇنداق قاراقچىلار بابلىغان ئىكەن-دە! شۇ چاغدا ئاكا-ئۇكا بىرەرلىرىمىز ئويغىنىپ مىدىرلاپلا قالغان بولساق كاللىمىزدىنمۇ ئايرىلىدىغان چېغىمىز...،كىم بىلىدۇ، مۇشۇ تاۋكانى قىززىتىۋاتقان پۇللار ئىچىدە بىزنىڭ تىللىرىمىزمۇ باردۇر بەلكىم؟...»

تۇيۇقسىز باراتنىڭ كاللىسىدا: « باشقىلار مېنىڭكىنى ئوغۇرلىسا بولىدىكەنۇ ، مەن باشقىلارنىڭكىنى ئوغۇرلىسام نېمىشقا بولمىغۇدەك ،– دىگەن خىيال يالت قىلىپ چاقنىدى-دە، كۆزلىرى ئويناپ كەتتى ،– مېنىڭ پۇتۇم ئاۋۇ ئوغرىنىڭكىدىن قىسقىراق بولسا نېمە بوپتۇ ، ناھايىتى مەن سەل پاكارراق تاملاردىن ئارتىلىپ ، ئازىراق نەرسە يۈدۈپ چىقارمەن ، ئىشقىلىپ ئاچ يۈرگەندىن ياخشىراق !...» ئەتىسىدىن باشلاپ بارات بازار تارقىلىشى بىلەنلا بازار مەيدانىنى ، بوش قالغان رەستىلەرنى ئايلىنىدى . كوچىلاردا ئىتلار قاتتىق ، ئاشخانلارنىڭ ئالدىدىكى سۆڭەك ۋە باشقا تاشلاندىق نەرسىلەرنى تاللىشىپ بىر بىرىگە خىرىس قىلىشاتتى . دۇكانلارنىڭ قېلىن تاختاي ئىشكىلىرى مەھكەم ئېتىلىگەن بولۇپ ، ئۈستىدىن پولات قۇلۇپلار سېلىنغانىدى . بەزى ئىشكىلەردە يەنە قانداقتۇر تاقاقلار ، ئالماپ باغلىۋېتىلگەن تۆمۈر زەنجىرلەر ئېسىلىپ تۇراتتى . بۇ يەردىكى بارلىق قۇلۇپلارنى شاراقىتىپ ئېچىۋېتىدىغان خاسىيەتلىك ئاچقۇچ بولسا باراتتا يوق

ئىدى . قاراڭغۇ چۈشۈش بىلەنلا رەستىلەر بېشىغا قاراۋۇللارنىڭ گۈلخانلىرى يېقىلاتتى . ئۇلار ۋاقتى ۋاقتىدا كالتەكلىرىنى تاقىلىدىتىپ دۇكانلار ئالدىدىن ئۆتۈپ تۇراتتى ، كۆزەتچىلەرنىڭ ئايىغى تاكى تاڭ يورۇپ ، كوچىلاردا يولۇچىلار پەيدا بولغۇچە بېسىلمايتتى . مۇنداق ئەھۋالدا تەۋەككۈلچىلىك قىلىش ئوغرىلارنىڭ پۇت قولىنى كېسىدىغان شەھەر بېگىنىڭ ئالدىغا ئۆز ئايىغى بىلەن بارغانغا باراۋەر ئىدى .

يەنە بىر نەچچە كۈندىن كېيىن ، بارات بازار ئەتراپىدىكى مەھەللىلەرنى ئارلاشقا باشلىدى . پاكار پاكار تاملار بىلەن قورشالغان كەمبەغەللەر مەھەللىلىرىدىن بارات ئىتتىكىلا ئۆتۈپ كېتەتتى . بۇ يەردىكى ئۆيلەر شۇنچىلىك كۆرۈمسىز ، ھويلا ئاراملارنىڭ تاملىرى پاكار، دەرۋازىلىرى قاغىجىراپ قىيىسايدىغان ، بەزى ھويلىلارنىڭ دەرۋازا تاملىرىمۇ يوق ئىدى . ھويلىلاردا يالڭاچ بالىلار يۈگۈرۈپ يۈرىشەتتى . ھويلىنىڭ كۆلەڭگە چۈشىدىغان يېرىدە ئولتۇرغان ھالسىز مومايلار

چاق ئىگىرىشەتتى . ئورۇق بوۋاقلار ئانىسىنىڭ سۈتى يوق كۆكسىنى كۈچەپ شورايىتى . بۇ ئۆيلەرگە كىرگەن ئادەملەر بىر نەرسە ئېلىپ ئەمەس، بىر نەرسە بېرىپ چىقسا بولاتتى .

بايلار ، سودىگەرلەر تۇرۇشلۇق مەھەللىلەرنىڭ ھويلا تاملىرى بىر بىرىدىن ئېگىز بولۇپ ، ئۇ ئېگىز تاملارنىڭ بەزىلىرىنىڭ ئۈستىگە بېخىل بايلار يەنە تىكەنلەرنى سانجىپ قويۇشنىمۇ ئۈنۈتمىغانىدى . ئېگىز تاملار ئوتتۇرىسىدىكى كۈن چۈشمەس كوچىلار دائىم جىمجىت تۇراتتى . ئۇ يەردە كېتىپ بارغان كىشىگە پەقەت ئاسماننىڭ كىچىككەنە بىر پارچىسى ياكى بىرەر پارچە ئاق بۇلۇتلا كۆرۈنەتتى . مۇستەھكەم دەرۋازىلاردا بولسا ئېغىر تۆمۈر ھالقىلار ئېسىلىپ تۇراتتى .

گۇمان تۇغدۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ، بارات مۇنداق كوچىلاردا ھېچنىمىگە قارىمىغان بولۇپ ، ئەمەلىيەتتە بولسا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ھەممىگە ئىنچىكە سەپسىلىپ ئۆتەتتى . « ئاشۇ دائىم مەھكەم يېپىقلىق تۇرىدىغان ھەيۋەتلىك دەرۋازىلارنىڭ ئىچىدە نىمە ئالامەتلەر باردۇر؟» دەپ خىيال قىلاتتى بارات ، ئۇ يەردە بەلىكىم ھېسابسىز دۇنيالار چېچىلىپ ياتقاندۇر . شۇنىڭ بىلەن بىللە مەككار بايلار يەنە ئۇ يەرگە ئاچچىقى يامان كۆزەتچىلەر بىلەن ئېيىقتەك يوغان ئىتلارنىمۇ باغلاپ قويغاندۇر؟... ياق ، ئەھۋالنى بىلمەي تۇرۇپ ھەرگىز تەۋەككۈل قىلىشقا بولمايدۇ...»

« ئەلۋەتتە ، تېشىدىن قۇلۇپ سېلىنغان ھويلىلارغا ئارتىلىپ چۈشۈش كېرەك !» دىگەن بىر پىكىر كەلدى باراتنىڭ كاللىسىغا بىر كۈنى ، تېشىدىن قۇلۇپ سېلىندىمۇ ، ھويلا ئىچىدە ئادەم يوق دىگەن گەپ . تامدىن ئارتىلىپ ، ئىچىگە ئامان ئېسەن چۈشۈۋالساڭلا ، ئۇ يەردە بەھۇزۇر ساياھەت قىلىپ يۈرۈۋېرسەن !»

كىشىنى تەقەززا قىلىپ ھارغۇزۇپتىدىغان ئۇزاق كۆزىتىشلەردىن كېيىن ، بارات ئەنە شۇنداق دائىم قۇلۇپلاقلىق تۇرىدىغان بىر ئۆيىنى بايقاپ قالدى . بۇ ھويلىنىڭ ئېگىز تاملىرى ئۈستىگە ئەتىگىنى - ئاخشىمى قىزغۇچ كۈن نۇرى چۈشەتتى . ھويلا ئالدىدىكى تار كوچىغا بولسا كۈن تىكلەشكەندىلا بىردەم كۈن نۇرى چۈشەتتى-دە، ئاندىن ئۇ يەردە يەنە دائىملىق تىنچىق كۆلەڭگە ھۆكۈم سۈرەتتى . بارات نىشان قىلغان قورۇنىڭ ياڭاق ياغىچىدىن نەقىشلەپ ئىشلىگەن يوغان دەرۋازىسى بار ئىدى . تام ئۈستىگە كەپتەرلەر قونۇپ گۈگۈلدەشتى . كوچا تەرەپتە ئۆسكەن يوغان بىر تۈپ قاپاق تېرەك شاخلىرىنى تام ئۈستىگە ئارتىپ ھويلا تەرەپكە ئۈچ تارتىلغانىدى . بۇ تېرەك ۋە ئۇنىڭ قۇيۇق شاخلىرى باراتنىڭ تامدىن ئارتىلىشىغا ياردەم قىلىشقا ، كوچىدا تۇيۇقسىز ئادەم پەيدا بولغۇدەك بولسا ئۇنى قۇيۇق يۇپۇرماقلىرى ئارىسىدا يۇشۇرۇپ قېلىشقا ۋەدە قىلىپ تۇرغاندەك

كۆرۈنەتتى .

ھېلىقى ھويلىدىن ھەر كۈنى ئەتىگەنلىكى چار ساقال ، چىرايى سۆرۈن ، ئاقساق ماڭىدىغان بىر ئادەم چىقاتتى - دە، دەرۋازىنىڭ تۆمۈر ھالقىلىرىغا يوغان شادىقۇلۇپنى بېسىپ ، ئۇنى مەھكەم ئېتىلىدىمۇ يوق ؟ دەپ يەنە بىر نەچچە سىلكىپ قويۇپ ، بازارغا قاراپ ماڭاتتى . يول يۈرگەندە ئۇ ئۆزىنىڭ ئاقساقلىقىنى بىلىندۈرمەسلىككە شۇنچە تىرىشىسمۇ ، ئۈستىدىكى قىممەت باھالىق ئۇزۇن تون ئۇنىڭ پۇتىنىڭ ئەيىبىنى يېپىپ قالالمايتتى . بازارنىڭ تازا قايناق يېرىدە بۇ ئادەمنىڭ گەزمال دۈكىنى بار ئىدى . چۈشتە باشقا دۇكاننىڭ خوجايىنلىرى چايخانىلاردىن قىزىق چاي ئالدىرۇپ ، پەتۈستىكى پىستە ، بادام ، مېغىزلار بىلەن تاماقلانسا ، بۇ ئادەم ئۆيىدىن ئېلىپ بارغان قاتتىق ناننى غاجىلاپ سودىسىنى قىلىۋېرەتتى . بازار تارقىغاندا بەزى سودىگەرلەر پەيتۇنغا ئولتۇرۇپ مەشرەپ ئولتۇرۇشلارغا قاراپ ماڭاتتى . بەزىلىرى ھېلىلا دۈكىنىدا سىرلىق پىچىرلىشىپ بىر مۇنچە مالنى پۇل ئالماي كۆتۈرتۈپ قويغان سەتەڭنىڭ ئۆيىگە راۋان بولاتتى . ھېلىقى كىشى بولسا دۈكىنىنى ئالدىرماي تاقاپ ، يەنە قۇلۇپلارنى بىر نەچچە قېتىم تارتىپ كۆرۈپ ، پۇتىنى سۆرەپ ئاقساقلاپ ماڭغىنىچە كۆكتات ، مېۋە چىۋە بازىرىغا كېلەتتى . ئۇ يەردە ئۇزۇندىن ئۇزۇن سودىلىشىپ ، كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئېلىپ خالتىسىغا تىققاندىن كېيىن ئۇدۇل ئۆيىگە قايتىپ كېلەتتى .

دەرۋازىدىكى مىس قۇلۇپنى ئۇزاق ھەپلىشىپ ئاچاتتى - دە، دەرۋازىنى گۈپپىدە يېپىپ كىرىپ كېتىپ ، تاكى ئەتىسى ئەتىگەنگىچە كۆرۈنمەيتتى .

« ئەجەپ ئىش - ھە ! - دەپ ھەيران بولاتتى بارات ، - بۇ ئادەم شۇنچە يوغان قورۇدا ئۆزى يالغۇز تۇرامدىغاندۇر ؟ نېمىشقا ھويلا ئىچىدىن باشقا بىرەر جاننىڭ ئاۋازى چىقمايدۇ ؟ ئۇنىڭ بالا چاقىلىرى يوقمىدۇر ؟ بۇ ئادەم شۇنداق يىگانىلا بولىدىغان بولسا ، ئۇنىڭ ئۆيلىرى مال دۇنيا بىلەن تىنىپ كەتكەندۇر ؟ بەلكىم ئۇ ئۆزىدىكى جىسمانىي ئەيىبلەر تۈپەيلى ئايال جىنىسىغا يېقىن بولماسلىققا قەسەم قىلغان ئادەمدۇر ... ، ئەگەر ئۇ ھويلىدا يالغۇز بولسا ، بازاردىن ھەر كۈنى ئەكىلىدىغان شۇنچە كۆپ يىمەكلىكلەرنى نىمە قىلىدۇ ؟ ... »

ئويلىغانسىرى بۇ ھويلا باراتقا شۇنچە سىرلىق ۋە ئاجايىپ بىلىنىدىغان بولۇپ قالدى . سىرلىق نەرسە قانچە سىرلىق بولغانسىرى كىشىنى شۇنچە جەلىپ قىلىدۇ . بارات كۈندۈزى - سودىگەر بازىرىدا تازا قىزىق سودا قىلىۋاتقان پەيتتە بۇ ھويلىغا چۈشۈپ كۆرۈش قارارىغا كەلدى .

سۆيۈملۈك قاراقچى

بارات ئاقساق سودىگەرنىڭ ھەركەتلىرىنى بىر نەچچە كۈن كۆزەتتى ، بۈگۈنمۇ سودىگەرنىڭ دۈكىنى ئەتىراپىدا ئايلىنىپ يۈرەتتى . كۈن ئۆرلىگەنسەرى بازىرىدا خېرىدارلار كۆپىيىپ ، دۇكانلارنىڭ سودىسى قىزىماقتا ئىدى . ئاقساق سودىگەر پۈكەي ئارقىسىدا تۇرۇپ دۇكانغا كىرگەن ھەر بىر خېرىدارغا ماللىرىنى ئېلىپ كۆرسىتەتتى . پۈركەنچىلىك خېنىملارغا گۈللۈك چىلتىلاردىن گەزلەيتتى . يەنە كىملىر بىلەندۇر ماتا چەكمەنلەرنىڭ باھاسى ئۈستىدە ئۇزاق قىزىشىپ سودىلىشاتتى . كۈن پېشىنىگە يېقىنلاشتى . ئەمدى ئۇنىڭ بۇ ياقىدىكى ئىشلىرى باراتقا بەش

قولدەك ئايان ئىدى . بىردەمدىن كېيىن بۇ سودىگەر ئۆيىدىن ئەكەلگەن قاتتىق نانلىرىنى قاچىغا چىلاپ قويدۇ . نان ئېۋىپ سەل يۇمشىغاندىن كېيىن ئۇنى ئالدىراش ھالدا قوشۇقلاپ - قوشۇقلاپ ئاغزىغا سېلىپ بىر پەستىلا تۈگىتىدۇ . كىرگەن خېنىملارغا مال سېتىشىنىمۇ ئۇنتۇمايدۇ . شۇ تەرىقىدە سودىسىنى يەنە تاكى بازار تارقىلىپ ، خېرىدارلارنىڭ ئايىغى بېسىلغىچە داۋاملاشتۇرىدۇ . ئاندىن پۇللىرىنى ساناپ قويىغا سېلىپ ، دۇكاننى مەھكەم قۇلىپلاپ ، بېرىپ كۆكتات بازىرىدىن نەرسە كېرەكلەرنى ئالىدۇ . ھازىردىن باشلاپ ھېسابلىغاندا ، سودىگەرنىڭ ئۆيىگە قايتىشىغا تېخى يېرىم كۈندىن ئوشۇق ۋاقىت بار . بۇ ۋاقىت باراتنىڭ ھېلىقى سىرلىق ھويلىغا چۈشۈپ زىيارەت قىلىپ چىقىشىغا تۇلۇق يېتىدۇ .

بارات بازاردىن سودىگەرنىڭ ھويلىسى جايلاشقان كوچىغا ئۇچقانداك قايتىپ كەلدى . ئېگىز تاملار ئارىسىغا قىستىلىپ قالغان تار كوچىدىن تېخى ئەتىگەننىڭ سالىقىنى كەتمىگەن بولۇپ ، جىمجىت ۋە تىنچ ئىدى . بارات ئۇ ياق بۇ يېقىغا بىر قارىۋەتتى - دە ، سودىگەرنىڭ تېمى يېنىدىكى قاپاق تېرەككە مايۇندەك يامشىپ چىقىپ كەتتى . تېرەكنىڭ ھويلا تەرەپكە سوزۇلغان چوڭ شېخنى ئاۋايلاپ دەسسەپ تام ئۈستىگە چۈشتى . تۆۋەندە - ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا قۇتىدەك چىرايلىق بىر ھويلا تۇراتتى . بارات ھەيران بولدى . ھويلىدىكى ھەممە نەرسە شۇنچىلىك پاكىز ۋە رەتلىك سەرەمجانلاشتۇرۇپ قويۇلغانىدى . ئوڭ تەرەپكە كۈنگەيگە قارىتىپ ئېگىز پىشايۋانلىق ئۆيلەر سېلىنغانىدى . ئۆينىڭ ئىشىك - دېرىزە ، تۈۋرۈكلىرىگە ئەڭ ماھىر ئۇستىلارغا نەقىش چەككۈزگەنىدى . كەڭ پىششىق خىشلار يېيىتىلغان ھويلىدىكى تەشتەكلەردە قىپقىزىل گۈللەر تاۋلىنىپ تۇراتتى . پىشايۋانلىق ئۆيلەرنىڭ قارشى تەرىپىدە ئۇزۇن كەتكەن لاپاس بولۇپ ، لاپاس ئاستىغا چوڭ كىچىك كۈپلەر ، تاي - تاي ماللار رەتلىك قويۇلغانىدى . بارات ھويلىنىڭ مۇنداق پاكىز سەرەمجانلاشتۇرۇلغىنىغا قاراپ ، ئۆيدە چوقۇم بىرەر ئايال كىشى ياكى خىزمەتچى بولسا كېرەك دەپ جەزىم قىلىدى . ئەگەر ئۇ ھويلىغا چۈشۈۋالسىلا ، ئۆيەردە بىرەر ئادەمنىڭ بولۇشىنىڭ كارى چاغلىق ئىدى .

بارات ھويلىغا لاپاسنىڭ تۈۋرۈكىگە يامشىپ سىيرىلىپ چۈشمەكچى بولۇپ ، مۈشۈكتەك ئۆملەپ لاپاس تەرەپكە ئۆتتى ...

ئاقساق سودىگەرنىڭ ئىسمى نىياز ئىدى . بۇ ھەشەمەتلىك ئۆيلەردە ئۇنىڭ ئايالى ئايجامال تۇراتتى . ئايجامال ئىسمى - جىسمىغا لايىق ئايدەك جامالى بار گۈزەللەردىن ئىدى . ئاقساق سودىگەر بۇ شەھەرگە ئۆزىنىڭ بايلىقى ۋە بېخىللىقى بىلەن ئەمەس ، ئاياللارغا بولغان قاتتىق قوللۇقى بىلەن مەشھۇر ئىدى .

ئايجامال نىيازنىڭ ئۈچىنچى ئايالى ئىدى . نىيازنىڭ ئالدىنقى ئىككى ئايالىنىڭ بىرى نىيازنىڭ بېخىللىقى ۋە ھەددىدىن ئاشقان گۇمانخور ، كۈنلەمچىلىكىنىڭ دەردىنى ھارغۇچە تارتىپ ئۆلۈپ كەتكەن ، ئىككىنچىسى بولسا قېچىپلا قۇتۇلغانىدى . نىياز ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىدىن بالا يۈزى كۆرمىدى .

ئايجامال بۇ شەھەردىكى بىر ئۆلىمانىڭ قىزى بولۇپ ، نىياز بۇ گۈزەلنى ئۆزىنىڭ مال دۇنياسىنىڭ كۈچى بىلەن قولغا كىرگۈزۈۋالغانىدى . نىياز بۇ ياش خوتۇنىنى قاچۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ئۇنىڭغا كىشىنىڭ كۆڭلى ئېلىشقۇدەك خوشامەت قىلاتتى . ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئېلىشقا تىرىشىپ ھەر كۈنى بازاردىن نازۇ نېمەت ، مېۋە چېۋىلەرنى توشۇيتى ، قوشلاپ كىيىم كېچەكلەرنى

تەستىقلاپ بېرىش ۋە پات پات ئالتۇن جابدۇق ، زىبۇ زىننەتلەرنى سوۋغا قىلىپ تۇراتتى . ئەمما ، ئۇنىڭ بۇ خوتۇنغا بولغان گۇمانخورلىقى ئىلگىرىكىدىنمۇ ئېشىپ كەتكەنىدى . چۈنكى ئايىمال ياش ۋە گۈزەل ، ئۇ بولسا ھەر كۈنى ھەرخىل قۇۋەت دورىلىرىنى كاپ ئېتىپ تۇرسىمۇ كۈندىن كۈنگە قېرىپ ، جىسمانىي ئەيىپلىرى بارغانسېرى ئاشكارىلىنىپ ، كۆرۈمىسىزلىشىپ كېتىۋاتاتتى . نىياز خوتۇنىنى مەستۇرە ھالەتتە تۇتاتتى . ئايىمالنىڭ يات ئەزلەرگە قاراپ قويىشىغىمۇ ، ئەر خەلقلىرىنىڭ ئايىمالغا كۆز سېلىشىغىمۇ يول قويمايتتى . بازاردا ماڭغاندا ئۇ دەرۋازىنى تېشىدىن قۇلۇپلاپ قويۇشنى زادىلا ئۇنتۇپ قالمايتتى . ئايىمالنىڭ ئاتا ئانىسى نىيازنىڭ ئۆز قىزىنى شۇنداق قاتتىق تۇتۇشنى ھەقىلىق دەپ قارايتتى .

ئايىمال بۇ ياسىداق ھويلىدا خۇددى ئالتۇن قەپەس ئىچىدىكى بىچارە قۇشتەك ياشايتتى . قەپەس ھەر قانچە كۆركەم بولسىمۇ ، قۇش ئۈچۈن ئۇنىڭ ھېچقانچە قىممىتى يوق . قۇشنىڭ قەپەس ئىچىدە توختىماي پىرقىراپ ، بىتاقەت بولۇپ چۇرۇقلىغىنى خوشال بولۇپ سايىرىغىنى ئەمەس ، ئادەملەرنىڭ رەھىمسىزلىكىدىن شۇنچە كەڭ جاھاننى كۆرۈپ تۇرسىمۇ ئۇنىڭدا پەرۋاز قىلىش ئەركىنلىكىدىن مەھرۇم بولغانلىقىدىن خۇداغا قىلغان نالسى....

ئايىمالنىڭ ئۆيىدىن چىقسا ھەر كۈنى كۆرىدىغىنى ئېگىز تام ، ئالقاندەك بىر پارچە ئاسمان ، شۇ تاملارغا شېخنى ئارتىپ تۇرغان قاپاق تېرەك ئىدى . ئايىمالغا باھارنىڭ كېلىپ كېتىپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى ، پەسىللەرنىڭ ئالمىشىشىنى شۇ تېرەكنىڭ ياپراقلىرى خەۋەر قىلاتتى . ھەر باھاردا ئۇ پوتلا چىقىراتتى . بۇ پوتىلار تۆكۈلۈپ ئۇ يەردە سۇس يېشىل تەڭگىلەر پەيدا بولاتتى . ئاندىن يۇپۇرماقلار بارغانسېرى يېيىلىپ ئەتىراپقا قۇيۇق كۆلەڭگە تاشلايتتى . بىر كۈنلەرگە بارغاندا يەنە بۇ يۇپۇرماقلار ئالتۇندەك سارغىيىپ ، ھويلىغا غازاڭ بولۇپ تۆكۈلەتتى ، سېپىلدەك ئېگىز تاملار بىلەن قورشالغان بۇ ھويلىدا تۇرغان ئادەمگە قۇياش ناھايىتى كىچىك چىقىپ ، بالدۇرلا ئولتۇرۇپ كەتكەندەك بىلىنەتتى . بەتبەشرە قېرىنىڭ قوينىدا ئەسەر بولۇپ ياتىدىغان كىچە بولسا تولىمۇ ئۇزۇنغا سوزۇلاتتى .

نىياز ئايىمالنى تام تۆپىسىگە قونغان قۇشلار ، گۈللەرنى ئەگىپ يۈرگەن كېيىنەكلەردىنمۇ كۈنلەشكە تەييار ئىدى . « خۇش ، سەن بۇ قۇشلارنىڭ ياكى ئاۋۇ يارىماس كېيىنەكلەرنىڭ جۈپلىشىپ يۈرگىنىگە نىمانچە قاراپ كېتىسەن؟ » دەيتتى نىياز ھەسەتخورلۇق بىلەن ئايىمالغا ، « ئايال كىشى ئۈچۈن ئۇنداق نەرسىلەرگە نەزەر سېلىش ئېغىر گۇناھ ، ئۇ سېنىڭ كۆڭلۈڭگە يامان خىياللارنى سالىدۇ .! » نىياز ھەرگىزمۇ ئۆيىگە مېھمان چاقىرمايتتى ۋە مېھمانغىمۇ بارمايتتى . پەقەت ھېيت - ئايەم ، ھارپا كۈنلىرىدىلا خوتۇننىڭ قاتتىق تۇرۇپ تەلەپ قىلىشى بىلەن ئاندىن ئۇنى ئاتا ئانىسىنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ باراتتى . مۇنداق چاغلاردا نىياز ئايىمالنى قېلىن چۈمپەردىلەرگە پۈركەيتتى . ئاندىن ئۇنى دېرىزىلەرگە پەردە تارتىلغان مەپكەگە چىقىرىپ ، ئۆزى يېنىدا مەھكەم ئولتۇرۇپ باراتتى .

ئايىمالنىڭ ئاتىسى خېلى كۆپ ئوقۇمۇشلۇق ئادەم بولۇپ ، قىزنىڭ خەت ساۋادىنى ئۆزى چىقارغانىدى . بۇ كىشى ئالەمدىن ئۆتكەندە ئۇنىڭدىن بىر دۆۋە كىتاپلاردىن باشقا ھېچقانچە دۇنيا قالمايدى . ئايىمالنىڭ ئانىسى ئېرىدىن قالغان كىتاپلارنى يادنامە سۈپىتىدە ناھايىتى پاكىز ساقلايتتى . ئايىمال ھەر قېتىم ئۇ ئۆيىگە بارغاندا ئاتىسىنىڭ كىتاپلىرى ئىچىدىن ئۆزىگە كېرەكلىكلىرىنى تاللاپ ئەكىلەتتى . ئۇنىڭ ئەكەلگەن كىتاپلىرىنىڭ كۆپىنچىسى ئېران ، ئېراق ،

شام ، ھېندىستان ۋە يەنە قانداقتۇر يىراق مەملىكەتلەردە يۈز بەرگەن ئاجايىپ غارايىپ ئىشلار ، مۇھاببەت ۋە قەلىكلىرى توغرىسىدا ھېكايە ھېكايە قىلاتتى . ئايىمال يەنە بىر قېتىم ئانىسىنىڭ ئۆيىگە ئايەملەپ كەلگۈچە ئۇنىڭغا ئەنە شۇ كىتاپلار ھەمراھ بولاتتى . ئۇ ئەنە شۇ كىتاپلار بىلەن مۇڭدىشاتتى ، شۇ كىتاپلارغا ئۆز ھالىنى ئېيتاتتى . شۇ كىتاپلاردىن ئۆزىگە تەسەللى تاپاتتى . نىياز ساۋاتسىز ئادەم بولغاچقا ، ئەرەپ يېزىقىدىكى كىتاپلارنىڭ ھەممىسىنىلا مۇقەددەس دەپ تونۇيتتى .

ئۇلارنى ئوقۇپ تۇرۇشنى ساۋابلىق ئىش دەپ بىلگەچكە ، ئايالىنىڭ مۇنداق كىتابلارنى قولدىن چۈشۈرمەي ئوقۇغانلىقىغا خۇش بولاتتى . پەقەت بەزى چاغلاردا ئۇ ئايالىغا : شۇ ئىشىڭغا ھەيرانمەن ، سەن بەزىدە بۇ ئۇلۇغ كىتابلارنى بىتەرەت تۇتۇپ قويسەن ، بۇنداقتا... دەپ بىر تالاي ۋاپاسىيتى . ئايىمال بولسا ساۋاتسىز سودىگەرنىڭ بۇ ئەخمەقلىكىگە ئىچىدە كۈلەتتى .

كېيىنكى كۈنلەردە ئايىمال ئاشىق - مەشۇقلار توغرىسىدىكى كىتاپلارغا شۇنچىلىك بېرىلىپ كەتتىكى ، ئەمدى ئۇنىڭغا ئىلگىرى دوزاخ بىلىنگەن بۇ ھويلىمۇ ئانچە زېرىكىشلىك تۇيۇلمايدىغان بولۇپ قالغانىدى . ئۇ پۈتۈنلەي باشقا دۇنيادا ، ئۆزى كىتابلاردا ئوقۇپ ، خىيالى تەسەۋۋۇرىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان يېڭى ۋە ئاجايىپ ۋەقەلەر ئىلكىدە تۇراتتى : قېرى ، زەئىپ ئېرىنىڭ قوينىدا يېتىپمۇ ئۆز خىيالىدىكى ئالەمدە ياشايتتى .

ئايىمال بەزىدە كىتاپ كۆرۈپ ئولتۇرۇپ ، ئۆزىنىڭ بالىلىق ھاياتى ئۆتكەن مەھەللىسىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى . تام تۈۋىدە چېچەكلەپ خۇش پۇراق چېچىپ تۇرغان جىگدىلەر ، كۈمۈشتەك يالتىراپ تۇرىدىغان يۇپۇرماقلار خىيالىدىن ئۆتەتتى . ئۇلارنىڭ ھويلىسىنىڭ ئارقىسىدىلا كىچىككەنە ئانارلىق باغچىسى بولۇپ ، باغنىڭ پاكار تاملىرىدىن يىراقتىكى ئېتىزلار ، لايىقپ ئاقىدىغان ئۆستەڭ ، قىرغاقلىرىدا مامكاپ گۈللىرى ئېچىلىپ كېتىدىغان ئېرىقلار كۆرۈنۈپ تۇراتتى . باغ ئىچى بولسا يۇمشاق چىم بىلەن قاپلانغانىدى . ئايىمال تام تۈۋىدە جىگدە دەرىخىگە يۆلىنىپ تۇرغان قۇياش نۇرىدا تاۋلىنىپ تۇرغان كەڭ تەبىئەتكە ھاياجاندا قارايتتى . ئېتىز يوللىرىدا كېتىپ بارغان بۇرۇتلىرى خەت تارتقان سۇباتلىق يىگىتلەرنى ئېنىق كۆرەتتى . ئۆي تەرەپتىن بىرەرى چىقىپ قالغۇدەك بولسا ، ئۆزىنى جىگدە يىلىمى يىغىۋاتقان قىياپەتكە سېلىۋالاتتى . يىراقتىن كەتمەن كۆتۈرۈپ ئۆتىدىغان شۇ كىشىلەر ئارىسىدا ئۇنىڭ ياخشى كۆرىدىغان يىگىتمۇ بار ئىدى ... ئەمما ، بۇ يىگىت ئاخىرىدا ناھايىتى يۈرەكسىزلىك قىلىدى . ئايىمالنى ئانىسى ئۆزىدىن نەچچە ئون ياش چوڭ بىر ئاقساق قېرىغا بەرمەكچى بولغاندا ، قىز شۇ ئانارلىق باغنىڭ تېمى يېنىدا ئۆز يىگىتىگە يالۋۇرۇپ تۇرۇپ تاشلانغان ۋە يىگىتتىن ئۆزىنى ئېلىپ قېچىشنى ، يىراقلارغا باشلاپ كېتىشنى تەلەپ قىلغانىدى .

يىگىت قىز ئېلىپ قاچقانلار ئۈستىدە بولىدىغان ئېغىر جازالارنى ئويلاپ تىترەپ كەتتى - دە ، ئىككىنچىلەپ كەلمىدى . قىزنىڭ يىگىتتىن كۆڭلى قالدى . بۇ ئالەمنىڭ ھەقىقەتەنمۇ ۋاپاسىز ئىكەنلىكىگە ئىشەندى - دە ، تەقدىرىگە تەن بەردى .. ئۇ ئوقۇغان كىتابلاردا بولسا ئاجايىپ پالۋانلار ، ئۆز مەقسىدىگە يېتىش ئۈچۈن ھاياتىدىن كېچىدىغان قايتىماس مەردلەر ، قورقۇمسىز قاراقچىلار ، ئۆز مەشۇقىنىڭ دىدارىنى ئىزدەپ ئالەمنى كېزىپ يۈرگەن ئاشىقلار تەسۋىرلىنەتتى .

ئايىمال ئۆز خىيالىدا قاچانلا بولسۇن ، شۇنداق يۈرەكلىك بىر يىگىتنىڭ مۇشۇ ھويلىنىڭ تاملىرىدىن ھالقىپ چۈشۈپ ، ئۆزىنىڭ ئالدىغا كىرىپ كېلىدىغانلىقىغا ئىشەنەتتى . شۇڭا ، ئايىمال ھەر كۈنى كۆڭۈل قويۇپ ياسىناتتى . قاشلىرىغا ئوسما ، تىرناقلىرىغا خېنە قوياتتى .

يۈزلىرىگە ئەڭلىك سۈركەيتتى. يارىشىملىق كىيىملەرنى كىيىپ ، زىبۇ زىننەتلەرنى تاقايىتى . ئۈستىگە خۇش پۇراق گۈل مېيى چاچاتتى . بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇ ئاقساق ، قېرى ئېرىگە ياخشى كۆرۈنۈش ئۈچۈن ئەمەس ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، ئاجايىپ بىر مۆجىزە يۈز بېرىپ ، ئۇنىڭ ئالدىغا كىرىپ كېلىدىغان غايىبانە يىگىتنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن قىلاتتى . نىياز ئۇنىڭ مۇنچە چىرايلىق ياسىنىۋالغانلىقىغا قاراپ بەزىدە ۋاسايىمۇ كېتەتتى .

— سەن نېمىشقا ئۆزۈڭنى مۇنچە ئوشۇقچە پەردازلىۋالدىڭ ؟— دەپ يۈرىكىنى ئېچىشتۇرۇپ تۇرغان دەھشەتلىك گۇمان بىلەن ئايالغا تىكىلەتتى نىياز ،— بەلىكىم سەن چۈشۈڭدە بىرەر يىگىتنى كۆرۈپ يۈرىدىغانىسەن ياكى خىيالىڭدا بولسىمۇ بىرەر ناپاك بىلەن بىللە بولىدىغانىسەن ؟...ياكى بولمىسا ، شوتىنى قويۇپ ئۆگزىلەرگە يامىشىپ ، كوچا- كويلارغا كۆز سېلىپ يۈرىدىغانىسەن ؟

— ۋاي — ۋۇي نەدىكى بولمىغۇر گەپلەرنى قىلىپ يۈرۈيدىغانلا!— دەپ ئەركىلەيتتى ئايچامال نىيازغا ،— شوتىغا بىر بالداق چىقساممۇ بېشىپ قايىدۇ . بۇنىڭ ھەممىسى سىلى ئۈچۈن ، سىلنى بازاردىكى خوتۇنلار ئازدۇرۇپ كەتمىسۇن ، دەپ كۆڭۈللىرىنى ئىزدەپ....

— ئوشۇقچە ، ئوشۇقچە ئاۋارىچىلىك !— دەپ غودوڭشىيتى نىياز ،— خۇداغا شۈكرى ، مەن كوچىدىكى ئۇنداق كەلسە كەلمەس خوتۇنلارنىڭ ئارقىسىدىن پالاقلاپ يۈرىدىغان ئەخمەقلەردىن ئەمەس ، زىبۇ زىننەتلەرسىزمۇ سەن ماڭا سۆيۈملۈكىسەن . ئوسما خېنىلەرنى بىكار زايە قىلىپسەن . ئۇپا ئەڭلىكىنى بۇنچە كۆپ ئىشلەتمە ، ھازىر بۇ نەرسىلەرنىڭ باھاسى ئېشىپ كېتىۋاتىدۇ .

شۇنداق كۈتۈلداشلار بىلەن نىياز پۇشۇلداپ ئولتۇرۇپ شۇ كۈندىكى سودىدىن چۈشكەن پۇللارنى سانايىتى ، ساپ ئالتۇنلارنى ئايرىم كومزەكلەرگە سېلىپ قەيەرگىدۇر كۆمەتتى .

بارات سودىگەرنىڭ ھويلىسىغا چۈشۈش ئۈچۈن بىرەر ئەپلىكرەك جايىنى ئىزدەپ يۈرگەندە ، ئايچامال ئۆيدە ئىدى . ئۇ يۇمشاق گېلەم ئۈستىدە مامۇق ياستۇقلارغا تايىنىپ يېتىپ ئاشىق مەشۇقلارتوغرىسىدىكى يەنە بىر كىتاپنى بېرىلىپ ئوقۇۋاتاتتى . كىتابتا قانداقتۇر بىر قاراقچى ئۆزىنىڭ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان كېنىزىكىنى ئوغۇرلاپ چىقىپ كېتىش ئۈچۈن ، شاھ ئوردىسىنى پاراكەندىچىلىككە سالماقتا ئىدى . ئايچامالنىڭ نەزىرىدە مانا بۇ قاراقچى ھەقىقىي ئەر ئىدى . ئۇ شاھنىڭ ھەرىمىگە يېتىپ بارىدىغان يولدىكى قاراۋۇللارنى بىر بىرلەپ يىقىتىپ ، ئۆزىنىڭ مەشۇقى قامالغان ھۇجىرىغا شىپقاپ كەلمەكتە ئىدى

شۇ چاغدا ھويلىغا گۈپ قىلىپ بىر نەرسە چۈشكەندەك بولدى . ئايچامال چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىۋىدى ، ھويلىدا بىرىنىڭ قارىسى كۆرۈنگەندەك بولدى .

بارات لاپاسنىڭ تۈۋرۈكىنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ ، ھويلىغا ئوڭۇشلۇق سىيرىلىپ چۈشۈۋالغانىدى . ئەمدى ئۇ ھويلىنىڭ ئېگىز تاملىرىدىن ھالقىپ چىقىپ كېتىش توغرىسىدا غەم قىلىمىسىمۇ بولاتتى ، لاپاس ئاستىغا ئۇزۇن بىر شوتا ياتقۇزۇپ قويۇلغانىدى . لېكىن ، بارات شوتىدىن كۆزىنى ئۇزۇپ ، پىشايۋانلىق ئۆي تەرەپكە قاراپلا قېتىپ تۇرۇپ قالدى . ئۆيىنىڭ قوش قاناتلىق ئىشىكى ئالدىدا بىر ساھىبجامال قىز ئۇنىڭغا كۈلۈپ قاراپ تۇراتتى .

باراتنىڭ پىكىرى چىڭلىشىپ كەتتى . « بۇ ئايال نىمانچە چىرايلى ؟..ئۇ سىرتى قۇلۇپلاقلىق ئۆيدە نىمە ئىش قىلىدۇ ؟ بۇ ھېلىقى ئاقساق سودىگەرنىڭ ئايالىمىدۇر ، قىزىمىدۇر ؟... ھويلىغا ئوغرى چۈشكەندە ئۇ قورقۇپ ھارقىراپ كەتمەي نىمىشقا كۈلۈپ تۇرىدۇ ؟.. ياكى بۇمۇ ھېلىقى

رەھمەتلىك ئېرىنىڭ كىيىم كېچەكلىرىنى دەسمايە قىلىپ بۇزۇقچىلىق قىلىپ يۈرگەن ياش چوكاننىڭ قىياپىتىگە كىرىۋالغان ھېلىگەر خوتۇنىمىدۇر ؟...ياق ، ئۇ راستىنلا ياش ۋە چىرايلىق كۆرۈنىدۇ . قارىغاندا ئۇ مېنى مۇشۇ تۈۋرۈكتىن پات پات سىيرىلىپ چۈشۈپ تۇرىدىغان ئۆزىنىڭ قانداقتۇر بىر ئويناشلىرىغا ئوخشىتىۋاتسا كېرەك ...ئەگەر بۇ ھويلىدا مۇشۇ ئايالدىن باشقا بىرەر جان بولمىسا ، بىر خوتۇن كىشىنى ئۇجۇقتۇرىۋەتمەك تەس ئەمەس !...» شۇ خىياللار بىلەن بارات قورقۇنچىسىنى بېسىۋالدى ، ھەممە ئوغرىلار شۇنداق بولىدۇ . ئۇلار ئۆيگە بېرىۋالغۇچە ناھايىتى قورقۇشىدۇ ، كىرىۋالغاندىن كېيىن ئۆينىڭ ئىگىسى شۇ بولىدۇ .

شۇ تاپتا ھويلىدا پەيدا بولۇپ قالغان ئېگىز بوي ، قارا قاشلىرى ئاستىدا قوي كۆزلىرى چاقناپ تۇرىدىغان بۇ يىگىتنى ئايىمال ئۇزۇن ۋاقىتلاردىن بېرى ئۆزى تەشەنلىق بىلەن كۈتكەن باتۇرنىڭ ئۆزى دەپ بىلدى . ئايىمالنىڭ نەزىرىدە يىگىت تۈۋرۈكتىن سىيرىلىپ چۈشمىدى . بۇلۇتلاردىن ھالقىپ يېتىپ كەلدى . ئۆز نىگارغا يېتىش ئۈچۈن تالاي مۇشكۈللەرنى يېڭىپ ، قانلىق جەڭلەرنى قىلدى . بولمىسا ئۇ شۇنچە چوڭ شەھەردىكى ئايىمال تۇرغان بۇ كىچىككەنە ھويلىنى قانداق تېپىپ كېلەلەيدۇ . بۇ ئېگىز تاملاردىن ھالقىپ ئۆتۈپ ، ھويلىنىڭ ئوتتۇرسىدا قانداقچە پەيدا بولۇپ قالدى ؟ بۇنىڭ نېمە ھەيران قالدۇرۇپلىقى بار . بەزى تۇرمۇشتىكى ئىشلار كىتابلارغا يېزىلىدۇ . بەزىدە كىتاپتىكى ئىشلار تۇرمۇشتىمۇ يۈز بېرىدۇ ...ئايىمال خىيالدىكى شۇ يىگىتنى كېچىلا چۈشىدە كۆرگەن ، ئۇنىڭ بۈگۈن كۆز ئالدىدا پەيدا بولۇپ قېلىشى كۆڭلىگە ئايان بولغان . شۇڭا ئۇ ئەتىگەنلا ئەڭ چىرايلىق كىيىملىرىنى كىيگەن ، قۇيۇق بوستان چاپلىرىنى چۈۋۈپ ئارقىغا تاشلاپ ئەينەك ئالدىدا ئۇزاق پەردازلانغانىدى . ئۇ نىمە قىلارنى بىلمەي تۇرۇپ قالغان يىگىتكە ئېغىز ئاچتى :

– قېنى قىممەتلىك مېھمان ، ئۆيگە كىر ! ...مېنى تونۇمايۋاتامسەن ؟ سەن ئىزدەپ يۈرگەن ئاشقىڭنىڭ ئۆزىمەن . مەن سېنى مۇشۇ يەردە ئۇزۇندىن بېرى كۈتۈپ تۇرغان ، سەن كېچىكتىڭ ... «يا ئاللا !» بارات بۇ چوكاننىڭ ئەقلىنىڭ جايىدا ئىكەنلىكىگە سەل گۇمانلىنىپ قالدى . تەۋەككۈل قىلىپ ئۇنىڭ ئالدىغا قاراپ ماڭدى . بارات پىشايۋان ئۈستىگە چىقىشى بىلەن ، ئايىمال ئۆينىڭ ئىشىكىنى ئۇلۇغ ئېچىپ ، ئۆزىنى چەتكە ئالدى . بۇ پۈتۈنلەي گىلەم ۋە ئېسىل جابدۇقلار بىلەن بېزەلگەن ئازادە ۋە سالقىن ئۆي ئىدى . ئايىمال بۇسۇغىدىلا باراتنى ئۆزىگە تارتتى . ئاپئاق بىلەكلىرىنى ئۇنىڭ مۈرىسىگە تاشلاپ ، پۈتۈننىڭ ئۇچىدا كۆتۈرۈلۈپ ئۇنى قىزغىن سۆيۈشكە باشلىدى .

– سەن ئۆزۈڭ كىمسەن ؟ جىنىمۇسەن ، ئادەممۇسەن ؟ – دەيتى بارات ئايالنىڭ چوڭۇلدىتىپ سۆيۈشلىرىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ .

– مەن ئادەممەن . سودىگەر نىيازنىڭ خوتۇنىمەن ! – دەپ پىچىرلايتى ئايىمال ھاياجاندا .

– سەن مېنى ئۆزۈڭنىڭ بىرەر ئويناشلىرىغا ئوخشىتىپ قالدىڭغۇ دەيمەن ؟ بىلەمسەن ، مەن ئوغرىمەن !

– بىلىمەن ، ھەممىنى بىلىمەن ، – دەيتى ئايىمال تىتىرەك ئارلاش ، سەن ئوغرىسەن ، مەن

كۈتكەن سۆيۈملۈك قاراقچىسەن !

– سېنىڭ ئەقلىڭ جايىدىدۇر ؟

– خۇداغا شۈكرى ، بۇ تۆت تامنىڭ ئىچىگە سولىنىپ ئولتۇرۇپ تېخى ئەقلىمدىن ئازغۇدەك

بولمىدىم . خۇداغا نالەم يەتتى . بىركۈنى بولمىسا بىر كۈنى ساڭا ئوخشاش يۈرەكلىك يىگىتنىڭ تاملاردىن ئارتىلىپ چۈشۈپ مۇھابىيىتىمنى قۇبۇل قىلىشىنى تىلەيتىم . مانا بۈگۈن خۇدا ئۆزى سېنى ماڭا يەتكۈزۈ .

ئايجامال پىچىرلاپ تۇرۇپ ، ئوتلۇق قۇچاقلاشلار بىلەن ئۆزىنىڭ لېۋىنى باراتنىڭ لېۋىگە باساتتى . بۇ ھېسسىياتقا تولغان سۆيۈشلەر باراتنى تىز چۆكتۈردى . ئۇ بۇ ئايالنىڭ ئەركىنلىكتىن مەھرۇم بولۇپ ، زېرىكىپ ياتقان بىر ئىنسان ئىكەنلىكىنى پەملىدى ئۇنىڭ سۆيۈشلىرىگە سۆيۈش بىلەن جاۋاپ قايتۇردى ...

ئايجامال باراتنى ئىچكىركى ئۆيىگە ئەكىردى . قاتمۇقات يېكەندازلار ئۈستىدە ئولتۇرغۇزدى . ئالدىغا نازى نېمەتلەرنى تىزدى . بارات بىر تەرەپتىن ھەسەل ، مۇراببالارغا يۇمشاق ناننى پاتۇرۇپ ، قىزىق چاي بىلەن يۇتاتتى . يەنە بىر تەرەپتىن ئۆي ئىچىگە سەپسالاتتى . يوغان تۈگە ساندۇقلار ، ئىشكاپلارغا تىزىلغان جانان چىنىلەر ، ئۇيۇقلارغا قويۇلغان قەدىمكى زاماننىڭ لوڭقىلىرى ، كۈمۈش قاچا - قومۇچلار ، مىس ئاپتۇۋىلار قاراڭغۇلىشىپ تۇرغان ئۆي ئىچىدە سۇس پارقرايتتى .

ئۈستۈڭدىكى كىيىملىرىڭ نىمانچە ئۆڭۈپ كەتكەن ؟ - باراتنىڭ ئۇچىلىرىنى سىلايتى ئايجامال ، - سەن شاھزادىلەردەك كىيىنىپ يۈرۈشۈڭ كېرەك ...

- چۈشىنىۋاتامسەن ؟ مەن شاھزادىمۇ ، يەنە باشقا بىر نېمىمۇ ئەمەس ، ئوغرىمەن ، سېنى بۇغۇپلا قويغان بولاتتىم ، لېكىن سەن مېنى مېھماندوستلۇق بىلەن كۈتۈۋالدىڭ . ئۆيىگە چۈشكەن ئوغرى بىلەن چاي ئىچىپ ئولتۇرىدىغان خوجايىنىنى مەن بۈگۈن كۆردۈم . ئالتۇن كۈمۈشلىرىڭنى چىرايلىقچە ئالدىمغا تۆت ، مەن بۇ يەردىن تېزىرەك كېتىۋالاي !

- ئوغرى بولساڭ مېنىمۇ ئوغۇرلاپ كەت ، قانچە يىراتتا ئەكەتسەڭ شۇنچە ياخشى .

- مەن ئادەم ئوغۇرلىمايمەن ماڭا جىرىڭلاپ تۇرىدىغان تەڭگىلەر لازىم .

- ئېرىمنىڭ دۇنيالىرىنى سەن كەچ كىرگىچىمۇ ئىزدەپ تاپالمايسەن ، ئوھوي ، ئۇ شۇندا ھېيلىگەر ، شۇنداق بېخلىكى ، قويۇۋەر . ئالتۇن كۈمۈش سالغان كۈمۈزەكلىرىنى ئۇ مەن ئۇخلاپ قالغاندا نەلەرگىدۇر كۆمىدۇ . ئەمما ، مەن سېنى ئۆز دۇنيارىم بىلەن رازى قىلىمەن ...

باغلاقتا تۇرغان ئىت تېخىمۇ غالىجىرلىشىپ كېتىدۇ ، قەپەستە تۇرغان قۇش ئەركىنلىككە ھەممىدىن بەك تەشنا بولىدۇ ... ، ئايجامال باراتقا تاشلاندى . ئۇنىڭ تەلىپى شۇنچىلىك كۈچلۈك ، قۇچىقى ھوزۇر ۋە ئىسسىق ، قۇچاقلاشلىرى مەھكەم ئىدى . ئۇنىڭ ئوتلۇق سۆيۈشلىرى باراتنى قايتا ئىسكەنجىگە ئېلىپ بوشاشتۇرۇۋەتتى .

- مەن قايتىپ كېتەي ، - دېدى بارات بىر چاغدا ھالسىز ئاۋازدا ، - ئېرىڭ كېلىپ قېلىشى مۇمكىنغۇ ؟! ماڭ بېرىدىغىنىڭنى بەر ياخشىلىقىڭنى ئۈنتىمايمەن .

- مانا بۇنى ئال ! - دەپ ئايجامال باراتقا ھەميانىنى سۈندى ، - ئانچە كۆپ بەرمىدىم ، كېرەك بولغاندا يەنە بۈگۈنكىدەك تامدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ ئوغۇرلاپ كەت . پات پات شۇنداق ئوغۇرلۇققا چۈشۈپ تۇرۇشۇڭنى خالايمەن .

ئۇلار ئارقا تامغا شوتا قويۇشتى . ئايجامال شوتا يېنىدا يەنە ئۆز خىيالىدىكى شاھزادىسى بىلەن سۆيۈپ خوشلاشتى . ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى كۈچلۈك تەشەنلىقنى ئەكس ئەتتۈرۈپ تۇرغان ئوتلار تېخى ئۆچمىگەنىدى . ئايالنىڭ بەدەنلىرىدىكى ئىللىقلىق ، ئىسسىق نەپەس ئۇزاققىچە باراتنىڭ ۋۇجۇدىدىن تارقىمىدى .

بارات ئايجامالنىڭ بەرگەن پۇلىنى خەجلەپ ئۆزىگە بىر قۇر يارىشىملىق كىيىم كېچەك سېتىۋالدى. دەڭجىنىڭ بارلىق ھەقىلىرىنى تۆلەپ تۈگەتتى.

— كارۋانىمىز بۇ يەرگە ھازىرچە كېلەلمەيدىغان بوپتۇ، — دەپ چۈشەندۈردى بارات دەڭجاغا ئەھۋالنى، — خوجايىن ماڭا خىراجەت ئەۋەتپتۇ. يەنە بىر ئىككى ئايدىن كېيىن، ئۆزىمۇ كېلىدىغاندەك تۇرىدۇ. بۇ سودىگەر دېگەن خەقنىڭ قارارى يوق. نەدە پايدا كۆپ بولسا شۇ يەرگە يۈگىرىدۇ. مەن يەنە كۈتىدىغان بولدۇم.

— مەيلى ئەمەسمۇ، — دەيتى دەڭجا، — خوجايىنىڭز كەلگۈچە كۈتۈڭ، بۇ يەرنى ئۆز ئۆيىڭىز دەپ بىلىۋېرىڭ.

دەڭجا ئۈچۈن ئۆز ماللىرى بىلەن ئاللىقاچاندا ئايلىنىپ يۈرگەن خوجايىنىڭ قايتىپ كېلىش كەلمەسلىكى ئانچە مۇھىم ئەمەس ئىدى. ئۇ پەقەت باراتتىن ياتاق ۋە تاماق پۇللىرىنى تۇلۇق ئېلىپ تۇرسىلا رازى ئىدى.

ئاز ئۆتمەيلا باراتنىڭ يانچۇقى قۇرۇقلىنىپ ئۇنىڭ ئاچ توق يۈرۈيدىغان كۈنلىرى يەنە باشلاندى. دەڭجىنىڭ داق بۈگۈلكىدە يېتىپ، قورسىقى ئاچلىقتىن غولدىرىغانسىرى ئۇ ئايجامالنىڭ داستىخاندا ئىسراپ بولۇپ ئېشىپ قالغان نازۇ نېمەتلەرنى، ئايالنىڭ ئوتلۇق سۆيۈشلىرىنى، قىزغىن قۇچاقلاشلىرىنى سېغىناتتى. ئاخىر ئۇ: نىمە ئۈچۈن ئۇ بىچارە چوكان ئۇ يەردە سۇلۇنۇپ يېتىپ ئاھ ئۇرىدىكەن، مەن بۇ يەردە پۇلغا زار بولۇپ ئاچ يۈرىمەنكەن، دەپ ئويلىدى.

دە، ئايجامالنىڭ قېشىغا يەنە بېرىشقا قارار قىلدى. ئىككىنچى قېتىم ئايجامال باراتنى خوش تەبەسسۇم بىلەن كۈتىۋالدى. ياخشى تاماقلار بىلەن مېھمان قىلدى. نىيازنىڭ تىقپ قويغان شاراپلىرىنى تېپىپ ئىچىشتى. مەستچىلىكتە ئايجامال قىيىلاڭچا بولۇپ ئۇسۇللارنى ئويىناپ باراتتا ئۇنتۇلغۇسىز تەسىرلەرنى قالدۇردى. خوشلىشىش ۋاقتىدا ئايجامال باراتقا يەنە بىر ھەپتە يەتكۈدەك خىراجەت بەردى.

— كۆپ بەرمىدىم، كەلمەي قالسىەن، — دەيتى ئايجامال نازلىق كۈلۈمسىرەش بىلەن، — پۇلۇڭ تۈگىگەندە يەنە كېلىپ ئوغۇرلاپ كەت! ئىلاھىم، سېنىڭ ماڭا مەڭگۈ ھاجىتىڭ چۈشۈپ تۇرسۇن!...

راست دېگەندەك، ئايجامالنىڭ بەرگەن پۇلى باراتقا بىر ھەپتىگە ئارانلا يېتەتتى. ئاندىن بارات ئاقساق سودىگەرنىڭ ھويلىسى يېنىدىكى قاپاق تېرەككە يامىششقا يەنە مەجبۇر بولاتتى. ۋەدىلەشكەن كۈنى ئايجامال ھويلىنىڭ ئىچىگە شوتا قويۇپ قوياتتى. بارا بارا بارات ئايجامالغا ئۆگىنىپ قالدى. بەزىدە ئۇ پۇل ئۈچۈنلا ئەمەس، ئۆزىگە تەشنا بولۇپ تەلمۈرۈپ تۇرغان چوكاننى سېغىنىپمۇ قاپاق تېرەككە يامىشاتتى....

— مەن ئەمدى بۇ يەرگە كېلەلمەيمەن! — دېدى بىر كۈنى بارات ئايجامالنىڭ چۈشكىدە يېتىپ.

— نېمىشقا؟ — دەپ چۆچۈپ كەتتى ئايجامال ھالسىز قوللىرى بىلەن باراتقا ئېسىلىپ تۇرۇپ. — بىلەمسەن؟ — مەن ھەر قېتىم بۇ ھويلىغا چۈشىدىغان چاغدا، دەككە دۈككىچىلىكتە كۆرمىگەننى كۆرمىەن. ئاۋال بازارغا بېرىپ نىيازنىڭ دۈككىنى ئاچقان ئاچمىغانلىقىغا قارايمەن، نىيازنىڭ سودا قىلىپ تۇرغىنىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەندىن كېيىن بۇ ياققا قاراپ يۈگىرىمەن. بۇ كوچىنىڭ ئىككى بېشىدا ئالاقزادە بولۇپ بىر ھازا مېڭىپ، تېرەككە يامىشىدىغان ئەپلىك

پەيتىنى كۈتمەن . تۇفى ، شۇمۇ كۈن بوپتۇمۇ ، قايتىدىغان ۋاقتىدا ئىشىم تېخىمۇ تەس ، تام تۆپىسىگە چىقىپ بولغان چاغدا ، كوچىدا تاسادىبى بىرەر ئادەم كېتىپ بارغان بولسا قاپاق تېرەكنىڭ ئۈستىدە ، يۇپۇرماقلارنىڭ دالدىسىدا ھۇۋۇشتەك تۈگۈلۈپ ئولتۇرىمەن ... بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ، مېنى بۇ ئەتراپتىكى قۇلۇم قوشنىلار كۆرۈپ قېلىشى ياكى بولمىسا سېنىڭ ئېرىڭ قانداقتۇر بىر ئىش بىلەن كۈندۈزدىلا ئۆيىگە قايتىپ ، نەق ئۈستىمىزدىن چۈشۈپ قېلىشى مۇمكىنغۇ؟! ... ئەگەر شۇنداق بىرەر پالاكەت يۈز بېرىدىغان بولسا مېنىڭ پۇت قولىمنى چاناپ تاشلىشىدۇ ، سېنىڭ يۈزۈڭگە قازان كۈيىسىنى سۈركەپ ، ئېشەككە تەتۈر مىندۈرۈپ سازايى قىلىپ ، چالما كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈپتىدۇ! ...

ئايجامال ئويلىنىپ قالدى . مۇنداق ئوغۇرلۇقچە مۇھاببەتلىشىشنىڭ خەۋىپىنى ئۇ ئۆزىمۇ ھېس قىلغانىدى . نىياز بەزىدە بىر نەرسىدىن گۇمانلانغاندەك قىلىپ : «نېمىشقا سەن بۈگۈن شۇنچە خوشال ؟... بۇ ئۆيىدىكى مېۋە چىۋە ، مۇراببالار نىمانچە تېز تۈگەۋاتىدۇ ؟ سەن شۇنچە ئىشتىھالىق بولۇپ كېتىۋاتامسەن - ھە؟» دىگەندەك سۇئاللارنى سورايتى . ئايجامال بۇ سۇئاللارغا خىيالىغا كەلگەن بىر نېمىلەرنى دەپ جاۋاپ بېرىپ ئۆتكۈزۈپتەتتى . ئەمما ، ئۇ ھېلىگەر ئاقساقنى بىر ئۆمۈر ئالداپ ئۆتۈش مۇمكىنمۇ ؟

- مەن ئۇنى ئۆلتۈرۈپتەمەن !- دېدى ئايجامال .

- نېمە دەۋاتىسەن ؟- دەپ چۆچۈپ كەتتى بارات .

- ئۇنى ئۆلتۈرۈپتەمەن .

- كىمنى ؟

- نىياز دىگەن قېرىنى .

- ئەگەر ئېرىڭنى ئۆلتۈرۈشكە رازى بولساڭ ، ئۇنى سەن ئەمەس ، مەن ئۆلتۈرسەم بولىدۇ .

مانا ، بۈگۈنلا مېنى بىر يەرگە مۆكتۈرۈپ قويىسەن . كەچتە نىياز كېلىپ دەرۋازىنى قۇلۇپلاپ ئۆيىگە كىرىشى بىلەنلا مەن ئۇنى بۇغۇپ قويىمەن .

- مۇنداق ئۆلتۈرۈش خەتەرلىك !- دېدى ئايجامال ،- ئەگەر ئۇ شۇنداق تېزلا ئۆلۈپ قالسا

قۇلۇم قوشنىلاردا گۇمان پەيدا بولىدۇ .

- ئەمەسە قانداق قىلىساق بولىدۇ ؟

- سەن ماڭا بازاردىكى دورىپۇرۇشلاردىن ئاستىراق تەسىر قىلىدىغان زەھەر تېپىپ ئەكىلىپ

بەر ، مەن ئۇنى نىيازنىڭ تامىقىغا قوشۇپ بېرىمەن ، ئۇ ئاستا ئاستا ھالسىزلىنىپ ئۆلسۇن . قېرى

ئادەم مۇشۇنداق ئۆلۈپ كەتسە ھېچكىم گۇمان قىلمايدۇ . بۇ چىرايلىق ھويلا ، مال مۈلۈك ۋە مەن

ھەممىمىز ساڭا تەئەللۇق بولىمىز . نىيازنىڭ نەزىر چىراغلىرى ئۆتۈپ بولغاندا ، سەن ماڭا ئادەم

كىرگۈزىسەن ، بىز ئەل جامائەت ئالدىدا ئوچۇق ئاشكارە نىكاھلىنىمىز . نىياز كۆمگەن دۇنيالار

بىزگە ئۆلۈپ كەتكۈچە يېتىپ ئاشىدۇ .

- ئەقىللىڭگە ئايرىن !- دېدى بارات ،- بىراق بۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن خېلىلا ۋاقىت

كېتىدىغاندەك تۇرىدۇ .

ئايجامال ئۆزى تاپقان ئەقىللىگە ئۆزى خۇش بولۇپ كۆزلىرى ئويىناپ كەتتى .

- سەۋرى قىل ، يىگىتىم !- دەپ باراتقا ئەركىلەپ سۈركەلدى ئۇ ،- سەۋرى قاچىسىنىڭ

تېگى ھالاۋەت . كىتابلارغا شۇنداق يېزىلغان . سەن زەھەرنى تېپىپ كەل ، قالغان ئىشلارنى ماڭا

قويۇپ بەر!... ئەمما ، بىر شەرت ، بىز توي قىلغاندىن كېيىن سەن مېنى مەڭگۈ تاشلاپ كەتمەسلىكىگە قەسەم بېرىسەن .
— قەسەم بېرىمەن ! — دېدى بارات .

ئۈچ تۈپ توغراق

ئارىدىن خېلى يىللار ئۆتۈپ كەتتى . زادى قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكىنى ھېچكىم ئىنچىكە ھېسابلاپمۇ كۆرمىدى . ۋاقىت ئۇ شۇنداق نەرسە ، ھېچكىم ھېسابلاپ ئۇنىڭ چېكىگە يېتەلمەيدۇ : ھېسابلىمىساڭمۇ كۆزۈڭگە كۆرۈنمەي ئۆتۈپ كېتىۋېرىدۇ . لېكىن ، ئەتراپتىكى ھەممە نەرسە ، ھەر بىر تۈپ گىياھ ، تاغۇ تاش ، چوڭ كىچىك ھاياتلىقلارنىڭ ھەممىسىدە ۋاقىتنىڭ قالدۇرۇپ كەتكەن ئىزنالىرىنى كۆرگىلى بولىدۇ ... چۆل ئوغلى ئەمدى بۇرۇتلىرى خەت تارتىپ ، چوڭلا يىگىت بولۇپ قالغانىدى . ئۇنىڭ ئاتىسى ئەزان چىلاپ قويغان « سەپەر » دىگەن ئىسمى ھېچكىمنىڭمۇ ئېسىدە قالمىغانىدى ، ھەممە ئۇنى « چۆل ئوغلى » دەپ چاقىرىشاتتى .

بۇ ئۇزۇن يىللار ئىچىدە باھار قۇشلىرى چۆل ئاسمىنىدىن قانچە قانچە رەت ئۇچۇپ ئۆتتى . چۆل يوللىرىدا قانچە كارۋانلارنىڭ قوغغۇراق ئاۋازى ياڭراپ ، تالاي يولۇچىلار يىراقلارغا ئۆزىپ كېتىشتى . قۇملۇقلار ئۈستىدىن سانسىز بورانلار ئۇچۇپ ئۆتۈپ ، قۇم بارغانلىرى قانچە قېتىملاپ ئۆز ئورنىنى يۆتكەشتى . كىملىرىدۇر يىغلاپ ، كىملىرىدۇر كۈلۈپ ، كىملىرىدۇر تۇغۇلۇپ ، كىملىرىدۇر ئالەمدىن ئۆتتى . كۆك ئاسماندىن قانچە يۇلتۇزلار ئېقىپ چۈشتى . لېكىن ، ئوتۇنچى بوۋاينىڭ چايخانىسى ئالدىدىكى ئۈچ تۈپ توغراق ئىلگىرىكىدەكلا ئەتراپىغا سالىق سايە تاشلاپ ، يەنە ئۆز ئورنىدا مەزمۇت قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى . بۇ يىللاردا ئەتراپنى قۇم بېسىپ ، كارۋان يوللىرى يىراققا سۈرۈلۈپ كەتكەچكە ، چايخانا ئىلگىرىكىدىن چۆللەشپ قالغانىدى . پەقەت شۇ ئەتراپتىكى جاڭگاللاردىن ئوتۇن ئاچىقىدىغان ئوتۇنچىلار ، يولدىن ئازغان يولۇچىلار ، قارىغىلىرىنى بىلەكلىرىگە قوندۇرۇپ ئارلاپ پەيدا بولۇپ قالدىغان ئوۋچىلار ، قانداقتۇر بىرەر دىۋانە ، ئاشق ياكى كەچ قالغان جاھانكەزدىلەر بۇ يەرگە چۈشۈپ ، ئۇلارنى دەم ئالدۇرۇپ ، قونۇپ ، چاي ئىچىپ ئۆتۈپ كېتىشەتتى .

ئوتۇنچى بوۋاي ئوسمان بىر قانچە يىلنىڭ ئالدىدا مومىيىنى ئاشۇ قۇملۇقلارنىڭ ئىچىگە - ئوغلىنىڭ قەبرىسى يېنىغا دەپنە قىلدى . ھازىر ئۇنىڭغا ئوبدانلا قېرىلىق يەتكەن ، بەللىرى مۈكچەيگەندى . يىراق يېقىننىڭ ئىشىنى چۆل ئوغلى بېجىرەتتى . بوۋاي تاڭ سەھەردە قوپۇپ ئوچاق ئەتراپىدا ئاۋارە بولاتتى ، چەينەكتىكى تۈنۈگۈندىن ئېشىپ قالغان چايلارنى تۆكۈپ ، شامىلارنى تازلايتتى . قارداپ كەتكەن يوغان مىس چۆگۈننى ئوتقا قوياتتى . ئۇ شەھەرنىڭ چاپچىلىرىدەك چاينى ھەرگىزمۇ ئالدىن دەملەپ قويمايتتى . پەقەت يىراقتىن يولۇچىلارنىڭ قارىسى كۆرۈنۈپ ، ئۇلارنىڭ بېشىنى بۇ تەرەپكە بۇرغاندىلا چەينەكلىرىگە يېڭى چاي سېلىپ ، قايناق سۇ بىلەن لىقلاپ ، ئوتقا يېقىنلاشتۇراتتى . ئۇنىڭ ساندۇقلىرىدا بولسا ئەڭ پۇراقلىق چايلار ساقلانغانىدى . ئۇنىڭ دەملىگەن چېيى ئىلگىرىكىدەكلا لەززەتلىك بولۇپ ، ئىچكەن ئادەمنى تەرلىتىپ ، يۈزلىرىگە قان يۈگۈرتۈپ ھاردۇقنى چىقىراتتى .

چۆل ئوغلى يېتىلىپ ئوبدانلا بوي تارتقان بولۇپ ، ئۇنىڭ يۇمران ، ئاپئاق تېرىلىرى چۆل ئاپتېپىدا كۆيۈپ مىس رەڭگە كىرگەنىدى . ئۇ ھەر كۈنى سەھەر تۇرۇپ ، بۇلاقتىن سۇ ئەكىلىپ كۈپلەرنى تولدۇراتتى . ئاندىن ئارغامچا ، پالتىلىرىنى ئېشەككە ئارتىپ ، ئوتۇن ئەكىلىش ئۈچۈن چۆلنىڭ ئىچىگە قاراپ ماڭاتتى . چايخانىنىڭ ئارقىسىدا ئۇ توشۇپ كەلگەن ئوتۇنلار دۆۋىلىنىپ تۇراتتى . بوۋاي بۇ ئوتۇنلارنى چاي قاينىتىشقا ئىشلىتىپ ، ئاشقنىنى ئوتۇنچىلارغا ئەرزىان باھادىلا بېرىۋېتەتتى . ئاتا بالىنىڭ تىرىكچىلىكى ئەنە شۇنداق داۋام قىلاتتى .

ئوتۇنغا ماڭغان چۆل ئوغلى يول بويى ناخشا ئېيتاتتى . ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەتراپتىكى ھەممە نېمە تونۇش ۋە يېقىملىق ئىدى . ياشلىق ئۇنىڭ قەلبىدە يېڭى ئىستەك ، يېڭى تۇيغۇ ، يېڭى تەلپۈنۈشلەرنى ئۆستۈرەتتى . ئادەمىسىز بۇ چۆلدە تەبىئەتنىڭ ئۆز ۋۇجۇدىدا يېتىلدۈرۋاتقان بۇ ئۆزگىرىشلىرىنىڭ زادى نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى ئۇ تېخى چۈشىنىپ يېتەلمەيتتى . چۆل ئوغلى ئۇ يولدا ئۇچىراشقان ھەر بىر تۈپ گىياھ ، جان جانىۋارلار غايىبانە پاراڭلىشىپ ئۆتەتتى . چۆل ئۇنىڭ ئانىسى ، ۋەتىنى ، كۆڭۈل خۇشى ئىدى .

چۆلنىڭ گۈزەللىكىنى پەقەت چۆل پەرزەنتىلا بىلىدۇ . ياراتقان ئىگەم ئالەمنىڭ ھەممە يېرىگە ئۆزىگە خاش كۆركەملىك بەخش ئەتكەن ، بۇ تونۇردەك كۆيۈپ تۇرغان قۇملۇقلاردىمۇ يەنە قىزىق قۇم تەكتىگە قەيسەرلىك بىلەن يىلتىز تارتىپ بارا قىسان بولۇپ تۇرغان يايىپىشىل توغراقلار ئۇچىراپ تۇرىدۇ . خۇرجۇنى مۆرىسىگە ئارتىپ يىراقلاردىن كېلىۋاتقان يولۇچى توغراقلىقتا سايىداپ ئولتۇرغاندا ، قەيەردىندۇر سالقىن چۆل شامىلى پەيدا بولۇپ ئۇنى يەلپۈپ ئۆتىدۇ . دە ، يولۇچى جەننەتنىڭ ھوزۇرىنى سۈرىدۇ ... ، بۇ يەردە يەنە قىپقىزىل گۈللەپ تۇرغان يۇلغۇنلار ، تىكەنلىك ياۋا ئوتلار ، چېچەكلەپ تۇرغان دالا گۈللىرى ، پۆپۈكلىرىنى يىنىڭ ئىرغاڭلىتىپ تۇرغان قومۇشلار ئۇچىرايدۇ . چۆل ئوتلىرىنىڭ ئۆمرى بەكمۇ قىسقا ، ئۇلار ئانچە مۇنچە تامشىپ ئۆتۈپ كېتىدىغان چۆل يامغۇرىدىن سۇ ئىچىپ بىخلىنىپ ، قاقاس چۆلگە بىر مەزگىل بولسىمۇ يېشىللىق بەخش ئېتىدۇ . دە ، ئاندىن ئالدىراشلىق بىلەن چېچەكلەپ ، ئۇرۇق تۇتۇپ ، ئۆز ئۇرۇقلىرىنى يەنە قۇملار ئارىسىغا چېچىۋېتىپ ھاياتىنى ئاخىرلاشتۇرىدۇ . بۇ ئۇرۇقلارنى چۆل شاماللىرى بەزىدا يىراقلارغا ئەكىتىدۇ . كۆزگە كۆرۈنمەس ئۇرۇقلار چۈشكەن يېرىدە خۇددى ئاشقنىڭ يۈرىكىدىكى مۇھاببەت ئوتىدەك ، قىزنىڭ قەلبىدىكى مەخپى سىردەك ، بىخلىنىدىغان يەنە بىر پۇرسەتنى سەۋرىچانلىق بىلەن كۈتۈپ ياتىدۇ ... ، چۆل ئادەملىرىنىڭ مەجەزىمۇ سۇسىز جەزىرىلەردە كۆكلەپ تۇرغان ئاشۇ تىكەنلىك ئوتلارنىڭ تەبىئىتىگە ئوخشاپ كېتىدۇ . راھەتلىك باغلار ، شەھەرنىڭ سالقىن سارايللىرىدا يىللاپ ئاپتاپ كۆرمىگەن لەشتەك ئاق چىرايلىرىنى بۇ يەردە ئۇچىراتقىلى بولمايدۇ . چۆل ئادەملىرىنىڭ چىرايى قۇياشتا چاقناپ مىستەك پارقراپ تۇرىدۇ . ئۇلارنىڭ كىيىم كېچەكلىرىنىڭ رەڭگىمۇ ئۆڭۈپ ئاشۇ قۇملارنىڭ رەڭگىگە ئوخشاپ قالغان : قۇياشنىڭ ئوتتەك قىزىق تەپتى ، ئۈزۈلمەي چىقىپ تۇرىدىغان چۆل شاماللىرى جاھىللىق ، قوپاللىق ، مەردانلىك ، سادىدلىقتەك خىسلەتلەرنى ئۇلارنىڭ قان قېنىغا سىڭدۈرۈۋەتكەن ... شۇنداق ، بۇ يەردە تەبىئەت ھېچبىر ھاياتلىقنى پەپىلىمەيدۇ ؛ ھەممە نېمە ئۆزىنىڭ قايتىماس ، ئېگىلمەس روھىغا تايىنىپلا مەۋجۇت بولۇپ تۇرالايدۇ ...!

چۆل ئوغلى بەزىدە خىيالغا چۈشۈپ ئولتۇرۇپ قالاتتى . ئۇنىڭ ئىسىگە ياۋا مېۋىلەر بىلەن جاڭگاللىشىپ كەتكەن بىر تاشلاندىق باغ ، كارۋاتتا ياتقان بوۋاي ، ئۇنى كۆتۈرۈپ ماڭغان

ئاكىلىرى كەلگەندەك بولاتتى، يەنە بۇ ئەسلىمە چۈشتەك خىرەلىشىپ كېتەتتى .

– ئوغلۇم ، ئەمدى ساڭا مۇلايىم بىر قىز لازىم ئىدى ، دەيتى ئوسمان بوۋاي قۇرامىغا يېتىپ قالغان چۆل ئوغللىغا زوقلىنىپ قاراپ ، مەن سېنىڭدىن كىچىك ۋاقىتىدىن باشلاپ ئوتۇنچىلىق قىلغان ، شۇڭا مېنى بىلگەنلەر ھازىرغىچە ئوتۇنچى ئوسمان دېيىشىدۇ . كېيىن ، ياخشى نىيەتلىك بىر كىشى ئۆز قىزىنى ماڭ نىكاھلاپ قويدى ۋە مۇشۇ بۇلاقنىڭ يېنىغا ، ئۈچ تۈپ توغراقنىڭ ئاستىغا بىر چايخانا ئېچىشنى مەسلىھەت بەردى . شۇنداق قىلىپ بۇ يەرگە چايخانا ئاچتىم ، ئايالىم جاپايىمنى ئەللىك يىلدىن ئوشۇق تارتتى . ئاخىرىدا ئۆز قولىمدا جان ئۆزدى . ئوغلۇم بىلەن مومىيىمنى مۇشۇ ئەتراپتىكى توغراقلىققا كۆمدۈم ، شۇڭلاشقا ، مۇشۇ چۆللۈكتىن ، كونا چايخانىدىن نېرى كەتكۈم كەلمەيدۇ . ئاللاھنىڭ رەھمىتى چەكسىز ، قارا ، ئاخىرىدا خۇدايىم ئىككىمىزنى بىر بىرىمىزگە ھەمراھ قىلدى . ئاللا – ئاجىزلار ئۈچۈن پاسىبان ، كەچ قالغانلار ئۈچۈن پاناھ ! ھەر نامىزىمدا ئاللاغا شۈكرى ئېيتىمەن . بىراق ، بۇ ئەتراپتا بىز ئىشىك قېقىپ كىرگۈدەك قىزلىق ئۆيلەر يوق . باشقا يۇرتنىڭ قىزلىرى بۇ چۆلنىڭ جاپاسىغا چىدىمايدۇ . خۇدا بىر يەردىن بەختىڭنى ئېيتار !....

بوۋاينىڭ مۇنداق سۆزلىرىنى چۆل ئوغلى قىزارغان ھالدا ، شېرىن تۇيغۇغا چۆمۈپ ئاڭلايتتى .

چۆل ئوغلىنى ھەممىدىنمۇ چايخانىدا قونۇپ قالدىغان يولۇچىلارنىڭ گەپ سۆزلىرى ناھايىتى قىزىقتۇراتتى . يىراقتىن كەلگەن ياكى يىراقلارغا سەپەر قىلىپ كېتىۋاتقان بۇ ئاجايىپ كىشىلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغانسىرى دۇنيا ئۇنىڭغا تولىمۇ چەكسىز ۋە سىرلىق بىلىنەتتى . بۇ يەردە قونغان ئوتۇنچىلار جان باقمىقنىڭ كۈندىن كۈنگە تەسلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ، شەھەردە ئوتۇننىڭ باھاسى چۈشۈپ ، سودىگەرلەرنىڭ ماللىرىنىڭ قىممەتلىپ كېتىۋاتقانلىقى ئۈستىدە دەرد تۆكۈشەتتى . بەزىدە بۇ يەردە ساپايى ، خۇرجۇنلىرىنى كۆتۈرگەن دېۋانلەر ، ئاشىقلار ، داپ ۋە خەنجەرلەرنى تاغارغا سېلىپ يۈدىۋالغان ياخشى ، رەمباللار كېلىپ تۈنەپ قالاتتى . ئۇلار قەيەردىندۇر بىر يەردە ئىككى باشلىق بىر ئەجدىھاننىڭ پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى ۋە پۈتۈن بىر شەھەرنىڭ ئادەملىرىنى تىرىكلا يۇتۇپ كەتكەنلىكىنى ، كىمدۇر بىرىنىڭ جاڭگالدىكى يوغان بىر قارا تاشنى ئۆز ئورنىدىن يۆتكەپ قويۇش بىلەن قارا بولران پەيدا بولۇپ ، شۇ ئەتراپتىكى خەلقنىڭ ئۆي – ماكان ، تەرگەن زىرائەتلىرىنى ئاسمانغا ئۇچۇرتۇپ كەتكەنلىكى ، ۋە ھاكازىلار توغرىسىدا سۆزلىشەتتى .

چۆل يوللىرىدا پات پات پەيدا بولۇپ قالدىغان تەۋەككۈلچىلەر ، جاھانكەزدىنىڭ گەپلىرى تولىمۇ قىزىقارلىق ئىدى . ئۇلار مۇشۇ پايانسىز قۇملۇقلارنىڭ قەيەردىندۇر بىر يېرىدە – قۇم دۆۋىلىرى ئاستىدا كۆمۈلۈپ قالغان قەدىمىي شەھەرلەر ، تۈگمەس بايلىق بىلەن تولغان خەزىنىلەر ھەققىدە قىزىشىپ سۆزلىشەتتى .

ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئەنە شۇنداق سىرلىق خەزىنىلەرنى ئىزدەپ چۆلگە ئىچكىرلەپ كىرىپ كەتكىنىچە قايتىپ چىقالمايتتى – دە ، دېرەكسىز غايىپ بولۇشاتتى . يەنە بۇ كونا چايخانىدا بەزىدە كۆزلىرى ئوتتەك يېنىپ تۇرىدىغان ئۇنچىقماس كىشىلەر قونۇپ ئۆتەتتى ، ئۇلار قايسى بىر يۇرتنىڭ ھۆكۈمرانلىرىغا قارشى باش كۆتۈرگەن ئېسىيانكارلىرى ، بەگلەرگە بوي بەرمەي قېچىپ يۈرگەن تېنىمسىز پالۋانلار ئىدى . كۆپىنچە ئۇلار قاراڭغۇ چۈشكەندە پەيدا بولۇشاتتى – دە ، ئەتىسى تاڭ يورۇماستىلا ئاتىلىرىنى ئىگەرلەپ ئۇزاپ كېتىشەتتى . چايخانا ئالدىدىكى ئۈچ تۈپ توغراق ئۆتكەن

كەچكەنلەر ئۈچۈن بەلگە ئىدى . چايخانىدا يەنە يېڭى مېھمانلار كېلىپ چاي ئىچىشەتتى ۋە يېڭى يېڭى ۋەقەلەر ھەققىدە ھېكايىلەر باشلىناتتى . مۇنداق ھېكايىلەر ئەسلىدە راست بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەردىن باشلانغان بولسىمۇ ، ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈش بىلەن ئۇنىڭغا سۆزلىگۈچىلەرنىڭ مۇبالىغىلەشكەن خىياللىرى ئارىلىشىپ ، ئاخىرىدا بەكمۇ قىززىقارلىق ئەپسانىلەرگە ئايلىنىپ كېتەتتى .

«بىغەملەر شەھىرى» ھەققىدە يېڭى رىۋايەتلەر

ھەممىدىنمۇ چۆل ئوغلىنى «بىغەملەر شەھىرى» توغرىسىدىكى پاراڭلار بەك قىززىقتۇراتتى . كىشىلەر مۇشۇ چۆلنىڭ قايسىبىر يېرىدە ئىلگىرى «بىغەملەر شەھىرى» دەپ نام ئالغان ئاۋات بىر شەھەرنىڭ بولغانلىقىنى ھېكايە قىلىشاتتى . ئېيتىشلارغا قارىغاندا : ئۇ شەھەرنىڭ سېپىللىرىمۇ ، ھەتتا ھويلا - ئاراملىرىنىڭ تاملىرىمۇ بولمىغانىكەن . ئۇ يەرنىڭ كىشىلىرى قۇۋلۇق - شۇملۇقنى ، ئوغۇرلۇق قىلىشنى بىلمەيدىكەن . خان - پادىشاھ ، لەشكەر دىگەنلەرنىمۇ تونمايدىكەن . يەيدىغان - ئىچىدىغاننىڭ باياشاتلىقىدىن ئۇ شەھەرنىڭ ئادەملىرى ئويىناپ كۈلۈپ ناھايىتىمۇ بىغەم ياشىغانىكەن . كېيىن بۇ شەھەرنى ياۋلار بېسىپ كىرىپ ۋەيران قىلىپتۇ . ئۇ شەھەردىكى مال - دۇنيانىڭ كۆپلۈكىنى ئاڭلاپ مىڭلاپ دىۋانىلەر ، ئاچ يالاڭچ قالغان ئادەملەر ئېقىپ كىرىپ بۇلاڭ تالاڭ قىلغىلى تۇرۇپتۇ . ئاخىرىدا شەھەر چۆللەشىپ ، ئېتىز ئېرىقلارنى قۇم بېسىپ ، ئادەملەرنىڭ ھەممىسى جىن ئالۋاستى ، ئېزىتقۇلارغا ئايلىنىپ كېتىپتۇمۇش ... « بىغەملەر شەھىرى » ھەققىدە گەپ بولۇنسىلا يولۇچىلار ئىختىيارسىز قىزىق پاراڭغا چۈشۈپ كېتىشەتتى .

«شۇ < بىغەملەر شەھىرى > گە يېقىن بىر جايدا كېتىۋاتسام ، - دەپ ھېكايە قىلاتتى يولۇچىلارنىڭ بىرى ، - كۆزۈمگە چىراغلىرى يېنىپ تۇرغان بىر شەھەر كۆرۈندى . يائىلا ، ھېلىقى < بىغەملەر شەھىرى > دىگەن شۇ بولمىسۇن ، دەپ شەھەرنى يانداپ ئۆتۈپ كەتمەكچى بولدۇم . قارىسام ، چەتتە بىر يەردىن پەنجىرىلىرىدىن چىراغ يورۇقى چۈشۈپ تۇرغان ئۆي كۆرۈندى . ئۇلارنىڭ بېشىنى شۇ تەرەپكە بۇرۇدۇم . ئۆينىڭ ئەتراپى بۈككىدە دەرەخلىك ئىكەن . مۇشۇ يەردە دەم ئېلىپ كېتەي دەپ ئۇلارنىڭ ئوتقا قويۇۋېتىپ تۇراتتىم ، ئۆي ئىچىدىن ئاياللارنىڭ گۇدۇڭلاشقان ئاۋازى ئاڭلاندى ، پۈتۈمنىڭ ئۇچىدا مېڭىپ بېرىپ پەنجىرىدىن قارىسام ، ئۆينىڭ ئىچى شۇنچە چىرايلىق بېزىلىپتۇ ، تاملاردا گىلەم ، ئۈچ خوتۇن قېلىن يېكەنداز كۆرىپلەرنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ پاراڭغا چۈشۈپ كېتىپتۇ .

- بۇ سودىگەر دىگەن خەققە پۇل بولسىلا بولدى ، - دەپ گېپىنى داۋام قىلدى بىر خوتۇن ، - مانا ، مېنىڭ ئېرىم سودا بىلەن چىقىپ كەتكىلى بىر ئايدىن ئاشتى .

ھەر كۈنى يولغا قارايمەن ، شۇمۇ كۈن بوپتۇمۇ؟! ..

- سېنىڭكىگە ئاي بوپتۇ ، - دېدى ئىككىنجىسى ، - مېنىڭكى ئۆيىدىن يوقالغىنىغا يىل بولاي دەپ قالدى . تايىنلىق ئۇ خەق خىيالىغا كەلگەن بىر يەردە ، ئۇچىرىغان بىر پاسكىنا بىلەن قۇچاقلىشىپ ياتقاندۇر ، بىز بولساق بۇ يەردە ئۇ خەقنىڭ يولىغا تەشنا ...

بۇ گەپلەرنى مەن پەنجىرە يېنىدا ئاڭلاپ تۇرىمەن .
 - ئوھوش ، يوق ئەللىرىڭلارنىڭ ئارزۇسىنى قىلىپ ئاغىزىڭلارنى تاتلىق ئەتمەڭلار !... شۇ تاپتا خۇدايىم ئالدىمىزغا غايىپتىن بىرەر ئەر كىشىنى ئەۋەتسىمىغۇ !- دېدى ئۈچىنچىسى .
 - قارغۇ ، جىرتاق بولسىمۇ مەيلىتى ، - دەپ قوشۇلدى بىرى .
 - ئەگەر راستىنلا شۇنداق بىر مېھمان كېلىپ قالسا ئاۋال كىمنىڭ ئۆيىدە قونىدۇ ؟- دەپ سوراپ قالدى يەنە بىرى .
 - ئەلۋەتتە مېنىڭكىدە ياتىدۇ ، ئۆتكەندە بىرى كېلىپ سېنىڭكىگە چۈشمىگەنمىتى !؟- دېدى ئىككىنچىسى .
 - ئەمدى نۆۋەت مېنىڭ بولىدۇ ، سەنلەردە ئىنساپ دىگەن بارمۇ !؟- دەپ چاچىراپ قوپتى ئۈچىنچىسى .
 شۇنىڭ بىلەن بىر چىرايلىق پاراڭلىشىپ ئولتۇرغان خوتۇنلار بىر بىرى بىلەن چاچىلىشىپ كەتتى .
 - ھاي بولدى قىلىڭلار !- دەپ ئىشىكتىن ئېتىلىپ كىرىپ ، ئۇلارنى ئاجىرتىپ قويدۇم .
 خوتۇنلار مېنىڭ بېشىمدىن ئايىغىمغىچە قارىشىپ ھەيران بولدى .
 - ئۆزۈڭ كىم بولسىەن ؟ بۇ يەرگە نەدىن كېلىپ قالدىڭ ؟- دەپ سوراشتى .
 - مەن يولۇچىمەن ، بىرەر قونالغۇ ئىزدەپ بۇ تەرەپكە بۇرۇلغانىم ، ۋاراڭ چۇرۇڭنى ئاڭلاپ نىمە گەپكەن دەپ كىرىشىم ،- دېدىم .
 - ئوبدان بوپتۇ ، بىزمۇ يالغۇزلۇقتا زېرىكىپ ئولتۇراتتۇق . قېنى يۇقۇرغا ئۆت ، بىللە كۆڭۈل ئېچىشىپ بۇ زېرىكىشلىك تۈننى تاڭغا ئۇلايلى . ئاندىن سەنمۇ ئۆز يولۇڭغا راۋان بول ،- دېدى خوتۇنلار .
 ئۇلار مېنى تۈردىكى يىكەنداز ئۈستىگە ئولتۇرغۇزۇپ ، بېلىمگە پەي ياستۇقلارنى قويدى .
 ئالدىمغا داستىخان سېلىپ ، نازۇ نېمەت دېگىنىڭنى تىزۋەتتى .
 بىردەمدىن كېيىن شاراپ ئىچتۇق ، شاراپ كەيىپ قىلغانسىرى كۆزۈمگە بۇ خوتۇنلار بىر بىرىدىن گۈزەل كۆرۈنگىلى تۇردى .
 - مەن بىر يولۇچىمەن ، بۇ كېچە سىلەر بىلەن داستىخاندا بىللە بولۇشنى تەقدىر نىسپ قىپتۇ . بۇ چۆللەردە يۈرۈپ ئايال زاتىنى كۆرمىگىنىمگىمۇ ئۇزۇن بولغانىكەن . ئەيىپ كۆرمىسەڭلار ، ئاراڭلاردىكى بىرەر ئىگىلەر بىلەن خالىيدا بىللە بولسام ، سودىگەر خەق دىگەن نەدە كۈن كەچ كىرسە ئۆيى سۇ . تەلپىمنى يەردە قويىمىساڭلار !- دەپ ئۆتۈندۈم . خوتۇنلار كۈلۈشتى . ئارىدىن بىرى :
 - بۇ ئۈچىمىز بىر بىرىمىزگە كۈندەش ، قېنى ئۆزۈڭ ئېيت كىمنى كۆڭلۈڭ تارتىدۇ ؟- دېدى .
 قارىسام بۇ خوتۇنلار بىر بىرىدىن چىرايلىق . بىرىنىڭ بەدىنى قاشتېشىدەك سۈزۈك ، يەنە بىرى قاراقۇمچاق ، مېھرى ئىسسىق ، ھەممىدىن ياش بىرىنىڭ بولسا نېپىز شايى كۆڭلەكتە چىرايلىق يوتىلىرى ، كېلىشكەن بەدەنلىرى مانا مەن دەپ كۆرۈنۈپلا تۇرۇپتۇ . قايسىسىنى تاللىشىمنى بىلمەي تېڭىرقاپ قالدىم .
 - بولمىسا بىز چېلىشايلى ،- دېدى يەنە بىرى ، - سەن كىمنى يىقتىۋالساڭ شۇ سېنىڭ

بولسۇن !

— ئەگەر ئۈچۈڭلارنى يىقىتىۋالسامچۇ ؟— دېدىم .

— ھە ، ئۈچىلىمىزنى يىقىتىۋالساڭ ، بۈگۈن كېچە نۆۋەت بىلەن خىزمىتىڭدە بولايلى ،

— دېدى .

چېلىشقا چۈشتۇق ، دەسلەپتە ھېلىقى شايبى كۆڭلەك بىلەن تۇتۇشتۇم . جانىۋانىڭ بەدەنلىرى شۇنداق يۇمشاق ، بىلىمگە چىرماشقان قوللىرى ئۈزۈم تېلىدەك ئەۋرىشىم . خۇدانىڭ قۇدرىتى بىلەن ئايىغى چۆيۈن ئېسىۋالغاندەك ئېغىر . يەردىن زادىلا يۇلۇۋالالمىدىم . بىر چاغدا ئۇ مېنى يانپىشىغا ئېلىپ يەرگە ئاتتى . ئىككىنچىسىگىمۇ تەڭ كېلەلمىدىم . ئۈچۈنچىسى تۇتۇشا -تۇتۇشمايلا بېشىدىن ئارتىلدۇرۇپ تاشلىۋەتتى . خوتۇنلار قاقاقلاپ كۈلۈشۈدۇ . يىقىلغان يېرىمدىن ئۆملەپ قوپۇپ :

— كېلىڭلار ، بولمىدى ، باشقىدىن !— دەيمەن . يەنە تۇتۇشمەن . يەنە يىقىلىمەن .

ناھايىتى ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدىم .

شۇنداق قىلىپ ھېلىقى خوتۇنلار بىلەن تاڭ ئاتقۇچە چېلىشىپ ھالىمدىن كېتىپتەمەن . بىر چاغدا كۆزۈمنى ئاچسام ، تاڭ يورۇپ كېتىپتۇ . ھېلىقى يەردە نە شەھەر ، نە ئۆي بولسۇن ؟ ئەتىراپ چەكسىز قۇملۇق . ئاخشام قورسۇقۇمغا بىر نەرسە يېگەندەكمۇ ئەمەسمەن . ئۇلارلارنىڭ قورساقلىرىمۇ ئېچىپ بېقىنلىرىغا چاپلىشىپ كېتىپتۇ . قورققىنىمدىن چاچىراپ ئورنۇمدىن تۇردۇم-دە ، ئۇلارلارنى ھەيدەپ قاچتىم .»

« مەن سىلەرگە كىچىككەنە بىر ئىشنى سۆزلەپ بېرىي ،— دەپ گەپ باشلايتى ئىككىنچى بىر مېھمان ،— سەن ئۈچ خوتۇننى ئۇچىراتقان شۇ ئەتىراپ راستىنلا تەكشى ئەمەس ئوخشايدۇ . بىر كۈنى كەچكە يېقىن ، ماڭمۇ نەق شۇ يەردىن ئۆتۈشكە توغرا كېلىپ قالدى . سەل ئەيمىنىپ كېتىپ باراتتىم ، بىرىنىڭ < ھەي تاش ! > دەپ ۋارقىرىغىنى ئاڭلانغاندەك قىلدى . مېنى بىرى چاقىرىۋاتامدۇ ، نېمە ؟ دەپ ھەيران بولۇپ ، ئاۋاز چىققان تەرەپكە قاراپ مېڭىپتەمەن . < تاش ، تاش ! > دېگەن ئاۋاز قايتا ، قايتا ئاڭلاندى . ماڭماڭ بىر ئەسكى تۈگمەننىڭ ئالدىدىن چىقىپ قالدىم . قارىسام ، تۈگمەننىڭ ئالدىدا بىر سەتەڭ چوكان ئولتۇرۇپتۇ . ئۆمرۈمدە مۇنداق كېلىشكەن خوتۇننى كۆرمىگەن ئىكەنمەن .

— مېنى سىلى چاقىردىلىمۇ ؟— دەپ سورىدىم

— ھە ، مەن چاقىرغان ،— دەپ تاتلىق كۈلدى .

— نېمە گەپتى ؟— دېسەم .

— ماۋۇ تۈگمەنگە ئۈگۈت ئەكېلىۋىدىم ، تۈگمەندە ئادەم يوق ئىكەن . قاراڭغۇ

چۈشكەنسەرى قورقۇۋاتىمەن ، ماڭا بىر كېچە ھەمراھ بولغان بولسا ،— دېدى .

— ھەمراھ بولسام بولاي !— دېدىم .

ھېلىقى چوكان مېنى تۈگمەنگە باشلاپ كىردى . ئاندىن قاش كۆزلىرىنى ئوينىتىپ ، ئەتىراپىدا پىرقىراپ قاقاقلاپ كۈلگىلى تۇردى ، نېمە بولغىنىمنى ئۇقمايمەن . ئۇنىڭ چىرايىغا مەپتۇن بولۇپ ، كېچىچە تۈگمەن تېشىنى چۆرۈپ چىقىپتەمەن . ھېرىپ زادىلا ھالىم قالمىدى . بىر چاغدا ھېلىقى چوكانغا :

— خېنىم ، تاڭمۇ ئاتاي دەپ قالدى ، بىردەم ياتمايلىمۇ ؟— دېدىم . چوكان :

– بويىتۇ ، ياتساق ياتايلى ،– دېدى .

شۇنداق كۆڭۈللۈك قۇچاقلىشىپ يانتۇق . سەھەردە ئويغىنىپ قارىسام ، بىر بەتەشرە قېرىنى قۇچاقلاپ يېتىپتىمەن . چاچراپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ يەنە بىر قارىسام ، يېنىمدا ياتقىنى بىر ساھىبجامال ئايال ئىكەن . ئۇ ھېچنىمىنى تۇيماي يېنىك نەپەس ئېلىپ ئۇخلاپ يېتىپتۇ .

ئېگىشىپ قارىسام كۆزۈمگە يەنە شۇنداق بىر ئالۋاستى خوتۇن كۆرۈندى . < يائۇللا ، بۇ نېمە كارامەت ، كۆزۈم تورلىشىپ بىر قانداق بولۇپ قالدىمۇ نېمە ؟ > دەپ كۆزۈمنى ئۇۋىلىدىم . ھېلىقى چوكاننىڭ ئۇياق بۇ يېقىغا ئۆتۈپ تازا زەن سالىدىم . بايا بۇ چوكاننىڭ ئىككى يۈزى بار ئىكەن . بىر تەرەپتىن قارىساڭ تۇلۇن ئاينىڭ ئۆزى ، يەنە بىر تەرەپىگە ئۆتۈپ قارىساڭ بەتەشرىلىكىدىن كىشىنىڭ كۆڭلى ئېلىشىدۇ . شۇ قاچقىنىمچە چوڭ يولغا چىقىپ توختىماي يۈگۈرۈپتىمەن ... ھېلىقى چۆچەكلەردىكى ئىككى يۈزلۈك ئالۋاستى دېگىنى شۇ ئوخشايدۇ .

« بىر كۈنى شۇ چۆلدە ئېشەكلىك كېتىپ بېرىپ مۈگىدەپ قاپتىمەن ، – دەپ ھېكايىسىنى باشلايتى يەنە بىرەيلەن ، – بىر چاغدا كۆزۈمنى ئېچىپ قارىسام ، ئالدىمدا بىر ئادەم كېتىپ بېرىپتۇ . ياندىشىپ بېرىپ قارىسام ، بىر كۆزى ئالغاي ، يۈزى چوقۇر ، تازىمۇ كۆرۈمسىز بىر نېمە ئىكەن . تېنىم شۈركۈنگەندەك بولدى . ئېشىكىمنى دېۋىتىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتسام :

– ھوي ، ئاداشوي ، ئېشىكىڭ سۆڭەك غاجلامدۇ ؟– دەيدۇ ، نېمە دەيدىغاندۇ ماۋۇ ئالسىجوقا

دەپ:

– مېنىڭ ئېشىكىم سۆڭەك غاجلايدىغان ئىتىمدى ؟ ئۆزەڭ نېمە ئادەمسەن ؟ نىمانداق

كېلىش - پەخىش گەپ قىلسەن ؟– دەپ قايناپ كېتىپتىمەن . ھېلىقى چوقۇر گەپلىرىمنى قاپتىلىغىمۇ ئېلىپ قويماي :

– ئەمىسە ئۆزۈڭ تاش يەمسەن ؟– دەيدۇ .

بىر ساراڭغا ئۇچىرىغان ئوخشايمەن ، دەپ گەپمۇ قىلماي مېڭىۋەردىم . قارىسام ، ئېشىكىم ھەر قانچە قامچىلىسامما قەدىمى ئاستىلاپ ، چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمۈپ كېتىۋاتىدۇ . نېمە ئالامەتتۇر بۇ ؟ دەپ ئارقامغا قارىسام ، ھېلىقى چوقۇر يول ئۈستىدە كۆرۈنمەيدۇ . ئېشىكىمنىڭ قۇيرۇقىدا يوغان بىر تاش چىگىكلىك تۇرىدۇ . ئاچچىقىم نەدىن كەلدى ، ئېشەكتىن ئىرغىپ چۈشۈپ ، ئۇنىڭ قۇيرۇقىدىكى تاشنى ئېلىپ يىراققا ئاتتىم . تاش يەرگە پاقىدە چۈشۈشى بىلەن ، ئېشەك مېنىمۇ تاشلاپ تىكراڭشىپ چېپىپ كەتتى . شۇنداق قارىسام ، ئېشەكنىڭ ئۈستىگە ھېلىقى چوقۇر بىر ئوبدان مىنىۋاپتۇ ، ئارقىسىغا قاراپ - قاراپ قوبۇپ ، سەت ھىجىيىپ كېتىپ بارىدۇ .

– توختا ھەي ناگىنساپ ! قانداق نېمىسەن ؟ بىراۋنىڭ ئېشىكىنى نەگە ئېلىپ بارماقچىدىڭ

؟– دەپ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ ، يېتىشىپ بېرىپ چاپىنىنىڭ ئارقا پېشىدىن تۇتۇپ بىر تارتىپتىكەنمەن ، گۈپىدە قىلىپ ئوڭىدىسىغا ئالدىمغىلا چۈشتى . ئېشەكمۇ جايىدا توختاپ قالدى . قارىسام ھېلىقى چوقۇر خارتىلىداپ توپىدا ياتىدۇ . بىردەمدىلا ، ئاسماندىن چۈشكەندەك يېنىمدا بىر ئازارۇل خوتۇن پەيدا بولدى ، كەلگۈچە ياقامغا ئېسىلىپ :

– ۋاي خۇدايىم جاجاڭنى بېرەر ، ئوغرى ! سەن مېنىڭ دوستۇمنى ئۆلتۈرۈپ قويۇپسەنغۇ

!...ۋاي ۋاپادار دوستۇم ، ۋاي چىرايلىق دوستۇم ، ساڭا كۆز تەگدىغۇ ، دوستۇم ، ئەمدى مەن بۇ يالغۇزچىلىقنىڭ دەردىنى قانداق تارتارمەن ، دوستۇم !– دەپ يىغىنى سالىدى .

نېمە بالاغا قالغاندىمەن ، دەپ ھېلىقى خوتۇنغا بولغان ئەھۋالنى چۈشەندۈرگىلى تۇردۇم .

ھېلىقى بىشەم خوتۇن :

— بۇ ئادەمغۇ ئۆلۈپتۇ ، ئەمدى مەن بۇ چۆل جەزىرىلەردە كىم بىلەن مۇڭدېشىپ كۈنى كەچ قىلىمەن ، ئۇزاق كېچىلەرنى قانداق قىلىپ تاڭغا ئۇلاشتۇرىمەن ؟

ئەمدى سەن ماڭا خوتۇن بول !— دەيدۇ .

نېمە دەيدىغاندۇر ماۋۇ ساراڭ خوتۇن ؟— دەپ قاراپلا قالدىم .

— نېمە دەۋاتىسەن ؟..سەن ماڭا خوتۇن بول دەۋاتامسەن ، ئەر بول دەۋاتامسەن ؟— دېسەن .

— خوتۇن بول !— دەيدۇ .

قارىسام ھېلىقى مېنىڭدەك ئىككى ئەرنىڭ بەستى بار ، تازىمۇ يوغان خوتۇن ئىكەن . قورققىنىمدىن پۇت قۇلۇمدا جان قالمىدى .

— تۈزۈك گەپ قىلسىلا ، خېنىم ، خوتۇن كىشى خوتۇن ئالغانى نەدە كۆرگەن ؟!— دېدىم .

ھېلىقى خوتۇن ئەيمەنمەي :

— ماۋۇ ئادەمگە ئون نەچچە يىل خوتۇن بولغانىم ، ئەمدى سېنى بىر نەچچە يىل بولسىمۇ خوتۇن قىلىپ باقاي دەيمىنا !— دېدى .

— يوقلاڭ گەپنى قىلىمىسلا ، قانچە پۇل دېسىلە بېرەي ، مېنى يولدىن قويىمىسلا ، ئىشىم ئالدىراش ،— دېدىم . يانچۇقلىرىمنى ئۆرۈپ قېقىپ ، بار پۇلۇمنى ئۇنۇڭغا بەردىم .

— ئەمىسە ، ئېشەكنىمۇ تاشلاپ كەت !— دېدى .

ئېشەكنىمۇ تاشلاپلا ، قۇتۇلغىنىمغا خوشال بولۇپ يۈگۈردۈم ، بىر يەرگە بېرىپ قارىسام ھېلىقى ئەر خوتۇن ئىككىسى سەت ھىجىيىپ ئېشەكنىڭ ئۈستىگە مىنىشۋاپتۇ . بىچارە ئېشەكنىڭ بېلى يەرگە تىگەي دەپ قاپتۇ ...»

« ئېشەكنىڭ گېپىنى قىلساڭلار بىر ئىش ئېسىمگە كېلىپ قالدى ،— دەپ سۆزلەپ كەتتى يەنە بىرەيلەن ،— بىر كۈنى ، ھېلىقى سىلەر پارىڭنى قىلىۋاتقان چۆلىنىڭ ئەتراپىدا پىيادە كېتىۋاتاتتىم . بىر ئېشەككە كۆزۈم چۈشۈپ قالدى . ئۆمرۈمدە مۇنداق چىرايلىق ئېشەكنى كۆرۈپ باقمىغانىكەنمەن . ھېچكىم يوق چۆلدە تېزەك پۇراپ كېتىۋېتىپتۇ . ئۆزۈممۇ پىيادە مېڭىپ ، ھېرىپ ئۆلەي دىگەننىم ، بىرەرنىڭ كارۋىنىدىن ئايرىلىپ قالغان ئېشەك ئوخشايدۇ ، ئىگىسى ئۇچىراپ قالسا بېرىۋېتەرەن ، بۇ چۆلدە ئۇسسۇزلىقتىن ئۆلۈپ قالمىسۇن ، دەپ مىنىۋالدىم . شۇنچىلىك سىلىق مېڭىشى بار ئېشەك ئىكەن دېمەمسىلەر ، خۇددى شامال ئۇچۇچۇپ كېتىۋاتقانداك ھوزۇرلاندىم . ئازىراق مېڭىپلا كۆزۈم ئۇيۇڭغا كەتكەندەك بولدى . بىر چاغدا :

— چۈشمەمسەن ، ئۆيگە كەلدۇق !— دېگەن ئاۋازدىن ئويغۇنۇپ كەتتىم . پوزۇر ياسالغان بىر ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ توختاپتۇق . ھېلى ماڭا گەپ قىلغان كىمكىن ؟ دەپ ئەتراپىمغا قارىسام ، ھېچكىم كۆرۈنمەيدۇ .

— سېنى دەۋاتىمەن ، چۈشمەمسەن !— دېگەن ئاۋاز يەنە ئاڭلاندى . قارىسام ، ئاستىمدىكى ئېشەك گەپ قىلىۋاتقانداك . قورققىنىمدىن ئېشەكنىڭ ئۈستىدىن ئۆزۈمنى يەرگە ئاتتىم . ئۆيىدىن بىر چىرايلىق خوتۇن يۈگۈرۈپ چىقىپ :

— ۋاي ، مېھمان كېلىپ قاپتىكەنغۇ !— دەپ مېنى يۆلەپ تۇرغۇزدى ،— بىر يەرلىرى ئاغرىمىغاندۇر ؟— دەپ كىيىملىرىمنى قېقىپ ئۆيگە باشلىدى .

بىر ئېشەككە ، بىر ھېلىقى خوتۇنغا قاراپ ، ئىتتىكلا ئۆيگە كىرىۋالدىم . خوتۇن ئالدىمغا

تۈرلۈك تائاملارنى تىزىۋەتتى . > بايا راستىنلا ئاستىمدىكى ئېشەك گەپ قىلغانىدىمۇ ياكى ماڭا شۇنداق ئېشەك گەپ قىلغاندەك تۇيۇلغانىدىمۇ؟... < دىگەن خىيال كاللامدىن كەتمەي ئولتۇرۇپ كەتتىم . سەل ئېسىمنى يىغىپ :

– ئەجەپ مېھماندوست ئايال ئىكەنلا ، كىمنىڭ مەزلۇمى سىلى؟– دەپ سورىدىم . ھېلىقى خوتۇن :

– ھېلىقى ئۆزلىرى مىنىپ كەلگەن ئېشەكۋاينىڭ خوتۇنى بولمەن !– دېمەسما ، يەۋاتقان نەرسەم گېلىمدىلا توختاپ قالدى . چاچىراپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ :

– مەن قايتاي ! – دېدىم . ھېلىقى خوتۇن ئايىغىمغا ئۆزىنى تاشلاپ :

– بۇ چۆلدە ماڭا ئادەم دىدارىنى كۆرۈش يىلدا بىر – ئىككى قېتىملا نىسىپ بولىدۇ . ماڭا ئىچىلىرى ئاغرىسۇن ، قونۇپ قالسىلا!– دەپ يىغلىغىلى تۇردى .

تالغا قارىسام ئېشەكۋاي ئىشكىنىڭ ئالدىدىلا تۇرۇپتۇ . ئىلاجىسىز قونۇپ قالدۇم . ئۇقسام : ھېلىقى ئېشەك ئەسلىدە ناھايىتى ئۇستا باخشى ئىكەن . جىنلار بىلەن ھەپلىشىۋېرىپ ئاخىر ئۆزى ئېشەككە ئايلىنىپ كېتىپتەكەن . ئۇنىڭ بىچارە خوتۇنى ئېشەكنىڭ دىدارىغا قاراپ ئولتۇرىۋېرىشتىن بىزار بولۇپ ، ئىنساننى تەلەپ قىلىپ يىغلىغاندا ، ئېشەكۋاي يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئادەملەردىن بىرنى باشلاپ كېلىپ ، خوتۇنىنىڭ تەلپىنى قاندۇرىدىكەن . شۇ كېچە ھېلىقى خوتۇن خوشاللىقىدا قىلىدىغان قىلىق تاپالمىي قالدى . كېچىچە كۆز يۇمماي خىزمىتىدە بولدى . ئەتىسى ئېشەكۋاي يەنە مېنى دۈمبىسىگە ئېلىپ يولغا ئاچىقىپ قويدى . نەچچە يىللاردىن كېيىن ، يەنە ھېلىقى يەردىن ئۆتۈپ قالدۇم . بىچارە خوتۇن ئېسىمگە كېلىپ ، ئېشەكۋاينىڭ ئۆيى تەرەپكە باردىم . شۇنچە ئىزدەپمۇ ھېلىقى ئۆيىنى تاپالمىدىم ، ھەممە يەرنى قۇم بېسىپ كېتىپتۇ ...»

» < بىغەملەر شەھىرى > گە كېتىدىغان يول ئۈستىدىكى يوغان قارياغاچنىڭ تۈۋىدە جۇۋاز چۆرىگەن توختى قىزىقىنى بىلەمسىلەر ؟– دېدى بىر يولۇچى بىر كۈنى ،– ۋاھ ، رەھمەتلىك ماي دىگەننى شۇنداق سۈزۈك تارتاتتىكى ، خام ئىچسەڭمۇ بولۇۋېرەتتى . شۇڭا دېھقانلار جۇۋاز چەت يەردە بولسىمۇ ، قىچا زىغىرلىرىنى ئېرىنمەي شۇ يەرگە ئاپىرىپ تارتىپ كېلەتتى . رەھمەتلىك قىزىق گەپلەرگە ئەجەپ ئۇستا ئىدى . ماي تارتقۇزغىلى بارغانلارنى كۈلدۈرۈپ ئۈچىيىنى ئۈزۈۋېتەتتى .

بىر كۈنى كېچىسى شۇ جۇۋازخاننىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ قاپتىمەن . توختى قىزىق رەھمەتلىك ئۆلۈپ كېتىپ ، بۇ جۇۋازخانا قىيىسىپ ، ۋەيران بولۇپ ، جىندىخانغا ئوخشاپ قالغانىكەن . قۇلاق سالىسام ، جۇۋازخانىدىن قىيىقاس چۇقان ، كىملىرىنىڭدۇر قاقاقلاپ كۈلۈشكەن ، ۋارقىرىغان ئاۋازلىرى ئاڭلاندى . ئىشكىنىڭ يوقۇقلىرىدىن چىراغ يورۇقى كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇ . بۇ نېمە كارامەتتۇر ؟ دەپ ھەيران بولۇپ ، ئاستا بېرىپ ئىشكىنىڭ يوقۇقىدىن قارىسام ، ۋاھ ، نېمىنى كۆردۈڭ دېمەمسىلەر ؟ جۇۋازخاننىڭ ئىچى قىيىلاڭچا ئادەملەر بىلەن تولۇپ كېتىپتۇ ، توختى قىزىق ئۇلارنىڭ بىر قانچىسىنى جۇۋازغا قېتىۋاپتۇ ... ، داۋاتىمەنغۇ ، ھەممىسىلا ئاندىن توغما ھالدا ... ، ھېلىقى ماتانى كەم گەزلەپ بېرىدىغان ئىبراھىم ماتا ، ئانىسىنى ئۇرۇپ ئولتۇرىۋەتكەن روزى خۇمپەر ، ئوتتۇز ئىككى قېتىپ ئەرگە تېگىپ چىققان پاتەم يانغاق ، نىياز سۈتخور ، يەنە قانداقتۇر مەن تونۇيدىغان تونمايدىغان ئەرلەر ، ئاياللار ... ، بەزىلىرى جۇۋازخاننىڭ تېمىغا

يۆلىنىپ ئولتۇرىشىپتۇ . كۈلۈۋاتقانلارمۇ ، يىغلاۋاتقانلىرىمۇ بار ، توۋا ، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆلۈپ كەتكەن ئادەملەر ئەمەسمىدى ؟ دەپ ياقامنى تۇتتۇم ؛ سەپسالسام ، جۇۋازنىڭ ئاستىدىكى چىلەككە ماي ئەمەس ، قىپقىزىل قان ساقىپ چۈشۈۋېتىپتۇ . ئوتتۇردا يۈگۈرۈپ يۈرگەن بىر نەچچەيلەن :
- مانا بۇ پالانى باينىڭ خوتۇنى ئىززەتخان ، ئېرى يوق چاغدا ئۆيىگە مالىيىنى ئەكىرىۋېلىپ نېمە ئەسكىلىكلەرنى قىلىمغان ...

- ماۋۇ ئىككى ئەر خەقنىڭ ئۆز ئارا قىلىشقان بەتقىلىقلىرىچۇ ...- دېيىشىپ ، بىر خوتۇن ئىككى ئەرنى قىيىلاڭچا پېتى جۇۋازغا كۆتۈرۈپ باستى .
جۇۋازنىڭ ئوق ياغىچىنىڭ غىچىرلاپ چۆرگىلەپ ، ھېلىقىلارنىڭ ئۇستىخانلىرىنىڭ قاراسلاپ سۇنغىنىنى ئۆز قۇلىقىم بىلەن ئاڭلىدىم ، پۈتۈن بەدىنىم تىكەنلىشىپ كەتتى .
- ماۋۇ كىشىنى قانداق قىلىمىز ؟- دېدى بىرى .

قارىسام ، بىر نەچچىسى مەھەللىمىزنىڭ ئىلگىرىكى سۆلەتلىك ئىمامى رەھمەتلىك سادىق ھەزىرەتنى تۇتۇپ تۇرۇشقانىكەن .
- ھە ، ئۇنىمۇ سالاھىلى ؟ ئۆلۈپ كەتكەنلەرنىڭ ئۆيىگە خەتمىقۇرئان قىلىپ قويىمەن دەپ بېرىپ ، تۇل قالغان خوتۇنلار بىلەن نىمە ئىشلارنى قىلىشىمغان ، ھە-ھۇ!- دېيىشىپ سادىق ھەزىرەتنى كۆتۈرمەكچى بولۇشتى ، سادىق ھەزىرەت :
- شۇنداق ، شۇنداق !... بولدى ، ئۆزۈملا چۈشەي ،- دەپ ئورنىدىن چاچىراپ تۇرۇپ ، يالاڭچا پېتى جۇۋازنىڭ ئىچىگە چۈشتى .

ئەتراپتىكىلەر ھەدەپ چۇقان سېلىشىۋاتىدۇ ، توختى قىزىق كۈلۈپ ، خوشال ۋارقىراپ :
- مانا ، ئۇ دۇنياغا بېرىپ ، دوزاخقا كۆيۈپ ئازاپ تارتقىنىڭلاردىن مېنىڭ جۇۋازخانامدىلا پاكلىنىپ كەتكىنىڭلار جاھان ئىش بولدى !- دەۋاتىدۇ .
يۈگۈرگىنىمچە مەھەللىگە كېلىپ ، كۆرگەنلىرىمنى مەھەللىنىڭ يېڭى ئىمامىغا سۆزلەپ بەردىم :

- تەقسىر ، خۇدانىڭ قۇدرىتى بىلەن رەھمەتلىك سادىق ھەزىرەتنىمۇ شۇ يەردە كۆردۈم . بەندىچىلىكتە گۇناھتىن خالىي بولالمايدىكەنمىز . ھېچكىم چوڭ سۆزلىمىسە بولىدىكەن . بۇ دۇنيادا قىلغان ئەتكەنلىرىمىزنىڭ سوريقى دەل توختى قىزىقنىڭ جۇۋازخانامدىلا بولۇۋېتىپتۇ ،- دېدىم . يېڭى ئىمام :
- دەن سادىق ھەزىرەتكە تىل تەككۈزگۈچى بولدۇڭمۇ ؟ يوقال كۆزۈمدىن !- دەپ قوغلاپ چىقاردى .

- ئىشەنمىسىلە ، ئۆزلىرى بېرىپ قاراپ باقسىلا !- دەپ غودۇڭشىپ قايتىپ چىقتىم . يېڭى ئىمام :
- خەپ ، ئەتە بامدات نامىزىدا دەررىگە بېسىپ كۆرگۈلۈكۈڭنى كۆرسەتمىسەم !- دەپ ۋارقىراپ قالدى .

يا قۇدرەت ! ئەتىسى يېڭى ئىمام ئۆزى قانداق بولدى ، دېمەمسىلەر ، سەھەردىلا يېڭى ئىمام بىر كۆزىگە لاتا باغلاپ كوچىدا پىرقىراپ يۈرىدۇ . ئۇقساق ، بۇ ئىمام مېنى تىللاپ چىقىرىۋەتكەندىن كېيىن ، بۇ بەچىغەر راست ئېيتامدۇ ، يالغان ئېيتامدۇ ؟ دەپ گۇمان بىلەن ئاستا جۇۋازخانمىغا بېرىپ مارىلاپتۇ . قارىسا راست ، جۇۋازخاننىڭ ئىچى قىزىپ كەتكەن ، سادىق

ھەزرىت تېخىچە جۇۋازنىڭ ئىچىدە چۆرگىلەۋاتقۇدەك. ئىمام ئۇلۇغ ئايەتلەرنى ئوقۇپ ھەدەپ سۈپكۈچلەپتۇ. ئايەت كۈچىنى كۆرسەتتى بولغاچ ئېھتىمالىم ، جۇۋاز ئېغىرلىشىپ ، جۇۋاز چۆرىۋاتقانلار پۇتىنى ئالالماي قاپتۇ .

ئەتراپتىكى يالاڭچىلار : <نەمە گەپ بۇ !> دەپ ھەيران بولۇشۇپتۇ . توختى قىزىق :
- بىزنىڭ ئىشىمىزنى كۆزىتىۋاتقان يات كۆز بارمۇ ، قانداق ؟ چىقىپ قاراپ بېقىڭلارچۇ!-
دەپتۇ .

ھېلىقى يالاڭچىلار ئىشكىنى ئېچىپلا ئىمانى تۇتۇپتۇ . ئاللا - توۋا ! دىگىنىگە ئۇنىماي سۆرەپ كىرىپ جۇۋازغا قېتىپ ، جۇۋاز چۆرۈتۈپتۇ ، ئىمام كېچىچە جۇۋاز چۆرۈپ ، ھېچ ھالى قالماي يىقىلىپ قاپتۇ . سەھەردە ھوشىغا كېلىپ كۆزىنى ئاچسا ، ئەتراپىدا ھېچكىم يوق ، توختى قىزىقنىڭ كونا جۇۋازخانىسىدا ئۆزى يالغۇز ياتقۇدەك . شۇنىڭدىن بېرى بىچارە ئىمام بىر كۆزىگە ياغلىق تېڭىۋېلىپ بىكار تۇرماي پىرقىرايدىغان بولۇپ قالدى ...»

» <بىغەملەر شەھىرى> توغرىسىدىكى يېڭى گەپلەرنى ئاڭلامىسىلەر؟- دېدى بىر كۈنى بىر سودىگەر سۈپەت ئادەم چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ ، - يىراق بىر يەردىن مال ئېلىپ كېلىۋاتاتتىم . <بىغەملەر شەھىرى> ئەتراپىدىكى بىر چۆلدىن يالغۇز ئۆتۈشكە توغرا كېلىپ قالدى . كېتىۋاتىمەن ، كېتىۋاتىمەن ، بۇ ئۇزۇن چۆلنىڭ ئايىغى كۆرۈنەي دېمەيدۇ . بىر چاغدا قارىسام ، ئالدىمدا بىر ئايال يولنىڭ چېتىدە بويا تۇتۇپ ئولتۇرۇپتۇ ، چاچلىرى قۇڭۇر ، ئاق سېرىق كەلگەن ، ناھايىتى كېلىشىملىك چوكان ئىكەن . مېنى كۆرۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ سالام بەردى . كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ :

- چۆلدە يالغۇز مېڭىشتىن ئەيمەندىم ، ئۇلاغلىرىنىڭ بىرەرگە مىندۈرۋالسىلا ، سىلىگە ھەمراھ بولسام ، - دېدى .

چۆل دىگەندە ھەمراھ بولۇپ ماڭايلى ، دىگەن ئادەمگە <ياق> دېگىلى بولمايدۇ .
- بولىدۇ !- دېدىم . يۈكى يېنىكرەك بىر ئۇلاغقا مىندۈرۈپ قويدۇم .
ھېلىقى ئايال يول بويى شېرىن گەپلەرنى قىلىپ كۆڭلۈمنى كۆتۈردى . بىر چاغدا كۈلكە بىلەن ، ئۇلاغنىڭ ئۈستىدىن ماڭا قىيا بېقىپ :

- باي ئاكا ، ئۆيلىرىدىن ئايرىلغانلىرىڭمۇ ئۇزۇن جاھان بولغاندۇر ؟ مانا ، بۇ چۆلدە ئىككىمىز يالغۇز كېتىۋېتىپتىمىز ، ئاۋۇ چولاق توغراقنىڭ سايىسىدە توختاپ بىردەم كۆڭۈل ئاچساق ،- دېدى .

- مەن خوتۇن ، بالا چاقىلىرىم بار ئادەم ، ئەھلى مۇسۇلمانمەن ، مېنى مۇنداق گۇناھلىق ئىشلارغا باشلىما ، يەنە مۇشۇنداق گەپلەرنى قىلساڭ يولدا تاشلاپ كېتىمەن !- دېدىم .
قارىسام ، بۇ ئايالنىڭ تەلىمۈرۈپ قاراشلىرى جاننى ئالىدۇ . كۈلكىسى شۇنچە مۇلايم ، چىرايمۇ ئاجايىپ يېقىشلىق . بىر تۇرۇپ : بۇ ئادەم سىياقىغا كىرىۋالغان شەيتاننىڭ ئۆزىمۇ قانداق ...؟ نېمىشقىمۇ ئۇنى ئۇلاغقا مىندۈرۋالغاندىمەن ، دەپ قالدىم .

چوكان جىمىپ كەتتى . يەنە ئازىراق ماڭغاندىن كېيىن :
- ئۇنداق بولسا ، مېنى ئالدىمىزدىكى <ئالدى - قويدى> بازىرىغا ئاپىرىپ سېتىۋەتسىلىمىغۇ ،- دېدى .

- <ئالدى قويدى> دېگىنىڭ قانداق بازار ئۇ؟- دەپ ھەيران بولدۇم .

– ۋاي ، سىلى سودىگەر تۇرۇپ تېخىچە < ئالدى قويدى > بازىرىنى ئۇقمامدىلا ؟– دەپ مەندىن بەتتەر ھەيران بولدى ھېلىقى چوكان ، – بىزنىڭ بۇ يەردە شۇنداق بىر بازار بار ، بازار كۈنى ئۇ يەرگە ئەرگە تېگىدىغان تۇل خوتۇن ، خوتۇن ئالىدىغان بويتاق ، ئاجىرىشىدىغان ئەر ئاياللارنىڭ ھەممىسى يىغىلىدۇ . بەزىلىرى خوتۇن ئالىدۇ ، خوتۇن قويدۇ . يەنە بەزىلىرى ئەردىن چىقىدۇ ، ئەرگە تېگىدۇ . مانا بۈگۈن شەنبە ، تازا بازار بولىدىغان كۈن ، بەزى ماللىرىنى شۇ يەردىمۇ

پايدىسىغىمۇ سېتىپ قالارلا . ئۆتۈنۈپ قالاي ، مېنى شۇ بازارغا ئاپىرىپ سېتىۋەتسە ! – دەپ يالۋۇرغىلى تۇردى .

نېمە دەپ ئالجىۋاتقاندىن ماۋۇ خوتۇن ، دەپ ھەيران بولدۇم . ئاچچىقىمدا :
– مەن ئاپىرىپ سېتىۋەتمەسمۇ ، ئەرگە تەككۈڭ بولسا ، ئۆزۈڭ بېرىپ بىرىگە تېگىۋەرمەسەن !– دېدىم .

– سىلى ئۇقمايدىلا ، ئۇ يەردە ئېرى يوق سالتات خوتۇنلارنى ئانچە پۇلغا ئالمايدۇ ، ئالسىمۇ ئۆيگە ئاپىرىپ خورلاپ ، ناھايىتى ئېغىر ئىشلارغا سالىدۇ . قانچە چوڭ مۆتىۋەر ، باي سودىگەرلەرنىڭ خوتۇنى بولسا شۇنچە قىممىتىگە سېتىۋالىدۇ . ماڭا بىر ياخشىلىق قىلسىلا ، ساتقان پۇل يەنە ئۆزلىرىدە نەق قالسۇن !– دېدى ئۇ . بىلىسەلەر ، بىز سودىگەر خەق دىگەن پايدا تېگىدىغان ئىش بولسا ھېچنىمىدىن قايتمايمىز . ئىچىمدە : بۇمۇ بولىدىغان گەپ ئىكەن . خۇددى بولدا تېپىۋالغان نەرسىنى سېتىپ ، پۇلنى يانچۇققا سالغاندەكلا بىر ئىشقى بۇ ! ... بويتۇ ، < ئالدى قويدى > دېگەن بازارنى بولسىمۇ بىر كۆرۈپ باقاي ، دېدىم . چوڭ يولدىن بۇرۇلۇپ ، ھېلىقى چوكان باشلىغان بازار تەرەپكە ماڭدۇق . ئۇزاق ماڭمايلا كەڭ بىر كۆلنىڭ بويىدىن چىقىپ قالدۇق . كۆل بويى ئەتراپى دەرەخلىك چوڭ بازار مەيدانى ئىكەن . ئۇ يەردە مۇسۇلمانلار ، بۇددىستلار ، ئاتەشپەرەسلەر دەمىسلەر ، قارا تەنلىك ، قۇڭۇر تەنلىك دەمىسلەر ئەيتاۋۇر ، ھەممە تەبىقە ، ھەر خىل رەڭدىكى ئادەملەر مىڭلىدىشىپ يۈرۈپتۇ . خېنىملار ، يىگىتلەر ، ئاجىرىشىدىغانلار ، توي قىلىدىغانلار شۇ يەردىلا گەپنى پىشۇرۇشۇپ پۈتۈشىدىغان گەپ ئىكەن .

ھەممە ئادەم توپنى ئارلاپ ، يىگىتلەر خوتۇنلارنىڭ ساغرىسىغا ، خوتۇنلار يىگىتلەرنىڭ بوي تۇرقىغا قاراپ يۈرىدىكەن . بۇ ئالپىشىل قىيامەتنى كۆتۈپ كۆزلىرىم ئاللاچەكمەن بولۇپ كەتتى . ئۆمرۈمدە بۇ چۆللۈكتىن قانچە قېتىم ئۆتۈپ ، بۇ بۇلۇڭ پۇچقاقتا مۇشۇنداق بىر غەلىتە بازارنىڭ بارلىقىنى ئاڭلىمىغان ئىكەنمەن .

ئۇلارنى بىر چەتكە باغلاپ قويۇپ ، ئەمدىلا كىشىلەرنىڭ ئارىسىغا كىرىپ تۇرىۋىدۇق ، بىرەيلەن يېنىمغا قىستاپ كېلىپ :

– بۇ خوتۇننى ساتماقچىمۇ ؟– دېدى .

– ساتمەن !– دېدىم .

– ئۇنداق بولسا ، مانا بۇياققا !– دەپ بازارنىڭ بىر تەرىپىگە باشلىدى . ئۇ يەردە قۇمۇش قەلەملىرىنى تۇتۇپ تۇرغان ئىككى كاتىپمۇ بار . ھېلىقى بىزنى باشلاپ بارغان ئادەم چوكاننى بىر ئېگىز سۇپىنىڭ ئۈستىگە چىقىرىپ قويۇپ ، ۋارقىراپ خېرىدار يىغىلى تۇردى .

– ھاي خالايق ، مانا بۇ يىراقتىن كەلگەن كاتتا بىر سودىگەر ، مۇسۇلماننىڭ خوتۇنى .

مۇسۇلمان ئاياللىرىنىڭ پاكىزلىقىنى ئېيتىمىساممۇ بىلىسەلەر ، سودىگەر سەپەر ئۈستىدە قىيىنلىپ قاپتۇ . بۇ گۈزەلنى مۇشۇ يۇرتلاردا قالدۇرۇپ كېتىشكە ئۆزى رازى ، قېنى كىم ئالىدۇ ؟ يۈز تەڭگە !- دەپ ۋارقىرىدى .

ئەتراپقا بىردەمدىلا ئادەم ئولاشتى . ئارىدىن بىرى :

- يۈز ئەللىك !- دېدى

- ئىككى يۈز !- دېدى ساقاللىق بىرى .

ئارىدىن بىر يىگىت چىقىپ ، چوكاننىڭ ئەتراپىنى بىر ئايلىنىپ كۆردى -دە:

- ئۈچ يۈز !- دېدى .

كۆڭلۈمدە بۇ چوكاننى شۇ يىگىتكە لايىق كۆرۈپ تۇراتتىم . ھەش - پەش دىگۈچە ئۇنىڭ باھاسى يەنە تۆت يۈز تەڭگىگە ئۆرلەپ كەتتى . ئارىدىن بىرى < بەش يۈز ! > دەپ ۋارقىرىدى . شۇنداق قىلىپ ھېلىقى چوكاننىڭ باھاسى بەش يۈز تەڭگىگە پۈتتى .

- يۈز تەڭگە بازار ھەققى ، ئەللىك تەڭگە ئاقساقالغا قالدى ، يەنە ئەللىك تەڭگە قەغەز قەلەم ئاللىنىمىلەرنىڭ ھەققى . مانا ساڭا تېگىشلىك پۇل ... > دەپ قولۇمغا ئۈچ يۈز كۈمۈشنى ساناپ بەردى ھېلىقى بىزنى باشلاپ كەلگەن ئادەم .

قارىسام چوكاننى بەش يۈز تەڭگىگە سېتىۋالغان دېۋىدەك يوغان مەخلۇق ئىكەن . ئايال ماڭا قىيمىغاندەك قىلىپ قاراپ قاراپ قويۇۋىدى ، ئىچىم ئاغرىپ قالدى .

< نىمىشقىمۇ يۇرتقا ئەكتىپ ، نىكاھ ئوقۇتۇپ ئەمىرىمگە ئالمىغان بولغىنىم > دەپ قالىدىم . ئايال مەن تەرەپكە تەلپۈنۈپ :

- كەل ، ھېچبولمىغاندا مەن سېنى بىرنى سۆيۈپ قوياي !- دېدى

مەن ئۇنىڭغا مەڭزىمنى تۇتۇپ بەردىم . ساقاللىرىمغا يېپىشىپ تۇرۇپ قاتتىق بىرنى سۆيدى . خوشلاشقىنىمىز شۇ بولۇپ قالدى . نېمە ئىشكەن بىلمەيمەن ، ئۇ سۆيگەن مانا بۇ يەر تا بۈگۈنگىچە كۆيۈپ ئاغرىپ تۇرىدۇ ... >

«ئالۋاستى»

چۆل ئوغلى بۈگۈن ئېشىكىنى ھەيدەپ چۆل ئىچىگە قاراپ ماڭدى . ئۇنىڭ ئارقىسىدا بىراقلاپ قېلىۋاتقان ئۈچ تۈپ توغراق بارغانسېرى كىچىكلەپ ، ئاخىر قۇم دۆۋىلىرى كەينىدە كۆرۈنمەي قالدى . كېچە چىققان قاتتىق بوراندىن كېيىن چۆل ئاسمىنى يەنە كۆپكۆك ئېچىلىپ كەتكەندى . چۆلگە ئىچكىرلەپ كىرگەنسېرى ئېگىز قۇم بارخانلىرى ، جاڭگاللىشىپ كەتكەن قەدىمىي توغراقلار كۆپ ئۇچىرايتى . چۆل ئوغلى ئېشىكى ئۈستىدە چۆل مەنزىرىلىرىگە قاراپ كېتىۋېتىپ ، چايخانىدا قونغان يولۇچىلارنىڭ چۆل يوللىرىدا ئۇچىرايدىغان جىن شاياتۇنلار ھەققىدىكى ھېكايىلىرىنى ئەسكە ئالاتتى . بۇ ئاجايىپ غارايىپ رىۋايەتلەر يىگىتنىڭ چۆلگە بولغان مۇھابىتىنى تېخىمۇ ئاشۇراتتى . ۈز ئالدىدا چەكسىز تاشلىنىپ ياتقان قۇملۇقلار ئۇنىڭ تەسەۋۋۇرىدا تېخىمۇ ھەيۋەت ، تېخىمۇ سىرلىق تۈس ئالاتتى . ئۇنىڭ ئۈچۈن ئالەمنىڭ ئۆزى مۇشۇ قۇملۇق ئىدى ... بەزىدە ئۇنىڭغا ئىش بىلەن يىراقتىكى شەھەرگە بېرىپ كېلىشكە توغرا كېلىپ قالغاندا

ئادەملەر بىلەن تولغان شاۋقۇنلۇق شەھەر ئۇنى ھەيرەتتە قالدۇراتتى. ئادەملەرنىڭ رەڭدار جۇلالىنىپ ياتقان چەكسىز تەبىئەت قوينىنى ، ئوچۇقچىلىقنى ، كەڭرى جاھاننى تاشلاپ ، سېپىلار بىلەن قورشالغان قىستاڭچىلىققا بېكىنىۋېلىشقىنىنى چۈشەنمەيتى. شۇنداق بولسىمۇ ، شەھەر كوچىلىرىدا چۈۋۈلدەشپ ، بىر بىرىگە سوقۇلۇپ ئالدىراش كېتىۋاتقان ئادەملەر ، جۇۋانلارنىڭ ئۆيلەرنىڭ ئوچۇق قالغان پەنجىرىلىرىدىن غىل پال كۆرۈنۈپ قالدىغان تەبەسسۇملۇق چىرايلىرى ، باغلارنىڭ تېمى يېنىدىكى جىگدىلەردىن يىلىم يىغىۋاتقان ئۇششاق ئۆرۈمە چاچلىق قىزلار ئۇزاققىچە چۆل ئوغلنىڭ ئېسىدە ساقلىنىپ قالاتتى .

« شەھەر دىگەن يەنە باشقىچە بىر دۇنيا بولسا كېرەك ، دەپ ئويلايتتى چۆل ئوغلى ، - ئادەملەر گېپىنى قىلىدىغان < بىغەملەر شەھىرى > قانداق شەھەر بولغىنىنى ؟ نە سېپىلى ، نە پادىشاھى بولمىغان بۇ ئاجايىپ شەھەرنىڭ ئورنى قەيەردىدۇر ؟ ئۇنى ۋايران قىلغان كىملىرىدۇر ؟ ... نىمىشقا ئادەملەر جىن شەيتانغا ئايلىنىپ كېتىدۇ ، شەيتانلار يەنە ئادەم قىياپىتىگە كىرىۋالالايدۇ ؟... قۇم زادى نېمە ؟ ئاشۇ ئەرزىمەس كىچىككىنە قۇم دانچىلىرى قانداق قىلىپ ھەيۋەت شەھەرلەرنى يۈتۈپ كېتەلەيدىغاندۇ ؟...»

چۆل ئوغلى ئېشەكنى توغراقلىق ئارىسىدىكى بىر ئوچۇقچىلىقتا توختاتتى . ئەتراپتا بىر بىرىگە گىرەلىشىپ ئۆسكەن توغراقلار ، قۇرۇپ يىقىلغان توغراق شاخلىرى تولۇپ ياتاتتى . بۇ ئادەتتىكى ئوتۇنچىلارنىڭ قەدىمى ئاز تىگىدىغان بىر جاڭگال ئىدى . چۆل ئوغلى توۋۇرغىسىنى ئېلىپ ئېشەكنىڭ بېشىغا كىيدۈرۈپ قويدى . < شۇنداق بولغاندا ئېشەكنى باغلاشنىڭ زۆرۈرىيىتى بولمايتتى . ئېشەك خالتىسىدىكى يېمىنى يەپ بىر جايدا تۇرۇپىرەتتى > . چۆل ئوغلى يېلىگە قىستۇرۇۋالغان پالتىسىنى سۇغۇرۇۋېلىپ ئوتۇن كەسلەشكە باشلىدى . ئۇنىڭ قولىدىكى پالتا قىسقا ساپلىق ، بىسلىرى چاقناپ تۇرىدىغان ، ئەپچىل ئوتۇنچىلار پالتىسىدىن ئىدى . بىلەكتەك توغراق شاخلىرىنى بىر ئۇرۇشتىلا كېسىپ چۈشۈرەتتى .

بىر دەمدىلا ئېشەكنىڭ ئەتراپىغا قۇرىغان ئوتۇن شاخلىرى ، يۇلغۇن يىلتىزلىرى دۆۋىلىنىپ كەتتى . چۆل ئوغلى ئېشەكنىڭ بېشىدىكى يەم خالتىسىنى ئېلىۋېتىپ ، ئارغامچىلارنى يەشتى . ئوتۇنلارنى ئېشەككە ئارتىپ ، مەھكەم باغلىدى . ئەمدى ئۇ ناخشا ئېيتىپ ، ئۆز خىياللىرىنى سۈرۈپ ئۆيىگە قايتىسلا بولاتتى .

ئۇ قۇم ئۈستىدە تۇرغان يەم خالتىسىنى ئېلىش ئۈچۈن ئېڭىشتى - دە ، نېمىشقىدۇر بەدىنى شۈركۈنگەندەك بولدى . بېشىنى كۆتۈرۈپ ھاڭۋاققىنچە تۇرۇپلا قالدى . ئۇنىڭ ئالدىدىكى توغراقلىققا ياندىشىپ تۇرغان ئېگىز قۇم دۆۋى ئۈستىدە ئاجايىپ بىر مەخلۇق توپتوغرا ئۇ تۇرغان تۆۋەنلىككە قاراپ تۇراتتى . دۆڭدە تۇرغان بۇ نەرسە ئايال كىشىدەك قىلاتتى . ئۇنىڭ چۈۋۈلغان چاچلىرىنى چۆل شامىلى ھەر تەرەپكە ئۇچۇرماقتا ئىدى . ئۇ پۈتۈنلەي يالاڭچا ھالەتتە بولۇپ ، يانغا سوزۇلغان ئۇزۇن سايىسى بىلەن قوشۇلۇپ كىشىگە ناھايىتىمۇ سۈرلۈك كۆرۈنەتتى .

« ئالۋاستى ! » دەپ ۋارقىرىۋەتتى چۆل ئوغلى .

ئوتۇن ئارتىلغان ئېشەك بولسا ، دۆڭدە پەيدا بولغان غەلىتە نەرسىدىن ئۈركۈپ ، ئاللىبۇرۇنلا قۇلاقلىرىنى دىڭ قىلىۋالغانىدى . چۆل ئوغلى قاتتىق ۋارقىرىشى بىلەنلا قۇيرىقىنى ئېگىز قىلىپ ، خۇددى بۇيرۇق ئالغان لەشكەردەك ، ئۆي تەرەپكە قاراپ جېنىنىڭ بارىچە يۈگۈردى . قاتتىق سىلكىنىگەنلىكتىن ئېشەكنىڭ ئارغامچىلىرى بوشىشىپ ، ئوتۇنلار يول بويى چېچىلىپ

باراتتى . بۇ ئۇزۇن قۇلاق ھارامزادە ئۈستىدىكى يۈكلەرنىڭ ھەممىسىنى تاشلاپ بىردەمدە يېپىنىپلا بولۇپ قالدى . دە ، تېخىمۇ ئىتتىك يۈگۈرۈپ كەتتى . چۆل ئوغلى ھەر قانچە تىرىشىپمۇ ئېشىكىگە يېتىشىۋالالمىدى . قۇم دۆۋىسى ئۈستىدىن سىيرىلىپ چۈشكەن ئالۋاستى يىگىتنىڭ ئارقىسىدىن قالماي قوغلاپ كەلمەكتە ئىدى . چۆل ئوغلى ئۇنىڭ « پالتا پالتا » دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدى . بۇ ئېنىق ئادەم ئاۋازىغا

ئوخشايتتى . چۆل ئوغلىنىڭ پۇتلىرى تاش ئاسقاندەك ئېغىرلىشىپ توختاپ قالدى . ئۇ ئارقىسىغا قاراپ ئالۋاستىنىڭمۇ ئۆزىدىن نەچچە ئون قەدەم نېرىدىلا توختىغانلىقىنى كۆردى . يىگىتنىڭ ئالدىدا گۈزەل بىر قىز ، ياق ، ئاندىن تۇغما ھالەتتىكى يالساڭچ بىر ئالۋاستى تۇراتتى . ئۇ پەقەت بەدىنىنىڭ ئۇياتلىق يېرىنىلا قولى بىلەن توسۇۋالغانىدى . ئۇ « پالتا، پالتا » دەپ ۋارقىراپ ، يىگىتنىڭ بېلىدىكى پالتىنى شەرەت قىلاتتى . پالتىنى بەرمىگۈچە ئۇ قايتىپ كەتمەيدىغاندەك كۆرۈنەتتى . چۆل ئوغلى بېلىدىكى پالتىنى سۇغۇرۇۋالدى . دە ، كۈچ بىلەن يىراققا ئاتتى . پالتا قۇياش نۇرىدا ۋالىدە بىر چاقناپ بېرىپ يىراقتىكى قۇم ئۈستىگە تىكىدە پىتىپ قالدى . ئالۋاستى پالتىنى ئېلىش ئۈچۈن بۇرۇلىشى بىلەنلا چۆل ئوغلى يەنە قاچتى .

چۆل ئوغلى بوۋايدىن ئۆگەنگەن ئايەتلىرىنى ئوقۇپ ئەتراپىغا قارىغىنىچە يۈگىرەيتتى . ئۇنىڭغا ئالۋاستى ئالۋاستى ھازىرلا ئارقىسىدىن قوغلاپ يېتىپ ، ئۇنى ئۆزىنىڭ پالتىسىدا پارە پارە قىلىۋېتىدىغاندەك قىلاتتى . چۆل ئوغلى چايخانىغا يېقىنلاشتى . يول ئۈستىگە چىقىپ قاراپ تۇرغان بولۋاينى يىراقتىنلا كۆردى . دە ،

يۈرىكى ئورنىغا چۈشتى . ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قارىدى . كەينىدە ئىنسى جىن كۆرۈنمەيتتى .
 - نېمە بولدى ؟ - دېدى بوۋاي ھەيران بولۇپ ، - ئېشەك ئارغامچىلىرىنى سۆرەپ ، ئۈستىدە بىر تالمۇ ئوتۇن يوق چېپىپ كەلگىنىچە ئېغىلغا كىرىپ كەتتى .
 ئارقىسىدىن كىرسەم ، قارا تەرگە چۆمۈپ تىتىرەپ تۇرۇپتۇ . مانا ئارقىسىدىن سەن يۈگىرەپ كېلىۋاتىسەن ؟

- ئالۋاستى ! - دېدى يىگىت ھاسىرىغىنىچە بوۋاينىڭ ئالدىغا كېلىپ توختاپ .

- نېمە ئالۋاستى ! ؟

- چۆلدە جىلغىدىن ئۆتكەن يەردىكى توغراقلىقتىن ئوتۇن ئېلىۋېدىم ، ئوتۇنلارنى ئەمدىلا ئېشەككە باغلاپ ماڭاي دەپ تۇرسام ، ئۇدۇلۇمدىكى قۇم دۆڭى ئۈستىدە قاپقارا بىر نەرسە كۆرۈندى ، ئېشەك قورققىنىدىن قۇيرۇقىنى خادا قىلىپ ھەممە نېمىنى تاشلاپ قاچتى ، ئارقىدىن مەن يۈگۈردۈم .

- نېمە ئىكەن ئۇ ؟

- دېدىمغۇ ، ئالۋاستى !

- ئالۋاستى ؟ ... كۆپكۈندۈزدىلا - ھە ! ؟ ... بەلكىم سېنىڭ كۆزۈڭگە شۇنداق كۆرۈنگەندۇ ؟

- ياق بوۋا ، مەن ئۇنى ئېنىق كۆردۈم . چوۋۇق چاچلىرى مۆرىسىدىن ئېشىپ چۈشۈپ

تۇرۇپتۇ . كۆزلىرىدىن ئوت ياندى . قىپ يالاڭچ ، نەق ئالۋاستىنىڭ ئۆزى .

ئۇ مېنى ئارقامدىن خېلى يەرگىچە قالماي قوغلاپ كەلدى . قۇلاق سالسام ، « پالتا ، پالتا ! »

دەپ ۋارقىراۋېتىپتۇ . بېلىمدىكى پالتىنى ئۇنىڭغا تاشلاپ بەردىم .

شۇنىڭ بىلەن قۇتۇلۇپ قالدىم .

– ئۇ پالتىنى نېمە قىلىدىكەن ؟

– بىلىمىدىم .

بوۋاي ئويلىنىپ قالدى . دە ، :

– چۆل مۆجىزىلەرگە باي بولىدۇ .– دېدى چۆل ئوغلىنى تىنىچلاندۇرۇپ ، بۇ چۆلنىڭ پۇچقاقلاردا تۈرلۈك مەشخۇلات بىلەن تىرىكچىلىك قىلىدىغان ئادەملەر بار ، ئېھتىمال ساڭا شۇنداق غەيرى ئادەملەرنىڭ بىرەرى ئۇچىراپ قالغاندۇر . قىزىق ئىش . ئۇنىڭغا سېنىڭ پالتاڭ نېمىگە لازىم بولۇپ قالىدىكەن ؟ قورقما چۆل ئادەملىرى بىزگە چېقىلمايدۇ !

چۆل ئوغلى ئېغىلغا كىردى . ئېشەك ئەمدى باياقى قورقۇنۇچلۇق ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنتۇپ ، يۇمشاق ئوتقا تىگىش قىلغانىدى . چۆل ئوغلى بولسا كۆڭلىدىكى ئەندىشىسىنى ئۇزاققىچە باسالماي . ئۇ قانداقتۇر بىر كۈتۈلمىگەن ۋەقەنىڭ قايتا يۈز بېرىپ قېلىشىدىن ئەنسىرىگەندەك ، پات پات يول ئۈستىگە چىقىپ ، جاڭگال تەرەپكە قاراپ قوياتتى .

شۇ كۈنى چايخانىدا بىر ئوۋچى قۇنۇپ قالدى . مېھمان بىلەن ئوسمان بوۋاي بۈگۈن بولغان ۋەقە ئۈستىدە ئۇزاق پاراڭلاشتى .

– مەن قېرىدىم .– دېدى بوۋاي .– چۆل ئىچىگە كىرىپ باقمىغىنىمغا خېلى ئۇزۇن بولۇپ قاپتۇ ، ئاڭلىسام ، يېقىندىن بېرى ئۈيەردە بىر ئالۋاستى پەيدا بولۇپ قاپتۇدەك . مانا بۈگۈن بىزنىڭ چۆل ئوغلى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپتۇ . ئالۋاستى چۆل ئوغلىنى قوغلاپ « پالتا ، پالتا ! » دەپ ۋارقىراپ ئۇنىڭ پالتىسىنى سوراپ ئېلىپ قاپتۇ .

– ئەجەپ ئىش – ھە ! – دەپ ھەيران بولدى ئوۋچى ، يېقىندىن بېرى چۆلدە مۇشۇنداق بىر نەرسىنىڭ پەيدا بولۇپ قالغانلىقىدىن مېنىڭمۇ خەۋىرىم بار ... بىر كۈنى ، ئوۋ قوغلىشىپ يىراقلاپ كېتىپ قاپتىمەن . بىر چاغدا قېلىن بىر توغراقلىق يېنىدىن چىقىپ قالدۇم . توغراقلىقنىڭ ئىچىدە يېڭىلا يېنىپ ئۆچكەن بىر گۈلخاننىڭ ئىزىنى بايقىدىم . نېرىدا يەنە بىر كەپە تۇرۇپتۇ ، بۇ يەردە كىم تۇرغاندۇ ؟ ئوتۇنچىمۇ ، ياكى مالىچىمۇ ؟ ئوتۇنچى بولسا ئۇنىڭ ئۇلاغلىرى قېنى ؟

مالچى بولسا بۇ ئەتراپتا ئۇنىڭ ئوتلاپ يۈرگەن ماللىرى بولۇشى كېرەك ئىدىغۇ ؟– دەپ ھەيران بولدۇم . بىر بېسىپ ئىككى بېسىپ كەپىگە يېقىنلاشتىم . كەپە ئىشىكىگە ئەمدىلا قەدەم قويۇشۇمغا « چاڭ » قىلىپ تەگكەن بىر تەستەك بىلەن ئارقىمغا ئۇچۇپ كەتتىم . يېنىمدىن ئادەممۇ ، ئالۋاستىمۇ ، ئىشقىلىپ شامالداك بىر نەرسە ئۇچۇپ ئۆتۈپ كەتكەندەك قىلىپ قالدى جاڭگالدىن قايتىپ چىقىپ ، شۇ ئەتراپتىكى مالچىلاردىن سۈرۈشتە قىلسام بۇ يەردە مۇشۇنداق بىر ئالۋاستىنىڭ پەيدا بولۇپ قالغانلىقىغا خېلى يىل بولۇپ قاپتۇدەك . ئۇ گۈزەل بىر قىز سىياقىدا يۈرەر ئىمىش . يۈگۈرسە ھەر قانداق ئۇچار كىيىكلەردىنمۇ ئۆرۈپ كېتىدىكەن . ئوۋ قىلغان گۆشلىرىنى گۈلخان يېقىپ پىشۇرۇپ يەپ ئېشىپ قالغانلىرىنى مالچىلارنىڭ ئىشىكىگە ئېسىپ قويۇپ كېتىدىكەن ...

– بۇ گەپچە ئۇ ئالۋاستى ئەمەس ئادەم .– ھۆكۈم قىلدى بوۋاي .– چۆل ئىچىدە « چۆل كىشىلىرى » دەپ ئاتىلىدىغان بىر قۇۋىم بار ، ئۇلار سېنىڭ بىلەن ماڭا ئوخشاشلا ئادەم ، ئۇلارنىڭ نېمە سەۋەپتىن چۆلدە تەمتىرەپ يۈرىدىغىنىنى خۇدانىڭ ئۆزى بىلىدۇ .

چۆل ئوغلى چۆلدە ئۇچىراشقان ئالۋاستىنى خىيالىدىن زادى نېرى قىلالىمىدى . چۆلگە ئوتۇنغا بېرىشتىنمۇ قورقۇپ قالدى . نامەلۇم بىر دەككە دۈككىچىلىك ئۇنى تەشۋىشكە سالدى . كېچىلىرى

ھېلىقى ئالۋاستى چاچلىرى چۇۋۇق ، ناھايىتىمۇ بەتەشرە ھالەتتە ، بەزىدە بولسا چاچلىرى يەلپۈنۈپ تۇرغان گۈزەل بىر قىز سۈرىتىدە ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا كېلەتتى . ئېھتىمال ئۇ ھېلىقى چۆچەكلەردىكى ھەرخىل قىياپەتلەرگە كىرىۋالالايدىغان ، ئادەملەرنى تۇرۇسقا ئېسىپ قويۇپ ، تاپىنىنى تېشىپ قېنىنى شورايىدىغان يالماۋۇزدۇر ، ۋە ياكى بىر پاك پەرىزانتتۇر ...

بۈگۈن چايخانىدا بىر نەچچە يولۇچى چاي ئىچىپ ئۆتۈپ كەتتى . كەچتە چايخانىدا قونۇپ قالدىغان خېرىدارلارمۇ بولمىدى . بوۋاينىڭ بىر قانچە كۈندىن بېرى ساقلىقى يوق ئىدى . ئۇ چايخانا ئىچىدىكى بۈگۈلۈك ئۈستىگىلا ئورۇن سېلىپ يېتىپ قالدى . تىنچىق ياز كېچىسى ئىدى . چۆل ئوغلى ئۆگزىگە ئورۇن سالدى - دە ، نېپىز چەكمەن چاپاننى ئۈستىگە تاشلاپ ياتتى . ئۇيۇقنىڭ يىراق بىر سىزىقىدىن ئاستا ئاستا ئاي كۆتۈرۈلمەكتە ئىدى . تۆۋەندە بوۋاينىڭ پات پات يۆتەلگەن ئاۋازى ئاڭلىنىپ قالاتتى ... چۆل ئوغلى ھەر كۈندىكىدەك ئۇزاققىچە ئۇخلىيالمىدى . سارغۇچ چۆل تىنچ نەپەس ئېلىپ يېيىلىپ ياتاتتى . قەيەرلەردىندۇر يىراق بىرچۆل يولىدىن كەچ قالغان كارۋاننىڭ كولدۇرمىلىرىنىڭ ئاۋازى كېلەتتى .

چۆل ئوغلى قايسى ۋاقىتتا ئۇخلاپ قالغانلىقىنى سەزمەي قالدى . بىر چاغدا ئۇ يىنىك شىپىرىلغان ئاۋازدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كۆزىنى ئاچتى . ئاي ئاللىبۇرۇن تىكىلىشىپ كەتكەن بولۇپ ئەتىراپنى سۈتتەك يورۇتۇپ تۇراتتى . ئۇ بېشىدا پەيدا بولغان سىرلىق بىر كۆلەڭگىنى بايقىدى - دە ، قورققىنىدىن تۈگۈلۈپ قالدى ، بەدىنى سوغۇق تەرگە چۆمدى ، ۋارقىراشقا ھالى يەتمەيتتى ، «ئېھتىمال ماڭا قورقۇنچىلىقتا شۇنداق كۆرۈنۈۋاتسا كېرەك» دەپ ، غەيرەت قىلىپ ئىككىنچى قېتىم كۆزىنى ئېچىپ ، بېشىنى كۆتۈردى . دەل ئۇنىڭ ئالدىدا چۇۋۇق چاچلىرىنى ئارقىغا تاشلىغان گۈزەل بىر قىز يالاڭچا ھالەتتە تۇراتتى . ئۇ ھەتتا ئۇياتلىق يەرلىرىنىمۇ يېپىۋالمىغانىدى . ئاي نۇرى ئۇنىڭ چىرايلىق مۇرىلىرى ، چاچلىرى ئۈستىدە ئېنىق سىزىقچە ھاسىل قىلغانىدى .

- قورقما !- دەپ پىچىرلايتتى قىز ، - سەن نېمىشقا ئوتۇنغا بارمىدىڭ؟... مەن ساڭا نۇرغۇن ئوتۇنلارنى يىغىپ قويدۇم ، چۆلگە بار ...

قىز شۇنداق دېدى - دە ، يىراقلاپ ، كۆزدىن غايىپ بولدى .

چۆل ئوغلى ئەتىسىمۇ ، ئۆگۈنىمۇ يەنە جاڭگالغا بېرىشقا جۈرئەت قىلالمىدى . ئۈچىنچى كۈنى تۈن يېرىمىدا قىز يەنە ئۇنىڭ بېشىدا پەيدا بولدى .

- سەن كىمسەن ؟- دېدى چۆچۈپ ئويغانغان چۆل ئوغلى ، - سەن ئادەممۇ ، جىنىمۇ ؟ نېمىشقا مېنىڭ ئارقامغا كىرىۋېلىپ ، ئارامىنى قويمايسەن ؟

- مەن ئادەممەن ، سېنى ياخشى كۆرۈپ قالدۇم . ئىشەنمەمسەن ؟ مانا ، مەن سېنى سۆيۈپ قويدۇم .

قىز ئېگىشىپ چۆل ئوغلىنىڭ لەۋلىرىگە سۆيىدى . بۇ سۆيۈش يىگىتنى تىنچلاندۇردى . قىزنىڭ لەۋلىرى شۇنچىلىك قىززىق ، تىنقى خۇش پۇراق ئىدى . چۆل ئوغلى بىر نېمە دىمەكچىدى ، تىلى گەپكە كەلمەي قالدى . بۇ قېتىم قىزنىڭ سىماسى ئۇنىڭ ئالدىدا ناھايىتى روشەن نامايەن بولغانىدى . بۇ گۈزەل بەدەن ، تىككىدە قامەت ، ئايدەك قىيىلىپ چۈشكەن قاشلار ، ئۇنىڭ قۇياش تەپتىدە كۆيگەن مۇرىلىرىدە تۈگۈلۈپ تۇرغان سارغۇچ چاچلار يىگىتنىڭ خاتىرىسىگە مەھكەم ئورنىشىپ قالدى .

- نېمىشقا ئورنۇڭدىن تۇرمايسەن ؟ نېمىشقا ماڭا ئەگىشىپ ماڭمايسەن ؟- دەيتتى قىز .

- نەگە؟ - دەپ غەيرەت قىلىپ سورىدى چۆل ئوغلى .

- قارا ، چۆلنىڭ كېچىلىك مەنزىرىسى نېمە دىگەن گۈزەل . مۇنداق ئايدىڭ كېچىدە ئاشىقلارنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كېلەمدۇ ؟

- مەن ئاشىق ئەمەس - دە !

- توغرا ، سەن ئاشىق ئەمەس ، سېنىڭ قەلبىڭدە تېخى بىر پارچىمۇ ئوت يالقۇنچىغىنى يوق .. بوپتۇ ، مەن كەتتىم . پالتاڭ ماڭا يادنامە بولۇپ قالسۇن ، ئۇنى ئەكىتىمەن .

- نېمىشقا ؟

- نېمىشقا دەمسەن ؟... سۆزلەپ كەلسەم بۇ بەك ئۇزۇن ھېكايە ، سەن « بىغەملەر شەھىرى » توغرىسىدا ئاڭلىغانمۇ ؟

- ئاڭلىغان ، ئۇ شۇنداق بىر سىرلىق شەھەرمىش ، سەن شۇ شەھەرنىڭ ئادىمىمۇسەن ؟

- ياق ، ئۇزۇن يىللارنىڭ ئالدىدا ئانام رەھمەتلىك سەپەر ئۈستىدە بىر كىشى بىلەن تونۇشۇپ قالغانىكەن . ئۇلار ئۇزۇن يوللارنى بىللە بېسىپ ئايرىلىپ كېتىپتۇ .

كېيىن ، مەن مۇشۇ قۇملۇقلاردا تۇغۇلدۇم . شۇ چۆللەردە يۈگۈرۈپ يۈرۈپ چوڭ بولدۇم . ئانام ھېلىقى ئۆزىگە يولدا سەپەرداش بولغان ئادەمنىڭ مېنىڭ ئاتام ئىكەنلىكىنى ، ئۇ كىشىنىڭ « بىغەملەر شەھىرى » دىگەن بىر يۇرتنىڭ ئادىمى ئىكەنلىكىنى ئېيتاتتى . ئانامنى مەن يەنە مۇشۇ قۇملۇقلارغا كۆمدۈم . ئىنسان ئۆزىنىڭ كىملىكىنى ، تەكتى - يىلتىزىنى بىلىشى كېرەك - دە ؟!

ئەمدى « بىغەملەر شەھىرى » نى ئىزدەپ كېتىۋاتىمەن . ماڭدىم ، ماڭدىم . ساڭا يولۇقتۇم . قىز بالغا ئەڭ خەۋىپلىكى يالغۇزلۇق ، مەن باتۇر بىر يىگىتنىڭ ئۆزۈمگە ھەمراھ بولۇشنى خالايتىم . سەن بەك يۈرەكسىز ئىكەنسەن ، پالتاڭ بولسىمۇ ماڭا ھەمراھ بولۇپ قالسۇن !

شۇنداق دېدى - دە ، قىز يەنە غايىپ بولدى . نىمىشقىدۇر چۆل ئوغلى ئۆزىنى بۇ ئۆگزىدە ناھايىتىمۇ يالغۇز ۋە غېرىپ ھېس قىلىپ قالدى . سەكرەپ ئورنىدىن تۇرۇپ يىراقلارغىچە قارىدى . سارغىيىپ ياتقان قۇملۇقلار ، يىراقتىكى جاڭگاللار - ھەممە نېمە جىمجىت سۈكۈتكە چۆمگەنىدى . قىزنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى .

چۆل ئوغلى ئەتىسى ئەتىگەندە ئېشىكىنى ھەيدەپ جاڭگالغا قاراپ ماڭدى . نىمىشقىدۇر ، ئۇ ئۇڭدىن ئەمدى قورقۇنچ كۆتۈرلۈپ كەتكەنىدى . ئۇ ھاياجانلىناتتى .

چۆلدە ھېلىقى قىزنى يەنە بىر قېتىم ئۇچىرىشىپ قېلىشنى ئىزدەيتتى . چۆل ئوغلى قىزنى بىرىنچى قېتىم ئۇچىراتقان قېلىن توغراقلىق يېنىدىكى ئوچۇقچىلىققا يېتىپ بېرىپ ھەيران قالدى . كىمدۇر بىرى بۇ يەرگە ناھايىتى نۇرغۇن ئوتۇنلارنى كەسلەپ دۆۋىلىۋەتكەنىدى . بۇ ئوتۇنلارنى ئىككى ئۈچ كۈن ، نەچچە ئون كۈن توشۇپمۇ تۈگەتكىلى بولمايتتى . ئۇ ئوتۇنلارنى ئۈنچىقماي توشىدى . ھەر قېتىم ئوتۇنغا كەلگەندە ھېلىقى قىز كۆرۈنگەن قۇم دۆڭىگە چىقىپ يىراقلارغا قارايتتى . ئۇ ياقىتىمۇ يەنە كۆز يەتكۈسىز قۇملۇق ، يەنە شۇنداق دۆڭلەر ، توغراقلىقلار كۆزىگە تاشلىنىپ تۇراتتى . ھېلىقى قىزنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى .

نەچچە كۈندىن بېرى ساقسىزلىقتىن ئەلەڭ - سەلەڭ بولۇپ يۈرگەن بوۋاي چۆل ئوغلىنىڭ چايخانىنىڭ ئارقىسىغا دۆۋىلىۋەتكەن ئوتۇنلىرىنى كۆرۈپ ھەيران بولدى .

- سەن بۇ ئوتۇنلارنى نەدىن ئەكىلىۋاتىسەن ؟ - دەپ سورىدى بوۋاي .

- جاڭگالدىن .

– سەن پالتاڭنى ئالۋاستىغا چۆرۈپ بېرىۋەتكەن ئەمەسمىدىڭ ؟ بۇلارنى نىمىدە كەسلەپ كېلىۋاتىسەن ؟

– ئۇ ئالۋاستى ئەمەس ، گۈزەل بىر قىز ئىكەن ، دېدى چۆل ئوغلى ، – ئۇ بىز ئۈچۈن نۇرغۇن ئوتۇنلارنى كەسلەپ قويۇپتۇ . بوۋا ،... ئۇ مېنىڭ پالتامنى يادنامىلىققا سوراپ ئەكەتتى .

– نەگە ئەكەتتى ؟

– بىلمەيمەن .

بوۋاي چوپچوڭلا يىگىت بولۇپ قالغان بۇ ئوغلىغا قاراپ تۇرۇپ قالدى . يېقىندىن بېرى ئۇ چۆل ئوغلىدا پەيدا بولغان ئۆزگىرىشلەرنى بايقاپ يۈرەتتى . دەسلەپتە ئۇ چۆلدىن قورقۇپ قېچىپ چىققاننى ، ئەمدى ئۇ چۆلگە تەلپۈنىدىغان بولۇپ قالغانىدى .

– بەلكىم ،– دېدى بوۋاي ،– ئوغلۇم ، ساڭا بىرەر پەرىشتىنىڭ نەزىرى چۈشكەندۇر ، ياخشى كۆرۈپ قالغان بولساڭ ئىزدە ، مېنىڭدىن غەم يېمە . خۇدايا شۈكرى ، ھازىرغىچە ئۆز ئىشلىرىمغا ئۆزۈم ئۈلگۈرۈپ تۇرۇپتىمەن . خېلى كۈنلەرگە يەتكۈدەك ئوتۇنلارنى ئەكىلىپ دۆۋىلىۋەتتىڭ . ئېشەككە مەن - دە ، شەھەرمۇ شەھەر كېزىپ ، سەھرالارنى بىر ئارلاپ كەل . شۇنداق بىر بەختىڭنى ئىزدەيدىغان قورامىڭغا يېتىپ قالدىڭ . بەلكى ، شەھەرنىڭ قايسى بىر كوچىلىرىدا ياكى دېھقان كەپىلىرىنىڭ بىردە ، سېنىڭ پىشانەڭگە يېزىلغان قىز تەقدىرىنىڭ ئۆزىنى سەن بىلەن ئۇچراشتۇرىشىنى كۈتۈپ تۇرىدىغاندۇر

لېكىن ، چۆل ئوغلى بوۋاينى يالغۇز تاشلاپ كېتەلمەيتتى .

بىر كۈنلەرگە كەلگەندە ، بوۋاي قاتتىق ئاغرىپ يېتىپ قالدى .

– مېنىڭ ھاياتىمنىڭ نېمىشقا مۇشۇ چۆلگە باغلىنىپ قالغانلىقىنى بىلمەيمەن ، ئوغلۇم ؟–

دەپ سورىدى بوۋاي ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ ئولتۇرغان چۆل ئوغلىدىن .

– بىلىمدىم ،– دېدى يىگىت .

– بالا ۋاقتىمدا ،– دەپ ھېكايە قىلدى بوۋاي ،– مەن شەھەردىكى بىر باينىڭ قولىدا

ئىشلەيتتىم . باينىڭ سۈيىنى توشۇيتتىم ، ھويلا ئاراملىرىنى سۈپۈرەتتىم ، ھەپتىدە بىر ئىككى قېتىم جاڭگالغا كىرىپ ئوتۇن ئەچىقاتتىم . بىر كۈنى ، خىيال بىلەن ئېشەكنى ھەيدەپ چۆلگە قانچىلىك ئىچكىرىلەپ كەتكىنىمنى ئوقماپتىمەن . بىر توغراقلىققا كېلىپ توختىدىم . قۇرۇپ يىقىلغان بىر توغراق كۆتىكىنى كولاپ چىقارماقچى بولۇپ ئۇزاق ھەپىلەشتىم . بىر چاغدا توغراقنىڭ كاۋىكىدا پارقراپ تۇرغان بىر نەرسىلەر كۆزۈمگە كۆرۈنگەندەك بولدى . ھەيران بولۇپ قولۇمنى سېلىۋىدىم . ئالاقىسىمغا ساپسىرىق بىرنەچچە تىللا چىقتى . توغراق كاۋىكىدا مۇنداق تىللار يەنە تولۇپ تۇراتتى . ئالاقىسىمدىكى تىللارنى جايىغا تاشلاپ ، كولىغان يېرىمنى ئاستا كۆمۈپ قويدۇم ، قايتىپ كېلىپ كۆرگەنلىرىمنى بايغا ئېيتىۋىدىم . ئۇ گېپىمگە بىر ئىشىنىپ ، بىر ئىشەنمەي ، ئەتىسى ئات – ئۇلاغلىرىنى ئېلىپ ، مېنى ئالدىغا سېلىپ چۆلگە چىقتى . لېكىن مەن يىغا ھېلىقى توغراق كۆتىكىنى كولىغان يېرىمنى زادى كۆرسىتىپ بېرەلمىدىم . كېچىچە شامال چىقىپ قۇم بېسىپ كەتتىمۇ قانداق بولدى ، شۇنچە ئىزدىدۇق تاپالمىدۇق . باي : «مېنى ئالدىڭ!» دەپ جىلە بولۇپ ، مېنى ئۇرۇپ قوغلىۋەتتى . بايغا يالغان ئېيتىمغانلىقىم ئۆزۈمگە ئايان ئىدى . شۇنىڭدىن كېيىن چۆلنى ئەگىپ كېتەلمەي قالدىم . ئوتۇنچىلىق كەسپىم بولۇپ قالدى . ھېلىقى ئالتۇنلار كۆمۈلگەن جايىنى ئۇزۇن يىللار ئىزدىدىم تاپالمىدىم . شۇنىڭ بىلەن مۇشۇ چۆلدە ئۆيلىنىپ ، مۇشۇ

چۆلدە تۇرمۇش كەچۈرۈپ ، پۈتۈن ئۆمرۈم چۆلدە ئۆتۈپ كەتتى شۇنداق ، ئوغلۇم ، بۇ تىمتاس چۆل تولىمۇ سىرلىق ، چۆلدە ھەر قانداق مۆجىزىنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقىغا ھېچكىم ئىشەنمىسە ، مانا مەن ئىشىنىمەن ... ھېلىقى پالتاڭنى ئەكەتكەن قىز پەرىزاتمۇ ، ئادەممۇ بەلكىم ئۆزۈڭگىلا مەلۇم ... بويۇتۇ . سىر ساقلاشنى بىل ، چۆل ئۇنچىقىماس ئادەملەرنى ياخشى كۆرىدۇ . سىر ساقلاشنى بىلىمگەن يىگىتنى قىزمۇ قويىنغا ئالمايدۇ

بۇ بوۋاينىڭ چۆل ئوغللىغا قىلغان ئاخىرقى سۆزلىرى بولۇپ قالدى . ئەتىسى بۇ مېھرىبان ئادەم ئالەمدىن ئۆتتى .

بىر تال تىللا

چۆلنىڭ گۈزەللىكى يەنە ئۆزگىچە بولىدۇ . بۇ يەردە ئۇپۇق سىزىقى شۇنچە ئېنىق كۆرۈنىدۇ . بۇ يەرنىڭ قۇمللىرى شۇنچىلىك يۇمشاق ۋە تازا . چەكسىز يېيىلىپ ياتقان قۇملۇقلار كېچىلىرى سىياھدەك قارا كۆرۈنىدۇ . سەھەردە ئەتىگەنلىك قۇياش نۇرىدا قىزغۇچ تاولىنىدۇ . كۈن تىكلەشكەندە بولسا قاردەك يالتىرايدۇ . ئۇنتۇماڭكى ، قۇملۇق بىلەن دېڭىز ئەسلى بىر تۇغقان . چۆل شاماللىرى قۇم يۈزىدە ئۇششاق دولقۇن ئىزىنى قالدۇرىدۇ . يىراقتىن قاتارلىشىپ كېلىۋاتقان كارۋانلار كىشىگە يەلگەنلىك كېمىلەرنى ئەسلىتىدۇ . قۇملۇقلار بىر زامانلاردا پايانسىز دېڭىز ئىدى ، دېڭىزلارنىڭ ئاستىدىمۇ چەكسىز قۇملۇق بۇ يەردە قۇياش كۈندۈزلىرى جاننى ئالغۇدەك قىزىتىپ تۇرىمۇ ، كۈن ئولتۇرۇشى بىلەن يەنە سالىق كېچىلەر باشلىنىدۇ . قايسىر يوللاردىن ئۆتۈنچىلارنىڭ مۇڭلۇق ناخشىسى ئاڭلىنىدۇ ۋە بۇ ناخشىلار كىشىنىڭ ئېسىگە ئۇنتۇلغان ئۆتمۈشنى ، ئەستىن چىققان خاتىرىلەرنى سالىدۇ .

دۇنيادىكى نۇرغۇن تاغ سۇلىرى قارلىق چوققىلاردىن باشلىنىپ ، جىلغىلاردىن ئېقىپ چىقىپ ، يايىپىشىل دالىلارنى كېسىپ ئۆتۈپ دېڭىزگە قۇيۇلىدۇ . ئەمما ، تەكلىماكاندىن ئېقىپ ئۆتىدىغان دەريالار بولسا ، ئاق باش تاغلاردىن باشلىنىپ ، قۇملۇققا كېلىپ سىڭىپ كېتىدۇ . بۇ شۇنچىلىك سىرلىق ۋە شۇنچىلىك غەلىتە ماكان ... قۇملۇقتىكى يوللارنى پەقەت چۆل ئادەملىرىلا پەرىق ئېتەلەيدۇ . ئاندا ساندا ئۇچىرايدىغان ئۇلاغ تېزەكلىرى ۋە قاچاندۇر بىر چاغلاردا خەۋپكە ئۇچىراپ ئىسسىق جېنىدىن جۇدا بولغان ئادەم ، ئۇلاغلارنىڭ ئاقارغان ئۈستىخانلىرى قەدىمىي يوللارنىڭ بەلگىسىدۇر . دولقۇنلۇق سۇدەك داۋالغۇپ تۇرغان قۇم ئېقىنى ھېلىدىن ھېلىغا يوللارنى كۆمۈپ يولۇچىلارنى ئازغاشتۇرۇپ تۇرىدۇ . بۇ چۆل يوللىرىغا تالاي سەيياھلارنىڭ ئۈستىخانلىرى كۆمۈلگەن . ھەر خىل دىن ، ھەر

خىل رەڭ ، ھەر خىل ئۆي پىكىردىكى تالاي تەۋەككۈلچىلەرنىڭ كەچۈرمىشلىرى يېزىلغان ، ئەمما ، بۇ يېزىقنى ئوقۇماق ناھايىتىمۇ تەس ! ...

بۇ چۆل جەزىرىدىكى بۇلاقلارنىڭ سۈيى شۇنچىلىك تەملىك ، چۈنكى سىز يىراقلاردىن چاڭقاپ كېلىسىز : بۇ يەردىكى توغراقلارنىڭ سايىسى شۇنچىلىك سالىق ، چۈنكى ، قىزىق چۆل ئاپتېپى سىزنى ئۇنىڭغا ئاشىقتەك تەشنا قىلىدۇ . بۇ يەردە ھەمىسەپەرنىڭ قىممىتى شۇنچىلىك يۇقۇرى ، چۈنكى سىزگە بەزىدە كۈنلەپمۇ ئادەم ئۇچىرىمايدۇ ...

شۇ تاپتا چۆل يولى بىلەن چۆل ئوغلى كەلمەكتە ئىدى . ئىككى يىلدىن بېرى بۇ يوللاردا ئۇ تىنىم تاپماي ماڭاتتى . قانداقتۇر بازارلار ، مەھەللىلەر ، قايناق شەھەرلەردىن ئۆتەتتى . ياش يىگىتكە قايسىبىر كوچا ، ئىشىك ئالدى ، بۇلاق باشلىرىدا ئۇچىرىغان قىزلار تەشنىلىق بىلەن نەزەر تاشلايتتى . چۆل ئوغلى بولسا توختىماي ئىلگىرلەيتتى . ئۆزى توغراقلىقتا ئۇچىراتقان ۋە كېيىن يوقىتىپ قويغان پەرىشتىسىنى ئىزدەيتتى . ئۇنىڭ قۇملۇقلاردا مېڭىۋەرگەچكە ، رەڭگى ئۆڭۈپ ئاقىرىپ تۇمشۇقى يۇقۇرى قاراپ قالغان ئۆتۈكنىڭ ئىزىنى بېسىپ ئېشىكىمۇ بىللە كېلەتتى . ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى خۇرجۇندا يىپ - يىڭنە ، چاي - تۇز ۋە ئاياللارغا لازىملىق ئۇششاق چۈششەكلەر بار ئىدى . يول ئۈستىدىكى مەھەللىلەردە ھەپتىلىك بازارلار ئۇچىراپ تۇراتتى . ھەپتىنىڭ مەلۇم بىر كۈنى ، قانداقتۇر بىر يېزىنىڭ ئەتراپىدىكى ئوچۇقچىلىققا تەرەپ تەرەپتىن ئادەملەر يىغىلاتتى . ئاشپەزلەر چېدىرلىرىنى تىكىپ ، ئوچاقلىرىغا ئوت ياقاتتى . سودىگەرلەر تازا قۇم ئۈستىگىلا ماللىرىنى يېيىشاتتى . بىردەمدە تاغلارلاپ ئاشلىق ، مېۋە چېۋە ، مانا چەكمەن ، ئۆتۈك ، دوپپا... ھەممە نېمىنىڭ سودىسى قىزىپ كېتەتتى . ئەتىسىلا قارىسىڭىز ، بۇ يەردە تاشلىنىپ قالغان سۆڭەكلەر ، مال تېزەكلىرى ، چېدىرلارنىڭ قۇرۇق ياغاچلىرىلا چوقچىيىپ قالاتتى - دە ، ئىككىنچى بىر يەردە بازار قاينايتتى . چۆل ئوغلى شۇنداق بازارلارنىڭ بىرىدە ماللىرىنى ساتاتتى - دە ، يەنە قايسىدۇر بىر بازارلاردىن مال ئېلىپ سەپىرىنى داۋام قىلاتتى . ياشانغانلارغا بۇ يىگىت بىر زامانلاردا بۇ چۆل يوللىرىنى ئايلىنىپ يۈرگەن جاھانكەزدى سۇپۇرگىنى ئەسلىتەتتى .

« قېنى غەيرەت قىل ئېشىكىم ، - دەيتتى چۆل ئوغلى ، - ئەنە ئاۋۇ قۇم دۆۋىسىدىن ھالقىپ كەتسەكلا بۈككىدە توغراقلىققا يېتىمىز ، ئۇ يەردىكى توغراقلارنىڭ سايىسى شۇنچىلىك ھوزۇركى ، قۇيۇۋەر . ئۇ يەردىكى ساپ ھاۋا ، سالقىن شامالنى دېمەمسەن ، شاھلارنىڭ خوتۇنلىرى تۇرىدىغان سارايلىرىمۇ ئۇنىڭ قولىغا سۇ قۇيۇپ بېرەلمەيدۇ . ئۇ خوتۇنلارنىڭ ھوجىرىلىرى ئۇيا - ئەڭلىكنىڭ بۇسى بىلەن بىخسىپ كەتكەن . ئۇنىڭدىن سېنىڭ چىللە پۇراپ تۇرىدىغان ئېغىلىڭ ياخشىراق... » چۆل ئوغلى ئادەمسىز بۇ يوللاردا ، زېرىكىشتىن ئېشىكى بىلەن ئەنە شۇنداق پاراڭلىشىپ كېلەتتى . ئېشىكىگە نېمىلەر توغرىسىدىدۇر مۇراجەت قىلاتتى . ئېشەك بولسا ئىگىسىگە قارىغاندا ئېغىر بېسىق كۆرۈنەتتى . بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ، بىر خىل يۈرۈش بىلەن خۇددى كەلگۈسىدىكى بولغۇسى بىر چوڭ جەڭ ئۈستىدە خىيال سۈرۈپ كېلىۋاتقان لەشكەر باشلىقىدەك قەدەم باساتتى .

« ھېلىقى بىر چاغدا توغراقلىقتا ئىككىمىزنىڭ قانداق قورقۇپ كەتكىنىمىز ئېسىڭىدە باردۇر ؟ - دەپ سۆزىنى داۋام قىلاتتى يىگىت ، - يائىلا ، سەن شۇ چاغدا ئۆلەر تىرىلىشىڭگە قارىماي شۇنچىلىك يۈگۈردۈڭكى... ياق ، ئۇچتۇڭمىكەن دەيمەن . چۈنكى مەن قۇم ئۈستىدە تۇياقلىرىڭنىڭ ئىزلىرىنىمۇ كۆرمەي قالدىم . مېنىڭ قانچىلىك قورققىنىمنى سورىمايلا قوي . ھازىر ئويلىسام شۇنچىلىك كۈلكىلىك ، مانا شۇ جانان ئەمدى بىز بىلەن قايتا بىر ئۇچىراشسا ئىدى . بىز ئۇنىڭ بىلەن باشقىچە پاراڭلىشاتتۇق . ئۇ چاغدا مەن تېخى گۆدەك ئىكەنمەن ، ھە ، سەنمۇ شۇنداق ،... غەيرەت قىل . ئالدىمىزدىكى توغراقلىققا يەتكەندە مەن ساڭا ئىككى ئوچۇم قوناق بېرىمەن... ، ئۇنچىقمايسەنغۇ ؟ بىلىمەن ، بىلىمەن . شۇ تاپتا ساڭا ئىككى ئوچۇم قوناقتىن كۆرە ، بىر يۇتۇم سۇ قىممەتلىكەرەك . ئامال قانچە ، مېنىڭ گاللىرىمۇ قۇرۇپ كەتتى . چۆلىنىڭ ئادەملىرى ناھايىتى قۇۋ ، سۇ چىقىدىغان بۇلاقلىرىنى يۇشۇرۇپ قويىشىدۇ . ئادەملەرنى تاپمىغۇچە سۈيىنى تاپقىلى بولمايدۇ . ئوھۇي ، ئۇلارنىڭ كۈپلىرىدىكى سۇنىڭ قانچىلىك مۇزدەك ۋە شېرىنلىكىنى

دېمەمسەن...، غەيرەت قىل، غەيرەتلىك بولغانلارغا مەنزىل يىراق ئەمەس. بوۋام ئەن شۇنداق دېگەن...» دېگەندەك، ئۇلار ئېگىز بىر قۇم بارخىنىدىن ھالقىپ ئۆتۈش بىلەنلا، تۆۋەندە يېپىلىپ ياتقان قەدىمى توغراقلىقنى كۆردى. ئېشەك بايىقى سالاپەتلىك مېڭىشىنى تاشلاپ قەدىمىنى ئىلداملاتتى. چۆل ئوغلى قۇم دۆۋىسىنىڭ ئۈستىدىن سىيرىلىپ چۈشۈپ توغراقلىققا ئۇلاشتى. بۇ يەرە قۇچاق يەتمەيدىغان قۇۋەتلىك توغراقلار بىلەن قۇرۇپ يىقىلغان توغراقلاردىن كۆكلەپ چىققان ياش نوتىلار بىر بىرىگە چىرىشىپ ئاجايىپ بىر مەنزىرە ھاسىل قىلغانىدى.

«گېپىم راستمىكەن؟» دەپ ئېشىكىگە سۇئال قويدى چۆل ئوغلى، ئاندىن ئۇ ئېشىكىنى باراقسان بولۇپ شاخ يايغان بىر تۈپ توغراقنىڭ سايىسىگە تارتىپ قويدى، - ئادەملەر مېنى بىكارغا جاھانكەزدى سۈپۈرگىگە ئوخشاتمايدۇ، مەن بۇ توغراقلىقنىڭ پۇرىقىنى يېرىم كۈنلۈك نېرىدا تۇرۇپلا سەزگەن... راست، شۇ جاھانكەزدى سۈپۈرگە دېگىنى قانداق ئادەم بولغىنىنى؟ سەن ئاڭلىدىڭمۇ؟ ئۇ ئاجايىپ بىر سەيياھمىش. ياشانغان مويىسىپىتلەر مېنى شۇ كىشىگە، سېنى شۇ كىشىنىڭ ئېشىكىگە ئوخشىتىدىكەن... ئەمدى ساڭا يەنە بىر ھەقىقەتنى ئېيتاي، توغراقلىق بولغانىكەن، يېقىن ئەتراپتا چوقۇم ئادەممۇ بولىدۇ. قېنى، ئاۋال سەن گېلىڭغا ئازىراق بىر نېمە يەۋال، مەنمۇ پۇت - قولۇمنى سوزۇپ بىردەم ئارام ئېلىۋالاي، بىزگە ئۇچىرايدىغان ئادەمنىڭ چىراي شەكلى، خۇي پەيلى قانداق؟

بۇنى بىز تېخى بىلمەيمىز، ئىشىنىمەنكى، ئۇ بىزگە كۈپىدىكى ھېلىقى مۇزدەك سۈيىنى ئايىمايدۇ. »

چۆل ئوغلى ئېشەكنىڭ ئالدىدىن ۋەدە قىلغان ئىككى ئوچۇم قونىقىنى تۈكتى. ئاندىن چاپىنىنى توغراق سايىسىگە سېلىپ، ئۆتۈكىنىمۇ يېشىپ تاشلاپ، سوزۇلۇپ ياتتى. كۈن پېشىپ ۋاقتىدىن قايرىلغان بولسىمۇ قۇياش قۇملۇقلارنى يەنىلا قىزدۇرۇپ تۇراتتى. توغراقلىقنىڭ ئىچى بولسا سالىقن ۋە جىمجىت ئىدى.

«شۇ تاپتا قۇشلارمۇ ئۇۋىلىرىدا ئۈگىدەپ ئولتۇرسا كېرەك» دەپ ئويلىدى چۆل ئوغلى. راھەتلىك بىر شامالنىڭ پەپلىشىدە ئۇ قاتتىق ئۇيقىغا كەتتى.

چۆل ئوغلى ئويغانغاندا ۋاقىت نامازىدىگەردىن ئۆرۈپ، قۇم بارخانلىرىنىڭ سايىسى خېلىلا ئۇزىراپ قالغانىدى. چۆل ئوغلى كۆزىنى ئېچىپ، بېشى ئۈستىدىكى توغراق يۇپۇرماقلىرىغا كۆز تىكتى. نېپىز بىر قەۋەت قۇم توزانلىرى بىلەن خىرەلىشىپ تۇرغان قۇيۇق ياپراقلار ئارىسىدىن ئۆتكەن قۇياش نۇرى ھەر تەرەپكە مەشۈتتەك ئۇچ تارتىپ، رەڭمۇ رەڭ جۇلالىنىتتى. «ھېلىقى ئېگىز سېپىللارنىڭ ئىچىدە، يۈزلىگەن لەشكەرلەرنىڭ مۇھاپىزىتىدە ياتقان شاھلار، - دەپ مۇلاھىزە قىلىشقا باشلىدى چۆل ئوغلى، - مانا مۇشۇنداق چىرايلىق نۇرلارنى كۆرۈشتىن مەھرۇم، ئۇنىڭغا قارىغاندا مەن بايراق ۋە بەختلىككە بولسام كېرەك. ئېگىز تاملار قورشاپ تۇرغان شاھ ئوردىلىرى...» چۆل ئوغلى مۇلاھىزىسىنى داۋاملاشتۇرالمىي توختاپ قالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆزى ئېشىكىگە چۈشكەندى، ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى ئىككى كۆزى مال بىلەن تولغان خۇرجۇن ئاللىقەيەرلەرگىدۇر غايىپ بولغانىدى. «ئوغرى! - دەپ ئورنىدىن چاچىراپ تۇرۇپ كەتتى چۆل ئوغلى، - ھەي ئېشەك، يەنىلا سەن ئېشەكلىكىڭنى قىلىپسەن - دە! بېھۇدە ۋاقىتتا ھاڭىراپ جاھاننى بېشىڭغا كىيىدىغان ھېلىقى قارغىش تەككۈر ئاۋازىڭدىن ئوندىن بىرىنى بولسىمۇ

ئىشلىتىپ ماڭا ھايت دەپ قويىساڭ بولماسمىدى ؟...»

چۆل ئوغلى ئېشەكنىڭ يېنىغا بېرىپ ، ئۇنىڭ ھالىنى كۆرۈپ تېخىمۇ چۆچۈپ كەتتى . شۇ تاپتا ئېشەك چىلىق - چىلىق قارا تەرگە چۆمگەن بولۇپ ، قۇمغا سانجىلىپ تۇرغان ئىنچىكە پۇتلىرى دىرىلداپ تىترەپ تۇراتتى .

« ئېيتقىنا ، سەن نېمىنى كۆردۈڭ ؟ نېمىدىن شۇنچە قورقۇپ كەتتىڭ ؟... شۇنىڭغا قارىغاندا ، ئۈستۈڭدىن خۇرجۇنى يۇلىۋالغان ئوغرى ئادەتتىكى بىر ئادەم بولمىسا كېرەك ، ئەمەسە ئۇ نېمە ؟ جىنىمۇ ، شەيتانمۇ ؟... ياكى سەن ھېلىقى ئالۋاستى قىزنى كۆردۈڭمۇ ؟ » چۆل ئوغلىنىڭ ئېشىكى ھەر قانچە ئەقىللىق بولسىمۇ ، ئىنسانغا ئوخشاش سۆزلەشكە ئاجىز ئىدى . پەقەت ئۆتپىخى قورقۇنۇپ كەتمىگەن سارغۇچ كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ ، قۇلاقلىرىنى مىدىرلىتىپ قويدى . ئەجەبلىنەرلىكى ، ئېشەكنىڭ ئەتراپىدا ھېچقانداق غەيرى نەرسىنىڭ ئىزى كۆرۈنمەيتتى .

« ئەجەپ - ھە ! سېنىڭ ئۈستۈڭدىكى خۇرجۇن قانات چىقىرىپ ئۇچۇپ كەتكەن بولسا ، - دەيتتى چۆل ئوغلى ، - ئۇنداق بولسا خۇدايىم ئاشۇ ئەرزىمەس خۇرجۇنغا بەرگەن قاناتلارنى نىمىشقا بىزگىمۇ بەرمەيدۇ ... »

چۆل ئوغلى توغراقلىقنىڭ ئەتراپىدىكى قۇم دۆۋىلىرى ئۈستىگە ئۆمىلەپ چىقىپ ئەتراپقا قارىدى . ھەممە يەر چەكسىز قۇملۇق ، ھېچبىر يەردە ئىنسى جىنىنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى . « سۇ ! » دەپ ۋارقىرىدى چۆل ئوغلى ۋە قۇم دۆڭى ئۈستىدىن دومىلاپ دىگۈدەك چۈشۈپ ، ئېشەكنىڭ يېنىغا ئوقتەك يۈگۈرۈپ كەلدى خۇداغا شۈكرى ، ئېشەكنىڭ ساغرىسىغا ئېسىپ قويغان تۇلۇم ئۆز ئورنىدا تۇراتتى . تۇلۇمدا ئۇنىڭ ئېغىر ۋاقىتلارغا ساقلاپ قويغان ئەڭ ئاخىرقى بىر نەچچە ئۈچۈم سۈيى بار ئىدى . چۆل ئوغلى تۇلۇمغا ئېغىزىنى تۇتۇپ ، ئېلىپ قالغان سۇدىن قانغۇنچە بىر ئىچتى . - دە ، ئاشقىنىنى دوپپىسىغا تۆكۈپ ئېشىكىگە سۇندى . ئېشەك سۇنى قېلىن كالىپۇكلىرى بىلەن بىرسۈمۈرۈپلا دوپپىنى قۇرۇقداپ قويدى .

« ھېلىقى ئوغرى مەيلى ئادەم بولسۇن ، مەيلى ئىنسى جىن بولسۇن ، يەنىلا ئىنساپلىق ئىكەن ، - دېدى چۆل ئوغلى ، - شۇ تاپتا ئىككىمىزگە شۇ بىر نەچچە خۇرجۇن مالدېنىمۇ قىممەتلىك ئىدى . جېنىمىز ئامانلا بولسا مال دىگەننى يەنە تاپىمىز ... توۋا دەيمەن ، ئۈستۈڭدىكى ئاشۇ ئەرزىمەس نەرسىلەر ئاسماندىكى پەرىشتىلەرگە ياراپ قالدۇمۇ - يە ؟ ئوغرى ئۇچۇپ كەلمىگەن بولسا ، نىمىشقا بۇ ئەتراپتا ئۇنىڭ ئىزى يوق ؟... ئەمدى ئېشىكىم ، مېنىڭدىن رەنجىمە .

بىخۇدلىقىڭدىن ئۈستۈڭدىكى خۇرجۇننى ئوغرىغا بېرىپسەن . شۇ گۇناھىڭ ئۈچۈن مەن ساڭا مىنىۋېلىشىم كېرەك . بىز بىرەر بازارغا ياكى مەھەللىگە يېتىپ بېرىپ قىلىدىغان ئىش تاپىمىز . ئۈستۈڭگە بولۇشىغا يۈك ئارتىپ كىرا قىلىپ پۇل تاپىمىساق بولمايدۇ - دە ! تېخى قورسىقىمىزنى تويغۇزۇشىمىز لازىم . ئاندىن مەن يېڭى خۇرجۇن سېتىۋېلىپ ، ئۇنىڭ ئىككى كۆزىنى يەنە مالغا تولدۇرىمەن . شۇنىڭ بىلەن بىز سەپىرىمىزنى يەنە داۋاملاشتۇرىمىز . كېلەر قېتىم مەن خۇرجۇننى بېقىنلىرىڭغا مىخلاپ قويسام بولامدەك ياكى ئۇنىڭغا باشقىلارنىڭ قولى تىگىپ كەتسىلا جىرىڭلاپ كېتىدىغان ئۇششاق قوڭغىراقلارنى ئېسىپ قويايمۇ يە ؟... »

زادى ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ ، قانداق قىلىپ مېنىڭ خۇرجۇنۇم ئۈستۈڭدىن قانات چىقىرىپ ئۇچۇپ كەتتى - ھە ! ئەگەر خۇرجۇنۇمنىڭ مۇنداق ئۇچىدىغان كارامىتىنى بىلگەن بولسام ، ئۇنىڭ بىر كۆزىگە ئۆزۈم چۈشىۋالماستىم . .. ئەگەرچە ئىدە سېنىڭ ئىككى بېقىنىڭغا تاسادىپەن شۇنداق

قانائەتلەر ئۆسۈپ چىققان بولسا قانداق ياخشى بولاتتى - ھە! ئۇ چاغدا بىز بۇ ئايىغى چىقماس چۆل يوللىرىدىن ئۇچۇپلا ئۆتۈپ كەتكەن بولاتتۇق. ھەممە خالايق، ھەتتا پادىشاھلارنىڭ ئۆزىمۇ ساراي ئۆيلىرىدىن چىقىپ، قوللىرىنى سايىۋەن قىلىپ بىزگە قاراپ ھەۋەس قىلغان بولاتتى. شۇنداق بولغاندا سەن < بىغەملەرشەھرى > دىگەن يەرگە قانچە كۈندە ئۇچۇپ بارالايتىڭ؟...» ئىگىسىنىڭ بۇ تۈگمەس ۋاتىلداشلىرىغا ئىچى پۇشقان ئېشەك تاقەتسىزلىنىپ ئالدىغا بىر ئىككى قەدەم تاشلىدى.

« كېتىشكە ئالدىراۋاتامسەن؟ توختاپتۇر، مەن تېخى ئۈستىڭگە مىنىۋالمايمىغۇ، شۇ تاپتا كېتىشكە مەن سەندىن بەكرەك ئالدىراۋاتىمەن. بۇ نەس باسقان يەردە يەنە بىردەم تۇرىدىغان بولساق ئۆزىمىزنىمۇ ئوغۇرلىتىپ قويغىنىدىن ئوخشايمىز. »

چۆل ئوغلى ئېشەككە سەكرەپ مىندى. بىراق ئۇنىڭ ئېشەكنى دېۋىتىش ئۈچۈن كېرىلگەن پۇتلىرى ئېشەكنىڭ بېقىنىغا تەگمەيلا توختاپ قالدى. ئۇ بايىلا ئۆزى ياتقان يەردە تۇرغان بىر ياغاچ چۆچەكنى كۆرگەنىدى. چۆچەكنىڭ ئىچىدە بولسا ساپسېرىق بىر تال مېتال كۆزنى قاماشتۇرۇپ تۇراتتى.

« توختا، ئېشىكىم! - دېدى ئۇ ئىختىيارسىز، - بۇ يەردە يۈز بېرىدىغان كارامەتلەر تېخى ئاخىرلاشمىغان ئوخشايدۇ. رەھمەتلىك بوۋام: چۆلدە ھەرقانداق مۆجىزىنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن، دىگەن... ئاۋۇ ياغاچ چۆچەك نەدىن كېلىپ قالدى؟ ھېلىلا مەن ئۆزۈم شۇ يەردە سوزۇلۇپ ياتىمىغانىدىم؟ »

چۆچەكنىڭ ئىچىدە پارقىراپ تۇرغىنى نېمە ئۇ؟
چۆل ئوغلى ئېشىكىدىن ئاستا چۈشۈپ، ئاۋايلاپ دەسسەپ، چۆچەكنىڭ يېنىغا يېقىنلاشتى. چۆچەكنىڭ ئىچىدە بىر دانە تىللا ياتاتتى. يىگىت تىللانى قولىغا ئالدى. تىللانىڭ ئېغىر سالىمى ئۇنىڭ ئالقىنىنى باستى. تىللانىڭ ئىككى يۈزىدىكى قايسىبىر زاماندا، قايسىبىر پادىشاھلىقنىڭ باسقان خەتلىرى، غەلىتە سىزىقچىلار چۆل ئوغلىغا ناتونۇش ئىدى. بۇ بازارلاردا قاسساپلار، ئاشپەرلەر، سودىگەرلەر ۋە قانداقتۇر بىر خېنىملارنىڭ مايلاشقان، تەرلىگەن قوللىرىدىن قولغا ئۆتۈپ يۈرگەن تىللالاردىن بولمىغاچقا، پارقىراقلىقى كۆزنى قاماشتۇراتتى.

« مانا كارامەت! - دېدى چۆل ئوغلى. ئۇنىڭ ئەمدى كىمگە مۇراجەت قىلىۋاتقانلىقى ئېنىق ئەمەس ئىدى، - خۇرجۇن ئوغرىسى بىز ئويلىغاندەك ئۇنچۇلا قارا كۆڭۈل بولمىسا كېرەك. ئۇنىڭدا بەلكىم مۇنداق يېپيېڭى يىللار بولسىمۇ، يىپ - يىڭنە، چاي تۇز يوقتۇر، تىللا قانچە قىممەتلىك بولسىمۇ، ئۇنىڭ قاينىتىپ ئىچكىلى بولمايدۇ - دە!... بىراق، ئۇ مېنىڭ ھەققىمنى بۇنچە مەخپىي يوللار بىلەن بەرمەي، توپتوغرا ئالدىمغا كېلىپ، شۇ تىللانى تەڭلىگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭغا خۇرجۇنۇمدىكى بارلىق ماللىرىمنى ئۆز رازىلىقىم بىلەن بەرمەيتىمىمۇ ۋە بەلكىم مەن ئېشىكىم بىلەن شۇ ماللارنى نەق ئۇنىڭ ئىشىكى ئالدىغىلا يەتكۈزۈپ بەرگەن بولاتتىم... ئېھتىمال ئۇ، جامالىنى كۆرسەتمەيدىغان بىر ساھىبجامالدۇر ياكى نىمە سەۋەبلەر بىلەندۇر چۆللەردە يوشۇرۇپ يۈرگەن بىر مۇساپىردۇر... »

چۆل ئوغلى ھەر قانچە ئويلاپمۇ بۇ ئىشنىڭ تىگىگە يېتەلمىدى. تىللانى قويىنغا سېلىپ، ئۈستىدىن تۇتۇپ قويدى.

« ئەمدى، بۇ كارامەت يۈز بەرگەن ئورۇنغا بەلگە سېلىپ قويماق لازىم! - دېدى چۆل ئوغلى »

ئېشىكىگە قاراپ ، - سەن رەھمەتلىك بوۋامنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلىغانمۇ ؟ بالا ۋاقتىدا ئۇ ئالتۇنلار تولۇپ تۇرغان بىر توغراق كۆتىكىگە يولۇقۇپ ، شۇ يەرگە بەلگە سېپىپ قويىمىغاچقا ، قايتا كېلىپ ئۇنى ئىزدەپ تاپالمىغان ۋە شۇ ئالتۇنلارنى ئىزدەپ پۈتۈن ئۆمرىنى جاڭگالدا ئۆتكۈزگەن...»
يىگىت پىچىقىنى سۇغۇرىۋالدى - دە ، ئالدىدا تۇرغان يوغان توغراقنىڭ غولىغا چەمبىرەك ئويۇپ قويدى .

« يۈر ، ئېشىكىم ، ئەمدى بىزنىڭ بۇ يەردىن يىراقلىشىش ۋاقتىمىز يەتتى ، - دېدى ئۇ ئېشىكىگە قايتا مىنىپ ، - كىمكى كارامەت يۈز بەرگەن جايدا ئوشۇقچە ھايال بولىدىكەن ، ئۇنى پالاكەت باسدۇ ! بۇ سۆزنى بىزنىڭ چايخانىدا قونۇپ ئۆتكەن بىر سەيياھ ئېيتقاندى . بىز تىگىشلىك ھەققىمىزنى ئالدۇق . بۇ تىللارغا بىز يەنە بىر قانچە خۇرجۇن مال سېتىۋالالايمىز . ئەمدى سېنىڭ ئۈستۈڭگە قاتتىق ئوتۇن ياكى قانداقتۇر بىر بېخىل سودىگەرنىڭ ئېغىر ماللىرىنى ئارتىمايدىغان بولىدۇم . مەن ياخشى تاماق يەيمەن . سېنىڭ ئالدىڭغا ئەڭ مەزىلىك يەملەرنى تۆكمەن . قېنى ، مېنى سەن يېقىن ئەتراپتىكى ئەڭ چوڭ شەھەرلەرنىڭ بىرىگە يەتكۈز . سەھرانىڭ كىچىك بازارلىرىدىن بىز بۇ قىممەتلىك ئالتۇنلىرىمىزنى ئۆز باھاسىغا سېتىۋالالايدىغان سەراپىنى تاپالمايمىز .» ئېشەك ، ئىگىسىنىڭ ھەممە گەپلىرىنى چۈشىنىۋاتقاندا ، ئۇششاق قەدەم ئېلىپ ، سىلىق يورغىلاپ كەتتى

بەختىڭنى ئىزدەيسەن

چۆل ئوغلى يولدا بىر قونۇپ ، ئىككىنچى كۈنى چۈشكە يېقىن بىر شەھەرنىڭ دەرۋازىسىدىن كىرىپ قالدى . كاسپىلار ، ئالارمەن - ساتارمەنلەرنىڭ چۇقانلىرى بىلەن قىزىپ تۇرغان بازار مەيدانىدىن ئۆتۈپ ، ئىزدەپ سوراپ ، زەرگەرلەر كوچىسىنى تېپىپ كەلدى . بۇ يەردىكى دۇكانلارنىڭ دېرىزىلىرىگە ھەر خىل قىممەتلىك كۆزلەر قويۇلغان ھالقىلار ، ئۈزۈكلەر ، ئالتۇن قاقاق ، زىرە ، بىلەزۈكلەر تىزىۋېتىلگەنىدى . كىچىككىنە ئوچاق ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرغان ئۇستىلار قولىدىكى ئىنچىكە نەيچە بىلەن ياغاچ كۆمۈرنى پۈۋلەپ چوغلاندۇرۇپ ، ئالتۇنلارنى ئېرىتىشەتتى . قىپقىزىل چوغ ئۈستىدە ھاسىل بولغان كۆكۈچ رەڭ يالقۇن ئالتۇن سېلىنغان بوتى ئىچىدىكى ئالتۇنلارنى سۈدەك ئېرىتىپ يالىتىراتتى . قايسىبىر دۇكانلاردا بولسا شاگىرت بالىلار قېلىپتىن چىققان ئالتۇن ئەسۋاپلارنى ئىكەك دەپ ، تېرىلەرگە سۈركەپ پەردازلىشەتتى . يىپەك پۈركەنجىلەرنى ئارتىپ ، قىلىدىن توقۇلغان چۈمپەردىلەرنى تارتقان خېنىملار ئۇ ياق - بۇ ياققا يورغىلىشىپ ، تونۇش دۇكانلىرىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا غايىپ بولۇشەتتى . قايسىبىر دۇكانلارنىڭ ئىچىدە بولسا چۈمپەردىلەرنى بىلىنەر بىلىنمەس قايرىپ ، ئاپئاق بارماقلىرى بىلەن ئالتۇن ئەسۋاپلارنى چىمدىپ تۇتۇپ كۆرىۋاتقان پۇلدار سەتەڭلەر كۆزگە چۈشەتتى . زەرگەرلەر بولسا بۇ ساھىبجاماللارنىڭ ئالدىدا خوشامەتكۈيلىق بىلەن ئېگىلىپ ، ماللىرىنى ماختاپ پۇل قىلىشەتتى .

چۆل ئوغلى كوچىنىڭ ئاياغ تەرىپىدىكى بىر خالىي دۇكاننىڭ ئالدىغا كېلىپ ئېشىكىدىن چۈشتى . ئېشەكنى ئىشىك ئالدىغا قالدۇرۇپ ، سالام بىلەن دۇكانغا كىرىپ كەلدى .
- ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ! - دېدى ئاپئاق ساقاللىق قېرى ئۇستا ئوچاقنىڭ قىپقىزىل چوغى ۋە

پارقىراپ ئالتۇن - كۈمۈشلەرگە قاراۋېرىپ خىرەلىشىپ كەتكەن كۆزلىرى بىلەن چۆل ئوغلغا قاراپ . ئۆستىنىڭ تۇرقىدىن ئۆز كەسپىگە پىششىق زەرگەرلەردىن ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى ، - خوش ، ئوغلۇم ، بىر نەرسە لازىمۇ ياكى ساتىدىغان ئالتۇن جابدۇقلىرىڭ بارمۇ؟
- مەن نامرات ئادەممەن ، بىساتىمدا مۇشۇ بىر تىللا بار . ياخشىراق باھادا پۇل تۆلەپ ئېلىپ قالارسەن .

چۆل ئوغلى قوينىدىن تىللانى ئېلىپ ، ئۆستىنىڭ ئالدىدىكى كىچىك بولغا ، ئامبۇر ۋە نازۇك تارازىلار تۇرغان شىرنەنىڭ ئۆستىگە قويدى ئۇستا قوللىرىنى سۈرتۈپتېپ ، تىللانى قولغا ئېلىپ ئۇياق - بۇ يېقىغا ئۆرۈپ قارىدى . ئاندىن تارازىغا سېلىپ تارتىپ كۆردى . تىللا ئۇنىڭ مۆلچەرلىگىنىدىنمۇ ئېغىرراق چىقتى . ئۇستا تىللانى ئالغىنىغا ئاغدۇرۇپ ، يەنە ئۇزاق سالماقلاپ كۆردى - دە ، چۆل ئوغلىنىڭ باش - ئايىقىغا قارىدى . ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆستۈپشنى قېلىن چاڭ باسقان ئاددىي بىر يىگىت تۇراتتى .

- نېمىشقا ئۆرە تۇرسەن ؟ قېنى ئولتۇر !- دېدى ئۇستا ۋە ئىنجىقلاپ ئورنىدىن تۇرۇپ ، چۆل ئوغلىنىڭ ئاستىغا بىر پارچە ياغاچ تېرىنى تاشلىدى ، - ماڭا ئىشەنسەڭ ، شۇ يېشىمغا كەلگۈچە زەرگەرلىك قىلىپتىمەن ، بۇ خىلدىكى تىللانى ئۇچراتمىغانىكەنمەن . قارا ئۇنىڭ ساپ ۋە پارقراقلىقىنى ... بۇ قايسى زاماندا ، كىملىرى قۇيغان تىللا بولغىيىتى ؟... توغرا ، سەنمۇ بىلمەيسەن . بۇنى مەنمۇ بىلمەيمەن . كېسىپ ئېيتىمەنكى ، بۇ قۇيۇلغاندىن بېرى خەزىنىدىن چىقىپ باقمىغان تىللادەك قىلىدۇ . سەن نېمىشقا ئۇنىڭدىن پەقەت بىر تاللا ئەكەلدىڭ ؟ بۇ تىللا ساقلانغان يەردە يەنە تاغارلاپ ئالتۇن بولۇشى مۇمكىنغۇ؟!

چۆل ئوغلى ئۆستىنىڭ گەپلىرىنى ئۈندىمەي ئاڭلىدى . قېرى ئۇستا ئۇنىڭغا نېمە دەرگەن دەپ چەكچىيىپ تۇراتتى .

- راستىمنى ئېيتسام ، - دېدى چۆل ئوغلى ، - سېنى ئەجەبلەندۈرىۋاتقان سۇئاللار مېنىمۇ ھەيران قالدۇرىۋاتىدۇ . مەن بۇ تىللانى تېپىۋالغان .

- تېپىۋالغان ؟! ... قانداق قىلىپ ؟ نەدىن تېپىۋالدىڭ ؟! ... ئۇنى كىم چۈشۈرۈپ قويۇپتىكەن ؟

- ساڭا نېمىدەپ چۈشەندۈرسەم بولىدۇ ، ئۇستا ، - دېدى چۆل ئوغلى ، - مېنىڭ ئىسمىم چۆل

ئوغلى بولىدۇ ...

- غەلىتە ئىسىم ئىكەن !- دەپ غودۇڭشىدى ئۇستا .

- مەن چۆلدە تۇغۇلغان ، چۆلدە چوڭ بولغان .

- چىرايىدىن بىلىنىپ تۇرىدۇ .

- ئەنە ئاۋۇ دېرىزەڭدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان قاپقارا ، سىلىق نەرسىنى كۆردۈڭمۇ ؟ ئۇ مېنىڭ

ئېشىكىمنىڭ تۇمشۇقى . بۇ ئېشەك مېنىڭ سەپەردىكى ھەمرايم . ئۇنىڭ بىلەن چۆل يوللىرىنى

كېزىپ ماڭىمەن - ماڭىمەن ، ئۆزۈمنىڭ نېمىشقا مېڭىۋاتقانلىقىمنى ، نەگە بارىدىغانلىقىمنىمۇ

بىلمەيمەن ... ئالدىنقى كۈنى ، كۈن تازا قىزىپ تۇرغان مەزگىلدە ، ئېشىكىم بىلەن قۇملۇقتىكى

بىر توغراقلىق ئىچىدە توختاپ ئارام ئالدىم . يېتىپ كۆرۈم ئۇيىقىغا كېتىپتۇ . بىر چاغدا ئويغىنىپ ،

ئورنىمدىن تۇرۇپ قارىسام ، دەل مەن ياتقان يەردە بىر ياغاچ چۆچەك تۇرىدۇ . چۆچەكنىڭ ئىچىدە

مانا مۇشۇ تىللا يالتىراپ يېتىپتۇ . ئۇنى ياراتقان ئىگەمنىڭ ماڭا قىلغان ھەدىيسى دەپ بىلىدىم - دە

، ئېلىپ قويۇمغا سالىدىم . مانا شۇ تىللا بۈگۈن سېنىڭ ئالغىنىڭدا تۇرۇپتۇ . بۇ تىللا توغرىسىدا

ئۆزۈمنىڭمۇ بىلىدىغانلىرىم شۇنچىلىكلا .

- ھېلىقىنى چۆچەكنىچۇ ؟ چۆچەكنىمۇ نېمىشقا قوشۇپ ئالمىدىڭ !؟ - دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئۇستا .

- ئەگەر بىرەرى ساڭا پەتنۇستا ساڭا ھەدىيە سۇنسا ، سەن پەتنۇسنىمۇ قوشۇپ ئېلىپ قويۇڭغا سالامىتىڭ ؟- دەپ ھەيران بولدى چۆل ئوغلى .

- لېكىن ئۇ پەتنۇس ئەمەس ، چۆچەك - دە ، ... ئېيتقىنى ، سەن كۆرگەن ئۇ چۆچەك قانداق رەڭدە ، قانچىلىك چوڭلۇقتا ؟

- ۋاي چوڭ دادا !- دېدى چۆل ئوغلى ،- ئالتۇننى كۆرگەندە ھەممىمىزنىڭ كۆزى تورلىشىپ قالدىغانلىقىنى بىلىسەنغۇ ؟... مەن چۆچەك ئىچىدىكى تىللانلا كۆرۈپتىمەن ، چۆچەكنىڭ قانداقلىقىغا سەپمۇ سالماپتىمەن .

- ھەي ئىست ، بىر كالتە پەملىك قىلىپسەن - دە !- دەپ ئىچ ئىچىدىن ئۆھ تارتىپ ئەپسۇسلاندى ئۇستا ،- كىم بىلىدۇ ، بەلكىم ئۇ تىللا تۇغىدىغان ئاجايىپ بىر چۆچەك بولغىتى . !
- تىللا تۇغىدىغان !؟... ئېلىشىپ قالدىڭمۇ ، ئۇستا ، چۆچەكمۇ تىللا تۇغامدۇ ؟

- ئېچىلىك داستىخنىم توغرىسىدىكى رىۋايەتلەرنى ئاڭلىمىغانمۇسەن ؟ دۇنيادا شۇنداق داستىخانلار بولغان . ئۇ خالىغان ۋاقىتتا ئېچىلىپ ، ئالدىڭنى نازۇ نېمەتلەر بىلەن تولدۇرۇپتۇ... سەن ئۇ چۆچەكنى چۆلدە ، بىر توغراقنىڭ ئاستىدا ئۇچراتتىم ، دېدىڭمۇ ؟ چۆل دېگەندە توغراق دېگەن جىق نېمىغۇ . سەن شۇ چۆچەك ئۇچراشقان يەرگە بىرەر بەلگە قىلىپ قويىمىدىڭمۇ ؟

- شۇ يەردىكى توغراقنىڭ غولىغا پىچىقىم بىلەن بىر چەمبەر سىزىپ قويدۇم .
- ھەببەللى ، بۇ ئىشقا كەلگەندە ئەقلىڭنى بىر ئىشلىتىسەن . خوش ئەمدى بۇ بىر تال تىللانى نېمە قىلاي دەيسەن ؟ ھالقا ، ئۈزۈك ياكى بولمىسا

- دېدىمغۇ ، چوڭ دادا ، ماڭا ھېچقانداق زىننەت بۇيۇمىنىڭ لازىمى يوق ، ئۆيۈمدە ئۇنىڭغا ھاجەتلىك ئايال كىشىمۇ يوق . ماڭا ھالال باھادا پۇل بەرسەڭ كۇپايە .

- بوپتۇ ، مەن بۇ تىللايىڭغا ئوبدان باھادا پۇل تۆلەي . سەن قايتىپ بېرىپ ھېلىقى سىرلىق چۆچەكنى يەنە ئىزدىگىن . ئۇچراپ قالسا چۆچەكنىمۇ قوشۇپ ئېلىپ قويۇڭغا سال . قەسەم قىلىمەنكى ، بايلىققا كۆمۈلۈپ كېتىسەن . تاپقان تىللانىڭنى ھېچكىمگە كۆرسەتمەي ئۇدۇل مېنىڭ ئالدىمغا ئەكەل ، سېنى ئوبدان رازى قىلىمەن . سەن ئاجايىپ چىرايلىق باغلارنى ، پىشايۋانلىق كايۋانلارنى سېتىۋېلىپ سەرگەردانلىق تۇرمۇشۇڭنى

ئاخىرلاشتۇرسەن ... ئۆيلەنمىگەنمەن دېدىڭمۇ ؟ پۇلۇڭ بولسا ئەلۋەتتە ئۆيلىنىسەن . مۇسۇلمانلارغا تۆت خوتۇن ئېلىش ھەقلىق . سەن باش ئاغرىقىدىن قورقساڭ بوپتۇ ئۈچىنى ياكى ئىككىنى ئال . خالىساڭ مەن ساڭا تونۇشتۇرۇپمۇ قويىمەن . مۇشۇ كۈچىدىكى دۇكانلارغا كېلىپ كېتىپ تۇرىدىغان ئاجايىپ خېنىملار بار ، چىرايىنى كۆرۈپلا ئەقلىڭدىن ئازىسەن .

دېيارىم تورىغا يوللىغان yarken غا تەشەككۈر

لېكىن چۆل ئوغلى ئەقلىدىن ئېزىشنى خالىمايتى . ئۇ زەرگەر ئۇستام سۇنغان پۇللارنى ئېلىپ قويىنغا سالدى - دە ، ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭدى . قېرى ئۇستا ئۇنى ئىشىك ئالدىغىچە ئۈزىتىپ چىقتى .

– شۇنداق قىل ئوغلۇم، – دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇراتتى ئۇستا، – چۆچەكنى ھېچكىمگە كۆرسەتمەي يۇشۇرۇپ قويساڭمۇ مەيلى، ئەمما تىللارنى بولسا مېنىڭ ئالدىمغىلا ئەكەل، ساڭا ئاق يول تىلەيمەن!

– خاتىرجەم بول، چوڭ دادا، – دېدى چۆل ئوغلى ئېشىكىگە مىنىپ يولغا چۈشۈپ، – ھېلىقى سىرلىق چۆچەك يەنە ئۇچىراپ قالغۇدەك بولسا مەن ئۇنى ئېلىۋالمايمەن. تىللارنى پەقەت ساڭىلا ئەكىلىپ كۆرسىتىمەن!

چۆل ئوغلنىڭ قارىسى ئادەملەر ئارىسىدا غايىپ بولدى.

چۆل ئوغلى ئېشىكىنى دىۋىتىپ، ئادەملەر بىلەن تولغان بازارغا كىرىپ كەلدى. بۇ يەردە ئادەملەر بىر بىرىنى ئىتتىرەتتى. بىر بىرى بىلەن باھا نەرخ تالىشاتتى. ئالارمەن بىلەن ساتارمەننى كىلىشتۈرمەكچى بولغان دەللەللەر «بابەرىكە» دەپ ۋارقىراپ، كىملىرىنىڭدۇر قوللىرىغا پاقىقىدە ئۇرۇشاتتى. داس چېلەك، چاپان، كۆڭلەك، يەل يېمىش، بوغداي قوناق... بۇ بازاردا سودا بولمايدىغان نەرسە كەم ئىدى. بۇ قىيىقاس چوقان ئىچىدە ئېغىر گۈرۈلدەپ تۇرغان بازارغا كىرىشى بىلەنلا چۆل ئوغلى ھېلىقى ئالتۇن تۇغىدىغان چۆچەك توغرىسىدىكى گەپلەرنى تامامەن ئۇنتۇپ قالدى. ئۇنىڭغا قېرى زەرگەر ئېيتقاندا ئايۋان ساراينىڭمۇ، باشنى ئاغرىتىدىغان بىر قانچە خوتۇننىڭمۇ لازىمى يوق ئىدى. ئۇ ئۆمۈر بويى مال دۇنيا، ئالتۇن كۈمۈش يىغىپ، شۇ بايلىقنىڭ سادىق كۆزەتچىسىدەك، يېمەي ئىچمەي ساقلاپ ئۆتۈپ كېتىشنى خالىمايتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ يانچۇقىدا تەقدىر يەتكۈزگەن بىر مۇنچە پۇل تۇرۇپتۇ. ئەمدى، ئۆزىنىڭ ۋە ئېشىكىنىڭ قورسىقىنى ئوبدان بىر تويغۇزسا، ئاندىن بۇ تىنجىق ۋە ئوشۇقچە شاۋقۇنلۇق قىستاڭ شەھەر بىلەن خوشلىشىپ، يېڭى سەپىرىنى باشلىسا بولىدى. ئوچۇق دالدا قېنىپ نەپەس ئالغىلى بولىدۇ. ئۇ يەردە زىرائەتلەر يەلپۈنۈپ تۇرىدۇ. قىرغاقلىرى يېشىل ئوتلار بىلەن قاپلانغان ئېرىقلاردا شىلدىرلاپ سۇ ئاقىدۇ. يىراق توغراقلاردىن كاككۇك ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ. يەنىمۇ يىراقلاردىن بولسا ئۇ ياخشى كۆرىدىغان چۆلنىڭ ئىسسىق شامىلى كېلىدۇ...

چۆل ئوغلى بازار يېنىدىكى دەڭلەرنىڭ بىرىگە كېلىپ ئېشىكىنى باغلىدى. ئېشەكنىڭ قورسىقىنى ياخشى تويغۇزۇپ، ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشنى دەڭجاغا تاپشۇردى. ئاندىن ئۈستىنۋېشىدىكى چاڭلارنى ئوبدان قېقىپ، ئۆزىنى ئوبدان تۈزەشتۈرۈپ، بازارنىڭ ئاشپۇزۇللار جايلاشقان تەرىپىگە قاراپ ماڭدى. بۇ يەردە تەۋەڭلەردىكى گۆشگىردە، سامسىلار، گۈل چېكىپ پىشۇرغان شىرمەنلەر كۆزنى ئوينىتاتتى. قورۇما قورۇۋاتقان ئاشپەز ئۇستاملار ساپلىقنى قازان گىرۋىكىگە ئۇرۇپ نەغمە قىلىۋاتقاندا رېتىملىق تاراڭلىتاتتى. ئاشخانا خوجايىلىرى بەس بەستە ۋارقىرىشىپ مېھمان چاقىراتتى. چۆل ئوغلنىڭ قورسىقى غولىدۇرلاپ بۇ نەغمىگە تەڭكەش قىلغىلى تۇردى. ئۇ قاسقانلىرىدىن پۇرقىراپ ھور چىقىۋاتقان مانتىخانلارنىڭ بىرىگە بۇرۇلدى. بۇ يەرنىڭ بەش مانتىسىنى بىر ئادەمنىڭ يەپ بولمىقى بىر گەپ ئىدى. چۆل ئوغلنىڭ قورسىقى بولسا ئون – ئونبەش مانتىنى تەلەپ قىلىپ ناغرا چالماقتا ئىدى. چۆل ئوغلى بىر نانغا ئون مانتا بۇيرۇپ، خېرىدارلار ئارىسىغا كىرىپ قىستىلىپ ئولتۇردى. يۇمشاق نان ئۈستىگە قويۇلغان نېپىز جىلتىلىق مانتىنىڭ ئۈستىگە قارمۇچ سېپىپ، جىلتىسىنى تىتىپ يېيىشكە باشلىدى. ئۇ ئېڭىشىپ تۇرۇپ مانتىنى ھەر بىر چىشلىگەندە، مانتانىڭ شورپىسى نان ئۈستىگە ئېقىپ چۈشەتتى. ئۇ ئاخىرىدا قىيما گۆشىگە ناننى يۆگەپ يەپ، قېنىپ چاي ئىچىپ، ئارانلا ئورنىدىن تۇرىدى.

« ئىلتىپاتىڭغا شۈكرى! - دېدى چۆل ئوغلى بەلۋېغىنىڭ ئۇچىغا تەرىلىرىنى ئېرتىپ مانتىخانىدىن چىقىۋېتىپ ، - بۈگۈن مەن بۇ شەھەرنىڭ بازارلىرىنى قانغۇچە ئايلىنىپ ، دەڭدە قونۇپ ، ئەتە يولغا چىقساممۇ بولىدۇ . تېخى يېڭى خۇرجۇن سېتىۋېلىپ ، خۇرجۇننىڭ ئىككى كۆزىنى مالغا تولدۇرىدىغان ئىشىمۇ بار . شۇنداق قىلاي ، بۈگۈن بىچارە ئېشەكمۇ ئوبدانراق بىر دەم ئېلىۋالسۇن ! »

چۆل ئوغلى بازارلارنى ئارلاپ بىر ئۆستەڭنىڭ بويىدىن چىقىپ قالدى . ياغاچ كۆۋرۈك يېنىدىكى قېرىپ بېقىنلىرى كاۋاكشېپ كەتكەن يوغان سۆڭەكنىڭ سايىسىدە ، يۈزىنى قۇيۇق ساقال باسقان بىر رەمچى ئۇزۇن يەكتىكىنىڭ پەشلىرىنى ئاستىغا باستۇرۇپ يۈكۈنۈپ ئولتۇراتتى . ئۆستەڭ سۈيى كۆۋرۈك ئاستىدىن قىستىلىپ ، گۈرۈلدەپ ئاۋاز چىقىرىپ ئۆتۈپ ، دۈپدۈڭلەك قايناملارنى ھاسىل قىلىپ ئاقماقتا ئىدى . رەمچىنىڭ كۆزلىرى يۇمۇلغان بولۇپ ، مۈڭدەۋاتقانلىقى ياكى خىيال سۈرۈۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى . ئۇنىڭ ئالدىدىكى بىر پارچە پالاس ئۈستىدە رەڭدار رەم تاشلىرى چېچىلىپ ياتاتتى .

- ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم چوڭ دادا! - دەپ سالام بەردى چۆل ئوغلى . رەمچى :

- كەل ! - دېدى - دە ، بېشىنىمۇ كۆتۈرۈپ قاراپ قويمىدى .

- ماڭا ئاتاپ بىر رەم سېلىپ باقساڭ ،

- قەيەرلىكسەن ؟

- مەن يىراق چۆلدىن كەلدىم .

- ئىسمىڭ نېمە ؟

- ئىسمىم چۆل ئوغلى !

- رەمچى بوۋاي لايىپىدە كۆزىنى ئېچىپ چۆل ئوغلىغا قارىدى .

- چۆل ئوغلى ! ؟ ... چۆلنىڭ چېكى بولمايدۇ ، - دەپ غودۇڭشىدى بوۋاي .

- شۇنداق مەن شۇ چەكسىز چۆللۈكتە تۇغۇلۇپ شۇ يەردە چوڭ بولغان .

- ئاتاڭ كىم ؟

- ئاتامنى بىلمەيمەن ، مېنى بىر ئوتۇنچى بوۋاي بېقىپ چوڭ قىلغان . ئۇنىڭ دېيىشىچە :

ئوتۇنچى بولۇۋاتقان مەن خۇددى ئاسماندىن چۈشكەندەكلا شۇ چۆلدە ئۇچراپتىكەنمەن . ئۇمۇ مېنىڭدىن : « كىمنىڭ بالىسىسەن ؟ » دەپ سورىغاندا ، قانداقتۇر ئىككى ئاكامنىڭ مېنى كۆتۈرۈپ ماڭغىنىنى ، ئۆزۈمنىڭ ئۇخلاپ قالغىنىمنى ، شۇنىڭغا ئوخشاش باش ئايىغى يوق گەپلەرنىلا قىلغان ئىكەنمەن رەھمەتلىك بوۋامنىڭ ئالەمدىن ئۆتكىنىگە يىلدىن ئاشتى . مانا مەن ئېشىكىمنىڭ ئۈستىگە ئازغىنە ماللىرىمنى ئارتىپ ، چارشەنبە بازاردىن پەيشەنبە بازارغا ، پەيشەنبە بازاردىن شەنبە بازارغا ئۆتۈپ ، بۇ چۆللەرنى توختىماي كېزىمەن . ئۆزۈمنىڭ نىمىشقا شۇنداق ئايلىنىپ يۈرىدىغىنىمنى ، نەگە بېرىپ ، نەدە توختايدىغىنىمنىمۇ بىلمەيمەن .

- ۋاھ ، خىسلەتلىك دۇنيا ! - دەۋەتتى رەمچى بوۋاي ، - بىر زامانلاردا مۇشۇ چۆللەرنى

جاھانكەزدى سۈپۈرگە دەيدىغان بىر سەيياھنىڭمۇ شۇنداق ئايلىنىپ يۈرگەنلىكىنى بىلمەسەن ؟

- بىلىمەن !

- سەن قانداق بىلىسەن ؟ - دەپ كۆزلىرى نۇرلىنىپ كەتتى بوۋاينىڭ ،

- ئاڭلىغان ، - دېدى چۆل ئوغلى .

– مانا شۇ جاھانكەزدىنى « ئۇ ھازىر قېرىدى ، شۇ تاپتا سېنىڭ ئالدىڭدا ئولتۇرۇپتۇ » دېسەم ئىشەنسەن؟

– چاقچاق قىلما ، چوڭ دادا ، – دېدى چۆل ئوغلى ، – مەن ئاڭلىغان ھېكايىلەردە جاھانكەزدى سۈپۈرگە ئۆزىنىڭ ئاجايىپ ئېشىكىگە مىنىپ ، « بىغەملەر شەھىرى » نى ۋەيران قىلغان ياۋلارنىڭ پايتەختىگە يېتىپ بېرىپ ، توپتوغرا شاھنىڭ ئوردىسىغا كىرگەنمىش ۋە شاھنى تەختىدىن سۆرەپ چۈشۈپ ، خەنجىرى بىلەن ئۇنىڭ قارىنى يېرىپ تاشلىغان دېيىشىدۇ . سۈپۈرگىنىڭ ئۆزىمۇ شۇ يەردە قۇربان بولغانىكەن .

– ئۇنىڭ قۇربان بولغىنىنى كىم كۆرۈپتۇ ؟
– ئەمەس ، بىر شاھنى بۇغۇزلىۋەتكەن ئادەم ئوردىدىن تىكەندەك يالغۇز جېنىنى ئېلىپ قانداق سالامەت قايتىپ چىققاچىدى ؟!

– ياراتقان ئىگەم مۆجىزە كۆرسەتكۈسى كەلسە پاختىنىڭ ئىچىدىمۇ ئوتنى ساقلىغىلى بولىدۇ . .. خوش بوپتۇ ، ئۆزىمىزنىڭ گېپىگە كېلەيلى . سەن تېخى ماڭا نېمە توغرىسىدا رەم ئاچقۇزىدىغانلىقىڭنى ئېيتىمىدىڭ ؟
– مېنىڭ كەلگۈسۈم .. تەقدىرىم ھەققىدە .

– بىلگۈچى خۇدا ، – دېدى رەمچى بوۋاي ، – مەن پەقەت قىياسلا قىلالايمەن ... قېنى ، بىسىمىللاھىر رەھمانىر رەھىم . !

رەمچى پالاس ئۈستىدىكى تاشلارنى يىغىپ قايتا چاچتى .
– ياق ! – دەپ بېشىنى لىڭشىتى رەمچى چېچىلغان تاشلارغا قاراپ تۇرۇپ ، – سەن چۆللەرنى مەقسەتسىزلا كېزىپ يۈرمەپسەن . سەن ئۆزۈڭنىڭ يۈتتۈرگەن بەختىڭنى ئىزدەپ يۈرۈپسەن .
– ئېيتقىنى ، مەن بەختىمنى تاپالامدىم ؟
– تاپسەن ، چوقۇم تاپسەن ! قېنى قوللىرىڭنى ماڭا سۇنغىنە .
چۆل ئوغلى قولىنى رەمچىگە سۇندى .

– يا قۇدىرەت ! – دېدى رەمچى بوۋاي يىگىتنىڭ ئالقىنىغا قاراپ ، – سېنىڭ ئالقىنىڭدىكى نىمىدىگەن ئاجايىپ سىزىقچىلار بۇ ! ... سەن ئادەتتىكى ئادەم ئەمەسەن . سەن كۈچلۈك يولباشچى بولۇشقا لايىق يىگىتسەن . خۇدا شۇ قىسمەتنى ساڭا يولۇقتۇرسا
تېخى رەمچىنىڭ سۆزى تۈگىمىگەن ۋە چۆل ئوغلىمۇ ئۇنىڭ سۆزلىرىنىڭ مەنىسىنى ھەزىم قىلىپ ئۆلگۈرمىگەندى . دۈپۈرلىگەن ئىككى ئاتلىق ئۇلارنىڭ يېنىدا توختىدى . دە ، ئاتلىقلار ئاتتىن چۈشكىنچە كېلىپ چۆل ئوغلىنىڭ بېشىغا بىر تاغارنى كىلدۈردى . ھەش پەش دىگۈچە ئۇنى مانتاپ باغلاپ ، ئات ئۈستىگە ئارتىشتى ۋە ئاتلىرىنى ئوقتەك چاپتۇرۇپ كەتتى . چۆل ئوغلى ئات ئۈستىدە تىپىرلايتتى . ۋارقىرايتتى .

– مېنى قويۋەت ! ... نىمە ئادەملەر سىلەر ؟ مېنى نەگە ئېلىپ بارماقچى ؟ ...
ھېچكىم ئۇنىڭ سۇئاللىرىغا جاۋاپ قىلمايتتى . ئۇنىڭ قۇلاقلىرىغا ئات تۇياقلىرىدىن چىققان دۈپۈرلەشلەرلا ئاڭلىناتتى . ئۇ خۇددى بوشلۇقتا ئۇچقانداك كېتىپ باراتتى .

– خۇدادىن ئۇچۇشنى تىلىگىنىم راست ، – دەيتتى چۆل ئوغلى ، – لېكىن ، مەن مۇنداق بېشىمغا تاغار كىيىپ ئۇچسام بولمايدۇ . دە ! شۇمۇ ئۇچۇش بوپتىمۇ ، مەن ئەتىراپىمدىكى نەرسىلەرنى كۆرۈشۈم ، ئەركىن قانات قېقىپ ئۇچۇشۇم كېرەك ئىدى ... ھەي قاراقچىلار

ئاڭلىشىۋاتامسەن ؟ مېنى قويىۋەت !

چۆل ئوغلى كۆزىنى ئېچىپ ، ئۆزىنى قېلىن بىر توغراقلىق ئىچىدە كۆردى . ئۈستىدە توغراق بۇيۇرماقلىرى ، ئۇنىڭمۇ ئۈستىدە كۆپكۆك چۆل ئاسمىنى ئېسىلىپ تۇراتتى . نېرىدا بىر كەپە بار ئىدى . ئۇنىڭ كۆزى كەپە ئىشىكىنىڭ يان ياغىچىغا سانجىپ قويۇلغان پالتىغا چۈشتى - دە ، ئورنىدىن چاچىراپ تۇرۇپ كەتتى . بۇ كالتا ساپلىق بىسلىرى پارقىراپ تۇرغان پالتا ئۆزىنىڭ پالتىسى ئىدى .

چۆل ئوغلى كەپە ئالدىغا كېلىپ توختاپ قالدى . بۇ چۈشۈمىدۇر ، ئوڭۇمىدۇر ؟ ... كەپە ئىچىدە ، يۇمشاق قۇمنىڭ ئۈستىدە ، چاچلىرىنى ئەتراپىغا يېيىپ ، ھېلىقى جاڭگالدا ئۇچىراشقان ، ئۆگزىدە ئۇنىڭغا تۇنجى سۆيۈشنى ھەدىيە قىلغان قىز ياتاتتى . ئۇ ئىلگىرىكىدە كىلا قىيپاللاڭچ ئىدى . يىگىتكە كۈلۈمسىرەپ ، تەلمۈرگىنىچە قاراپ تۇراتتى . بۇ يەردە ئېغىز ئېچىپ گەپ قىلىشنىڭ ئۆزى ئوشۇقچە ئىدى . ئۇلارنىڭ كۆزلىرى بىر بىرى بىلەن سۆزلىشەتتى .

- ياخشىمۇسەن ، يۈرەكسىز يىگىت ، - دىمەكچى بولاتتى قىزنىڭ كۆزلىرى ، - مەن سېنى يەنە تېپىۋالدىم !

- مېنى كەچۈر ، - دەيتى يىگىتنىڭ كۆزى ، - مەن ئۇ چاغلاردا گۆدەك ئىكەنمەن . سېنى ئۇنتىيالمىدىم ...

چۆل ئوغلى ئۇنچىقماي ، بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ قىزغا يېقىنلاشتى . قىزنىڭ ئالدىغا بېرىپ تىز چۆتتى . ئۇنىڭ قۇياش نۇرىدا مىستەك تاولانغان بەدەنلىرىنى سىلىدى . قىز مۇ يىگىتنى ئۆزىگە تارتىپ ، ئۇنىڭ كىيىملىرىنى بىر بىرلەپ سېلىپ تاشلىدى ئۇلار ئۇنچىقماي مەھكەم قۇچاقلاشتى . ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدىن كۆپكۆك ئاسمان ، سارغۇچ قۇملۇق ، يېشىل ياپراق ، ياخشىلىق ، يامانلىق ، بايلىق ، گادايلىق ۋە شۇ قىيىق كەپە ... ھەممە نېمە غايىپ بولۇپ ، ئالەم ئۆزىنىڭ ئەڭ ئىپتىدائىي كۆرۈنۈشىگە كۆچتى

ئۆمەرباي ۋە باراتباي

چۆل ئوغلىنىڭ تىللاسىنى سېتىۋالغان قېرى زەرگەرنىڭ ئىسمى نۇردۇن ھاجى ئىدى . ھاجىم يىگىتنى ئۆزىتىپ قويۇپ ، ئالدىراپ دۇكىنىغا كىردى - دە ، تىللانى يەنە قولىغا ئالدى . « بۇ ئاجايىپ ئالتۇندا نېمە ياساش كېرەك ، سىرغىمۇ ، ئۈزۈكمۇ ؟ ... - دەپ ئويلىنىپ قالدى ئۇ ، - بۇ تىللانىڭ شۇ تاپتا ئوتقا چۈشۈپ سىمپتەك ئېرىپ ھەرقانداق زىننەت ئەسۋابىغا ئايلىنىشى چوقۇم . لېكىن بۇ ساپ تىللانى ئېرىتىۋېتىش ئېچىنىشلىق ئىشتەك قىلىدۇ ... ، ھەبەللى ! - دەپ ئۆز ئەقلىگە ئاپىرىن ئېيتتى بىر ھازادىن كېيىن ، - مەن بۇ تىللانى ئالدى بىلەن سەرراپ ئۆمەربايغا كۆرسەتەي ، ئەگەر ئۇ ئوبدانراق پۇل تۆلەپ قالسا ، ئەمگەك قاتماي شۇنداق ساتقىنىممۇ تۈزۈك ، تۇغىدىغان چۆچەكنى يەنە تېپىۋالسا ئۇ مۇنداق تىللالاردىن يەنە ئەكىلىشى مۇمكىن . »

نۇردۇن ھاجى قۇزۇقتىكى ئۇزۇن پەرىجىسىنى ئېلىپ كىيىپ ، پۇتىغا شاقىلداق كېشىنى سېپىپ ، دۇكاننى ئالدىراپ قۇلۇپلاپ سەرراپ بازىرىغا قاراپ ماڭدى .

سەرراپ بازىرى شەھەرنىڭ ئۈستى يېپىق كوچىلىرىنىڭ بىرىدە ئىدى . ئاپتاپلىق ، توپىلىق ۋە

ۋاڭ چۇڭلۇق بازاردىن ئۆتۈپ بۇ سەرراپ كوچىسىغا كىرگەن كىشى بۇ يەردە جانغا راھەت بىر سالقىنلىق ۋە جىمجىتلىقنى ھېس قىلىپ ھوزۇر ئالاتتى . ئالدىغا بىلىنەر بىلىنمەس سۇ سېپىلگەن دۇكانلارنىڭ ئىچىدىكى گىلەم ياكى قىممەت باھالىق تېرىلەرنىڭ ئۈستىدە سودىگەرلەر كېرىلىپ ئولتۇرۇشاتتى . ئۇلار سودىدا ئۆتۈۋېلىش ئۈچۈن بىر بىرىگە سىرلىق تەكەللۇپ ياكى ئاچچىق تەنلىرىنى قىلىشاتتى . ئادەتتە ، ياماق چاپانلارنى كىيگەن شەھەر كەمبەغەللىرىنىڭ قەدىمى بۇ كوچىغا كەم يېتەتتى . سەرراپ ئۆمەرباينىڭ دۇكىنى مانا شۇ قاتار كەتكەن دۇكانلارنىڭ بىرىدە ئىدى .

ئۆمەرباي - ھېلىقى يانتاق ئاقساقالنىڭ چوڭ ئوغلى ئۆمەرنىڭ نەق ئۆزى بولۇپ ، ئون نەچچە يىللاردىن بېرى تەقدىر ئۇنىڭ تۇرمۇشىدا ئاجايىپ ئۆزگىرىشلەرنى قىلغانىدى . ئۆمەرنىڭ ناتونۇش شەھەرگە كىرىپ ، نىزامباي دىگەن كىشىگە ياللىنىپ ، ئۇنىڭ بېغىدا ئىشلىگەنلىكى ۋە نىزامباينىڭ چوڭ خوتۇنى بىلەن بولغان سىرلىق مۇناسىۋەتلىرى كىتابخانىمىزغا مەلۇم . ئەگەر تەقدىرنىڭ بىر ئىشىنى ئورۇنلاشتۇرغۇسى كەلسە ، ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان تاسادىبىيلىقلار بولۇپ تۇرىدۇ ... نىزامباي ئاتقا ناھايىتى ھېرىسمەن ئادەم ئىدى . بىر قېتىم ئۇ شاش بىر ئارغىماقنى كۆندۈرۈپ مىنمەكچى بولغاندا ، ئاتنىڭ تۇياقلىرى ئارىسىدا قېلىپ ئۆلدى . شۇنىڭدىن كېيىن ، نىزامباينىڭ باشقا خوتۇنلىرى نىزامبايدىن بولغان بالىلىرىنىڭ سانىغا قاراپ باينىڭ مال مۈلىكىنى بۆلۈشۈپ قانائەت ھاسىل قىلىشتى . ئايىمغا بولسا ئۆزى تۇرۇتقان چوڭ باغ قالغانىدى . ئايىم بۇنىڭغا شۈكرى قىلدى . ئۇنىڭ ئاتىسىدىن قالغان دۇنياسىمۇ يېتەرلىك ئىدى . ئۇنىڭغا پەقەت ئاشۇ باغ ۋە يېنىدا ئىشلەۋاتقان ئىشلەمچى يېتىمچى يىگىت بولسا كۇپايە ئىدى .

ئايىم نىزامباينىڭ يىل نەزىرىنى تەقەززالىق بىلەن ئۆتكۈزدى . ئاندى يۇرت چوڭلىرىنى چاقىرتىپ مول داستىخان سالىدى . ئۆزىنىڭ باغدىكى ئاشۇ مۇساپىرغا ياتلىق بولۇپ ، ئۇنىڭ بېشىنى سىلماقچى بولغانلىقىنى توغرىدىن توغرىلا ئېيتتى . داستىخان ئۈستىدىكىلەر بىر بىرىگە قاراپ قويۇشتى - دە ، دەرھاللا بۇ ئىشقىمۇ ئۆزىگە لايىق پەتۋا پېچىشتى . «بىرىنچىدىن ، دېيىشتى ئۇلار ، - مۇسۇلمان مەزلۇمنىڭ تۇل ئولتۇرۇشى ياخشى ئىش ئەمەس ، ئىككىنچىدىن ، ئاياللارنىڭ ئۆزىدىن يېشىكى كىچىك ئەرگە ياتلىق بولۇشى ئۇلۇغلاردىن قالغان ياخشى پەزىلەت .» بۇ پەتۋانىڭ خاسىيىتى ئۈچۈن يۇرت چوڭلىرىنىڭ ھەر بىرى ئايىمنىڭ ئۆيىدىن قويۇنلىرىنى ئوبدانلا تومپايتىپ قايتىشتى .

ئايىم كېيىن ئۆمەرگە سەرراپ بازىرىدىن مانا بۇ دۇكاننى ئېچىپ بەردى . ئۆمەرنىڭ سودىسى ئوبدانلا يۈرۈشۈپ كۆپ ئۆتمەيلا شەھەرگە ئۆمەرباي بولۇپ تونۇلدى . ھەر ھالدا ئايىم ئىنساپسىز ئاياللاردىن ئەمەس ئىدى . ياش ئېرىنى تىزگىنلەش ئۈچۈن ئۇنىڭغا قۇلىقى يۇمشاق كىچىك خوتۇندىن بىرنى ئېلىپ بەردى . ئۆمەرنىڭ كىچىك خوتۇنى ئايىمنىڭ سۆزىدىن چىقمايتتى . ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلاتتى .

ئۆمەرباي شۇنچىلا دۇكاندا يۇمشاق ئەيلەنگەن تېرە ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ، كىچىك كىچىك خوتۇنى بىلەن بولغان قىزىقچىلىقلارنى ئويلاپ يېرىم كۈلۈمسىرەپ ، يېرىم مۈگىدەپ ئولتۇراتتى . ئۇنىڭ ياخشى تاماق ۋە راھەتتىن قىزارغان گۆشلۈك يۈزلىرى مايلاپ قويغان پوم ناندەك پارقىراتتى . ئالدىدىكى پەتنۇستا بولسا يۇمشاق نان ، كۆك كىشىمىش ، مېغىز ۋە چەينەكتە يېڭىلا كەلتۈرگەن

قىزىق چاي تۇراتتى .

– ئەسسالامۇئەلەيكمۇ ، ئۆمەرباي ، – دەپ كىرىپ كەلدى زەرگەر .

– ۋەئەلەيكمۇ ئەسسالام ، نۇردۇن ھاجىم ، قېنى يۇقۇرى ئۆتسىلە ، مانا بۇ ياققا ، گىلەمنىڭ

ئۆستىگە ، – دەپ ئورنىدىن تۇردى ئۆمەرباي .

نۇردۇن ھاجىم ھاسىرىغىنىچە بېرىپ گىلەمنىڭ بىر بۇرجىكىدە ئولتۇردى . قولىنى كۆتۈرۈپ

دۇئا قىلىپ بولۇپمۇ ، بىر ھازا دېمىنى باسالماي گەپ ئاچمىدى . ئۆمەرباي ئۇنىڭغا پىيالىدە قىزىق

چاي سۇندى .

– خوش ھاجىم ، قەدەملىرى بۇ ياققا يېتىپ قاپتۇ ، ھېلىقى زاكاز قىلغان ماللار پۈتۈپ

قالدىمۇ ، قانداق ؟

– ھە ، ھېلىقى ئالتۇن زىرىنى دەمدىلا ؟ يەنە ئازىراق پەردازى قالدى . ئۆزلىرى بىلىدىلا ،

ئۆمەرباي ، ئىشنى قولىنىڭ ئۇچىدىلا قىلغان بىلەن بولمايدۇ ، – دەپ گەپ باشلىدى نۇردۇن

ھاجى .

– شۇنداق ، شۇنداق !... ھۈنەرنىڭ جىڭ بولغىنى ياخشى ، شۇڭا بىز سىلنى ئىزدەيمىز – دە .

– بۈگۈن بۇ تەرەپكە كېلىشىمنىڭ سەۋەبى ، – دېدى ھاجىم ، – مانا بۇ تىللانىڭ بازىرىدا

ئېقىۋاتقان باھاسىنى مۆلچەرلەپ باقسىلا بوپتىكەن .

ئۆمەرباي زەرگەر ئۆستىنىڭ كۆپكۆك تۆمۈرلىرى كۆپۈشۈپ تۇرغان ئورۇق قولىدىن

كىچىككەنە ياغلىقنى ئالدى . ياغلىقنى ئېچىپ ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى تىللانى قولىغا ئېلىپ ،

سېمىزلىكتىن بۇرۇلۇپ كەتكەن كۆزلىرىنىڭ نەق ئالدىغا ئەكىلىپ سىنچىلاپ قارىدى . ئاندىن

تارازىغا سالىدى . تارازىدىن ئېلىپ ، يەنە ئۆرۈپ – چۆرۈپ قاراشتۇردى – دە :

– بۇ تىللانى ئېرتىپ بۇزىۋەتسىلە چوڭ ئىسراپچىلىق بولىدۇ ، ھاجىم ! – دېدى .

– مەنمۇ شۇنداق ئويلىدىم .

– ئويلىغانلىرى دۇرۇس . « ئالتۇننىڭ قەردىنى زەرگەر بىلىدۇ » دىگەن بىكار گەپ ئەمەس

– دە ، – دەپ كۈلدى ئۆمەرباي ، – مانا مەن بۇ تىللانغا ھازىرنىڭ ئۆزىدە ، ئۆزى بىلەن تەڭ ئالتۇننىڭ

باھاسىدىن بىر باراۋەر ئارتۇق پۇل تۆلەيمەن . ئۆمەرباي پوكەينىڭ ئاستىدىن بىر تېرە خالتىنى

سوغۇرىۋېلىپ ، شاراقلىتىپ كۈمۈش تەڭگىلەرنى ساناپ زەرگەرگە تەڭلىدى . بۇ پۇل ھاجىم چۆل

ئوغللىغا بەرگەن پۇلدىن ئۈچ باراۋەر كۆپ ئىدى . ئەلۋەتتە ، بىر سائەتكە يەتمىگەن ۋاقىت

ئىچىدىكى مۇنچىلىك پايدىغا شۈكرى دېمەك لازىم – دە ، ھاجىم پۇلنى ئېلىپ ، ئۈندىمەي ئورنىدىن

تۇرۇپ خوشلىشىپ ماڭدى .

نۇردۇن ھاجى كۆزىدىن يىراقلىشىشى بىلەنلا ئۆمەربايمۇ ھېلىقى تىللانلارنى يىپەك ياغلىقىغا

تۈگۈپ ، دۇكاننى ئالدىراش قۇلۇپلىدى – دە ، ئۆيىگە قاراپ ماڭدى . ئۆيىدە خوتۇنلىرىنىڭ تاماققا

تۇتقىنىغا ئۇنىماي ، تون سەرپايىلىرىنى يەڭگۈشلىدى . چىلان تورۇق ئېتىنى توقۇتۇپ مىنىپ

باراتباينىڭ ئۆيىگە قاراپ يول ئالدى . ئۇ شەھەرنىڭ توپىلىق يوللىرى بىلەن ئۇزۇن يۈرۈپ ، شەھەر

سىرتىدىكى ، ئېگىز كۇمىلاچ تاملار بىلەن قورشالغان بىر چوڭ باغنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كېلىپ

ئاتتىن چۈشتى . نەقىشلىك ئېغىر دەرۋازا قىيا ئېچىلىپ ، بىر مالانىڭ بېشى كۆرۈندى .

– باراتباي ئۆيىدە بارمۇ؟ – دەپ سورىدى ئۆمەرباي .

– باي ھېلىراقتا قايتىپ كەلدى ، – دەپ جاۋاپ بەردى مالاي .

– سەرراپ بازىرىدىكى ئۆمەرباي كەپتۇ ، دەپ خەۋەر قىل ، باي بىلەن مۇھىم بىر ئىش ئۈستىدە پاراڭلاشماقچىدىم .

مالاي ئۇزۇندىن كېيىن قايتىپ چىقىپ ئۆمەرباينىڭ قولىدىن ئېتىنىڭ چۇلۇقىنى ئالدى

– دە :

– مەرھەمەت ! باي باغدا كۈتۈپ تۇرۇپتۇ ، – دەپ دەرۋازىنى ئاچتى .

بۇ باراتباي دېگىنىمىز ، يانتاق ئاقساقالنىڭ ئىككىنچى ئوغلى ، ئۆمەرنىڭ ئىنىسى بارات ئىدى . باراتنىڭ ئاكىسى ئۆمەر بىلەن ئازارلىشىپ قىيىداپ ، شەھەرنىڭ باشقا دەرۋازىسى بىلەن كىرىپ كەلگەنلىكى كىتابخانىلارغا مەلۇم . تەقدىر ئۇنىمۇ ئاجايىپ قىسمەتلەرگە يولۇقتۇردى . ئۇ ھېلىقى ئاقساق سودىگەرنىڭ ھويلىسىغا تامدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ ، ئۇنىڭ كىتاپ مەستانىسى – ياش خوتۇنى بىلەن بىرلىشىپ بايىنى تۇيدۇرماي ئۆلتۈرگەندىن كېيىن ، ئايجامالنى ئەمىرىگە ئالدى . سودىگەرنىڭ پىخسىقلىق بىلەن بىر ئۆمۈر يىغىپ كۆمگەن دۇنيالىرى باراتقا قالدى . شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ھارام بىلەن ھالالنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ھەممە كوچىلاردا مېڭىپ باقتى . ئايجامالنىڭ ئېرىدىن قالغان دۇنيالارنىڭ ھەممىسىنى قىمارغا سېلىپ بېرىپ ، يەنە قەلەندەرنىڭ كۈنىگە قالغىلى تاسلا قالدى . شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ شەھەردىكى ئوغرى ، قىمارۋازلارنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنى بىلمەي بېشى قېتىپ تۇرغان شەھەر بېگى بىلەن تونۇشۇپ قالدى ۋە ئوغرى قىمارۋازلارنىڭ ھەممىسىنى ساتتى . شۇنىڭدىن باشلاپ ئۇنىڭ ئىشلىرى يەنە قايتا يۈرۈشۈپ كەتتى . ھازىر ئۇ شەھەرنىڭ بېگىنىڭ شەھەر ئىچىدىكى ئەڭ چوڭ جاسۇسى ئىدى . ئۇنىڭدىن ئەمەلدارلارنىڭ ئۆزىمۇ قورقاتتى . ئۇنىڭ قانداق يوللار بىلەن بېيىپ كېتىۋاتقانلىقىنىڭ تېگىگە بولسا ھېچكىم يېتەلمەيتى . ئۇنىڭ ھازىر بىر قانچە خوتۇنى ۋە شەھەرنىڭ بىر قانچە يېرىدە چوڭ باغلىق قورو جايلىرى بار ئىدى . ئەمەلدارلار ، ھەتتا شەھەرنىڭ بېگىنىڭ ئۆزىمۇ پات پات ئۇنىڭ داستىخانىدا مېھمان بولۇپ تۇراتتى .

بارات ھازىر شاپ بۇرۇت ، ئېگىز كېلىشكەن ئادەم بولغانىدى . ئۇنىڭ ياخشى ئاتلارنى مىنىدىغان ، خىلمۇ خىل قۇشلارنى باقىدىغان ، شەھەردىكى داڭلىق خېنىملار بىلەن بېرىش كېلىش قىلىدىغان ھەۋەسلىرىدىن باشقا ، تۈرلۈك ئەللەرنىڭ پۇللىرى ، قەدىمكى پادىشاھلىقلارنىڭ تىللارلىرىغا بولغان قىزىقىشىمۇ ئالاھىدە يۇقۇرى ئىدى . ئۇنىڭ قولىغا بولسا مۇنداق نەرسىلەر ئوغرى – قىمارۋازلار ياكى يىراق ئەللەردىن كەلگەن سودىگەرلەرنىڭ قولىدىن غەيرى يوللار بىلەن چۈشۈپ قالاتتى . بەزىدە بولسا ئۇ مۇنداق قىممەتلىك رىئالالارنى بەگ خەزىنىسىگە نەچچە ھەسسە قىممىتىگە ساتاتتى . باراتباينىڭ مۇنداق قىممەتلىك بۇيۇملىرىنىڭ ھەممىسى مۇشۇ چوڭ باغدىكى ئەڭ ئەتىۋارلىق خوتۇننىڭ < ئەلۋەتتە ئايجامال ئەمەس > مۇستەھكەم پولات ساندۇقىدا ساقلىناتتى . بۇ ساندۇق بولسا يەتتە ئاچقۇچ بىلەن ھەيۋەتلىك جاراڭلاپ ئېچىلاتتى

ئۆمەرباي باغقا كىرىپ گۈللۈكلەر ئارىسىدىن كەتكەن شىغىللىق يول بىلەن ئىچكىرىلەپ ماڭدى . بۇ باراتباينىڭ ياز كۈنلىرى تۇرىدىغان يېڭى ئىدى . باغ ئىچىدە چىرايلىق شىپاڭلار ، شىپاڭ يېنىدا مەجنۇنلار بىلەن ئورالغان كۆللەر بار ئىدى . تىنىق كۆل سۈيىدە كۆپكۆك ئاسمان ۋە تاللارنىڭ سايىسى يىنىك داۋالغۇيتى . بۇ ئاپتاپلىق باغنىڭ مېۋىلىرى شاخ شېخنى كۆتۈرەلمەي قالغانىدى . گۈللۈكلەردىكى رەڭمۇرەڭ گۈللەر ئۈستىدە كېيىنەكلەر ئەگىپ يۈرۈشەتتى .

باراتباي ھازىرلا باغقا كېلىپ ياخشى تاماقلانغاندىن كېيىن بوشىشىپ ، شىپاڭلارنىڭ بىرىدە

قىزىق چاي ئىچىپ ، دەم ئېلىپ ياتاتتى . ئۇنىڭ ئاستىغا يىپەك گىلەملەر ، بېشىغا شايلار بىلەن قاپلانغان مامۇق تەكىيلەر قويۇلغانىدى . بىر دېدەك ئۇنىڭ پۇتلىرىنى تۇتۇپ ، غوللىرىنى ئۇۋىلايتتى . شىپاڭنىڭ نەقىشلىك تۈۋرۈكلىرىگە ئېسىپ قويغان رەڭدار قەپەسلەردە قۇشلار سايرىشاتتى . مالاي ئۆمەربايىنى باراتباي پەي ياستۇقلارغا جەينەكلەپ ياتقان مۇشۇ شىپاڭ ئالدىغا باشلاپ كەلدى .

– ئەسسالامۇئەلەيكۇم، شەھرىمىزنىڭ تۈۋرۈكى ، جانابلىرىنى ئورۇنسۇر ۋاقىتتا كېلىپ مالال قىلىدىمۇ قانداق ؟– دەپ ، پەلەمپەيلەردىن ئۆملەپ دىگۈدەك يۇقۇرى كۆتۈرۈلدى ئۆمەرباي .
بۇ ئاكا ئۇكا بىر بىرىنى تونۇمدۇ ياكى تونىسىمۇ تونىماسقا سالامدۇ بىلگىلى بولمايتتى .
ئوتتۇردىكى ئازارچىلىق ، بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلار ، دۇنياغا بولغان ئاچكۆزلۈك ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى قېرىنداشلىق مېھرىنى كۆتۈرۈپ ، ھەر ئىككىسىنىڭ تەبىئىتىنى ئۆزگەرتىۋەتكەنىدى .

– كەلسىلە ، ئۆمەرباي ، – دەپ قىمىرلاپ قويدى باراتباي ، – مۇھىم ئىشلىرى بولمىغان بولسىلا ، ئەلۋەتتە بىھۇدە ۋاقىتتا كەلمىگەن بولاتتىلا .

– ئانچە مۇھىم دەپ كەتكىلىمۇ بولماس ، ئەمما ، بۇ ئىشنى ئۆزۈمچە مۇھىمىمىكەن دەپ قارىدىم . مانا بۈگۈن قولۇمغا مەن سەرراپلىق قىلغانىدىن بېرى كۆرۈپ باقمىغان بىر تىللا چۈشۈپ قالدى . ئەلۋەتتە سىلنىڭ نەزەرلىرىدىن ئۆتكۈزمەي باشقا بىراۋغا ساتسام لايىق بولماس ، دەپ ئويلىدىم . شۇڭا بىھۇدە ۋاقىتتا كېلىپ ئاراملىرىنى بۇزۇپ....

– تىللا ھەققىدىكى گەپنى ئاڭلاپ باراتباي ياستۇقتىن ئىتتىك باش كۆتۈرۈپ ئولتۇرۇپ قالدى .

– تىللا قېنى ؟– دەپ سورىدى ئۇ ئۆمەرباينىڭ ئەزىملىك بىلەن قىلىۋاتقان گېپىنى بۆلۈپ .

– مانا ، تەقسىر .

ئۆمەرباي تىللا ئورالغان ياغلىقنى ئىككى قوللاپ باراتبايغا سۈندى ۋە باراتباي بۇ تىللاغا قانداق باھا بېرەركەن ، دەپ ئۇنىڭ شاپ بۇرۇتلىرى يېپىپ تۇرغان ئاغزىغا تىكىلدى . باراتباي ياغلىقنى ئېچىپ ، تىللانى ئالغىنىغا ئاغدۇردى . ئاندىن تىللانى ئۇياق بۇيىقىغا ئۇرۇپ ئوبدان بىر قارىدى .

– گېپىڭ ھەق ، ئۆمەرباي ، – دېدى ئۇ ، – ئۆزۈڭمۇ پىشقان سەرراپسەن ، بۇ تىللا ئادەتتىكى

تىللالاردىن ئەمەستەك قىلدۇ .

– ئۆزۈم بىر قاراپلا بىلگەن ، – دەپ كۆرەڭلەپ كەتتى ئۆمەرباي .

باراتباي مالايىنى ئەۋەتىپ لوپا ئەينىكىنى ئالدۇردى . ئەينەكنى تىللانىڭ ئۈستىگە تۇتتى . قارىغانسىرى باراتباينىڭ شاپ بۇرۇتلىرى مىدىرلاپ ، كۆزلىرى يوغىناپ كەتكىلى تۇردى . ئۆمەرباي تىللانىڭ ئۈستىدە نېمە كارامەتلەر كۆرۈنىۋاتىدىكەن دەپ بارغانسىرى باراتباينىڭ يېنىغا شىپىقاپ كېلىپ ، ئۇنىڭ مۈرىسىنىڭ ئۈستىدىن قاراشقا باشلىدى .

– قارىسىلا ، – دېدى باراتباي بېشىنى كۆتۈرۈپ ، – بۇ تىللانىڭ سول بېتىدە چۈشۈنۈكسىز

سىزىقچىلار ، ئوڭ تەرىپىدە ياپپالسىڭاچ بىر گۈزەلنىڭ سۈرىتى تۇرۇپتۇ ، سىلى بۇلارنى كۆرمىدىلە بەلكىم . مانا ماۋۇ ئاجايىپ ئەينەكتە قارىسىلا ئېنىق كۆرىدىلا ... بۇ تىللانى قايسى پادىشاھلىقتا ، قايسى زامانلاردا قۇيۇلغان ؟ بىرنېمە دىمەك تەس . سىلى بۇ تىللانىڭ پارقىراقلىقىدىن نېمىنى

چۈشەندىلە ؟... ھە ، بۇ تىللانىڭ ساپلىقىنى ۋە بۇ تىللا قۇيۇلغانىدىن بېرى ھېچقانچە ئادەمنىڭ قولى تەگمەي ، خەزىنىنىڭ ئۆزىدىلا ساقلانغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ . بۇ تىللانى سىلى نەدىن ئالدىلا ؟ نىمىشقا بىر تالنىلا كۆتۈرۈپ كەلدىلە ؟

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئۆمەرباي ئۆپكەسىگە دەم يەتكۈزەلمەي قالدى .

– ماڭا شۇ بىر تالنىلا ئەكىلىپ ساتتى ، – دېدى دۇدۇقلاپ .

– كىم ساتتى ؟

– زەرگەر نۇرىدۇن ھاجى .

– ھاي مۇلازىم ! – دەپ ۋارقىرىدى باراتباي ، – ماڭ ، ھازىرلا پەيتۇننى قېتىپ بېرىپ ، زەرگەر

نۇرىدۇن ھاجىنى تېپىپ كەل !

– پار ئات قېتىلغان پەيتۇن باغنىڭ دەرۋازىسىدىن گۈلدۈرلەپ چىقىپ ، شەھەرنىڭ توپىلىق

كوچىلىرىنى چاڭغا كۆمۈپ زەرگەرچىلەر كوچىسىغا يېتىپ باردى . نۇرىدۇن ھاجى بۈگۈن تاپقان

تاپاۋىتىگە شۈكرى قىلىپ ، دۇكاننى بالدۇرلا ئېتىپ ئۆيىگە كېلىپ قالغانىدى . باراتباينىڭ

ئادەملىرى ھاجىنىڭ ئۆيىنىمۇ تېپىپ باردى . ئۇلار ھاجىنى « نېمە ئىش بولدى ؟ مېنى نەگە

سۆرەيسىلەر ؟ » دېگەندەك تەشۋىشلىك سۇئاللىرىنى جاۋاپسىز قالدۇرۇپ ، قولىتىدىن تۇتۇپ

كۆتۈرۈپ ھارۋىغا بېسىپ ، گۈللۈكلەر ئارىسىدىكى شىپاڭغا يېرىم سائەتكە قالماي يەتكۈزۈپ

كېلىشتى . بوۋاي ھاسرىغىنىچە گېلەمدە يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ ، باراتباينىڭ ئالدىدىكى ئېچىقلىق

تۇرغان قولىياغلىقتىكى تىللانى كۆرگەندىلا ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە نېمە سەۋەبتىن كەلتۈرۈلگەنلىكىنى

چۈشەندى . « قارغىش تەگكۈر قوڭالتاق بۇ تىللانى ماڭا بەگنىڭ خەزىنىسىدىن ئوغۇرلاپ چىقىپ

ساتقان ئىكەندە ! » دېگەن دەھشەتلىك بىر گۇمان كۆڭلىدە پەيدا بولۇپ ، چىرايىدىن قان قاچتى .

– خوش ، ھاجىم ؟ – دەپ سورىدى باراتباي ، – سېنىڭ قولىڭغا بۇ تىللا قانداق چۈشۈپ

قالغان ؟

– مەن ئۇنى سېتىۋالغانمەن ، – دېدى زەرگەر ھالسىز ھالدا .

– كىمدىن ، قانداق قىلىپ سېتىۋالدىڭ ؟

– بۈگۈن ئەتىگەندە ، مانا ماۋۇ ئۆمەرباي بۇيرۇتقان ئالتۇن جابدۇقلارغا پەرداز بېرىپ

ئولتۇراتتىم . دۈككىنىمغا سالام بېرىپ بىر ياش يىگىت كىرىپ كەلدى . ئۈستۈنچىسى چاڭ ، يىراق بىر

يەردىن كەلگەندەك قىلىدۇ . كۆزۈمگە خېلى توغرا يىگىتتەك كۆرۈنگەنىدى . « خوش ، ئوغلۇم ،

نېمە گەپ ؟ » دېسەم ، « بىساتىمدىكى مۇشۇ بىر تىللانى ئوبدانراق باھا قويۇپ ئېلىپ قالساڭ »

دەپ ، مانا مۇشۇ ئالدىلىرىدا تۇرغان تىللانى ماڭا سۈندى . قولىمغا ئېلىپ ، ئۇنىڭ بىر ئېسىل تىللا

ئىكەنلىكىنى پەملەپ قالدىم . « ئوغلۇم ، سەن بۇ تىللانى نەدىن ئالدىڭ ؟ » دەپ سورىدىم .

كەمبەغەل ئادەملەر پۇللۇق نەرسىنى ساتمەن دەپ كۆتۈرۈپ كەلسە ، ئەلۋەتتە نەدىن ئالدىڭ ؟ دەپ

سورىغۇلۇق .

– شۇنداق ، ناھايىتى توغرا قىلىپسەن ، – دەپ ماقۇل بولدى باراتباي ، – ھە ، گېپىڭنى داۋام

قىل .

– شۇنداق قىلىپ مەن ئۇنىڭدىن نەدىن ئالدىڭ ؟ دەپ سورىسام ئۇ : « چۆلدە بىر توغراقلىقتا

ئۇخلاپ قېلىپ ئويغانسام ، يېنىمدا بىر ياغاچ چۆچەك تۇرىدۇ . چۆچەكنىڭ ئىچىدە مانا بۇ تىللا

تۇرۇپتۇ . خۇدانىڭ ماڭا قىلغان ھەدىيىسى ئوخشايدۇ ، دەپ ئالدىم . دە ، قوينۇمغا سالدىم . مانا

ھازىر شۇ تىللا سېنىڭ قولۇڭدا . ھالال ھەق بېرىپ ئېلىپ قال « دېدى . مەن ئۇنى سېتىۋالدىم . بۇ ئېسىل تىللانى بۇزۇپ جابدۇق قىلىۋېتىشكە كۆزۈم قىيماي ، ئۆمەربايىنىڭ دۇكىنىغا ئاپىرىپ كۆرسەتتىم . ئۆمەرباي ئۆز ئىختىيارى بىلەن ماڭا پايدا بېرىپ سېتىۋالدى . بولغان ئىش مانا مۇشۇ .

– يالغان ! – دەپ ۋارقىرىۋەتتى باراتباي .

– خۇدانىڭ نامى بىلەن قەسەم ئىچمەن ، – دەپ نالە قىلدى بىچارە ئۇستا ، – مەن پەيغەمبىرىمىز ئايغ باسقان نۇرغۇن جانلارنى زىيارەت قىلغان مۇسۇلمانمەن . مال دۇنيا ئۈچۈن ئىمانىمنى بۇلغىمايمەن . سىلى مېنى بۇ تىللانى بىرەر ئوغرىنىڭ قولىدىن بىلىپ تۇرۇپ ئەرزىنىغا ئالغان ياكى بىرەر يەردىن ئوغۇرلىۋالغان ، دەپ گۇمان قىلىۋاتىدىلىغۇ دەيمەن !؟

– يوقسۇ ، – دېدى باراتباي ، – ساڭا بۇ تىللانى ئەكىلىپ ساتقان ھېلىقى كازاپنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ ھەممىسى يالغان ! چۆلدە كىم چۆچەككە ئالتۇن سېلىپ ، توغراقنىڭ ئاستىدا ياتقان ئادەمنىڭ يېنىغا قويۇپ قويغۇدەك ؟ ئەگەر شۇنداق ئىش راستىنلا بولىدىغان بولسا ، مانا ماۋۇ ئۆمەرباي بازاردىن دۇكان ئاچماي ، كىچە كۈندۈز توغراقلىقمۇ توغراقلىق يۈگۈرۈپ يۈرۈپ ، چۆچەكلەر ئىچىدىكى ئالتۇنلارنى تېرىۋالمامدۇ ؟

– چۆل دىگەن بىر تىلىسمات ئالەم ، – دەپ غودوڭشىدى نۇردۇن ھاجى .

– گېپىڭ ھەق ! – دېدى باراتباي ، – شۇ قۇملۇقلار ئاستىدا كۆمۈلۈپ ياتقان ئاجايىپ خەزىنىلەر بولۇشى مۇمكىن . ساڭا بۇ تىللانى ئەكىلىپ ساتقان ساياق قەدىمىي پادىشاھلىقلارنىڭ ياكى ئوغرى قاراقچىلارنىڭ كۆمۈپ قويغان شۇنداق بىر خەزىنىسىگە يولۇقۇپ قالىدۇ ، قانداق ؟ ... كىم بىلىدۇ ، ئۇنىڭ ئۆزى بىرەر قاراقچىلارنىڭ شىركى بولۇپ ، بۇلاپ كەلگەن ئالتۇنلىرىنى بىر بىرلەپ بازاردىن مەخپىي سېتىپ يۈرەمدۇ تېخى ! ... سەن ئۇنىڭ تەقى تۇرقىنى قانداقراق دېۋىدىڭ ؟

– ئۈستىگە ئۆگۈپ كەتكەن چاپان كىيگەن ، ئادەتتىكى بىر ئوتۇنچى ياكى مەدىكارلارغا ئوخشاپ كېتىدىغان ، بۇغداي ئۆڭ يىگىت .

– ئۇنىڭ ئېشىكى ياكى مىنىپ كەلگەن ئېتى بارمىدى ؟

– شۇنداق ، بىر ئېشەك ... سۈر ئېشەككىمىكەن ئەيتاۋۇر ، مەن ئۇ ئېشەكنىڭ تۇمشۇقىنىلا كۆرگەندەك قىلدىم .

– خوش ، بۇ تىللا ھەققىدە ھېچكىمگە ئوشۇقچە شاۋ شۇۋ قىلماڭلار ! – دېدى باراتباي ئاخىرىدا ، – سەن ئۇستا دۇكىنىڭغا بېرىپ ھېلىقى ساياق يەنە كېلىپ قالغۇدەك بولسا ، ئاستىلا بىزگە خەۋەر قىلىۋەتكىن . مەن ئەتىراپقا ئادەم چىقىرىپ ئۇنى ئىزدەيمەن .

مەپىلىك ھارۋا يەنە توپا چاڭلارنى توزۇتۇپ زەرگەر ئۈستىنى ئۆيىگە ئېلىپ ماڭدى . باراتبايغا ھېلىقى تىللانى نەچچە ھەسسە پايدىسىغا ساتمەن ، دەپ ئويلىغان ئۆمەرباي ئۇنى بىكارغىلا تۇتقۇزۇپ قويۇپ ، سالىپىپ ئېتىنى مىنىپ قايتتى .

ئېيتىلمىغان گەپ

زەرگەر ئۈستام ئۆيىگە بېرىپلا ئاغرىپ قالدى . « ماڭا شۇ تىللانى ئەكىلىپ ساتقان ھېلىقى بىچارىنىڭ بېشىغا ئەمدى نىمە كۈنلەر كېلەر ؟ – دەپ تىللا ساتقان يىگىتنىڭ غېمىنى يەيتى ئۇ ، –

ئازماس خۇدا ، كىم بىلىدۇ ، راستىنلا بىرەر خەزىنىگە ئوغۇرلۇققا تىگىپ ، ماڭا بولسا ھېلىقىدەك ئادەم ئالدايدىغان گەپلەرنى توقۇپ بەرگەندۇر . باراتباي دىگەن كازاپ ئۇنى تۇتۇۋالدىغان بولسا بارلىق مال دۇنياسىنى تارتىۋېلىپ ، ئۆزىنى <ئوغرى> دەپ زىندانغا تۇتۇپ بېرىشى تۇرغانلا گەپ . ئۇ چاغدا مەن نېمە بولىمەن ؟ بەلكىم ماڭىمۇ ئۇلار : ئوغرىنىڭ مېلىنى سېتىپ پۇل قىلىپ سىڭدۈرۈپ بەرگەن گۇناھنى ئارتىپ ، مال مۈلۈكۈمنى مۇسادىرە قىلىپ ، ئۆزۈمنى ئېشەككە تەتۈر مىنگۈزۈپ سارايى قىلىشار ... خۇدا ، قېرىغاندا شۇنداق شەرمەندىچىلىكلەرگە قېلىشىمدىن ئۆزۈڭ ساقلىغايىسەن . مېنىڭ گۇناھسىز ئىكەنلىكىم ئۆزۈڭگە ئايان ... نېمىشقا مەن شۇ لەنتى تىللانى ئېرتىپلا باشقا بىر نەرسە ياسىۋەتمىدىم ؟ ئۇنىڭدىن ئاجايىپ سرغلار ، ئېسىل ئۈزۈكلەر پۈتكەن بولاتتى . مېنى قايسى شەيتان ئازدۇردى - ھە ! نېمىشقا مەن ئۇ تىللانى باشقا ئادەم تېپىلمىغاندەك ئۆمەربايغا ساتقاندىمۇ ؟ باراتبايغۇ بەگنىڭ شەھەرگە قويغان جاسۇسى ، ئۆمەرباي كىم ؟ نېمە دەپ ئۇ شۇ بىر تال تىللانى باراتباينىڭ ئالدىغا كۆتۈرۈپ بارىدۇ ؟....»

ئۆمەربايمۇ ئۆيىگە ناھايىتى ئازابلانغان ھالدا قايتتى . كۆپ پايدا ئالىمەن دەپ ئاپىرىپ ، باراتبايغا بىكارغىلا تۇتقۇزۇپ قويغان ھېلىقى تىللانى ئويلىسا ئىچى ئېچىشاتتى . ئۇ زەرگەرگە ساپ كۈمۈش تەڭگىلەرنى ساناپ بەرگەندى - ھە ! ئۇ ئۆيىگە كېلىپلا يۈرىكىنى تۇتۇپ ، ۋاي ۋايلاپ ئۆزىنى كۆرىگە تاشلىدى . ئەتراپىدا پايپىتەك بولۇۋاتقان كىچىك خوتۇننى قوپاللىق بىلەن قوغلاپ چىقىرىپ خىيالغا پاتتى .

« نۇردۇن ھاجى دىگەن قېرىنىڭ شۇ تىللانى كىمدىن سېتىۋالغانلىقىنى ماڭا ئوبدانراق چۈشەندۈرمىگەننى قاراڭلار ! - دەپ ھەسرەتلىنەتتى ئۇ ، - ئۇنداق تۈگمەس خەزىنىگە ئۇچىراپ قالغان يالاڭتۇشنى ئۆزۈملا ئىزدەپ تاپمايتىمۇ !... مەن ئۇنى تۇتۇشقا ئادەم چىقىرىپ ئۆركۈتۈۋەتمەيتتىم ، تىللارنى ئۇ قاراقچىلاردىن ئالامدۇ ياكى قانداقتۇر بىر ئىت يالىقىغا ئوخشايدىغان پاسكىنا چۆچەكلەرنىڭ ئىچىدىن تېرىۋالامدۇ ياكى بولمىسا پادىشاھلار يۇشۇرۇپ قويغان سىرلىق خەزىنىلەردىن ئوغۇرلاپ چىقامدۇ ، ئۇنىڭ بىلەن نىمە كارىم . مەن پەقەت ئۇنىڭ بىلەن شېرىك بولسام ، شۇ تۈگمەس خەزىنىلەرنىڭ ئورنىنى بىلىۋالساملا بولاتتى . ۋاي ئىست ، مانا ئەمدى باراتباينىڭ ئادەملىرى ئۇنى تۇتۇپ كېلىپ قىينايدۇ . ھېلىقى يالاڭتۇش ئالتۇن يۇشۇرۇنغان خەزىنىنى دەپ بەرمەي قۇتۇلالمايدۇ . باراتباي تېخىمۇ بېيىپ كېتىدۇ . ئۇنىڭ چىرايلىق باغلىرى بىلەن خوتۇنلىرىنىڭ سانى يەنە ئاشىدۇ ...»

ئويلىغانسىرى ئۆمەرباينىڭ يۈرىكى سانجىپ ئاغرىشقا باشلىدى . شۇ كېچە ئۇ تاۋار يوتقانلار ئۈستىدە ئۇياق بۇياققا ئۆرۈلۈپ تۈزۈكرەك ئۇخلىيالمىدى . تۈن ئاسمىندا يۇلتۇزلار كۆڭۈللۈك چاراقلىشاتتى . كەچ قالغان كارۋان قوڭغىراقلىرىنىڭ ئاۋازى سۇغا چۈشكەن تاشتىن پەيدا بولغان دولقۇندەك تۈن بوشلۇقىغا تەكشى قىلىپ ئۆچەتتى . قەيەردىندۇر بىر يولۇچى يىراقتىكى يايىرىنى ، يارىنىڭ گۈزەل رۇخسارىنى كۈيلەپ ناخشا توۋلايتتى . كېچىلىك مەنزىرە شۇنچىلىك گۈزەل ئىدى . تەبىئەت ئۆز تىنىقى بىلەن ھەممىنى پەپىلەپ ئۇيقۇغا ئۈندەيتتى . لېكىن ئۆمەرباي ئالتۇن ۋەسۋەسىسىدە ئۇخلىيالمىدى ئازابلانغانىتى تاڭ يورۇشى بىلەنلا ئۇ ئالدىراپ كىيىندى - ھە ، زەرگەرنىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدى .

لوڧۇلداپ ئاغرىۋاتقان بېشىنى چېكىلىۋالغان نۇردۇن ھاجى ئەمدىلا بامدات نامىزىنى تاماملاپ ، ناشتا قىلماقچى بولۇپ داستىخانغا كەلگەندى . بوسۇغىدا ئۆمەرباي پەيدا بولدى . بىر كېچىدىلا

باينىڭ ئالمىدەك رەڭ بېرىپ تۇرىدىغان مەڭزىلىرى سولاشقان ، ئۇيغۇسىزلىقتىن كۆزلىرى قىزىرىپ ، كۆزىنىڭ جىيەكلىرى خالتىلىشىپ كەتكەنىدى .

- خوش ، قاق سەھەردىلا نېمىدەپ كەلدىلا ، باي !- دەپ چېچىلدى زەرگەر ئۇستا ، - باراتبايغا جاسۇسلۇق قىلمىسىلمۇ ، ھەممە نېمىلىرى يېتىپ ئاشىدۇغۇ؟... ئېيتسىلا ، شۇ خىزمەتلىرى ئۈچۈن باراتباي سىلىگە قانچە پۇل تۆلىدى ؟

- نەدىكى گەپنى قىلىۋاتىدىلا ، ھاجىم ؟- دەپ ياقىسىنى تۇتتى ئۆمەرباي ، - خۇداغا شۈكرى ، بىساتىمدىكى مال مۈلكۈم جاھاندارچىلىقىمغا يېتىدۇ . مەن تېخى باشقىلارنى سېتىپ جان باقىدىغان كۈنگە قالغىنىم يوق .

- ھەي تاڭھەي ، مال دۇنياغا ھېرىس ئادەملەرنىڭ ۋىجدانىنىڭ خىرەلىشىپ كەتكىنىنى كۆپ كۆرگەنمەن .

- بۇ نىمە دېگەنلىرى ؟

- بولمىسا سىلى شۇ بىر تال تىللانى كۆتۈرۈپ باراتباينىڭ بۇسۇغىسىدا نېمىگە ئۆمىلەپ

يۈرىلا ؟

- مېنىڭ سەرراپ ئىكەنلىكىمنى ئۇنتۇپ قالمىسىلا ، - دېدى ئۆمەرباي زەرگەرنىڭ ئالدىدا باداشقانىنى قۇرۇپ ئولتۇرۇپ ، - مەن ھەرقانداق ئالتۇن كۈمۈشنى ئالمەن - دە ، يەنە بىرىگە ساتمەن ، خۇددى سىلىمۇ ھېلىقى تىللانى ئەكىلىپ ماڭا پايدىسىغا ساتقانغا ئوخشاش !

- ھەممە سەرراپ ئالتۇن كۈمۈشنى بازاردا ياكى دۇكىنىدا ئولتۇرۇپ ساتسا ، سىلى ئۆيىمۇ ئۆي

كۆتۈرۈپ ساتىدىكەنلا - دە ؟

- سىلى ئۇنىڭ ئاجايىپ تىللا ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالمىسىلا .

- ئاجايىپ تىللا تاپسىلا باراتبايغا سوۋغا قىلىدىكەنلىدە ؟!

- مەن ئۇ كازاپقا تىللا سوۋغا قىلىمەنمۇ ، ساتقىلى ئاپارغان ، - دەپ سۆزىنى داۋام قىلىدى

ئۆمەرباي ، - سىلى ئۇنىڭ شۇنداق قەدىمىي زامانلارنىڭ تىللالىرىنى سېتىۋېلىپ ساقلاپ يۈرىدىغانلىقىدىن خەۋەرسىز بولسىلا كېرەك بەلكىم ... ئۆزلىرى كۆردىلا ، مەندىن ئۇ ھېلىقى تىللانى بىكارغىلا تارتىۋالدى . ماڭا ئۇۋال بولۇپ كەتتى . يەنە ئۇ سىلىنى چاقىرىپ كېلىپ ، بۇ

تىللانىڭ نەدىن كەلگەنلىكى توغرىسىدىكى مەخپىيەتلىكلەرنىمۇ بىلىۋالدى . ئەمدى ئۇ تىللانى سىلىگە ئەكىلىپ ساتقان ھېلىقى يىگىتنى تۇتۇۋالسا ، خەزىنىنىڭ ئورنىنى بىلىۋالىدۇ - دە ، ئادەملىرى بىلەن بېرىپ ، بايلىقنىڭ ھەممىسىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالىدۇ . بۇنىڭغا ئىچىلىرى

ئېچىشمامدۇ ؟ نېمىشقا ئۇ تىللانى ساتقان يىگىت توغرىسىدىكى گەپلەرنى باراتبايغا ئېيتىپ سالىدىلا ؟ شۇ گەپلەرنى ماڭا نېمىشقا بۇرۇنراق ئېيتىمىدىلا ؟

- سىلى مەندىن بۇ توغۇرلۇق سورىمىدىلا - دە ! - دەپ غودۇرىدى ئۇستا .

- توغرا ، - دېدى ئۆمەرباي ، - مەن بۇ توغۇرلۇق ئوشۇقچە گەپ سورىمىدىم . بۇنىڭدىن

مېنىڭ قانچىلىك توغرا نىيەتلىك ئادەم ئىكەنلىكىمنى پەملىسىلە بولىدۇ . ھازىر بولسىمۇ سىلى ماڭا ئۇ گەپلەرنى تۇلۇقى بىلەن ئېيتىپ بەرسىلە . ئۇ تىللالارنى ئالدى بىلەن ئىككىمىز تاپقان ، تاغارلاپ ئالتۇن تۇرغان خەزىنىلەرمۇ چوقۇم بىزنىڭ بولۇشى كېرەك . بىلىدىلىمۇ ، ھۆرمەتلىك

ھاجىم شۇڭا ، سىلى ماڭا راست گەپنى قىلىسىلا ، زادى ئۇ تىللا نەدىن كەلگەن ؟

- مەن ھەممە گەپنى باراتباينىڭ ئالدىدا ئېيتتىمغۇ ؟ يەتمىگەندەك ، سىلى نىمانداق قاق

سەھەردە كېلىپ مېنى سۇئال سوراققا ئېلىۋېرىدىلا ؟

– سىلى مېنىڭ مەقسىدىمنى نىمانداق چۈشەنمەيدىغاندىلا ؟ بىز ئۇ خەزىنىلەرنى باراتبايدىن بۇرۇنراق تېپىۋېلىشىمىز كېرەك . قارىسىلا ، سىلىنىڭ بۇ ھويلا ئاراملىرى نېمە دىگەن تار ، نېمە دىگەن كۆرۈمىسىز ، بىز ئالتۇنلارنى تاپقاندا مەن ھازىرقى باغلىق قورو جايىمنى سىلىگە بېرىۋېتىمەن . ئۆزۈم تېخىمۇ ئازادە ، ياخشىراقنى ئالىمەن . كۆردىلىمۇ ، ھېلىقى باراتباي دېگەن قىمارۋاز ئوغرى نېمە دىگەن راھەتتە ياشىغان . ھە ؟ تېخى شۇنىڭغىمۇ شۈكۈرى قىلماي ، خەزىنىلەر بار جايغا بىزدىن بۇرۇنراق بېرىپ ھەممىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالماقچى ... سىلىگە يەنە دۇكانلىرىمغا كېلىپ كېتىپ يۈرگەن قىز چوكانلارنىڭ ئەڭ چىرايلىقلىرىدىن ئېلىپ بېرىمەن .

– ماڭا چىرايلىق خوتۇنلارنىڭ كېرىكى يوق ، ئۆمەرباي ! – دەپ تېرىكتى ئۇستا ، – مەن قېرىدىم ، كۈچتىن قالدىم . ھازىر شۇ قېرى مومىيىمۇ ئوشۇقلۇق قىلىۋاتىدۇ .

– مانا سىلى مۇقەددەس جايلارنى تاۋاپ قىلغان ھۆرمەتلىك ھاجىم سىلى . ئاچچىقلىرى كەلمىسۇن ، قوزا ئۆلەمدۇ قويۇمۇ ، بۇ ياراتقان ئىگەمنىڭ ئىرادىسىدىكى ئىش . مەن بۇنى مۇبادا شۇنداق بولسا دېگەن ئويىدا دەۋاتىمەن . ياخشى كۈننىڭ يامىنى بولۇپ كۆزلىرى يۇمۇلغىدەك بولسا ، نەزىر چىراقلىرىنى كاتتا ئۆتكۈزۈپ ، قەبرىلىرى ئۈستىدە چوقۇم ئېگىز گۈمبەزلەرنى ياساش لازىم بولىدۇ . بۇنىڭغىمۇ پۇل كېرەك-دە ! ... ئوبدانراق ئويلىنىپ باقسىلا ، يەنە ئۇنتۇپ قالغان ، قېپقالغان گەپلەر باردۇر ؟

ئۆمەرباي يوغان گەۋدىسىنى ئالدىغا ئېگىشتۈرۈپ ئۈستىنىڭ ئاغزىغا تىكىلدى .

– قېپقالغان گەپلەر دېدىلىما ؟ – دەپ ئېسىگە ئالدى ئۇستا . كاتتا نەزىر چىراغ ، ئېگىز گۈمبەزلەر توغرىسىدىكى گەپلەر ئۇنى خېلىلا ئېرىتكەندى .

– ھە ، ھېلىقى تىللانى سىلىگە ئەكىلىپ ساتقان يىگىت ئېيتقان گەپلەردىن ئۇنتۇلۇپ قالغانلىرى بارمۇ ؟ دېمەكچىمەن . سىلى ياشانغان ئادەم ، بىرەر مۇھىم گەپ سۆز ئەسلىرىدىن كۆتۈرلۈپ قالغان بولۇشىمۇ مۇمكىن .

– راستىنى ئېيتسام ، مەن بۇ تىللاننىڭ بىزگە بۇنچىلىك ئاۋارىچىلىك تېپىپ بېرىدىغانلىقىنى زادىلا ئويلىمىغان ئىكەنمەن .

– راست ، سىلى بۇنى ئويلىمىدىلا ، مەنچۇ

– توختىسىلا ، توختىسىلا ، ئۆمەرباي ! – دەپ ھاياجانلاندى ھاجىم ، – شۇ چاغدا ھېلىقى يىگىت ئۆزىنىڭ ئىسمىنى چۆل بالىسىمۇ ، ياق ، چۆل ئوغلى دېدىمۇ ، ئەيتاۋۇر شۇنداق غەلىتە بىر نېمە دىگەندەك قىلىۋېتتى . ئۆزى تۈزۈك يىگىتتەك كۆرۈندى . ھۆرمەت ئۈچۈن مەن ئۇنى دۇكاننىڭ ئالدىغىچە ئۆزىتىپ چىقتىم . دۇكاننىڭ ئالدىدا ئۇنىڭ ئېشىكى تۇرۇپتۇ . ئېشەكنىڭ رەڭگىمۇ ئېسىمدە قالماپتۇ . ئىشقىلىپ ئاددىيلا بىر ئېشەك . ئۇ ئېشىكىنى مىنىپ ، ماڭغىلى تەرەددۈت قىلغاندا : ئوغلۇم ، شۇنداق تىللالاردىن بولسا يەنە ئۇدۇللا مېنىڭ ئالدىمغا ئەكەل . ياخشى باھادا ھەق بېرىپ رازى قىلىمەن ، دېدىم . ئۇ : « مۇشۇ تىللانى تېپىۋالغان يەردىكى توغراقلىققا پىچىقىم بىلەن بىر دۈگلەك سىزىپ بەلگە قىلىپ قويغانىدىم . يەنە تىللا ئۇچىرتىپ قالسام ، ساڭىلا ئەكىلىپ ساتىمەن ، چوڭ دادا » دېگەندى . بۇ گەپلەرنى مەن تۈنۈگۈن باراتبايغا ئېيتتىمۇ ؟ ئېسىمدە يوق .

– ئاغزىلىرىغا ناۋات ! – دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ئۆمەرباي ، – بۇ گەپلەرنى سىلى

باراتباينىڭ ئالدىدا ئېيتىمىغاننىلا ، ئەمدى يەنە مەڭگۈ ئەسلىرىدىن چىقىرىۋەتسە ، بۇ سىرنى باشقا ھېچكىمگە ئېيتقۇچى بولمىسىلا . غولىغا چەمبەر سىزغان توغراقنى ئۆزۈم ئىزدەپ كۆرەي . خۇدا بەختىمىزنى بېرىپ خەزىنىلەرنى تېپىپ قالساملا سىلىنىمۇ ئوبدان رازى قىلىمەن !

شۇنداق دېگىنىچە ئۆمەرباي زەرگەرنىڭ ئۆيىدىن ئوقتەك ئۇچۇپ چىقىپ كەتتى . شۇ كۈندى باشلاپ ئۇنىڭ سەرراپ بازىرىدىكى دۇكىنى ئېچىلمىدى .

ئۆمەرباينىڭ دۇكىنىنىمۇ ئاچماي ، نەگدۇر غايىپ بولغىنىنى ئاڭلاپ باراتباي ھەيران بولدى . « ھەممە سىرنىڭ ئاچقۇچى مۇشۇ بىر تال تىللادا » دەپ ئويلايتتى باراتباي قولىدىكى تىللانى ئۇياق بۇ يېقىغا ئۆرۈپ قاراپ . قارىغانسىرى ئۇنىڭدىكى سىزىقلار ، يالاڭچ ئايالنىڭ سۈرئىتى ئۇنى غەلىتە ئويلارغا سالاتتى . باراتباي : « ئەجەپ ھە ! ئۆمەرباي نەگە يوقىلىپ كېتىدۇ ، خەزىنىلەرنى ئۇ ئۆزى يالغۇز ئىزدەپ چىقىپ كەتتىمۇ ياكى نۇردۇن ھاجىم ئۇنىڭغا ماڭا ئېيتىمىغان بىرەر ئۇچۇرلارنى ئېيتىپ قويدىمۇ ؟ ... يەنىلا يىپ ئۇچى ئاشۇ قېرى زەرگەردە » دىگەن خۇلاسىگە كەلدى . دە ، ھارۋىسىنى قېتىشقا بۇيرىدى .

باراتباينىڭ پەيتۇنى ئەگرى بۇگرى ، توپىلىق كوچىلارنى چاڭغا كۆمۈپ ، پاكار تاملار بىلەن قورشالغان بىر ھويلا ئالدىغا كېلىپ توختىدى .

– كەلدۇق ! – دېدى خىزمەتكار .

باراتباي كىرگەندە زەرگەر ئۇستا ئورۇن تۇتۇپ ياتاتتى . ھېلىقى تىللا - قانداقتۇر خەزىنىلەر ھەققىدىكى خىياللار ئۇنىمۇ ھالىدىن كەتكۈزگەنىدى .

– ئۆمەرباينىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى بىلەمسەن ، زەرگەر ئۇستا؟ – دەپ سورىدى باراتباي زەرگەرنىڭ بېشىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ .

– مەن نەدىن بىلەي ، – دەپ تېرىكتى ھاجىم ، – ئۇ كىشى بىر يەرگە ماڭسا مەندىن سورايدىغانغا مەن ئۇنىڭ خوجايىنىمىدىم ياكى مەن كىمنىڭ نەگە بېرىپ نەدە تۇرىۋاتىدىغانلىقىنى سۈرۈشتۈرۈپ يۈرىدىغان بۇ شەھەرنىڭ بىگىمىدىم ! > ئەسلىدە ئۇ « بۇ شەھەرنىڭ جاسۇسىمىدىم » دەپ باراتبايغا بىر تەككۈزمەكچىدى ، جۈرئەت قىلالىمىدى . <

– خاپا بولما ، ھاجىم ، – دېدى باراتباي ، – ھېچبولمىغاندا ئۆمەرباي قېشىڭغا كېلىپ ، تىللا ھەققىدە يەنە بىر نېمىلەرنى سوراپ سېنى خېلى ئاۋارە قىلغاندۇر ؟

– ياق .

– سەن مۇنۇ تىللانىڭ ئۈستىدىكى بەلگىلەرگە يەنە بىر نۆۋەت قاراپ باق .

– شۇ تىللانى كۆرەرگە كۆزۈم يوق ! – دەپ قوپاللىق بىلەن رەت قىلدى ئۇستا .

– مېنىڭ دېگىنىم مۇنۇ قىپپالاڭچ ئايال ، سەن ئۇنى كۆرىۋاتامسەن ؟ ئېھتىمان ، ھەممە سىر شۇنىڭدا بولسا كېرەك .

– مەن قىپپالاڭچ ئاياللارنى كۆرۈشكە ئانچە خۇشتار ئەمەسمەن .

بۇ باراتباينىڭ خوتۇنبارلىقىغا دارىتمىلاپ ئېيتىلغان گەپ بولدى . باراتباي سەل ئوڭايىسىزلىنىپ قالدى .

– سەن كۆپ يەرلەرنى ئارلىغان ، كۆپنى كۆرگەن ھۆرمەتلىك ھاجىم ، بۇ شەھەردە ھەممىدىن تارىخى ئۇزۇن ئۇستا زەرگەرسەن ، – دېدى باراتباي خوشامەت قىلىپ ، – مېنىڭ دىمەكچى بولغىنىم ، بۇ يەرگە قىپپالاڭچ خوتۇننىڭ سۈرئىتى بېسىلغانغا قارىغاندا ، بۇ مۇسۇلمانلار

پادىشاھى قۇيغان تىللا ئەمەسمىكەن دەيمەن ؟

– بەلكىم شۇنداقتۇر .

– شۇنداقلىقى شۇنداق ، ئەمىسە بۇ تىللا بۇ يەرگە قانداق يوللار بىلەن كېلىپ قالدى ؟
زەرگەر ئۇستا بۇ تىللا توغرىسىدا ئەتەي باشقىچە بىر ھېكايە توقۇپ باراتبايدىن قۇتۇلماقچى بولدى .- دە:

– مەن قارىمىساممۇ بىلەن ، يالاڭچا خوتۇننىڭ سۈرۈشتى بار مۇنداق تىللا سىرلىق ئارالدىكى خوتۇنلار مەلىكىتىدىنلا چىقىدۇ .- دېدى .

– خوتۇنلار مەلىكىتى دېدىڭىم ؟- ھەيران بولدى باراتباي ، - ئۇ قانداق مەلىكەت ؟ ئورنى قەيەردە ؟

– ئۇ ماڭمۇ ، سىلىڭمۇ نامەلۇم بىر ئارالدا . شۇ سىرلىق ئارالنىڭ پادىشاھىلا مۇنداق تىللانى تارقىتالايدۇ . ئۇ مەلىكەتتە خوتۇنلاردىن باشقا ئادەم بولمايدۇ . ياش چاغلىرىمدا بۇ گەپلەرنى ئالتۇن سودىگەرلىرىدىن ئىشتىكەنمەن ، كېيىن ، مۇقەددەس مەككىگە بارغاندا ، يىراق ئەللەردىن كەلگەن ھاجىلارنىڭ ئاغزىدىنمۇ ئاڭلىغانىدىم .

– ئۇلار ئۇ غەلىتە مەلىكەت توغرىسىدا ساڭا يەنە نېمىلەرنى دېگەن ؟

– سودىگەرلەرنىڭ ئېيتىشىچە ، خوتۇنلار مەلىكىنىڭ پادىشاھىغا قاراشلىق بىر تۈپ ئاجايىپ دەرەخ بارمىش . ئۇنىڭ يۇپۇرماقلىرى پۈتۈنلەي مانا شۇنداق تىللادىن بولىدىكەن . كېرەك بولغاندا شاھنىڭ خىزمەتچىلىرى ھېلىقى دەرەخنى ئىرغىتىپ ، خۇددى بىز ئۆرۈكلەر پىشقاندا ئىرغىتىپ ، يەرگە چۈشكەن ساپىسېرىق ئۆرۈكلەرنى تېرىۋالغاندەكلا ئالتۇنلارنى تېرىۋالىدىكەن . ئاندىن ئايال پادىشاھ ئۇنىڭغا مانا مۇشۇنداق چۈشەنكىسىز قاپارتما بەلگىلەرنى بېسىپ ، پۇل قىلىپ تارقىتىپ بېرىدىكەن .

– خۇدايا توۋا ! - دەۋەتتى باراتباي . خوتۇنلار مەلىكىتى توغرىسىدىكى سۆزلەر باراتباينىڭ ھەۋىسىنى تېخىمۇ قوزغاپ ، ئۇنى شېرىن خىياللارغا سېلىپ قويدى . پۈتۈن خەلقى خوتۇنلاردىنلا بولغان مۇنداق مەلىكەتتە ئېھتىمال ئاجايىپ نازىنلار تولۇپ تېشىپ ، ئەرگە تەشنا بولۇپ زېرىكىپ تۇرۇشىدىغاندۇر ؟ دەپ ئويلىدى ئۇ ، - ئەرگەر سەن ئېيتقان ئۇ ئارالدا ئەرلەر بولمىسا ، ئۇلار قانداق كۆپىيىدۇ ؟- دەپ ئۆز گۇمانىنى ئېيتتى باراتباي ، - بەلكىم ئۇلارغا ئوخشاش ماڭا ئوخشاش كېلىشكەن ، ئېگىز ، شاپ بۇرۇتلار لازىم بولۇپ تۇرىدىغاندۇر ؟

– ئۇلارغا سىلىگە ئوخشاش ئايغىرلارنىڭ كېرىكى يوق ، - دېدى زەرگەر .

– نېمىشقا ؟

– ئۇ يەردە خاسىيەتلىك بىر بۇلاق بارمىش . خوتۇنلار شۇ بۇلاق سۈيىدە يۇيۇنسىلا ھامىلدار بولۇپ قالىدىكەن . تۇغۇلغان بوۋاقلارنىڭ ھەممىسى قىز بولىدىكەن . ئۇ يەردىكى خوتۇنلار ئەر دىگەننىڭ نېمىلىكىنى ، ئۇنىڭ نېمىگە لازىم بولىدىغانلىقىنىمۇ بىلمەيدىكەن . كىمكى تاسادىبەن ئوغۇل تۇغۇپ قويسا ، غەلىتە بىر نېمىنى تۇغۇپ قويغان سانلىق ئارالدىن قوغلىنىدىكەن .

– مۆجىزىلىك ئالەم ! - دەپ ياقىسىنى تۇتتى باراتباي ۋە ئۇ خوتۇنلار مەلىكىتىگە بىر ئامال قىلىپ يوشۇرۇنچە بېرىپ بېقىش خىيالىدىن دەرھاللا ۋاز كەچتى . چۈنكى ئۇ ئۆزىمۇ شۇ كۈنلەردە خوتۇنلىرىغا ئۆلگۈرەلمەي ۋە خوتۇنلىرى ئارىسىدىكى ماجىرالارنى كېلىشتۈرەلمەي خېلى جاپالارنى تارتىۋاتاتتى . كىچىك كۈچلىرى خوتۇنلار بىلەن تولغان مەلىكەتكە بېرىش دىگەنلىك ، ئۆزىنى

ئۆلۈمگە تۇتۇپ بېرىش دىگەن گەپتە ! ... ئەمما ، ئۇ مەملىكەتنىڭ ھېلىقى ئالتۇن تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان دەرىخى بولىدىغان دەرەخ ئىكەن

– ئەگەر سەن ئېيتقاندىكى ، خوتۇنلار مەملىكىتى دىگەن نېمە راستىنلا بار بولسا ، – دەپ سۆزىنى داۋام قىلدى باراتباي ، – دۇنيادىكى شۇنچە قۇدرەتلىك پادىشاھلىقلار نېمىشقا ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلىپ ، ئۇلارنىڭ ھېلىقى ئالتۇن تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان دەرەخلىرىنى تارتىۋالمايدۇ ؟ زەرگەر باراتباينىڭ بالىلارچە سۇئالىغا كۈلۈپ قويدى .

– بۇ سىرلىق ئارالغا يېتىپ بارماق ئۈچۈن نۇرغۇن بەدەل تۆلىمەككە توغرا كېلىدۇ ، – دەپ چۈشەندۈردى زەرگەر ، – مۇبادا ، بىرەر كۈچلۈك پادىشاھلىق خوتۇنلار مەملىكىتىگە بېسىپ كىرىپ ، ئۇلار بىلەن جەڭ قىلىپ يېڭىلىپ قالسا قاتتىق شەرمەندە بولىدۇ ، يېڭىۋالسا ھېچ بىر شەرەپ قازىنالمىدۇ . خۇددى سىلى بىلەن مېنىڭ خوتۇنلىرىمىزنى ئۇرۇپ دۇمبالغىنىمىز بىزگە ھېچ قانداق شەرەپ كەلتۈرمىگەندەكلا بىر ئىش .

– ئۇنداقتا ، سەن دېگەن ھېلىقى سىرلىق ئارالغا ھېچكىم بارالمىدىغان بولسا ، سەن خوتۇنلار مەملىكىتىنىڭ دەپ ھۆكۈم قىلغان بۇ بىر دانە تىللا قانداق بولۇپ بۇ يەرگە كېلىپ قالدى ؟

– دۇنيادا – دېدى نۇردۇن ھاجىم ، – سودىگەر دىگەن خەلقلىرىمىز بارلىقىنى ئۇنتۇپ قالمىسىلا . بۇ خەقنى خۇدا ياراتقان شەيئىلەردىن قالسىلا ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان شەيئە بېسىمۇ بولىدۇ ياكى ئۇلار ئادەم بىلەن شەيئەنىڭ ئارلاشمىسىدىن تۈرەلگەن بىرىمىلەر بولۇشمۇ مۇمكىن . دۇنيادا ئۇلارنىڭ ئايىغى تەگمەيدىغان يەر بولمايدۇ . ھېلىقى ئارالغىمۇ ئەنە شۇلار يېتىپ بارالايدۇ . ئاڭلىشىمچە ، سودىگەرلەر يەلكەنلىك كېمىلەرگە تاۋار دۇردۇن ، ئۈنچە مەرۋايىت دېگەندەك خوتۇنلارغا لازىملىق مال پۈچەكلەرنى قاچىلاپ ، ئۇزۇن يوللارنى بېسىپ ، ھېلىقى ئارالغا يېتىپ بارىدىكەن ، ئارالنىڭ سۇغا يېقىن يېرىدە بىر ئوچۇقچىلىق مەيدان بار ئىكەن . سودىگەرلەر ماللىرىنى ئەنە شۇ ئوچۇقچىلىققا قويۇپ ، كېمىلەرگە چىقىپ بىر كۈن كۈتىدىكەن . ئەتىسى بارسا ئاپارغان ماللىرىنىڭ غايىپ بولغانلىقىنى ، ئۇنىڭ ئورنىغا پارقىراپ تۇرغان ئالتۇنلارنى قويۇپ قويغانلىقىنى كۆرىدىكەن . ئۇ يەردە ئەرلەرمۇ ئاياللارنى كۆرەلمەيدىكەن . ئاياللارمۇ ئەرلەرگە كۆرۈنمەيدىكەن . مۇنداق ساتقۇچى بىلەن ئالغۇچى بىر بىرىگە كۆرۈنمەي قىلىدىغان سودىنى سودىگەرلەر « جىن سودىسى » دەيدىكەن ئەمدى ، ماۋۇ تىللانىڭ بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالغانلىقىنى سورىسلا ، ئۇنى بۇيەرگە ئۆزلىرى كۆتۈرۈپ كەلدىلە .

– ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ ، ئۇستا ؟ بۇ تىللانى سەن ئۆمەربايغا ساتقان ، ئۆمەرباي مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ بارغان .

– ھە ، بۇ گەپنى سىلىگە نەچچە رەت ئېيتتىم ، ماڭا بولسا بۇ تىللانى بىرچۆل كىشىسى ئەكىلىپ ساتقان .

– دىمەكچىمەنكى ، شۇ چۆل كىشىسى بۇ ئاجايىپ تىللانى قانداق قولغا چۈشۈرۈپ قالدى ؟ سېنىڭ ئېيتقىنىڭچە بولغاندا ، ئۇ ھېچقاچان دېڭىزلارنى كېزىپ خوتۇنلار مەملىكىتىگە بارغان سودىگەر ئەمەس – دە ! ؟

– يوقسۇ ، ئۇ ئۇنداق بىر سودىگەرلەرگىمۇ ئوخشىمايدۇ . ئېھتىمال ئۇ ئۆزى سودىگەر بولمىغان بىلەن ، قاچاندۇر بىر چاغلاردا شۇ تەرەپكە بارغان بىرەر چوڭ سودىگەرلەرنىڭ بىر

نېمىسىنىڭ بىر نېمىسىدۇر ياكى ئۇ شۇنداق بىر سودىگەرلەر كۆمۈپ قويغان خەزىنىنى ئۇچىرتىپ قالغاندۇر....

– ھەبەللى ! – دېدى باراتباي ، ئەمدىلىكتە ئەقلىڭگە كەلدىڭ ، ئۇستا ، ئۇ چوقۇم شۇنداق خەزىنىلەرنىڭ بىرىنى ئۇچىرتىپ قالغان .

– ماڭا ئۇ خەزىنىلەر توغرىسىدا بىرنېمە دېمىگەندى .

– ئەلۋەتتە ئۇ ئېيتمايدۇ – دە !

– ماڭا ئۇ غولغا دۈگىلەك بەلگە سېلىنغان بىر توغراقنىڭ يېنىدا ئۇخلاپ قالغانلىقىنى ، ئويغىنىپ قارىسا ، يېنىدا بۇ بىرتال تىللاننىڭ تۇرغانلىقىنى ئېيتقان ، بۇ گەپلەرنى مەن سىلگە ئۆتكەندىمۇ دېدىم .

– نېمە دېدىڭ ؟! – دەپ سەكرەپ كەتتى باراتباي ، ياق ، ئۇستا ، ئۆتكەندە سەن غولغا دۈگىلەك بەلگە سېلىنغان توغراق توغرىسىدا ماڭا ھېچنەمە دېمىگەندىڭ . ئەمدى بۇ گەپلەرنىڭ تولۇقراق بولدى .

نۇردۇن ھاجىم ئاغزىنى ئۆمەللەپ يەنە بىر نېمە دىگۈچە ، باراتباي ئالدىراپ ئۆيىدىن چىقتى . دە ، مەپسىگە قاراپ ماڭدى .

سىرلىق چۆچەك

ئۆمەرباينىڭ چۆل يولىدا ئېشەكلىك يۈرگىنىگە بىر نەچچە كۈن بولۇپ قالغانىدى . ئۇنىڭ ئېشەكلىك ئۈستىدىكى خۇرجۇنىنىڭ كۆزىدە ئۇزۇق تۈلۈك ، بىر كۆزىدە تۈلۈمدا سۇ بار ئىدى . ئېشەكلىك ئۈستىدە يەنە ئۆزىمۇ ئولتۇرۇۋالغاچقا ، ئۈستىدىكى يۈكلىك ئېغىرلىقىدىن بىچارە ئېشەكلىك بېلى ئىگىلىپ ، قۇملۇقتا پېتىقلاپ ئارانلا قەدەم ئالاتتى . قۇياشنىڭ ئوتلۇق تەپتى ، قىزىق قۇملۇقلاردىن ئۇرۇلىۋاتقان ئىسسىق شامال باينى چىلىق چىلىق تەرگە چۆمۈلدۈرەتتى . يول ماڭماقنىڭ زۇلۇمىدىن ۋاپىساپ ئۇ ئېشەك بىلەن تەڭ ئېغىر پۇشۇلدايتتى . يول ئۈستىدە بىرەر تۈپ دەل دەرەخ ياكى ئەسكى تاملىقنىڭ سايىسى ئۇچىراپ قالسىلا ئاللا توۋا سالغىنىچە ئېشەكنى شۇ تەرەپكە تارتاتتى .

« تۇفى ! – دەپ لەنەت ئوقۇيتى ئۇ بەزىدە قۇياشقا قاراپ ، ئاناڭنىڭ ھەققى باردەك مېنىڭ بېشىمدىن نېرى كەتمەيسىنا ! »

شۇ تەرىقىدە قانچىلىك يول يۈرگىنىنى ئۆمەرباي ساناپ ئېزىپمۇ قالدى . ھېلىقى زەرگەر ئۇستا دېگەن توغراق بولسا تېخى كۆرۈنمەيتتى .

« بەلكىم ، ھېلىقى تىللا ساتقان يالاڭ ئاياغ زەرگەرنى ئالدىغاندۇر ، – دەپ پاراڭلىشاتتى ئۆمەرباي ئۆزى بىلەن ئۆزى ، – شۇنچە كەڭ چۆللۈكتە دۈگىلەك بەلگىسى بار توغراقنى ئىزدەش سامانلىقتا يىڭنە ئىزدىگەندەكلا گەپ ئەمەسمۇ ؟ ياكى مەن ھېلىقى توغراق كۈنپېتىشتا بولسا ، كۈنچىقىشقا قاراپ كېتىۋاتقاندىمەن ... »

لېكىن ، تۈگىمەس بايلىقلار يوشۇرۇنغان خەزىنىنى تېپىش ۋەسۋەسىسى يەنە ئۇنى تېنچ قويمايتتى . ئۇ ئازىراقلا سايىداپ ، يەنە كېلەڭسىز گەۋدىسىنى ئېشەككە ئارتىپ ئالغا ئىلگىرلەيتتى .

بىر كۈنى ، ئۇ ئۇزاق يول يۈرۈپ ، ۋاقىت چۈشتىن قايرىلغاندا يېڭى بىر توغراقلىققا يېتىپ كەلدى . دە ، ئېشەكتىن چۈشۈپ ، ھېچنىمىگە قارىماي ، ۋايىۋايلىغىنىچە بېرىپ ئۆزىنى توغراق سايىسىگە تاشلىۋەتتى . شۇ ھالەتتە ئۇ بىر سائەت ، ئىككى سائەت ۋە بەلكىم ئۈچ سائەتچە ياتتى . ئۇيقۇغا ئوبدان قېنىپ كۆزىنى ئېچىپ ھەيران بولدى . خۇددى شۇ يەردە – ئۆزى سايىداپ ياتقان توغراقنىڭ غولدا بىر دۈگىلەك بەلگە تۇراتتى .

ئۆمەرباي كۈتۈلمىگەن چاققانلىق بىلەن ئورنىدىن لىكىدە تۇرۇپ كەتتى . ئورنىدىن تۇرۇپلا ئۆزى ياتقان ھېلىقى يەردە تۇرغان ياغاچ چۆچەكنى كۆردى . چۆچەكنىڭ ئىچىدە ساپسىرىق بىر مېتال پارقىراپ تۇراتتى . جىددىيلىشىپ كەتكەن ئۆمەرباي تىزلىرى تىترەپ ، دىمى سىقىلىپ ئولتۇرۇپ قالدى ۋە ھالسىز قوللىرىنى چۆچەككە سۇنۇپ ، چۆچەك ئىچىدىكى تىللانى ئالدى . بۇ تىللا ھېلىقى قېرى زەرگەرگە ياش بىر يىگىت ئەكىلىپ ساتقان تىللاغا ئوخشامدۇ يوق ؟ ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىدە قانداق بەلگىلەر بار ئۆمەرباي تۈزۈكرەك سەپسىلىشىپمۇ ئۆلگۈرمىدى . ھەيرانلىقتا ئۇنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى . چۈنكى ياغاچ چۆچەك ئىچىدە ئوخشاشلا يەنە بىر تال تىللا پارقىراپ تۇراتتى . ئىككىنچى تىللانى ئېلىۋالدى ، چۆچەك ئىچىدە ئۈچىنچى بىر تىللا پەيدا بولدى .

ئۆمەرباي تېخىمۇ جىددىيلىشىپ كەتتى . ئۇ چۆچەككە يېقىنراق سۈرۈلۈپ تىللانى ئىككى قوللاپ ئېلىشقا باشلىدى . چۆچەكنىڭ ئىچىدىن بىر تىللانى ئېلىش بىلەنلا يەنە بىرى پەيدا بولۇپ تۇراتتى . ئۇنىڭ ئۈچۈملىرى تولۇپ ، ئالتۇنلار يەرگە تۆكۈلۈشكە باشلىدى . باي ئاچكۆزلۈك بىلەن تىللانى يانچۇقلىرىغا قويۇنلىرىغا سالاتتى . بىردەمدىلا ئۇ ئېغىرلىشىپ ئورنىدىن تۇرالمىدى . چۆچەكتىكى كىشىنىڭ ئەقلىنى ئازدۇرىدىغان ئالتۇنلار بولسا تۈگەپ قالدىغاندەك ئەمەس ئىدى . ئۆمەرباي بىردەم ئويلىنىپ ، ئەقلىنى ئىشقا سېلىپ ، ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى خۇرجۇن ، قاچىلارنىمۇ سۆرەپ چۈشتى . دە ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى ھەممە نېمىنى تۆكۈپ تاشلاپ ، چېچىلىپ ياتقان تىللانى ئاچ كۆزلۈك بىلەن خۇرجۇنغا تىقىشقا باشلىدى . ئاخىرىدا ئۇ ئىشتان چاپان ھەممە نېمىسىنى سېلىپ تاشلاپ قىپپالىڭچاچ بولۇپ قالدى . كىيىملىرىنىڭ يەڭ پۇچقاقلرىنى بوغۇپ ئالدىراشلىق بىلەن ئالتۇن قاچىلايتى باي . « ناھايىتى مەن شەھەرگە كۈندۈزى ئەمەس ، كېچىسى كىرەرمەن ، – دەپ ئويلايتى ئۇ ، – بىر تال تىللاغا مۇنداق ئەسكى كىيىملەردىن نەچچە قۇر سېتىۋالغىلى بولىدۇ . مۇنداق تىللانى تاغلارلاپ ئۇسۇۋالىدىغان پۇرسەت كۈندە كېلەمدۇ ؟... »

ئۆمەرباي چۆچەك ئىچىدىكى تۈگىمەس تىللار بىلەن قاراڭغۇ چۈشكۈچە ھەپىلەشتى . ئاندىن پۇشۇلداپ يۈرۈپ ئالتۇنلاردى ئېشەككە ئارتتى . يۈكنىڭ ئېغىرلىقىدىن ئېشەكنىڭ بىلى شۇنچىلىك ئېگىلىپ كەتتىكى ، ئۆمەرباي ئۇنىڭغا مىنمەسلىككە ئۆزىمۇ رازى بولدى .

« تېز ماڭ ، ئېشىكىم ! – دەپ ئېشىكىنى ئالدىراتاتتى ئۇ ، – شەھەرگە چاققانراق يېتەيلى ، تېخى ئىككىمىزنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرى جىق . بۇ ئالتۇنلارنى تۆكۈۋېتىپ كېلىپلا يەنە ئالىمىز ، بەلكىم ئىككىنچى قېتىمدا مەن ئون يىگىرمە ئېشەك بىلەن كېلەرمەن ، ئەمما ، ھەممە ئېشەكنىڭ ئالدىدا سەن ئۆزۈڭ ماڭسەن ... قارا ، مەن نېمىشقا ئىككىلا خوتۇن ئالغۇدەكمەن ؟ سەن چېغىڭدا ئالدىڭغا كەلگەن ھەر قانداق ياخشى چىشى بۇرادىرىڭدىن قايتمايسەنغۇ ؟... لېكىن مەن ئېشەك ئەمەس . دە ! شۇڭا قائىدىلىك ئىش قىلىمىسام بولمايدۇ . ئەلۋەتتە نىكاھلىق خوتۇنۇم تۆتتىن ئاشماسلىقى كېرەك . مەخپىي خوتۇنلىرىمنىڭ سانىنى بولسا ھېچكىمگە ئېيتمايمەن . ئۇلار ئون ،

يىگىرمە ، يۈز بولسىمۇ بولۇپرىدۇ . مەنمۇ باراتباي دىگەن ئوغرىدەك بىر قانچە يەردە كاتتا ئۆي ئىمارەت، باغلارنى قىلىمەن . ھەربىر باغدا ئونلاپ خوتۇنۇم تۇرىدۇ . بۇ خوتۇنلار مېنى بىر بىرىدىن قىزغىنىپ شۇنداق قىلىقلارنى قىلىپ كېتىدۇكى ، قىزىقچىلىقنى شۇ چاغدا كۆرسەن ... سەن قاراپ تۇر ، ئۇچاغدا شەھەرنىڭ پۈتۈن سەرراپلىرى مېنىڭ ئايىغىمغا كېلىپ يىقىلىپ ئالتۇن تىلىشىدۇ . ھېلىقى يوغانچى باراتنى مەن ھەر كېچىسى ئايىغىمغا ئۆملەپ كېلىپ ئۆتۈكۈمنى تارتىدىغان ئىشقا قويىمەن ...»

ئۆمەرباي ئۆزىنىڭ شۇنداق شېرىن خىياللىرى بىلەن قىپپالاڭچا كېتىپ بارغانلىقىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ قالغانىدى .

ئۆمەرباي كېتىپ ، ئەتىسلا ھېلىقى توغراقلىققا باراتباي يېتىپ كەلدى . ئۇ قاۋۇل بىر قېچىرنى مىنىپ ، ئوزۇق تۈلۈكىنى يېتەرلىك ئېلىپ يولغا چىققانىدى . بەلگە سېلىنغان توغراقلىقنى ئۇ قىينالمايلا تېپىۋالدى . ھەيران قالارلىقى ، ئۆمەرباينىڭ قايسى يوللارنى ئايلىنىپ شۇنچە ئۇزاق مېڭىپ كەتكەنلىكى نامەلۇم ، بۇ توغراقلىق شەھەردىن ئانچە يىراق بولمىغان بىر يەردە ئېگىز قۇم دۆۋىلىرىنىڭ ئارقىسىدا يوشۇرۇنۇپ تۇراتتى .

باراتباي غولىغا دۈگىلەك چەمبەر ئويۇلغان قېرى توغراقنى كۆرۈپ ، دەرھال قېچىرىنىڭ بېشىنى تارتتى . « زەرگەر ئۇستا ئېيتقان توغراق مۇشۇمدۇر ، ئەمەسمدۇر ، ئۇنداقتا بۇ يېقىنلا بىر يەردە بولۇپ قالدغۇ؟ » - دەپ ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالدى ، « ئوتۇنچى دىگەن خەق پالتىسى بىلەن مۇنداق توغراقلارغا خىيالغا كەلگەن نېمىلەرنى ئۇيۇپ قويۇۋېرىدۇ - دە! » ھەر نېمە بولسا ئۇ بۇيەردە بىردەم توختاپ ، ئارام ئېلىۋېلىپ ئۆتۈپ كېتىشنى لايىق تاپتى . باراتباي قېچىردىن چۈشۈپ ، قېچىرىنىڭ ئالدىغا يەم قويدى . ئاندىن قېچىر ئۈستىدىكى چاققانغىنە گىلەمنى سۆرۈپ چۈشۈپ ، ھېلىقى توغراقنىڭ يېنىغا سالدى - دە ، گىلەمنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ ئۇيقىغا كەتتى .

باراتباي ئويغانغاندا كۈن كەچ كىرەيلا دەپ قالغانىدى . ئۇ ئالدىراپ ئورنىدىن تۇردى . ئاستىغا سالغان گىلەمنى ئېلىپ قاقتى - دە ، تېڭىرقاپ تۇرۇپلا قالدى . ئۇ ھېلىلا گىلەمنى سېلىپ ياتقان يەردە بىر ياغاچ چۆچەك ۋە چۆچەكنىڭ ئىچىدە بىرتال تىللا پارقىراپ تۇراتتى . « توغرا ئىكەن ، توغرا ئىكەن ! - دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئۇ ، - زەرگەر ئۈستىنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ ھەممىسى توغرا ئىكەن ! » باراتباي تىللانى قولىغا ئېلىپ ، ئۇ ياق بۇ يېقىغا ئۆرۈپ قاردى . بۇ دەل ھېلىقى ئۆمەرباي يىپەك ياغلىققا تۈگۈپ كۆتۈرۈپ كەلگەن تىللانىڭ نەق ئۆزى ئىدى .

« بۇ بىر تال تىللا بۇ يەرگە كىمنىڭ يانچۇقىدىن چۈشۈپ قالدى ؟ بۇ تىللار ساقلىنىۋاتقان خەزىنىنىڭ ئۆزى ... »

باراتباي « خەزىنىنىڭ ئۆزى نەدە ؟ » دېمەكچىدى . ئۇنىڭ تىللىرى تۇتۇلۇپ قالدى . ئۇ چۆچەك ئىچىدە تۇرغان يەنە بىر تىللانى كۆرۈپ قالغانىدى . باراتباي ئېڭىشىپ ئۇ تىللانىمۇ ئېلىۋىدى ، چۆچەكنىڭ ئىچىدە ئۈچىنچى بىرتىللا پەيدا بولدى . شۇ تەرىقىدە تۆتىنچى ، بەشىنچى ، ئونىنچى ... يۈزىنچى تىللارمۇ ئارقا ئارقىدىن چىققىلى تۇردى . باراتبايمۇ خۇرجۇن تاغار ، ئىشتان كۆڭلەك ، ھەتتا ئۆتۈكلىرىنىڭ قونچىنىمۇ ئالتۇنغا تولدۇرۇپ ، ئۆزىنىڭ قىپپالاڭچا بولۇپ قالغانلىقىنى سەزمەي قالدى . لېكىن چۆچەكنىڭ ئىچىدىكى تىللا تۈگەيدىغاندەك ئەمەس ئىدى . باراتباي ھالىدىن كېتىپ ئولتۇرۇپ قالدى - دە ، يەنە چاچىراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى . « نېمىشقا مەن شۇ چۆچەكنىڭ ئۆزىنىلا ئەكەتمەيمەن ؟! » دېگەن پىكىر ئۇنىڭ كاللىسىغا كەلگەنىدى .

« توغرا ، مەن بۇ چۆچەكنى ئەكتىشىم كېرەك ، - دەيتى بارتاباي ، - بولمىسا ، بۇ يەردىن ئۆتكەن ھەر بىر يولۇچى مۇنداق تۈگىمەس تىللا چىقىدىغان چۆچەكنىڭ ئىچىدىن تىللارنى خالىغانچە ئېلىۋېرىدىغان بولسا ، بازاردىن ئالتۇننى پۇلغا ئالامدۇ ؟... بۇ چۆچەكنى ئۆيىگە ئاپىرىپ يوشۇرۇپ قويىمەن ، كېرەك بولغاندا ، ئىشك دېرىزىلەرنى دۈملەپ ، خاتىرجەم ئولتۇرۇپ ئۈنىڭدىن چىققان ئالتۇنلارنى تاغارغا قاچىلاۋېرىمەن ! »

ئەمدى بارتاباي چۆچەكنىڭ ئىچىدىكى تىللارغا نەزەر كۆزىنىمۇ سالمىدى . قولىنى سونۇپ چۆچەكنىڭ ئۆزىنى تارتتى . چۆچەك قولىغا چىقىدىغاندەك ئەمەس ئىدى . ئۇ ئىككى قوللاپ تارتتى . يارەبىم ! بۇ كىچىككەنە چۆچەكنى ئۇ قانچە قىلىپمۇ سىدىرلىتالمىدى . خۇددى ئۇ ئاشۇ قۇملارغا يىلتىز تارتىپ كەتكەندەك مۇستەھكەم تۇراتتى . بارتاباي ئاچچىقىدا چۆچەكنى بىرنى تەپتى - دە ، ئۆزى « ۋايىجان ! » دېگىنىچە پۇتىنى تۇتۇپ پىرقىراپ كەتتى . ئۇ ياغاچ چۆچەكنى ئەمەس تاشنى تەپكەندەك بولغانىدى .

بارتاباي يەرگە دۈم بولۇپ چۆچەكنىڭ ئاستىدىكى قۇملارنى تارتىپ ، ئۇنى كولاپ چىقىرىۋالماقچا بولدى . ئۇنىڭ بۇ ئاۋازچىلىكىمۇ ئۈنۈم بەرمىدى . قۇمنى قانچە كولىغانسىرى چۆچەكمۇ تەڭ تۈۋەنلەپ كېتەتتى . چۆچەكنى كۆمۈۋەتمەكچى بولۇپ قۇمنى ئۇنىڭ ئۈستىگە تارتسا چۆچەكمۇ تەڭ ئۆرلەپ قۇمنىڭ ئۈستىگە چىقىپ قالاتتى .

ھېچ ئامال قىلالىمىغان بارتاباي ھېرىپ ئۆلەي دېدى . چۆل قاراڭغۇلۇشۇپ كەچ كىرمەكتە ئىدى . بارتاباي چۆچەكنى ئەكتىشكە كۆزى يەتمىدى - دە ، ئالغان ئالتۇنلىرىنى قېچىرغا ئارتىپ يولىغا راۋان بولدى .

« بۇ ئالتۇنلارنى ئۆيىگە ئاپىرىۋېتىپلا يەنە كېلىمەن ، - دەپ ئويلايتتى بارتاباي يولدا كېتىۋېتىپ ، - ئۆيلىرىمنى ، ئامبارلىرىمنى تىللارغا تولدۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ، شۇ لەنتى چۆچەكنىڭ ئۆزىنى ئوت قويۇپ ئۆرتەپ كۆزدىن يوق قىلىمەن ئاندىن مېنىڭ يۈزلەپ خوتۇنلۇرۇپ ، مىڭلاپ چاكارلىرىم بولىدۇ . خالىسام شەھەرنىڭ ئۆزىنى سېتىۋېلىپ شەھەر بېگىنى كۆتۈرگە تېپىپ قوغلايمەن . ئۇنىڭ خىزمىتىدىكى خوتۇنلارنىڭ چىرايلىقلىرىنى تاللىۋېلىپ ، قالغانلىرىنى ئۆتۈكۈمنى تارتىپ ، پايتىملىرىمنى يۇيىدىغان ئىشقا سالماق ... ئۇ چاغدا مەن شەھەرنى شۇنداق قاتتىق باشقۇرىمەنكى ، شەھەر مۆتىۋەرلىرىنىڭ ھەممىسى ئالدىمدا ئۆمىلەپ يۈرىشىدىغان بولىدۇ »

ئەتىسى شەھەرگە بىرىنچى بولۇپ ئۆمەرباي يېتىپ كەلدى . كۈپكۈندۈزدە ، قىپىلاڭچا ھالدا شەھەر دەرۋازىسىدىن ئېشىكىنى ھەيدەپ كىرىپ كېلىۋاتقان بۇ ئادەمنى كۆرۈپ دەرۋازىۋەنلەرمۇ قېتىپ تۇرۇپ قېلىشتى . كۆچىدىكى خوتۇنلار چىرقىراشقىنىچە ئاللا توۋاسېلىپ ئۆيلىرىگە قېچىشتى . نېمە قىقاس چوقان ئىكەنلىكىنى بىلمەي دۇكانلىرىدىن يۈگۈرۈپ چىققان كاسپىلار ، سودىگەرلەر بۇ ئالامەتلەرنى كۆرۈپ كۈلۈپ دۈمىلاپ كېتىشتى . ئۇلارنىڭ بەزىلىرى :

- ھوي ، بۇ ھېلىقى سەرراپ ئۆمەرباي ئەمەسمۇ ؟ - دېيىشىپ ھەيران بولاتتى . بەزىلىرى :

- بۇ ئادەم بىر نەچچە كۈننىڭ ئالدىدا بىر ئوبدان دۇكان ئېچىپ ئولتۇراتتىغۇ ؟ -

دېيىشەتتى . يەنە بەزىلىرى :

- توۋادەڭلار ، خالايق ، توۋادەڭلار ! - دەپ ياقىسىنى تۇتاتتى .

بۇ قىززىقچىلىق تېخى بېسىلماي تۇرۇپلا ئارقىسىدىن بارتابايمۇ يېتىپ كەلدى . بۇ ئېگىز ،

شادىپاچاق ، شاپ بۇرۇت ئادەمنىڭ يالاڭچ تۇرغاندىكى ھالىتى تېخىمۇ كۈلكۈلۈك ئىدى . شۇنىڭ بىلەن شەھەردە قالايىمقانچىلىق باشلىنىپ كەتتى . كىملىرىدۇر ئىسقىرتاتتى ، ئۇششاق بالىلار يۈگۈرۈپ يۈرۈپ ئىككى يالاڭچ بايغا چالما ئېتىشاتتى ، كىملىرىدۇر كۈلكىسىنى باسالماي قورسىقىنى تۇتقىنىچە دۈمىلايتتى .

– ھاي خالايق ، خالايق دەۋاتىمەن !– دەپ ۋارقىرىدى ئۆمەرباي ، – سىلەر مېنى زاڭلىق قىلغىنىڭلارغا كېيىن پۇشايمان قىلىسىلەر ، قاراپ تۇرۇڭلار ، ئاز كۈندىن كېيىن شەھەرنىڭ ھەممە بايلىرى ئايىغىمدا ئۆمىلەيدۇ

– راست ، سىلەر نېمىگە كۈلىسىلەر !؟– دەپ ۋارقىرىدى باراتبايمۇ ، – مېنىڭ كىملىكىمنى تونمايۋاتامسىلەر ؟ مەن كەلگۈسىدىكى شەھەرنىڭ بېگى بولىمەن . بەلكىم كېيىن پادىشاھمۇ بولارمەن . شۇچاغدا ھەي مەينەت تۆمۈرچى ، يۇندىخور زاسۇپپەز ، سەت ھىجايغاق ساتراش ... ھە ، قېرى مەزىن سەنمۇ بار ، ھەممىڭنى بىر بىرلەپ دارغا ئاسمەن !....

ئۆمەرباي بىر بىرىدىن قېلىشماي ۋارقىراپ ، گەتىراپتىكىلەرگە ھەيۋە قىلغىلى تۇردى . ئۆزلىرىنىڭ يالاڭچ ئىكەنلىكىنى بولسا ئۇلارنىڭ خىالىغىمۇ كىرىپ چىقمايتتى .

– ماۋۇ ئېشىكىمنىڭ ئۈستىدىكى نېمە بىلەمسىلەر ؟– دېدى ئۆمەرباي ، – ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى بەلكىم ئۈستىدىكىلىرى بىلەن شۇ ئېشەكنىڭ ئۆزىمۇ ھەممىسى ئالتۇن . ئاڭلاۋاتامسىلەر ؟ ھەممىسىلا قەدىمى پادىشاھلىقلار زامانىسىدا قۇيۇلغان ساپ ئالتۇن !

– سېنىڭ ئېشىكىڭنىڭ ئۈستىدىكى ئالتۇن بولسا ، مېنىڭ قېچىرىمنىڭ ئۈستىدىكى نېمىگەن ؟– دەپ مۆرىسىدىن تۇتۇپ تارتتى باراتباي ئۆمەرباينى .

سېنىڭ قېچىرىڭنىڭ ئۈستىدىكىسى مەن نېمە بىلەي !– دەپ ئاچچىق گۆلەيدى ئۆمەرباي . – گەمسە كۆزۈڭنى يوغان ئېچىپ قاراپ تۇر . ھە !

باراتباي قېچىرىۋىتىدىكى ئىككى پۇچقىنى دارىيىپ تۇرغان ئىشتاننى تارتىپ چۈشۈردى . دە ، ئېغىنى يېشىپ ، ئىچىدىكى يەرگە تۆكتى .

ئىشتاننىڭ ئىچىدىن زادى نېمە چۈشەركەن دەپ ئەتراپقا ئولاشقانلار دېمىنى ئىچىگە يۈتۈپ ، بۇيۇنداپ قاراپ تۇرۇشاتتى .

– ئاھاي ، بۇ نېمە !؟– دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئۆمەرباي ، – بۇنىڭ ھەممىسى ئېشەكنىڭ تېزىكىغۇ ، ئەمدى مېنىڭكىنى كۆرۈپ قوي .

ئۆمەربايمۇ ئېشىكى ئۈستىدىن ئىشتاننى تارتىپ چۈشۈرۈپ ، ئېغىنى يېشىپ ، ئىچىدىكىنى تۆكتى . ئۇنىڭدىنمۇ ئېشەك دەپ ئاتىلىدىغان پەس ھايۋاننىڭ تېزىكى چۈشتى . ئۆمەرباي بىلەن باراتباي كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ بىر بىرىگە بىر پەس قاراپ تۇرۇپ قېلىشتى . دە ، باراتباي قېچىرغا ، ئۆمەرباي ئېشىكىگە قاراپ يۈگۈردى . ئۇلارنىڭ ئۈستىدىكى خۇرجۇن تاغلارنى سۆرەپ چۈشۈپ بىر بىرلەپ تۆكۈۋىدى ، ھەممىسىلا ئېشەكنىڭ تېزىكى بولۇپ چىقتى . ئۆمەرباي پۇت قوللىرى ھالىسىزلىنىپ ، تېزەكنىڭ ئۈستىدىلا ئولتۇرۇپ قالدى . باراتباي « ئاھ ! » دېگىنىچە ئارقىسىغا ئۇچۇپ كەتتى . ئادەملەرنىڭ ئارىسىدا « ئۇر ! ھەيدە ! بۇ ئۇياتسىز بەچچىغلەرنى ! » دىگەن چۇقان كۆتۈرۈلدى . كىشىلەر ئىككى باينى دارقىرىتىپ سۆرىگىنىچە شەھەر دەرۋازىسىدىن ئاچچىق تاشلىدى .

قۇم باسقان شەھەر

بارات بىلەن ئۆمەر ئېسىگە كېلىپ تەڭلا كۆزىنى ئاچتى . باشلىرىنى كۆتۈرۈپ ئولتۇرۇشتى . ئۇلار شەھەرنىڭ سىرتىدىكى ئوچۇقچىلىقتا يېتىپ قالغانىدى . يىراق بىر يەردە شەھەر سېپىلى كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئاكا ئۇكا بىر بىرىگە قاراپ ، سەل خىجىل بولغاندەك بولۇپ ، ئۇياتلىق يەرلىرىنى قوللىرى بىلەن يېپىشتى .

– سەن كىمسەن ؟ – دەپ سورىدى بارات ئاكىسىدىن .
– ئۆزۈڭ كىمسەن ؟ – دېدى ئۆمەر ، – كۆزۈمگە تونۇشلا كۆرۈنسەن ؟
– راست ، بىز قاچان ، قەيەردە ئۇچرىشىۋىدۇق ؟
– ئۆزۈڭ دەپ باققىنە .
– ۋايتاڭىي ، ئېسىمگە ئالالمىدىم .
– توختا ، توختا . مېنىڭ ئېسىمگە كەلدى . سەن مېنىڭ ئىنىم بارات ئەمەسمۇ ؟
– سەن مېنىڭ ئاكام ئۆمەرمۇ ؟
– ھە مانا ئەمدى ئېسىڭگە ئالدىڭ .
– مەن قانداقسىگە سېنىڭ ئىنىڭ بولۇپ قالدىم ؟
– مەن سېنىڭ ئاكاڭ بولغاندىنكىن ، سەن مېنىڭ ئىنىم بولسەن – دە .
– مەن سېنىڭ ئىنىڭ بولغاچقا ، سەن مېنىڭ ئاكام بولىدىغانسەن ؟
– نېمىلەرنى دەۋاتىدىغانسەن ؟... مەن سېنىڭ ئاكاڭ بولغاچقا ، سەن مېنىڭ ئىنىمۇ ياكى سەن مېنىڭ ئىنىم بولغاچقا ، مەن سېنىڭ ئاكاڭمۇ ، ئۇ تەرەپلىرىنى مەنمۇ تازا بىلمەيمەن ، ئىشقىلىپ ئىككىمىز قېرىنداش .
– ھە ، مېنىڭمۇ ئېسىمگە كەلدى ، – دېدى بارات .
– نېمە ئېسىڭگە كەلدى ؟ – دەپ سورىدى ئۆمەر .
– نېمە ئېسىمگە كەلدى ، بىردەمدىلا ئۇنتۇپ قالدىم .
– ھەر قاچان ، قاچاندۇر بىر چاغدا ، مۇشۇ شەھەرنىڭ سىرتىدا ، مۇشۇنداق ياندىشىپ ياتقىنىمىز ئېسىڭگە كەلگەندۇر ؟
– توغرا ! – دەپ جانلىنىپ كەتتى بارات ، – ئۇ چاغدا ئىككىمىز بىر نەرسىنى تەڭ تۇتۇپ ياتقاندۇق .

– نېمىنى ؟
– ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ ؟... تىللا ، تىللا سېلىنغان خالتا !
– ھە ، ئېسىمگە كەلدى ، – دېدى ئۆمەر ، – كېيىن مەن ئۇ تىللارنى خەجلەپ باي بىر خوتۇنغا ئۆيلەنگەن ، سەرراپ دۇكانلىرىنى ئاچقان ...
– مەنچۇ ؟ – دەپ ئاكىسىنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى بارات ، – مەنمۇ قوشلاپ خوتۇنلارنى ئالغان ، كاتتا باغلارنى بىنا قىلغان
– ئەمىسە سېنىڭ كاتتا باغلىرىڭ ، مېنىڭ مېھرىبان خوتۇنۇم ، سەرراپ دۇكانلىرىم قېنى ؟
– بىز چۈش كۆرگەن ئوخشايمىز !

ئاكا ئۇكا ئىككىيلەن جىمىپ كەتتى. بىر چاغلاردا ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ دەل مۇشۇ يەردە توقسان توققۇز تىللانى بۆلۈشەلمەي ئازارلىشىپ كەتكەنلىكىنى، تىللا قاچىلانغان خالتا غايىپ بولغاندىن كېيىن بىر بىرىگە باتناپ، قېرىنداشلىقتىن كېچىپ، شەھەرنىڭ باشقا باشقا ئىككى دەۋازىسىدىن شەھەرگە كىرىپ كېتىشكىنى... يەنە شۇنداق نۇرغۇن ئىشلارنى ئېسىگە ئالماقچى بولغاندەك قىلاتتى، يەنە بۇ ئەسلىمىلەر تۇماندەك تارقىلىپ خىرەلىشىپ كېتەتتى. ئۆزلىرىنىڭ يەنە قانداق قىلىپ بۇ يەردە، بۇ ھالدا ئۇچىرىشىپ قالغىنىغا زادى ئەقلىنى يەتكۈزەلمەيتتى.

— راست، سەن مېنى قانداق تۇنىۋالدىڭ؟ — دەپ سورىدى بارات.

— ئېسىڭىدىمۇ؟ — دېدى ئۆمەر، — بىز كىچىك ۋاقىتىمىزدا «بىغەملەر شەھىرى» نىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئېقىپ ئۆتىدىغان ئۆستەڭدە مۇشۇنداق قىپىلاڭچا چۆمۈلۈپ ئوينىتۇق. ئاندىن ئۆستەڭ بويىدىكى قۇمدا مەن باشقا بالىلار بىلەن چېلىشاتتىم. بىرەرنى يېڭۇالسام، سەن خوشاللىقىڭدا سەكرەپ كېتەتتىڭ.

— بىغەملەر شەھىرى دېدىڭما؟

— ھە، «بىغەملەر شەھىرى» دە.

— ئەمىسە، بىز بۇيەرگە قانداق كېلىپ قالدۇق؟

— بىلمەيمەن.

بارات ئورنىدىن تۇرۇپ چۆلگە ماڭدى.

— نەگە؟ — دەپ سورىدى ئۆمەر.

— چۆمۈلمەن.

— توختا سۇدا ئېقىپ كېتىپ قالسەن.

— ئېقىپ كەتمەيمەن.

— ئېسىڭىدىمۇ؟ سەن ھەرقېتىم چۆمۈلگىلى ماڭغاندا، ئاپام ئەنسىرەپ ئارقاڭدىن مېنى

ئەۋەتتى.

ئۆمەر ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىنىسىغا يېتىشىپ بىللە ماڭدى. ئۇلار كېتىۋاتقان يول پايانسىز چۆلگە ئىچكىرلەپ كېتەتتى. يولدا ئات ئۇلاغلارنىڭ تېزەكلىرى ئۇچىراپ قالسا، ئاكا ئۇكا بۇ ساپسىرىق نەرسىگە قاراپ ئۇزاق تۇرۇپ قېلىشاتتى — دە، بىر بىرىنى نوقۇپ كۈلۈشۈپ كېتەتتى.

ئۇلار شۇ ھالەتتە قانچە كۈن يول ماڭغىنىنى، قانچىلىك يول باسقنىنىمۇ بىلىشمىدى. بۇ ئادەملەرنىڭ يالڭاچ يۈرگىنىنى كۆزىگە سىغدۇرالمىغان يولۇچىلار ئۇلارغا كونا كىيىم كېچەكلەرنى كىيگۈزۈپ قويۇشتى. بۇ كىيىملەر ئۇلارنىڭ بوي تۇرقىغا توغرا كەلمىگەچكە، باراتنىڭ كۆڭلىكى كالتە كېلىپ قورسىقى ئېچىلىپ قالغانىدى. ئۆمەرنىڭ تامبىلىنىڭ پۇچقىقى سۆرىلىپ باراتتى. بەزى كۈنلىرى ئۇلار قانداقتۇر بىر مەھەللىلەر يېنىدىن ئۆتۈپ قالاتتى. قەيەرلەردىندۇر پەيدا بولغان ئۇششاق بالىلار بۇ غەلىتە ئادەملەرنىڭ كەينىدىن چۇرقىراشقىنىچە خېلى يەرلەرگىچە ئەگىشىپ باراتتى — دە، يەنە ئارقىدا قالاتتى. ئۇلار كىشىلەر سۇنغان تاماقنى يەيتتى، نەدە كۈن كەچ كىرسە شۇ يەردە ئۇخلايتتى.

بىر كۈنى ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن بىر توپ ئاتلىق كىشىلەر يېتىشىپ كەلدى. ئاتلىقلارنىڭ ئەڭ ئالدىدا گۈزەل بىر قىز كېلىۋاتاتتى. ئۆزىگە ئوخشاش كېلىشىملىك بىر يىگىت ئۇنىڭغا ياندىشىپ ماڭغانىدى. ئارقىدىكىلەرمۇ بىر بىرىدىن سۇمباتلىق يىگىتلەر كۆرۈنەتتى. ئاكا ئۇكا

- يولنىڭ چېتىگە ئۆتۈپ ، ئۇلارغا ھەيران بولۇپ قاراشتى .
- سىلەر كىم بولىسىلەر ؟ - دەپ سورىدى ئاتلىقلار يول ئۈستىدىكىلەردىن .
 - راست ، بىز كىم بولىمىز ؟ - دەپ ئىنىسىغا قارىدى ئۆمەر .
 - نەگە كېتىۋاتىسىلەر ؟
 - بىز نەگە كېتىۋاتاتتۇق ؟ - دەپ ئاكىسىغا قارىدى بارات .
 - ئۆزۈڭ چۆمىلىمەن دېمىدىڭمۇ ؟ - دېدى ئۆمەر .
 - ھە ، بىز « بىغەملەر شەھىرى » گە چۆمۈلگىلى كېتىۋاتىمىز ، - دېدى بارات .
 - ئاتلىقلار ھەيران بولۇپ بىر بىرىگە قاراشتى .
 - « بىغەملەر شەھىرى » نىڭ نەدىلىكىنى بىلەمسىلەر ؟ - دەپ سورىدى ئۇلار .
 - كىم بىلىدۇ ؟ - دەپ مۇرىسىنى چىقاردى ئاكا ئۇكا ئىككىلەن تەڭلا .
 - « بىغەملەر شەھىرى » گە بارماقچى بولساڭلار ھارۋىغا چىقىۋېلىڭلار .
 - ئاتلىقلارنىڭ ئارىسىدا سايىۋەنلىك بىر ھارۋا تۇراتتى . ئاكا ئۇكا پالاقشىپ يۈگۈرگەنچە ھارۋىغا چىقىشتى . ھارۋىدا ساقاللىق بىر بوۋاي ئولتۇراتتى . ھارۋا يەنە ئۇزاق يول باستى . بوۋاي ھارۋىغا يېڭىدىن چىققانلارنىڭ ئۈستىۋېشىغا پات پات قاراپ قوياتتى . بارات ئىچى پۇشۇپ ئولتۇرالمىي قالدى . - دە ، ئاخىر يېنىدىكى ساقاللىق كىشىنى نوقۇپ :
 - بوۋاي ، ئۈستىمىزدىكى كىيىم كېچەكلەرگە قاراپ سەن بىزنى ھەر قاچان تازىمۇ بىر نامرات نەرسىلەر ئىكەن دەپ قالىدىغۇ دەيمەن ؟ - دەپ سورىدى .
 - بوۋاي ئۈندىمىدى .
 - سەن شۇنداق ئويلاۋاتىسەن ، - دېدى ئۆمەر ئىنىسىنىڭ سۆزىنى قۇۋەتلەپ ، - ئەسلىدە بىز ناھايىتى دۆلەتمەن ئۆتكەن ئادەملەر كىيىن بىز قانداق بولۇپ گادايلىشىپ كەتتۇق - ھە ؟ !
 - بۇنىڭ نېمە ھەيران قالغۇچىلىكى بار ؟ - دەپ ئېغىز ئاچتى بوۋاي ، - گادايلىق بىلەن بايلىقنىڭ ئارىلىقى بىرقەدەملا .
 - سەن بىر يۈزىگە يالاڭچا خوتۇننىڭ سۈرئىتى بېسىلغان تىللانى كۆرگەنمۇ ؟ - دەپ سورىدى بارات .
 - نىمە ؟ - دەپ ئىتتىك بېشىنى كۆرۈردى بوۋاي .
 - يالاڭچا بىر خوتۇننىڭ سۈرئىتى بېسىلغان تىللانى دەيمەن ؟
 - كۆرگەن .
 - راست كۆرگەنمۇ ؟ - دەپ ئاكا ئۇكا بوۋايغا تەڭلا تىكىلدى .
 - بىرنى ئەمەس ، يۈزنى كۆرگەن .
 - يۈزنى ؟ !
 - ھە ، يۈزنى ، مەن ئۇنىڭ توقسان توققۇزىنى مۈشكۈلچىلىكتە قالغان بىر بۇرادىرىمگە يەتكۈزۈپ بەرگەن . يەنە بىر تالنى ... يەنە بىر تالنى ئۆزۈممۇ ئىزدەپ تاپالمىغان .
 - ئۇ بىر تال تىللانى مانا مەن كۆرگەن ، - دېدى بارات .
 - ئاۋال مەن كۆرگەن ، - دېدى ئۆمەر .
 - نەدە ؟ ... كىمنىڭ قولىدا ؟
 - دەسلەپتە باشقىلارنىڭ قولىدا ئىدى . كېيىن بىزنىڭ قولىمىزغا چۈشتى . بىزنىڭ

قوللىمىزىدىن نەگە كەتتى بىلىمىمىز .

– شۇنداق ، – دېدى بوۋاي ، – بايلىق ئۇ ھېچكىمگە مەڭگۈلۈك ئەمەس . . .

– مەن دېمەكچىمەن ، – دەپ بوۋاينىڭ سۆزىنى تارتىۋالدى بارات ، – شۇ تىللارغا چۈشۈرۈلگەن يالاڭچا خوتۇننىڭ سۈرئىتى نېمە ؟ نېمىشقا ئۇ يالاڭچا تۇرىدۇ ؟

– كىمكى ئۇنى قوغلىشىپ ۋەسۋەسىگە چۈشسە ، – دېدى بوۋاي ، – ئاخىرىدا ئۇنىڭ ئۆزى شۇنداق يالاڭچا بولۇپ قالىدۇ .

– ئاكا ئۇكا ئىككىسى ئۇزاق جىمىپ كېتىشتى . ھارۋا ئۇلارنى بىر خىل تەۋرىتىپ ئىلگىرلەيتى . ئېغىر چاقلارنىڭ قۇملۇق يولىدا قالدۇرغان ئىزى ئىلاندەك تولغىشىپ ئارقىدا قالاتتى .

– ئالدىمىزدا بىر دۆڭلۈك كۆرۈندى ! – دەپ ۋارقىراشتى ئاتلىقلار .

كۆزىنى يۇمۇپ خىيالغا كەتكەن بوۋاي لاپ قىلىپ كۆزىنى ئاچتى . ھارۋا ۋە ئاتلىقلار توختىدى . بوۋاي ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشتى .

– نىمە بوپتۇ ؟ – دېدى ئۆمەر .

– ئۆقمىدىم ، – دېدى بارات .

– يۈرە ، بىزمۇ چۈشەيلى .

ئۇلارمۇ ھارۋىدىن چۈشۈپ ، بوۋاينىڭ ئارقىسىدىن كەتتى .

– يېتىپ كېلىپتۇق . « بىغەملەر شەھىرى » نىڭ ئورنى مانا مۇشۇ ، – دېدى بوۋاي ئاتلىقلارنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ .

بوۋاي كۆرسەتكەن تەرەپتە – تۇتاش كەتكەن قۇملۇقلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئېگىز بىر تۆپىلىك قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى .

– « بىغەملەر شەھىرى » نىڭ ئورنى مۇشۇ دۆڭلۈكمۇ ؟

– ياق ، – دېدى بوۋاي ، – شەھەرنىڭ ئورنى دۆڭنىڭ ئارقا تەرىپىدە . بۇدۆڭلۈك بوۋاقلار قەبرىستانلىقى دەپ ئاتىلىدۇ .

– بوۋاقلار قەبرىستانلىقى ؟!

– « بىغەملەر شەھىرى » دە بىر قېتىم شۇنداق ئاجايىپ بىر سايلام بولغان ، – دەپ كۈلۈمسىرىدى بوۋاي ، – ئاق كۆڭۈل ، ساددا شەھەر خەلقى ھېچقانداق ئەيىبى ، گۇناھى يوق ، پەرىشتىدەك پاك بىر كىشىنى ئۆزلىرىگە پادىشاھ قىلىماقچى بولۇپ ئىزدەپ ئاخىرى ئانىسىنىڭ قۇچىقىدا تاتلىق ئۇخلاپ ياتقان بىر بوۋاقنى شاھلىققا كۆرسەتكەن . « بىغەملەر شەھىرى » گە ياۋلار بېسىپ كىرگەندە شەھەرنىڭ بوۋاق پادىشاھىنى ئىزدەپ تاپالماي يۈزلىگەن بوۋاقلارنىڭ كاللىسىنى ئالغان . كېيىن ئادەملەر بوۋاقلارنىڭ جەسىدىنى يىغىپ مانا مۇشۇ يەرگە ئەكىلىپ دەپنە قىلغان . ئىلگىرى بۇ يەر دۆڭمۇ ئەمەس ئىدى . ئاللاھنىڭ قۇدرىتى بىلەن ، ئەتىراپىنى قوم باسقانسىرى بۇ قەبرىستانلىقنىڭ ئورنىمۇ كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى . ئېھتىمال ، ھەممە يەرنى قۇم بېسىپ كەتكەندىمۇ بۇ يەر « بىغەملەر شەھىرى » نىڭ بەلگىسى بولۇپ مەڭگۈ قەد كۆتۈرۈپ تۇرار ، قېنى ، شەھىتلەرنىڭ روھىغا بىر دۇئا قىلايلى !

بوۋايغا ئەگىشىپ ھەممە دۇئاغا قول كۆرۈردى . ئۆمەر بىلەن بارات بىر بىرىگە قاراپ قويۇشتى – دە ، ئۇلارمۇ ئالقانلىرىنى ئېچىشتى .

– يۈرۈڭلار ، « بىغەملەر شەھىرى » نىڭ ئورنىنى كۆرەيلى ، – دېدى بوۋاي دۇئادىن كېيىن .

كۆپچىلىك دۆڭنىڭ ئارقا تەرىپىگە ئۆتتى . ئۇ يەردىمۇ چېكى يوق قۇملۇق سوزۇلۇپ ياتاتتى . پەقەت ئىلگىرىكى ئۆي ئىمارەتلەرنىڭ چوقچىيىپ چىقىپ قالغان تاملرىدىنلا قەدىمىي ، ئاۋات بىر شەھەرنىڭ ئىزناسىنى پەرىق قىلغىلى بولاتتى . « بىغەملەر شەھىرى » نىڭ ئەڭ ئاخىرقى كوچىلىرىدىمۇ قۇملار ئۇچۇپ يۈرەتتى .

- شەھەرنىڭ ئادەملىرى قېنى ؟

- ئەنە ئاۋۇ تەرەپكە قاراڭلار .

يىراقتا بىر توپ ئادەملەر نەغمە ناۋا قىلىشماقتا ئىدى . بۇرنىڭ ھۇۋلىشى ، كېچىدە چىققان بوراننىڭ گۈركىرىشى ، ئاننىڭ پەريادى ، نارسىدىلەرنىڭ يىغىسى ، نائىلاجلارنىڭ نالىسىگە ئوخشاپ كېتىدىغان بۇ كۈينىڭ لەرزىدە ئادەملەر ئەسەبىيلەرچە سەكرىشىپ ، باشلىرىنى كەينىگە تاشلاپ ، ياقىلىرىنى يىرتىشاتتى . شۇ تاپتا ئۇلار ئۈچۈن نە قۇياش ، نە يۇلتۇز ، نە ئالەم ، نە ئۆزلىرىنىڭ ھايات ماماتلىقى ھەممە نەرسە ئۇنتۇلغاندەك قىلاتتى . ئۇلارنىڭ ئەتراپىدا بولسا رەھىمسىز قۇم ئېقىنى قاينامدەك پىرقىراتتى .

- ئۇلار ، - دەپ چۈشەندۈردى بوۋاي ، - « بىغەملەر شەھىرى » دە ئاخىرقى جەڭ بولغان كېچىسى بۇلۇڭ پۇچقاقلاردا قېپقالغانلار . كېيىن بۇ ھالسىزلانغان شەھەردىكى بايلىقلارنى بۇلاڭ تالاڭ قىلىش ئۈچۈن بۇ يەرگە ئەتراپتىن مىڭلاپ قەلەندەر ، بۇلاڭچىلار ئېقىپ كىردى ۋە ئالدىنقىنى ئېلىپ كېتىپ قېلىشتى . ئۇلارنىڭمۇ كۆپىنچىسى چۆل يوللىرىدا تىنەپ جىن - شاياتۇن ، ئېزىتقۇلارغا ئايلىنىپ كەتكەنمىش ...

- ھەي ئىست !- دېدى يىگىتلەرنىڭ بىرى ، - بۈگۈن ياكى ئەتە ، بۇ يەردە قالغان نەرسىلەرنىڭمۇ ھەممىسىنى قۇم يالماپ بولىدۇغۇ .

- « بىغەملەر شەھىرى » نىڭ ئاخىرقى ئادەملىرى پەقەت ئاشۇلارلىما ؟- دېدى يىگىتلەرنىڭ يەنە بىرى .

- يەنە بىزمۇ بار !- دېدى ھېلىقى گۈزەل قىز .

- قېنى ماڭا پالتامنى بېرىڭلار !- دەپ قولىنى سۇندى قىزنىڭ يېنىدىكى يىگىت ، - بوۋاقلار قەبرىستانلىقىنىڭ يېنىغا بىز باشقىدىن يېپىيىڭى بىرشەھەر بىنا قىلايلى !

تۈگىدى

2008- يىلى 11- ئاينىڭ 8- كۈنى yarken تەرىپىدىن دىيارىم مۇنبىرىگە تولۇق يوللىنىپ بولۇندى.

مەنزىل ئېلىكتىپ گۇرۇپپىسى